

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА
—
СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА X

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

17 Издање Задужбине Каменка и Павла браће Јовановић 17

БЕОГРАД
1940

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

Српски дијалектолошки зборник

AS
346
B447
v. 10

КЊИГА X

Штампарија „Светлост“. Београд, ул. Адмирала Гепрата 103.

Slavic Lang,
Peristoin
7.22 54
85678

САДРЖАЈ

	Стр.
1. D-r Mate M. Hraste , Čakavski dijalekat ostrva Brača	1
2. Михаило С. Стевановић , Систем акцентуације у пи- перском говору	67
3. Јован А. Вуковић , Акцент говора Пиве и Дробњака	185

CHAPTER 10

10.1

10.1.1 The first part of the chapter discusses the importance of the

10.1.2 The second part of the chapter discusses the importance of the

10.2

10.2.1

10.3

10.3.1 The first part of the chapter discusses the importance of the

Čakavski dijalekat ostrva Brača

od

D-a MATE M. HRASTE

(Primljeno na skupu Akademije filozofskih nauka 3-VI 1938)

Čakavski dijalekat ostrva Brača

Koliko je meni poznato, niko se dosada u dijalektologiji nije osvrnuo na govore ostrva Brača. Neke sitne napomene dali su u svojim raspravama Rešetar i Ivšić, ali su one takve prirode, da ne možemo na temelju njih govoriti o osobinama bračkih govora.

Za vreme velikih školskih praznika godine 1936 i 1937, pomoću dobivenom od uprave Zadužbine Sare i Vase Stojanovića-Mostarca, obišao sam sva čakavska i čakavska mesta ostrva Brača i trudio se, znajući njihov značaj za našu dijalektologiju, da uočim sve ono što će nam poslužiti za poznavanje ovih govora i za određivanje njihova položaja među govovima dalmatinskog ostrvlja, susjednog kopna i uopšte čakavskog i štokavskog područja našega jezika. Znam da ovim mojim radom neće biti rečeno sve što se o ovim govovima može reći, jer bi za taj posao trebalo mnogo više vremena, napora i sitnog rada, ali se nadam da sam uspeo pohvatati sve glavne govorne osobine (akcentatske, fonetske i morfološke) koje čine ono što je bitno u govoru nekoga kraja.

Ispitujući govore ovoga i drugih susjednih dalmatinskih ostrva, sve se više uveravam da je ovo bilo potrebno učiniti mnogo ranije, jer ovi govori predstavljaju dragocen materijal za istoriju našega jezika, a stare se osobine, barem fonetske i morfološke, polako, ali sigurno, gube. Kako se zadnjih godina mnogo raspravlja o tom, da li se čakavski dijalekat rađa ili izumire, moram i ovde konstatovati da on, barem na dalmatinskom ostrvlju, izumire. Razloge sam naveo u svom radu „Čakavski dijalekat ostrva Hvara“ (Библиотека Јуж. филолога 8, стр. 4). Onomu što sam tamo rekao, a što вреди i za govore ostrva Brača i Visa, mogu još dodati da i sveštenici sa oltara propo-

vedaju, čitaju molitve i sve crkvene funkcije vrše na štokavskom narečju, sem službe Božje, koja se obično vrši na latinskom jeziku. Mnoga mesta imaju veliki broj inteligencije sa svršenom srednjom ili visokom školom, a inteligencija najobičnije govori štokavskim narečjem, jer joj često u čak. dijalektu nedostaju izrazi, naročito u stručnim razgovorima i javnim govorima. Primetio sam da i seljaci nastoje, naročito u saobraćaju sa stranim ljudima, da govore štokavskim narečjem. To se osobito opaža kod ženskoga sveta. To je bilo razlog što se kod ispitivanja govora nisam uopšte hteo služiti ženama, jer nisam u tom nikada uspeo kad god sam pokušao. Kad sam ja i čakavski govorio, žene bi mi odgovarale štokavski ili barem mešavinom čakavsko-štokavskom da se pokažu otmenije.

Kako se moglo i iz dosadašnjih mojih radova videti, na čitavom ostrvlju gube se stari nastavci u deklinaciji. Oni se, i to samo neki, sporadički čuvaju samo u nekim mestima i kod starijih ljudi. Neke su se glasovne osobine izgubile i vremenom su ustupile mesto novim, svojstvenim ovome kraju. Jedino se dobro čuva stari akcentat, koji se nešto razlikuje od akcenta zapadnih čakavskih govora, a bliži je slavonskim posavskim govorima¹⁾. I kod akcenta vidimo da se negde počinje povoditi za štokavskim narečjem susedne obale, osobito u rečima sa deklinacijom. Stari akcentat se čuva dobro i u Povljima.

Govori ostrva Brača predstavljaju jedno posebno dijalekatsko područje. U njima ima osobina starijih od onih na Hvaru i Visu, ali ima i takvih koje ga vezuju sa Splitom i susednom obalom od Splita do Makarske.

Jednu približno tačnu napomenu o govorima ovoga ostrva dao je prof. Belić²⁾, ali se ipak ne bih s njime potpuno složio u dve stvari. Naseljavanja, koja na tom mestu spominje prof. Belić, nisu mnogo delovala na govore ovoga ostrva, i govori ostrva Korčule nisu nikada u prošlosti, kao ni danas, imali nikakve naročite veze sa ovima, sem što su svi govori ovoga ostrvlja bili nekada jednaki i to je mogao biti govor slovenskog

¹⁾ Isp. A. Белић, О чакавској основној акцентуацији, Глас 168 і Stj. Ivšić, Današnji posavski govor, Rad 196 і 197 і Prilog za slavenski akcentat, Rad 187.

²⁾ О чак. основној акцентуацији, Глас 168, str. 28.

plemena Neretljana, koje je u 9 veku naselilo ovo i ostala susjedna ostrva i potpuno ih poslovenilo do 11 veka.

Istina, bilo je više seoba na ostrvo Brač. One se spominju na više mesta i u raznim delima. Za uočavanje najvažnijih momenta koji bi mogli dati jasniju sliku govora ovoga ostrva u sadašnjosti i njihova kretanja u prošlosti u vezi sa raznim seobama, ja sam se poslužio delima: Andrea Ciccarelli: Osservazioni sull' isola della Brazza, Venezia 1802; Andre Jutronić: Naseljivanja Poljičana i drugih Dinaraca na Brač (Glasnik geografskog društva, Beograd 1928, svez. XIV) i Apostolska vizitacija otoka Brača god. 1579 (Croatia sacra, god. 3, Zagreb 1933); P. A. Tomaseo: Descrizione storico-fisico-medica del morbo epidemico della Brazza, Venezia 1788; Dr. Grgo Novak: Hvar, Beograd 1924.

Iz ovih dela, pored drugih, saznajemo mnogo o prošlosti Brača. Ostrvo je u 9 veku naselilo slovensko pleme Neretljana i potpuno ga poslovenilo. Kasnije je ostrvo bilo u vlasti raznih država, kao i Hvar ¹⁾. Slovenske seobe na ostrvo spominju se kasnije tri: Omišana god. 1444. Poljičana od god. 1530 do 1574 i god. 1645 Hercegovaca preko Imotskog i Makarskog primorja pod vođstvom katoličkih fratara. Omišani i Poljičani nisu se nikada doselili svi u jedno mesto, nego se u razna mesta, više u ona na istoku, doselilo po nekoliko familija. Govor tih familija morao se već u prvoj lozi prilagoditi čakavskom dijalektu ovoga ostrva, što nije bilo teško, jer se poljički govor nije mnogo razlikovao od bračkoga, što nam potvrđuju i beleške Frane Ivaniševića o današnjem poljičkom govoru ²⁾. To biva i danas kad se dosele stanovnici sreza imotskog i sinjskog u svrhu zarade na Hvar i Brač, pa se tamo ožene. Već doseljenik popr. ima neke čakavske osobine, a njegova deca govore isključivo čakavski. Jedino doseljenici doseljeni 1645 godine, koji se uglavnom zaustaviše u Sumartinu ³⁾, jer on dotada nije bio naseljen, sačuvaše čisti štok. dijalekat.

Glavna i najveća naselja na Braču bila su ranije na istoku. U crkvenim i drugim ispravama spominju se i neka mesta kojih

¹⁾ Ispor. M. Hraste, Čakavski dijalekat ostrva Hvara, str. 2.

²⁾ Poljica, Zagreb 1903—1906, str. 65—68.

³⁾ Јован Цвијих: Балканско Полуострво и јужнослов. земље, str. 235.

danas više nema, i to: Straževnik, Mosuljica, Dubravica, Gradac i Podgračišće. Ova se mesta spominju još 1405 u jednoj crkvenoj ispravi, a god. 1579 već se ne spominju. Sva ova mesta nalazila su na istoku ostrva, a taj kraj bio je na uzvišici i gorovit, veoma prikladan za pašnjake, jer je stočarstvo bilo glavno zanimanje Bračana od najranijih vremena. Uz more, izgleda, nije isprva bilo uopšte naselja. Uzrok je tome bilo gusarenje omiških gusara koji su se često zaletali na Brač, te se nije nikako mogao razviti život uz more. Ako je koje naselje i bilo uz more do početka 12 veka, kada su se omiški gusari prvi put pojavili, oni su ga uništili, a stanovnici su bežali u planine na visini. Istom kasnije, krajem 15 veka, kad je prestala opasnost od gusara, počele se stanovnici spuštati prema moru. U raznim uvalama, gde se danas nalaze važnija primorska mesta, bila je po koja kućica odranije, a služila je u trgovačke svrhe, tj. za privremenu pohranu robe koja je dolazila ili odlazila morem.

De Cranchis, natpop u Nerežišćima, u svome opisu Brača god. 1405 spominje da celo ostrvo ima oko 6000 stanovnika. Mesta su ova: Nerežišća (glavno mesto), Donji Humac, Dol, Škrip, Pražnica, Straževnik, Gornji Humac, Pothume, Mosula, Dubravica, Gradac i Podgračišće. To su sva mesta u unutrašnjosti, na uzvišici, i gotovo sva na istočnoj strani.

Veroneski biskup Valerije, vizitator rimskoga pape, spominje 1579 godine ova mesta: Sutivan, Mirca, Supetar, Splitsku, Postira, Dol, Škrip, Donji Humac, Nerežišće, Pražnice, Gornji Humac i Bol. Ostala mesta, ako su i postojala, morala su imati vrlo mali broj stanovnika kad on nije u njima bio niti ih spominje. Neka su mesta, kao Sumartin i ona oko njega, nastala u 17 veku. Milna, Bobovišće i Ložišće spominju se 1620 godine.

Sva primorska mesta, kao i Dračevica, Bobovišće i Ložišće, nastala su spuštanjem stanovništva iz unutrašnjosti na more ili s istoka prema zapadu sredinom ostrva, jer je na zapadu plodnija zemlja i na njoj sve bolje uspeva nego na istoku. Istočni deo je prikladan samo za stočarenje. Seobe iz unutrašnjosti u primorska mesta i sredinom niz ostrvo sa istoka prema zapadu, kao i potpuno raseljavanje nekih mesta usledilo je uglavnom između 1405 i 1579 godine, dakle kad je minula opasnost od gusara, ali je tome jamačno bila povod i kuga koja je u ovom vremenu više

puta nemilosrdno harala i možda pomorila čitava neka sela ¹⁾). To se može zaključivati i po tom što je broj stanovnika na ostrvu za to vreme bio spao sa 6000 na 2000.

Za neka mesta pouzdano se zna iz kojih su mesta naseljena. Tako su Pučišća nastala spuštanjem stanovnika iz Straževnika i Praznica. Postira su nastala spuštanjem stanovnika iz Dola. Sutivan, Mirca i Supetar naseljeni su uglavnom stanovnicima iz Donjega Humca.

Doseljenici iz Omiša i Poljica, kako sam već napred spomenuo, nisu se nikada naselili u jedno mesto, kako napominje i prof. Jutronić u napred citiranom radu, već se po nekoliko familija naseljavalo u razna mesta na celom ostrvu. Poradi toga mislim da govor ovih doseljenika nije mogao da deluje na govor Bračana, a još manje izmeniti ih sebi u korist.

Za mletačke uprave glavno mesto bilo je Nerežišće. U njemu je bilo sedište celokupne oblasti. Danas je sresko mesto Supetar, opštinska mesta su: Selca (sa selima: Sumartin, Novo Selo i Povlje), Pučišća (sa Praznicama i Gornjim Humcem), Postira (sa Dolom), Supetar (sa Splitskom i Škripom), Sutivan (sa Mircima), Milna (sa Bobovišćem i Ložišćem), Nerežišće (sa Donjim Humcem i Dračevicom) i Bol. Ljudi se bave uglavnom stočarstvom (na istoku), a ratarstvom i ribolovom (na zapadu). U Pučišćima i Selcima ima nekoliko kamenoloma. Vere su svi rimokatoličke.

Danas su na ostrvu ova mesta koja se u mesnim govorima izgovaraju ovako: *Milnô* (1700 st.), *Pôlhume* (80 st.), *Bobôvišće* (240 st.), *Ložišće* (700 st.), *Stivôn* (960 st.), *Mirca* (460 st.), *Supëtar* (1400 st.), *Dônji Hūmâc* (480 st.), *Dračevica* (330 st.), *Nerežišće* (970 st.), *Mūrvice* (250 st.), *Spliska* (300 st.), *Škriþ* (480 st.), *Dôl* (600 st.), *Postire* (1300 st.), *Pučišće* (2500 st.), *Prôžnice* (600 st.), *Gôrnji Hūmâc* (480 st.), *Bûol* (1700 st.), *Pôvje* (800 st.), *Selca* (1600 st.), *Nôvo Selô* (300 st.), *Sumârtin* (550 st.).

Ja sam obišao sva mesta sem malog sela Pothume, jer je u njemu isti govor kao u Milni. Milna je naseljena iz Pothuma. Isto tako nisam bio sada u Murvicama, jer je to letovalište Nerežišća, i tamo su se naselili stanovnici Nerežišća, dakle je isti govor kao u

¹⁾ Isp. P. A. Tomaseo, *Descrizione storico-fisico-medica del morbo epidemico della Brazza, Venezia 1788.*

Nerežišćima. Nisam bio ni u štokavskim ni u poluštokavskim mestima na istoku: Sumartinu, Novom Selu i Selcima, ali sam razgovarao sa ljudima iz tih mesta na lađi za vreme vožnje od Splita do Brača i natrag, a i za vreme boravka na ostrvu u drugim mestima. U Sumartinu je čisti štokavski dijalekat, a u Selcima i Novom Selu mešavina štok. i čak. dijalekta ¹⁾). Novo Selo i deo Povalja naseljeni su u 17 veku stanovnicima iz Poljica i Sumartina. Moj će zadatak biti drugom prilikom da utvrdim čakavske elemente u štok. mestima ostrva Brača i Hvara.

Temeljni govor u ovom radu biće govor mesta *Ložišća*, a iz govora svih ostalih mesta izneću, po mogućnosti, sve ono u čemu se ti govori ne slažu sa govorom Ložišća. Ovo mesto čini zapravo govornu celinu sa mestom Bobovišće. Ložišće zovu *Velo Selđ*, a Bobovišće *Mplo Selđ*. Bobovišće je starije po postanju. U njemu su i danas uglavnom starinske kuće građene od kamena, ali bez upotrebe peska i vapna. Takvih kuća ima u Ložišću srazmerno mnogo manje. Mesta su udaljena 6-7 minuta hoda. Do 1910 godine Ložišće je brojilo do blizu 2000 stanovnika, ali su pojedinci i čitave familije selile u Ameriku i Australiju, neke pre, a više njih posle rata. Bobovišće ni danas nema svoje gostionice ni dućana, nego ljudi odlaze svakoga dana da se zabave i da kupe što im treba u Ložišće. U udaljenosti od 20 minuta hoda imaju oba mesta zajedničko pristanište za brodove.

Osim spomenutih mesta na istoku sva su ostala mesta čakavska ili cakavska. Cakavska su: Milna, Sutivan i Supetar. U čakavskim i cakavskim mestima Brača vlada veća jezička jedinstvenost u glasovima, oblicima i akcentu nego na Hvaru i Visu, iako se to u prvi mah ne bi reklo. U glasovnom pogledu malo se otuđuje od Brača govor Bola, a približuje se govoru Jelse, Vrboske i Staroga Grada na Hvaru, jer je Bol u mnogo jačem saobraćaju sa ovim mestima na Hvaru nego s onima na Braču. Sutivanski se govor razlikuje od svih čakavskih i cakavskih

¹⁾ Ispor. o tom i Rešetara: *Der štokavische Dial.*, str. 48 i *Die Čakavština und deren einstige und jetztige Grenzen*, J. Archiv XIII, str. 179. Ni u prvom ni u drugom delu Rešetara nije dao tačne podatke o granici čak. dijalekta na Braču i Hvaru, jer ne spominje mešanje čak. i štok. dijalekta u Selcima Novom Selu i u Povoljima, a za Zastržišće na Hvaru posve netačno navodi da spada među štok. mesta, dok se u tom mestu govori čistim čakavskim dijalektom.

govora na ostrvu po tom što ne poznaje duljenja kratkoga *a* u otvorenom slogu ni dobijanje na njemu jednoga, kako ga Rešetar zove, poludugog uzlaznog akcenta, koji se nalazi u svim ostalim čakavskim i cakavskim mestima Braća, Hvara i Visa na vokalu *a*, a dobro je poznat i drugim krajevima našega jezičkog područja ¹⁾ Ovu sutivansku osobinu imamo i u Povljima, ali ovo mesto kao poluštokavsko ima i drugih osobina po kojima se znatno razlikuje od ostalih čakavskih mesta. Opšta je osobina ovoga ostrva da čuva barem u nekim slučajevima duljinu nakon akcenta, što nije slučaj na Hvaru.

Još treba da se na ovom mestu napomene da je veliki broj imena sela na ovom ostrvu plurale tantum i to obično srednjega roda: *Sèlca, Fòvja, Nerežišća, Mírca, Ložišća, Bobđvišća, Postíra, Pučišća; Pròžnice*. Narod ova mesta ne izgovara uvek u nominativu množine. Tako ćemo čuti: *Pòvje* i *Pòvja, Nerežišće* i *Nerežišća, Ložišće* i *Ložišća, Bobđvišće* i *Bobđvišća, Pučišće* i *Pučišća, Pròžnica* i *Pròžnice*, ali izgovorena u genitivu gotovo su uvek u množini: *Marlja je iz Sèlac, iz Pòvaj, iz Nerežišć, iz Míroc, iz Lòžišć, iz Bobđvišć, iz Pòstir, iz Pùčišć, iz Pròžnic*. Retko kada će se imenica u ovom padežu izgovoriti u jednini. U dativu ćemo običnije čuti, barem neke, u jednini: *Nerežišću, Ložišću, Bobđvišću, Pučišću*, ali samo: *Sèlcima, Mírcima i Postírima*. Svakako u upotrebi ovih imenica u raznim padežima nema određenog pravila ni u mesnim govorima ni u zvaničnom štok. dijalektu.

Već sam napred napomenuo da se po akcentu govori ovoga ostrvlja, kako je utvrdio prof. Belić u svojoj studiji „О чакавској основној акцентуацији“, Глас 168, upoređujući akcenat u Posavini sa akcentom ovoga dalmatinskog kraja, a osobito onim u selima Brusju i Vrbanju na Hvaru, nešto razlikuju od zapadnih čakavskih govora, a bliži su slavonskim posavskim govorima. Ja sam mnogo ranije, doduše sa manje interesa, nastojao da iz poznatih studija upoznam posavski govor u sadašnjosti i u prošlosti. Međutim nakon spomenute Beličeve studije uložio sam mnogo više truda da što bolje upoznam taj govor, pa sam u tu

¹⁾ Isp. Rešetar, Archiv XVIII, str. 195-196 i Die serbokroat. Betonung, str. 28. Nadalje o ovom akcentu isp.: Ivšić, Rad. 187, str. 150 i Rad 196, str. 150-152; A. Белић, Глас 168, str. 17; M. Hraste, Čak. dijalek. ostrva Hvara, str. 14.

svrhu čitao dela Reljkovićeve i Brlićeve. Na njihov jezik i akcent, pored kraćih napomena drugih naučnika, posebno su se osvrnuli: T. Maretić: Jezik slavonskijeh pisaca 18 vijeka, Rad 180 (str. 146-233); Stj. Ivšić: Akcenat u gramatici M. A. Reljkovića i Akcenat u Gramatici Ignata Alojzije Brlića, Rad 194 (1—155); P. Алексић: Језик М. А. Рељковића (Библиотека Јужно-словенског филолога 4).

Prof. Stj. Ivšić u svom radu „Današnji posavski govor“ osvrće se na svakoj stranici, nekada i po više puta, na osobine jezika starijih slavonskih pisaca i upoređuje ga sa današnjim živim govorom. Akcentom posavskog govora bavio se i J. Gopić u nizu članaka štampanih u Nast. vjesniku 16, 17, 18, 19 i 20. Uporedivši sve osobine živoga posavskog govora sa čak. govorom ovoga dalm. ostrvlja, a osobito ostrva Brača, dolazimo do zaključka da je stari štok. posavski govor po mnogim svojim fonetskim i morfološkim, a osobito po akcenatskim osobinama, u svojoj osnovi jednak govorima ovoga ostrvlja, a osobito govoru Brača¹⁾. Još je sličniji ovim govorima posavski govor vremena Brlića i Reljkovića, iako Ivšić u uvodu svojih studija o gramatici Reljkovićevoj i Brlićevoj veli da ni Reljković ni Brlić ne prikazuju čistoga posavskoga govora. Kad bi bilo moguće na osnovu pisanih spomenika segnuti u još raniju prošlost štokavsko-ikavskog posav. govora, verujem da bi se moglo dokazati da je između ovih dvaju govornih područja bilo u prošlosti još manje razlike ili da je, možda, sem ča i što, nije ni bilo.

Slavonski govori pretrpeli su znatnije promene poradi seoba iz Bosne od 16 veka dalje, kao što su i neki Slavonci u to vreme morali preći s vojskom u Bosnu i tamo se zaustavili u većem broju u kraju oko Tolise. Kako čujem od svoga druga g. Ivana Brabeca, prof. u Sisku, koji je prošlih praznika obišao taj kraj u jezičke svrhe, stanovnici ovoga kraja u Bosni znatno se razlikuju nošnjom i običajima od ostalog naroda u Bosni koji govori novoštok. dijalektom, a boravi u blizini ovih mesta. Kako me on uverava, narod u Tolisi i u susjednim mestima drži da su njihovi preci doseljeni iz Slavonije. Oni koji su iz Bosne

¹⁾ Ispor. o tom i mišljenje Ivšićevo, Rad 196, str. 134—137.

ili Like u prošlosti prešli u Slavoniju, a prof. Ivšić napominje da ih ima (Rad 196, str. 130), zadržali su svoj jezik i to Bosanci novoštokavski, a Ličani svoj poseban govor. Tamo gde su se doseljenici doselili u većem broju, nametnuli su svoj govor starosedeocima, koliko ih je u tim mestima bilo, a tamo gde su doseljenici bili u znatnoj manjini, poprimili su govor starosedelaca. To se u istom pravcu izvršilo na Braču i na Hvaru. Ipak je u Slavoniji bilo jače i češće mešanje stanovnika nego na našem ostrvlju, pa su novoštokavski elementi svakako više delovali na slavonske govore nego na ostrvske, iako je i na ove govore u izvesnom pravcu delovao govor stanovnika susedne obale. Gotovo je nemoguće zamisliti posavske govore kao neko zesebno jezičko telo okruženo sa svih strana novoštokavskim govorima; nego moramo s pravom pomišljati da je na celom području od posavskih govora do srednjedalmatinskih ostrva boravio nekada deo našega naroda koji je govorio istim govorom sa neznatnim ili možda nikakvim razlikama. Starije se osobine koje vezuju govore ovih dvaju područja i danas meslimice čuvaju u Bosni i Lici, ali je uticaj novoštok. govora za vreme migracija bio takojak da se prava starina sačuvala samo na krajnjem severu iza prirodne granice — reke Save — i na krajnjem jugozapadu iza prirodne granice — Jadranskog Mora — na našem čakavskom ostrvlju.

Naši poznati naučnici Rešetar i Belić bili su mišljenja da su Turci posve uništili staro stanovništvo u Slavoniji i da su taj kraj kasnije naselili štokavsko-ikavskim stanovnicima iz Bosne¹⁾, a to se isto dogodilo, po mišljenju Rešetarovu i u severnoj Dalmaciji, Hrvatskom Primorju i jednom delu severozapadne Bosne gde se pre govorilo čakavski²⁾. Prof. Stjepan Pavičić u svom radu „O govoru u Slavoniji do turskih ratova i velikih seoba u 16 i 17 stoljeću“ (Rad 222, str. 194—269) dokazuje na osnovu današnjih slavonskih govora, istorijskih vesti iz doba borba s Turcima i srphrv. reči po latinskim slavonskim spomenicima do

¹⁾ Rešetar, Čakavština, J. A. XIII, str. 93 i 161; Der štok. Dialekt, str. 27, 30, 34, 63; А. Белић, О срп. или хрв. дијалектима, Глас 78, str. 125, 128, 131; О Вуковим погледима на срп. дијалекте, Глас 82, str. 207 i 208.

²⁾ Rešetar, Der štok. Dialekt, str. 13, 33, 34, 134.

16 veka da staro stanovništvo u Slavoniji nije bilo posve uništeno nego samo proređeno. Po njegovu mišljenju baš je to staro stanovništvo sačuvalo stari štokavsko-ikavski govor koji se kao prirodni nastavak bosanskoga štokavsko-ikavskoga govora i do danas sa mnogim svojim osobinama čuva u tom kraju. Sam prof. Belić u kasnijem svom radu „Štokavski dijalekat“ (Narodna enciklopedija) govori da su pretstavnici štok. dijalekta odmah po svom doseljenju na Balkansko Poluostrvo počeli razvijati dva vrlo nejednaka tipa štok. dijalekta: najarhaičniji na krajnjem zapadu, i istočno od njega manje arhaični govor. Belić najarhaičniji tip štok. dijalekta stavlja u Slavoniju, naročito zapadnu, u zapadnu Bosnu i Dalmaciju, negde između Cetine i Neretve, bliže ka Cetini. To je bio, kako misli Belić, jedan dijalekatski štokavski pojas između čakavskoga i manje arhaičnog štokavskog dijalekta. Na istom mestu napominje Belić da se štokavci u prvo vreme po doseljenju na Balkansko Poluostrvo kreću najviše ka jugu ka moru, ka liniji od ušća Bojane na sever do ušća Cetine. Taj pravac kretanja učinio je da se razviju uzajamne veze sa čakavskim dijalektom, tako da se od 7—14 veka može govoriti o štokavsko-čakavskom, u jezičkom pravcu, zajedničkom životu. Ako primimo ovo Beličevo mišljenje kao tačno, onda mu moramo dodati da se ovaj dijalekatski pojas staroštokavskoga govora od zapadne Slavonije preko zapadne Bosne i Dalmacije između Cetine i Neretve do mora nije ni u kojoj bitnoj jezičkoj osobini razlikovao od čakavskih govora u Dalmaciji, a osobito ovih na ostrvu Braču, Hvaru i Visu. O tom nam svedoče govorne osobine ovih krajeva upoređene sa osobinama donjih i delom srednjih Poljica¹⁾, sa slavonskim posavskim govorima²⁾, i ostacima toga najarhaičnijeg tipa štok. dijalekta među katolicima i muslimanima u Bosni³⁾.

U ovom radu osvrtaću se češće na jednake i slične osobine u živom posavskom govoru, a još starije osobine posavskog govora naći će čitalac u spomenutim delima Maretića, Ivšića i Aleksića.

¹⁾ Isp. Ivanišević Frano, Poljica, Zagreb 1903—1906, str. 65—68.

²⁾ Ivšić, Rad 196 i 197.

³⁾ Rešetar, Der Štok. Dialekt i Die Betonung; Гојко Ружичић, Главније особине неких икавских говора Западне Босне, Годишњак задужбине Сарајева и Васе Стојановића, Свеска I, str. 31—45.

Na ovom mestu dužnost mi je da zahvalim g. Pavlu Vale-
rjevu, profesoru učit. škole na Cetinju, rođenom Ložiščaninu,
koji me je prošlih praznika mnogo i rado pomagao kod sabiranja
dijalekatske građe u svom rodnom mestu.

GLASOVI

Samoglasnici

1. Samoglasnik *a*, bez obzira na njegovo postanje, u dugim-
slogovima izgovara se zatvoreno, u većini mesta gotovo kao diftong
oa (obratno nego u nekim mestima na Hvaru) i to tako da mnogo-
jače čujemo prvi glas *o* nego drugi *a*. U Bolu je najbliži čistom
glasu *o* kao i u susednim mestima na Hvaru. Kad se iz Bola
popnemo na brdo i dođemo u najbliže mesto Gornji Humac,
već osećamo diftonšku osobinu ovoga vokala, a što idemo dalje
niz ostrvo prema zapadu, sve jače se oseća njegov diftonški
karakter. U Milni, dakle na krajnjem zapadu, je najčistiji diftong
u pravcu *oa*: *jōaje, glōavā, Mōatē, stōar, grōad, jūbōav, brōadā,*
vroāta, mloādi, joā¹). Sličnu pojavu zabeležio je i prof. Jurišić
za malo ostrvo Vrgadu u severnoj Dalmaciji²). Ova pojava kod
čakavaca, kao uopšte izgovor *ā, ē, ō*, ma koga postanja bili, jedna
je od crta koja se u raznim mestima počela razvijati u raznim
pravcima kad je prestao bliži dodir čak. govora sa štok. dijalektom.
Ova pojava se pri izgovoru pojedinih samoglasnika različno vrši
u raznim mestima ostrva Lastova, Korčule, Visa, Hvara, Brača,
Raba, Krka i Cres (isporedi poznate radove: Oblaka, Kušara,
Milčetića, Tentora i Leskina). Ovo su opšte pojave čitavog našeg
čak. ostrvlja, ali su poznate i istočnocrnogorskim, istočno- i ju-
žnosrbijanskim, posavskim i kajkavskim govorima (isporedi po-
znate radove: Belića, Stefanovića, Ivšića, Fanceva, Rožića, Valjavca,
Oblaka i Bugarina Милетича: Важна фонетичка особеностъ
на единъ западно-македонски говоръ, Списание българската
академия на науки, књ. XVI, стр. 35—42, София 1918). One

¹) Iz praktičkih razloga, a i zato što je po svojoj prirodi ovaj glas naj-
bliži glasu *o*, ja ću ga beležiti *o*.

²) Govor otoka Vrgade, Nast. vjesnik 45, str. 91.

su se jamačno razvile u svakom kraju zasebno, a katkada i samo u jednom mestu. Držim da neće biti opravdano tražiti vezu ma koje od ovih pojava u nekom mestu sa govorom kojega udaljenog kraja, kao što čini g. Moskovljević u svom radu „Вокализам лумбардског говора“ (Белићев Зборник, Београд 1937, str. 100—104). On dovodi u vezu vokalske osobine mesta Lumbarde na Korčuli sa vokalskim osobinama istočnocrnogorskih dijalekata. Da su se Lumbarđani doselili odnekle iz Crne Gore, kako hoće Moskovljević, bilo bi u tom govoru sačuvano i drugih crta, koje bi ga jače vezivale sa govorima Crne Gore. Još je teže zaključivati da su se Lumbarđani doselili iz Crne Gore ili Srbije, po nazivu zaselaka u tom mestu, Kosovo i Žabljak. Poviše Nerežišća na Braču nalaze se dve vode imenom *Dunôj i Morâva*, pa bi se mogao isto tako naći neko ko bi na temelju toga zaključio da su stanovnici nekoga mesta na Braču došli sa obala Dunava ili Morave. Nije redak slučaj da se mesta, polja, reke, brda, predeli i slično, iako su u velikoj udaljenosti, nazivaju istim imenima. Tomu mogu biti razni uzroci. Ni usmenoj tradiciji celoga ostrva Korčule o doseljenju njezinih stanovnika iz Hercegovine i Crne Gore nije lako verovati, jer oni doseljenici koji su se u većim grupama doselili, sačuvali su posve govor onoga kraja ili mesta, iz kojega su se doselili, i to je obično štokavski dijalekat sa starijim ili novijim osobinama. Pojedine familije koje su se u prošlosti doselile ma iz koga mesta ili kraja morale su se posve prilagoditi jezičkim osobinama onoga mesta u koje su se uselile. To biva i danas barem sa decom doseljenika, jer čakavac ljubomorno čuva svoj dijalekat od stranaca koji se kao socijalno inferiorniji element dosele u mesto. To je osobito moralo da bude u prošlosti, kad nije bilo škola, novina, komunikacionih sredstava i uopšte dodira se stranim svetom kao danas. Ima mnogo prezimena i na Hvaru i Braču jednakih i sličnih onima u Bosni, Hercegovini, Crnoj Gori i Sremu, pa se sigurno koja osoba ili familija doselila iz tih krajeva u vreme poznatih seoba 16 i 17 veka, ali o delovanju tih pojedinih doseljenika na govor ovoga kraja u onom obliku, kako misli Moskovljević — ne možemo verovati, a osobito kad znamo za promene koje su doživeli mnogi vokali i poluvokali gotovo na celoj periferiji našeg jezičkog područja. Usmena tradicija mesta Brusja i drugih mesta na Hvaru

bila je i mene odvela na stranputicu, kad sam godine 1924 prikupljao dijalekatsku građu mesta Brusja¹⁾). Isporedi o seobama na Hvar i Brač moje izlaganje u uvodu ovoga rada i moju napomenu u radu „Čak. dij. ostrva Hvara“.

Samo u napred spomenutim t. zv. poludugim slogovima, na kojima je *a* akcenat, vokal *a* ostaje neizmenjen kao na Hvaru i Visu: *ležâla, krâva, brâta, ovâko, tâko, jemâtva*.

Na celom ostrvu dugi vokali *a* koji su se nalazili iza akcenta prešli su u *o*, pa su i nakon skraćivanja ostali kao *o*: *pîto, pî-tomo, pîtote, moâlo, smôkov, billo kozâ*. Ovo jedino ne biva u Polvljima, na granici čak. i štok. govora: *kôpâm-kôpâš-kôpâ-kôpâmo-kôpâte-kôpâdu, jêmam i îmam, îlpa ženâ, dôbra sestrà*²⁾).

U korenima vrab-, rast-, krad- i na ovom ostrvu imamo *e* mesto *a*: *rêbâc; rêst, narêst, podrêst, zarêst, odrêst, krêst, ukrêst, pokrêst*, prez. *krêden-krêdeš-krêde* i *kredên-kredêš-kredê*. Na Hvaru i Visu imamo samo *rêbâk* i *rêst*, ali *krâst* prez. *krôdên-krôdêš-krôdê*. Ova pojava raširena je po celoj čakavskoj teritoriji, a poznata je delomično i katolicima i muslimanima u Bosni i slavonskim posavskim govorima³⁾). Sva ova tri korena kao na Braču češće susrećemo u zadarskom i Bernardinovu lekcionaru iz 15. veka⁴⁾). Ovo je osobina staroštok. i čak. dijalekta ovoga kraja, a naročito ostrva Braća sačuvana još iz starijih vremena. Biće da je ovo jedna od onih glasovnih crta koje potiču iz zajedničkoga života štokavskog i čak. dijalekta na Balkanskom Poluostrvu. Ovu crtu štokavci pomalo gube, a i neki čakavci, ali se na Braču u sva tri korena dobro čuva i tačno onako kako čitamo u Bernardinovu lekcionaru.

I na ovom ostrvu, kao na Hvaru i Visu, sačuvalo se *a* od poluvokala u primerima: *vazmât, vazmêni, vâzda, vazêst, vâzel*⁵⁾).

¹⁾ Isp. M. Hraste, Crtice o bruškom dijalektu, Јуж. филолог VI, str. 180.

²⁾ Isporedi o toj pojavi na Hvaru: M. Hraste, Čak. dij. ostrva Hvara, str. 5.

³⁾ Isporedi kod Rešetar, Der Štok. Dialekt, str. 101 i kod Ivšića, Rad 196, str. 180.

⁴⁾ Isporedi: M. Rešetar, Primorski lekcionari XV vijeka, Rad 134, str. 100 i Гојко Ружичић, Језик П. Зоранића (Библиотека Јуж. филолога 2), str. 74. За Нови споминје Bellé samo orebâc, Замѣтки, str. 3.

⁵⁾ M. Hraste, Čak. dij. ostrva Hvara, str. 6.

2. Samoglasnik *o* razvio se, ali samo u nekim mestima, u diftong *uo* ili barem u zatvoreno *o*. Diftonška osobina najbolje se oseća u Bolu koji je najbliži onim mestima na Hvaru koji ga isto tako izgovaraju: *brūod, kūonj, muój, ūon, ūov, duójden*. Diftonška priroda ovoga glasa slabija je u Gornjem Humcu, a još slabija niže prema zapadu i severu do morske obale.

3. Samoglasnik *e* zamenjuje starije *e* kao na Hvaru i Visu, pa slušamo samo: *tēpal, teplīnā, teplī t, steplī(t), grēb* ¹⁾; isto tako i *tēga, ovēga, dōbrega, stōtega*, analogijom prema mekim osnovama, ali to ne biva uvek, jer sam kod prideva na Braču čuo i *bfloga, jednōga*. Ova pojava je dobro poznata, negde više negde manje, na celom čakavskom području ²⁾, a isto tako i u Bosni do Sarajeva i u Posavini ³⁾.

Glas *ē* ima diftonšku prirodu opet u Bolu i nešto manje u Gornjem Humcu koji je bio u jačem saobraćaju sa Bolom osobito pre svetskoga rata: *mīeso, žīensko, pīet, šīest*. U drugim mestima je čist vokal ili je nešto zatvoren.

4. Stari glas *ǣ* razvio se kao uopšte u našem jeziku u *e*, ali iza *j* daje *a* u svim mestima kao i na Hvaru: *jazīk, jōdar, ujō(t), prijō(t), zajō(t)*. Čakavska i cakavska mesta na Braču sačuvala su *a* i iza *ž* u ovim primerima: *žā(t), požā(t)* n. pr. *oni ce požāt ditelinu*; ali se čuje: *žātva* i *žētva*. *Žātva* sam čuo u Gornjem Humcu, Pražnicama, Ložišću i Bobovišću. Jedino u mestu Ložišću na celom Braču kažu: *žōja* i *žēja* i samo: *žōdan, ožōdnī(t), ožōdnin, ožōdniš, ožōdni* ⁴⁾... Ovo je gotovo jedina razlika između govora Ložišća i Bobovišća, i zbog ove glasovne osobine rugaju se Ložišćanima stanovnici susednih sela. Ovo je svakako veoma stara osobina koja se u starim dalmatinskim

¹⁾ Isporedi i u Novom kod Белића Замѣтки, str. 3. Od primorskih lekcionara samo je Bernardinov konsekvntno provodio ovu zamenu, dakle onaj čiji je jezik najbliži govoru ovoga ostrvlja (isp. Rešetar, Rad 134, str. 106).

²⁾ Isp. Oblak, J. Arch. 16, str. 431; Kušar, Nast. vjesnik III, str. 324.

³⁾ Isporedi: Šurmin, Rad 121, str. 191; Rešetar, Der štok. Dial. str. 103; Tomljenović, Nast. vjesnik 29, str. 340; Kušar, Rad 118, str. 4; Белић, Замѣтки, str. 3; Ivšić, Rad 196, str. 182 i dr.

⁴⁾ isp. iste pojave u Dubašnici na ostrvu Krku (Milčetić, Čakavština, Rad 121, str. 104.

spomenicima nalazila u većoj meri i iza drugih starih umekšanih glasova. Isporedi prelaz nazala *ǎ* u češkom jeziku u *a*. Ova je pojava na čakavskom području bila raširenija u starije vreme, jer je iza *j*, *č*, *ž* konsekventno provodi pisac zadarskog lektionara, koji je najranije pisan, nešto manje Bernardin u svom lektionaru, a najmanje Ranjina, jer su dva zadnja lektionara nešto kasnije pisana (Rešeta, Rad 134, str. 107). Ni naši pisci 16 veka iz Splita i Hvara ne provode više konsekventno ovu osobinu, a u govorima Hvara i Visa čuva se ova zamena *ǎ* sa *a* samo iza *j*. To znači da je ostrvo Brač, a osobito Ložišće sačuvalo u celosti ovu staru glasovnu osobinu. U Povoljima pod uticajem štok. dijalekta sa istoka imamo samo: *jezič*, *jétra*, *žétva*, *požét*, *žédan*, ali *priját*, *zaját*,

U nazivu mesta Supetar, Sutivan, Sumartin kao i Sućuraj na Hvaru susrećemo poznatu zamenu italijanskoga *-an-* (San Pietro, San Martino) preko slavenskoga *ǣ* sa *u*.

5. Glas *ǣ* razvio se gotovo u svim slučajevima na celom ostrvu kao na Hvaru i Visu u i: *mǐsec*, *lǐto*, *sričca*, *dítè*, *pǐsma*, *zapǐvo(t)*. Prema tome govori ovoga ostrvlja kao i štok. govori susedne obale su ikavski. Zamenu ovoga glasa sa *e* nalazimo u istim rečima kao i na Hvaru, dakle: *vènac*, *ozlèdi(t)*, *òzlèda*, *starešina* i *starišina*, *òseka*, *osèknù(t)*, *zènica* i *zǐnica*, *vèja* i *vǐja*, *sèst*, *seǐ(t)* i *sidǐ(t)*, *sedǐn* i *sidǐn*. Ovamo bi se mogle ubrojiti i reči: *zanovètā(t)*, *kòren*, *korénje*, *iskorèni(t)*, *gòre*, *dòle* i *gòri*, *dòli*, *òvde*, *ònde*. U Ložišću sam čuo zamenu glasa *ǣ* i sa *o*: *primòr*: *na jedòn primòr* (primer). Znajući kolika se pažnja u nauci posvećuje pitanju zamene glasa *ǣ* sa *e* pred izvesnim konsonantima (tvrdim dentalima), osobito u Senju i okolici, na ostrvu Krku i u Istri (isporedi o tome radove: Belića, Jakubinskog, J. Ivšića, Rešetara i Maleckog i najnoviji Wijka N. van: Zur serbokroat. Entwicklung des slavischen Vokals *ě* u Zeitschrift für slav. Philologie, knjiga XIV str. 1—16) trudio sam se da utvrdim, postoji li još koji ekavizam primaran ili sekundaran u govorima Brača, ali nisam naišao ni na jedan, te se u ovoj zameni slažu svi govori ovih triju ostrva. To ne znači da ni ranije nije bilo više ekavizma.

6. *ǣ* prešao je u samoglasnik *u* kao na Hvaru i Visu i uglavnom uopšte u našem jeziku: *pûn*, *pûk*, *sûza*, *dûg*, ali ga susrećemo u Ložišću i Bobovišću u izgovoru imena mesta Milne:

Mļnō-Mļnē-Mļnōj-Mļnū na pr. *brāt gré u Mļnū; Mļnārani, mļnōrski*. Ovo *ļ* je svakako novijega postanja i u vezi je sa osobinom mnogih mesta na ovom ostrvu o nestajanju samoglasnika *i* iza ili ispred izvesnih suglasnika u izvesnim položajima.

7. U izgovoru *ŗ* bitno se razlikuju govori ostrva Brača od Hvara i Visa i donekle Korčule. Dok na Hvaru i Visu susrećemo u svim slučajevima i u svim čakavskim i cakavskim mestima ispred *ŗ* popratni samoglasnik *a*, odnosno *o* prema tome da li je taj glas u kratkom ili dugom položaju ¹⁾, na Braču taj popratni glas slušamo samo u Bolu pod uticajem susednih mesta na Hvaru: *pārst, kār* (krv), *dārvo, zārno, gārlo, bārdo*. U ovom mestu ovaj glas *a* kao popratni glas pred *ŗ* može biti samo kratak. U svim drugim čak. i štok. mestima imamo *ŗ* bez popratnog glasa i ono je uvek kratko: *kŗst, pŗst, bŗdo, vŗč, bŗz, gŗlo, sŗce, smŗt, sŗdela, četrnāest, zŗno* gen. mn. *zŗn*.

Teško je reći da li se ikada na ovom ostrvu uz samoglasno *r* izgovarao koji popratni glas. U spomenutom Čikarelijevu delu, pisanom tal. i lat. jezikom, našao sam reč *Parvoslav* i *carkvu* ²⁾. To sam našao i u nekim ranijim župskim ispravama. No, ako imamo na umu da su se uz samoglasno *r* nalazili već u 9, 10 i 11 veku u lat. i grč. beleškama o nama popratni samoglasnici *i, e, a*, jer latinska abeceda nije imala znaka za *ŗ*, lako nam je verovati da su naša sveštena lica, odgojena na talijanskom i latinskom jeziku, poprimala ovo beleženje u svojim župskim spisima. Ovo se beleženje upotrebljavalo i u drugim spisima pisanim lat. ili tal. jezikom. Vremenom se počeo upotrebljavati popratni glas i u živom govoru naroda ovoga ostrvlja. Ovo se po mišljenju Rešetarovu (Rad 134, str. 141) izvršilo u govoru ovih čakavaca posle 15 veka. Ako je to tako, onda sam voljan da verujem da se na ostrvu Braču *ŗ* nije nikada izgovaralo sa popratnim glasom, sem u Bolu, što je imortirano iz Hvara, kad nijedno drugo mesto nema popratnog samoglasnika.

Popratni glas *a, e* uz *ŗ* imaju ne samo dalmatinska ostrva nego i neka mesta na Krku (Milčetić, Čakavština, Rad 121, str. 104 i 105).

¹⁾ Isp. M. Hraste, Čak. dij. ostrva Hvara, str. 8.

²⁾ Ciccarelli, Osservazioni, str. 34 i 106.

Popratni glas *a* tako se na ovom ostrvu izbegava, da se *a* izbacuje ispred *r* i tamo gde mu je po zakonu mesto. Čuo sam u Milni, Bobovišću, Ložišću i Mircima desetak puta *Vřdar* umesto Vardar na pr.: *móli doněs mi Vřdar cigarēt; brjók* (barjak). Ovo ćemo čuti i u drugim mestima. Iako nisam imao prilike da čujem, verujem da će biti i drugih primera u kojima Bračani uklanjaju *a* ispred *r*.

I na ovom ostrvu čujemo samo: *rōt, ratāc, račić*.

8. Nestajanje samoglasnika. Na kraju neodređenog načina gubi se krajnje *-i* u svim mestima kao na Hvaru i Visu. Ovde to ispadanje glasova polazi i dalje pa se u mnogim mestima, a osobito u Ložišću i Bobovišću i uopšte na zapadu ostrva, opaža nastojanje da otpadne celi nastavak neodređenog načina *-ti*, ako se osnova pred tim nastavkom svršava na samoglasnik: *brā, kopā, maškīnā, nosī, činī, molī, skōkā, kūpā se, počē, prodrī, prostrī, umrī, načē*, ali *cvāst, krēst, pōc, mōc, vřc*. Ovu pojavu ćemo katkada sresti i na Hvaru. Ovo je svakako novija pojava kod čakavaca ovoga ostrvlja, koja barem na Braču sve više osvaja teren.

Samoglasnik *-i* gubi se na kraju 2 l. jd. i 1 i 2 l. mn. zapovednog načina: *cvāt—cvālmo—cvālte, strīž—strīžmo—strīšte, gīn—gīnmo—gīnte*, ali ćemo isto tako čuti i naporedni oblik: *cvatī—cvatīmo—cvatīte, strīžī—strīžīmo—strīžīte, gīni—gīnimo—gīnite*. Upotrebljavanje naporednih oblika osobina je celoga ostrva Brača, ali ređe ispada *-i* u ovim oblicima na istoku, a češće na zapadu. Upotreba punih oblika bez odbacivanja *-i* zajednička je osobina Brača i Visa, a Hvar ovu osobinu slabo poznaje osim u retkim slučajevima u kojem mestu uz more. Kako su ovi oblici sa ispadanjem samoglasnika *-i* običniji u čakavskim mestima na Visu i na Braču, a pogotovo na Hvaru, a oni sa zadržavanjem samoglasnika *-i* u čakavskim i uopšte u mestima uz more, držim da su u ovom kraju oblici sa nastavkom *-i* noviji, iako su i oni prvi nastali u vremenu posle 14 veka, kad je čak. dijalekat počeo da živi svojim samostalnim životom bez naročite veze sa štok. dijalektom.

Vrlo je važna osobina ovoga ostrva da se samoglasnik *-i* gubi gotovo uvek iza glasa *r*, ali samo u kratkom položaju, a osobito to biva na zapadu ostrva počevši od Milne, gde je ta pojava najrasprostranjenija. Na taj način dobiveno je sekundarno *ř*:

prpovidd, prpovidon, p̄šl, (preši) (Milna), Lûkrca, v̄rca, sk̄nja (škrinja), *b̄rme, b̄rtva, prb̄l, prb̄l-prb̄ila-prb̄ilo, m̄r̄za, grhotā, p̄rko* (preko), *p̄rd* (pred), *prgodīšci, n̄indr* (nigde), *uḡr̄st, uḡr̄za-uḡr̄zla-uḡr̄zlo, t̄r̄sta*. Ovim putem došlo je do potpune redukcije glasa *l* u veoma raširenom prezimenu u Ložišću *Val̄erjev*. Ono je došlo prema tal. detto *Valerio*, a u nas *Valerije*. Danas se to *l* ne beleži u tom prezimenu ni u službenim ispravama. Ovu potpunu redukciju kratkoga *l* u slogu *rl* zabeležio je i Kušar na ostrvu Lastovu (Nast. vjesnik I, str. 322), Belić u Novom (Замѣтки, str. 8), ali samo u nekoliko primera, i Rešetar u zadarskom lekcionaru, ali samo u oblicima glagola *pr̄nesti* (Rad. 134. str. 141). Ova je osobina, dakle, najraširenija na Braču i Lastovu, a biće da je starija osobina čakavskih govora, a osobito istočno-čakavskih, kad ju je poznao i pisac zadarskog lekcionara.

Nekada ćemo čuti i *br̄rtva, m̄r̄za, prb̄l(t)*, ali rede na zapadu, a češće u mestima od Nerežišća prema istoku.

Ako je samoglasnik *l* u dugom položaju, ne gubi se: *sridā, spr̄ida, dr̄ivo, cr̄kva*. Skraćivanje zvuka *l* zapazio je i prof. Belić na Visu¹⁾. Biće skraćivanja glasa *l* u ovom položaju ponešto i na Hvaru, ali potpune redukcije kao na Braču i Lastovu nema.

Samoglasnik *l* gubi se i u glagol. prilogu sadašnjosti kao na Hvaru i Visu: *čuv̄ajuc, v̄deec, ḡnuuc, str̄ižuc i str̄ižuc, cvatuc*, premda ovo može biti jedna od morfoloških pojava koje su se kod čakavaca razvijale krajem 15 i u 16 veku.

I neki drugi prilozi, što je poznata pojava kod priloga i u štok. dijalektu, gube na kraju svoj pokretni vokal: *ovod, tot, onod, (onond), ḡdr, d̄dl*. Kod zameničkih prideva analogijom prema *taki, takov* ispada samoglasnik *o*: *v̄aki, n̄aki i vakov, nakov*.

9. Kontrakcija samoglasnika. Uglavnom susrećemo one iste slučajeve kao na Hvaru i Visu: *probuc* mesto *prebući, m̄oca* mesto u ime oca, *močā* mesto *hajdemo ča* (tja) na pr. *močā d̄ōma; k̄ōda* mesto kao da na pr. *k̄ōda smo ti t̄ō mi r̄ekli; hocimo* ili *hocimo* mesto *hodi simo* (ovamo). Mesto *pojas* imamo *p̄os*, a mesto *ḡdspoja ḡdspā*, ali samo u značenju *Bogorodica*. Reč *ḡdspoja* se inače redovito čuje na ovom ostrvu i u celom ovom kraju.

¹⁾ Isp. O čak. osnovnoj akcentuaciji, Глас 168, str. 26.

10. Dodavanje glasova. Na početku nekih reči, ako se počinju samoglasnikom, a druge se pred njima svršavaju suglasnikom, dodaje se glas *j*: *išla mi je muhã ù joko, ù juho; brãt je iša u Jamërike(u); čã si stãvi u jústa* (Ložišće), ali sam čuo i bez *j*: *ĩdro i jĩdro, ĩdri(t) i jĩdri(t), učér(a)*. Ovo je zajednička osobina ovoga kraja, jer to susrećemo na čitavom dalm. ostrvlju ¹⁾, a nije nepoznata ni drugim krajevima našega jezičkog područja ²⁾. U mnogim mestima ostrva Hvara predlogu *k* dodaje se *-i* spreda: *ĩk* ili *k*, a na ovom ostrvu dodaje mu se *-i* na kraju: *ki* na pr. *grén ki ðcu* (Supetar). Ovi govori, kao i hvarski i viški, poznaju i druge pokretne samoglasnike osobito u predlozima pred zameničkim enklitikama: *ũzo se, pĩdo se i pĩdo se, pĩdo se, ũzo nje* (uza nj), *pĩdo me i pĩdo me, pĩda don i pĩda don* (pred dan t.j. u zoru).

Suglasnici

11. Suglasnik *l* na kraju sloga i reči ostaje u bračkim govorima neizmenjen kao na Hvaru i Visu: *stõl, võl, mĩsal, vèsel, tĩpal, õnjel* (anđeo), *Selca*. Ovo je osobina gotovo svih čakavskih govora i posavskoga ³⁾. Na kraju radnog glag. prideva otpada *l* na celom ostrvu: *mõga, iša, rėka, plãko, sovõ, stėka, dvĩga*, samo sam u Nerežišćima čuo *l*, ali ipak ne u svim primerima: *mõgal, rėkal, išal, sovõl*. U nekim mestima imamo, kao u Svirćima na Hvaru, kod nekih glagol. prideva *o* nakon ispadanja *l*: *mõgo, rėko, išo, pėko, pũko, dvĩgo, stėko*. Ovo sam opazio u Bolu, G. Humcu, Pražnicama, Pučišću, Postirama, Splitskoj, Dolu i Škripu, dakle na istoku Brača kao i na istoku Hvara.

12. Glasovna grupa prasl. jezika *dj* daje u svim bračkim govorima *j*: *mlãji, slãje, męja, pĩja*. Novo se *d'*, pod uticajem štok. dijalekta, ali ne uvek, javlja kao i na Hvaru u nekim slučajevima, osobito u glag. pridevu trpnom: *svãd'en, vĩd'en, nasõd'en*, ali *rõjen*. Ovo *d'* mnogo je mekše od štok. *đ*.

¹⁾ Ispor. M. Kušar, Lumbardsko narječje, Nast. vjesnik, knjiga III, str. 325; M. Hraste op. cit. str. 9.

²⁾ Isp. F. Fancev, Beiträge zur serbokroat. Dialektologie, J. Archiv 29, str. 326.

³⁾ Isp. Ivšić, Rad 196, str. 189—190.

13. Mesto prasl. grupe *tj* imamo i u ovim govorima *ć* koje je kao uopšte u čak. dijalektima veoma umekšano (*t'*): *kùt'a*, *svi't'a*, *nòt'*, *pèt'*. Prema štok. dijalektu susrećemo i novo *ć* (*t'*) koje je nastajalo od 17 veka ovamo od grupe *tsj*: *l'rāt'a*, *trèt'i*, *prút'e*, *cvlt'e*, *primàlit'e*, *liš't'e*.

Umesto neodređenog načina glagola „ići“ kaže se u celom ovom kraju *hodit*. Ali se ovaj glagol upotrebljava složen sa predlozima i prefiksima: *nòt'*, *pòt'*, *dòt'*, *izòt'*, *obòt'*, *pronòt'*; u sad. vremenu: *dójden*, *pójden*, *nójden*, *uzòjden*, *obòjden*, *pronòjden*. Ovu pojavu nalazimo gotovo u svim dijalektima Istre, Hrv. Primorja sa susednim ostrvljem, u južnom čak. području, a i u nekim štokavskim govorima osobito starijim¹⁾. Ove pojave Rešetar kao i neki drugi naučnici tumače metatezom. Ja bih se pre složio sa Belićem koji misli da se ove pojave imaju tumačiti granicom sloga²⁾.

14. Glas *t'* reducira se u *ĭ* ispred zadnjenepečanih suglasnika kao i na Hvaru: *vòjka*, *prìpèjka* (nom. jd. *prìpèćak*—glava hleba), *ispèj krùh*, *natùj ga*. To biva i ispred drugih suglasnika: *(sve)mogùjstvo*, *odrèj se*, *pokùjstvo*, *vèj čò* n. pr. *àko ti bùde vèj čò po pijàtu* (tanjuru), *udrìću te* (Bobovišće).

Mnogi glasovi poradi asimilacije zamenjuju se suglasnikom *j*, i to ne samo u istoj reči nego i krajnji suglasnik prve reči pred početnim suglasnikom druge reči. Tako se zamenjuju sa *j* zubni i zadnjenepečani suglasnici pred zubnim i zadnjenepečanim, zadnjenepečani pred zadnjenepečanim, zadnjenepečani pred piskavim i piskavi pred piskavim i *č*, *ž*, *š*. Ovo je veoma značajna glasovna crta koja je zajednička Braču, Hvaru i Visu: *starogròjski*, (starogradski), *gospòjstvo* (gospodstvo), *gospòjski*, *svajdòjnji* (svagdašnji), *Bòjdan*, *bojdanùša* (ime loze), *àko Bòj dó*, *lòjta* (nom. *lòkat*), *(a)mùjta* (mukte), *nòjta* (nom. *nòhat*), *vròj ga plàko*, *narodìle su lìtos màslìne kako šìpàj zòr* (šipak zrna) (Bobovišće), *svàj znò*, *poj čò* (pak što), *jò šan tò rèkla poj cò* (Milna), *rajcìpà(t)*, *rajcvàst se*, *pròjca* (nom. *pròsàc*), *mìjčìć* (meščić), *prajčìć* (pra-

¹⁾ Isp. o ovim pojavama: Rešetar, Der štok. Dialekt, str. 136 i 137; Белић, Замѣтки, str. 15; Zgrablić, Čak. dij. u sv. Ivanu i Pavlu te Žminju, Pula 1906, str. 24; Ivšić, Današnji posav. govor, Rad 196, str. 73.

²⁾ Isp. A. Белић, Српхрв. гласовне групе -jt, -jd, Јуж. фил. II str. 217-221.

ščić), *klubōjce* (klubašce), *rajsiĉ*, *ijsiĉ*, *rajžāli(t) se*, *rajširi(t)*, *rajsākā(t)*; *motōr ĉe utěj vapōru* = parobrodu (Postire).

15. Zubni suglasnici *d* i *t*, kao i na susjednim ostrvima, prelaze ispred drugih suglasnika u *l* sem ispred *l* i *r*: *Mēlković*, *pōlpis*, *polpīsā(t) se*, *ōlgovor*, *olgovori(t)*, *ōlma*, *pōlkova*, *slālkost*, *dobīlka*, *sūlca* (nom *sūdāc*), *pēlka*, (nom. *pētāk*), *dohōlka* (nom. *dohōdak*), *jelnēga* (nom. *jedōn*), dat. *jelnēn*, *pōl plot*, *sāl ĉu pōc*, ali *odrēj se*, *odli(t)*. Jedino se u rečima lutka i patka čuje promena *t* u *j* kao u Grablju i Zastazišću na Hvaru: *lújka* i *pājka* n. pr. *ovō je pājka*, *ovō nīn kōkoš* (Ložišće). Na celom ostrvu Hvaru imamo *lújka*, ali *pālka* sem u Grablju i Zastrazišću.

16. Staro *lj* prelazi na celom ostrvu, kao na Hvaru i Visu, u *j*: *žēja*, *kjúč*, *kjūn*, *jūt*, *jūbi(t)*, *prījatej*, *pōje*, *vōja*, *jūski*, *vōjā(t)*, *zemjā*, *jūbōv*, ali *mōljen*, *fōljen*, *rodiljen*, *obiljen*, *ogūljen*, *zagřljen*.

17. Glasovna skupina *lβj* u nekim slučajevima se čuva, a u nekim se izvršilo novo jotovanje, pa je *lj* prešlo u *j*: *vesēlje*, *pristōlje*, *obilje*, *Dōljanin*; *ūje*, *zēje*.

Otkada je *lj* počelo u južnočak. i štok. ikavskim govorima prelaziti u *j*, imamo na Braču kao i na susjednim ostrvima: *jūbjen*, *sklōpjēn*, *objōvjēn*, *slōmjēn*, *prilīpjēn*, *ulōvjēn*, *izdūbjēn*, *rastrūbjēn*, *zadīmjen*; *j* imamo i u nekadašnjih skupova *bβj*, *pβj*, *vβj* i *mβj*: *rībjl*, *podnēbje*, *kōrje*, *divjōk*, *zdrōvje*, *křvjōn*, *dēbji*¹⁾.

18. Prema praslov. grupi *stj*, *stβj* i *skj*, *skβj* ili *sk* ispred glasova *e* i *i* imamo na ovom ostrvu kao i u starim štok. ikavskim govorima šć: *prōšćon*, *rādošćon*, *mīlošćon*, *bōlešćon*, *krīpošćon*, *gūšći*, *pūšćā(t)*, *kršćēnje*, *vīšćica* (veštica), *vīšćūn* (veštac), *lišće*, *šćedī(t)*, *mīlošćā*, *šćōp*, *namišćā(t)*, *šćēta*, *kīšćā*, (klešta) *prīšć*, *godīšće*, *Ložišće*²⁾.

19. Prema prasl. *zgj*, *zge*, *zgi* ili *zdj* imamo i ovde *žj*: *mōžjōnī*, *gvōžje*, *grōžje* (G. Humac i Dračevica), a druga mesta *zj*: *grōzje*; u Povoljima pod uticajem štok. dijalekta: *grōžde* i *grōžje*, ali gen. samo *grōždo*.

¹⁾ Ispor. iste pojave kod Rešetara, Der štok. Dialekt, str. 124 i 125 i S. Ivšića, Današnji posav. govor, Rad. 196, str. 195.

²⁾ Isp. Белих, Замѣтки по чак. гов., str. 9 i Stj. Ivšić, Današnji posav. govor, Rad 196, str. 135, 136 i 197.

20. Glasovna grupa *čr* ostaje i na ovom ostrvu neizmenjena: *čřv, čřjēn, čřn, čřivo*. Ipak ćemo čuti prema istoku u Pučišću, Pražnicama i Gornjem Humcu: *crjēn* i *čřjēn*, ali samo *čřn* i *čřv*. Verovatno je to uticaj štok. dijalekta sa istoka, jer već u Povoljima slušamo samo: *cřn, crjēn, crvenit se* i *crjenit se, crivo, cřpat, iscřpst*.

21. Ovu glasovnu crtu imaju i primorska mesta na zapadnoj i severnoj strani u Milni, Sutivanu i Supetru, ali kao crtu koja se počinje da javlja već od 15 veka u venecijansko-dalmatinskom jeziku u kome je svaki *č* zamenjen sa *c*: *cřn, cřv, crjēn, cūdo, covik, vřc, cāvā(t), cēšaj, cēp, Cēh, crcōjāk* (čvrčak), *bācva*.

22. U ova tri mesta se i glasovi *s, š, z* i *ž* izgovaraju srednjim glasom *š, ž* kao i u gradu Hvaru, jednom delu mesta Visa, Komizi i u susednim selima: *ženā, kožā, šin, Višānin, šlūšo, pišā(t), břz, krūška, nāš, vāš, šelō, mīsto*. Ima slučajeva kada se, osobito u Supetru i Milni, čuju i glasovi *š* i *ž*, ali ne na pravom mestu nego mesto *s* i *z*: *Šupetar, gošpodin, šūdāc, šōm, škoci(t), žōkōn* (zakon), *kožā* (koža), *žōc* (zašto). Imamo i obratnih pojava: *zāba, kōza* (koža). Ove pojave poznate su i cakavskim mestima na Visu i u Hvaru¹⁾. O cakavizmu na Brču govori poljski naučnik M. Malecki u svom radu „Cakavizm“ na str. 26. Za ovu pojavu na celom čak. području misli Malecki da se počela vršiti od 17 veka ovamo. Ja bih se pre složio sa Beliem koji misli da se ova pojava počela vršiti mnogo ranije već u 15 veku²⁾. Mesta u kojima čujemo *c* mesto *č* i *š, ž* mesto *s, š, z, ž* Malecki je tačno odredio, jer ga je samo ova crta bračkih govora i interesovala. On veli da je ova glasovna crta najjače razvijena u Milni, a najslabije u Supetru, gde se stanovnici stide svoga govora, a nastoje govoriti štokavski. Ja se ne bih posve složio s ovim mišljenjem g. Maleckoga, jer se, ako je r *č* o stidjenju, Supetrani ništa više ne stide nego Sutivanjani i Milnjani. Treba imati na umu da je u Supetru sedište sreza za celo ostrvo Brač. U njemu je i poreska uprava i opština. Supetar, iako malo mesto, ima pet hotela. Tamo pristaju mnoge

¹⁾ O ovim glasovnim crtama na Visu, Hvaru i Braču ispor. M. Malecki: Cakavizm, Krakov 1923, str. 23—26, a o tumačenju ove pojave još i kod Bartolija, Das Dalmatische (Schriften der Balkankommission IV), str. 261—262.

²⁾ Луж. филолог VIII str. 265—266.

lađe i dolaze mnogi stranci, a osobito Česi koji imaju i svoje hotele u Supetru i Sutivanu. Nije čudo što se domaći svet nastoji da približi strancima iz uslužnosti i iz trgovačkih razloga, pa svoj govor podešava prema govoru stranaca. Pored toga treba imati na umu da u tom mestu ima srazmerno mnogo činovnika u raznim uredima (srez, sud, katastarska uprava, pošta, porezna uprava, opština, škola osnovna i građanska), koji moraju u uredima da govore štokavskim dijalektom, pa se njihove službe i izvan službe prosto iz navike, ali, ako su čakavci, odnosno čakavci, veoma su srećni kad mogu između sebe da se porazgovore svojim dijalektom, koji svi čakavci isto toliko vole koliko kajkavci i štokavci svoj dijalekat. Ova moja napomena o češćem govorenju štok. dijalektom vredi uglavnom za onaj deo stanovnika uz obalu, gde su nastanjeni većinom činovnici, trgovci i zanatlije. Ali stanovnici periferije, koji se bave isključivo obradivanjem polja, govore među sobom lepo i konsekventno čakavskim dijalektom, a samo u saobraćaju sa stranim svetom, naročito mladi, podešavaju svoj govor prema štok. dijalektu, što u ostalom čine i svi stanovnici na ovom ostrvlju, a osobito mlade žene. To će čakavac ovoga kraja učiniti uvek, ako mu je pitanje upravljeno na štok. dijalektu, a on taj dijalekat poznaje. Malecki nadalje nagada da se možda ranije govorilo čakavski i u nekim drugim govorima ostrva Brača. Dopuštam i ja tu mogućnost da je koja zanatlijska, trgovačka ili vlasteoska familija govorila čakavski u Nerežišću (gde je bilo sedište mletačke vlasti za ostrvo Brač), Postirama i Pučišću, ali toga danas nema, a kod pučana — zemljoradnika i pastira — nije nikada ni bilo. Jedno nam samo smeta kod Maleckoga. On govori bez reda o mestima na Braču, pa iz njegove studije ne možemo znati koja su mesta na ostrvu, a još manje koja su od njih čakavska, a koja štokavska. Potpunu zbrku u podeli čakavskih, čakavskih i štokavskih govora na Braču učinio je R. Strohal u svojoj brošuri: Hrvatski dijalekti, Zagreb (bez datuma).

23. Na celom ovom ostrvu, kao i na Hvaru i Visu, zamenjuje se u talijanskim rečima koje su u upotrebi u ovom kraju glas *k* (tal. *chi*) glasom *ć* (*t'*): *ćikara* = zdjelica (tal. *chicchera*, ven. *ćikara*), *kućarin* = žličica (tal. *cucchiaino*), *sćć* = muzlica (tal. *secchio*), *parćã(t)* ili *parićã(t)* = pripravititi (*apparecchiare*), *ćedina* =

čavao (tal. chiodino), *mandrâc*—malo pristanište (tal. mandracchio), *incêštar*—crnilo (tal. inchiostro), *rečîna*—naušnica (tal. orecchino). Ovu pojavu susrećemo i u drugim mestima uz dalm. obalu¹⁾. Ovo je, držim, jedna od osobina venecijansko-dalmatinskoga jezika kojim je građanski stalež govorio u doba mletačke vladavine u primorskim mestima celog čakavskog područja²⁾.

24. Crta za koju znamo da se posle 14 veka počinje rasprostrirati po celom čak. i mestimice po štok. području poznata je i na celom ovom ostrvu, tj. prelaz suglasnika č pred izvesnim suglasnicima u š i c u s, što biva usled redukcije glasa t od afrikate č i c: *mâška*, *Brôška težôški*, *Gřški*; *pêste* (pecite), *rêste* (recite).

25. Suglasnik m na kraju reči prelazi u n. To je opšte čakavska osobina koja je nastala glasovnim putem posle 14 veka kad je čak. dijalekat počeo da živi svojim zasebnim životom i da razvija svoje posebne crte. U Povoljima, gde ima čak. i štok. osobina, čuo sam: *nâčmem*, *ûmrem*, *mâknem*, *îmam* i *jêmam*, *kôpam*, *sêdam*, *ôsam*, *mîšôm*, *zêtôm* i *nâčmen*, *ûmren*, *îman* i *jëman*. Na ovom ostrvu obrazuje takav suglasnik n sa samoglasnikom koji mu prethodi negde više, a negde manje nosni glas: *umîñ*, *nîmon*, *govôrn*, *plšên*, *čovîkon*, *nogón*, *sûncên*, ali *dîm*, *srôm*, *grôm*, *dôm*. To biva i u sredini reči u zatvorenom slogu kada m pred zubnim suglasnicima i c, ć i č pređe u n: *pôñtî(t)*, *osandesét*, *môncî*, *brînce*. Takav nosni glas nisam zapazio na Hvaru ni Visu.

Pred zadnjepčanim suglasnicima prelazi u sredini reči u zatvorenom slogu m u n gde mesto nosnoga n čujemo i u štok. dijalektu velarni n: gen. *mônka*, gen. *ušênka* (=vaška), gen. *čînka* (=stenica), gen. *štûnka* (tal. stomacho=želudac).

26. Palatalni glas nj, gubi svoju palatalnost pred izvesnim suglasnicima: *jônca* (nom. *jânjac*), *sužônstvo* pren a *sûžanj*.

27. Na celom čak. području, pa i ovde, glas h izgovara se kao nemački ch: *kûho(t)*, *pûhâ(t)*, *krûh*, *hîti(t)*, *sûh*.

28. U G. Humcu, Dračevici, Ložišću i Bobovišću zamenjuje

¹⁾ Isp. M. Kušar, Rapski dijalekat, Rad 118, str. 16.

²⁾ Isp. M. Bartoli, Das Dalmatische (Schriften der Balkankommission V), str. 322.

se glas *f* glasom *h* u rečima: *humã(t)*, *hũmalo* (Ložišće)=čovek koji je od najmlađe dobi počeo da puši.

29. Zadnjepčani suglasnici menjaju se u piskave osobito kod starije generacije: u *jũsĩ*, *junõcĩ*, *orĩsĩ*, *vrõzi*, *grĩsĩ*, *svĩdocĩ*.

30. Konsonantska grupa *hv* daje na početku reči i na Braču kao i u drugim govorima *f* po poznatom procesu da se *h* u početku reči postepeno gubilo i da je njegova frikacija od dentalnolabijalnog *v* stvorila frikativno *f*: *fõlã*, *fõljen Isũs*, *fõljĩ(t)* i u složenim rečima: *z.ɹfõljĩ(t)*, *pojfõljĩ(t)*, *naɹfõljĩ(t) se*.

31. Disimilacijom mesto *mn* imamo na celom ostrvu *vn* i *ml*: *sedavnãĩst*, *osavnãĩst*, *slõvnicã*, *tãman—tõvnrã—tõvno*=zločest; *mloštvrõ*; mesto *zn* imamo *zl*: *zlãmen*, *zlãmeno(t) se*; mesto *gn* *gnj*: *gnjõj*, *gnjũsan*, *gnjusũra* (=neuredna žena); mesto *sr* imamo *sl*: *slebrõ* i *srebrõ*; čujemo i *lebrõ* mesto *rebrõ*. Ovo su iste pojave kao na susednom ostrvlju, a ima istih i sličnih pojava i u posavskom govoru¹⁾.

32. Ispadanje suglasnika. I na ovom ostrvu primećujemo gubljenje zatvornog glasa ispred zatvornog, tesnačnog i ispred afrikate: *čelã*, *šẽnĩca*, *sovã(t)*, *tĩc*, *tĩca*. Ispadanje suglasnika je na ovom ostrvu mnogo češća pojava i rasprostranjenija nego na Hvaru i Visu. Glas *v* vrlo često ispada ili se barem skraćuje: *sẽkar*, *sekrva*, *srbĩ(t)*, *srõb*, *õloka*=olovka (Mirca), *õlonka* (Ložišće), *Drãčeka* (=ženska iz Dračevica), *õde* (ovde), *mlohõšćina* (mlohavost), *prõda* (pravda), *prõdo(t) se*, *ocã* (ovca) (niže Nerešišća prema zapadu), *čepõv*, *võlov*, *põpov*, *vukõv*, *sĩnõv*, *bolesnikov*. *grĩhov*, *Põlov*, (Pavlov), *smõka* (smõkva), *nõci* (novci), *põka* nom. *põpãk*. U Ložišću postoji i nadimak *Põpãk*, gen. *Põka* n. pr. *Dĩ si lavurõ* (radio)? *U Põka*. Glas *p* u Ložišću uvek ispada ispred *k*: *šĩka* nom. *šĩpãk*, *klũko* (klupko), što je jamačno dobiveno od *šĩvka* i *klũvko*.

U neodređenom načinu suglasnik *t* na kraju znatno se reducira, a dosta često, ako je pred njim samoglasnik, posve otpada. Ovo biva više na zapadu i to u Ložišću, Bobovišću i Milni: *gubĩt*, *mĩslĩt*, *pĩtãt*, *pĩsãt*, *kũpĩt* i *pĩã prpovĩdã*, *mĩsli*²⁾.

¹⁾ Ispor. kod Ivšića, Rad 196, str. 193, 194 i 200.

²⁾ Ova pojava objašnjava zašto ja glas *t* na kraju neodređenog načina stavljam u zagrade.

Na zapadu, osobito u Ložišću skraćuje se *t* i na kraju nekih drugih riječi: *poplāt* (potplat), *brāt*, *pijāt* (tal. piatto=tanjir), *jōpet*, *lōkut* (lakat).

Još imamo otpadanje suglasnika u ovim riječim: *tórik* ili *tórij* (utorak), *kīščā* (klešta), *kīn* (klin), *tī(t)* (hteti).

33. Sekundarni suglasnici. I na Braču se kaže: *zdri̇(t)*, *zdri̇l*. Prilogu nigde dodaje se *r*: *nīder* (Nerež. i Drač.), *nīndīr* (D. Humac, Sutiv., Škrip), *nīnder* (Supetar, Splitska, Postira), *nīndri* (Mirca), *nīndr* (Milna, Ložišće, Bobovišće). U Sutivanu i Supetru sam čuo: *gorlkōre*, *dolīkōre*. Glas *r* dodaje se i zamenici niko u svim mestima *nīkor*. U Pučišću sam čuo i *nīštor* (nešto).

Dodavanje glasa *n* veoma je obično na ovom ostrvu i mnogo običnije nego na Hvaru i Visu. Tako se *n* dodaje 3 l. jd. zanekanog oblika pomoćnog glagola *biti* u sad. vremenu: *nīn* (Ložišće); nom. jd. pokazne zamenice: *ovīn*, *tīn*, *onīn*¹⁾ (gotovo u svim mestima) (isporedi u češkom jez. ten); rednom broju: *prvīn* (Sutivan, Ložišće, Supetar, Splitska, Škrip), a u D. Humcu čuo sam: *prvīn*, *drūgin*, *trēcin*, *četvrtīn*; na kraju prideva m. roda: *vēlin*, *mōlin* (Škrip); u dat. lok. i instr. množ. sviju reči sa deklinacijom, iako je taj *n* nešto reduciran: *judīman*, *svičīman*, *mōlīman*, *ovīman*, *trīman*, *drūgīman*; u sredini reči: *strīnga*=veštica (tal. strega). Još je vrlo važno napomenuti za neka mesta na Braču da je u nejednakosložnim imenicama sr. roda iz gen. jd. prenesen suglasnik *n* i u nom. jd. i opet sa izvesnom redukcijom pa je dobiven nazalan glas: *īmen*, *rāmen*, *brīmen*, *sīmen*, *plēmen*, ali *vrīme* (Bol, G. Humac, Sutivan); samo *rāmen* i *brīmen* (Dol); samo *rāmen* (Škrip i Postira). Isporedi u nem. jeziku prema gen. Namens nom. pored Name i Namen.

Reč onda glasi u Supetru *ondāc*.

AKCENAT

34. Čakavski dijalekat ovoga ostrva ima tri osnovna čakavska akcenta kao Hvar i Vis: čakavski dugi uzlazni ' , dugi silazni akcentat ^ i kratki silazni akcentat ". Akcentat ' na Braču kao na

¹⁾ Isp. istu pojavu u St. Gradu na Hvaru, Hraste, op. cit. str. 34.

Hvaru i Visu tipičan je čakavski akut kako ga opisuje prof. Ivšić u svojoj radnji „Prilog za slav. akcenat“ (Rad 187, str. 146—147) i prof. Belić u svojim universitetskim predavanjima, odeljku o akcentu, a druga dva akcenta su ravna štok. istim akcentima. Ja ovaj akcenat ne beležim Ivšićevim znakom $\acute{}$, jer na ovom području ne postoje dva duga uzlazna akcenta, štokavski i čakavski, kao u posavskim govorima, da bi bilo potrebno da ih označujem različitim znakovima. Čakavski akut najdulje traje i ima najveći uspon na kraju reči i u jednosložnim rečima.

Kada je na samoglasniku *a* jedan od dva duga akcenta, onda se *a* izgovara zatvoreno u pravcu zvuka *o*, a u mestima na zapadu u Milni i oko nje razvio se u diftong *oa*. U Poveljima ostaje u nekim primerima čisti *a*: *prájca*, *nájden*, *izájden*. Ovo biva u nekim mestima i sa vokalima *e* (=ie) i *o* (=uo) naročito u Bolu i G. Humcu.

Pored triju gornjih akcenata poznaju govori i ovoga ostrva još jedan akcenat, kako ga je Rešetar nazvao, poludugi (Die serbokroat. Betonung, str. 28). Ja sam ga, po ugledu na Rešetara (Archiv f. slav. Phil. XVII, str. 196), beležio u svojim ranijim radovima $\hat{}$, pa ću i u ovom radu. Ovaj akcenat nalazimo često u čakavskom dijalektu, i to mesto $\hat{}$ akcenta u otvorenom slogu samo na samoglasniku *a*. Pod $\hat{}$ akcentom glasovna boja samoglasnika *a* ne menja se ni ovde, kako tačno za hvarske govore primećuje prof. Belić¹⁾. I ovde napominjem da se ni na Braču ovaj akcenat ne razlikuje mnogo od svakog drugog čakavskog akuta u sredini reči. Ovaj akcenat je zabeležio u ovim krajevima davno Leskien (Zur kroat. Dial. Dalmatiens, str. 207), Rešetar na Visu i Braču (J. Archiv XVII, str. 196). Toga akcenta na samoglasniku *a* ne poznaje severni čakavski dijalekat kao ni govor mesta Sutivana na Braču: *jābuka*, *krāva*, *mālo*, *nāša*, *švāki*, *tāmo*, *vāzme*, *bizāla*, *gladovāla*, *ležāla*. Akcenat $\hat{}$, a ne $\acute{}$, imaju i mesta susedne obale, a osobito Split. Možda je Sutivan ovu osobinu primio od Splita i provodi je dosledno, iako to nije slučaj ni u kom drugom mestu ostrva Brača. Gotovo je neverovatno da je ovo osobina samo Sutivana na Braču i nijednog drugog mesta ni u njegovoj neposrednoj blizini. Istina je da je

¹⁾ О чак. основној акцентуацији, Глас 168, стр. 13.

ovo mesto najbliže Splitu, ali su saobraćajne veze Splita mnogo veće i češće sa Supetrom nego sa Sutivanom, pa ipak ove osobine Supetar ne poznaje, nego se u tom slaže sa svim ostalim mestima na ostrvu.

Brački govori poznaju emfatički akcenat kao i hvarski i viški.

Za sve bračke govore možemo reći da su po upotrebi [^]akcenta slični, ako ne posve jednaki, sredini ostrva Hvara oko Vrbanja, i poradi toga nam se čini da mnogo više otežu u govoru, kako bi narod ovoga kraja rekao, nego stanovnici mesta na zapadu Hvara i u mestima uz more. To otezanje vokala pojačava i veći broj dužina, jer svi brački govori, koji više koji manje, koji jače koji slabije, poznaju dužinu ne samo neposredno pred akcentom, što je osobina celoga ovog ostrvlja, nego i iza akcenta, a osobito u instr. jd. imen. m. i ž. roda sa [^] i [^] akcentom na prvom slogu: *rībōn, slīvōn, smōkvōn, vřcōn, skřnjōn, mīšōn, přstōn, zūbōn, cvītōn, zēcōn, vūkōn, sīnōn, līstōn*. U Povljima: *kōpān — kōpāš — kōpā — kōpāmo — kōpāte — kōpādu* (i *kōpāju*). Hvarski govori skraćuju dužine iza akcenta ¹⁾.

Na ovom ostrvu nema onolike razlike u naglasku skupova reči ni pojedinih reči u raznim mestima kao na Hvaru, nego je naglasak stalniji i dosledniji, što će se videti kasnije kod oblika.

Na dvoglasu *oa* (gde sam ga upotrebio) beležio sam, kao i u govorima Hvara, akcenat [^] na prvom delu dvoglasa, a akcenat ['] na drugom delu u vezi sa intonacijom akcenata [^] i ['] ²⁾. I na ovom ostrvu je čakavski akut negde manje a negde više izrazit, pa je katkada na kraju reči ponešto i ravan, ali ne pokazuje sklonost da pređe u dugi nizlazni, kao u gradu Hvaru ili uopšte na Visu, sem u izvesnim kategorijama u kojima možemo imati dvojaki akcenat. To je isto slučaj, koji poznaju i posavski govori ³⁾, u gen. i instr. jd. imen. ž. roda i vlast. imen. m. roda: *dūšē — dūšōn, brōdē — brōdōn, svičē — svičōn, pētē — pētōn, rūkē — rūkōn; Mōtōn, jērōn, lvōn* ⁴⁾. Ovakav je akcenat najobičniji u Nerežišću,

¹⁾ Isp. Белић, Глас 168, str. 13, a to se može videti i iz mojih radova. o govorima Hvara.

²⁾ Isp. Leskien, Gramm. der serb.-kroat. Sprache §§ 216 i 217.

³⁾ Ivšić, Rad 197, str. 23 i 25.

⁴⁾ Iz tehničkih razloga u daljem izlaganju neću pisati umanjeni glas -n

Sutivanu i Supetru i delomično u Dračevici i D. Humcu. On je običniji u instr. jd. nego u gen., jer u gen. može biti i akcenat ' , a u Dračevici samo ' : *dušé — dušón, ruké — rukón*. U Postirama je još dugi uzlazni akcenat u oba padeža, ali pokazuje veliku sklonost da vremenom pređe u nekim primerima u dugi nizlazni, pa sam negde bio u neprilici da odredim intonaciu toga akcenta. Verujem da će ova moja konstatacija utvrditi mišljenje Beličevo o naporednim akcentima (' i ^) u instr. jd. u posavskim govorima (Глас 168, str. 8—9). Na tom mestu prof. Belić misli da bi se mogla smatrati kao zajednička ili osnovna crta svih posavskih govora u instr. jd. *rūkôm, vodôm*, a *rūkôm* i *vodôm*, u koliko ovoga ima, kao sekundarno. Ja mislim da brački govori potvrđuju da je to tačno. Prof. Belić u napomeni (Глас 168, str. 9) veli da bi trebalo naročito ispitati na koji je način dobiveno kolebanje ^ i ^ na kraju reči u ovim i drugim slučajevima u posavskim govorima. U ovom kraju, tj. na Braču i u Vrbanju na Hvaru mislim da je na kolebanje čak. ' i ^ delovala dužina sloga pred akcentom, jer čak. ' u ovom kraju ne podnosi pred sobom dužine. Dugi slog ispred akcenta ' u najvećem broju slučajeva pokraćuje se, a osobito u ova dva padeža. U nekim slučajevima ostaje nešto od dužine, ali ona nije nikada takve prirode kao dužine pred drugim akcentima. U onim mestima u kojima je u gen. i instr. ostala dužina pred akcentom prema ostalim padežima jednine, akcenat je prešao u ^ . One eventualne slučajeve u kojima je izvršen prelaz ' u ^ u spomenutim padežima, gde nije bio dug slog pred akcentom, možemo objasniti samo analogijom.

Na Braču ima skupova reči u kojima je sačuvana starija akcentuacija nego na Hvaru. Svoje staro mesto sačuvao je akcenat u svim mestima u ovim rečima: *līnōst — līnōsti, nōglōst — nōglōsti, nōpāst — nōpāsti. jūbōv — jūbāvi, nōrōv — nōrāvi*, a u Splitskoj sam čuo i *līpōst — līpōsti, lūdōst — lūdōsti*; u Povljima se akcenat na istom slogu u nom. oteže: *līnōst — līnōsti, nōglōst — nōglōsti, lūdōst — lūdōsti*. Na Hvaru slušamo samo: *līnost — līnosti, lūdost — lūdosti, līpost — līposti, nāglost — nāglosti*¹⁾, ali *nōpāst — nōpāsti* i *nopāsti, jūbōv — jūbāvi* i *jubāvi, nōrōv — nōrāvi* i *norāvi*.

¹⁾ Isp. u govoru Novoza kod Belića, op. cit., str. 50.

Jedna skupina prideva ima u neodređenom obliku ž. roda u svim mestima ovoga ostrva akcentat na zadnjem slogu, dok se na Hvaru i Visu gotovo u svim primerima akcentat u žen. rodu poveo za akcentom muškoga roda: *čīst—čīstā—čīsto* (određeni oblik: *čīstī—čīsto—čīsto*, *nōv—novā—nōvo*, *dūg—dugā—dūgo*, *sīt—sitā—sīto*, *lōš—lošā—lōše*, *břz—brzā—břzo*, *tīh—tihā—tīho*, *trōm—tromā—trōmo*, *slāb* (ili *slōb*)—*slabā—slābo*. Na Hvaru čujemo samo katkada: *čīst—čīstā—čīsto* i *bārz—barzā—bārho*, a u drugim primerima akcentat se žen. roda poveo za akcentom m. roda: *lōš—lōša—lōše*... Ova osobina na Braču je stara, jer se sačuvala i na Šolti, a morala je da bude zajednička osobina celog ovog čak. područja.

Jedna skupina glagola prve vrste ima u svim licima sadašnjega vremena, kao na Hvaru i Visu, akcentat, prema štok. dijalektu, na prvom slogu, ali produljen, u G. Humcu, Praznicama, Pučišću, Ložišću, Bobovišću i Milni: *prodrī(t)—prōdren—prōdreš—prōdre—prōdremo—prōdrete—prōdredu* i *prōdru*, *prostrī(t)—prōstren*, *nasū(t)—nōspen*, *usū(t)—ūspen*, *zasū(t)—zōspen*, *umrī(t)—ūmrem*, *udrī(t)—ūdren*, *načē(t)—nōčmen*, *počē(t)—pōčmen*, *nadū(t)—nōdmen*. Kako je ovo osobina svih čakavskih mesta u unutrašnjosti ostrva od G. Humca do Ložišća, Bobovišća i Milne, sem Nerežišća, D. Humca i Dračevice (na koja mesta su mogli uticati Supetar i Sutivan), rekao bih da je ovo emfatički akcentat za " . Slične pojave spominje i prof. Belić za Vrbanj na Hvaru i drži da je ovo ostalo iz onoga vremena kada je na ovom području vrednost kratkoga akcenta bila silazna ¹⁾. U svim ostalima mestima Brača kao na Hvaru i u posavskim govorima posve prema štok. dijalektu, ali bez dužine iza akcenta: *umrī(t): ūmrem—ūmreš—ūmre—ūmremo—ūmrete—ūmredu* (i *ūmru*), *prōdren*, *prōstren*, *ūdren*. Ovakav je akcentat protivno onom u Posavini, u celom ovom kraju i na prostom glagolu: *mrēn—mrēš—mrē* ²⁾. . . .

Karakteristična je pojava ovoga ostrva da se vokal *a* dulji i dobiva ^ akcentat mesto " u izvesnim oblicima u svim čak. i čak. mestima, sem Sutivana (koji ne poznaje ^ akcenta, nego

¹⁾ А. Белић, Глас 168, стр. 19.

²⁾ Isp. kod Ivšića: Današnji posavski govor, Rad 197, str. 200.

mesto njega ima uvek ``), i to u ž. i sr. rodu radnoga prideva glagola 3, 5 i 6 vrste: *bižō — bižâla — bižâlo, blejō — blejâla — blejâlo, držō — držâla — držâlo, klečō — klečâla — klečâlo, ležō — ležâla — ležâlo; bucō — bucâla — bucâlo, gūzō — guzâla — guzâlo* (=mico), *dozivō — doživâla — doživâlo, hripō — hripâla — hripâlo, kōrō — korâla — korâlo, pisō — pisâla — pisâlo, pitō — pitâla — pitâlo; drugovō — drugovâla — drugovâlo. putovō — putovâla — putovâlo, gladovō — gladovâla — gladovâlo, počivō — počivâla — počivâlo, dobivō — dobivâla — dobivâlo, umivō — umivâla — umivâlo*. Ovakav je akcenat i u Vrbanju na Hvaru i u nekim mestima na Visu, a u ostalim mestima Hvara i Visa imamo `` ili akcenat ' na istom slogu u ž. rodu, dok se akcenat muškoga roda katkada pomiče napred prema početku reči, a za njim se povodi i akcenat srednjega roda. Pomicanje akcenta u muškom rodu izvršeno je kod nekih glagola i u Vrbanju na Hvaru ¹⁾. Staro mesto akcenta na istom slogu za sva tri roda i isti akcenat u m. rodu kao na Braču zabeležio je i Rešetar ²⁾ za mesta Prčanj i Ozriniće (Velestovo) i Belić ³⁾ za govor Novoga sa razlikom intonacije u muškom rodu prema poznatoj razlici između zapadnočakavskih i istočnočakavskih govora. Staro mesto akcenta u ovom glagolskom obliku naročito za ženski rod, a negde i za srednji rod zabeležio je i Ivšić za posavske govore ⁴⁾.

Isti akcenat imamo i u glag. prilogu sadašnjem: *kupâjuć, pitâjuć, pružâjuć, rugâjuć, bucâjuć, hripâjuć*.

Jednak stari akcenat zabeležen je u Prčnju i Ozrinićima, u Novom i u posavskim govorima, kakav je na celom Braču, sem u Milni, u ovim oblicima: *móga (mojéga), tvóga (tvojéga), svóga (svojéga); jednóga (jednéga)* ⁵⁾. U dat. je već: *mojên, tvojęn, svojên* i ređe *mōmu, tvōmu, svōmu*, ali na Šolti imamo i u dat.: *mómu, tvómu* i *mojému, tvojęmu*. Ovo nam dokazuje da

¹⁾ Isp. o tom kod Белића, Глас 168, str. 23 i Hraste, Čakavski dij., str. 41 i 43—46 i Osobine, str. 153.

²⁾ Die Betonung, str. 174 i 175.

³⁾ Замѣтки, str. 64 i dalje.

⁴⁾ Ivšić, Rad 197, str. 98—101.

⁵⁾ Ispog. o tom: Rešetar, Die Betonung, str. 146 i 151; Белић, Замѣтки, str. 57 i Ivšić, Rad 197, str. 37 i 55.

je na celom ovom području bio nekada u kosim padežima ' akcenat koji je onda prešao i u nom. jd. i u tom padežu se zadržao, a u kosim padežima na Hvaru i Visu i delimično na Braču pod uticajem štok. dijala. prešao u $\hat{}$. U Milni kao i na Hvaru i Visu: *môga (mojêga)*, *tvôga (tvojêga)*, *svôga (svojêga)*; *jednêga*. Ovakav akcenat pored prvoga zabeležio je Rešetar za Prčanj i Ozriniće (Die Betonung, str. 146 i 151). Pored ovih akcenatskih osobina ima i drugih jednakih ili veoma sličnih između govora pomenutih mesta u Boci, posavskih govora, ovih na Braču i susednih ostrva. Tragove starije akcentuacije našao je i G. Ružičić u nekim ikavskim govorima Srednje Neretve i delimično u neposrednom susedstvu, oko ušća Rame (Главније особине икавских govora западне Босне, Годишњак Задужбине Саре и Васе Стојановића I, 1934, str. 32). Ružičić je na tom području čuo i mnoge glasovne osobine jednake ili slične onima na celom čak. području i u Posavini (isp. str. 36—44). Za fonologiju i morfologiju navodi mnogo primera, pa je grehota što nije dao barem nekoliko potvrda i za stari akcenat.

Ovo su sve krajevi u kojima se sačuvalo staro stanovništvo sa starim osobinama u većoj ili manjoj meri, gde se nisu u većem broju naselili novi doseljenici sa novoštokavskim osobinama. Za staro stanovništvo u Boci biće od koristi da napomenem i mišljenje g. J. Erdeljanovića u raspravi: Стари Срби Зетани и њихов говор, Зборник у част А. Белића, стр. 338. Na tom mestu g. Erdeljanović kaže: „Možda neće biti na odmet da napomenem ovde još i to da su, najpre, Vuk, a zatim još više i Rešetar zapazili čitav niz jezičkih osobina koje su zajedničke našem narodu u Boci i u Dubrovniku. A valja naročito naglasiti da većinu tih osobina nalazimo u Boci samo kod katolika ili u krajevima u kojima su oni glavno stanovništvo. Znatno je još što su bokeški katolici, osobito u nekim naseljima, vrlo staro ili i pravo starinačko stanovništvo i zbog svoje vere su bili manje izloženi mešanju sa pravoslavnim doseljenicima iz Crne Gore i Hercegovine. Zbog toga su mogli bolje o 'ržati neke od zasebnih bokeških jezičkih osobina.“

Biće da su i ovo jezički ostaci onih štokavaca koji su se u prvo vreme po naseljenju na Balkansko Poluostrvo kretali najviše, kako spominje Belić u Stanojevićevoj „Enciklopediji“

u odeljku „Štokavski dijalekat“, ka jugu ka moru od ušća Bojane na sever do Cetine.

Sve ostale pojedinosti u akcentu nalaze se u nastavku ovoga rada u partiji o oblicima imenskim i glagolskim. Teorisku i istorisku stranu akcentuacije ostrva Brača, koja se po drugim svojim osobinama uglavnom slaže sa celim ovim dijalekatskim područjem, naći će čitalac u Beličevoj raspravi „О чак. основној акцентуацији“ (Глас 168, str. 1—39). U Beličevoj raspravi iznesene su mnoge akcenatske jednakosti i sličnosti između posavskih i dalmatinskočakavskih govora.

I pored toga potrebno je da se napomenu dve vrlo važne akcenatske osobine ovoga ostrva. I na Braču, kad se kratki nizlazni akcentat dulji u položajima u rečima pred sonornim suglasnicima iza kojih je nestalo poluglasnika, dobivamo $\hat{}$ akcentat kao i u velikoj većini posavskih govora, a ne $\acute{}$ kao u severnočakavskim govorima, što utvrđuje Beličevo mišljenje¹⁾, da je priroda akcenta $\hat{}$ u posavskim i dalmatinskočakavskim govorima, pre nego što je produljen, bila silaznog karaktera: *opōnci* na pr. *opōnci mi se dēru* = nestrpljiv sam i hoću da odem (Pražnice), *pōlca* n. *pālac*, *nōvci*, *obōjci*, *divōjka*, *tujīnci*, *řokōjni*, *sūnce*, *mōnci*, *stōl*, *sōl*, *zōkōn*, *vōl*, *njegōv*, *ovakōv*, *hodī*, *olgovorī*, *zdrōvje*, *postōl*, *norōnča*, *prōvda*, *nosī*, *pītō*, *pōj*, *pōjte*, *dōn*, *gōl*, *kōnj*, *ōn*.

Ni ovo ostrvo ne čuva t. zv. metatonijski cirkumfleks, što čine severnočakavski govori, nego se u tom povodi za štokavskim dijalektom, posavskim govorima i susednim govorima ovoga kraja, pa prema infinitivu *gīnu(t)* imamo prez. *gīneš*, *pobīgnu(t)* — *pobīgneš*, *prikīnu(t)* — *prikīneš*, *nīknu(t)* — *nīkneš*, *kāpo(t)* — *kāpješ* (= *kāpot* — *kāpješ*), *lājo(t)* — *lāješ* (= *lājot*), *sītī* — *sīto* — *sīto*, *dūgi* — *dūgo* — *dūgo*, *mīlo*, *pūno*, *slābo* (= *slābo*), *zdrīlo*, *bogāto* (= *bogāto*)²⁾.

Na ovom mestu još ću napomenuti da govori Brača kao i Hvara vrše prenos starih akcenata $\hat{}$ ili $\acute{}$ sa prvog sloga reči na predloge, ali ne uvek. Kod mlade generacije nastaje isto što

¹⁾ Глас 168, str. 18.

²⁾ Isporedi o tom kod Белића, Акценатске студије, str. 19, 28—29 i 161; Глас 168, str. 16.

u savremenom književnom jeziku u kome se ova pojava sve više gubi, a sve više prevladuje akcenat zasebnih reči: *nâ red, nâ pir, û snig, zâ kuma, û grod, iz groda, û med, ôl meda, nâ misec, zâ vraga, û hlod, ôl gloda, ôd zlota, û more, nâ more, û poje, nâ ruku, zâ dušu, ôl kosti, nâ pamet, ôl žalosti, zâ rič, ôd radosti*, ali *ol vōška* (vosak), *na nōhat, do slōva, po tīlu, na sūnce*.

OBLICI I NJIHOV AKCENAT

Deklinacija

Imenice muškoga roda

Oblici

35. Imenice na *-in* govore se i bez *-in* kao i na Hvaru i Visu: *čobōn*, gen. *čobāna*, *Sřb — Sřba*, *Būgar — Būgara*. Ovu osobinu spominje i Ivšić za posavske govore¹⁾.

Hipokaristička vlastita imena kao: *Mōtē, Perē, Jūrē, Ivē, Ōntē* menjaju se u svim mestima na Braču po *-a* deklinaciji. Ovako se menjaju u posavskom govoru²⁾ i u Bosni³⁾. U ovom se odvaja govor Brača od govora Hvara i Visa. Na Hvaru imamo: *Jūre* gen. *Jūreta, Ive — İveta, Mōte — Mōteta*; na Visu: *Jūrē — Juretā, İvē — İvetā, Motē — Motetā* (u Komiži na Visu i u mestima komiške opštine kao na Hvaru), a na Braču: *Jūrē — Juré* ili *Jūrē, İvē — İvé* ili *İvē, Mōtē — Moté* ili *Mōtē*. Pored hipokarističkih imenica čujemo i: *Ivōn — Ivāna, Fētar — Pētra, Mikūla — Mikūle; Pērtca — Pērice, Pavīca — Pavīce; Ivīč — Ivīća, Perīč — Perīća, Mikīč — Mikīća*.

Muškoga su roda i ovde: *zvōn — zvōna, glōd — glōda, tleh — tlehā, zvonāc — zvoncā* (zvonce), *pīplīc — pīplīća* (pile), *kozlīc — kozlīća* (kozle) i *jōpōnj — jōpnja* (vapno) sem u Bolu, gde je ova imenica sr. roda kao i na Hvaru: *jōpno — jōpna*.

¹⁾ Rad 196, str. 211.

²⁾ Ivšić, Rad 196, str. 143 i 233.

³⁾ Rešetar, Der štok. Dialekt, str. 164.

Ovo ostrvo ima i nekoliko imenica m. roda koje nisu poznate na Hvaru i Visu, barem koliko ja znam: *oblòk* — *oblòka* (lokva vode ili uopšte tekućine, na pr. kada se prolije vino po podrumu kažu Ložišćani da je nastao *oblòk* (drugo je *òbl k* — *òbloka* = oblak), *òhlip* — *òhlipa* (kratak pljusak kiše), *maškardòč* — *maškardòčà* ili *mòčàk* — *mòška* = mačak (Ložišćani i Bobovišćani nazivaju *maškardòč* i lukava čoveka), *bujùk* — *bujùka* (jato i stado), *bahìc* — *bahìca* = praščić (G. Humac, Pražnice i Škrip), *râtoj* ili *oròč* (D. Humac, Mirca). Imenica *škojòr* — *škojòrã* (tal. porekla prema scoglio = ostrvo) znači u dijalektima Hvara i Visa ostrvljanin, tj. čovek sa bilo kojeg dalmatinskog ostrva, a na Braču samo Hvaranin, jer je Brač u bližem trgovačkom saobraćaju od ostrva samo sa Hvarom. Retko ćemo na Braču čuti reč: *Fòrâni(n)*, nego mesto nje imaju *škojòr*, ali samo *Bròčâni(n)*, *Višâni(n)*, *Šoltâni(n)*, *Korčulâni(n)*.

U vok. jd. nije ni ovde uvek nastavak *-e* ili *-u* prema suglasniku koji mu prethodi, nego je upotreba nastavaka u izvesnim slučajevima pomerena. Tako se kaže i *svìtu* prema *svìte*, *sìnu* prema *sìne*. To slušamo i u crkvi: *sìnu Bòžji*.

Jednosložne kao i višesložne imenice imaju samo kratku množinu: *nòžl*, *mìšì*, *voll*, *pùtl*, *brìzi*, *zèci*, *mrâzi*, *snìzi*, *prâzi*, *dòri*, *vròzi*, *zìdi*; *vìtri*, *sùznji*, *lòjti*, *tròški*, *poslì*, *gòlubi*, *gâvroni*.

I na ovom ostrvu može se gen. mn. svršavati na *-ov* sa reduciranim suglasnikom *v* na kraju: *mròv*, *bròv*, *vòlov*, *mìhòv*, *stòlov*, *brìgòv*, *prâgov*. Krajnji glas *v* u Ložišču i Bobovišču potpuno ispada: *vòlo*, *prâgo*, *stòlo*, *pòpo*. Ovaj se padež ipak najčešće svršava na *-ih*: *mìsecìh*, *mròvìh*, *zètih*, *pòdìh*, *bubrìzìh*, *zr̀nih*, *gřlìh*, ili je bez nastavka: *zùb*, *pòs*, *zřn*. Glas *h* na kraju ovoga padeža u Milni obično ispada: *zèti*, *pòdì*, *vòlì*, *pùtl*, *rìbori*. Ovo ispadanje glasa *h* u gen. mn. zabeležio sam i na Visu¹⁾. Starog lokativa množ. nisam čuo. Dativ, lok. i instr. množ. sasvim su se izjednačili po svojim nastavcima, pa sve imenice m. roda primaju prema štok. dijalektu nastavak *-ima(n)*. U nekim mestima ne dodaje se *-n* na kraju: *nòžìma*, *popìma*, *zùbìma*, *bolesnicìma*, *jùdìma* (Bol, G. Humac, Pražnice); u svim

¹⁾ M. Hraste, Osobine govora ostrva Visa, Белинев Зборник, Београд 1937, str. 151.

ostalim mestima nekada se *-n* nalazi na kraju, a nekada ne na-azi, ali pokazuje sklonost da se potpuno ukloni.

Akcentat

36. I na Braču možemo podeliti imenice m. roda prema akcenatskim osobinama u dve grupe: a) imenice koje u kosim padežima imaju na prvom slogu stare akcente: $\grave{}$ i $\hat{}$ i b) ime-nice sa akcentom na kraju u kosim padežima.

U prvu grupu idu: *zēt — zēta — zētu — zēta — zēte — zētu — zētōn*, množ. *zēti — zētih — zētīma(n) — zēte — zēti — zētīma(n) — zētīma(n)*; *přst — přsta, lük — lūka, gōvor — gōvora, řībq̄r — řībq̄ra, ōtrov — ōtrova; cvīt — cvīta — cvītu — cvīt — cvīte — cvītū — cvītōn*, množ. *cvīti — cvītōv — cvītīma(n) — cvīte — cvīti — cvītīma(n) — cvītīma(n)*; *vūk — vūka, sūd — sūda* (posuda). Kod ovih se ime-nica, ako znače nešto neživo, akcentat prenosi na kraj u lok. jd., ali samo kod onih koje imaju u nom. jd. stari $\hat{}$ akcentat i $\hat{}$ akcentat dobiven u nom. jd. raznim načinima, i opet ne u svim slučajevima: *brōd — brōda u brodū, lēd — lēda na ledū, lōj — lōja u lojū; cvīt — cvīta u cvītū, list — lista u listū*. Kod onih sa starim $\grave{}$ akcentom u prvom padežu ne prenosi se na kraj: *krūh — krūha u krūhu, lūk — lūka u lūku, přst — přsta na přstu*. Kod imenica koje znače nešto živo akcentat se obično ne prenosi: *na vūku, na drūgu, po mūžu*, ali *po vrōgū* n. pr. *mōga bi po vrōgū dōc* (Nerežišće). Ovu pojavu susrećemo u celosti na Hvaru i Visu. U instr. jd. je u svim mestima dužina iza akcenta: *nōsōn, brōdōn, zūbōn, listōn, sīnōn, cvītōn, zēcōn, vūkōn*.

Akcentat se pomiče i u gen. mn.: *zēt, vlōs, brōv, cvītōv, vūkōv, sudōv, brodōv, listōv*. Kad imenice prave gen. množ. nastavkom *-ih*, akcentat obično ostaje na istom slogu: *zētī(h) brōdī(h), přstī(h), gūščeri(h)*, ali slušamo i *misēcīh, zūbīh*.

Akcentat se pomiče prema kraju reči i u dat., lok. i instr. množ. kod imenica sa starim $\hat{}$ na prvom slogu, a na mestu akcenta ostaje dužina: *zūbīma(n), cvītīma(n), sīnīma(n), vlōsīma(n), listīma(n), čripīma(n)*.

U drugoj grupi imenica sa akcentom na kraju u kosim padežima imamo dve vrste i to: a) sa kratkim samoglasnikom pred akcentom i b) sa dužinom ispred akcenta. U prvu vrstu spadaju: *čas — časā — časū — čas — čāse — časū — časōn*, množ.

časī — *časī(h)* — *časīma(n)* — *časē* — *časī* — *časīma(n)* — *časīma(n)*; *křst* — *křstā*, *čep* — *čepā*, *vōl* — *volā*. U drugu vrstu idu: *křž* — *křžā* — *křžū* — *křž* — *křžū* — *křžū* — *křžēn*, množ. *křžī* — *křžī(h)* — *křžīma(n)* — *křžē* — *křžī* — *křžīma(n)* — *křžīma(n)*; *dīl* — *dīlā*, *grīh* — *grīhā*, *sūd* — *sūdā* (=iudicium). U instr. jd. uvek je ^ akcenat poradi poznatog duljenja pred sonornim glasovima, što je osobina svih ovih govora i mnogih u Posavini¹⁾, po čemu se ovi govori i razlikuju od severnočakavskih govora²⁾. I kod ovih imenica akcenat gen. množ. obično je drukčiji nego u ostalim kosim padežima: *křstī(h)*, *čepov*; *vōlov*, *pōpov*, *nōžī(h)*, *křójī(h)*, *spūžī(h)*, *dīlī(h)*, *grīhov*.

Vlastite hipokorističke imenice kao *Perē*, *Stipē*, *Mōtē*, koje se menjaju po -a deklinaciji, imaju posve drukčiji naglasak nego na Hvaru i Visu (vidi napred str. 36). Na Hvaru slušamo: *Stipe* — *Stipeta*, na Visu: *Stipē* — *Stipetā*, a na Braču: *Stipē* — *Stipé* — *Stipī* — *Stipū* — *Stipe* (i *Stipē*) — *Stipī* — *Stipón* kao *Lūkrā* — *Lukré*, *Lūcā* — *Lucé*, *Jōkā* — *Joké*.

U gen. i instr. može biti dvojak akcenat: gen. *Moté*, *Stipé*, *Ivé*, *Peré* (Bol, G. Humac, Pražnice, Mirca, Ložišće, Bobovišće i donekle Dračevica i D. Humac); ovakav je akcenat i u instr. u ovim mestima: *Motón*, *Stipón*, *Ivón*, *Perón*. U ostalim mestima uz more počevši od Milne prema Sutivanu, a osobito u Nerežišću, čujemo: gen. *Īvā*, *Mōtā*, *Stipā*, *Perē*; instr. *Īvōn*, *Mōtōn*, *Stipōn*, *Perōn*. U nekim mestima je u ovim padežima samoglasnik pred ' akcentom kratak, a u nekima je zadržana dužina, ali nikada onakve prirode kao pred drugim akcentima, nego nešto skraćena. Ima mesta (Postire) u kojima akcenat nije izrazito uzlazan ni nizlazan, nego gotovo ravan. Ovakav dvojak akcenat u gen. i instr. je i u Posavini³⁾.

Potrebno je spomenuti imenice kao: *pālac* — *pōlca*, *čāval* — *čōvla*, *jānjac* — *jōnca*, *tānac* — *tōnca*, *stārac* — *stōrca*, *mīnac* — *mīnca*. To su one imenice kod kojih se akcenat ne slaže sa akcentom severnih čakavaca, jer se u ovom kraju ^ akcenat pred sonornim suglasnicima, iza kojih je nestalo poluglasnika, dulji u ^,

¹⁾ Isp. Ivšić, Rad 196 str. 222.

²⁾ Isp. Белић, Глас 168, str. 20.

³⁾ Isp. Ivšić, Rad 196, str. 233.

a kod severnih čakavca u ' : *stârac — stôrca — stôrca — stôrca — stôrče — stôrca — stôrčen*, mn. *stôrci — stâroc i stôrcih — stôr-cima(n) — stôrce — stôrci — stôr-cima(n) — stôr-cima(n)*. Ipak sam čuo imenicu *palac* i sa ' akcentom u kosim padežima u Bolu i G Humcu: *pōlâc — pōlca — pōlca . . . množ. pōlci — pōlcih i pâloc — pōlcima*. Ovakav akcentat ima ova imenica i u drugim mestima kad znači bolest na lozi koja se leči sipanjem sumpora. Možda je u ovim mestima ' akcentat mesto $\hat{}$ upotrebljen na ovoj reči analogijom, jer je reč istoga oblika sa dvojakim značenjem. Ima dosta mesta na Braču u kojima ne upotrebljavaju reč *pâlac* ni *pōlâc* u značenju prst, nego: *vêli p̄rst*.

Ima nekoliko imenica m. roda koje se po akcentu ne slažu sa istim imenicama na Hvaru. Tako slušamo u svim mestima na Braču: *jōpōnj — jōpna, posōl — pōsla, badōnj — bādnja i badnjâ* (Pražnice), *katânac — katōnca, ōgonj — ōgnja, kolâc — kolcâ, žēžin — žēžina* = post (lat. ieiunium) Na Hvaru i Visu ove se reči naglašuju ovako: *jōpno — jōpna, posōl — poslâ, badōnj — bōdnja, katanâc — katōnca i katancâ, ogōnj — ōgnja, kolâc — kōlca, žēžin — žēžina*, sem u Postrazju i drugim čak. mestima na Visu, gde je na reči *žēžin* naglasak kao na Braču.

Imenice srednjega roda

Oblici

37. Mesto *srce* kaže se u Ložišću *srkō* (= jezgra u bademu). Imenica *mazgov*, prema ž. rodu *mazgâ*, na Hvaru i Visu muškoga je roda i glasi: *mûl — mûlâ*. Na ostrvu Braču gotovo u svim mestima u srednjem i južnom delu ona je sr. roda: *mûlō — mûlâ*. I pridev ili pridevska zamenica u atributskoj i predikatskoj službi pred tom imenicom je u srednjem rodu: *mojê mûlō; tō je nâše mûlō; ōčevo mûlō je slâbo*. U Pučišću, Povljima i u drugim mestima na istoku ova reč je muškoga roda kao na Hvaru.

Imenice sr. roda na *uje* imaju u gen. jd. obično nastavak *-o*: *stvorênje — stvorênjo, imōnje — imōnjo, vesêlje — vesêljo, zdrōvje — zdrōvjo, poštênje — poštênjo, stōnje — stōnjo, lokōnje — lokōnjo, žerōnje — žerōnjo* (na Hvaru *žerōnje — žerōnjo*), *lîšce — lîšco, prúce — prúco, strúčje — strúčjo, zlamênje — zlamênjo* (na Hvaru *z'amênje — zlamênjo*). Katkada čujemo u nekim mestima i na-

stavak *-a*. Imenice na *-stvo* imaju redovno nastavak *-a*: *pokûjstvo—pokûjstva, su·ištvo—susîstva, zločinstvo—zločinstva, diťinstvo—diťinstva*.

Nastavci u pojedinim padežima jednaki su onim u muškom rodu. Gen. mn. može biti kratak bez nastavka ili sa nastavkom *-ih* kao na Hvaru i Visu: *lît, slôv, kôpit, kôrit, kôlin; kopÿtih, pôjlih*.

Dat., lok. i instr. množ. izjednačili su se po svojim nastavcima i inaju iste nastavke kao imenice m. roda, ali se u lok. čuje i *Ūzmih* pored *Ūzmima*: *Brăt će dóc o Ūzmih* (Ložišće).

Akcentat

38. I na ovom ostrvu možemo prema akcentu podeliti imenice sr. roda u pet kategorija: a) *ïdro*, b) *jôje*, c) *pîsmo* od **pismô*, d) *čelô*, e) *vinô*, tj. na one sa *˘* ili *ˆ* akcentom na prvom slogu i sa starim akcentom na drugim slogovima. Akcenti u pojedinim padežima potpuno su jednaki onima na Hvaru i Visu (isp. cit. rad, str. 22—25). Dakle: a) *ïdro—ïdra—ïdru—ïdro—ïdro—ïdru—ïdron*, mn. *ïdra—ïdor—ïdrima(n)—ïdra—ïdra—ïdrima(n)—ïdrima(n)*; *dïlo—dïla, čûdo—čûda, lïto—lïta, ôko—ôka, pôje—pôja, sïdro—sïdra, sïto—sïta, slôvo—slôva, ûho—ûha*; b) *klûko—klûka—klûku—klûko—klûko—klûku—klûkon*, mn. *klûka—klubók i klûkih—klûkima(n)—klûka—klûka—klûkima(n)—klûkima(n)*; *mêso—mêsa, môre—môra, rûno—rûna, sîno—sîna, súnce—súnca, ûje—ûja, jôje—jôja* n. mn. *jôja* gen. *jój* dat. *jôjima(n)* ak. *jôja* ... dakle nom. mn. slaže se u akcentu sa severnočakavskim govorima ¹⁾, a ne sa hvarskim i viškim u kojima imamo: *jôjâ* gen. *jój*; c) *pîsmo—pîsma—pîsmu—pîsmo—pîsmo—pîsmu—pîsmon*, mn. *pîsma—pîsom i pîsmih—pîsmima(n)—pîsma—pîsma—pîsmima(n)—pîsmima(n)*; *súkno—súkna, drúštvo—drúštva*; d) *čelô—čelâ—čelü—čelô—čelô—čelü—čelôn*, mn. *čelâ—čel—čelïma(n)—čelâ—čelâ—čelïma(n)—čelïma(n)*; *caklô—caklâ, lebrô—lebrâ, perô—perâ, sedlô—sedlâ, selô—selâ, stablô—stablâ, stegnô—stegnâ, veslô—ves'â, rešetô—rešetâ, vretenô—vretenâ*; e) *vinô—vinâ—vinü—vinô—vinô—vinü—vinôn* ²⁾, mn. *vinâ—vîn—vinî*.

¹⁾ А. Белић, Замѣтки, стр. 40.

²⁾ Isp. i u Posavini, Ra l 196, str. 249.

ma(n) — vinā — vīnā — vinīma(n) — vīnīma(n); *krilō — krilā, litō — litā* (dleto), *gnjizdō — gnjizdā, mlikō — mlikā*.

Akcentat u množini u svim kategorijama povodi se za akcentom jednine u svim padežima sem gen. množ.

Reč pluto glasi obično: *putvō — putvā*, a u Ložišću: *plūto — plūta — plūtu . . . mn. plūta — plūtih*.

Imenice sa starim konsonantskim osnovama imaju jednake akcente kao na Hvaru ¹⁾. Među njima imamo: *dītē — dītēta, brīnce — brīnceta* i *brīnca*; *tilēsā — tilēs, čudesā — čudēs*; *īme(n) — īmena, sīme(n) — sīmena, brīme(n) — brīmena, vīme(n) — vīmena, rāmen — rāmena*.

Imenice ženskoga roda

Oblici

39. Imenica *bedrā* je samo ženskoga roda, kako napominje i Rešetar ²⁾ uopšte za južne krajeve i Ivšić za Županju u Slavoniji (Rad 197, str. 9).

Reč badem, koja je na Hvaru m. roda i glasi: *mēndul — mēndula*, na ovom ostrvu obično je ž. roda: *mēndula — mēndule*.

Imenica ž. roda *kōkoš* menja se kao *ženā*, a katkada možemo, prema gen. *kokošē*, čuti od mladih i nom. *kokošā*.

Čakavski govori ovoga ostrva i uopšte ovoga kraja spadaju u onu grupu čak. dijalekata koji kao i štok. dijalekti imaju u instr. jd. nastavak -*оѣ*, koji je davao već u 10 veku -*оѣ* i dalje -*оѣ*, od čega smo kasnije dobili nast. -om prema nastavcima imenica i zamenica, a od 14 veka, zamenom suglasnika *m* sa *n* na kraju reči, -*on*: *ženón, vodón, kozón, rukón, rībōn, kūcōn, slīvōn, krāvōn*. Nastavak -ov nahodimo danas još jedino na ostrvima Silbi i Olibu ³⁾.

Opšta je osobina ovoga i susednih ostrva da su se imenice -i osnova povele u nastavku instr. jd. za imenicama a osnova, pa imaju nastavak -(j)om mesto -(j)u ili -i. Ne bih mogao reći da sam čuo i jedan nastavak -(j)u: *nōcōn, bō'ešcōn, sōljōn*

¹⁾ Hraste, op. cit. str. 25.

²⁾ Der štok. Dialekt, str. 167.

³⁾ I. Milčetić, Čakavština kvarnerskih otoka, Rad 121, str. 121 i 122.

(i *sđljo* i u Milni), *ričjon*, *pâmecon*, *smřcon*, *mřlošcon*, *pěcon*, *linđšcon* i *lřnošcon*, *đhološcon*, *strđrjon*. Ovu pojavu spominje i prof. Ivšić za današnje posavske govore (Rad 197, str. 10—11), Maretić u radu „Jezik slavonskih pisaca“ (Rad 180, str. 167—168) i Rešetar za Prčanj i B. i H. Kostajnicu (Der štok. Dialekt, str. 171). Ova je, dakle, pojava raširena po našem jezičkom području, a osobito u posavskim i čakavsko-dalmatinskim govorima.

Nastavci u drugim padežima jednine i množine jednaki su nastavcima u štok. dijalektu. Gen. mn. kod imenica -a osnova kratak je, ali može imati nastavak -ih analogijom prema imenicama -i osnova: *žén*, *krôv*, *kóz*, *dívônj* (nom. *dimnjâ*=devojka), *rúk*, *búh*, *dasók*, *krâvik*, *dâsklh*, *stvôrth*, *vřstih*.

Dat., lok. i instr. množ. izjednačili su se po svom nastavku pa imamo kao na susjednom ostrvlju nastavak -*ami(n)*¹⁾ prema instrumentalu ili -*ima(n)* prema zameničkoj i pridevskoj deklinaciji ili -*am*¹⁾ prema dativu: *ovcâmi(n)*, *brođâmi(n)*, *lozâmi(n)*, *dušâmi(n)*, *rukâmi(n)*, *nogâmi(n)*, *ženâmi(n)*, *vodâmi(n)* (ovaj je nastavak najobičniji u Bolu, G. Humcu, Pražnicama, Nerežišću, D. Humcu, ali i u drugim mestima); *kozřma(n)*, *ovcřma(n)*, *rřbima(n)* (na zapadu ostrva); *ženôñ*, *rükôñ*, *nogôñ*, *dūšôñ* (najobičnije u Sutivanu, Ložišću, Bobovišću, ali i u drugim mestima na zapadu). Staroga lok. mn. nisam na Braču nigde čuo sem u Dračevici i samo nekoliko primera: *ženôh*, *ovcôh*, *kozôh*.

Imenica kći glasi i ovde *čř* ili *čěr* gen. *čeré* — *čėri* — *čěr* — *čėri* — *čėri* — *čerón* mn. *čėre* — *čėr* — *čerâmi(n)* (*čėriâma(n)*), *čėrôñ*... *Mât* — *mâtere* — *mâteri*... instr. *mâteron*.

Akcentat

40. Po akcentu imenice ženskoga roda -a — osnova u nom. jd. možemo podeliti kao i na susjednim ostrvima u tri skupine: 1) dvosložne i višesložne sa akcentom na početnom slogu; 5) trosložne i višesložne sa akcentom na srednjim slogovima; 3) dvosložne i višesložne sa akcentom na kraju u nom. jd.

U prvu skupinu ide: *kũca* — *kũce* — *kũci* — *kũcu* — *kũco* — *kũci* — *kũcôn*, mn. *kũce* — *kũc* — *kũcami(n)* (*kũciâma(n)*) — *kũce* — *kũce* — *kũcami(n)* (*kũciâma(n)*) — *kũcami(n)* (*kũciâma(n)*). Akcentat

¹⁾ Isp. o tom. i Stj. Ivšić, Rad 197, str. 17—18.

prvog sloga, ako je kratak, ostaje u svim padežima sem gen. mn. u kojem je $\hat{}$, ako je taj padež kra ak: *rīb, gnjīd, slīv, vrīc, žīc, grīv*. To biva i sa $\hat{}$ akcentom, koji se u ovom kraju nalazi na samoglasniku *a* mesto $\hat{\text{''}}$: *bāba* gen. mn. *bōb, jāma — jōm, krāva — krōv, pāša — pōš, rāna — rōn, slāva — slōv, slāma — slōm, vāla — vōl* (uvala). Sve ostale dvosložne imenice sa bilo kojim akcentom na prvom slogu, ako gen. mn. nije jednosložan, zadržavaju akcenat nom. jd. u svim padežima: *krūška — krūške — krūški — krūšku — krūško — krūški — krūškōn*, mn. *krūške — krūšok — krūškami(n) (krūškima(n) — krūške — krūške — krūškami(n) (krūškima(n) — krūškami(n) (krūškima(n); pūška — pūšok, pīsma — pīsom, smōkva — smōko(v), tīkva — tīko(v), trīšnja — trīšonj, vīšnja — vīšoni; crīkva — crīkov, mūrva — mūrov, plōca — plōcīh*, ali *kōrta — kōrte — kārōt, strōnka — strōnke — strānok*. Sve ostale trosložne i višesložne imenice sa akcentom na prvom slogu zadržavaju isti akcenat u svim padežima jednine i mn.: *pōlkava — pōlkave — pōlkov i pōlkavīh, kūcīca — kūcīce — kūcīc, ūdlca — ūdice — ūdic, pōsteja (i pōstija u Milni i Ložišću) — pōsteje (pōstije) — pōstij, jābuka — jābuke — jābuk, māsliņa — māsliņe — māsliņ, jāgoda — jāgode — jāgod, jārica — jārice — jāric*.

Druga skupina imenica ž. roda sa akcentom na jednom od slogova u sredini reči zadržava akcenat nom. jd. u svim padežima jd. i mn. sem gen. mn. U njemu može biti dvojak akcenat: *molītva — molītve — molītov, nedīja — nedīje — nēdij i nedīj, sūsīda — sūsīde — sūsīd i sūsīd, pōnīstra — pōnīstre — pōnīstr* (prozor); *hubōtnica — huhōtnice — hubōtnic, bolesnica — bolesniće — bolesnić; pečūrva — pečūrve — pečūrov; narōnča — narōnče — narānoč, užōnca — užōnce* (običaj); *trmuntōna — trmuntōne*.

U trećoj skupini imenica treba da lučimo one sa kratkim slogom ispred akcenta od onih sa dugim slogom ispred akcenta: *ženā: rūkā*. Među prvima i među drugima imamo dvije vrste imenica. U prvoj vrsti jedne imaju povučen akcenat u vokativu jd. i mn. i u gen. mn.: *sestrā — sestré — sestri — sestri — sestro — sestri — sestron, mn. sestri — sestor — sestrami(n) (sestri(n) (sestron) — sestri — sestre — sestrami(n) (sestri(n) i sestri(n) — sestrami(n) (sestri(n) i sestri(n); zmajā — zmajé* (zmija otrovnica), *krmā — krmé* (zadnji deo lađe), *o(v)cā — o(v)cé* gen. mn. *ovóc, maglā — maglé, tetā — teté* gen. mn. *tét, igrā — igré — igór*,

mazgã—mazgê—mazóg. Ovamo spadaju i trosložne imenice sa starim akcentom na kraju reči: *grdobã, lipotã, dobrotã, sramotã, milošćã, sirotã, gospodã*. Ove imenice redovno ne povlače akcentat u ak. jd. kao u Vrbanju na Hvaru, ali se može čuti i: *dôbrotu, sirotu, gřdobu*. Druge imenice ove skupine imaju povučen akcentat u ak. i vok. jd. i u nom., ak. i vok. mn.: *metlã — metlé — metlĩ — mètlu — mètlo — metlĩ — metlón*, mn. *mètle — mètlo — metlãmi(n) (metlĩma(n) i metlõn) — mètle — mètle — metlãmi(n) (metlĩma(n) i metlõn) — metlãmi(n) (metlĩma(n) i metlõn)*; *buhã — buhé* gen. mn. *bũh, muhã — muhé — múh, lozã — lozê — lóz, nogã — nogé — nóg*.

Ove sa dugim slogom ispred akcenta jedne povlače akcentat samo u vok. jd. i mn., a duge u ak. i vok. jd. i nom., ak. i vok. mn. U gen. i instr. jd. može biti dvojak akcentat ' ili ^ (vidi napred na str. 30 i 31). Za ovima se katkada povode u gen. i instr. jd. i gornje imenice sa kratkim osnovnim samoglasnikom. Ad 1): *sviçã — sviçé i sviçê — sviçũ — sviço — sviçĩ — sviçón i sviçõn*, mn. *sviçê — sviç — sviçãmi(n) (sviçĩma(n) i sviçõn) — sviçê — sviçé — sviçãmi(n) (sviçĩma(n) i sviçõn) — sviçãmin (sviçĩma(n) i sviçõn)*; *gũjã — gujé, trõvã — trové, strilã — strilé, dimnjã i dimjã — dimnjé (dimje), svilã — svllé, tugã — tugé*. Ad 2): *dũšã — dušé i dušê — dũšĩ — dũšu — dũšo — dũšĩ — dušón i dũšõn*, mn. *dũše — dũš — dũšãmin (dũšĩma(n) i dũšõn) — dũše — dũše — dũšãmi(n) (dũšĩma(n) i dũšõn) — dũšãmi(n) (dũšĩma(n) i dũšõn)*; *rũkã — ruké, glõvã — glové, glõvnjã — glovnjé, grẽdã — grẽdé, brõdã — brodé, strõnã — stroné, jũhã — juhé, sridã — sridé*. Ove imenice mogu imati povučen akcentat i u dat. jd. *dũši, rũci...*

Neke imenice prednjih skupina ne slažu se u akcentu sa akcentom koji te imenice imaju na Hvaru. U Ložišću i okolnim mestima je stari akcentat: *smũtnjã — smutnjé — smũtnjĩ, smũtnjũ — smũtnjo — smũtnjĩ — smutnjón*, mn. *smũtnjê; bõndã (=strana) — bondé — bõndĩ — bõndu — bõndo — bõndĩ — bondón*, mn. *bõnde — bónd — bõndĩma(n)...*; *suzã* (u Sutivanu: *sũza — sũze) — suzê — suzĩ — suzũ — sũzo — suzĩ — suzón*, mn. *sũze — súz — suzãmi(n) i suzõn...*; *službã — službé* (D. Humac). Na ostrvu Hvaru kao u štok. dij.: *smũtnja — smũtnje, bõnda — bõnde, sũza — sũze* (samo na Visu čujemo stari akcentat u reči *suzã*¹⁾).

¹⁾ Isp. M. Hraste, op. cit. Белићев Зборник, str. 151.

Imenice i — osnova sa starim " akcentom na prvom slogu dulje taj akcenat u nom. u $\hat{}$, a u lok. jd. obično se pomiče na kraj, kao na Hvaru i Visu: *môc* — *môci* — *môci* — *môc* — *môci* — *môci* — *môc*, mn. *môci* — *môci(h)* — *môcima(n)* — *môci* — *môci* — *môcima(n)* — *môcima(n)*; *nôc* — *nôci*, *pêc* — *pêci*, *sôl* — *sôli*.

I one sa starim $\hat{}$ akcentom na prvom slogu kao na Hvaru i Visu zadržavaju isti akcenat u svim padežima sem lok. jd., g n., dat., lok. i instr. množ.: *čôst* — *čôsti* — *čôsti* — *čôst* — *čôsti* — *čôsti* — *čôščon*, mn. *čôsti* — *čôsti(h)* — *čôstima(n)* — *čôsti* — *čôsti* — *čôstima(n)* — *čôstima(n)*; *rič* — *riči*, *civ* — *civi*, *môst* — *môsti*, *svîst* — *svîsti*, *zûč* — *zûči*.

Dvosložne i višesložne imenice ove vrste zadržavaju akcenat nom. jd. u svim padežima sem u lok. jd. U ovom se padežu može akcenat pomaknuti na kraj reči: *bôlest* — *bôlesti* lok. *bolesti*, *svîtlost* — *svîtlosti*, *mlâdost* — *mlâdosti* lok. *mludosti*, *râdost* — *râdosti* lok. *radosti*, *mîsal* — *mîsli* lok. *mîslî*.

Pridevi

Oblici

41. Neodređeni oblik prideva u kosim padežima retko se kada čuje: *Bôže môj, dôbra čovička* (Bobovišće). Određeni oblik prideva ima uvek u gen. jd. m. i sr. roda puni nastavak *-ega* ili *-oga*, a dativ se može praviti bez krajnjeg samoglasnika i sa njim.

Dok se na Hvaru pravi gen. i dat. jd. m. i sr. roda uvek nastavkom *-ega*, *-em(u)* prema mekim osnovama, na Braču može biti nastavak *-oga* i *-ega* kao i u nekim mestima na Visu (isp. Белићев Зборник, str. 152).

U nom. jd. ženski rod u atributivnoj službi završava na *-o*, jer je nekada taj samoglasnik *a* iza akcenta bio dug pa je vremenom negde između 13 i 15 veka prešao u *o* i pokratio se kao u nekim mestima na Hvaru¹⁾: *Dôšla je dôbro ženâ* (Dračevica); *probûdîla se je ona lîpo dimjâ* (Postire).

Prema starom obliku veljji imamo i na Braču kao na

¹⁾ Isp. Јуж. фил. XIV, str. 5.

Hvaru i Visu i drugde kod čakavaca: *vèli*, a prema ovom obliku i ž. r. *vèlo* i sr. r. *vèlo*.

U svim ostalim padežima pridevi dobivaju nastavke kao u štok. dijalektu.

U komparativu imamo trojake pojave, kao na Hvaru, Visu i u Posavini ¹⁾: *jáčji, vřšji, nřžji, težji, řirji, vrúčji; lãdji, žũtji, lãgji, lřpi, mækji, sũhji, dëbjji, s'ũpji, tũpji, řũpji, grãbjji; krãci, žëščci, gũščci, gđrt.*

Akcentat

42. Kao u posavskim govorima ²⁾, na Hvaru i Visu pridev zao glasi: *zõl — zlä — zľđ* gen. *zléga* i *zľđga*, *zľe*, dat. *zľemu* i *zľemu*, *zľój*, instr. *zľln* i *zľln*, *zľón*, gen. mn. *zľlh*; *ćuvoj se zľe sũside* (D. Humac), *u nãšen selũ nĩn zľlh põs* (Ložišće). Ženski rod glasi *zãlo* u izrazu: *zãlo gũjã* (=otrovnica):

Prideva po akcentu imamo više grupa kao na Hvaru i Visu i potpuno se slažu u akcentu sve grupe (Jyж. фил. XIV, str. 32 i 33), samo prva grupa ima u žen. rodu određenoga oblika akcentat na kraju (sigurno analogijom prema *mlõdã, stõrã, sũhã, svõtã*): *ćist — ćistã — ćisto: ćistĩ — ćista — ćisto..* (vidi napred str. 32).

Druge grupe u kojima se slaže akcentat muškoga i srednjega roda kao na Hvaru: a) sa starim akcentom na kraju, a sa dugim korenitim samoglasnikom: *mlõđ — mlõđã — mlõđo — mlõđi — mlõđo — mlõđo, stõr — stõrã — stõro: stõri — stõro — stõro, sũh — sũhã — sũho: sũhi, žũt — žũtã — žũto: žũti, svõt — svõtã — svõtõ: svõtĩ, slõn — slõnã — slõno: slõni, blĩđ — blĩđã — blĩđo: blĩđi, lĩn — lĩnã — lĩno — lĩni, lřp — lřpã — lřpo: lřpi, mæk — mækã — mækõ: mækĩ, cĩl — cĩlã — cĩlo: cĩli, gnjił — gnjiłã — gnjiłõ: gnjiłĩ, řũb — řũbã — řũbo: řũbi, krřv — krřvã — krřvo: krřvi, skũp — skũpã — skũpo: skũpi, tvõrđ — tvõrđã — tvõrđõ: tvõrđi, tĩsan — tĩsnã — tĩsno: tĩsni, řũpaj — řũpajã — řũpaje: řũ:ji, lũđ — lũđã — lũđõ: lũđi, jũt — jũtã — jũto: jũti, glũh — glũhã — glũho: glũhi, gũst — gũstã — gũsto: gũsti, pũs — pũstã — pũsto — pũsti: slřp — slřpã — slřpo: slřpi, težak — težkã — težko: težki, tũst — tũstã — tũs'o: tũsti, tũp — tũpã — tũpo: tũpi, vrũć — vrũćã — vrũće: vrũći, řiv — řivã —*

¹⁾ Isp. Ivšić, Rad 107, str. 41.

²⁾ Rad 197, str. 42.

živo: žlvi, nīm — nīmā — nīmō: nīmī, dūžan — dūžnā — dūžno: dūžni, gnjūsan — gnjūsā — gnjūsno: gnjūsni, p'itak — plilkā — plilko: plilki, ali mīran — mīrnā — mīrno: mīrni, tānak — tōnkā — tōnko: tōnki;

b) *glōdan — glōdnā — glōdno: glōdni — glōdno — glōdno, rūžan — rūžnā — rūžno: rūžni, žēdan — žēdnā i žēdna — žēdno: žēdni, smīšan — smīšnā — smīšno: smīšni, rōvan — rōvnā — rōvnō: rōvni;*

c) sa kratkim osnovnim samoglasnikom: *gōl — golā — golō i gōlo: gōli — gōlo — gōlo, bōs — bosā — bosō i bōso: bōsi, dōbar — dobrā — dobrō i dōbro: dōbri.*

Pridevi sa starijom akcentuacijom kod kojih se po akcentu u neodređenom obliku slažu ženski i srednji rod a) *ōštar — oštrā — oštrō: oštri — oštro — oštro, mōdar — modrā — modrō: mōdri, mōkar — mokrā — mokrō: mōkri, tēpal — teplā — teplō: tēpli; dalēk — dalekā — dalekō: dalēki — dalēko — dalēko, dubōk — dubokā — dubokō: dubōki, širōk — širokā — širokō: širōki, visōk — visokā — visokō: visōki, nizōk — nizokā — nizokō: nizōki; rumēn i rūmen — rumenā — rumenō i rūmeno: rumēni — rumēno — rumēno, studēn i stūden — studenā — studenō i stūdeno: studēni, zelēn i zēlen — zelenā — zelenō i zēleno: zelēni; mrtōv — mrtvā — mrtvō: mrtvi — mrtva — mrtvo, drvēn — drvenā — drvenō: drvēni; vajōn — vajōnā — vajōnō: vajōni;*

b) *plahiv — plahīva — plahīvo: plahīvi, strašiv — strašī a — strašīvo, strašīvi (i strahīv — strahīva — strahīvo: strahīvi (Ložišće), gadjiv — gadjīva — gadjīvo: gadjīvi, smrdjiv — smrdjīva — smrdjīvo: smrdjīvi, stidjiv — stidjīva — stidjīvo: stidjīvi, ušjiv — ušjīva — ušjīvo: ušjīvi, svadjiv — svadjīva — svadjīvo: svadjīvi, milostiv — milostīva — milostī o: milostīvi.*

Sve ostale skupine prideva imaju uglavnom isti akcenat na istom slogu za sva tri roda: a) *obilāt — obilāta (= obilāta) — obilāto: obilāti, bogāt — bogāta — bogāto: bogāti, brdovīt — brdovīta — brdovīto: brdovīti, brigovīt — brigovīta — brigovīto: brigovīti, valovīt — valovīta — valovīto: valovīti, vikovīt — vikovīta — vikovīto: vikovīti, vitrovīt — vitrovīta — vitrovīto: vitrovīti glasovīt, gorovīt, kamenīt, mišovīt, piskovīt, silovīt, stanovīt, likovīt, strahovīt, vrimenīt;*

b) *ōčev — očeva — očevo, māterin — māterina — māterino, sēstr'n, brâ'ov, Pētro(v), Pō(v)lo(v), Ivānov, žēnin, prījatejev,*

gospòski (Na Hvaru: *gospojski* i *gospòjski*), *amerikònski*, *tali-jònski*, *kršćònski*, *jesenski*, *težòški*, *muški*, i prema njemu *ženski* (sem u Bolu, gde imamo kao na Hvaru: *muški* i *ženski*. Ovaj akcenat čućemo katkada i u drugim mestima na istoku); *uskřšnji*, *božični*, *šenišnji*, *godlišnji*, *sadašnji*, *prvâšnji*, *jûtrnji*. U promeni akcenat je za sva tri roda jednak kao u nom. jd. određenoga oblika. Čućemo ipak katkada u gen. jd. ž. roda: *dobré žené* (G. Humac), *plavé rîbe* (Sutivan), *svaké gòdine* (Nerežišće).

43. U komparativu je kratki silazni akcenat na istom slogu za sva tri roda i on ostaje u celoj promeni: *sùhji* — *sùhjo* — *sùhje*, *lûdji* — *lûdjo* — *lûdje*, *mlâji* (= *mlâji*) — *mlâjo* — *mlâje*, *lîpji* — *lîpjo* — *lîpje*, *cilji* — *ciljo* — *cilje*, *žednji* — *žednjo* — *žednje*, *rumenji* — *rumenjo* — *rumenje*, *smrdjivji* — *smrdjivjo* — *smrdjivje*, *vrimenitji* — *vrimenitjo* — *vrimenitje*.

U superlativu je akcenat uvek na rečci: *noj*: *nòjgori*, *nòjboji*, ali se čuje i sporedniji akcenat komparativa, osobito kad je akcenat komparativa bliži kraju reči ili ako je na njemu ^ akcenat: *nòjmlâji*, *nòjgorovliti*, *nòjstudenji*.

Zamenice

Oblici

44. Prema obliku *tòbon* imamo i *mènon*, ali sam u Praznicama, Nerežišću, D. Humcu i Pučišćima čuo u vezi sa predlogom sa: *sâ mnon*. Enklitički oblik za ak. jd. m. roda glasi kao na Hvaru i Visu *nje* mesto *nj*: *Otâc je poslò pó rje* (Pučišće). Enklitiku *ju* za ak. jd. ž. roda ne poznaje Brač ni ostala ostrva: *Ūon je je vîdi* (Bol); *sestrâ je je pozdrâvila* (Nerežišće). U lok. i instr. mn. imamo oblike: *nâmi(n)*, *vâmi(n)*.

Prisvojna zamenica za muški i srednji rod u gen. i ak. jd. ima i sažet oblik: *móga*, *tvóga*, *svóga*¹⁾, ali u dat. jd. samo *mojèn*, *tvojèn*, *svojèn*. Upotrebio se u govoru puni ili sažeti oblik, u gen. nikada ne otpada nastavak *-a*, kao ni kod prideva, a u dativu redovno nema nikada pomičnog samoglasnika. Sažetih oblika ž. rod ne poznaje: *mojâ*, *tvojâ*, *svojâ* gen. *mojé*, *tvojé*, *svojé*.

Pokazne zamenice ovaj, taj, onaj glase: *ovîn*, *tîn* (katkada

¹⁾ Isp. Ivšić, Rad 197, str. 32.

otīn), *onīn*, a čuje se i staro *ōv*, *ōn*, gen. *ovēga*, *tēga*, *onēga*, dat. *ovēmu*, *tēmu*, *onēmu*¹⁾).

Prema *takōv* imamo u Ložišću i *vakōv*, *nakōv*. Mesto ovih oblika čujemo i *tāki*, *vāki*, *nāki*. Ovakvi oblici pored najobičnijih *ovāki*, *onāki*, *ovakōv*, *onakōv* čuju se i u drugim mestima.

Zamenica *č* čuva se samo u izrazu: *sé godišća* (u Dračevici i Ložišću čuo sam: *sé godišća*), što znači: ove godine.

Pored *čēga* u gen. jd. čujemo i *čēsa*.

Ūpitna zamenica *čō* i *čā* odnosno *cō* i *cā* od **ч* glasi u ak. jd. s predlozima, koji se svršavaju na samoglasnik, *č*, jer po pravilu *ч* otpada: *zōč*, *nōč*, *pōč*, *úč*: *úč češ tō stāvi* (Dračevica). Ovo je poznata i stara pojava kod čakavaca, jer se nalazi u zadarskom i Bernardinovu lekcionaru (Rad 136, str. 145), a čuva se barem delomično u suvremenim čakav. govovima (Белић, За-мѣтки, str. 56; Kušar, Rad 118, str. 35; Hraste, Јуж. фил. XIV, str. 35, i drugde). U Poveljima imamo pored *čō* i *štō*.

Kratkih oblika *ki*, *ka*, *ko* nisam čuo nigde u jednini ni u množini.

Mesto čiji, čija, čije čuje se i na ovom ostrvu samo: *čihōv*—*čihōva*—*čihōvo*.

Srednji rod zamenice *vās* (štok. sav) glasi na celom ostrvu: *svō*: *svō pōje je nāše* (Nerežišće); *otāc je svō līto rōdī* (Milna); *svō selō tō znō* (Bobovišće).

Akcentat

45. Akcentat je u ličnim i povratnoj zamenici isti kao na Hvaru i Visu: *jō* g. *mēne* d. *mēni* instr. *mēnon*; *tī*—*tēbe*—*tēbi*—*tōbon*; *ōn*—*njēga*—*nějmu*—*njīn*; *onā*—*njē*—*njōj*—*njū*—*njón*; mn. *mī*—*nōs*—*nōn*—*nōs*—*nāmi(n)*—*nāmi(n)*; *vī*—*vōs*—*vōn*—*vōs*—*vāmi(n)*—*vāmi(n)*; *onī*, *onē*, *onā*—*njīh*—*njīma(n)*—*njīma(n)*. Povratna zamenica ima isti akcentat: *sēbe*—*sēbi*—*sōbon*. Jedne i druge mogu imati u kosim padežima i enklitičke oblike kao u štok. dijalektu i oni se češće upotrebljavaju: *pozdrāvi te je Mōtē* (Pražnice); *fōlā van* (sva mesta). Ovakav naglasak: *jā*, *mēne*, *tēbe*, *njēga sēbe*; *tī*, *mēni*, *tēbi*, *njēmu*, *sēbi* imamo i u

¹⁾ Isp. istu pojavu u Dubrovniku, Rešetar, Die Betonung, str. 148 i u Trpnju, M. Milas, Rad 103, str. 74; na Hvaru i Visu, Јуж. фил. XIV, str. 34.

Posavini (Rad 197, str. 34), u Ozrinićima (Rešetar, Die Betonung, str. 143), na Rabu (Rad 118, str. 34) i drugde.

Prisvojne zamenice po akcentu razlikuju se od govora hvarskih i viških u svim mestima sem u Milni: *mój* — *mojã* — *mojè*, *tvój* — *tvojã* — *tvojè*, *svój* — *svojã* — *svojè*, *njegòv* — *njegòva* — *nj gòvo* gen. *mójéga* i *móga*, *tvojéga* i *tvóga*, *svojéga* i *svóga*¹⁾, *njegòvega* dat. *mojèn*, *tvojèn*, *svojèn*, *njegòven*, istr. *mojín*, *tvojín*, *svojín*, *njegòvin*; mn. *mojĩ*, *tvojĩ*, *svojĩ*, *njegòvi*, gen. *mojĩh*, *tvojĩh*, *svojĩh*, *njegòvih*, dat. *mojĩma(n)*, *svojĩma(n)*, *njegòvima(n)*, *nãš*, *vãš*, *njĩhov*, gen. *nãšega*, *vãšega*, *njĩhovega*. Zamenica njezin, koja se u štok. obliku ne javlja na Hvaru ni na Korčuli (u opisanim dijalektima), nego samo na Visu, ali i tamo sa drugim akcentom: *njèzin* — *njèzina* — *njèzino*²⁾, na Braču ima čak. akut: *njèzin* — *njèzina* — *njèzino* gen. *njèzinega*, dat. *njèzinen*, samo u Sutivanu kao na Visu: *njèzin* — *njèzina* — *njèzino*. Ivšić je zabeležio čak. akut bračkoga tipa u Živikama i Stupniku, a dugi nizlazni viškoga tipa u Brodu na Savi (Rad 197, str. 37).

Pokazne zamenice imaju isti naglasak kao na susednom ostrvlju: *òv*, *òn*, ili *ovìn* — *ovã* — *ovò*, (*o*)*tìn*, *onìn*, gen. *ovèga* — *ové*, *tèga* — *té*, *onèga* — *oné*, dat. *ovèmu* — *o:òj*, *tèmu* — *tój*, *onèmu* — *onój*, istr. *ovìn* — *ovón*, *tín* — *tón*, *onín* — *onón*, mn. *ovĩ* — (*o*)*tĩ* — *onĩ*, gen. *ovĩh* — *tĩh* — *onĩh*, dat. *ovĩma(n)* — *tĩma(n)* *onĩma(n)*. Isti akcentat u instr. jd. sviju rodova i akcentat u svim padežima za ženski rod zabeležen je ne samo na čak. području nego i u posavskim mestima³⁾.

Ovakav, takav onakav imaju naglasak kao na Hvaru i Visu: *Ovakòv* — *ovakòva* — *ovakòvo*, *takòv* — *takòva* — *takòvo*, *onakòv* — *onakòva* — *onakòvo* gen. *ovakòvega* — *takòvega* — *onakòvega* dat. *ovakòven* — *takòven* — *onakòven*.

Upitne i odnosne zamenice jednako se naglašuju kao na sednom ostrvlju: *kò*, *čò*, (*čã*); *kojĩ* — *kojò* — *kojè* gen. *kòga*, *čèga* ili

¹⁾ Isporedi jednake akcente u Novom (Белић, Замѣтки, str. 37) i u пом. i gen. jd. na stegnutom obliku u posavskim govorima (Ivšić, Rad 197, str. 37), dok se Hvar i Vis slažu u akcentu sa Lumbardom (Kušar, Nast. vj. III, str. 334) i sa Rabom (Kušar, Rad 118, str. 34).

²⁾ Hraste, Белићев Зборник, str. 152.

³⁾ Ivšić, Rad 197, str. 37.

česa; kojèga—kojé dat. kòma, čèma; kojèmu—kojój instr. ktn — čtn, kojtn — kojón.

Jednak naglasak ima i zamenica: *čihòv — čihòva — čihòvo gen. č hòvega — čihòve. . . .*

Govore se i zamenice: *kògòd, čògòd; kojigòd, kakogòd, kolikogòd, komudrògo, čamudrògo.*

Zamenica sav—sva—sve ima također isti naglasak kao na Hvaru: *vàs — svà — svè gen. svèga — své dat. svètu — svój instr. svtn — svòn mn. svt—svè gen. svth dat. svtma(n).* Jednak naglasak u ž. rodu zabeležio je Ivšić za posavske govore ¹⁾.

U Postirama sam čuo: *nikī — nikō — nikò*, a u Pučišću: *svakī — svakō — svakò* (u rečeničnom sklopu reči), a zasebno: *svâki — svâko — svâko.*

Brojevi

Oblici

46. Stare oblike za brojeve od 11—19, kakvih ima na Hvaru i u zadarskom i Bernardinovu lektionaru ²⁾, čuo sam samo u Pražnicama: *dvonâdeste, trinâdeste, četrnâdeste, petnâdeste. . . .* Običniji su ipak i u ovom mestu oblici zajednički svim mestima na Braču kakvih nema na Hvaru ni Visu: *jedinâjst, dvõnâjst, trinâjst, četrnâjst, petnâjst, šesnâjst* ³⁾ *dvõdeset, dvõdeset i jedõn i dvõjst i jedõn.*

Redni brojevi u nekim mestima dobivaju sekundarni suglasnik *-n*: *prvtn, drũgt(n), trećit(n)* . . . (vidi napred na str. 28).

I drugi brojevi su u upotrebi kao u štok. dijalektu i u ostalim čak. govorima: *jedõn pút, po jedõn, dvõje, jednostrũk, dvojica.* Čuo sam u Ložišću jedne večeri kad su ljudi igrali karata *samo-tréc: jò san samotréc*, tj. imam keca sa još dve karte iste boje.

¹⁾ Ivšić, Rad 197, str. 40.

²⁾ Rešetar, Rad 136, str. 155—156.

³⁾ Iste oblike sa jednakim akcentom zabeležio je A. Белић, u Novom Замѣтки, str. 18 i 57, i Kušar u rapskom dijalektu, Rad 118, str. 37; isp. stari akcenat i u Ozrinićima, Rešetar, Die Betonung, str. 152.

Akcentat

47. Akcentat glavnih brojeva je ovaj: *jedōn* — *jednā* — *jednō* gen. *jednōga* — *jedné* dat. *jednēn* — *jednój* instr. *jednīn* — *jednōn*, *dvō* — *dvī*, *trī*, *četīri*, *pēt* . . . *jedīnāst*, *dvōnāst*, *trināst* . . . , (u Povoljima se ovi brojevi mogu razlikovati oblikom i akcentom, jer pored jednakih oblika sa istim akcentom još su običniji: *jedanādest*, *dvanādest*, *trinādest*, *četrnādest* . . .) *dvōdeset*, *trideset*, *četrideset*, *pedeset*, *šezdeset*, *sedandeset*, *osandeset*, *devedeset*, *stō*, *dvīsta*, *trīsta* ili *dvī stōtine*, *trī stōtine*.

Redni brojevi: *prvīn*¹⁾, *drūgi(n)*, *trēci(n)*, *četvrti*, *pēti*, *šēsti*, *sēdmi*, *desēti*, *jedanaēsti* i *jednadēsti*, *dvadesēti*, *stōti*; gen. *prvēga*, *drūgega*, *pētega*, *šēstega*, dat. *prvēmu*, *drūgemu*, *pētema*, *šēstemu*.

Glagoli

Oblici

48. Ni ovo ostrvo ne poznaje imperfekta, aorista ni glagolskog priloga prošlosti na -*vši*. Imperfekta pom. glagola *bīti* sa nastavcima prezenta upotrebljava u govoru i ovo ostrvo: *bīšen* — *bīšes* — *bīše* — *bīšemo* — *bīšete* — *bīšedu*. Naročito je u upotrebi imperfekta sa emfatičkim akcentom u ovoj izreci: *Mōli vazmī krūha!* „*Nēcū jō sōmega krūha!*“ „*Dā ti ga bīše!*“ (Ložišće i druga mesta ovoga i drugih ostrva). Pored prezenta, perfekta, futura I i II upotrebljava se i jedan oblik pluskvamperfekta: *bī san rēka*; *bī san obedō* (Ložišće).

U 1 licu prezenta imaju svi glagoli nastavak *en*, — *jen*, — *an*, — *in*. Nastavak -*u* sačuvao se samo kod glagola *hoćū* i *mōgu*, ali čujemo i *mōren*. U 3 licu mn. prezenta dolazi katkada nastavak -*u* mesto -*e* kao na Hvaru: *privāru*, *sidū*, *bojū se*, *letū*²⁾, ali je mnogo običniji, nego na Hvaru, nastavak -*du*, osobito na zapadu ostrva: *govōridu*, *mīslīdu*, *svītīdu*, *hōćedu*, *vōzmedu*.

Ako se infinitivna osnova svršava na samoglasnik, nastavak -*ti* obično posve otpada, samo katkada ostaje -*t*, ali sa

¹⁾ Isp. isti akcentat u prčanskom govoru: Rešetar, Die Betonung, str. 153; i u posavskom govoru: Ivšić, Rad 197, str. 56.

²⁾ Isporedi iste oblike sa jednakim akcentom u nekim mestima u Posavini (Rad 197, str. 63).

izvesnom redukcijom: *činĭ, popĭ, kopā, nosĭ, stó, plivĭ, znāt, udrĭt*, ali *rést, trést, mĕst, krĕst, jĭst* i isto tako: *rĕc, řĕc, túc, vúc, dóc*.

Fut. I izgovara se tačno kako se danas traži u književnom jeziku i službenom pravopisu da se piše: *govoriću, mĭsliću, pāšću, vikāću, piťāću*, ali se ovako isto izgovara i fut. I glagola na *-ći*: *vúcu, pĕcu, rĕću, dócu, obúću*. Ovako se govori na Hvaru i Visu i u Posavini¹⁾.

U imperativu za 2 l. jd. i za 1 i 2 l. mn. ne ispada glas *i* tako dosledno kao na Hvaru, ali i ne ostaje tako dosledno kao u čakavskim mestima na Visu: *odĕr — odĕrmo — odĕrte, trĕs — trĕsmo — trĕste, biž — bižmo — bižite, bĕr — bĕrmo — bĕrte, glđj — glđjmo — glđjte, vĭj — vĭjmo — vĭjte, pōj — pōjmo — pōjte*, ali *striž — strižmo — strižite* i *striži — strižĭmo — strižiite, letĭ — letĭmo — letĭte, meťĭ — meťĭmo — meťĭte*²⁾.

Prezent se razlikuje od štok. dijalekta, kao na Hvaru, kod glagola: *pāst: pāden — pādeš — pāde . . . ; ispāden — ispādeš — ispāde . . . ; jĭst: jĭn — jĭš — jĭ — jĭmĕ — jĭtĕ — jĭdŭ*³⁾.

Glagolski prilog sad. svršava se samo na *-ć*: *sidĕć, plāćuć, smijŭć, govĕreć, pripovidjŭć, mĭsleć*⁴⁾.

Glagolski pridev radni gubi *l* na kraju kao u većini mesta na Hvaru i Visu. U nekim mestima ostaje *-a* na kraju, nakon ispadanja glasa *-l*, kao u svim mestima na Hvaru od zapada do Svirāča: *rĕka, iša, mĕga, pŭka* (Nerež., Drač., D. Humac, Milna, Lož., Bobov., Sutivan, Mirca, Supetar), a od Supetra uz more i na istoku kao u Svirčima, Sv. Nedelji i Vrisniku na Hvaru: *rĕko, mĕgo, išo, pŭko, ostrĭgo* (Bol, G. Humac, Prazn., Pučišća, Postira, Dol, Splitska). U Škripu slušamo: *mĕgo, išo*, ali *rĕka, pŭka*. U Nerežišćima sam čuo taj oblik i sa *-l* na kraju, ali ne dosledno: *mĕga(l), rĕka(l), iša(l), sovĕ(l)*.

Na ovom ostrvu, gotovo u svim čak. i cak. mestima, čuju se i neki glag. oblici koji se na Hvaru i Visu više ne čuju (barem

¹⁾ Ivšić, Rad 197, str. 73.

²⁾ Isporedi ovakve naporedne oblike i na Rabu (Kušar, Rad 118, str. 38).

³⁾ Ispor. iste oblike i u posav. govorima (Rad 197, str. 64) i u Lumbardi (Nast. vj. III, str. 335).

⁴⁾ Isto vidimo i u nekim posav. govorima (Rad 197, str. 71).

ih ja nisam nigde čuo): *dīn* i ređe *dīš* (= kažem), ali infinitiva i drugih lica u prez. nema. Mlađi naraštaj ne upotrebljava više ovaj glagol pa ne zna ni njegovo značenje. Ovaj oblik zabeležen je u Bernardinovu leksionaru (Rad 136, str. 160), što znači da je ovo ostatak starine. Poluštok. mesto Povlje za ovaj oblik ne zna. Na Braču se upotrebljava i glagol *klāst* (= metnuti): *klāden — klādeš — klāde — klādemo — klādete — klādedu*, imp. *klādi — klādite*, glag. pridev radni: *klō — klāla — klālo* (ovaj glagol sam čuo i u Svirčima na Hvaru). Tkati kažu u Ložišću: *alkā: alkōn — alkōš — alkō — alkōmo . . .* imp. *alkōj — alkōjte* glag. prid. radni: *alkō — alkāla — alkālo* (Na Hvaru se kaže: *olkāf*). Zajutakovati, tj. jesti rano ujutro u vinogradu, što čine težaci u doba okopavanja vinograda, kaže se u Ložišću: *nōpīlkovo(t)*, a imenica glasi: *nōpītak*. Ovde je poznat i glagol: *hūpī(t)* (= želeti), *pohūpī(t)*, *zahūpī(t)*: *hūpin — hūptš — hūpi . . .* (Ložišće i Bobovišće). Valjati kaže se: *tūjā: tūjon — tūjoš — tūjo* (Lož. i Bobov).

Kao na Hvaru i Visu čujemo i na Braču samo *dōn — dōš — dō . . .*, *grēn — grēš — grē . . .* Imati glasi na Hvaru samo: *īmāt: īmon*, a ovde najobičnije: *jemā(t): jēmon* kao i u Splitu; ređi je oblik *īmā(t): īmon*. Oblike: jímam, jímajte nalazimo u Bernardinovu leksionaru (Rad 136, str. 160).

U čak. govorima na kraju reči u nastavku glas *m* zamenjuje se redovno sa *n*, pa i ovde, ali u Povoljima na kraju i lica jd. čujemo *m* i *n*: *ūmrem, nāspem*, ali *cvatēn, metēn*.

Akcentat

49. Akcentat je u svim glagolskim oblicima jednak kao na Hvaru i Visu, sem spomenutih bitnih razlika u odeljku o akcentu (vidi napred na str. 28-36.). Čujemo katkada u raznim oblicima noviji akcentat, odnosno poseban akcentat koji je jednak ili barem bliži posavskim govorima nego zapadnočakavskim.

50. Tako u I glagol. vrsti imamo glagola sa " akcentom na kraju u prezentu i sa kratkim slogom ispred akcenta: *cvāst: cvatēn — cvatēš — cvatē — cvatemō — cvatetē — cvatū (cvatedú)* imp.: *cvatī — cvatīte* (i *cvālte*), glag. pril. sad.: *cvatūc*, glag. pril. radni: *cvō — cvāla — cvālo*, glag. pridev trpni: *ocvatēn — ocvatenā — ocvatenō*. Drugi glagoli ovoga tipa jesu: *mēst — n bōst — bodēn, plēst — plētēn*.

Ostali glagoli imaju isti akcenat u prezentu na istom slogu, a imaju ispred akcenta dug slog: *sič* — *sičèn* — *sičèš* — *sičè* — *sičemò* — *sičetè* — *sičü* (i *sičedü*), imp. *sič* — *sište* (i *sičl* — *sičlíte*), glag. pril. sad.: *sičúć* (i *sičuc*), glag. prid. radni: *sika* — *sikla* — *siklo*, glag. prid. trpni: *posičèn* — *posičena* — *posičeno* (i *posičèn* — *posičenà* — *posičenò*). Ovakvi su glagoli: *strič*: *strižèn*, *grist*: *grizèn*, *müst*: *müzèn*, *päst*: *pøsèn*, *prèst*: *prèdèn*; *léc*: *ležèn*, *rést*: *restèn*, *trést*: *trèsèn*, *zést*: *zèbèn*. Zadnja četiri glagola sa ' akcentom u Infinitivu imaju i na Braču u prilogu sad. i u pridevu radnom akcenat infinitiva: *léguć*, *réstuć*, *trésuć*, *zèbuć*; *léga* — *légla* — *léglo*, *résa*, *trésa*, *zéba*. Prema *pīt*: *pījen* — *pīje* — *pīje* na Hvaru i Visu, u Ložišću imamo: *pījèn* — *pījèš* — *pījè* — *pijemò* — *pijetè* — *pijü* i *pijedü*. Akcenat glagola *krèst* vidi napred na str. 15.

Glagoli sa akcentom na osnovnom slogu u prezentu: *šl(t)*: *šljen* — *šlješ* — *šlje* — *šljemo* — *šljete* — *šljedu*, imp. *šlj* — *šljte*, glag. pril. sad.: *šljuc*, glag. prid. radni: *ši* — *šila* — *šilo*, glag. prid. trpni: *sašivèn* — *sašivenà* — *sašivenò*. U istu skupinu spadaju: *bīl(t)*: *bījen*, *čü(t)*: *čūjen*, *klä(t)*: *kōjen*, *lèc*: *ležèn*. Zasebnu skupinu čine i odvajaju se akcentom u sadašnjem vremenu od istih glagola na Hvaru i Visu: *počé(t)*: *pōčmen* — *pōčmeš* — *pōčme* — *pōčmeno* — *pōčmete* — *pōčmedu*, imp. *počmī* — *počmīte*, glag. pridev radni: *pōče* — *počela* — *pōčelo*, glag. pridev trpni: *pōčet* — *početà* — *pōčeto*; *začé(t)*: *zōčmen*, *načé(t)*: *nōčmen*, *prvdrī(t)*: *prōdren*, *prostrī(t)*: *prōstren*, *umrī(t)*: *ūmren*, *vazést*: *vōzmen*, *nasú(t)*: *nōšpen*, *usú(t)*: *ūšpen*, *zasú(t)*: *zōšpen*, *nadū(t)*: *nōdmen* (G. Humac, Pražnice, Pučišća, Lož. i Bobovišće. U Povljima, Bolu i Sutivanu čujemo samo: *načé(t)*: *nāčmen*, *pōčmen*, (u Povljima: *nāčmem* i *pōčmem*), *vāzmen* i *ūzmen*, *nāšpen*, *ūmren*. U drugim mestima obično kao na Hvaru i Visu: *nāčmen*, *vāzmen* ili *ūzmen*, *nāšpen*. U Postirama sam čuo: *nōšpe* i *vōzme*, a u svim ostalim licima je ^ akcenat: *nāšpen* — *nāšpeš*, *vāzmen* — *vāzmeš*. Glag. pridev radni od glagola *umrī(t)* glasi: *ūmrī* ili *ūmri* — *umřla* — *umřlo*.

51. U drugoj vrsti imamo i na Braču dvojakih glagola sa ^ akcentom na korenitom slogu u prezentu i sa ' akcentom na istom slogu. Prvu skupinu pretstavlja glagol: *gīnu(t)*: *gīnen* — *gīneš* — *gīne* — *gīnemo* — *gīnete* — *gīnedu* imp. *gīni* — *gīnite*, glag. prilog. sad: *gīnuć*, glag. pridev radni: *gīnu* — *gīnula* — *gīnulo*.

Ovamo spadaju glagoli: *pogīnu(t): pogīnen, nīknu(t): nīknen, iz-nīknu(t): iznīknen, nanīknu(t): nanīknen, pjūnu(t): pjūnen, ošīnu(t): ošīnen, prītīsnu(t): prītīsnen, pūknu(t): pūknen, ispūknu(t): ispūknen, napūknu(t): napūknen, slēgnu(t): slēgnen, vėnu(t): vėnen, uvėnu(t): uvėnen, zīnu(t): zīnen.*

U drugu skupinu spadaju: *stėgnū(t): stėgnen—stėgneš—stėgne—stėgnemo—stėgnele—stėgnedu.* imp. *stėgnī—stėgnīte,* prid. radni: *stėga—stėgla—stėglo i stėgnū—stėgnūla—stėgnūlo,* pridev trpni: *stėgnut—stėgnuta—stėgnuto; nōgnū(t): nōgnen, okrėnū(t): okrėnen, potėgnū(t): potėgnen, zatėgnū(t): zatėgnen, otėgnū(t): otėgnen, natėgnū(t): natėgnen, maknū(t): māknen, namaknū(t): namāknen, oldahnū(t): oldāhnen, nadahnū(t): nadāhnen, prmaknū(t): prmāknen, osvānū(t) osvānen, usahnū(t)—usāhnen.*

52. U trećoj vrsti prvi razred ima dva tipa glagola i to sa akcentom na osnovnom slogu u prezentu i na nastavku Prvoga tipa su: *blīdī(t): blīdīn—blīdiš—blīdi—blīdimo—blīdite—blīdidu,* imp. *blīdī—blīdīte,* prilog. sad.: *blīdec,* pridev radni: *blīdī—blīdīla—blīdīlo,* pridev trpni: *oblīdjen—oblīdjena—oblīdjeno; oglōdnī(t): oglōdnīn, poskūpī(t): poskūpin, sīdī(t): sīdīn, stīdī(t) se—stīdīn se, sčėdī(t): sčėdīn, usčėdī(t)—usčėdīn* prid. radni: *uštėd' en—uštėd' ena—uštėd' eno, ožōdnī(t): ožōdnīn, žūfī(t)—žūtīn.*

Drugoga tipa su: *letī(t): letīn—letīš—letī—letimō—letītē—letīdū,* imp. *letī—letīte* prilog sad.: *letēc,* pridev radni: *letī—letīla—letīlo; bolī(t): bolīn, grmī(t): grmīn, gorī(t)—gorīn: izgorī(t), izgorīn* pridev trpni: *izgōren—izgōrena—izgōreno, počrnjenī(t): počrnjenīn, začrnjenī(t) se: začrnjenīn se, pogrđī(t): pogrđīn, porumenī(t): porumenīn, zarumenī(t): zarumenīn, srbī(t): srbīn, vrtī(t): vrtīn, zelenī(t): zelenīn, želī(t): želīn.*

Glagoli drugoga razreda ove vrste imaju naglasak na nastavku: *bižā(t): bižīn—bižīš—bižī—bižimō—bižītē—bižīdū,* prilog sad.: *bižūc,* imp. *biž—bište* i *bižī—bižīte,* pridev radni: *bižō—bižāla—bižālo, bojā(t) se: bojīn se, blejā(t)—blejīn, držā(t): držīn, klečā(t): klečīn, ležā(t): ležīn, mūčā(t) mučīn.* Radni pridev svih ovih glagola ima isti akcenat kao u Vrbanju na Hvaru i u nekim mestima na Visu s tom razlikom da je na Braču i u m. rodu uvek jednak akcenat na zadnjem slogu: *držō—držāla—držālo, ležō—ležāla—ležālo, blejō—blejāla—blejālo, bojō se—bojāla se—bojālo se, klečō—klečāla—kle-*

čálo, mučō — mučála — mučálo; u Vrbanju na Hvaru: *leža — ležála — ležálo*.

53. Četvrta glagolska vrsta ima tri tipa glagola kao na Hvaru i Visu. Prvi tip ima ' akcenat u prez. na osnovi, drugi tip ima isti akcenat na nastavku, a treći " akcenat na jednom od osnovnih slogova. Glagoli prvoga tipa jesu: *brōnī(t) — brōnin — brōniš — brōni — brōnimo — brōnite — brōnidu*, imp. *brōn — brōnte*, pril. sad.: *brōneć*, pridev radni: *brōni — brōniła — brōniłlo*, pridev trpni: *obrōnjen — obrōnjena — obrōnjeno*; *būni(t): būnin, pobūni(t): pobūnin, diči(t) se: dičin se, dōvi(t): dōvin, drōži(t): drōžin, duši(t): dušin, uduši(t): udušin, zaduši(t): zadušin, fōli(t): fōlin, pofoli(t): pofołin, zafōli(t): zafōlin, grisi(t): grišin, sagriši(t): sagrišin, grōdi(t): grōdin, ugrōdi(t) — ugrōdin, nagrōdi(t): nagrōdin, gūli(t): gūlin, ogūli(t): ogūlin, izgūli(t): izgūlin, pogūli(t): pogūlin, isprōzni(t): isprōznin, jūbi(t): jūbin, zajūbi se: zajūbin se, kōdi(t): kōdin, krivi(t): krivin, iskrivi(t): iskrivin, kapi(t): kupin, mūti(t): mūtin, zamūti(t): zamūtin, odrīši(t): odrīšin, plivi(t): plivin, oplivi(t): oplivin, podrūbi(t): podrūbin, slūži(t): slūžin, suši(t): sušin, trūbi(t): trūbin, zatrūbi(t): zatrūbin.*

Drugoga tipa su: *broji(t): brojín — brojiš — broji — brojimō — brojite — brojidū*, imp. *brój — brójte* i *broji — brojite*, prilog sad. *brojéc*, pridev radni: *broji — brojiła — brojiłlo*, pridev trpni: *izbrōjen — izbrōjena — izbrōjeno*; *časti(t): častín, počasti(t): počastín, grāli(t): grālin, goji(t): gojín, olgoji(t): olgojín, gosti(t): gostín, krsti(t): krstín, posti(t): postín.*

Trećega tipa su: *vodi(t): vōdin — vōdiš — vōdi — vōdimo — vōdite — vōdidu*, imp. *vōd — vōlte* i *vodi — vodite*, prilog sad.: *vōdec*, pridev radni: *vōdi — vōdiła — vōdiłlo*, pridev trpni: *vōd'en — vōd'ena — vōd'eno*; *dīmi(t): dīmin, lomī(t): lōmin, prlomī(t): prlōmin, mīslī(t): mīslin, molī(t): mōlin, pomolī(t) se: pomōlin se, nosī(t): nōsin, oprosti(t): oprōstín, pomodri(t): pomōdrin, stvori(t): stvōrin, složi(t): — slōžin, toči(t): tōčln, omlītavi(t): omlītavin, govori(t): govōrin, svidoči(t): svidočln, prgodīšći(t): prgodīšćin; gāzi(t) (=gāzit): gāzin (=gāzin) — gāziš — gāzi — gāzimo — gāzite — gāzidu*, imp. *gāz — gāste* i *gāzi — gāzite*, prilog sad. *gāzec*, pridev radni: *gāzi — gāzila — gāzilo*; *grābi(t): grābin*, imp. *grāb — grābte* i *grābi — grābite*, *obogāti(t): obogātin, osakāti(t): osakātin, osiromāši(t): osiromāšin, prvāri(t): prvārin.*

slâbi(t): slâbin, slâvi(t): slâvin, vâdi(t): vâdin. U imperativu imaju svi ovi posljednji glagoli uvek dvojaki akcenat prema tome da li u tom obliku ispada glas *-l* ili ne ispada. U svim ostalim oblicima je akcenat prezenta.

54. I u petoj vrsti su po akcentu tri tipa glagola i to a) sa [˘] akcentom u prezentu na osnovnom slogu, b) sa ^{˘˘} akcentom na osnovnom slogu u prezentu i c) sa [˘] akcentom u prezentu na nastavku.

Tipa a) su: *čûvâ(t): čûvon — čûvoš — čûvo — čûvomo — čûvovote — čûvodu*, imp. *čûvoj — čûvojte*, prilog sad.: *čûvâjuć*, pridev radni: *čûvô — čûvâla — čûvâlo*, pridev trpni: *čûvon — čûvona — čûvono*; *bûcâ(t): húcon, gûzâ(t): gûzon* (micati), *hripâ(t): hripjen, kôrâ(t) se: kóren se, pôrâ(t): póren, pričâ(t) se: pričon se* (rečkati se), *proščâ(t): próšcon, prûžâ(t): prúžon, pûhâ(t): pûšen, pûščâ(t): pûščon, rôjâ(t): rójon, rûčâ(t): rûcon, rûgâ(t) se: rûgon se, šcîpâ(t): šcîpjen, uźivâ(t): uźivon, vezâ(t): véžen, vikâ(t): víčen, vôjâ(t): vójon, začînjâ(t): začînjon, zibâ(t): zîbjen*. Svi glagoli ovoga tipa, kako je rečeno napred na str. 33, imaju u prilogu sadašnjem novi čak. akut kao u Vrbanju na Hvaru: *pitâjuć, bucâjuć, guzâjuć, rugâjuć, pružâjuć, škripâjuć, začînjâjuć, zibâjuć*. Isto tako i u ž. i sr. rodu radnog prideva: *bûcô — bucâla — bucâlo* mn. *bucâli — bucâle — bucâla, gûzô — guzâla — guzâlo. dozivô — dozivâla — dozivâlo, kripô — kripâla — kripâlo, kôrô se — korâla se — korâla se, pisô — pisâla — písâlo, pitô pitâla — pitâlo, šcîpô — šcîpâ'a — šcîpâlo, zibô — zibâla — zibâlo*.

Tipa b) su: *glêdo(t): glêdon — glêdoš — glêdo — glêdomo — glêdote — glêdodu*, imp. *glêdoj — glêdojte*, prilog sad. *glêdojuć*, pridev radni: *glêdo — glêdola — glêdolo*, pridev trpni: *glêdon — glêdona — glêdono*; *brîjo(t): brîjen, grîjo(t): grîjen, mîco(t): mîčen, plêskot: plêščen, rîzo(t): rîžen, sîpo(t): sîpjen i sîpon, uźi no(t): uźinon, večêrot večê on, tŕgot: tŕgon, hâjo(t): hâjen (= hâjot — hâjen), jâho(t): — jâšen, kâjot se: kâjen se. kâšjo(t): kâšjen, lâjo(t): lâjen, plâkot: plâčen, poznâvo(t): poznâjen, igrâ(t) se: îgron se, imâ(t): îmon i jemâ(t): jèmon, iskât: iščen, kvocâ(t): kvôčen, mečâ(t): mèčen, penjâ(t) se: pènjen se, trovâ(t): trûjen, zobâ(t): zôbjen*. Glagoli od *igrâ(t) se* dalje mogu u 3 l. mn. prez. imati dvojak akcenat: *îgrodu* i *igrâju*, *îmodu* i *imâju*; u prilogu sad. samo: *igrâjuć, iskâjuć, imâjuć i jemâjuć*; pridev

radni: *jemō — jemâla — jemâlo, igrō — igrâla — igrâlo, zobō — zobâla — zobâlo, nâzobo — nazobâla — nazobâlo, pðzobo — pozobâla — pozobâlo, mečō — mečâla — mečâlo, kašjō — kašjâla — kašjâlo*. Prema hvarskom akcentu: *tōrkât: tarčîn — tarčîš, sōrkât: šōrčen — sōrčeš i stargâ(t) — stargôn — stargōš* imamo na Braču: *trkâ(t): trčen — trčeš — trče — trčemo — trčete — trču, srkâ(t): sřčen — sřčeš . . . sřču, strgâ(t): střžen — střžeš — střže . . . střžu*. Akcenat ovih glagola na Braču svakako je u vezi sa *ř* koji je na Braču uvek kratak, koliko sam ja mogao da utvrdim.

Tipa c) su: *znâ(t): znōn — znōš — znō — znōmo — znōte — znōdu¹⁾* (i *nē znon — nē znoš — nē zno*) (*nē znomo . . .*) imp. *znōj — znōjte*, prilog sad.: *znâjuć*, pridev radni: *znō — znâla — znâlo*, pridev trpni: *znōn — znōnâ — znōno*; *kopâ(t): kopōn, sjâ(t): sjōn, obasjâ(t): obasjōn, sedlâ(t): sedlōn, osedlâ(t): osedlōn, krepâ(t): krepōn*. U Ložišću prezentski akcenat glagola kopati ne slaže se sa onim na Hvaru i Visu. Prema hvarskom: *kopōn — kopōš, imamo ovde: kōpon — kōpoš — kōpo — kōpomo — kōpote — kōpodu i okōpon — okōpoš — okōpo* Akcenat radnog prideva nije kod svih ovih glagola jednak akcentu glagola znati: *krēpon — krepōnâ — krēpono, okōpon — okopōnâ — okōpono i okopōnō*.

55. U šestoj vrsti ima ovo ostrvo po prezentskom akcentu dva tipa glagola: a) sa " akcentom na osnovnom slogu i b) sa ' akcentom na osnovnom slogu.

Kod tipa a) razlikujemo one sa " akcentom u infinitivu na krajnjem slogu od onih sa " akcentom na istom osnovnom slogu u infinitivu i u prezentu. U prvu skupinu tipa a) spadaju: *kupovâ(t): kupûjen — kupûješ — kupûje — kupûjemo — kupûjete — kupûjedu*, imp. *kupûj — kupûjte*, prilog sad.: *kupûjuć*, pridev radni: *kupovō — kupovâla i kupovôla — kupovâlo*, pridev trpni: *kupovōn — kupovōnâ — kupovōnō*; *darovâ(t): darûjen, drugovâ(t): drugûjen, gladovâ(t): gladûjen, gospodarovâ(t) gospodarûjen, kovâ(t): kûjen, mirovâ(t): mirûjen, putovâ(t): putûjen, ratovâ(t): ratûjen, podrugivâ(t) se: podrugûjen se: prčešćivâ(t) prčešćûjen, sovâ(t): sùjen, štovâ(t): štûjen, poštovâ(t): poštûjen, zabranjivâ(t): zabranjûjen, zaduživâ(t): zadužûjen*. Glagolski pridev radni ima kao

¹⁾ Isp. u posav. govoru, Ivšić, Rad 197, str. 83.

u Vrbanju na Hvaru redovno starije mesto akcenta: *drugovô* — *drugovâla* — *drugovâlo*, *kovô* i *kôvo* — *kovâla* — *kovâlo* i *kôvalo*, *putovô* — *putovâla* — *putovâlo*, *prčešćivô* — *prčešćivâla* — *prčešćivâlo*, *zaduživô* — *zadživâla* — *zadživâlo*, *gladovô* — *gladovâla* — *gladovâlo*, *sovô* i *sôvo* — *sovâla* — *sovâlo* i *sôvolo*.

Glagoli druge skupine jesu: *svitovo(t)*: *svitujen* — *svituješ* — *svituje* — *svitujemo* — *svitujete* — *svitujedu*, imp. *svituj* — *svitujte*, prilog sad.: *svitujuć*, pridev radni: *svitovo* — *svitovola* — *svitovolo*, pridev trpni: *svitovan* — *svitovona* — *svitovono*; *plivo(t)*: *plivon*, *rôzllkovo(t)* — *rôzllkujen*, *srâmovo(t) se*: *srâmujen se* (= *srâmovo(t) se*: *srâmujen se*), *trîbovo(t)*: *trîbujen*, *vîovo(t)*: *vîrujen*.

U tip b) spadaju: *dobivâ(t)*: *dobijen* — *dobiješ* — *dobije* — *dobijemo* — *dobijete* — *dobijedu*, imp. *dobij* — *dobijte*, prilog sad.: *dobijuć* i *dobivâjuć*, pridev radni: *dobivô* — *dobivâla* — *dobivâ'lo*, pridev trpni: *dobijên* — *dobijenâ* — *dobijenô*: *počivâ(t)*: *počivon* (i *počljen*), *umivâ(t)*: *umijen*, *zaduživâ(t)*: *zadužljen*. Ovi se glagoli razlikuju po akcentu u prezentu od istih glagola na Hvaru i Visu. U radnom pridevu je akcentat kao u Vrbanju na Hvaru: *počivô* — *počivâla* — *počivâlo*, *dobivô* — *dobivâla* — *dobivâlo*, *umivô* — *umivâla* — *umivâlo*.

56. Pomoćni glagol *bî(t)* slaže se u akcentu sa hvarskim i viškim govorima, sem u 2 l. jd i 3 l. mn.: *jesôn (san)* — *jesî (sî)* — *jé (je)* — *jesmô (smo)* — *jestê (ste)* — *jesü (su)*, imp. *bûd* — *bûlte*, prilog sad.: *budúć*, pridev radni: *bî* — *bîla* — *bîlo*, Zane-kani oblik: *nîsôn* — *nîsî* — *nîn* — *nîsmô* — *nîstê* — *nîsü*. Svršeni oblik prezenta glasi: *bûden* — *bûdeš* — *bûde* — *bûdemo* — *bûdete* — *bûdedu*, impf.: *bîšen* — *bîšeš* — *bîše* — *bîšemo* — *bîšete* — *bîšedu*; nenagl. aorist: *bîh (bîn)* — *bî(š)* — *bî* — *bîsmo* — *bîste* — *bî*.

Glagol hteti glasi u infinitivu *tî(t)*: *hoćü (ću)* — *hōćeš (ćes)* — *hōće (će)* . . . , glag. pridev radni: *tî* — *tîla* — *tîlo*.

Nepromenljive reči

57. Prilozi, predlozi, svezice i uzvici uglavnom su jednaki oblikom i akcentom istim rečima na Hvaru i na Visu¹⁾, a ne razlikuju se naročito ni od istih vrsta reči u štok. dijalektu. Sve su **ove vrste reči**, osobito prilozi i neki predlozi već spomenuti i u

¹⁾ Isp. M. Hraste, Čak. dijalekt ostrva Hvara, str. 47—48.

ovom radu u odeljku o glasovima u vezi sa dodavanjem samoglasnika i suglasnika. Napomenuću posebno da i ovo ostrvo poznaje stari prilog *jūr* samo ima drukčiji akcentat, jer na Hvaru (poznat je samo od Dola prema istoku) glasi: *jūr*.

58. I sintaktičke osobine iste su kao na Hvaru i Visu, a ne razlikuju se ni od ostalih primorskih čakavskih govora. Potrebno je ipak da napomenem da se gotovo ni u kome mestu, a osobito u čakavskim mestima ne čini razlika u upotrebi imena mesta uz glagole kretanja i mirovanja: *Otâc je bî u Splît; otâc grê u Splît*. Ovo je svakako udomaćeni ostatak ranijega dalmatinsko—venecijanskog jezika, jer u tom jeziku, kao ni u živom italijanskom, nema razlike u upotrebi padeža u gornjim primerima.

59. Leksičko blago je veliko, ali ono traži mnogo više truda i dugog sitnog rada, pa se ja ovom prilikom nisam mogao u to upustiti. Ima u ovim govorima starih reči slovenskog postanja, a ima ih i stranog porekla kao uopšte u govorima čakavske teritorije, koju su u prošlosti imali u svojoj vlasti razni narodi. Od stranih reči ima najviše venecijansko-italijanskih. Sve su te reči prilagođene glasovnim osobinama našega jezika. Razumljivo je da je tih reči velik broj, jer je Venecija dugi niz godina vladala ovim krajevima, a i austriske vlasti služile su se u svim uređima, a neko vreme i u opštinama, italijanskim jezikom. Mlade generacije ispod 40 godina ne znaju za prijašnju upotrebu dobre polovice reči italijanskog postanja, a najmlađi naraštaj još manje.

Drugom prilikom daću prikaz svih venecijansko-italijanskih reči koje su još u upotrebi na ovom ostrvlju i koje narod smatra domaćim rečima.

Primeri govora

60. Primere govora navodim samo iz Ložišća i Supetra. U drugim mestima nisam našao ljude koji bi mi rado hteli nešto ispričati, jer su se bojali ismevanja.

Pitalica u Ložišću

Pitâli su jelnéga Ložišćanina: „Ča bi ti činî da si krôj?“ „Pôboga“, ôlgovôri ovîn“, „da san krôj, spô bi na bumbôkû, a sômo bi jî lôja.“

Domaća pripovetka u Ložišću

Jedôn Ložišćanin paričôvô se (spremao se) za pôc u Amè-rike. Ženâ mu je šila rôbu za pût. Kâl je ôn prglêdo kûs po kûs rôbe i dôša do gôc (hlače), rêče ženî: „Môlo, zôc mi nisi učinîla vèle žepê?“ „A ča cêdu ti?“ „A uš ću mečâ zlôto i lire?“

Starac iz Supetra priča svoj život

Mój otâc imô naš je šest šinôv. Jô šam bi starîji. Kal šan imô dvôdešet gôdišć oštô šon šôldot u marîni (mornarici) i štô šan cetîri gôdišć. Kâl šan svrši, došô šan dôma. Dvô godîšćo pôšli šon še ozenî. U famêji nî bilo klâda, oštâvi šan ženû dôma i îša u Amèrike i u Âfriku. Tâmo šan bi u râtu îzmeju Bôjerlh i Inglezih u Tranšvâliji. U Âfrici i Amèrici šan ništô ucini i šâl živên ol švojîh trûdih. Dicâ šu mi še ozenîla i odôla. Mèni je šâl šedandešet gôdišć.

Kako je ovaj moj rad nastavak mojih dosadašnjih radova, potrebno je da na ovom mestu ispravim neke greške koje su se prirodno potkrale u ovakom poslu koji je naročito delikatan za sлагача.

Ispravke u radu „Čakavski dijalekat ostrva Hvara“ (Библиотека Јуж. фил. 8 (1—55), Београд 1937.

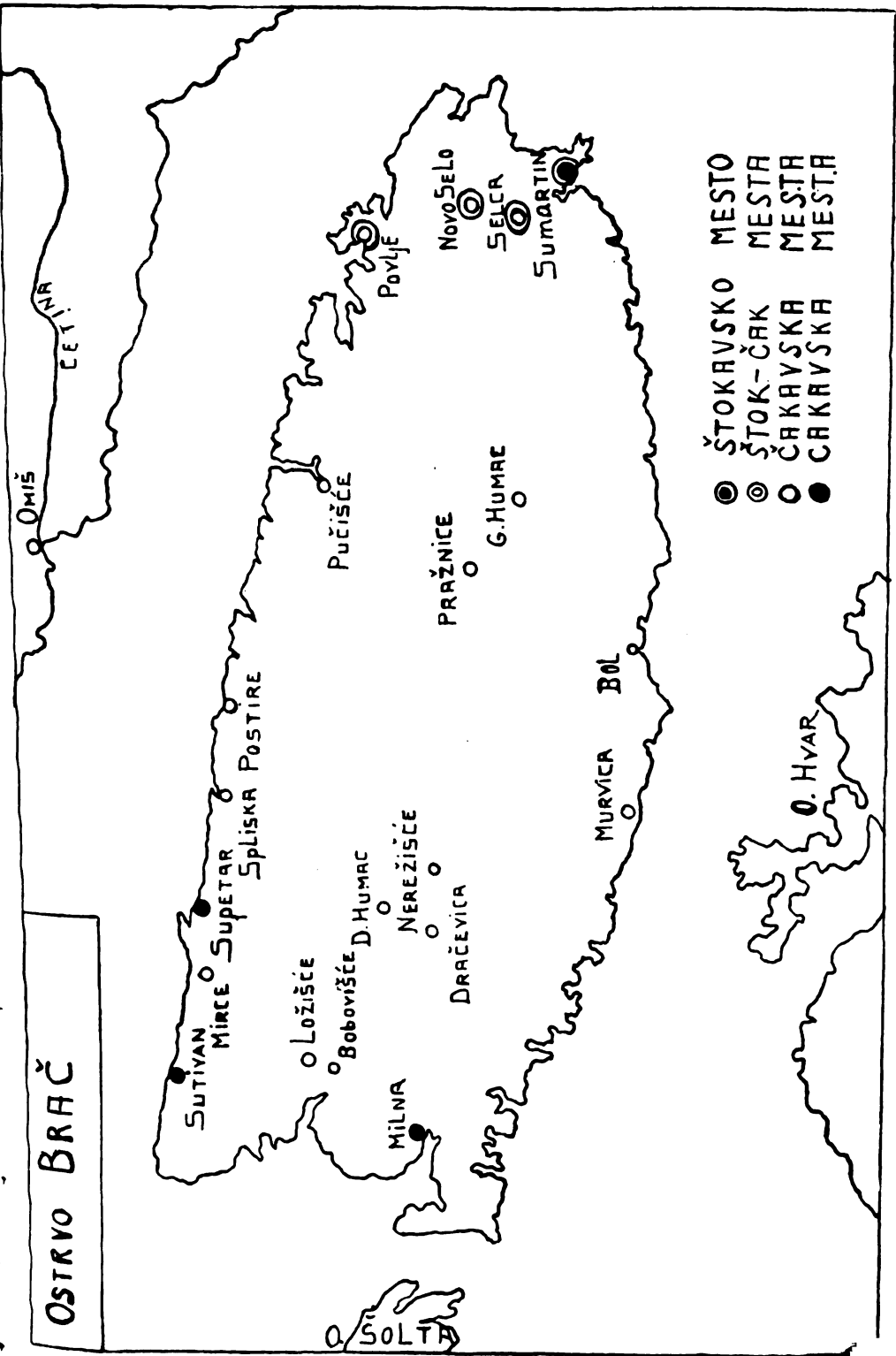
Str.	4 red	5 odozgo	treba	<i>istočno</i>	mesto	<i>severno</i> .
„	6	„ 14	„	„	<i>vazmêno prošćenje</i>	mesto <i>vazmêmo prošćenje</i> .
„	8	„ 13	„	„	<i>10 veka</i>	mesto <i>13 veka</i> .
„	11	„ 16	odozdo	„	<i>katšto</i>	mesto <i>ka što</i> .
„	12	„ 4	odozgo	„	<i>farvôski</i>	mesto <i>farvôtski</i> .
„	12	„ 10	odozdo	„	<i>ujidê</i>	mesto <i>ujidê</i> .
„	14	„ 17	odozgo	„	<i>hôce</i>	mesto <i>hočê</i> .
„	17	„ 11	odozdo	„	<i>akcentom</i>	mesto <i>akzentom</i> .
„	18	„ 10	„	„	<i>lista</i>	mesto <i>lisa</i> .

Str. 19	red 8	odozgo	,	dodati: <i>kārst</i> — <i>karstā</i> — <i>karstih</i> , <i>čas</i> — <i>časā</i> — <i>časih</i> , <i>bāk</i> — <i>bakā</i> — <i>bakih</i> ; <i>vōl</i> — <i>vōlā</i> — <i>vōlih</i> .
„ 19	„ 17	„	„	<i>grīsih</i> mesto <i>grīsth</i> .
„ 21	„ 13	odozdo	„	<i>Père</i> mesto <i>Père</i> .
„ 26	„ 2	„	„	<i>konōb</i> mesto <i>kōnob</i> .
„ 33	„ 4	odozgo	„	<i>šīrokā</i> mesto <i>šīroko(a)</i> .
„ 37	„ 1	„	„	dodati iza <i>Vrisniku i Pitvama</i> .
„ 43	„ 3	„	„	izbaciti <i>i Pitvama</i> .
„ 44	„ 3	odozdo	„	<i>kupūjen</i> mesto <i>kupūjem</i> .
„ 47	„ 5	odozgo	„	<i>būden</i> mesto <i>būden</i> .
„ 48	„ 1	odozdo	„	<i>Grōdū</i> mesto <i>Grōdu</i> .
„ 48	„ 2	„	„	<i>Grōd</i> mesto <i>Grod</i> .

Ispravke u radu „Osobine govora ostrva Visa“ (Зборник у част А. Белѣна), Београд 1937, str. 147—154:

Str. 147	red 10	odozdo	treba	<i>Bīševo</i> mesto <i>Bīševo</i> .
„ 148	„ 3	„	„	<i>genitivu</i> mesto <i>genativu</i> .
„ 150	„ 1	odozgo	„	<i>glagoli</i> mesto <i>glasovi</i> .
„ 150	„ 7	„	„	<i>kupā se</i> mesto <i>kupā se</i> .
„ 150	„ 16	„	„	<i>postēju</i> mesto <i>postelju</i> .
„ 152	„ 8	odozdo	„	<i>razlikuju se</i> mesto <i>razlikuje se</i> .
„ 153	„ 3	odozgo	„	<i>ča govōrite</i> mesto <i>govōrite ča</i> .
„ 153	„ 18	„	„	<i>pitājuć</i> mesto <i>ditājuć</i> .
„ 153	„ 7	„	„	tj. ^ mesto tj. ^.
„ 153	„ 2	odozdo	„	<i>tōrkā(t)</i> mesto <i>tōrka(t)</i> .
„ 154	„ 1, 2, 3	odozgo	treba	<i>ženā</i> mesto <i>žena</i> .

OSTRVO BRAČ

Систем акцентуације у пиперском говору

од

МИХАИЛА С. СТЕВАНОВИЋА

(Примљено на скупу Академије философских наука 3-VI-1938)

У В О Д

Пипери су једно од познатих црногорских племена. Налазе се у средини Црне Горе и захватају простор северно од Подгорице, управо од ушћа реке Зете у Морачу, које је само $2\frac{1}{2}$ километра удаљено од Подгорице. На југоисточној и источној страни одвојени су реком Морачом од суседних племена Куча и Братоножића. Југозападна граница племена Пипера иде уз реку Зету до Спужа, а западна према Бјелопавлићима од Спужа — најпре још нешто према северозападу, а затим право на север до планинског масива који чини планинско подгорје између Бротњика, Каменика и бјелопавлићких планина на западу.

Према природи земљишта јужни део племена је гушће насељен, средњи део његов знатно слабије, а северни, као брдовит и планински, сасвим је ненасељен. Већа пиперска села, не рачунајући заселке, јесу: Рогами, Стијена, Потпеће, Завала, Радећа, Црнци, Копиље, Ожези, Петровићи, Сеоца, Близна, Мрке и Ријека. Пиперска села су сасвим разбијеног типа кућа. Још више, куће по тим селима су ређе груписане по пет до десет највише, а чешће су рашрткане где једна где две, удаљене између себе на стотине метара — гдекад и по који километар. Узрок томе је брдовитост и кршевитост земљишта и оскудица у земљи за обрађивање, које је нешто више у јужном делу племена, те је тамо због тога и насељеност гушћа. Тако Пипери не спадају у највећа црногорска племена. Они данас административно чине само једну, пространством већу а по броју становништва осредњу општину од око 1050 домова са преко 4500 становника.

Централни положај који Пипери међу осталим црногорским племенима заузимају чини да говор њихова становништва претставља нарочити интерес у проучавању дијалеката Црне Горе, јер нема у овој покрајини ниједног другог краја тако удаљеног од срединâ које су језички имале утицај на поједине говоре црногорске. Ипак према битним језичким особинама пиперски говор се не издваја од осталих суседних говора. Поготову, с говорима племена која захватају источни део Црне Горе — пиперски чини ширу дијалекатску целину, онако како је то претстављено у моме раду *Источноцрногорски дијалекат* (Библиотека Јужнословенског филолога књ 5). Тек ситнијим појединостима пиперски се издваја из ове целине. Прикупљајући дијалекатски материјал на терену, уверио сам се да су највеће разлике које захтевају посебна проучавања појединих од тих говора свакако у области њихова акцента. Пиперски говор, изузетно по акценту своје, доста се разликује од њему сродних а периферних говора црногорских, у које продиру особине акцента других дијалеката нашег језика.

Природом својом пиперски акценат се, као ни акценат црногорских говора уопште, ни по тону ни по јачини не разликује ниуколико од познатих наших акцената. С те стране нема никакве потребе о њему говорити. Оно о чему има нешто да се каже, и о чему ја намеравам да говорим, то је положај акцента у појединих категорија речи, његов однос према старијој новоштокавској акцентуацији и однос према Вукову и Даничићеву акценту.

Пиперски акценат углавном је сачувао старију штокавску систему од два низлазна акцента и не зна — сем делимичног и незнатног утицаја са стране — за узлазне акценте. Али то не значи да у пиперском није било никаквих промена у акценту. Тих промена је било, и то у знатнијој мери. А каквог карактера су биле те промене, и чиме су оне условљаване, покушаћу да у овоме раду објасним, на материјалу који сам сам овде и у другим крајевима Црне Горе прикупио, — упоређујући тај материјал са Вуковим и Даничићевим акцентом. Ове значајне промене не тичу се само акцента већ и његова квантитета, као и квантитета неакцентованих слогова, те ћу

зато настојати да уз акценат претставим и стање дужина наглашених и ненаглашених слогова.

Судећи и по акценту и по квантитету може се рећи да се пиперски говор, са можда још којим од говора црногорских, већ скоро 3 — 4 века развија у засебном правцу и независно од новијих дијалеката српскохрватских. Док су говори два велика, пиперском сродна и непосредно или посредно суседна племена, Бјелопавлића и Васојевића били под утицајем новијих говора, те знају за узлазне акценте и за многе новообразоване дужине, — пиперски говор није захватила ни једна од ових важних особина. Вероватно због тога што су при обнови становништва дошљаци, који су по претпоставци у XVI веку прилазили са северозапада, били према староседеоцима малобројни и у прво време без икаквог утицаја у племену, тако да нису били у стању ништа изменити у језику староседелаца, иако је до данас у Пиперима остао мали број потомака ових последњих.

Узлазни акценти и нове дужине остали су непознати и још неким говорима црногорским. С друге стране, и у тим говорима, као год и у пиперском, извршиле су се извесне промене акцента, па ипак ја ћу у овоме раду дати систем акцентуације само у говору племена Пипера.

АКЦЕНАТ ИМЕНИЦА

1. **Једносложне именице мушкога рода.** Све ове именице према садашњем стању акцента у овоме говору могле би се узети као једна група. Све оне у зависним падежима једине, исто као у номинативу, акценат имају на коренову слогу. Али према томе какав је тај акценат по квантитету и према томе да ли је и раније — мислим на епоху заједничког развитка свих новоштокавских дијалеката — био на томе месту, или је секундарне природе, — делимо их на више типова:

а) $\hat{\quad}$ номинатива остаје непроменљив у зависним падежима: *друг* — *друга*;

б) $\hat{\quad}$ номинатива у зависним падежима се још скраћује: *рај* — *раја*;

с) '' номинатива једине је исти и у зависним падежима: *раш* — *раша*;

д) са $\hat{\quad}$ номинатива једине изједначио се акценат зависних падежа једине на тај начин што се '' с крајњег померио на претходни дуги слог: *ндж* — *нджа*;

е) са '' номинатива једине изједначио се акценат зависних падежа померањем с крајњег на коренов кратки слог: *бич* — *бича*;

2. 1) Једносложне именице с другим акцентом номинатива који је и у зависним падежима једине био и остао на корену — многобројне су:

брк, *бдл*, *вгз*, *вид*, *враш*, *глиб*, *грбз(д)*, *гњаш*, *дб^ан*,
друг, *зуб*, *здрѝк*, *жаѝр*, *жуљ*, *кас*, *кљас*, *кљун*, *круг*,

лѣк, лѣс(ш), лѣг, мрѣк, мрѣс, пѣс, прѣш, рѣс(ш), шрѣд, шрѣг, шрѣк, шрѣн, шрѣд, хлѣд¹) итд.

Код ових именица у облицима јединине акценат је у главном као код Даничића и у већини наших млађих говора с најновијом акцентуацијом: *дрѣг, дрѣга, дрѣгу, дрѣга, дрѣже, дрѣгом, о дрѣгу* (или нешто ређе *ѡ дрѣгу*) и *брѣк, брѣка, брѣку, брѣк, брѣком, а о брѣкѣ*. Ипак код извесног броја ових именица акценат лок. јединине друкчији је него код Даничића. Не само што акценат лок. једн. код имена живих бића остаје непромењен (*врѣку, дрѣгу, ждрѣљу, црѣву, брѣву, зѣцу, мѣжу* и само тако, уколико се не преноси на предлог испред овог облика), већ ни код многих других именица нема никакве разлике у акценту између облика локатива и осталих падежа јединине: *дѣру* (Свѣј се збрѣя о његовѡме *дѣру*), *дѣгу* (Јесте ли зборѣли што о ономѣ *дѣгу?*, *јѣзу* (тѣ^амѣ^н при нѣшѣму *јѣзу*), *рѣду* (По *рѣду* се познајѣ), *сѣду* (Мѣтни што при ономѣ *сѣду* што кѣплѣ), *бѣлу* (Чѣли смо о вѣшѣму вѣлѣму, *бѣлу*), *вѣду* (При дѡбрѡме *вѣду* нѣшта нѣма), *грѡзду* (Облѣсѣла сѣ о једнѡме *грѡзду*), *мрѣсу* (О сѣмѡме *мрѣсу* живѣ), *рѣсту* (По *рѣсту* је вѣшия нѡ ти), *пѣду, стѣду, срѣму срѣбу*.

Сем тога, неке именице од оних код којих је иначе у локативу обично померање акцента на наставак померају акценат у супротном правцу, с корена на предлог, ако овај стоји непосредно испред локатива именице:

прѣ грѣду (Кѣћа му је баш *прѣ грѣду*), *пѣ грѣду*, а и *по грѣдѣ*, *прѣ зѣбу* (Штѡ ти је *прѣ зѣбу?*), *прѣ кѣѣну, ѡ кѣѣну* и *о кѣѣнѣ*, *прѣ лѣсту*, *пѣ Лугѣ* и *по Лугѣ* *прѣ струку* и *при струкѣ*, *прѣ пѣту*, *прѣко пѣта*, *пѣ пѣту* и *по пѣшѣ* (ово друго је обичније), *прѣ шрѣку*, *прѣ рѣпу* и *при рѣпѣ*).

Очевидно постоји склоност к једначењу акцента свих падежа јединине код именица овога типа. Врло ретке су између њих именице које се говоре само с акцентом на на-

¹) Начин бележења појединих гласовних знакова узимам из свог напред поменутог рада.

ставку. У Пиперима акценат је редовно на наставку у примерима: *по (х)лѣдѹ* (Дѳјће *по лѣдѹ*), *по шрѣгѹ*, (Сво јутро смо одили *по шрѣгѹ* за лисѣѳм), *у шрѣгѹ**) (Тѳ му е *у шрѣгѹ* — значи наследно је од предака), *при цѹшѹ* (у значењу *при поласку*, у коме се никад не употребљава с друкчијим акценатом).

3. Испред наставака за множину ове именице већином добивају уметак *ов (ев)*. Тим уметањем број слогова се повећава, а то повећање утиче на промену акцената. У ном. и акуз. множине $\hat{\text{}}$ се скраћује на првом слогу: *грѣдови* и *грѣдове*. У генитиву је исти акценат и на истом месту. Тамо се зна само за:

грѣдѳвѣ^а, *вѹкѳвѣ^а*, *рдѣдѳвѣ^а*, *бѣковѣ^а*, *глибѳвѣ^а*, *гњѣшѳвѣ^а*, *дѹбѳвѣ^а*, *жѣрдѳвѣ^а*, *(х)рдѣшѳвѣ^а*, *кѣдѣсовѣ^а*, *ждрдѣљѣвѣ^а*, *кѣѹнѳвѣ^а*, *шрѣнѳвѣ^а*, *(х)лѣдѣѳвѣ^а*, *чкѣлѣнѳвѣ^а*.

У Пиперима се не може наићи на претставнике који наглашавају: *градѳвѣ^а*, *вукѳвѣ^а*, *врагѳвѣ^а*, како би се према: *рдѣдѳвѣ^а*, *вукѳвѣ^а*, *врагѳвѣ^а* наших млађих говора очекивало. У Васојевићима међутим ја сам чуо и бележио у Трепчи (Стѳ те *врагѳвѣ^а* дѣгло), Виници (Шѣс *вукѳвѣ^а* му је ускочило у торѣну, Од свѣја *градѳвѣ^а* Подгѳрица је најљепша). Исте примере сам чуо и у Андријевици и несумњиво се може рећи да се у грани васојевићкој источноцрногорских говора у ген. мн. чува $\hat{\text{}}$ на завршетку (наставку за облик).

У дативу (и инструменталу)**), акценат је двојак — као код осталих падежа множине: *кѣѹновима*, *срѣповима*, *струковима*, *рдѣповима*, или акценат умерен на наставак: *кѣѹновѣма*, *срѣповѣма*, *струковѣма*, *рдѣповѣма*, *лѹговѣма* итд.

4. Свега три од именица овога типа *мрѣв*, *црѣв*, *влѣс* (уколико ова последња није женског рода) немају уметка испред наставака за множину; без уметка и с њим употребљавају се: *брѣк*, *дѣ^ан*, *дрѹг*, *зѹб*. Код именица с облицима

*) Изузетан случај где се у свим овим говорима у употребљава с локативом.

**) Локатив множине у свим црногорским говорима обликом је једнак са генитивом, а не с дативом и инструменталом.

множине без уметка у ном. и акуз. множине задржао се акценат облика једнине: *мр̂ви* и *мр̂ве*, *цр̂ви* и *цр̂ве*, *бр̂ци* и *бр̂ке*, *д̂ни*, и *д̂не* итд. У осталим облицима множине акценат се редовно помера на наставак: *мр̂в̂^а*, *цр̂в̂^а*, *бр̂к̂^а*, *д̂н̂^а*, *д̂р̂г̂^а* и *мр̂в̂^има*, *цр̂в̂^има*, *бр̂ц̂^има*, *д̂н̂^има* (ова последња и с акцентом на коренову слогу: *д̂^анима*, али само у значењу инструментала, а не и у дативу; испор: *Д̂^анима* ту седи и чека, а: Уколико се примичемо бла̂г̂^иема *д̂^ан̂^има* м̂л̂го ми је т̂же).

5. II) Другог типа једносложне именице су оне које према $\hat{\quad}$ у номинативу (и акузативу кад је једнак с номинативом) имају $\hat{\quad}$ у осталим падежима. Такве су:

Б̂дг, *б̂др*, *бр̂дј*, *бр̂д*, *г̂дс(ш)*, *г̂ндј*, *д̂дм*, *др̂дб*, *з̂мај*,
к̂дв, *к̂дш*, *кр̂ј*, *кр̂дј*, *л̂дј*, *л̂д*, *л̂дв*, *м̂д*, *м̂дс(ш)*, *н̂дс*,
п̂л̂дш, *п̂дс(ш)*, *п̂р̂ја(х)*, *р̂јај*, *р̂д*, *р̂дј*, *р̂дк*, *с̂м̂дк*, *с̂дј*,
с̂дк, *ст̂в̂др*, *ст̂р̂ја(х)*, *ш̂^ас(ш)* *ш̂др*, *(х)дл*, *ч̂в̂др*.

Већи број ових именица овде, као и у многим другим говорима нашим, у осталим падежима једнине има наглашени слог: *бр̂дј* — *бр̂дја* — *бр̂дју* — *бр̂дјем* — *бр̂дју*, *бр̂д* — *бр̂да*, *Б̂дг* — *б̂дга*, *г̂дс(ш)* — *г̂дста*, *г̂ндј* — *г̂ндја*, *д̂дм* — *д̂дма*, *др̂дб* — *др̂дба*, *з̂мај* — *з̂маја*. Али у пиперском многе од њих врло често се чују с непромењеним акцентом номинатива и у осталим падежима: *б̂др* — *б̂дра* — *б̂дру* — *б̂дром* (Одв̂а̂л̂и^о је од оног̂а *б̂дра* (П̂р̂и̂м̂^аче се оном̂е в̂љ̂ѣ̂му *б̂дру* и п̂д̂ч̂е да га си^еч̂е), *з̂маја* (Такв̂д̂га *з̂маја* ни^ес̂й в̂ди^о), *к̂дша* (В̂и̂ђ̂ели га п̂^ас̂ѣ̂га *к̂дша*), *п̂дста* (Од с̂^ад до в̂љ̂ѣ̂га *п̂дста*), *п̂л̂дшом* (Заг̂ра̂ђ̂ена 'е *п̂л̂дшом*), *л̂двом* (Зан̂и̂ма се *л̂двом*) *р̂јаја* (Ка да 'е из̂и̂ш̂^а из *р̂јаја* или *и̂з р̂јаја*), *р̂да* (Б̂љ̂ѣ̂га *р̂да* не тра̂ја), *ст̂в̂дру* (Онакв̂д̂ме *ст̂в̂дру* не тр̂ѣ̂ба ништа в̂љ̂ѣ̂ров̂ат), *ш̂^асту* (Пос̂л̂а и(х) је *ш̂^асту*), *ш̂дра* (Око на̂ш̂ѣ̂га *ш̂дра*). Скоро све ове именице употребљавају се подједнако често с дугим и кратким наглашеним слогом. Од свих једино *ш̂^ас(ш)* и *ш̂др* су сасвим ретке с кратким кореновим слогом у зависним падежима, управо прва од њих никако се не може ни чути с таквим акцентом. Ни ове две ни све остале, уколико дужи-

ном наглашеног слога једначе зависне падеже с номинативом, акцентом се не разликују од именица првог типа.

6. Међу овима је много мање именица које у лок. једине померају акценат на наставак. Каже се редовно: *по дробу*, *по носу*, обично и *по илошу* (а *при илошу*); а чуо сам и *по леду*, но ваља нагласити да је то било у нарочитом узбуђењу лица које је тако нагласило (У једној прилици видео отац децу где се клизају на леду и у страху да се лед не проломи узвикнуо је: „А штѣте *по леду* јѣ ли?“). Све остале именице знају једино за непомерен акценат, док код Даничића само имена живих бића у лок. једн. чувају акценат на основном самогласнику.

7. Склоност к једначењу акцента и квантитета у свих облика огледа се овде код неких именица овога типа у томе што су оне и у номинативу једине, према зависним падежима, добиле коренов самогласник. Даничић као такву означава за дубровачки говор именицу *дѣжд*. Међутим поред *дѣ^аж(л)-дѣ^ажда* (која се уосталом ту доста ретко употребљава) у пиперском су скратиле самогласник у номинативу још *збдр-збдра* и *плѣд-плѣда*.

8. Судећи по акценту у Вукову речнику и код Даничића, може се рећи да су именице овога типа у облицима множине имале акценат на уметку — *ов-(ев)*, испред наставка за облик (а међу њима нема ниједне без овог уметка). У овим говорима нема у номинативу и акузативу примера који би био траг некадашњег таквог акцента. У ном. и акуз. множине све те именице без разлике имају “ на коренову самогласнику: *бѣј—бѣјеви* и *бѣјеве*, *бѣк—бѣкови* и *бѣкове*, *крѣв—крѣвови* и *крѣвове*, *мѣс(ш)—мѣстови* и *мѣштове*, *рѣк—рѣкови* и *рѣкове*, *рѣг—рѣгови* и *рѣгове* итд.

У ген. множине такође све имају “ на првом слогу: *бѣјев^а*, *бѣков^а*, *крѣвѣ^а*, *мѣштовѣ^а*, *рѣковѣ^а*, *швѣдрѣвѣ^а*, *чвѣдрѣвѣ^а*. Од свих њих једино именица *крај* у овом облику гдекад помера акценат на завршни слог: *крајев^а* (Скѣп¹о се нарѣд из свѣје *крајев^а*), али та иста именица се употребљава, истина ређе, и с акцентом свих осталих именица овога типа. А чују се, поред наведене, с акцентом на крајњем слогу ген. мно-

жине, и именице: *ма(х)* и *рог* (Додџо е у неколико *мадв̄^а*, Не може прђ од његови^е *рогђв̄^а*).

Тако исто, и у дативу (и инструменталу) именица *кр̄ђ* обичнија је с акцентом на првом слогу наставка за облик: *кра^јев̄и^{ма}*, али није необична ни с акцентом на коренову слогу: *кр̄ђјевима*. А сем ове двојак акценат у облицима мно- жине на *-има* имају не само *ма(х)* и *рог*, као у генитиву, већ и: *бђј*, *зм̄ђј*, *бр̄ђј*, *чвђр*, *бђк*, *кђш*, *крђв*, *мђс(ш)*, *рђд*, *плђш*, *ствђр*. Тако се може рећи да се подједнако често чује:

бђјевима и *бо^јев̄и^{ма}*, *зм̄ђјевима* и *зма^јев̄и^{ма}*, *бр̄ђје- вима* и *бро^јев̄и^{ма}*, *чвђровима* и *чворов̄и^{ма}*, *бђковима* и *боков̄и^{ма}*, *крђвовима* и *кровов̄и^{ма}*, *мђсшовима* и *мостшов̄и^{ма}*, *плђшовима* и *плђшов̄и^{ма}*, *рђдовима* и *родов̄и^{ма}*, *ствђровима* и *створов̄и^{ма}*, *ма(х)овима* и *ма(х)ов̄и^{ма}*, *рђговима* и *рогов̄и^{ма}*.

Ненаведене именице овога типа имају само акценат на коре- нову самогласнику.

9. III) Сама чињеница што је акценат именица типа *р̄ђш- р̄ђша* исти са акцентом зависних падежа чини да је уједна- чавање његово у облицима једнине потпуно. И у локативу једнине, где смо код неких именица оба претходна типа видели померање акцената на крајњи слог, акценат се ту у име- ница овог типа потпуно изједначио са акцентом осталих па- дежа. Међу овим именицама нема ни једног примера код кога ће се срести друкчији акценат већ искључиво на основном са- могласнику: *р̄ђш*, *по р̄ђшу*, *пл̄ђг*, *о пл̄ђгу*, *мр̄ђз*, *по мр̄ђзу*, *кл̄ђн*, *о кл̄ђну*, *гр̄ђ(х)*, *о гр̄ђ(х)у*, *др̄ђм*, *о др̄ђму*, *дл̄ђн*, *по дл̄ђну*, *(х)љђб*, *о (х)љђбу*, - да остале и не наводимо.

10. У множини, у ном., ген. и акузативу, акценат је као у облицима једнине: *мр̄ђзови*, *мр̄ђзђв̄^а*, *мр̄ђзове* и само тако у свих именица овога типа Друкчији је акценат само у ген. множине код именица које у облицима множине немају уметка-ов(ев): *кл̄ђн̄^а*, *дл̄ђн̄^а*, *св̄ђш̄^а*, *м̄ђш̄^а*, *пр̄ств̄^а*, *др̄ђм̄^а*, *ш̄ђћ̄^а*, *кр̄ш̄^а*, *Гр̄к̄^а*, *Р̄ӯс̄^а*. Ова разлика у акценту (ако се то може сматрати разликом) тога облика код оваквих именица

је сасвим разумљива, кад се зна да претпоследњи слог у њему увек мора бити дуг.

Датив (и инструм.) множине има опет и код ових именица двојак акценат. Поред знатно чешћег акцената на коренову слогу: *мр̄зѡвѡма*, *кљѡновѡма*, *дл̄анѡвѡма*, *св̄ѡтовѡма*, (*х*)*љѡбовѡма*, *зѡшовѡма*, *кмѡшовѡма*, *ђѡдовѡма*, — није необичан ни померен акценат: *мравѡвѡма*, *клиновѡвѡма*, *дл̄анѡвѡвѡма*, *сватѡвѡвѡма*, (*х*)*љѡбовѡвѡма*, *зѡшовѡвѡма*, *кмѡшовѡвѡма*, *ђѡдовѡвѡма*.

Од именица без повећања броја слогова уметком *ов*, именица *пр̄с(ш)* обичнија је с помереним акценатом: *пр̄сѡма*, ма да је познато и *пр̄сѡшѡма*. С акценатом на наставку се чује још једино именица *кр̄ш-кр̄шѡма* (Пѡћера га кр̄шѡма), али је и она несразмерно чешћа с акценатом на првом слогу. Све остале овакве именице знају једино за акценат на коренову слогу: *кљѡнима*, *мѡшима*, *шѡћима*, *св̄ѡшѡма*, *Гр̄цима*, *Рѡсѡма*.

11. IV Типа *нѡж-нѡжа* су именице:

кр̄ѡљ, *кѡш*, *зѡр*, *вр̄ѡч*, *вр̄ѡњ*, *зѡњ*, *ђѡк*, *сѡд* (*indicium*),
пѡш, *пѡњ*, *скѡш*, *пр̄ѡш(ш)*, *шрѡд*, *мѡљ*, *мѡл*, *ћѡр*,
шѡп, *лѡг* (од пепела), (*х*)*ѡн*, *лѡч*, *стрѡц*, *Лѡм*.

У данашњем језичком осећању претставника ових говора оне се не разликују од именица I-ог типа. Померање акцената се врши у истим случајевима и код једних и код других, и то у једнаким размерама. Али однос њихова акцената према акценту у млађим говорима нашим није онакав какав је код именица с којима су се тамо акценатски изједначиле. А разлика је у томе што порекло акцената зависних падежа код ових именица није као у именица прве групе. Ове су у тим падежима првобитно акценат имале на крају, па су се — пошто се у вокативу акценат већ померао на први слог — зависни падежи акценатски једначили с независним (а с овима је био једанак и акузатив имена ствари) и од ранијег: *вр̄ѡч-вр̄ѡчѡ-вр̄ѡчѡ-вр̄ѡчѡ-вр̄ѡчѡм-вр̄ѡчѡ*, добивено је: *вр̄ѡч-вр̄ѡчѡ-вр̄ѡчѡ-вр̄ѡчѡ-вр̄ѡчѡм-вр̄ѡчѡ*. И тако код свих именица овога типа.

12. У множини, ако именице не добивају познати уметак испред наставка — а од свих њих чује се у таквом облику

једно именица *ђа̋к* — акценат у свим облицима остаје на наставку: *ђа̋ци̋, ђа̋к̋^а-ђа̋ци̋ма-ђа̋к̋^а-ђа̋ци̋ма*.*)

Код осталих именица, код којих се број слогова у множини повећава уметањем слога *ов*, акценат се с краја преноси на први слог. У ном., ген. и акузативу редовно:

ба̋нови — ба̋но̋в̋^а — ба̋нове, ва̋лови — ва̋ло̋в̋^а — ва̋лове, вра̋чеви — вра̋че̋в̋^а — вра̋чеве, но̋жеви — но̋же̋в̋^а — но̋жеве, ма̋љеви — ма̋ље̋в̋^а — ма̋љеве, пла̋стови — пла̋сто̋в̋^а — пла̋стове, сӳдови — сӳдо̋в̋^а — сӳдове, (х)а̋нови — (х)а̋но̋в̋^а — ха̋нове, ца̋кови — ца̋ко̋в̋^а — ца̋кове, шта̋пови — шта̋по̋в̋^а — шта̋пове, шта̋и̋шови — шта̋и̋шо̋в̋^а — шта̋и̋шове.

А и у падежима на *-има*:

ва̋ло̋вима, кљӳчевима, ма̋ље̋вима, сӳдо̋вима, скӳповима, ца̋^ање̋вима, но̋же̋вима. (х)а̋но̋вима, ца̋ко̋вима, шта̋по̋вима, —

али се може рећи да је у дативу (и инстр.) множине готово чешћи акценат на првом слогу наставка за облик: *кљӳчев̋има, пла̋стов̋има, ца̋^ање̋в̋има, (х)а̋нов̋има, ва̋лов̋има, шта̋и̋шов̋има, но̋жев̋има, судо̋в̋има*. Но, ни тим се ове именице не разликују ниуколико од претходних група.

13. Код осталих акценатских типова једносложних именица није јасно којим путем акценат доспева на тај наставак. Код овог је, на први поглед, такав акценат лако објаснити. Акценат је наине и раније био на том слогу и данас га је најједноставније сматрати ту заостатком акцента на наставцима уопште. То и није немогуће, али кад се узме у обзир процес који се извршио у акценту других облика код именица овога типа, с једне, а положај акцента у дат. (и инстр.)

*) У Рогамима, пиперском селу до саме Подгорице и њешкопољских Момишића среће се акценат умерен с крајњег на коренов вокал: *ђа̋ци̋* и *ђа̋ке* (али само у ном. и акуз., а не и генитиву и дативу). Ова особина је чешћа у грани зетскоподгоричкој, али је и тамо донесена од многобројних досељеника западноцрногорских.

множине именица првог типа, с друге стране, намеће се питање да се акценат и са тих облика ових именица није најпре померао на први слог, па се тек по угледу на именице с којима су се ове изједначиле поново вратио на своје раније место. У корист ове претпоставке говори околност што исти акценат у тим облицима подједнако често имају ове и именице I-ог типа. А да би се закључило да ли је по среди један или други случај, ваља претходно утврдити: или је старије померање акцената с коренова слога на наставак *има* код именица типа *зуб* (I тип) или једначење по акценту ових двају типова једносложних именица, који се тамо свде на исти тип. Будући да је померање акцента с корена на наставак познато и млађим дијалектима нашим (испор. узлазни акценат на уметку *ов* код Даничића: *брковима*, *синџовима*, *градџовима* итд.), то значи да је оно још из времена заједничког развитка црногорског са осталим дијалектима новоштокавским, — старије свакако од особине једначења ових двају акценатских типова, која се особина развила у засебном животу неких говора црногорских и која се данас најпотпуније огледа у пиперском. Преносећи акценат с наставка на коренов самогласник, именице типа *ндж* су се свим облицима једначиле с групом именица првог типа, како осталим падежима тако и дативом (и инстр.) множине. Тек после једначења с тим именицама, и примања осталих њихових својстава, могле су поново померати акценат према крају на први слог наставка.

14. Још извесније је да је акценат на завршетку локатива једине тек по првобитном померању на коренов слог, као у свим осталим зависним падежима, и једначењу именица овога типа с именицама типа *зуб*—*зуба*, а по угледу на те именице, поново доспео на наставак. И од њих у овом облику акценат имају на наставку само именице неживих појмова: *по пџу*, *о штџу*, *по лџу*, *о штџу*, *о пџњу*, *о кљџу*, а имена живих бића искључиво на основном самогласнику: *о бџу*, *по ђџу*, *о краљу*. Сем тога, и ове прве су тамо сасвим обичне с акцентом на првом слогу: *по пџу*, *по штџу* (или с померањем на предлог: *по пџу*, *о кљџу*, *прџ пџњу*) — у свему онако како је то код именица прве групе.

15. Оне неколике именице које код Даничића према номинатива јединине у зависним падежима на истом слогу имају кратак узлазни акценат овде место имају на коренову слогу. Те именице су: *вр(х)—вр(х)а*, *грџм—грџма*, *сѣд—сѣдѣ* и *стѣг—стѣга*. И код њих се несумњиво једначење акцената извршило преко акцената вокатива, који је као био на првом слогу, исто дакле као код именица из претходног става. А једнаке су потпуно са именицама друге групе (тип: *рѣд—рѣда*): *грџм—грџма—грџму—грџм—грџме—грџмом—грџму* као: *рѣд—рѣда—рѣду—рѣд—рѣде—рѣдом—рѣду* и није било потребно издвајати их у засебну групу већ ни због тога што су овако малобројне.

16. V) Група именица типа *бѣч—бѣча* је трећа и бројно највећа група једносложних именица мушкога рода које су у зависним падежима имале акценат на крају. Изједначивши акценат — опет зацело према независним падежима — у свим облицима јединине, оне данас имају на првом слогу: *крѣ(ш)—крѣста—крѣсту—крѣ(ш)—крѣсте—крѣстом—крѣсту*. Такве су и именице:

бѣш, грѣб, глѣг, грѣч, грѣш, ђѣн, кѣк, крѣш, кѣњ, кѣш, мѣ^ач, слѣм, снѣц, свѣд, смѣш, скрѣб, слѣг, шрѣи, шрѣи, шѣч, ѣѣа, рѣб, бѣч, бѣб, фѣс, ѣѣр и сл.

17. И акцентом облика множине ове се именице готово слажу с именицама типа *рѣш—рѣша*. У ном., ген. и акуз. акценат је на првом слогу: *бѣчеви—бѣчевѣ^а—бѣчеве*, *ѣѣпови—ѣѣповѣ^а—ѣѣпове* и све остале овако. Чак и именице с облицима множине без уметка *ов (ев)*, код којих бисмо у ген. множине очекивали акценат на завршном слогу (испор. у Даничићевим акцентима: *грѣшѣ, крѣстѣ, кѣњѣ, снѣпѣ*), чешће имају акценат на првом слогу: *грѣшѣ^а, снѣпѣ^а, крѣшѣ^а*. Једино именица *кѣњ* чува акценат на наставку: *кѣњѣ^а*, а врло ретко се може чути и *грѣшѣ^а* (Не вредѣ ни десет *грѣшѣ^а*). С именицом *кѣњ* слаже се генитивом множине именица *пѣ^с—пѣ^асѣ^а*. Остале две једносложне именице, с губљењем непостојаног вокала, у свим падежима множине имају акценат

само на првом слогу: *шѣ^авови* и *снѣви*, *шѣ^авѣвѣ^а* и *снѣвѣ^а*, *шѣ^авове* и *снѣве*.

У дативу (и инстр.) множине подједнако је обично *бѣшовима* и *бушовѣма*, *кѣковима* и *куковѣма*, *кѣшевима* и *кошевѣма*, *мѣ^ачевима* и *мѣ^ачевѣма*, *шѣ^авовима* и *шѣ^авовѣма*. Управо, може се рећи да су нешто чешћи акценти на коренову слогу. Именице без уметка имају само први акценат: *грѣшима*, *кѣњима*, *крѣшима*. Од њих једино *крѣш* може се, али знатно ређе, чути и с акцентом *крѣшѣма*. Именица *сѣ^ан* такође никад нема акцента на наставку, већ увек на првом слогу, дакле — *снѣвима*.

18. Различно од свих осталих овога типа, а и различно од оних с којима су се ове акцентом скоро у свему изједначиле, именице *пѣа* и *вѣд* (од *вѣдл*) у облицима множине имају " на уметку *ов*; *попѣви* и *попѣве* је исто толико обично као *пѣови* и *пѣове*, а ном. и акуз. множине именице *вѣд* се никако друкчије и не наглашавају већ само: *вољѣви* и *вољѣве*. У ген. мн. обеју ових именица акценат је као код осталих њихова типа: *пѣовѣ^а* и *вѣдѣвѣ^а*. У дативу (и инстр.) множине опет, прва има тројак акценат: *пѣовима*, *попѣвима* и *поповѣма*, од којих је последњи најмање обичан, а други се најчешће употребљава; друга именица зна само за акценат на уметку — *вољѣвима*.

По таквом акценту ових двеју именица може се, мислим, закључити да су и остале именице овога типа тамо раније имале акценат на уметку испред наставка за множину, па су га по угледу на акценат облика једнине пренеле на први слог. У другом једном говору источноцрногорском, који с пиперским иначе чини једну дијалекатску целину, сачувале су такав акценат поред ових двеју и остале именице истог типа. Тако у Кутима (Васојевићи) сам забележио: *џепѣви*, *џонѣви*, *џерѣви*, *трапѣви*; у Венички (опет Васојевићи): *мѣ^ачѣви*, *кошѣви*, *џепѣви*, *снопѣви*, *робѣви*; у Андријевици: *џепѣви*, *робѣви*, — а ниједну од именица овога типа с друкчијим акцентом, те се може рећи да је у Васојевићима у њих само овакав акценат и познат.

19. У западном делу племена Пипера, у селу Црнцима, које се додирује с бјелопавлићким Мартинићима, као утицај из тих говора, у доста ограниченом броју случајева срећемо

узлазне акценате ' и ` на коренову слогу у локативу множине, али само оних именица у којих се акценат с корена у пиперском иначе преноси на завршни самогласник. У западном делу овога овећега пиперског села забележио сам примере: *по (х)лѣду, по граду, по пућу, у шрагу, по шрагу, по носу, при плѣшу.*

Та особина позната је и грани васојевићкој источно-црногорских говора, али док се у њој `` чува на крају локатива — као и на крајњем слогу других облика — ако је непосредно иза њега ма каква енклитика (испор.: *По носу му се вѣди, При плѣшу га остави¹о, По (х)лѣду смо дошли* итд.)— у Црнцима се и испред енклитике осећа ово померање. Иако и у бјелопавлићком имамо оно исто што и у Васојевићима, не мора се схватити да у Црнцима ова појава може бити ма шта друго већ искључиво бјелопавлићки утицај. А што је најважније, тај утицај засад бар је врло малих размера.

20. Ако предлози немају својих самосталних акцената, већ акценатски чине целину са именицама испред којих стоје, то не значи да акценат уопште не може стајати на предлогу. Општепознато је да се у српскохрватском језику врло често акценат с имена испред којег предлог стоји помера на тај предлог, а име остаје без акцента. Као у већини наших дијалеката у овом погледу је тако и у говору о којему говоримо. И као што другде у нашем језику померање акцента с имена на предлоге условљава порекло, природа и место самог акцента, тако исто ови елементи, или бар неки од њих, условљавају преношење акцента на предлоге и у пиперском говору. Али зна се и то да у српском језику аналогија ремети утврђене законе према којима се врши померање акцената на предлоге. А, с друге стране, већ смо видели да је у пиперском моћ аналогије знатно утицала на промену акцента једносложних именица, и сасвим је разумљиво да ће у овоме говору та аналогија реметити и општа правила о померању акцента на предлоге. Ипак, основно правило на коме почива ово померање у главном је и тамо као и у дијалектима нашим с новијом акцентуацијом. С облика једносложних именица које су дугог самогласника у номинативу акценат се помера на предлог, а именице у којих је самогласник у но-

минативу јединице кратак већином чувају свој акценат и непосредно иза предлога. И према овоме, свих пет наших типова једносложних именица можемо поделити у две групе. Прву групу чине типови: I (*врѣш—врѣша*), II (*крѣј—крѣја*) и IV (*нѣж—нѣжа*, од старијег *нѣжд*), а другу: III (*рѣш—рѣша*) и V (*бѣч—бѣча*, од старијег *бѣчѣ*).

21. Именице прве групе померају на предлоге акценат са свих облика јединице и с акузатива множине:

нѣ брѣк, љ врѣш, ѡд бѡла, дѡ друга, ѡд грѡзда, бѣз шрупа, ѡ(д) здрака, бѣз шруша, нѣ шрѣг, љ шрѣк, зѣ шрном, пѡш пѣс, пѡш кругом, бѣс кљуна, зѣ брке, и зѣ бркове, љ зѣбе, нѣ класове, зѣ другове, љ листове, међљ шрушове (I тип);

нѣ бѡр, прѣко бѡра, зѣ Бога, нѣ брѡј, љ дѡм, ѡд змѣја, бѣз гѡста, ѡд љоја, нѣ мед, испѡд носа зѣ пѡшом, испѡш пѡша, ѡ(д) сѣрѣ, изѣ бѡра, међљ борове, нѣ мѡс(ш), љ крајеве, нѣ чворове, нѣ бродове, (II тип);

кѡд крѣља, ѡ(д) зѡра, испѡд гуња, нѣ пѣш, прѣко пѣња, испѡ(д) скѣша, мѣмо (х)ѡн, љз љѣга, нѣ (х)анове, зѣ маљеве, пѡд гуњеве, зѣ стричеве, међљ (х)анове (IV тип).

22. Као с осталих облика, акценат се преноси и с облика локатива јединице: *ѡ вуку, прѣ брѣву, пѡ другу*, чак и у именица у којих се акценат иначе помера на крајњи слог: *прѣ брѣку, ѡ врѣшу, прѣ лѣшту, ѡ кљуну, пѡ љѣгу, прѣ пѡшу, прѣ носу, ѡ кључу, пѡ пѣшу*. А и у овоме и осталим случајевима могу се, истина знатно ређе, чути и акценти засебних облика свих осталих падежа. Ја сам ово тамо чуо и забележио у примерима: *Дѡде ми некѡ зрѣна и мѡло од грѡзда*, — *Миришѣ на лѡј*, — *Не вѣдиш га а ѣто ти га пѡд нѡс*, — *И сѣ^ад мѣсли на шруш*, — *Уљѣгли су му у шрѣг*, *Сврѣйте у (х)лѡд* бар мѡло да почѣнете, — *Ено га пѡд пѡш*, — *И сѣ^ад мѣсли на пѡс(ш)*, — *Јесте ли спрѣмѣли што за гѡсте*, — *Да не налѣти на лѣд*, — *Свѣј си по пѣшу просѣпѣ*, — *Опѣ^анци од шпѡга* ни¹есѣ за кѣшу. Оваквих примера се могло наћи и много већи број, али се и према

овима може закључити да тамо није необичан ни акценат за себних падежа.

23. Именице оне друге групе, које углавном чувају свој акценат и непосредно иза предлога, с једног облика такође чешће померају акценат на предлог. Тај облик је акузатив множине. У Пиперима је сасвим обично: *на дланове, у свашове, међу снопове, на церове, међу трапове*, па и: *уз крсте, за коње*, али само: *на крше, за грдше, на длане, међу клине, на драме, за Русе* — много чешће с чувањем акцента на облику именице, ако се у множини број слогова не увећава уметањем слога *-ов*. Померање акцента с акузатива множине ових имена на предлоге није тешко објаснити. Ове именице се обликом акузатива множине по акценту ниуколико не разликују од оних из претходне групе, које акценат померају на предлог и са свих облика једнине, па је сасвим природно што су се неке од њих повеле за овима.

24. Да померање акцента на предлог зависи не од порекла акцента, већ искључиво од данашњег квантитета акцентованог слога у ном. једнине, потврђују нам и примери неколико именица које су тај акценат скратиле. У тач. 7 као такве смо навели *д^аж(д), збр* и *плд* (испор. у Вукову речнику: *дажд. збр* и *плд*). Сви падежи једнине ових трију именица и иза предлога чувају свој акценат: *на збр, с^а збра, за плд од плда, уз д^аж(д)*. Једино се може чути: *на зборове*, — сасвим као код именица последње групе.

25. У Црнцима се гдекад среће померање акцента " с једносложних облика једнине, али тада на предлогу није " већ `: *у раш, на длан, под крш, за (х)љеб, за грош, у кош*. Ово померање је исте природе као и оно о коме смо већ говорили у тач. 19, јер реч са својим предлогом акценатски чини једну целину.

26. Од интереса је напоменути да се у пиперском код двосложних предлога акценат помера на први слог предлога: *преко, мимо, уза, низа* и *проза*: *К^ад пр^ођеш м^имо пл^ош, Пребачи га пр^еко б^ора* и *Присл^они га у^за з^ад*. И редовно као у наведеним примерима само ако се врши ово померање. У осталих предлога, насупротив ономе што стоји код Даничића, акценат доспева редовно на последњи слог пре-

длога: *изд̣ гр̣ада, пор̣ед̣ ш̣рна, исид̣д̣ леда, међу̣ з̣убе, повр̣(х) зь̣ада, поср̣е̣(д) чв̣ора, изд̣ ш̣рна, покр̣ај̣ з̣уба, укр̣ај̣ пуша* итд.

27. **Двосложне именице мушкога рода.** С обзиром на место акцента и његово померање у појединим облицима, двосложне можемо поделити у четири групе:

- а) с наглашеним првим слогом: *кл̣ињ̣^ец, пу̣шн̣и̣к;*
- б) с кратким акцентом на крајњем слогу: *пош̣д̣к, л̣д̣н̣ѣ̣^ац;*
- с) с дугим акцентом на другом слогу: *вој̣н̣и̣к;* — и
- д) двосложне именице које се у номинативу јединине завршавају самогласником.

28. У прву групу иду:

вљ̣ѣш̣^ер, д̣ѣспош̣, к̣аш̣^ељ, ж̣аљ̣^ец, ј̣аљ̣^ец, к̣иљ̣^ек, м̣иши̣ћ, кл̣ињ̣^ец, пу̣п̣^ек, ст̣аљ̣^ец, с̣уљ̣^ењ, п̣аљ̣^ец, ш̣рд̣ш̣^ек, ш̣ањ̣^ец, б̣д̣г̣аљ, б̣р̣њ̣а̣ш, в̣и̣ш̣ѣ̣з, њ̣ш̣д̣к, г̣д̣л̣уб, г̣д̣вр̣а̣н, к̣у̣р̣ја̣к, л̣ѣш̣и̣р, м̣и̣р̣ис, ј̣а̣в̣ор, гр̣ѣб̣ен, ђ̣ѣв̣ер, д̣б̣ла̣к, д̣бр̣уч, п̣д̣з̣др̣ав, р̣и̣б̣ар, м̣р̣а̣м̣ор, г̣л̣а̣в̣ар, д̣р̣н̣д̣ар, в̣д̣з̣ар, ј̣а̣с̣ен, у̣ја̣к, п̣р̣ст̣ен, ч̣а̣рд̣а̣к, п̣д̣ш̣т̣ар, м̣л̣и̣нар, к̣р̣ч̣ма̣р, д̣р̣и̣ј̣ен, б̣р̣и̣ј̣ег, кл̣и̣ј̣еш, б̣р̣и̣ј̣ес(ш) д̣бош, л̣д̣гор, ж̣у̣бор, м̣а̣ј̣стор, с̣у̣мп̣ор, ш̣а̣бор, п̣р̣а̣з̣н̣и̣к, л̣ѣш̣ња̣к, к̣у̣ш̣ња̣к, пу̣ш̣н̣и̣к, м̣уч̣ња̣к и сл.

Акценат у свим облицима готово свих ових именица остаје непроменљив, и скоро у свему је као и у дијалектима који су у основици књижевног језика нашег, какав је означен у Вукову речнику и код Даничића. Специјалне дијалекатске одлике акцента и квантитета овде су малобројне, па ипак није без значаја задржити се на неким од њих.

Прва од таквих особина је немање дужине акцентованог самогласника испред једних сугласничких група којима се завршава основа неких именица. А то су такве сугласничке групе у којих је на првом месту било који сонант. Особина нашег језика је да се преко тог сонанта, после губљења полугласника који је некада стајао иза њега а испред оног другог сугласника, дужина преноси на претходни самогласник (испор.: *ст̣а̣ра̣ц — ст̣а̣р̣ца — ст̣а̣р̣цу — ст̣а̣р̣ци, кл̣и̣на̣ц — кл̣и̣нца, ј̣а̣ра̣ц — ј̣а̣р̣ца, м̣л̣и̣на̣ц — м̣л̣и̣нца* у Даничићевим Акцентима). Те особине пиперски говор не познаје. Као у свим другим случајевима код овог акценатског типа, тако и у овоме акценат

поред дугог узлазног. А у Вука је, шта више, облик с узлазним акцентом стављен у заграду поред оваквог). Без обзира на то какав им је акценат у другим дијалектима нашим, све ове именице у пиперском кроз све облике имају непромењен акценат на истом слогу. Није мањи број именица у којих је код Вука и Даничића " на првом, а у пиперском на крајњем дугом или кратком слогу. Такве ћемо навести заједно са онима с којима су се акцентом изједначиле.

32. Према томе да ли им је наглашени слог дуг или кратак, двосложне именице с акцентом на другом слогу разликују два типа. У погледу једначења акцента код ових именица немамо оно што смо видели код једносложних. Док се у једносложних вршило једначење акцента зависних падежа с акцентом номинатива, под утицајем облика код којих је био акцентован основни слог, у ових се, с изузетком случајева наведених у претходном параграфу, акценат углавном сачувао на своме првобитном месту. И поред тога што није мали број оних које су променом места акцента у номинативу, па и у осталим облицима, пришле именицама с наглашеним првим слогом, ипак је код ових у знатно већем броју случајева акценат онакав какав је наслеђен из епохе старије новоштокавске заједнице. Тај акценат су сачувале именице:

живџш, пошџк, пољџг, провџр, понџр, бубрџг, кожџ(х), јелџн, окљџи, живџш, седџк, обрџз, ђешџћ, шарџн, зуичџћ, орџ(х), дукџш, укџи, језџк, ускџк, изрџд, ѿорџд, окџв, барџџк. печџш, међџд, дочџк, избџр, конџк, извџр, ковџџг, вљенџћ, вљешрџћ, вранџћ, брешџћ, Божџћ, калџпџк, бџрџш, гџјџн, зџрџн, зџвљџш, шџљџг, нџмџш, нџрџд, сџбор, рџзџр, нџсџд, нџкџш, нџгџн, крџџж, шрџџш, лџвџж, прџрџк, зџклџн, мџјџн, грџџж, грџџџ и сл.

Са овима су се тамо акцентом потпуно изједначиле именице: *бедџм, брашџћ, кошлџћ, јемџ^ац, восџ^ак, мџзџ^ак, сџнџ^ак, сџвџ^ац, дџнџ^ак, Милџн, покљџн, шалџс, рџзџм*. Иако у говорима који су у основи нашег књижевног језика ове именице у номинативу једнине имају " на првом слогу, у пиперском

се оне ничим не разликују од оних којима је и раније, у доба новоштокавске заједнице, такав акценат био на крајњем слогу.

33. Означени акценат ном. једн. остаје непромењен кроз све остале облике и једнине и множине, сем ген. множине, — наравно у наведеним примерима с двосложном основном: *прѣрдк* — *прѣрдка* — *прѣрдку* — *прѣрдка* — *прѣрдче* — *прѣрдком* — *прѣрдку* — *прѣрдци* — *прѣрдцима* — *прѣрдке* и *живѣш* — *живѣша* — *живѣшу* итд. Али ако именице имају у ном. непостојани вокал (полугласник) — што ће рећи једносложну основу — у облицима из којих се полугласник губи, акценат се у главном помера на наставак: *брѣвѣ^ак*, а: *брѣвкѣ* — *брѣвкѹ* — *брѣвкѣм*, *брѣвѣѹ* — *брѣвѣѹма* — *брѣвкѣ*, *вѣлѣ^ак* — *вѣлкѣ*, *гусѣ^ак* — *гускѣ*, *дѣнѣ^ак* — *дѣнкѣ*, *лѣнѣ^ац* — *лѣнѣѹ*, *мѣчѣ^ак* — *мѣчкѣ*, *пѣиѣ^ак* — *пѣиѣѹ*, *рѣжѣ^ањ* — *рѣжѣѹ*, *рѹчѣ^ак* — *рѹчкѣ*, *шѣрѣ^ац* — *шѣрѣѹ*, *ронѣ^ац* — *ронѣѹ*, *шопѣ^ац* — *шопѣѹ*, *отѣ^ац* — *отѣѹ*, *јѹнѣ^ац* — *јѹнѣѹ*, *рѹчѣ^ак* — *рѹчкѣ*, *кобѣ^ац* — *копѣѹ*, *овѣ^ан* — *овнѣѹ*, *момѣ^ак* — *момкѣ*, *прѣвѣ^ац* — *прѣвѣѹ*, *мѣлѣ^ац* — *мѣлѣѹ*, *мѣсѣ^ак* — *мѣсѣѹ*. Са овима се морају узети: *кѣ^абѣ^а* (од *кѣбѣ^ал*) — *кѣ^аблѣ* — *кошѣ^а* (од *кошѣ^ал*) — *кошлѣ*, *орѣѹ* (од *орѣл*; узгред ћу рећи да је ово јединствен случај развијања гласа *ј* у оваквом положају) — *орлѣ*.

34. У вок. једнине померање акцента се не врши у истом правцу у коме се врши у наведеним облицима, већ у супротном; у том облику наглашен је наиме први слог: *брѣвѣ^ак* — *брѣвѣѹ*, *лѣвѣ^ац* — *лѣвѣѹ*, *момѣ^ак* — *момѣѹ*, *отѣ^ац* — *ѣѹче* и тако у свих које се употребљавају у овом облику. Но кад је наставак за облик вокатива у а не е, акценат може остати на њему: *мѣчкѹ* (Потрчи, мѣѹ *мѣчкѹ*), *пѣшкѹ* (А, пѣшкѹ *сѣ*коле). Ово се лепо види у примерима који знају и за један и за други наставак: *лѣнѣѹ*, а *лѣнѣѹ* (Тѣшко тѣбе, мѣѹ *лѣнѣѹ*!), *рѣнѣѹ*, а *ронѣѹ*.

35. У грани зетскоподгоричкој источноцрногорских говора код досељеника из западноцрногорских крајева, акценат с наставка, управо с последњег отвореног слога, помера се на претходни, на коме се јавља опет као низлазни дуги или кратки. зависно од квантитета тога слога. По моме мишљењу

она чини један корак даље. У васојевићком говору у зависним падежима испред сугласничких група акценатовани је слог редовно дуг, и кад је у ном. једн. кратак; *мѡмь^к* а *мѡмка*, *шѡпъ^ц* а *шѡпца*, *лѡвь^ц* а *лѡвца* (Краља); *рѡнъ^ц* а *рѡнца*, *мѡмь^к* а *мѡмка*, *лѡнъ^ц* а *лѡнца* (Виницка). Па не само у зависним падежима већ и у ном. једнине, наглашени слог се, свакако под утицајем дужине у зависним падежима, продужава тако да би га тачније било бележити дугим знаком. То не чиним из разлога што ипак треба означити разлику у дужини између ном. и зависних падежа, а те разлике још увек има. Ова особина ће бити заједничка већем броју дијалеката нашег језика (о њој говори Р. Budmani у свом *Dubrovačkom dijalektu* и М. Московљевић у монографији *Акценатски систем цоцерског говора*). Али вратимо се одмах црногорским говорима, преношење акцента које се среће у пиперским Црнцима није и без ових дужина онакво, какво је у васојевићком или и у бјелопавлићком, из којег је једино могло доћи у Црнце. У Васојевићима је, а и у Бјелопавлићима, кратки акценат на крајњем слогу заштићен енклитиком, ако ова долази непосредно иза речи с таквим акцентом. То ће се видети из примера које сам бележио у појединим васојевићким селима:

Оца (')е звāла (а: звāлā 'е ѡца), *Лѡнъ^ц* ми дā, *Душāн* га читā (Коњуве), *Дукā(ш)* ћу ти дāг за њēга, *У потѡк* је уљēгла, *Из лонца* ми сѡпā, *На конāк* су ме звāли (Андријевица), *Ковчѡг* су јо(ј) дѡниели, *Отъ^ц* ти (')е дошь^а (Слатина).

Исти је случај у Бјелопавлићима. Међутим у Црнцима испред енклитика акценат се помера, наравно код особа код којих се ово померање врши онде где нема енклитика иза њега (Њен *сѡнчић* је бѡ'о тѡ мајо прѡје, — *Жѡлуд* ми јучѡ пāнуо нā главу, па ме и сѡ^ад болѡ, — *На рѡчь^к* су сѡли). Особина преношења " с крајњег слога речи је примљена из суседних говора, али не и особина чувања таквог акцента испред енклитика. Ово је у исто време усамљен случај по коме би се могло закључити да акценатски енклитика не чини целину са речју испред себе. Али пошто ова особина није уопштена

ви у једном малом селу, нити је у свему онаква каква је у говорима из којих је примљена, на основу ње се не могу изводити никакви закључци.

38. Ако именице с једносложном основом имају облике множине проширене уметков *ов(-ев)*, оне променом броја слогова у тим облицима мењају и акценат. Обично га померају на први слог: *р̂аж̂ѣ^а њ*, а: *р̂аж̂њеви* — *р̂аж̂њеѿ^а* — *р̂аж̂њевима*, *ру̂чкови* — *ру̂чкѿѿ^а*, *шту̂пчеви* — *шту̂пчеѿѿ^а*, *очеви* — *очеѿѿ^а*. Падежи на *-има* само, поред овога, чувају и акценат на наставку: *раж̂њеѿѿ^а*, *ручкѿѿ^а*, *шту̂пчеѿѿ^а*, *очеѿѿ^а*.

39. У последње од наведених у свим падежима множине, сем генитива, акценат може бити и на самом уметку: *оч̂ѿѿ^а*, *оч̂ѿѿ^а* и *оч̂ѿѿ^а*. А именице: *к̂ѣ^а б̂ѣ^а*, *кош̂ѣ^а*, *ор̂ѿ* и *ов̂ѣ^ан* у ном. и ак. мн. тамо и не знају за друкчији акценат; познато је само: *к̂ѣ^а б̂л̂ѿѿ^а* — *к̂ѣ^а б̂л̂ѿѿ^а*, *кош̂л̂ѿѿ^а* — *кош̂л̂ѿѿ^а*, *ор̂л̂ѿѿ^а* — *ор̂л̂ѿѿ^а* и *ов̂нѿѿ^а* — *ов̂нѿѿ^а*. У дативу (и инстр.) мн. опет никад не може бити акценат на првом слогу ових именица, већ или на уметку или, знатно ређе, на првом слогу наставка.

40. Именице у којих се основа поклапа с обликом ном. једине у ген. множине акценат померају на први слог, као $\hat{}$, ако је тај слог дуг: *л̂уп̂ѣж̂ѿ^а* (од *луп̂ѣж*), *з̂а̂кл̂ѿн̂ѿ^а*, *н̂ар̂ѿд̂ѿ^а*, *м̂а̂јд̂а̂н̂ѿ^а*, *с̂а̂б̂ѿр̂ѿ^а*, *з̂а̂в̂л̂ѣш̂ѿ^а*, *п̂р̂ѿр̂ѿк̂ѿ^а*, *з̂а̂к̂ѿн̂ѿ^а*, *з̂а̂ш̂ѿѿр̂ѿ^а*, а као “ , ако је слог кратак: *б̂ар̂ј̂а̂к̂ѿ^а*, (од *бар̂ј̂а̂к*), *ж̂и̂ѿѿѿѿ^а*, *с̂ѿд̂ѿк̂ѿ^а*, *ѿб̂р̂а̂з̂ѿ^а*, *б̂у̂бр̂ѣг̂ѿ^а*, *ј̂ѣл̂ен̂ѿ^а*, *ј̂з̂ѿѿѿѿ^а*, *ѿк̂л̂ѿѿѿ^а*.

С овима се акцентом ген. множине слажу једносложне основе у облику без уметка *-ов*, — редовно, ако је основни самогласник дуг: *п̂а̂п̂ѿ^ак̂ѿ^а* (према *п̂а̂п̂ѿ^ак*), *в̂а̂л̂ѿ^ак̂ѿ^а*, *ш̂а̂р̂ѿ^аѿѿ^а*, а често и кад је основни слог кратак: *м̂ѿм̂ѿ^ак̂ѿ^а*, *р̂ѿн̂ѿ^аѿѿ^а*, *ш̂ѿѿѿѿ^аѿѿ^а*. Али, у овом последњем случају у ген. множ. обичан је и акценат на наставку: *ј̂ѣм̂ѿ^аѿѿ^а*, *м̂ѿм̂ѿ^ак̂ѿ^а*, *ш̂ѿѿѿѿ^аѿѿ^а*.

41. Двосложне именице с дугим акцентом на дугом слогу су:

бун̂ар, *бе̂ћар*, *вез̂ир*, *вој̂ник*, *врс̂ник*, *в̂л̂ешт̂а̂к*, *г̂лад̂ник*, *г̂л̂ув̂а̂ћ*, *гор̂ишт̂а̂к*, *дош̂ља̂к*, *дув̂ан*, *дуж̂ник*, *душ̂ник*, *дур̂б̂ан*, *изг̂ра̂ч*, *зан̂а̂т*, *карв̂ан*, *ков̂ач*, *ком̂а̂т*,

кашѹн, кољач, крсташ, копач, кијак, корѣћ, љекѣр, маљѣц, пастѣр, пасуљ, рачѹн, самѣр, Цеклѣн.

С овима се у пиперском говору акцентом у свему слажу именице: *амѣр, буквѣр, канѣр, комѣш, лишѣј, неѣак*, које у Даничића и Вука имају " на првом слогу. У свим падежима, сем вокатива једине, код именица овога типа је акценат на крају: *војник — војникѣ — војникѹ — војникѣ — војникѣм — по војникѹ, војницѣй — војникѣ^а* (у овом облику разуме се, наглашени слог је дуг, а у свим осталим падежима акценат на наставку за облик је кратак) — *војницѣйма — војникѣ, буквѣр — буквѣрѣ, самѣр — самѣрѣ, сељак — сељакѣ, дурбѣн — дурбѣнѣ* и тако све. У вок. једн., као у већине именичких акценатских типова, акценат се с наставка помера на први слог: *војникѣ, дужникѣ, сељѣче*. Али и овде примери с наставком у акценат обично задржавају на завршетку: *глуваѣћѹ, орѣчѹ, пљевѣчѹ, срндаѣћѹ*. Дужина крајњег слога основе, како видимо, доследно се чува у свим падежима.

42. У Црнцима се у свим облицима " с краја речи помера на претходни дуги слог, наравно, у ономе делу села, и код оних претставника код којих је и у других типова речи познато овакво померање акцента. Али према: *јунѣка* (од *јунѣк*) — *јунѣку — јунѣком — јунѣци — јунѣке* код ових истих особа у ген. множ. акценат је као код других *јунѣкѣ^а*, јер се померање дугог акцента не врши, и у дат. *јунѣцима*, јер акценат није на крајњем слогу.

43. Дуги акценат с крајњег слога се никако не помера и не мења, не само у овом делу пиперског говора већ ни у осталим дијалектима црногорским који знају за акценатске промене ове природе (бјелопавлићки, васојевићки). Али зато су у неким говорима црногорским врло обична померања према таквом акценту. У грани зетскоподгоричкој код великог броја претставника се врши преношење кратких акцената с отворених крајњих слогова. У овом случају акценат зависних падежа једине и ном. и акуз. множине једначи се с акцентом ном. једине и према *кројѣч* тамо имамо: *кројѣча — кројѣчу — кројѣча — кројѣчем — кројѣчу — кројѣчи — кројѣче* (али: *кројѣче, кројѣчѣ^а, кројѣчѣйма*), према: *дугѣн: дугѣна —*

дувâну — дувâном — дувâну — дувâни — дувâне, јунâк — јунâка, занâш — занâша, дућâн — дућâна, каншâр — каншâра. Из зетскоподгоричког, управо из Подгорице, овај појав додирује и пиперско село Рогаме. Наведене примере ја сам бележио код појединих особа у том селу.

И једно и друго померање акцента, и ово које се шири из Подгорице на Рогаме и оно прво у Црнцима, под бјелопавлићким утицајем, условљени су скоро истим положајем акцента. И у једном и у другом случају помера се кратки акценат с крајњег слога, али померени акценат у сваком од ова два засебна случаја различан је. У једном промена се врши у границама природе низлазних акцената, у другом — померени акценат је узлазног карактера. Но ни једно ни друго померање, како смо већ раније рекли, у пиперском говору није узело већих размера, не бар таквих да се може говорити о нарушавању система који је остао заједнички претставницима целог пиперског краја.

44. Именице на самогласник одликују се од осталих нарочитом гипкошћу и склоношћу да померањем изједначују акценат у свим облицима, иако ово није никаква особина за коју не би знали и други акценатски типови именица. У досад прегледаних, и једносложних и двосложних, именица познато је тројако померање акцента у појединим облицима. Најглавније је оно које је довело скоро до потпуног изједначења IV^{-ог} и V^{-ог} именичког типа једносложних именица са I^{-вим} и III^{-ћим} акценатским типом именица истог броја слогова. Природом својом с овим се потпуно слаже померање акцента код двосложних особних имена која се у ном. једн. завршавају самогласником *о* или *е*, ако се основа њихова свршава неком сугласничком групом. Овде померање акцента прелази границе простора онога померања које је довело до приближног једначења разних типова једносложних именица. Познато је не само у пиперском, и не само у осталим суседним и сасвим сродним говорима црногорским, већ и у другим дијалектима српскохрватског језика. То ће и бити узрок да Вук и Даничић неке именице овога типа бележе са оба дуга акцента. Тако поред именице *Вѣљко*, са узлазним акцентом, Вук у загради бележи и низлазни акценат, а обрнуто, поред

Гѡјко и *Рѡјко* означава да се изговарају и са узлазним акцентом. Даничић их такође наводи и у групи именица са дугим узлазним, али и међу онима које имају дуги низлазни акценат. Ван сваког је спора да су и Вук и Даничић тачно бележили акценте, а то ће рећи да су у наведеним примерима оба назначена акцента скоро подједнако обични, па су зато оба и обележена. Ја мислим да је акценат код свих именица овога типа био на крају, па се постепено аналогично преносио на први слог у већини дијалеката. Уз двојак акценат код Вука и Даничића, као доказ за ово тврђење може нам послужити акценат пиперском најсроднијег, суседног кучкобратоножићког говора, у којем је акценат искључиво на завршетку. Једином акценту пиперском: *Вѣљко — Вѣљка — Вѣљку — Вѣљко — Вѣљком — о Вѣљку, Рѡјко, Гѡјко, Здрѡвко, Мѡљко, Жѡрко, Мѡрко, Слѡвко, Стѡнко, Рѡнко* одговара кучкобратоножићко: *Вѣљкѡ, Жѡркѡ, Рѡнкѡ, Мѡркѡ, Стѡнкѡ*, па и: *Брѡнкѡ, Жѡвкѡ, Мѡркѡ, Пѡвлѡ*, што је, с обзиром на Вуков и Даничићев акценат, сасвим необично.

45. Двосложне именице м. рода на самогласник испред којег је један сугласник или и група од више сугласника, само ако у тој групи на првом месту није неки сугласник сонантне природе, — било да су те именице особне или заједничке, у пиперском имају акценат на крају:

Бѡјѡ, Бѡжѡ, Бѡрѡ, Бѡкѡ, Дмѡшрѡ, Тѡкѡ, Нѡшѡ, Крѡштѡ, Мѡѡѡ, Вѡјѡ, Блѡжѡ, Мѡрѡ, Сѡвѡ, Перѡ, Рѡштѡ, Пејѡ, Крѡѡѡ, Мѡлѡ, прѡштѡ, пѡпѡ, ѡѡрѡ, ѡѡсѡ, ѡѡдѡ, ѡѡдѡ, стрѡкѡ.

Код ових именица је само у вок. једине пренесен акценат; налази се на првом слогу: *Бѡјѡ, Бѡжѡ, Бѡро* итд. За чудо, чак ни у Рогамима нема ни једног случаја померања акцента у осталим падежима према вокативу. А ни у зетскоподгоричком није друкчији акценат, сем можда у најкаснијих досељеника из западноцрногорских крајева. У сличним позицијама осталих категорија речи овакво померање акцента у зетскоподгоричком узима све веће размере, а што није тако и код именица овога типа, узрок је, вероватно, у природи

особних именица да теже мењају свој првобитни облик и првобитни акценат у појединим облицима.

46. Међутим, померање “ с крајњег слога које је преко бјелопавлићког допрло до пиперског говора у селу Црнцима огледа се и код ових именица: *Бóжо — Бóжа — Бóжу — Бóжа — Бòжо — Бóжом — Бóжу, Јóво — Јóва, Пéро — Пéра, Цýро — Цýра, Сáво — Сáва, Пúро — Пúра, Нéшо — Нéша, Бáјо — Бáја, Крсто — Крста, Нíко — Нíка, Ћéдо — Ћéда, пóпо — пóпа.*

47. Од двосложних именица мушкога рода свега неколике преносе акценат на предлоге, а ни у та неколика случаја није могуће утврдити шта овај пренос условљава. Између двадесет и неколико примера за које Даничић каже да превлаче акценат, овамо су само три с том особином. Говори се обично и свуда: *дò лакша, òш камена и дò ђавола.* И не искључиво на ове, него се пренос врши с тих именица и на остале предлоге:

òд лāкта, ùз лāкџ, прèко лāкта, испòд лāкта, нā лāкџ, ùз лāкџ, зā лāкџ, кòш камена, прèко камена, испòш камена (истина чешће код кāмена и испод кāмена), òд ђавола, зā ђавола, нā ђавола, кòд ђавола.

Тако и *пòд нокте, зā нокте* (али само с акуз. множ.). Између свих осталих нешто је већи број таквих именица:

ù огџ, нā огџ, прèд огџ, испрèд огња, кòд огња, порèд огња, прèко огња, нā бриџ, зā бриџ, ù бриџ, пòд бриџ, прèко бриџа, испòд бриџа, нā бриџес(ш), зā бриџес(ш), пòд бриџес(ш), испòд бриџешта, ù снџ, прò(з) снџ, испòд(д) снџа, ù свиџес(ш), нā свиџеш, зā свиџеш, нā клиџеш, прèко клиџешта, испòш клиџешта, òд млиџа, òд снџешта.

Али једино прву од ових можемо узети као праву двосложну реч, пошто су остале двосложним постале, бар с обзиром на ову особину, у касније време. Акценат се с њих преносио на предлоге док је гласовна вредност старог *џ* у њима била једнака дугом самогласнику.

48. **Тросложне именице** углавном су тројаке по акценту:

а) с акцентом на првом слогу: *мученик*; *Марковић*;

б) с акцентом на средњем слогу: *напредък*, *покодјник* и

с) с акцентом на крајњем слогу ном. једине: *домаћин*, *веселѣк*.

Именице:

мученик, *вљереник*, *дироштај*, *рѣспорѣд*, *мѣнастѣр*,
зѣвичѣј, *зѣлагѣј*, *губѣвъѣц*, *душманин*, *нѣчоек*, *грѣђа-*
нин, *пријѣшѣлѣ*, *клѣденъѣц*, *пѣсторъѣк*, *Рѣдосав*, *мљѣ-*
штанин, *Марковић*, *мѣјковић*, —

и већи број именица с оваквим акцентом номинатива једине, задржавају непромењен акценат на првом слогу. Никакве разлике у акценту међу појединим облицима, и ни једног примера отступања од акцента говора који су у основици нашег књижевног језика.

49. Од ових се у пиперском говору ни по чему не разликују именице: *Бѣгосав*, *бѣрберин*, *Вукосав*, *гѣранин*, *дѣбротвор*, *Млѣчанин*, *пѣбратим*, *сѣљанин*, *каурин*, *скѣкавъѣц*, у којих је код Даничића место низлазног узлазни кратки акценат на првом слогу, према чему бисмо у пиперском очекивали " на средњем слогу. С тим акцентом, поред означеног, од наведених именица употребљавају се једино: *побратим* и *добротвор*, али су и ове две знатно чешће с акцентом на првом слогу.

50. А и у супротном правцу врши се померање акцента код неких тросложних именица. Тако именице: *ранѣлъѣц*, *пратѣлъѣц*, *сестричић* немају " на првом слогу, какав је обележен у Даничића, већ искључиво овако како смо га овде означили. Као акцентом номинатива, тако и акцентом свих осталих облика те именице су сасвим пришле типу именица са средњим наглашевим слогом.

51. Једина разлика између именица:

насилъѣц, *барјѣчић*, *кашѣнъѣц*, *окрѣјъѣк*, *страшѣљѣвъѣц*,
проплѣмъѣк, *шргѣвъѣц*, *хранѣшѣлѣ*, *калѣуѣшер*, *долѣѣзъѣк*,
желѣудъѣц, *босѣлъѣк*, *повратъѣк*, *назѣдъѣк*, *пошѣдчић*,
подмѣлѣдъѣк, *учѣшѣлѣ*, *напредъѣк*, *навѣљѣѣк*, *свѣтѣшѣлѣ*,

*родѣшељ, пољубѣц, безбѣжнѣк, безумнѣк, најѣмнѣк,
невљѣрнѣк, одмѣтнѣк, Владѣслав*

и именица:

*упрѣвнѣк, бунштѣвнѣк, доглѣвнѣк, уштѣрнѣк, очѣјнѣк,
покајнѣк, стандѣвнѣк*

у томе је што је у првих наглашени слог кратак, а у других дуг. И код једних и код других акценат номинатива једнине остаје непроменљив у свим осталим облицима: *најѣмнѣк — најѣмнѣка — најѣмнѣку — најѣмнѣка — најѣмнѣче — најѣмнѣком — најѣмнѣку — најѣмнѣци — најѣмнѣкѣ^а — најѣмнѣцима — најѣмнѣке* и *упрѣвнѣк — упрѣвнѣка — упрѣвнѣку — упрѣвнѣка — упрѣвнѣче — упрѣвнѣком — упрѣвнѣку — упрѣвнѣци — упрѣвнѣкѣ^а — упрѣвнѣцима — упрѣвнѣке*. Дужина иза акцента такође се чува у свим падежима и једнине и множине, — наравно код оних именица које ту дужину имају у ном. једнине.

52. Важно је истаћи да се код именица овога типа у којих се основа завршава сугласничком групом са неким сонантом на првом месту, у свим падежима где се губи непостојани вокал (полугласник) у пиперском — као и код двосложних именица у истој позицији — доследно чува квантитет наглашеног слога. Тај слог увек остаје кратак у свим облицима, онакав какав је и у номинативу једнине; као *окрѣѣк*, тако и *окрѣјка — окрѣјку, страшљѣвца — страшљѣвцу, проилѣнка — проилѣнку, катѣнца — катѣнцу, Загѣрца — Загѣрцу* итд. У највећем броју дијалеката српскохрватских крајњи слог именичких основа које се завршавају овим и оваквим сугласничким групама дуљи се (испор. код Даничића: *бѣсѣљка, зѣсѣнка, Пѣсѣвца, Загѣрца* и само тако). Пиперски, дакле, са још неким суседним говорима црногорским не познаје ове особине.

53. У треће групе јавља се неједнако кретање акцента у појединим облицима, према томе да ли је акценатовани слог кратак (*домаћѣн*) или дуг (*веселѣк*).

У првом случају опет имамо две могућности. Кад се основа завршава групом сугласника које у ном. једн. (и ген.

мн.) раставља непостојани вокал (полугласник), у зависним падежима једнине и у множини — не увек у генитиву — код њих је акценат на наставку за облик, а у вок. једнине с краја се преноси на први слог основе: *синѡвѣ^ац* — *синѡвцѣ* — *синѡвцѹ* — *синѡвцѣ* — *сѣнѡвче* (чује се поред овог и: *синѡвцѹ*; испор. са истом овом особином код двосложних именица тач. 34) — *синѡвцѣм* — *о синѡвцѹ* — *синѡвцѣ* — *синѡвцѣма* — *синѡвцѣ*. Тако и: *добѣштѣ^ак* — *добѣшткѣ*, *поштѡмѣ^ак* — *поштѡмкѣ*, *брежѹльѣ^ак* — *брежѹлькѣ*, *једѣнѣ^ац* — *једѣнцѣ*, *удовѣ^ац* — *удовцѣ*, *студенѣ^ац* — *студенцѣ*. Међу наведеним именицу *синѡвѣ^ац* означили смо с дужином средњег слога, зато што је и у номинативу једнине тај слог у ње најчешће дуг. Истина, чује се гдекад и с кратко изговореним тим слогом, онако како одговара Вукову квантитету (*синѡвац*), али тада нема дужине ни у осталим облицима. Овај случај квантитета тога слога именице *синовац* говори да пиперски не зна за процес дуљења самогласника испред сугласничких група са сонантом на првом месту. Што је ипак тај слог у овом примеру чешће дуг него кратак, може се објаснити околношћу што је реч унесена у народни говор најсигурније преко школе и књиге, од људи који су свој локални изговор пореметили књижевним. Тамо се још наилази на људе који за ову реч не знају, а може се рећи да је и уопште необична; у њеном значењу се употребљава реч *братѣнѣ*. Унесена са стране, реч је могла бити примљена са дужином средњег слога у зависним падежима, па се онда, сасвим према општој тенденцији овога говора, са зависним падежима изједначио и номинатив једнине.

54. Именице у којих је слог пред акцентом кратак, у ген. множине померају акценат на наставак за облик: *удовѣ^ацѣ^а*, *студенѣ^ацѣ^а*. Оне међутим у којих акцентованом претходи дуги слог, акценат у овом облику имају баш на томе слогу: *добѣштѣ^акѣ^а*, *брежѹльѣ^акѣ^а*, *једѣнѣ^ацѣ^а*, *поштѡмѣ^акѣ^а*, *комѣрѣ^ацѣ^а*, *крајѣ^акѣ^а*, *остѣштѣ^акѣ^а*.

55. У примерима именица овога типа код којих се облик ном. једн. бројем слогова подударе са осномом као у: *господѣн*, *домаѣн*, *кољачѣн*, *сиромѣ х*), *кукуруѣз*, *дегенѣк*, *пашенѣг*, *пушкомѣт*, *Вукашѣн*, *Миљушѣн*, *амѣнѣт*, *киѣмѣт*, *ви-*

лѣѣш и сл. акценат остаје непроменљив на крајњем слогу основе: *домаћѣн* — *домаћѣна* — *домаћѣну* — *домаћѣна* — *домаћѣне* — *домаћѣном* — о *домаћѣну* — *домаћѣни* — *домаћѣнѣ*^а — *домаћѣнима* — *домаћѣне*. Тај је слог, природно је, и овде у генитиву множ. редовно дуг. Дужина на првом слогу такође се чува у свим облицима именица у којих је тај слог дуг у номинативу јединине, али ова дужина ничим не утиче на промену акцента.

56. Тросложне именице с дугим акцентом на крају:

веселѣк, *помошѣник*, *баштовѣн*, *болесѣник*, *јорговѣн*, *огрѣѣч*, *коњушѣр*, *обуѣр*, *зуљумѣр*, *зашѣч*, *калешѣн*, *кошуѣч*, *кочијѣш*, *говедѣр*, *аисенѣк*, *господѣр*, *набавѣч*, *отимѣч*, *пепелѣк*, *половѣник*, *зашѣрѣч*, *покривѣч*, *капетѣн*, *џеферѣр*

у вокативу јединине акценат већином померају на први слог: *по̀мошѣѣче*, *ка̀петѣне*, *бѣ̀штовѣне*. Али у оних што у том облику имају завршетак у поред *е*, и управо кад имају тај завршетак, акценат се обично чува на њему: *зуљумѣ̀рѣ* (поред *зуљумѣ̀ре*), *кочијѣ̀шѣ* (чешће него *кѣ̀чијѣше*), *говедѣ̀рѣ* (поред *гѣ̀ведѣре*), *коњушѣ̀рѣ* (и *кѣ̀њушѣре*). У осталим падежима и јединине и множине акценат је код свих ових именица искључиво на наставку: *по̀мошѣѣк* — *по̀мошѣѣкѣ* — *по̀мошѣѣкѣ* — *по̀мошѣѣкѣ* — *по̀мошѣѣкѣм* — *по̀мошѣѣкѣ* — *по̀мошѣѣѣѣ* — *по̀мошѣѣѣѣма* — *по̀мошѣѣкѣ*, и углавном тако.

57. У Рогамима код особа које померају кратки акценат с крајњег слога облика једносложних и двосложних именица, помера се у тој позицији и код тросложних, али само ако им је претпоследњи слог дуг: *по̀шѣмѣка*, *добѣ̀штѣка*, *почѣ̀штѣка*, *по̀мошѣѣѣка*, *кочијѣ̀ша*, *говедѣ̀ра*, док исте особе наглашавају као и остали: *удовѣ̀ѣ* — *удовѣ̀ѣ*, *студенѣ̀ѣ* — *студенѣ̀ѣ*. Међутим у Црнцима, опет сасвим као код једносложних и двосложних из исте позиције, кратки акценат се помера на сваки, и дуги и кратки претходни слог; не само: *по̀шѣмѣка*, *по̀мошѣѣѣка*, *говедѣ̀ра*, *брежѣ̀љѣка*, већ тако исто и: *удѣ̀вѣѣ* и *студенѣ̀ѣѣѣ*.

58. **И именице с више од три слога**, према томе да ли акценат имају на првом, последњем или неком од унутрашњих слогова, такође су тројаког акценатског типа:

- а) именице у којих је акценат на првом слогу: *Вдсоевић*;
 б) с акцентом на неком од унутрашњих слогова: *понеђљнић*, *кољѣновић*;
 с) с акцентом на последњем слогу: *недостатѣ^ак*, *подуширѣч*.

59. Вишесложне именице нису тако многобројне, а међу њима су опет најређе оне што им је акценатован први слог. То су најчешће поједина презимена или имена припадника појединих места и крајева. Такве су:

Брдшоножић, *Вдсоевић*, *Јдбучанин*, *скдроевић*, *јдбуковъ^сц*, *нйкоговић*, *кўкурцек* (према Вукову кукўријек), *Рўдничанин*.

Било да им је наглашени слог кратак или дуг, ове именице не мењају природу и место акцента ни у једном облику; као *скдроевић* тако и: *скдроевића*—*скдроевићу*—*скдроевића*—*скдроевићу*—*скдроевићем*—*о скдроевићу*—*скдроевићи*—*скдроевићѣ^а*—*скдроевићима*—и *скдроевиће*; а као: *Трѣвничанин*—тако и: *Трѣвничанина*—*Трѣвничанину*—*Трѣвничанина*—*Трѣвничанине*—*Трѣвничанином*—*о Трѣвничанину*—*Трѣвничѣни*—*Трѣвничѣнѣ^а*—*Трѣвничѣнима*—*Трѣвничѣне*. Свега неколике именице су тамо с другим акценатованим слогом; све те именују припаднике неком месту и завршавају се на *ин*. Према томе, у множини је њихова основа, без овога *-ин*, краћа за један слог. И несумњиво у вези с тим умањивањем броја слогова у облицима множине крајњи слог основе се дуљи—и у пиперском, као у млађим дијалектима нашим (види код Даничића: *Рўдничѣни*, *Рўдничѣнѣ*, *Рўдничѣнима*).

60. Једино разлика у односу према акценту новоштокавских говора новијег типа чини да именице с наглашеним унутрашњим слогом *ѣне^а* групишемо с претходнима, у којих је наглашен први слог. Иначе, и код ових акценат остаје непроменљив као год и код именица прве групе: *воденйчѣр*—*воденйчѣра*—*воденйчѣру*—и у свим осталим облицима и једине и множине исти акценат и на истом слогу. Такве су још: *понеђљнић*—*понеђљнића*, *уравйшељ*—*уравйшеља*, *господйчић*—*господйчића*, *ѣверйчић*—*ѣверйчића*, *безобрдѣнић*—*безобрдѣнића*, *Подгдричанин*—*Подгдричанина*, *Котдранин*—

Котдранина — Љубошћанин — Љубошћанина, Кашућанин — Кашућанина, кољеновић — кољеновића, Црногдрџ — Црногдрца, Ерцџговџ — Ерцџговца, староседџоц — староседџоца, једногодишњак — једногодишњака. Свим посебним особинама ове именице скоро се подударају са тросложним. Дужине ненаглашених слогова чувају се и код њих непромењене кроз све падеже. Овде ваља напоменути да тамо имају дуг крајњи слог именице на *-чић* (код Вука и Даничића та дужина је непозната). Даље, именице на *-ин* које значе становника некога места, у облицима множине крајњи слог основе дуље: *Подгдричанин*, а *Подгдричани*, *Загдрчанин*, а *Загдрчани*, *Биогрђанин*, а *Биогрђани*, *Котдранин*, а *Котдрани*. Али, ако је у ових именица акценат на томе слогу, онда овога дуљења у облицима нема: *Љубошћанин* и *Љубошћани*, *Кашућанин* и *Кашућани*, *Радећанин* и *Радећани*. Тако је и код тросложних ма кога типа акценатског оне биле: *Спужанин* и *Спужани*, а *Зећанин* и *Зећани*. И најзад, ни код ових именица у пиперском није познато стварање дужина испред сугласничких група са неким сонантом на првом месту: *Црногдрца* и *Ерцџговца*. Дужина крајњег слога основе у овом положају обична је једино у вок. једн.: *Црногдрче* и *Ерцџговче*.

Кад је реч о вок. једнине, потребно је истаћи да именица *Црногдрџ*, једина од свих овога типа, у том падежу поред означеног има и пренесен акценат, на првом слогу: *Црногдрче*.

61. Док код прве и друге групе вишесложних именица нема посебних одлика које би оправдавале њихово издвајање од тросложних именица, то се не може рећи и за вишесложне именице с акцентом на крајњем слогу. Као општи принцип свих именица мушког рода познајемо померање акцента вокатива једнине с наставка на први слог. Видели смо да у пиперском изузетно не мора имати тога померања у случајевима кад је у том облику наставак у, а не *-е*. У вокативу вишесложних именица овога типа стање акцента је врло колебаљиво. Доста често акценат је на наставку и кад је тај наставак *е*: *осућениче* као и *лакардијашу*; затим, познат је и пренесен акценат на првом слогу: *чудошвдрче*, *доброчинче*, *Далматинче*, а обичан је и акценат померен само за

65. **Двосложне именице средњег рода** разликују само два акценатска типа:

- а) именице с акцентом на првом слогу: *брѣштво, злѣшто,*
 б) именице с акцентом на крају: *сребрѣд, пѣсмѣ.*

И именице с кратким:

брѣшно, вѣће, врѣло, јѣшто, пѣље, мѣре, кѣло, ѣко,
прѣсо, рѣло, мљѣсѣто, сѣло, бѣло, сѣшто, брѣдо, жѣшто,
кљѣуко, мѣсло, Чѣво, јѣло, љѣшто, стѣдо, чуѣдо, јуѣро

и оне с дугим акцентом:

блѣго, мѣсо, млѣво, пѣво, бѣље, грѣње, шрѣње, цѣрство,
чѣјство, грѣбље, шѣбље, грѣжѣе, (чешће: грѣбље,
шѣбље, грѣжѣе, а једино: дрѣвље, зѣље, рѣбље, снѣпље,
јуље),*

иако је код Даничића увек наглашени слог дуг), — задржавају исти акценат у свим облицима. Једино се кратки акценат у речима без непостојаног вокала у ген. множине продужава; место " ту је $\hat{\ }:$ *вѣћѣ^а, врѣљѣ^а, јѣштѣ^а, кѣљѣ^а, стѣдѣ^а, мљѣсѣтѣ^а, сѣштѣ^а, брѣдѣ^а, жѣштѣ^а.* И обрнуто, кад се основа именице с дугим акцентованим слогом завршава групом сугласника које у ген. мн. раставља непостојани вокал (полугласник), број слогова се у том облику повећава и $\hat{\ }$ првога слога скраћује се у "': *сѣнце — сѣнѣ^ацѣ^а, зрѣнце — зрѣнѣ^ацѣ^а, дрѣвце — дрѣвѣ^ацѣ^а,* — уколико је, управо, наглашени слог код ових именица дуг у осталим падежима. А може се рећи да је код три наведене именице дужина коренова самогласника врло ретка, а обично је: *сѣнце — сѣнца, зрѣнце — зрѣнца и дрѣвце — дрѣвца,* у чему се свакако огледа старина. Једино ако је речена сугласничка група -ств-, коренов самогласник је редовно дуг; и после уношења полугласника између ст и в, акцентовани слог се не скраћује: *цѣрствѣ^авѣ^а* као *цѣрство, чѣјствѣ^авѣ^а* као *чѣјство.*

66. Попут једносложних мушког рода, и међу овим именицама их има већи број које су у неким црногорским говорима, најдоследније баш у пиперском, акценат с крајњег

*) Ово је изгледа заједничка особина овоме са другим југозпадним говорима нашим (испореди код В. Томановића, Акценти у говору села Лепетана, Јужносл. филолог, књ. XV, стр. 79).

слога помериле на први, и тиме се углавном изједначиле с именицама типа *брџство*. Именице: *сѣло*, *вѣсло*, *кѣпље*, *чѣло*, *нѣице*, *пѣро*, *стѣкло*, *лѣшо* (врата на кошници), а можда још која, имају у пиперском акценат какав је овде означен, иако све оне у говорима с најновијом акцентуацијом нашом имају на истом слогу кратки узлазни акценат, а у неким суседним говорима црногорским у извесним положајима `` на крају. У бјелопавлићком на једној страни, а у васојевићком на другој, у свим овим речима акценат је онакав какав је обележен код Вука и Даничића. Али испред енклитика: *И(с) сѣлѧ смо дошли*, *Чѣлѧ си измрѣила* (Мартинићи у Бјелопавлићима), *Чѣлѧ ми горѧ*, *Пѣрѧм ћеш га ти* (Андријевица у Васој.), и уопште у таквом положају редовно се чува стари акценат на крајњем кратком слогу ових речи. Ово је — мислим на стари акценат на крају — несумњиво била заједничка, општа особина свих црногорских говора, дакако и пиперског, у коме се, свакако касније, развила особина померања акцента с крајњег на први слог.

Највероватније је да се ово померање извршило прво у облицима једнине код оних именица у којих је и раније у множини акценат био на првом слогу. Тако је, мислим, према: *сѣла — пѣра*, *сѣлима — пѣрима* и у облицима једнине акценат доспео на први слог: *сѣло — сѣла*, *пѣро — пѣра*. Тек потом, за овима се могао повести извештан број именица њихова типа.

Од свих ових именица једино *сѣло* и *чѣло*, и то искључиво у лок. једнине, у пиперском чувају још акценат на наставку за облик: *по чѣлѧ* и *по сѣлѧ*, али само непосредно иза предлога (испореди са овим: *по нѣшему сѣлу*, а никако с акцентом на завршетку). И овим једино ове две именице се разликују од именица типа *брџство*.

67. Судаћи по Даничићу, извесне именице с акцентом на првом слогу, као што су: *пѣље*, *брѣло*, *жѣшо*, *звѣно*, *мѣсло*, *кљѣуко* имале су некада у облицима множине акценат на наставку. У пиперском нема ни трага од таквог њихова акцента, јер су све те речи, сасвим је природно, акцентом облике множине изједначиле са једнином.

68. У групи примера с крајњим наглашеним слогом нема ни једне именице с дугим акцентом. Овога типа су:

бедрѡ, ребрѡ, плѣћѣ, једрѡ, седлѡ, стегнѡ, сребрѡ, леншрѡ, добрѡ, врѣшлѡ, друштвѡ, грѡшлѡ, крилѡ, ѡкнѡ.

Готово кроз све њихове облике акценат остаје на наставку. Није увек на томе слогу у ген. множине. Ако се у овом облику број слогова, уметањем полугласника, увећава, а коренов самогласник је дуг, онда се акценат преноси на њ: *друшѡвѣ^а, ѡкѡнѣ^а, грѡшѣ^алѣ^а*. Ако међутим број слогова остаје исти, или се и увећава, само ако је коренов самогласник кратак, — акценат је редовно на наставку: *крилѣ^а, плѣћѣ^а, ребѣ^арѣ^а, стегѣ^анѣ^а, бедѣ^арѣ^а* итд.

69. У Рогамима се и код ових именица среће акценат померен на коренов слог, али само кад је самогласник у том слогу дуг: *ѡкно, крило, друштво* (забележио сам примере које сам чуо). Међутим у Црнцима као *друштво, ѡкно, врѣшло, крило* — тако и: *стегно, плѣће, ребро, леншро*.

70. Двосложне именице средњег рода с акцентом на првом слогу најчешће преносе акценат на предлоге са свих облика једнине и с облика акузатива множине:

у злѡшо, ѡ(д) злѡша, зѡ злѡшо, у мѣсо, прѡз мѣсо, пѡд лѡшћу, у мљѣсто, нѡ мљѣсто, нѡ поље, ѡс поља, прѡс поља, прѣко поља, нѡ дрво, зѡ дрво, пѡ(д) дрвѡшом, зѡ грѡ, нѡ грѡ, пѡд грѡлом, ѡд зрна, прѣко брда, у блѡшо, нѡ коља, ѡз коља, ѡз мора, прѣко мора, нѡ срце, ѡ(д) срца, у око, испѡд ока, пѡд оком, нѡ љѣшо, прѣко љѣша, нѡ Чево, искрѡј Чева, кѡ(д) Чева, зѡ гвожђе, ѡд гвожђа, нѡ здрѡвље (али: на здрѡвље — ако је акценатовани слог кратак), у сељо, прѣко сеља, испрѣ(д) сеља, нѡ челѡ, у перѡ, у грѡжђе, зѡ грѡжђе и сл.

Ипак се између ових нађе по нека именица што чува свој акценат. То су најпре неке од оних што им је акценат био на крају: *за вѣсло, на кѡпље, под кѡпљем, на нѣйце*; а уз њих има и других с овом особином: *за јѣло, у јѡшо, на сѣшо, за чѡдо, на грѡбље, ѡ(д) чѡда, из јѡша, кѡ(д) сѣша*. Специјалне услове под којима се чува акценат посебних речи, или шта опет условљава његов пренос на предлоге, даље није могућно одредити.

71. **Тросложне и вишесложне именице средњег рода су тројаког типа:**

а) имају акценат на првом слогу: *длѣво, Штйшово*;

в) имају акценат на неком од унутрашњих слогова: *кољѣно, камѣње*;

с) именице с акцентом на завршном слогу: *божѧнштвѣ*.

У именица првога типа низлазни акценати свуда остају на истом слогу: *ѣстрво—ѣстрва—ѣстрву—ѣстрво—ѣстрвом—по ѣстрву—ѣстрва—ѣстрвѣ^а—ѣстрвима, Штйшово—Штйшова—Штйшову—Штйшово—Штйшовом—по Штйшову*. Оно што би овде имало да се истакне не односи се на сам акценат, већ на његову дужину. У већини ових именица $\hat{}$ се скраћује у $\grave{}$, те поред *Штйшово* тамо имамо: *Бѣрѣво* (а не *Бѣрѣво* као код Даничића), *здрѣвљйце* (а не *здрѣвљйце*), *двѣрйште*, поред *дворйште* (а не: *двѣрйште*), *плѧндиште* (а не *плѧндиште*), *клйнчѣње* (а не *клйнчѣње*) итд, — исто као:

Рѧдовче, глѧдило, јѧгњило, јѧзеро, сѧдало, виѣло, мљѣрило, прѣвило, вѣрйво, длѣво, кдљйво, крѣсйво, плѣшйво, пѣцйво, сѣчйво, глѣдѧње, гѣркѧње, дйсѧње, гѧжѣње, вијѧње, грйјѧње, сйјѧње

72. Овима је пришао изван број именица којима је акценат по пореклу био на средњем слогу. То су: *гѣнѣње, гѣбљѣње, гнѣјѣње, гѧжѣње, бйстрѣње, шѣчѣње* (врло ретко се може још чути: *гунѣње* и *гнојѣње*, а све остале само с означеним акцентом) и — *дйсѧње, грѣвѧње, жвѧкѧње, кйјѧње* и *ѣускѧње*, у којих се поред померања акцента извршило скраћивање акцентованог слога (у Вука је у свих узлазни акценат на првом слогу).

73. Интересантно је да именица *Јѧзера* (облик множине имена једног племена у околини Дурмитора) у ген. множ. има акценат на наставку: из *Језѣрь^а*.

74. Нешто више има да се каже о именицама с акцентом на неком од унутрашњих слогова.

О померању акцента ових именица може бити речи једино у ген. множине. У овом облику кратки акценат се преноси на први слог, као $\grave{}$ или $\hat{}$ — зависно од квантитета слога на који доспева. Ако је тај слог кратак, такав ће остати и под ак-

центом: *кољѣно—кѣљѣнѣ^а*, *осѣје—ѣсѣјѣ^а*, *бесѣѣке—бѣсѣѣѣѣ^а*, *кѣдѣло—кѣдѣлѣ^а*, *мрѣвѣло—мрѣвѣлѣ^а*, *дрѣжѣло—дрѣжѣлѣ^а*, *копѣшто—кѣпѣштѣ^а*, *корѣшто—кѣрѣштѣ^а*, *оѣѣло—ѣѣлѣ^а*, *огњѣштѣ—ѣгњѣштѣ^а*, *огњѣло—ѣгњѣлѣ^а*, *солѣло—сѣлѣлѣ^а*, *вѣсѣље—вѣсѣлѣ^а*, — као што се под акцентом не мења ни квантитет дугог слога: *нѣсѣље—нѣсѣлѣ^а*, *рѣскрѣше—рѣскрѣшѣ^а*, *зѣилѣке—зѣилѣкѣ^а*.

75. Али, у именица које се завршавају групом сугласника, и у ген. мн. добивају непостојани вокал, акценат њихов и у овоме облику остаје непомерен: *блѣжѣнштѣ^авѣ^а* као *блѣжѣнштво*, *крѣлѣвштѣ^авѣ^а* као *крѣлѣвство*, *прѣрдѣштѣ^авѣ^а*, *нѣшлѣвштѣ^авѣ^а*, *покѣјѣштѣ^авѣ^а*. А померање се уопште не врши ако је наглашени слог дуг: *камѣње—камѣњѣ^а*, *грумѣње—грумѣњѣ^а*, *бусѣње—бусѣњѣ^а*, *орѣше—орѣшѣ^а*, *зрѣвѣље—зрѣвѣлѣ^а*, *јасѣње—јасѣњѣ^а*, — већ у *богѣштѣ^авѣ^а*, *јунѣштѣ^авѣ^а*, *лукѣвштѣ^авѣ^а*, померање би, и да се вршило, било спречено увећањем броја слогова.

76. Велики број именица овога типа скратио је свој акценатовани слог. Управо, дужина овог слога тих именица у млађим новоштокавским говорима је новијег датума, а у овима те дужине никада није ни било. Разлика у дужини наглашених слогова овога и њему суседних црногорских говора, кучкобраторножићког рецимо и зетскоподгоричког, у односу према новијим дијалектима нашим није неинтересантна. Њој ће се зато посветити читава једна глава на крају овога рада, а овде се то само узгредно напомиње, да би се истакло уколико од квантитета зависи овакво или онакво кретање акцента у појединим облицима. Свега неколико таквих именица, скративши акценат, пристале су уз оне чији је наглашени слог кратак. У генитиву множине, где се једино место акцента мења, пренеле су га на први слог: *облѣче—ѣблѣчѣ^а*, *буњѣштѣ—бѣњѣштѣ^а*, *кѣсѣштѣ—кѣсѣштѣ^а*, *подрѣчје—ѣдрѣч(ј)ѣ^а*, *остѣже—ѣстѣжѣ^а*, *подлѣже—ѣдлѣжѣ^а*, *згарѣштѣ—зѣгарѣштѣ^а*, *огњѣштѣ—ѣгњѣштѣ^а*, *пасѣштѣ—пѣсѣштѣ^а*, *рѣчѣштѣ—рѣчѣштѣ^а*, *зѣбрѣје—зѣбрѣјѣ^а*.

77. Несразмерно већи део њих, иако им је акценговани слог кратак, не морају мењати место акцента ни у ген. множине, само, пошто је он на претпоследњем слогу, разуме се, мора бити дуг. Уистини ген. множине скоро сваке од тих именица, уколико га оне употребљавају, познаје оба случаја *гѣбѣње* — *гѣбѣњѣ̄* и *гѣбѣњѣ̄*, *грѣђење* — *грѣђењѣ̄* и *грѣђењѣ̄*, *зрѣђење̄* и *зрѣђењѣ̄*, *гађање̄* и *гађањѣ̄*, *вучење̄* и *вучењѣ̄*, *врѣшѣање̄* и *врѣшѣањѣ̄*, *врѣљање̄* и *врѣљањѣ̄*, *врѣчање̄* и *врѣчањѣ̄*, *вѣшѣање̄* и *вѣшѣањѣ̄*, *вѣкање̄* и *вѣкањѣ̄*, *вѣнчавање̄* и *вѣнчавањѣ̄*, *разгађање̄* и *разгађањѣ̄*, *чѣстѣшѣање̄* и *чѣстѣшѣањѣ̄*, *дарѣвање̄* и *дарѣвањѣ̄*, *зафаљавање̄* и *зафаљавањѣ̄*, *измѣшљање̄* и *измѣшљањѣ̄*, *зановѣшѣање̄* и *зановѣшѣањѣ̄*, *запишѣвање̄* и *запишѣвањѣ̄*, *закључѣвање̄* и *закључѣвањѣ̄*, *подражѣвање̄* и *подражѣвањѣ̄*, *договѣрање̄* и *договѣрањѣ̄*, *шврѣљање̄* и *шврѣљањѣ̄*, *оговѣрање̄* и *оговѣрањѣ̄*. Све су ово, како видимо, апстрактне именице, па се мора рачунати с тим, колико често употребљавају облике множине уопште, а нарочито ваља имати на уму да, и уколико су облици номинатива множине на пр. чести, употреба генитива је врло ретка. Тако ретка употреба је, држим, учинила да се и у овоме чува акценат осталих облика. Случај преношења би, према овоме, био условљен употребом генитива множине. И заиста, уколико је та употреба чешћа, утолико је пренесен акценат обичнији.

78. Код девербативних именица на *-ње* које дуље наглашени слог (види главу о дужинама, при крају рада) нема услова за преношење акцента ни кад именују неко конкретно вршење радње, те се генитив множ., ма колико био обичан и чест у употреби, акцентом никад не разликује од осталих облика: *клизање* — *клизања* — *клизању* — *клизање* — *клизањем* — *клизању* — *клизања* — *клизањѣ̄*, *надметање* — *надметањѣ̄*, *веслање* — *веслањѣ̄*, *мошање* — *мошањѣ̄*, *гомилање* — *гомилањѣ̄*, *гледавање* — *гледавањѣ̄*, *вршљање* — *вршљањѣ̄*, *заметање* — *заметањѣ̄*, *разметање* — *разметањѣ̄*, *друговање* — *друговањѣ̄*.

79. Именице с последњим наглашеним слогом имају врло једноставан акценат. У свим облицима акценат је на наставку за облик код именица:

*пориекл̄д, биел̄цѣ, госпоств̄д, им̄ањѣ, покл̄ањѣ, прег-
н̄ућѣ, ст̄ворѣњѣ, понижењѣ, јед̄инств̄д, злоч̄инств̄д,
вез̄ирств̄д могӯјств̄д, пӣјанств̄д лак̄омств̄д, позн̄ан-
ств̄д, прокл̄ѣств̄д, уб̄иств̄д, сер̄д̄арств̄д, бож̄анств̄д,
реб̄ь^арц̄ѣ, жум̄ь^анц̄ѣ, пис̄ь^амц̄ѣ, кл̄убь^ашц̄ѣ, достој̄ан-
ств̄д, капеш̄анств̄д, доброч̄инств̄д, седоч̄анств̄д, по-
кол̄ѣњѣ, чоеч̄анств̄д, велич̄анс̄т̄в̄д, ускрсн̄ућѣ нев̄ь^а-
л̄а̄лств̄д, крвопрол̄ићѣ.*

80. У ген. мн. само именице код којих се број слогова повећава уметањем полугласника у сугласничку групу којом се њихова основа завршава -- имају померан акценат на слогу трећем од краја: *злоч̄инств̄^ав̄ь^а, прокл̄ѣств̄^ав̄ь^а, уб̄и-
ств̄^ав̄ь^а, могӯјств̄^ав̄ь^а, позн̄анств̄^ав̄ь^а, реб̄ь^ар̄ь^ац̄ь^а, пис̄ь^ам̄ь^ац̄ь^а,
чуд̄ѣств̄^ав̄ь^а, жум̄ь^ан̄ь^ац̄ь^а.*

У последње четири код Даничића је у ном. једнине ^а на претпоследњем слогу, а у овом падежу наглашени слог се дуљи. У пиперском је међутим како видимо горе међу примерима из претходне тачке, слог о коме је реч и у номинативу једнине дуг.

81. У Рогамима код оних претставника с особинама западноцрногорских говора, које су знатно раширене и међу типичним претставницима зетскоподгоричког говора, акценат са завршетка преноси се на крајњи слог основе: *створ̄ѣње — створ̄ѣња — створ̄ѣњу, створ̄ѣња* (али, бар у овом пиперском селу, код истих тих претставника: *створ̄ѣњѣм* и *створ̄ѣњѣма*, зато свакако што је наглашени слог затворен једним сугласником или целим слогом), па *им̄ање — им̄ања, понижење — понижења, покл̄ање — покл̄ања, крвопрол̄иће — крвопрол̄ића, уб̄иство, уб̄иства*. У Црнцима, такође се ту среће померен, но наравно и друкчији, акценат на претпоследњем слогу: *створ̄ѣње — створ̄ѣња, — створ̄ѣњу — створ̄ѣњем, створ̄ѣња*, али: *створ̄ѣњѣ^а* (јер је наглашени слог дуг) и *створ̄ѣњѣма*, (зато што наглашени слог није на крају речи), по-

нижење — понижења, седочанство — седочанства, убиство — убиства, нев^аљалство — нев^аљалства, крвопролиће — крвопролића, биџце — биџца.

82. Потребно је и посебно истаћи мешавину акценатских типова. Неколике именице из последње групе пренеле су акценат на први слог. Од оваквих су тамо у употреби: *јџство* и *сџиво* (Даничић бележи само њихов облик множине, међутим оне се овамо употребљавају и у облицима једине). Променом места акцената оне су се потпуно изједначиле с именицама типа *дљво*. Више њих помериле су акценат за само један слог унапред: *решџто—решџта, врешџно—врешџна, ођџло — ођџла, опјџло — опјџла, врешџнце—врешџнца, весџље—весџља* и пришле типу именица *кољџно*.

Акценатско једначење ових именица с онима првог и другог типа није се вршило у исто време. Померање на први слог је свакојачко старијег датума и заједничко је свим говорним претставницима племена Пипера; и онима који у селу Црнцима поред низлазних имају и узлазне акценте. Међутим ове особе у случају преношења с последњег на претпоследњи слог обично имају ` на томе слогу: *решџто, врешџно, ођџло, весџље, врешџнце*. Према томе, може се претпоставити да је у пиперском говору акценат код ових именица био доскора на наставку, па се у Црнцима, под бјелопавлићким утицајем, одатле померао на претпоследњи слог, да се на њему појави као кратки узлазни акценат. Тек касније те су именице померањем ` с краја на претходни слог промениле акценатски тип. Померање у оном првом случају извршило се далеко пре него се пиперског дотакао утицај под којим су се у оном незнатном делу у њему појавили узлазни акценти, и заједничко је свим црногорским говорима.

83. И обрнуто, типу именица с акцентом на крају у пиперском припадају именице: *ђешџнствџ, поповствџ, јеванђџљџ, побратџнствџ, старешџнствџ*, које код Даничића и Вука имају ` на првом слогу, или уопште на трећем од краја, — као и: *брдџ^ашџџ, њедџ^арџџ, псџџ^ашџџ, сунџ^ашџџ, срдџ^ашџџ, братџнствџ, очџнствџ, сџстрџнствџ, нашџнствџ, туђџнствџ, матерџнствџ*, које Вук и Даничић означавају с ` на почетном слогу. У селу Црнцима: *сџстрџнство, туђџнство, ма-*

шеринство. Па не само ту него и у бјелопавлићком и васојевићком се вршио пренос акцената на крајњи слог ових именица. По положају акцената и узлазној природи његовој на претпоследњем слогу у васојевићком и бјелопавлићком, закључујемо да се мешање ових акценатских типова вршило у свим црногорским говорима. Испор.: *Очѣинствѣ* му (')е тѣ, Оно *брѣѣшѣ* (')е вѣликѣ (забележено у Гостиљу бјелопавлићком). Од *машерѣнствѣ* јо(ј) ништа није претѣкло, *Побратѣмствѣ* ћу ти виѣтат (Виницка у Васојевићима).

84. **Именице средњег рода с проширењем наставка сугласничким елементом** у промени чине засебну групу према именицама средњег рода типа *село-села*, а природно је да се и акцентом од ових разликују.

У већини дијалеката који углавном имају акценат какав је бележен у Акцентима Ђ. Даничића, именице у којих је елемент за проширење наставка сугласник *н* у множини су преносиле акценат на наставак: *племѣна*, *имѣна*, *рамѣна*, *ѣмѣна*, *шљемѣна*. Раније је несумњиво и у пиперском говору " био на наставку за облике множине ових именица, па се тек у новије време тамо извршило једначење по угледу на акценат облика једине. Делимично се у множини акценат и до данас чува на наставцима за облик. У ген. и дат. множине обичан је акценат *племѣнѣ^а* и *племѣнѣма* (Долѣзе ви на слѣву и(з) свѣје(х) *племѣнѣ^а*), *имѣнѣ^а* и *имѣнѣма*, *шљемѣнѣ^а* и *шљемѣнѣма*, *рамѣнѣ^а* и *раменѣма*. Само док је овакав акценат у генитиву можда и чешћи од оног првог — у дативу (и инстр.) је нешто обичнији акценат на првом слогу.

85. С осталим оваквима акцентом се скоро изједначила именица *времѣ*. Акценат на завршетку она има само у ном. и акуз. једине; у осталим падежима једине и у ном. и акуз. множине тој именици је редовно акцентован први слог: *врѣмена* — *врѣмену* — *врѣменом* и *врѣмена* (ном. и акуз. мн.). У ген. и дат. (и инстр.) множине чује се исто такав акценат: *врѣменѣ^а* и *врѣменима*, али је знатно чешће: *врѣмѣнѣ^а* и *врѣменѣма*.

86. Све три именице које проширују наставак сугласником *с* употребљавају се искључиво у множини, а

акценат њихов је редовно на наставку: *небѣсѧ* — *небѣсѧ̂* — *небѣсѧ̂ма*, *чудѣсѧ* — *чудѣсѧ̂* — *чудѣсѧ̂ма* и *шјелѣсѧ* — *шјелѣсѧ̂* — *шјелѣсѧ̂ма* (усамљен случај у којем *шј.* не даје *ћ*). Ове три именице издвојили смо у засебну групу (уколико три речи могу чинити групу), јер се облицима које имају не слажу ни с претходним, а од следећих се и иначе много разликују. Именице са *н* међутим скоро су се изједначиле с категоријом оних чији је наставак проширен сугласником *ш*. Прегледаћемо и акценат ових последњих.

87. **Двосложне именице са сугласником ш.** Увећање броја слогова у зависним падежима утиче на скраћивање акцента; *ˆ* номинатива мења се у падежима с повећаним бројем слогова у *ˆ*: *блѣзне* — *блѣзнѣта*, *двѣзе* — *двѣзѣта*, *прѣсе* — *прѣсѣта*. Од овога има отступања и у дијалектима с најновијом акцентуацијом. Даничић за то наводи примере: *чѧвче* — *чѧвчѣта*, *бѣиче* — *бѣичѣта*, *дрѣвце* — *дрѣвцѣта*, *шѣше* — *шѣшѣта*, *плѣвче* — *плѣвчѣта*. У пиперском говору први и последњи пример имају исто такав акценат, а осталима не само да је кратак наглашени слог у облицима с повећаним бројем слогова већ се с њима, а према њима, изједначио и номинатив: *дрѣвце* — *дрѣвцѣта*, *бѣиче* — *бѣичѣта*, *шѣше* — *шѣшѣта*, *врѣнце* — *врѣнцѣта*. Као карактеристично се ипак може истаћи неопознавање разлике међу номинативом и зависним падежима.

88. Другу групу с акцентом на првом слогу чине именице у којих је тај слог по пореклу кратак:

јѧгње, *јѧре*, *крѣме*, *кѣзле*, *гѣшче*, *влѧше*, *кѣче*, *пѣле*,
мѧче, *стѣоре*, *Срѣче*, *Тѣре*, *шѣче*, *дрѣво*, *пѣце*, *ћѣбе*,
дѣбе, *ћѣубре*, *кѣлѣшче*

Њихов акценат је непроменљив: *јѧгње* — *јѧгњѣта* — *јѧгњѣту* — *јѧгње* — *јѧгњѣтом* — *јѧгњѣту*. Акценат свој са овима су изједначиле двосложне именице у којих је раније у ном. и акуз. једнине био на крају:

кѣдѣче — *кѣдѣчѣта*, *мѣшче* — *мѣшѣта*, *пѣашче* — *пѣашѣта*, *сѣрѣче* — *сѣрѣчѣта*, *дѣгме* — *дѣгмѣта*, *сѣмче* — *сѣмчѣта*, *ћѣле* — *ћѣлѣта*, *кѣбе* — *кѣбѣта*, *рѣдиче* — *рѣдичѣта*, *шѣше* — *шѣшѣта*.

С именицама типа *јагње* — *јагњеша* акцентом су се изједначиле, наравно зато што су без дужине првог слога у ном. једнине, и именице: *брџце* — *брџцеша*, *дџрле* — *дџрлеша*, *ђаче* — *ђачеша*, *звџнце* — *звџнцеша*, *кџрче* — *кџрчеша*, *кџмче* — *кџмчеша*, *џже* — *џжеша*, *свџњче* — *свџњчеша* (испор. код Даничића: *брџце* — *брџцеша* и у свих тако). Ова последња гдекад у ном. (и акуз.) једн. не скраћује акцентовани слог и гласи: *свџњче*, а именица: *пџрче* — *пџрчеша* у двосложним облицима се никако и не скраћује (та дужина у ових двеју именица јавља се зато што су обе унесене у народни говор са стране, из књижевног језика, па је разумљиво и што се изговарају са једним иначе необичним квантитетом наглашеног слога). И именице *јџне* — *јџнеша* код Вука и Даничића на првом слогу двосложних облика има узлазни акценат, а у пиперском, како се види, слаже се с именицама типа *прџсе* — *прџсеша*.

89. Акценат у вокативу једнине ових именица несумњиво¹⁾ је већ био на првом слогу. С њим су свој акценат прво изједначили ном. и акузатив, који су обликом једнаки с вокативом, па су се за овима повели и остали падежи.

90. Пиперском доста сродни, васојевићки говор за ово једначење не зна. Узрок томе била је чињеница што се раније акценат номинатива (и акузатива), будући на крају, превлачио на први слог и променио природу своју, те су тако у овоме говору те именице сачувале свој тип: *коњче* — *коњчеша* — *коњчџшу*. За чудо, три од њих: *свџњчџ*, *кџмчџ*, *пџрчџ* и кад није енклитика непосредно иза њих чувају непомерен акценат; То(‘)е једно *свџњчџ*, Даде ми мајло *пџрчџ* (х)љџба, Овџ(‘)е мџје *кџмчџ*, Да ми једно *пџрчџ* (забележио сам у васојевићком селу Краљима).

91. Именице: *кљџсџ*, *јајџ*, *момчџ*, *ошџџ* у пиперском у ном. и акуз. једнине имају акценат на последњем слогу, сем

¹⁾ Даничић каже како му се само чини да би код њих у 5-ом падежу био низлазни акценат, и пита се да ли је *рџиче моје*, или *рџиче моје* (Акценти стр. 72). Ја сам код људи са најлепшим језичким осећањем и поузданим акцентом ово проверавао и свагда сам осетио први акценат. А ови примери акцента у осталим падежима пиперског и других суседних говора црногорских то такође потврђују, јер се мора претпоставити база на којој почива горња промена акцента именица о којима је реч.

што се у Црнцима, као у сваком таквом положају, акценат с крајњег помера на први слог: *кљу̀се, ја̀је, мо̀мче о̀шце*. Разлика у квантитету слога пред акцентом ном. (и акуз.) једине ових именица повлачи разлику и у акценту осталих, у којима се број слогова повећава. Именице у којих је први слог у ном. једн. дуг у осталим падежима, сем акуз. и вок., акценат преносе на њега, и при том га скраћују: *кљу̀сѐ — кљу̀сѐта — кљу̀сѐшу — кљу̀сѐтом — о кљу̀сѐту и ја̀јѐ — ја̀јѐта — ја̀јѐшу — ја̀јѐтом — о ја̀јѐшу*. А именице у којих је први слог кратак не знају за промену акцента: *момчѐ — момчѐта — момчѐшу* итд. Акцентом тросложних облика с овима последњим се слажу: *штѐне* и *шѐле*; *штѐнѐта — штѐнѐту* и *шѐлѐта — шѐлѐту*, а акценатом двосложних облика с именицама типа *кдѐнче*. Управо, именица *штѐне* чује се и с акценатом на првом слогу у свим облицима. У овоме се лепо огледа поступност по којој се вршило једначење два по пореклу различна акценатска типа. Овде је, наиме, извршено једначење у ном. и акузативу, а у падежима у којима се број слогова увећава акценат се још чува на слогу на којем је и раније био. Поступност је нарочито очигледна у именице *штене* код које се једначење у тросложним облицима извршило само напола.

92. На предлоге преносе акценат именице с проширењем наставка сугласником *н*, — не од њих једино именица *ѝме*; *зѝ сема, нѝ шѝме, љѝ племе, нѝ рамо, дѝ семена, испѝт шѝмена, прѝко племѝна, пѝ племену* (и *по плѝмену*), *дѝ рамену* (и *о рѝмену*), *дѝ рамена* (и *до рѝмена*).— а: *за ѝме, од ѝмена*.— и само тако. Остале углавном чувају акценат засебних речи. Свега три: *ја̀ре, ја̀гње* и *др̀во*, које са свих облика и на све предлоге преносе акценат, и заједно с именицом *шѐле* уз коју су наглашени само предлози с акузативом: *зѝ ја̀ре, зѝ ја̀гње, дѝ ја̀рѐта, дѝ ја̀гњѐта, љѝ ја̀ре, нѝ ја̀гње, нѝ др̀во, испѝ(д) др̀вѐта, зѝ шѐле, нѝ шѐле* (али наравно, *од шѐлѐта*)— врло мало значе према великом броју свих осталих, што за преношење акцента на предлог никако не знају.

93. **Вишесложних именица ср. рода с проширењем наставка** је највише с акценатом на унутарњем слогу:

пилѐце, озѝмче, говѐче, ја̀рѐце, ма̀гаре, уну̀че, по̀

смрче, живи́нче, ждребџе, јагњџе, једџнче, пастџрче, ђешџе, Црногџрче, Ерџџгџвче, Сагџџевче, самоџче, недонџшче нај^амџиче, књигонџшче.

У једног дела ових именица, у оних у којих је иза наглашеног слога група сугласника, акцентовани слог је у књижевном језику дуг, а овамо је међутим кратак: *јелџнче, мајмџнче, накџнче, одџче, озџмче, чобџнче, Присџџџче*. Дужина слогова под акцентом (испореди у Даничића: *јелџнче, чобџнче* итд.) стварала се у новије време, па се то стварање ове дужине није ни додирнуло пиперског, а ни још неких суседних говора црногорских.

94. У погледу дужине исто стање је и код многобројних именица с првим акцентованим слогом: *пџсторче, цџганче, кџшиле, грџџанче, љџцманче*; и овде је претпоследњи слог испред групе сугласника кратак.

95. На крајњем слогу имају акценат:

сирочџ, чељџдџ, стаклџнџџ, ђешџнџџ, жумџ^анџџ, бурџнџџ, ждребџнџџ, дугмџнџџ, пилџнџџ, диешџ.

Последња од наведених именица зависним падежима, сем акузатива, иде с двосложним и у тим облицима акценат има на *е* од *-еша*: *ђешџеша — ђешџешу*, као *момџеша — момџешу*. И остале именице кроз све облике акценат обично задржавају на истом слогу: *чељџдџ — чељџдџеша, сирочџ — сирочџеша, бурџнџџ — бурџнџџеша*. У падежима с повећаним бројем слогова самогласник пред наглашеним слогом скраћују именице у којих је у ном. једнине тај слог дуг. А у тим падежима је, поред означеног, обичан и акценат на слогу испред овога, али само код именица с групом сугласника између та два слога. И у том случају акцентовани слог је увек кратак: *бурџнџџ — бурџнџџеша, пилџнџџ — пилџнџџеша, дугмџнџџ — дугмџнџџеша, ждребџнџџ — ждребџнџџеша*.

96. **Двосложне именице женскога рода на *а*** имају:

а) на првом слогу низлазни кратки или дуги акценат: *куџа, клџшва*;

б) кратки низлазни акценат на крају: *жељџ, шрџџџџ*.

Пре него што пређемо на преглед акцента ова два типа, потребно је нагласити да је код свих ових именица, као и код других именица на *a*, без обзира на број слогова, у пиперском дужина наставака за облик генитива и инструментала јединине нешто већа него у осталим говорима нашег језика.

97. Именице с кратким акцентом на почетку и једним сугласником на завршетку основе:

*риба, њива, сѝла, ви́ка, жи́ла, ки́ша, сту́ба, ми́ћа,
му́ка, вље́ра, бру́ка, гра́ђа, мље́ра, си́са, вре́ћа, ку́ћа,
бу́ба, сре́ћа, ка́па, крпа*

једино дуље акцентовани слог у ген. множине: *кућ̄ба̄^а, њив̄ба̄^а, сѝл̄ба̄^а, сту́ба̄^а, му́кба̄^а*, — а никакву другу промену акцента не познају. Обрнуто, у именица чија се основа завршава групом сугласника дужина коренова самогласника скраћује се у ген. множ. где непостојани вокал увећава број слогова у њему: *ка̀рша, ка̀рба̄^аш̄ба̄^а*. Али док је прва особина — дужина основног вокала у: *ри́ба^а, њи́ва* — може се рећи, општа за цео наш језик, од друге се изузима неколико примера, јер се не скраћује сваки дуги низлазни акценат, већ само онај што је дуљењем добивен од " на слогу испред извесних сугласничких група. Тежња за уједначавањем акцента као да је овамо учинила непримењивим то правило, које важи бар за књижевни језик. Сем у наведеној речи акценат се скраћује још у: *ба̀нка — ба̀нба̄^акба̄^а, до̀јка — до̀јба̄^акба̄^а, фла̀нша — фла̀нба̄^аш̄ба̄^а* (у народу се изгледа и не говори, а забележена је код личности непоуздано типичног говора), *ка̀рша — ка̀рба̄^аш̄ба̄^а, ма̀јка — ма̀јба̄^акба̄^а*. А у ген. множине чувају дужину: *ћу̀рка — ћу̀рба̄^акба̄^а, плд̀вка — плд̀вба̄^акба̄^а, ча̀вка — ча̀вба̄^акба̄^а*, исто као: *клѣ̀тва — клѣ̀ш̄ба̄^авба̄^а*, и *цр̀ква — цр̀кба̄^авба̄^а*, у којима се дужина сачувала на почетном слогу. Скраћен је акценат и у *гри́вба̄^анба̄^а* и *жи́рба̄^акба̄^а*, али чињеница што међу облицима не постоји разлике у дужини наглашеног слога: *гри́вна — гри́вне — гри́вни — гри́вну — гри́внџм — о гри́вни — гри́вне* (ном. и акуз. мн.) *гри́вба̄^анба̄^а — гри́внама* и *жи́рка — жи́рке — жи́рки* ... — намеће питање: да ли су се заиста, а ја мислим да јесу, остали

падежи повели за генитивом множине, или је кратак акценат у њима друге природе.

98. Ни за какву акценатску промену и ни у једном облику, па ни у ген. множине, не знају именице чија се основа свршава групом сугласника, а наглашени слог им је кратак: *бѣ^ачва—бѣ^ачве—бѣ^ачви—бѣ^ачву—бѣ^ачвѣм—о бѣ^ачви—бѣ^ачве—бѣ^ачѣ^авѣ^а—бѣ^ачвама, брѣ^адва, . . .—брѣ^адѣ^авѣ^а, бѣ^аква—бѣ^акѣ^авѣ^а, вѣ^ашра—вѣ^аш^арѣ^а (и вѣ^ашрѣ^а,—овде се наравно, дуљи наглашени слог), вѣ^ашѣ^ањѣ^а, гѣ^асѣ^акѣ^а, кѣ^ашѣ^аљѣ^а, крѣ^ашѣ^ањѣ^а, крѣ^ашѣ^акѣ^а, лѣ^асѣ^авѣ^а, пѣ^асѣ^амѣ^а, пушѣ^акѣ^а, сѣ^абѣ^аљѣ^а, смѣ^акѣ^авѣ^а, шрѣ^ашѣ^ањѣ^а, шѣ^акѣ^авѣ^а.*

99. Акценат с крајњег слога пренео се у великог броја именица код којих се налазио на том месту, а то ће рећи да је тип именица с акцентом на крају знатним бројем примера пришао типу с првим акцентованим слогом.

У нашем језику уопште многе од ових именица у вокативу и акузативу, па неке и у дативу једнине, као и у ном., акуз. и вокативу множине имају низлазне акценте на првом слогу. У пиперском говору углавном те именице потпуно су се изједначиле с именицама типа: *кѣ^аћа; као: кѣ^аћа—кѣ^аћѣ—кѣ^аћи—кѣ^аћу—кѣ^аћо—кѣ^аћѣм—о кѣ^аћи—кѣ^аће—кѣ^аћѣ^а—кѣ^аћама* у свим облицима имају такав акценат и именице:

бѣ^адѣ^а — бѣ^адѣ^аѣ, бѣ^адѣ^а — бѣ^адѣ^аѣ, гѣ^адѣ^а — гѣ^адѣ^аѣ, шѣ^адѣ^а — шѣ^адѣ^аѣ, стѣ^адѣ^а — стѣ^адѣ^аѣ, мѣ^адѣ^а — мѣ^адѣ^аѣ, мѣ^адѣ^а — мѣ^адѣ^аѣ, зѣ^адѣ^а — зѣ^адѣ^аѣ, мѣ^ашѣ^а — мѣ^ашѣ^аѣ, рѣ^адѣ^а — рѣ^адѣ^аѣ, жѣ^арѣ^а — жѣ^арѣ^аѣ, ѣ^адѣ^а — ѣ^адѣ^аѣ, стѣ^адѣ^а — стѣ^адѣ^аѣ, чѣ^асѣ^а — чѣ^асѣ^аѣ, бѣ^арѣ^а — бѣ^арѣ^аѣ, бѣ^арѣ^а — бѣ^арѣ^аѣ, гѣ^алѣ^авѣ^а — гѣ^алѣ^авѣ^аѣ, дѣ^ава — дѣ^авѣ^аѣ, мѣ^адѣ^а — мѣ^адѣ^аѣ, пѣ^адѣ^а — пѣ^адѣ^аѣ, шѣ^арѣ^а — шѣ^арѣ^аѣ, (а и тѣ^арѣ^а — тѣ^арѣ^аѣ),

100. Међутим акценат су с крајњег помериле на први слог у ном., дат., акузат., вок. и лок. једнине и ном. акуз. и вок. множине (уколико у овим облицима, сем ном. и лок. једнине, и по пореклу није био на том слогу), тј. у свим облицима где је крајњи слог кратак — именице:

зѣ^амѣ^а, в да, гѣ^ара, жѣ^ана, зѣ^ара, лѣ^адѣ^а, дѣ^авѣ^а, нѣ^адѣ^а, кѣ^адѣ^а, гѣ^арѣ^ана, гѣ^алѣ^ава, лѣ^аука, рѣ^асѣ^а, вѣ^адѣ^аска, рѣ^аука, стѣ^арѣ^ана, цѣ^ашѣ^а.

Понека само од ових именица чува стари акценат у лок. једнине кад непосредно испред именице стоји предлог: *по земљи, по грњи, по глави* (испореди у примерима: *Къ^ад је Свѣти по земљи одио, Вйси о грњи, Ћдаря га по глави*), — но никада кад уз именицу стоји која придевска реч. У ген. и инстр. једнине и ген. мн., где је акцентовани слог дуг, именице из последње групе не знају за померање акцента: *земљѣ* — *земљѣм* — *земљѣ^а*, *водѣ* — *водѣм* — *водѣ^а*, *грњѣ* — *грњѣм* — *грњѣ^а*, *главѣ* — *главѣм* — *главѣ^а* итд. А тако се чува и кратки акценат на првом слогу наставка за датив (и инстр.) множине: *земљама, водама, главама, грњама* свакако због тога што акцентовани слог није и завршни.

101. Сачувале су свој тип и именице које су у малом броју облика имале низлазне акценте. Личним именима: *Марѣ, Јовѣ, Јелѣ, Јокѣ, Петрѣ, Зѣкѣ, Плѣнѣ, Стефѣ, Стѣнѣ* — акцентован први слог по пореклу био је једино у вокативу, а он, специјално у овом случају, није бар у пиперском утицао на померање акцента у осталим облицима, већ је у свима акценат остао на крајњем слогу: *Марѣ* — *Марѣ* — *Марѣ* — *Марѣ* — *Марѣ* — *Марѣ* — *Марѣм*. Тако ни заједничке: *врста, вршња, владѣ, радња, шевѣ, гујѣ, сестра* под утицајем акцента у самом вокативу нису измениле акценат осталих падежа. Овде се то може објаснити чињеницом што се већина тих именица и не употребљава у вокативу, јер именују ствари. А код личних имена ће по среди бити тенденција да свој облик сачувају ни по чему неизмењен.

102. Па ни именице: *вилѣ, клупѣ, трава, слугѣ, другѣ, свиња, слѣнѣ, срња, снага, росѣ, жеља* — у којих је први слог био акцентован не само у вок. једнине него још и акузативу једн. или ном. множине — не знају даље за померање акцента. Све ове и у свим облицима, не једино у вок. једнине (ако се у њему употребљавају), имају акценат на крају. Према Вукову: *друге* (ном. множ.), *виле, клупе, траве, слуге, свиње, слѣне, рѣсу, жељу* — у пиперском, према номинативу једнине и другим облицима, акценат се пренео на крај и у ном. множине: *другѣ* (као *другѣ*), *вилѣ, клупѣ, травѣ, слугѣ, свиња*.

103. У Црнцима у овим облицима тих именица јављају

се узлазни акценти: *вiле*, *кљуе*, *слуге*, *шраве*, *росу*, и *жељу*, као и у свим другим облицима ових и других именица које иначе у пиперском још чувају `` на крајњем слогу.

Померање акцента с крајњег слога у појединим облицима, према другим у којих је акценат по пореклу био на коренову слогу, извршило се пре појаве узлазних акцената на претпоследњем слогу.

Напола друкчије је у бјелопавлићком, преко којег су узлазни акценти допрли до пиперског говора у Црнцима. Од групе именица: *шџпа*, *џгла*, *чџсма*, *плџша* које су у пиперском изгубиле сваку везу с именицама у којих је акценат на крају, у бјелопавлићком једино оне којима је коренов вокал дуг још чувају дуге акценте на крајњем слогу: *мџбџ* — *мџбџм*, *илџшџ* — *илџшџм*, *шџрбџ* — *шџрбџм* (Шћиљџ ли ти од *илџшџ* што? Ручаћемо с *мџбџм* заједно — у Гостиљу). У осталим падежима акценат је, као год и у Пиперима, на коренову самогласнику. И друга група ових именица, оне што у пиперском чувају старе дуге акценте на крајњим слоговима, и у Бјелопавлићима имају у тим облицима исти акценат, али су кратке акценте с краја речи пренеле на претходни коренов слог, а уз то и промениле природу његову; овде су узлазни акценти на првом слогу: *вџда*, *нџга*, *жеџна*. *глава* *рука*, *граџна* или се још чувају стари акценти на крају речи, ако иза ње непосредно долази енкликтика: *Нџга ме болџ*, *женџ му тџ*, *граџна се* сломџла (Мартинићи). На другој страни, у васојевићком говору, све именице које су некада акценат имале на завршном слогу и данас га на њему чувају у ген. и инструменталу једине: *чџсмџ*, *шџопџ*, *боџџ*, *иод чџсмџм* (забележено у Краљима), док у осталим падежима све имају ` и ` на коренову слогу или испред енкликтика `` чувају на крају речи.

Из овога се може закључити:

1) Померање акцента у пиперском говору вршило се у етапама; најпре су акценат с краја помериле оне именице које га више ни у једном облику не чувају на некадашњем месту, а затим се с краја померио кратки акценат код именица које га тамо још чувају на дугим слоговима

2) Узлазни акценти у васојевићком говору су старији него у бјелопавлићком, и овај други је акцентом ближи пи-

перском говору, иако су по другим важним језичким особинама, фонетским нарочито, пиперски и васојевићки скоро у свему идентични, а од бјелопавлићког се у понечем разликују.

104. У Рогамима се срећу личности које место " на крајњим слоговима појединих облика, и код свих група ових именица, чак и код личних имена, имају " на кратким, а ^ на дугим кореновим слоговима: *Мара, Јела, вила, трава, сестра, рдса жѣља* итд. — особина која из западноцрногорских говора преко Подгорице ту досеже и до пиперског говора, али која нема у њему ширих размера ни већег значаја.

105. Двосложне именице ж. рода, уколико акценат преносе на предлог, преносе га углавном с облика акузатива једнине и множине. Остали облици чувају своје акценте било који предлог се испред њих налазио. Изузетак чини само датив једнине неких именица које акценат преносе и на предлог *кѣ^а*, ако овај дође испред њих. А према томе да ли акценат преносе само с дугих или и с дугих и с кратких наглашених слогова, именице које данас у ном. једн. имају акценат на првом слогу можемо поделити у две групе.

Именице којима је акценат по пореклу на коренову слогу и оне које су га у свим облицима помериле на тај слог, преносе га на предлог само с дугога слога:

у банку, у банке, на банку, за банке, у дојку, на дојке, за мајку, на мајку, за ћурке, прѣ(д) ћурке, на карше, у чавке, у цркву, прѣ(д) цркву, у лађу, под лађу, за лађе, на даћу, прѣд бербу, на глѣвње, за пљашу, кѣ^а карши, кѣ^а глѣвњи.

Кратки акценат им је међутим непокретан: *преш кућу, у шйкву, на стубе, уз букву, под вишњу, за крдшњу, на смѣкву, за сѣбљу, на њиву, у кйшу, под сйљу, у мѣ^аглу, под мѣшљу, уз йгљу, под чѣсму, за глѣбу,* — а никада с акцентом на предлогу.

106. Оне именице које су само кратки акценат с краја помериле на први слог преносе акценат на предлоге и с дугих и кратких слогова датива једнине и акузатива оба броја, а гдекад и с облика лок. једнине:

у земљу. на воду, уз гору, прѣ(д) зору, за косе, у овце, на козе, за грѣне, на рѣсе, у цѣшу, под(д) глѣву,

зѧ руке, нѧ вѧјску, у стрѧне, кѧ^а коси, кѧ^а кози, кѧ^а грѧни, кѧ^а глѧви, пѧ грѧни, при земљи, при води,

У овој групи имамо оно исто што и у већини новијих дијалеката наших. У првој су именице с пренесеним акцентом датива и акузатива, које су иначе припадале типу с наглашеним крајњим слогом, и које су, превлачећи акценат и у осталим облицима и прилазећи типу с нагласком на коренову вокалу, задржале особину преношења [˘] на предлог и предале је именицама с којима су се изједначиле. Као у замену за то прихватиле су од њих и чување кратких акцената на првом слогу датива и акузатива, и кад се испред њих налазе предлози.

107. Тросложне и вишесложне именице женског рода *на а* су углавном тројаког типа:

- a) с акцентом на првом слогу: *јѧбука, зѧстава.*
- b) с акцентом на неком унутарњем: *вѧрнѧца, љевѧјка.*
- c) с акцентом на крају: *срамотѧ.*

У тип под *а* спадају:

јѧбука, пѧнуда, кѧрица, сурутка, пѧтреба, ѧнова, ѧстава, пѧдлога, пѧѧера, удаја, пѧилава, пѧшилица, пѧрдаја, ѧрвица, Мѧтровица, јѧтрвица, мѧјсторица, зѧставица.

Све оне и свуда имају непокретан акценат: *пѧнуда — пѧнудѧ, пѧнуди — пѧнуду — пѧнудѧм — о пѧнуди — пѧнуде — пѧнудѧ^а — пѧнудама и јѧтрвица — јѧтрвице — јѧтрвици — јѧтрвицу — јѧтрвице — јѧтрвицѧм — о јѧтрвици — јѧтрвице — јѧтрвицѧ^а — јѧтрвицама.*

108. Вишесложне с акцентом на унутарњем слогу:

љевѧјка, закљѧтва, шѧ^амнѧца, несрѧћа, гребуља, вѧрнѧца, лѧпѧшта, малѧна, глѧвица, купѧна, неђѧља, делѧја, вечѧра, молѧтва, мошѧка, пропѧлица, пѧшѧлица, приљѧтељѧца, гѧтѧлица, учѧтељѧца, рѧзмѧрица, бесѧдслица, кабѧница, берачѧца, Ерѧѧѧвѧка, Црнѧѧрѧка итд. —

или имају непроменљив акценат у свим облицима (ако имају више од три слога) *учѧтељѧца — учѧтељѧце — учѧтељѧцу — учѧте-*

љице — учитељицом — по учитељици — учитељице — учитељица̄^а — учитељицама, пријатељица — пријатељица̄^а... пријатељица̄^а (дуљење на претпоследњем слогу ген. мн. и није никаква промена), — или га у ген. множине преносе на први слог (тросложне): *гребуља* — *гребуље* — *гребуљи* итд. а: *гребуља̄^а*, *маљин̄а̄*, *главица̄^а*, *кдирив̄а̄*. Управо и код ових је акценат сталан, ако само враћањем непостојаног *в̄^а* увећају број слогова: *молитва* — *молит̄в̄а̄^а*, *ћевџка* — *ћевџ̄к̄а̄^а*. Ова последња је једина од свих с превученим акцентом у вок. јединице: *ћевџко*, али не увек и у вок. множине; *ћевџке* се тамо ређе чује, а обичније је: *ћевџке*.

109. Ни овај ни следећи, а, полазећи од Вукова и Даничићева акцента, ни претходни тип нису сачували све своје примере. Променом места акцента по изванредан број именица је прелазило од једног другом типу. Ово је особина с којом смо се срели и код првих група именица. Али у сваком ранијем случају природу преношења акцента објашњавали смо стварнијим доказима. Поређењем пиперских и општецрногорских:

бѣбица, бѣстија, Бѣстрица, бѣлѣнца, Вѣдосава, грѣбаница, гѣсеница, дѣкољена, ѣглица, ѣкона, ѣконица, ѣпаша, јѣдница, јѣдњица, кѣмора, лѣзина, лѣштрија, лѣшеза, машара, мѣслина, мѣђица, мѣшлица, мушица, ѣредба, нѣдука, нѣправда, нѣказа, ѣдежда, ѣснова, зѣпара, зѣпрека, зѣмука, зѣдруга, зѣбава, зѣбуна, нѣмама, нѣправа, нѣредба, пѣмајка, прѣпелица, стрѣчина, смрѣлица, рѣзлика, стѣшница, кѣменица, кѣрличица, дѣсеторка, грѣ(х)оровина, јѣсеновача, јѣсеновина, ѣволица —

са Вуковим и Даничићевим: *камѣница, карлѣчица, десѣторка, грахѣровина, јасѣновача, јасѣновина, ѣволица* и свима другим под узлазним акцентом на првом слогу, — лако је утврдити постојање разлике у акценту, а ван тога не може се сигурно ништа даље закључивати. Из онога што је у претходном параграфу казано о преношењу, и што се опет зна о најновијем нашем акценту — да се само у тросложним, и то искључиво у оним које у генитиву множине не повећавају

број слогова, једино у том падежу превлачи акценат на први кратки слог, — могло би се претпоставити да је један добар део набројених именица угледањем на тај облик и у осталим облицима акценат пренео на први слог. Ако се за овим има на уму то што су неке од именица у којима ни акценат ген. множине није могао dospети на први слог изведене, те да и код њих може по среди бити аналогија, тј. узимање акцента речи од којих су изведене: *каменица* од *кам*, *ка̀рличица* од *ка̀рлица*, *дѣстарка* од *дѣсет*, *гра̀(х)овина* од *гра̀(х)*, *ја̀сеновина* и *ја̀сеновача* од *ја̀сен*, *ђаво̀лица* од *ђаво̀* — и још се пружа могућност да су тросложне с дужином на првом слогу усвојиле начин преношења оних чији је први слог кратак, тек би се онда и овај случај могао објашњавати као и сви први — аналогијом.

110. Ни тип именица с акцентом на првом слогу није сачувао све примере који су му припадали. Но рекло би се ова четири: *жу̀тарѝца* (тако се зове жута коза), *ко̀тарѝца*, *ко̀тарѝчица* и *вјѣ̀стрѣ̀ѝча*, али код Вука је у све четири низлазни акценат на првом слогу, а у пиперском, како видимо, на трећем од почетка према крају. Прву од њих Вук је, како сам каже, забележио у Грбљу (Бока Которска). Само место је доказ да се њен акценат не може сматрати поузданим за одређивање акценатског типа. Даничић у својим *Акценцима* нема ни ове ни остале три именице. Уз то се може рећи да је само *ко̀тарѝца* обична с Вуковим акцентом, а у друге три у говорима с најновијом акцентуацијом акценат није као код Вука, већ је у њих ` (кратки узлазни) на другом слогу, што тачно одговара напред обележеном пиперском акценту. На меће се претпоставка да Вук у ових речи акценат није бележио како га је сам осећао, већ онакав какав је код других чуо, што би значило да ове именице не припадају типу с акцентом на првом слогу.

111. Ако је померање акцента с првог слога непознато или ретко, не значи то да се акценат тамо и уопште не преноси према крају речи. С трећег од краја преноси се на претпоследњи у речима: *кра̀љевѝна* (код Вука: кра̀љевина), *тѣ̀рговѝна* (тѣ̀рговина), *домовѝна* (домовина), *имовѝна* (имовина), *об̀резотѝна* (об̀резотина), *варевѝна* (варевина). Природу овога

безначајног померања акцента није лако утврдити. Безначајног, кажем, јер промена места није променила и акценатски тип, пошто је акценат ипак остао на унутарњем слогу.

112. Именице:

тешѿвѿ, машинѿ, сланинѿ, шуђинѿ, сиротѿ, дивотѿ, љепотѿ, срамотѿ, стрвинѿ, стрнинѿ, старинѿ, самоћѿ, ширинѿ, дубинѿ, висинѿ, дужинѿ, тежинѿ, слободѿ, добротѿ, красотѿ, вљегитинѿ, ведринѿ, врућинѿ, (х)ладноћѿ, дебљинѿ, једринѿ, рудинѿ, љушинѿ, гревотѿ, прекрешњѿ, серѿдѿ, кадѿфѿ, младињѿ, мокринѿ, величинѿ, биедѿ, миескѿ, свећѿ, звиездѿ, жлицездѿ —

у вокативу једнине су имале друкчији акценат; у том падежу акценат је био на првом слогу (испор. код Даничића: *љепото, красото, стрвино, сѿтоно*). Поред вокатива умерен је акценат скоро у свих тих именица још у акузативу једнине и ном. множине (види у Акцентима Даничићевим, издање Српске краљ. академије, 1925, на стр. 11).

И сасвим је природно што се у пиперском већи број именица овога типа и свим осталим падежима повео за вокативом и акузативом једн. и ном. множине, померајући акценат с краја на први слог. Такве су: *буђица, гдсѿода, дѿјоба, дѿдѿва, рѿдбина, сѿдрина* (стар човек), *сѿдбина, тѿдрана, тѿ^а-збина*. Доследно су пренеле кратки акценат с крајњег слога и именице: *плѿнина, рѿјека, сриједа*, али ове три, па и *дѿдѿва* чувају стари акценат и на крајњем слогу; у ген. и инстр. једнине наглашава се једино: *плѿнинѿ — плѿнинѿм, рѿекѿ — рѿекѿм, сриедѿ — сриедѿм*, а и: *одивѿ — одивѿм*, поред *дѿдѿве — дѿдѿвѿм*. Ове четири именице сачувале су и " на првом слогу двосложног наставка *-има*: *плѿнинѿма, рѿѿекѿма* и *одѿдѿма* (последњи је можда и обичнији с акцентом: *дѿдѿвама*, а прве две знају само за акценат какав је означен).

113. Именице с акцентом на крају у пиперском познају и друкчији акценат вокатива једнине. У некима од тих именица тамо је овај облик обичнији с акцентом на претпоследњем слогу: *стрвино једнѿ* на пр. и *љепѿшо мѿја*. чешће је него с акцентом на првом слогу, а овај акценат се чује још

и у: *сирџо*, *слѣбдо*, *грѣбо*, поред: *сирџо*, *слѣбдо*, *грѣбо*. И разумљиво је што се акцентом за вокативом повео и номинатив једине у: *лепџа* и *стрџина*, а за овим и сви остали облици у којих је кратки акценат био на последњем слогу. Овим путем свакако ушле су међу именице с акцентом на унутрашњем слогу: *аисџа*, *брџица*, *властѣла*, *малина*, *јабџа*, *крџана* и акцентом се изједначиле потпуно са: *копрџа*, *лопџа* и другима које су овог акценатског типа.

114. Има по неки пример који нам казује да су оба акцента вокатива била подједнако честа. Такви су примери: *бџада* и *будџа*, *мџага* и *маџа*, *ситџица* и *ситџица*.

Именице које, било свим облицима било само облицима с дугим наглашеним слогом, припадају типу с акцентом на наставку, у ген. множине, разуме се, акценат имају само на наставку: *дубињ^а*, *висињ^а*, *машин^а*, *лепџ^а*, *планин^а*, *ри^а*.

115. Вишесложних именица које акценат преносе на предлоге има свега неколико; од свих једино: *плџина*, *срамџа*, *срџеда*, *стиџена* и *рџека*, и то само са својих облика акузатива губе свој акценат и преносе га на предлоге: *у^а планину*, *ниџ планину*, *уџ планине*, *зџ срамошу*, *нџ срамошу*, *у^а сриџеду*, *у^а стиџене*, *нџ риџеку*, *прџз риџеку*. Последње три именице заправо и не можемо сматрати вишесложним. јер је померање акцената на предлоге извршено још у доба док је *ије* (*и^ае*) у старој својој вредности (*џ*) чинило само један слог. У прве две именице акценат је по пореклу био на првом слогу, не само у вокативу већ и у акузативу, а такве именице и по Даничићу преносе " с облика акузатива на предлоге испред себе. Само код Даничића за овакав пренос акцената на предлоге знају све оне именице код којих акценту номинатива на крајњем слогу одговара " акузатива на првом. А у пиперском је померање акцената на предлоге познато само у ова два наведена случаја.

116. **Именице женског рода без наставка у номинативу једине** према претходним и по акценту чине засебну групу.

Једносложне, сем *мџед* и *срџа*, у номинативу све имају дуг акценат. Али према томе да ли им акценат номинатива

једине остаје такав и у зависним падежима или се у њима скраћује, — оне разликују два типа:

а) именице у којих $\hat{\text{н}}$ номинатива остаје непромењен и у зависним падежима: *глад — глади*.

б) именице код којих се $\hat{\text{н}}$ номинатива у зависним падежима скраћује: *мѠ — мѠи*.

117. Склоност к једначењу акцента у свим падежима пореметила је првобитни однос номинатива према зависним падежима и бројем примера обогатила је први тип на штету другога. Именице: *вѠш, жѠч, љѠж, кѠв, рѠж, свѠс(ш), чѠс(ш)*, у свим облицима задржавају дужину акцентованог слога као год и: *глад, дуж, мѠс(ш), ствѠр, Ѡуд, жѠћ, кѠи, кѠб, слѠс(ш), слѠз, свѠс, срж, стѠд, чѠћ*. Некадашња разлика, скраћивање акцента зависних падежа код првих, отстрањена је под утицајем аналогije, према квантитету акцента у номинативу и акузативу, те за данашње језичко осећање с овим другим именицама, у којих је и био дуг акцентовани слог зависних падежа, чине исти акценатски тип. А код свих је опет под утицајем једних облика на друге, акценат доста упрошћен.

И лок. једине, у коме је код Даничића акценат често пренесен на крајњи слог (*влѠш — влѠши*), у говору пиперском има акценат осталих падежа: *о влѠши, о ствѠри, по мѠсти, по Ѡуди* (уколико га не померају на предлоге). Једино последња од њих је позната и с акцентом на наставку за облик: *НѠје ми по Ѡуди* (не допада ми се).

118. У множини ове именице, уколико имају облика множине (већи број њих су апстрактне и вишесложне), — у ном. и акуз. имају акценат облика једине, а у генитиву и дативу (и инструменталу) имају акценат на наставку за облик: *вѠшѠи, љѠжѠи, ствѠриѠи, дужѠи, ѠудиѠи, слѠстиѠи* и *вашѠма, љѠжѠма, ствѠриѠма, дужѠма, ѠудиѠма, слѠстиѠма*.

119. Оно неколико примера с неизједначеним акцентом у ном. и акуз., с једне, и у осталим падежима, с друге стране:

нѠћ — нѠћи, Ѡш — Ѡши, мѠћ — мѠћи, пѠћ — пѠћи,
кѠс(ш) — кѠсти, вѠб — вѠби, сѠ — сѠли —

— акцентом, не узимајући у обзир његову дужину, готово се не разликују од претходних. И од ових само једна, име-

ница *ноћ*, у лок. јединине преноси акценат на наставак: *по ноћ*, али једино кад је уз њу предлог *по* (испор. *о ноћи*, *при ноћи*). Све друге чувају свој акценат на првом слогу у облицима јединине и у ном. и акуз. множине. У ген. множ. акценат им је редовно на наставку: *ноћ*, *кост*, *зоб*, *уш*; а у дат. (и инстр.) мн. позната су оба акцента: *ноћима* и *ноћма*, *ушима* и *ушма*, *костима* и *костма*, *мдћима* и *моћма*.

120. У погледу преношења акцента на предлоге, једнословне именице ж. рода без наставка донекле се слажу с именицама мушког рода. Све обично померају акценат на предлоге с облика јединине и акузатива множине:

на жуч, *од жучи*, *испод(д) жучи*, *у крв*, *за крв*, *од крви*, *у ч^ас(ш)*, *од(д) гл^ади*, *у ма^с(ш)*, *од ма^сти*, *у ној*, *иса^ред ноћи*, *у ка^п*, *у ср^ж*, *у ча^ћ*, *по ћуди* (или: *по ћуд*), *ми^мо ч^асти*, *за ст^вари*, *на ст^вари*, *под ној*, *у пећ*, *од ноћи*, *ис пећи*, *за кости*, *од кости*, *у зоб*, *од(д) соли* итд.

121. Именице: *мљед* и *смрш* једино гдекад у Црнцима с облика акузатива јединине губе свој акценат. Предлози испред овога њихова облика тада су под узлазним акцентом: *у смрш*, *на смрш*, *за мљед*.

122. **Двосложне** су:

а) с акцентом на првом слогу: *идм^ѣш*, *ра^вѣн*.

б) с акцентом на крају: *љуб^ѣв*.

Првога типа су:

мљад^ѣс(ш), *ст^вар^ѣс(ш)*, *н^ѣм^ѣћ*, *идк^ѣс(ш)*, *рад^ѣс(ш)*, *људ^ѣс(ш)*, *д^ѣв^ѣш*, *вр^лѣш*, *з^ѣл^ѣн*, *цр^вѣн*, *ч^ѣљ^ѣс(ш)*, *ст^рѣм^ѣн*, *студ^ѣн*, *идш^ѣм*, *прегр^ѣш(ш)*, *идг^ѣн*, *неч^ѣс(ш)*, *об^лѣс(ш)*, *идш^ѣр^ѣш*, *ра^вѣ^н*, *ми^сѣ^а*, *р^ѣјеч*, *св^ѣјес(ш)*, *ц^ѣјев*, *идш^ѣл^ѣд*, *ј^ѣг^ѣн^ѣд*, *бл^ѣзн^ѣл*, *ј^ѣр^ѣд*, *ш^ѣл^ѣд*, *идш^ѣл^ѣд*, *м^ѣм^ѣч^ѣд*, *к^лѣ^сѣд*, *к^ѣн^ѣч^ѣд*.

123. У именица које се завршавају на *-ѣс(ш)* дужина овога слога не постоји испред наставка у зависним падежима: *мљад^ѣс(ш)* — *мљад^ѣс^ѣти* (ген., дат. и лок. једн. и ном.

и акуз. мн.), *мљдошћу, рѣдѣс(ш) — рѣдѣсти, старѣст — старѣрости, пѣдѣс(ш) — пѣдѣсти, лѣдѣс(ш) — лѣдѣсти*. У осталих именица тај слог чува своју дужину: *нѣчѣс(ш) — нѣчѣсти, пѣгѣн — пѣгѣни, зѣлѣн — зѣлѣни, црвѣн — црвѣни, ђблѣс(ш) — ђблѣсти, пѣшлѣд — пѣшлѣди, шѣлѣд — шѣлѣди*. А у свих њих, без разлике на завршетке, акценат у једнини, и у ном. и акуз множине, остаје на првом слогу (види примере горе).

124. У облицима с двосложним наставком (дат. и инстр. мн.) обичнији је акценат на првом слогу наставка за облик: *мѣслѣма, пакѣстѣма, погѣнѣма, рѣвнѣма, ци¹ѣвѣма, лудѣстѣма, болѣстѣма*. Управо код именица с дужином првог слога или са *-ије-* (ѣ) у корену, једино овај акценат је и могућан. Иначе ако је тај слог кратак, још је обичније да акценат буде на њему: *пѣгѣнима, ђблѣстѣма, пѣдѣстѣма*, чешће се чује него с акцентом какав је горе означен. И код збирних именица на *-ад* које су овога типа, познат је само овај акценат: *шѣлѣдѣма, пѣшлѣдѣма, мѣмчѣдѣма, блѣзнѣдѣма, јѣрѣдѣма, јѣгњѣдѣма*.

125. И у ген. множ. ове последње знају искључиво за акценат на првом слогу: *шѣлѣди, пѣшлѣди, мѣмчѣди, блѣзнѣди*; а у свих осталих које су овог акценатског типа акценат је на наставку за облик: *погѣнѣ, болѣстѣ, мѣслѣ, ци¹ѣвѣ* итд.

126. Пошто се код њих извршила двојака промена, с овима се изједначио извѣстан број именица на *-ѣс(ш)* у којих је акценат раније био на крајњем слогу. Једна од ових промена је у томе што се акценат с крајњег слога пренео на први, а друга што се њихов новонаглашени слог скратио. Према двома узастопним дужинама Вукова језика, у пиперском код ових именица имамо кратак и дуг слог. Даничићеву (и Вукову): *дѣжнѣст, блѣгѣст, јѣрѣст, нѣлѣст, вѣѣрнѣст, хѣѣтрѣст* одговара пиперско: *дѣжнѣс(ш), блѣгѣс(ш), јѣрѣс(ш), вѣѣрнѣс(ш), (х)ѣѣтрѣс(ш)*. Као горње именице типа којему су пришле, и ове имају исти акценат и квантитет у свим падежима једнине. У множини се, пошто су апстрактне, ретко употребљавају. Уколико се употребљавају у ном. и акуз. имају акценат облика једнине, а у ген. и дативу (и инстр.) множине су двојаког акцента: *дѣжнѣстѣ, дѣжнѣстѣма* и *дѣжнѣстѣ, дѣжнѣстѣма*.

127. Од именица на *-ос(ш)* сачувале су акценат на крајњем слогу: *(х)рѣбрѣс(ш)* и *нѣгледс(ш)* (опет су друкчије него у Вукову речнику, по томе што им је код Вука дуг и крајњи слог, а овде је кратак); а од осталих: *љубѣв, сѣврѣс(ш), нѣпѣс(ш), прѣчѣс(ш), нѣрѣч.* Ово неколико именица у свим падежима су сачувале дужину првог и акценат другог слога: *љубѣв — љубѣви — љубѣвљу.* Само у Црнцима у ном. и акуз. јединине место " на крајњем чује се ' на првом слогу: *љубав, прѣчес(ш), нѣпас(ш), нѣрѣч, сѣврѣс(ш).*

128. На предлоге преносе акценат многе од двосложних именица с акцентом на првом слогу:

зѣ телѣд, љ телѣд, кѣ(д) телѣди, испрѣ(д) телѣди, зѣ кљусѣд, љ шиљѣд, ѣт шиљѣди, кѣд јѣгњѣди, љз јѣрѣди, љ јѣрѣд, зѣ прѣсѣд, изѣ прѣсѣди, љ мљадѣс(ш), ѣд мљадѣсти, зѣ пакѣс(ш), ѣд болѣсти, нѣ пишѣм, ѣ(д) студѣни, ѣд радѣсти, зѣ радѣс(ш), љ болѣс(ш), ѣт погѣни, бѣз папрѣши; —

(рѣјеч, свѣјес(ш), цѣјев је требало навести с једносложним, нарочито кад је реч о преношењу акцента на предлоге). Ипак међу овим именицама има таквих које чувају свој акценат, а не преносе га на предлоге: *за нѣмоћ, у ѣбљѣс(ш), на нѣчѣс(ш), за прѣгѣри(ш), у чѣљус(ш), на црѣвѣн.*

129. **Вишесложне** имају три типа:

- а) тип именица с акцентом на првом слогу: *рѣковѣш;*
- б) тип с акцентом на неком унутарњем: *пѣбѣжнѣс(ш);*
- с) именице с акцентом на крају: *јѣднѣкѣс(ш).*

Акценат на првом слогу не подлеже никаквим променама. Именице: *пѣмисѣ^ѣ, нѣмиљѣс(ш), зѣновѣш, прѣведнѣс(ш), бљѣгови^ѣес(ш), зѣшови^ѣес(ш), сѣбљѣзѣ^ѣн, пѣсторѣѣд, кѣпиљѣд, сѣрѣѣд, —* поред акцента већином чувају и дужину (јер их је мало на *-ос(ш)*, које као и двосложне скраћују тај слог испред наставка зависних падежа) у свим облицима: *рѣковѣш — рѣковѣши* (сви зависни падежи јединине и ном.-акуз. множине), *рѣковѣшѣ — рѣковѣшѣма, зѣновѣш — зѣновѣши, сѣбљѣзѣ^ѣн — сѣбљѣзѣни, пѣсторѣѣд — пѣсторѣѣди, сѣрѣѣд — сѣрѣѣди.*

130. Акценат не мењају, али дужину крајњег слога номинатива једнине скраћују у осталим падежима (као у осталом и код Даничића) именице с акцентом на неком унутрашњем слогу: *страшљивџс(ш)* — *страшљивџсти*, *оскуднџс(ш)* — *оскудностџи*, *љубавнџс(ш)* — *љубавностџи*, *побдџнџс(ш)* — *побдџностџи*, *језивџс(ш)* — *језивџсти*, *злоћуднџс(ш)* — *злоћудностџи*, *честивџс(ш)* — *честивџсти*, *разборивџс(ш)* — *разборивџсти*, *истовљџнџс(ш)* — *истовљџнџсти*, *немарљивџс(ш)* — *немарљивџсти* итд. Ово је разумљиво, јер је то заједничка особина свих именица на *-џс(ш)*, без обзира на њихов број слогова и место акцента.

131. Понека од ових именица пришла је претходном типу. Место средњег акцентован је први слог номинатива именица: *нџмилџс(ш)*, *нџситџс(ш)*, *прџмудрџс(ш)* (испор. са Вуковим и Даничићевим: *нџмилџст*, *нџситџст*, *прџмудрџст*). Од оних типа под а), тач. 129, уколико се оне не завршавају наставком ових, разликују се квантитетом слога пред наставком у зависним падежима; ове три именице, као и све на *-џс(ш)*, дужину слога пред наставком скраћују.

132. Као ни двосложне с акцентом на крају, и управо као ни многе друге врсте речи, ни вишесложне именице на *-џс(ш)* од двеју узастопних дужина једну не познају. Само док је код двосложних однос дужина: \sim — (у пиперском), према — — (код Вука), код ових је обрнуто однос: — \sim према — —. Од свих вишесложних с двосложнима се слаже именица *гошдџвџс(ш)*, тј. код ње се преноси акценат на претпоследњи кратки, а чува се дужина последњег слога, *гошдџвџс(ш)*, (у Вука; *гошџвџст*) као *дџжнџст*, и тиме улази међу именице типа с акцентом на унутрашњем слогу. Остале именице овога типа сачувале су кратки акценат на крају, а имају дужину на слогу испред акцента: *могџћнџс(ш)* — *могџћнџсти*, *једнџкџс(ш)* — *једнџкџсти*, *немџрнџс(ш)* — *немџрнџсти*, *подмџкџлџс(ш)*, *понџзнџс(ш)*, *покрџрнџс(ш)*, *непокрџрнџс(ш)*, *неповџљнџс(ш)* (код Вука и Даничића: *могџћнџст* — *могџћностџи*, *једнџкџст*, *немџрнџст* итд.).

133. У Црнцима наравно може бити на претпоследњем слогу ном и акуз. једнине дуги узлазни акценат: *могџћнос(ш)*, *једнџкос(ш)*, *покрџрнос(ш)*, али, разуме се, без дужине на крају.

134. Мало је необично што од свих вишесложних једино именица *зџновџш* помера акценат на предлоге који испред ње стоје: *у зановџш, нџ зановџш, ђд зановџши, прџза зановџш*. Ваља нагласити да ипак облик генитива и ове именице чешће чува свој акценат, а с облика акузатива померање је много обичније.

АКЦЕНАТ У ПРИДЕВА

135. Компликована акценатска система далеке прошлости у придева нашег језика јако је упрошћена. Некадашњи акценатски типови утицали су међусобно један на други и једначили се. Многе разлике у акценту су уклоњене. Главна, и скоро једина код неких придева, остала је разлика међу облицима одређеног и неодређеног вида. Довде су наши новоштокавски говори ишли заједно. Даље, у појединим дијалектима, у некима мање у некима више, било је опет утицаја одређеног вида на неодређени или обратно, — као и утицаја појединих акценатских група једне на другу. Тај утицај није, мислим, нигде узео тако широке размере као у говорима црногорским, па дакако и у пиперском.

Придеви су речи у многоме различне од именица, па су, природно је, и особине њихова акцента друкчије. Ипак, да би се дала прегледнија слика и придеве ће већим делом најзгодније бити груписати по броју слогова. Већим делом, кажем, јер се придеви међусобно знатно разликују и по значењу своје. Најпре, сви не познају оба вида. А и независно од вида акценат присвојних различан је, и по другим својствима, од акцента описних придева.

136. **Присвојни придеви с обликом неодређеног вида** акценатски се, без разлике броја слогова, управљају према именицама од којих су направљени.

а) Придеви на *-ин*:

мајџин, бајџин, стрџин, шџшџин, ујџин¹⁾, гџџин, ђџин, сџџин, снџ^ашџин, Ђурџин, Лукџин, Никџин, Пе-

¹⁾ Акцентовани слог и у придева и у именице је кратак у пиперском говору, иако је у многим другим дијалектима нашим тај слог дуг.

рйшйн, Ђбрђијйн, вл̑дичйн, вђјводйн, Марйјйн, Велйкйн, М̑рйн, Ј̑нйн, Ј̑вйн, ђевђјчйн, Милђјкйн и др.¹⁾

имају акценат именица: *м̑јка, б̑ба, стр̑йна, ш̑тка, ујна, д̑га* итд. Што се у Црнцима, као и у другим неким суседним говорима црногорским, код оних претставника који знају за узлазне акценте, придеви изведени од именица с узлазним акцентима не подударају с тим именицама — то је сасвим разумљиво. Именицама: *М̑ра, Ј̑ва, сн̑^аша* одговарају придеви: *М̑рйн, Ј̑вйн, сн̑^ашйн*, јер је слог под акцентом у придева редовно дуг, те се акценат с њега не помера.

137. И за придеве на *-ов (ез)* важи исти принцип, само се овде, потребно је нагласити, придевски акценат слаже с акцентом зависних падежа именица — у случају кад међу номинативом и њима има разлике;

Ј̑нков, М̑рков, Век̑в, М̑ш̑в, Пер̑в, Син̑нов, Р̑дов̑нов. Милушйнов, Драгушйнов, Том̑нов, Јов̑нов, Н̑в̑ков, Л̑з̑рев, Вукашйнов, оч̑в, стр̑чев, Ујак̑в, к̑мов, б̑б̑в, ц̑рев, к̑р̑лев, ст̑р̑чев, с̑нов, б̑р̑шов, дужнйк̑в, п̑лев̑ч̑в, љек̑р̑в, сел̑к̑в, паст̑р̑в, команди¹ер̑в, капеш̑в —

у свему апсолутно као: *Ј̑нко, М̑рко, Век̑, М̑ш̑...* *дужнйк̑, п̑лев̑ч̑, љек̑р̑* итд. Од свих једино придев *оч̑в* поред означеног има и акценат на првом слогу. Што се акценат с придевског наставка у Црнцима помера, те место низлазног акцента на крају тамо стоји узлазни на претпоследњем слогу, то је зато што је самогласник у придевском наставку редовно био кратак. Код ових примера имамо једну потврду више да се присвојни придев у црногорским говорима акцентом слаже са својом именицом. У говору Пиперима суседног племена Куча акценат: *П̑вл̑в, М̑рк̑в, Ж̑вк̑в* слаже се такође потпуно са именицама (види тачку 44).

Уколико постоји разлика између ове две групе придева, она се тиче квантитета крајњег слога, а не акцента; *-ин, ко-*

¹⁾ Од ових се акцентом не слаже са својом именицом једино придев: *с̑д̑стр̑н*, јер је у основне именице акценат на крају.

јим се једни завршавају у ном. мушкога рода увек је дуго¹⁾ било под акцентом или не било; наставак *-ов* је међутим у том облику кратак.

138. **Присвојни придеви у одређеном виду** имају неколика различна завршетка, али наставци којима се граде ретко условљавају овакав или онакав акценат. И овде се најчешће придевски акценат слаже с акцентом именице, у номинативу или зависним падежима. А среће се и нешто друкчији акценат. При груписању је најзгодније поћи од тога да ли је наглашен први слог именице, или ма који од осталих. У првом случају, тј. кад је акценат на првом слогу именице, постоје две могућности.

139. Придеви:

жѣнскѣ, сѣоцкѣ, пѣљскѣ, кѣњскѣ, дрѹмскѣ, пѣперскѣ, стѣјенскѣ, слѣшинскѣ, вѣрошкѣ, дѹшманскѣ, мѣнаштерскѣ, сѣдсовскѣ, ђѹрђевскѣ, дѹовскѣ, вѣсојевичкѣ, брѣтоножицкѣ, мрѣцкѣ, кѹчкѣ, бѣцкѣ, сѹцкѣ, змѣјскѣ, злѣшворскѣ, старѣчкѣ, вѣштѣшкѣ, прѣзничкѣ, сѣбнѣ, кѹшнѣ, збѣрнѣ, кѣзѣ, двѣи, —

имају исти акценат с именицама: *жѣна, сѣло, пѣље, кѣњ, дрѹм Пѣпери, Стѣјенѣ, Слѣшина, вѣрош, дѹшманин* и др.

140. Није редак ни пренесен акценат, на крајњем *-и*:

племенскѣ, планинскѣ, краљевскѣ, ђавољскѣ, кнежевскѣ, ђеверскѣ, вражѣ, вѹчѣ, језерскѣ, рајскѣ, роцкѣ, сватовскѣ, биѣлскѣ, риѣчкѣ, њнѣлскѣ, завѣлскѣ (и зѣвѣлски), винскѣ (и вѣински), брацкѣ (и брѣцкѣ), љуцкѣ (и љѹцкѣ), божѣ (и бѣжѣ), морскѣ (и мѣрскѣ), свѣдбенѣ (и свѣдбѣнѣ), друштвенѣ (и дрѹштвенѣ), очнѣ (и ѣчнѣ), црквенѣ (и црѣквенѣ).

Исти је акценат у свим падежима оба броја и сва три рода: *племенскѣ — племенскѣ — племенскѣ, па и: племенскѣга — племенскѣ — племенскѣме — племенскѣј.* У ген. и дат. — инстр. множине, где наглашеном слогу других облика одговара *ије*, акценат је кратак и на самогласнику *и*: *племенскѣје(х) — племенскѣјема.*

¹⁾ Потребно је истаћи да код Вука и Даничића нема ове дужине.

141. Ако се акценат у именица налази на ма ком слогу иза првога, придев се по акценту доследно слаже с именицама:

*војничкѝ, момѡ^ачки, дужничкѝ, јунѡчки, кѡпѝльскѝ, шуѡинскѝ, гостѝльскѝ, цетѝњскѝ, подгѡричкѝ, бље-
лопѡвлицкѝ, Луѡѡшкѝ, гурѡѡцкѝ, чѡбѡнскѝ, овчѡрскѝ,
тѡ^амнѝчкѝ, медѡнскѝ, коѡлашѝнскѝ, велѡстовскѝ, аѡсе-
нѝчкѝ, затворенѝчки, разѡѡјничкѝ, пљевѡчкѝ, ко-
вѡчкѝ, учѝтельскѝ, родѝтельскѝ, (х)ајдѡчкѝ, властѝ-
лѝнскѝ, племѝцкѝ, насељенѝчкѝ, болеснѝчкѝ, капе-
тѡнскѝ, нѡрднѝ, зѡвднѝ, зѡлѡжнѝ, божѝштѝњѝ, ус-
крѝштѝњѝ, —*

и местом и дужином акцената слажу се с номинативом именаца: *војник, момѡ^ак, дужник, јунѡк, Коѡпѝље, шуѡин, Гостѝље, Цетѝње, Подгѡрица, Бљеолопѡвлићи* и другим, од којих су начињени.

142. Само се присвојни придеви постали наставком *-ји* од именица средњег рода на *e-ета*, које значе нешто младо: *јѡгѡѡћѝ, јарѡћѝ, телѡћѝ, жѡдреѡћѝ, ћурѡћѝ, магарѡћѝ* — одликују од осталих за припадање тим што имају акценат независан од именица. Тако и придеви на *-ски* који значе припадништво извесном имену места чија се основа завршава групом сугласника, те се у придеву умеће непостојани полугласник између њих: *ровѡ^ачки* од *Рѡвца*, *гатѡ^ачки* од *Гѡцко*, *дрезѡ^ански* од *Дрезга*, *близѡ^ански* од *Близна*. И код једних и код других акценат је сталан у свим облицима, — код првих на последњем слогу именичке основе, а код других на непостојаном полугласнику.

143. **Описни придеви.** Једносложни су двојаког типа:

а) они у којих се ном. једнине м. рода разликује акцентом од истог облика у жен. и средњем роду: *јѡк — јѡкѡ — јѡкѡ*;

б) придеви код којих је акценат исти у облицима сватри рода: *зѡрѡв — зѡрѡва — зѡрѡво*.

Придеви:

јѡк, брѡв, крѡв, крѡњ, блѡг, врѡћ, крѡшт, врѡн, лѡд,

*жив, драг, кус, жуш, грк, љуш, млад, плав, зус(ш),
рић, слан, сув, шврд, шућ, бдс —*

имају у неодр. виду дуги акценат на коренову слогу, поред ном. једн. мушког рода, још и у акузативу, кад је овај једнак с првим обликом, тј. у једносложном облику. У свима осталим, повећањем броја слогова, акценат се преноси на крајњи слог: *јакд — јакљ, брэд — брљ, кривд — кривљ*. Акценат овде зависи од броја слогова, те је он, према томе, на наставку и у свим облицима женског и средњег рода: *јакд — јакљ, јакѐ — јакѓ, јакѓј — јакљ, јакљ — јакѓ* итд. У делу Црнаца [^] (дугом низлазном) ном. мушког рода одговара ' номинатива женског и средњег рода и свих независних падежа м. и средњег рода: *јак старь^сц*, а *јака баба* и *јако јајце* или: *јак старь^сц* а: *јака старца* и *јака чѝла*. Међутим и тамо редовно: *јакѐ бабе* и *јакѓј баби* — разуме се, јер се [^] чува на крају и тамо где су познати узлазни акценти.

144. У облика одређеног вида акценат је редовно на првом слогу, како у мушком тако и у средњем и женском роду: *крњѝ — крњѓ — крњѐ* и *крњѝ — крњѐ — крњѓ*. С једне стране ном. јединине неодр. вида, а с друге сви облици одређеног вида утицали су на неодр. вид (ж. и ср. род уопште и на зависне падеже мушког рода), те је у говорима западне и југозападне Црне Горе познат само дуги низлазни акценат на почетном слогу. Према *жив* и према: *живѝ — живѓ — живѐ* добивено је: *жива — живо* (ж. и ср. род у облику неодр. вида).

Ова особина се само дотакла пиперског говора у селу Рогамима.

145. Под буди каквим условима, дуљи се самогласник у једносложних придева: *ндв, сѝв, знѓн, мѝк, стрѓн, вѝш, шѝј, рус, чѝл* (испор. код Вука: *ндв, сѝв, знѓн, мѝк* и друге с "), и тако они са свима својим акценатским особинама припадају типу: *јѓк*.

146. Једносложни с кратким самогласником у ном. мушкога рода:

ѓдрѓв, прѓв, прѓс(ш), кљѓс(ш), рѓд, иљн, стрѓм, шрѓм, садр, чѝс(ш), шуш, лѓ^ак, (х)рѓм, дљг, крш, љдш, мрѓк, иљѓн, сѝш, слѓб, фрљг, стар, —

свуда задржавају исти акценат сем што, као уосталом и код Даничића, прва два од набројених у облику одређеног вида могу, а последњи мора дуљити коренов самогласник: *здр̄ав̄и*, *цр̄ав̄и* (поред: *здр̄ав̄и*, *цр̄ав̄и*) и *ст̄ар̄и* (једино овако).

147. **Двосложни** придеви углавном су двојаки:

а) с наглашеним првим слогом: *жӯћка̄с(ш)*, *гр̄дѣ̄н*;

б) с наглашеним крајњим: *бог̄дш*.

С кратким акцентом на првом слогу их је велики број:

аљка̄в, *глӣба̄в*, *бр̄ља̄в*, *ба̄ља̄в*, *вр̄ља̄в*, *га̄ра̄в*, *гн̄дја̄в*,
гн̄џа̄в, *зн̄дја̄в*, *мр̄ша̄в*, *ӣља̄в*, *мӯца̄в*, *гр̄ба̄в*, *кӣља̄в*,
иљ̄џа̄в, *гӯба̄в*, *кр̄дст̄а̄в*, *ра̄ња̄в*, *гӯша̄в*, *кл̄дӣа̄в*, *рӣ-*
та̄в, *дла̄ка̄в*, *л̄џ̄а̄в*, *рӯња̄в*, *жӣља̄в*, *слӣна̄в*, *ла̄ја̄в*,
чӯӣа̄в, *тра̄ња̄в*, *шд̄га̄в*, *трӣча̄в*, *ћд̄ра̄в*, *ћд̄ла̄в*, *рд̄ӣа̄в*,
вд̄шрен, *лѣ̄дѣ̄н*, *шн̄џѣ̄н*, *срѣ̄брн*, *кл̄дӣа̄с(ш)*, *крӣ-*
ла̄с(ш), *кӣш̄а̄с(ш)*, *па̄с̄а̄с(ш)*, *ћд̄ш̄а̄с(ш)* *прӯт̄а̄с(ш)*, *иљ̄џ̄-*
га̄с(ш), *иӯш̄а̄с(ш)*, *бл̄а̄шѣ̄н*, *бр̄ӣжѣ̄н*, *жѣ̄љѣ̄н*, *мр̄д̄чѣ̄н*,
вӣчѣ̄н, *л̄д̄мѣ̄н*, *дб̄ѣ̄л*, *гл̄а̄шѣ̄к*, *кӣшѣ̄н*, *вл̄д̄бѣ̄н*, *бр̄ӣ-*
жѣ̄н, *сѣ̄шѣ̄н*, *шд̄ӣѣ̄л*, *мд̄кѣ̄р*, *вӣчѣ̄н*, *вл̄д̄бѣ̄н*, *рд̄сѣ̄н*,
бӣшѣ̄р, *вӣшѣ̄к*, *ја̄дѣ̄н*, *гл̄а̄сѣ̄н*, *пд̄а̄ѣ̄н*, *вѣ̄дѣ̄р*, *вл̄д̄-*
жѣ̄н, *ја̄сѣ̄н*, *кр̄ӣшѣ̄н*, *сӣшѣ̄н*, *д̄стѣ̄р*, *тѣ̄а̄нѣ̄к*, *ӯзѣ̄к*,
мӯчѣ̄н, *чӯдѣ̄н* и др. —

у свим облицима и неодр. и одређеног вида акценат имају на коренову самогласнику. И не само то, већ придеви на *а̄в* и *-а̄с(ш)* дужину самогласника из тих наставака у мушком роду, где се налази у затвореном слогу, преносе у све отворене слоге облика неодр. вида; са *глӣба̄в* и *крӣла̄с(ш)* је једнако: *глӣба̄ва*, *крӣла̄ста* (ж. р.), *глӣба̄во*, *крӣла̄сто* а и: *глӣба̄ва*, *крӣла̄ста* (ген. једн. м. р.), *глӣба̄ву*, *крӣла̄сту*... У облицима одређеног вида те дужине нема: *глӣбав̄и* — *глӣбав̄а* — *глӣбав̄о* и *крӣла̄ст̄и* — *крӣла̄ст̄а* — *крӣла̄ст̄о*.

148. Код Даничића из целе ове групе придев *д̄бар* у облицима неодређеног вида из којих испада непостојани полугласник — преноси акценат на наставак. У пиперском их је неколико таквих. Не само: *д̄д̄бѣ̄р* — *д̄обр̄а* — *д̄обр̄д* већ и: *вѣ̄дѣ̄р* — *а* *вед̄р̄д* — *вед̄р̄д*, *мд̄кѣ̄р*, а *мок̄р̄д* — *мок̄р̄д*, *мд̄дѣ̄р*, а *модр̄д* — *модр̄д*, *д̄стѣ̄р* а *ос̄тр̄д* — *ос̄тр̄д*, *сл̄д̄ѣ̄к*, а *сл̄а̄шк̄а* — *сл̄а̄шк̄д*.

149. Нешто је већи број примера који су, преносећи акценат на крајњи слог, свим облицима пришли типу с акцентом на крају;

горнѡт, крошњѡт, руњѡт, брснѡт, лиснѡт, уснѡт, вунѡт, меснѡт, чворнѡт, кљунѡд, пљоснѡт, шушњѡт, космѡт, пернѡт, шумнѡт, реснѡт, главѡт, речѡт, очѡт, сенѡт, —

у Акцентима Даничићевим имају `` на првом слогу, а овамо се кроз све облике акцентом подударају с придевом *богѡт*.

150. Дуги акценат првога слога:

бурьѣн, жудьѣн, стальѣн, будьѣн, здрьѣн, срамьѣн, видьѣн, јавьѣн, слѡвьѣн, гњѣвьѣн, кивьѣн, шѡмѣн, красьѣн, грѡдьѣн, мрѡзьѣн, шрѡдьѣн, грѡзьѣн, шужьѣн, сѡшьѣн —

остаје такође непроменљив кроз све облике и неодр. и одређеног вида. У неколико примера у пиперском није позната дужина наглашеног слога: *дѡвьѣн* (а не: *дѡван*) — *дѡвна* — *дѡвно*, *грѡшьѣн*, *грѡтна* — *грѡшно*, *дѡчьѣн* — *дѡчна* — *дѡчно*, *ѡмьѣн*, *ѡмна* — *ѡмно*, *(х)ѡшьѣн* — *(х)ѡтна* — *(х)ѡшно*. И тако су ови у свему једнаки с онима чији је акценат у свим дијалектима српскохрватског језика кратак.

151. Зависно од квантитета основног самогласника акценат на крајњам слогу остаје непроменљив, или се с њега превлачи на почетак. Придеви:

ждѡьѣн, мрѡсьѣн, снѡжьѣн, краѡтьѣк, злѡшьѣн, мѡрьѣн, сјѡјѣн, стѡдѡьѣн, плѡшьѣк, квѡрѡьѣн, мѡшьѣн, стрѡшьѣн, сѡдѡьѣн, краѡсьѣн, прѡзьѣн, глѡдѡьѣн, круѡвьѣн, прѡшьѣн, грѡдьѣн, (х)лѡдѡьѣн, мѡсьѣн, рѡвьѣн, рѡжьѣн, дѡжьѣн, (х)рѡбѡьѣр, шѡјесѣн, врѡједѡьѣн, рѡједѡьѣк, —

у Вукову речнику и код Даничића имају дуг узлазни акценат на првом слогу — последња три кратак узлазни на средњем —, што ће рећи да им је стари акценат био на крају. У пиперском, аналогijом, према облицима одређеног вида, добивен је и у облицима неодређеног вида акценат какав је овде обележен, и ова група се ничим не разликује од групе

типа: *будь^ен* из претходне тачке. Напола само извршило се померање акцента у придева:

штѣжь^ек, жйдь^ек, шупи^ель, мукь^а мудь^ер;

тај акценат је доспео на први слог облика номинатива мушкога рода, а женски и средњи род, као и зависни падежи м. рода, у неодр. виду још чувају акценат на наставку: *штѣшкѧ — штѣшкѧ, жйшкѧ — жйшкѧ, шупиѧ — шупиѧ, мукѧ — мукѧ, мудрѧ — мудрѧ*. Код великог дела претставника говорних у Подгорици једначење акцента и у ових пет примера је потпуно, тј. у сва три рода акценат је на првом дугом слогу. А у пиперским Рогамима и овде срећемо подражавање подгоричком акценту.

153. Нарочито је потребно нагласити да су облици неодређеног вида у зависним падежима доста ретки у употреби; место њих се и у њихову значењу тамо све више употребљавају облици одређеног вида. Нарочито ће се ретко чути облици зависних падежа у женском роду. И зато се не може рећи да последњих пет примера и у тим облицима чувају акценат на крајњем слогу. Према: *Мудрѧ* ондга чѧка, фѧла Бѧгу, рећи ће се: *Мудрѧ* женѧ (а не *мудрѧ* итд.) или према: *Тѧшка* срѧца ће се растѧнут — *штѣшкѧ* итд.

153. Код примера с кратким самогласником у корену акценат се у облицима оба вида чува на крајњем слогу основе. Услови за преношење није било и наглашава се:

богѧшт — богѧшта — богѧшто, бркѧшт — бркѧшта — бркѧшто, брадѧшт, вѧсѧшт, криѧшт, кракѧшт, гѧвѧшт, носѧшт, плеѧшт, гранѧшт, грѧшт, гѧсѧшт, вљечѧшт, љушѧшт, честѧшт, манѧшт, стасѧшт.

Ипак су акценат пренели с краја: *лв^ањскѧ, дѧсни* и *дѧвѧљи*, који немају облика неодр. вида. По моме мишљењу, узрок преношењу ће бити скраћивање броја слогова — у свих се основа завршава групом сугласника, а између тих сугласника морао би се за неодређен вид претпоставити полугласник, на коме би требало да буде акценат.

154. Придеви: *зелѧн, мавѧн, румѧн, малѧн, студѧн, свилѧн, црвѧн, голѧм, шарѧн, дебѧо, висѧк, дубѧк, далѧк, ширѧк*, — који

у неодр. виду — мислим на дијалекте који су у основи књижевног језика, — у облицима с наставцима, померају акценат на те наставке, — овамо су, зацело аналогично, изједначили све облике. Према ном. мушког рода и свима облицима одређеног вида добивено је: *зелѣна* — *зелѣно*, *студѣна* — *студѣно*, *голѣма* — *голѣмо* итд.

155. **Вишесложни описни придеви** су, као и именице, тројаког типа:

- а) с акцентом на првом слогу: *идѣосѣн*;
- б) с акцентом на неком унутрашњем: *валѣашѣн*;
- с) с акцентом на крају: *богалѣс(ш)*.

Од читавог низа Даничићевих примера с " на почетку, мањи број њих има такав акценат и у пиперском. Придеви:

лѣубичѣс(ш), *рѣжичѣс(ш)*, *слѣбодѣн*, *бѣлесѣн*, *жѣлосѣн*, *милосѣн*, *срѣмотѣн*, *идѣосѣн*, *сувошѣн*, *идѣведѣн*, *ћѣскошѣн*, *слѣбѣѣчѣк*, *пунѣчѣк* —

не мењају обележени акценат ни у вези с променом рода ни у облицима одређеног вида. На штету типа с акцентом на крају повећали су се само са: *дѣгѣчѣк*, *плѣветѣн* и *маѣчѣк* (испор. код Даничића: *дугѣчак*, *плавѣшан* и *маѣчак*) — уколико први од њих у већем броју српских дијалеката није чешћи с акцентом какав је у пиперском (у државном издању Вукова речника поред *дугѣчак* у загради стоји у *дѣгѣчак*). А знатан број примера који су раније припадали — у многим нашим дијалектима и сад припадају — овоме типу померио је акценат на крајњи слог. На њих ћемо се мало ниже осврнути.

156. Свој акценат су сачували сви примери у којима се непосредно иза акцента налази дуги слог. Акценат се не преноси преко дужине, и придеви:

гѣдѣвѣн, *дѣшевѣн*, *прѣшѣвѣн*, *учѣвѣн*, *врѣтѣн*, *мѣдѣврѣн*, *сѣгѣурѣн*, *(х)ѣлѣдѣвѣн*, *дѣвлѣѣчѣн*, *дѣсѣрѣн*, *сѣмѣрѣн*, *чѣвѣврѣн*, *шѣмѣлѣн*, *плѣѣчѣвѣн*, *чѣмѣрѣн*, *ѣвѣурѣн*, *дрѣжѣвѣн*, *идѣлѣвѣн*, *ѣсѣвѣн* и др. —

ову заштитну дужину, заједно с акцентом, чувају у свима својим облицима.

157. Акценат средњег, а тако и дужину последњег слога, у облицима неодређеног вида чувају:

*дежмѣкѣс(ш), корѣшѣс(ш), зелѣнкѣс(ш), црвѣнкѣс(ш),
јогѣунѣс(ш). љеаѣушкѣс(ш), ковѣрѣчѣс(ш), шуѣљѣйкѣс(ш),
румѣнкѣс(ш), трбѣушѣс(ш).*

У одређеном виду акценат остаје исти, али се ова дужина скраћује: *дежмѣкастѣи — дежмѣкастѣа — дежмѣкастѣо, зелѣнкастѣи, ковѣрѣчѣстѣи* итд.

158. Нису тако доследни у чувању свог акценатског типа придеви на *-ѣн*. Поред:

*бајѣштѣн, оскѣудѣн, подѣобѣн, ваљѣштѣн, јесѣйѣн,
имѣштѣн, имѣшѣн, шѣрѣштѣн, љѣубѣзѣн, челѣйѣн,
језѣйѣн, умљѣшѣн; —*

*кѣдрисѣн, ѣбичѣн, ѣбѣљѣн, стрѣвичѣн, прѣвичѣн, прѣјѣштѣн,
упѣштѣн;* како је и означено, имају акценат на првом слогу, а не на унутрашњем, како би према Вукову и Даничићеву акценту очекивали.

159. Најчешће промене именичког акцента вршиле су се под утицајем једних облика на друге. Те врсте аналогѣја учинила је своје и код једне групе двосложних придева. Код друге опет (придеви на *-ат* и *-иш* тач. 149), а и овде специјално, једначење једног акценатског типа с другим почива на аналогѣји нешто друкчије природе. Сви облици једног вишесложног придева имају исти акценат; али чињеница што је повелики број примера са једним наставком имао исти акценат, — учинила је, изгледа, да се за овај или онај наставак веже овакав или онакав акценат. Тако на пр. придеви на *-ѣн* имају акценат на почетном или унутрашњем слогу. Првих је било више, и то је, ја држим, учинило да неколико њих из друге групе акценат пренесу на први слог (случај са *кѣдрисѣн* и осталим придевима). Тим путем ће, ваљда, и *дѣзѣѣчѣк, илѣѣветѣн* и *мѣѣчѣк* бити пренели акценат на први слог.

160. Типа с акцентом на крају су:

а) на *ѣс(ш)*:

*богаљѣс(ш), дугуљѣс(ш), ѣавољѣс(ш), врагољѣс(ш),
пѣцѣљѣс(ш), кривуљѣс(ш), пастушѣс(ш);*

b) на *-иш*:

баровиш, ваљовиш, камениш, вљетровиш, биковиш, јадовиш, кишовиш, бусениш, брдовиш, бреговиш, мљешовиш, огњевиш, љековиш, мь^агловиш, гласовиш, видовиш, ваљовиш, вљековиш, дурновиш, ђубровиш, пљесковиш, шаровиш, стра(х)овиш, плаовиш, силовиш, темелиш, сеновиш;

c) на *-ив*:

бојажљив, кичељив, срамежљив, крмељив, шугљив, болешљив, миришљив, говорљив, северљив, џандрљив, грабежљив.

161. Придевима на *-ас(ш)* је у доста случајева (види тачку 157) наглашен средњи слог, и зато је такав у примерима: *гољубас(ш), бљељушас(ш), бљеличас(ш)*, у којих је у Даничића на истом слогу узлазни акценат. Већи број с тим наставком померио је акценат с првога на крајњи слог основе: *алатас(ш), доратас(ш), ђогатас(ш), гра(х)орас(ш), дрвенас(ш)*; а од придева с наставцима *-ив* и *-иш*: *миљостив, жалостив, времениш, камениш, племениш, мљешовиш, стрмениш, истиниш¹⁾*. Таквих је неколико који с унутрашњег преносе акценат на последњи слог основе: *насршљив, дочекљив, замешљив, зазорљив и набусиш, опорит, набрециш, напрасиш* (испор. у Вука: *насршљив, дочекљив, замешљив, зазорљив и набусиш, опорит, набрецит, напрасиш*).

162. Као у свих из група под *a*, *b* и *c* тако и у ових последњих делимично у Црнцима, а, познато ми је, у Бјелопавлићима као и у васојевићком говору, редовно се преноси акценат с последњег на претпоследњи слог облика ном. (и акузатива кад му је једнак) једнине м. рода: *насршљив, замешљив, набусиш, опорит, миљостив, племениш*, — као год и: *богаљас(ш), баровиш* и *бојажљив*. То значи да се мешање типова у вези са једнаким суфиксима вршило у времену

¹⁾ За овакво померање акцента знају несумњиво и други говори српскохрватски. Поред акцента какав је у Даничића, Вук у неким случајевима зна и за акценат какав смо означили за пиперски говор; поред *камениш* у Вукову речнику у загради стоји и *камениш*, док је код Вука *мјешовиш* на првом месту, а *мјешовиш* је у загради.

заједнице свих ових црногорских говора, док су, насупрот, једначења акцента једних облика према другим облицима у пиперском вршена у касније време, свакако пошто се васо-јевићки акцентом од њега одвојио.

АКЦЕНАТ ЗАМЕНИЦА

163. **Личне заменице.** Има неколико особина по којима се црногорски говори слажу с осталим западним и југозападним говорима српскохрватским. Једна од таквих особина је и акценат личних заменица. Кад је, како се држи, облик инструментала заменице 2-ог лица и повратне заменице могао утицати на промену акцента у облицима генитива и датива (с првим је једнак акузатив, а с другим локатив), несумњиво је аналогија још лакше могла учинити своје у говорима црногорским, где за све зависне падеже, сем инструментала, има само један облик (познато је да је у тим говорима облик датива и локатива једнак са обликом ген. — акузатива).

Ниједан облик једнине заменица 1 и 2 лица у пиперском не зна за акценат на наставку, већ је у њему акценат свагда на првом слогу: *јд, шд* — *мѣне, шѣбе, сѣбе* (ген., дат., акуз. и лок.) — *мндм, шдбѣм, сѣбѣм*.

Акценат облика 1 и 2 лица множине су, као и у говорима с најновијом акцентуацијом, али је друкчији квантитет самогласника у генитиву (а с њим је једнак и локатив) — акузативу множине; тај самогласник овамо је редовно кратак, те је место $\hat{}$ у том облику $\ddot{}$: *ндс* и *вѣс* (И *вѣс* и *ндс* су звѣлѣ, — Бйјо (')е у *ндс* цйјо дѣ^ан јучѣ, — И *вѣс* ћемо чѣкѣт, — Јесу ли знѣли за *вѣс*? Заборѣвила сѣ^ем нѣ ђѣцу при *вѣс*, — и само тако).

164. Акцентом облика личне заменице 3-ћег лица, неки црногорски говори, а међу њима и пиперски, отишли су још даље. Не само да у тим говорима није познат акценат на наставку зависних падежа, него се акценат с краја помера на први слог и у номинативу женског и средњег рода једнине, као и у ном. мн. сва три рода. Слика акцента:

<u>дн</u> <u>дно</u>	дна	<u>дни</u> <u>дна</u> <u>дне</u>
њѣга	њѣ	њѣ(х)
њѣму	њѣј	њѣма
њѣга	њѣ	њѣ(х)
њѣм	њѣм	њѣма
о њѣму	о њѣј	о њѣ(х), —

показује да су облици и квантитетом утицали једни на друге. Акцент ном. јединине м. рода се скратио по угледу на женски и средњи род, а акценат ген. (и акуз.) — лок. множине по угледу на акценат облика датива-инструментала. На исти начин се скратио и акценат ген.-акуз. множине — *ндс* и *вдс* према *нда* и *вда*.

165. Осем изложенога нема никаквог неслагања са оним што је забележено, било код Вука, било у граматицама његова језика,— наравно рачунајући с померањем Вукова акцента за слог унатраг, ако акценат није био на првом слогу. Заменице: *неко* (— *некѣга*), *нешто* (— *нечеса*), *нико* (— *никѣга*), *свако* (— *свакѣга*), *свашто* (— *свачеса*),— не дају, дакле, ништа посебно ни у једном од облика својих. А упитне заменице *кѣ* и *штѣ*, само то што су у двосложним облицима сачувале стари акценат на наставку *кѣга* — *кѣмѣ* — *о кѣмѣ*, *чѣму* — *о чѣму*. Генитив заменице за ствари увек и свуда има низлазни акценат на првом слогу — *чѣса*.

166. У ном. заменица *кѣ* и *штѣ* акценти могу бити и дуги, зависно од употребе њихове у реченици. Кад се самостално, као одвојено питање, у чуђењу употребе — њихов акценат је дуг: *кѣ!*?, *штѣ!*? Сложене с партикулом *гој* (*гођ*, управо *год*) имају тројак акценат: “ на самој заменици кад је значење неодређено *кѣгој* и *штѣгој*; на партикули “ кад је значење такве заменице одређено: *ко гѣј* и *што гѣј* и с дуљењем акцентованог самогласника партикуле: *ко гѣј* и *што гѣј* (само при извесним расположењима).

167. Померање акцента на предлог може бити тројак:

а) акценат се преноси с облика инструментала личних заменица 1 и 2-ог лица, и с тога облика повратне заменице — на све предлоге који уз овај облик дођу: *за мѣм*, *за шѣм*,

зѧ собѧм, нѧдъ^а мнѧм, прѧдъ^а мнѧм, прѧ(д) шобѧм, ид(д) шобѧм.
сѧ^а собѧм, прѧ(д) собѧм, нѧш собѧм, ид(д) собѧм;

б) с облика генитива свих лица и оба броја преноси се акценат само на двосложне предлоге: *испрѧд мене, испрѧ(д) тебе, изѧ себе, искрѧј тебе, испрѧд нас, искрѧј вас, изѧ њи(х), премѧ њи(х), искрѧј њи(х), испѧд њи(х), порѧд њи(х), мѧмо њи(х), вѧше њи(х)*;

с) с једносложних облика ових заменица помера се кратки акценат на једносложне предлоге: *зѧ њи(х), зѧ нас, нѧ вас, ѱ њи(х), ѱ вас, ѱ нас. код вас, код њи(х), ѧд њи(х), дѧ њи(х), уз њи(х), ѧд вас, ѧд нас, дѧ нас* — само гдекад у селу Црнцима.

167. Од **придевних заменица** присвојне имају најинтересантнији акценат, по томе што је он знатно друкчији него у дијалектима нашим који су у основи књижевног језика. Заменице 1-ог и 2-ог лица и повратне присвојне заменице у ном. и акуз. једине женског и средњег, а у ном и акуз. множине сва три рода, померају акценат с крајњег на претходни слог, али не мењају природу његову: *мѧја — мѧју, мѧје, швѧја — швѧју, швѧје, свѧја — свѧју, свѧје, мѧји — мѧја, мѧје. швѧји, швѧја, швѧје, свѧји, свѧја, свѧје*. Ово померање се може објашњавати једино повођењем за акцентом облика множине ових заменица (упор. са: *нѧш, нѧша, нѧше, вѧш, вѧша, вѧше*), уколико је овај утицај могућно претпоставити.

168. Код показних заменица за количину узлазном акценту Вукова језика овамо обично одговара низлазни акценат на истом слогу: *оволикѧ, шѧликѧ, оноликѧ* (према Вукову: *оволики, шѧлики, онолики*). Али исто тако обичан је и акценат на крајњем слогу: *оволикѧ, шѧликѧ, оноликѧ*. Управо облици са једним и другим акцентом употребљавају се напоредо и оба акцента су подједнако обични. Двојак је акценат и у показних заменица за каквоћу: *овѧкви и оваквѧ, шѧкви и таквѧ, онѧкви и онаквѧ*. Овде се може рећи да је обичнији дуги акценат једино у 2-ом лицу.

Остале заменице ни акцентом ни квантитетом не дају ништа ново према акценту дијалеката с најновијом акцентуацијом. И сви они које би тај акценат интересовао лако ће га конструисати према акценту какав је забележен у речни-

цима и граматикама нашег књижевног језика, — повлачећи овај, наравно, за један слог према крају, увек кад се не налази на првом слогу у облику низлазних акцената.

АКЦЕНАТ БРОЈЕВА

169. Од свих врста речи бројеви имају најпростији акценат. Скоро сви чувају стање старије штокавске акцентуације. Па ипак је потребно рећи штогод и о акценту бројева.

Број *једѣ^ан* у облицима зависних падежа — не само у инструменталу — има двојак акценат; чешће се наглашава: *једнѡга, једнѡме*, а доста је обично и: *једнѡгѡ, једнѡмѣ* (те је тако у Црнцима поред низлазног познат и узлазни акценат на првом слогу наставка: *једнѡга* и *једнѡме*). Даље, и број *четѣ^ири* употребљава се не само с означеним, него и с помереним акцентом на првом слогу — *чѣ^итири*. Овако нарочито у казивању вишецифрених бројних именована. Акценте свих осталих бројева лако ћемо одредити према Вукову акценту. И не само простих бројева, већ тако и редних и збирних. Ови последњи и у пиперском говору, као и код Вука, лепо знају за разлику између номинатива (и акуз.), с једне, и осталих падежа, с друге стране: *двѡје* — *двѡгѡ* (или *дво¹егѡ*) — *двѡмѣ* — *двѡје* — о *двѡмѣ*, *трѡје* — *трѡгѡ*, *чѣ^творо* — *чѣ^творѡгѡ*, *пѣ^торо* — *пѣ^торѡгѡ*, *шѣ^торо* — *шѣ^торѡгѡ*, *дѣ^сѣ^торо* — *дѣ^сѣ^торѡгѡ*. А од њих можемо навести: *пѣ^дес^торо*, *шѣ^дес^торо*, *сѣ^дѣ^торо*, *осѣ^торо* и *дѣ^ведес^торо*, као примере који су акцентовани слог скратили (испор. са Вуковим: *пѣ^десѣ^торо*, *шѣ^десѣ^торо* итд.).

170. То још није оно што нарочито карактерише пиперски акценат бројева. Код њих је тамо, управо, најинтересантније немање акцента. При самосталној употреби бројеви се, природно је, наглашавају (горе смо видели како); али се ни ту, ако дође више бројних именована, претпоследње никако не акцентује: *Трѣ^тста дваес^т чѣ^тири*, *сѣ^дѣ^торо* пѣ^т, *шѣ^дес^т ѡсѣ^торо*. Кад се бројна именована везују свезом и —

а то врло често бива — онда се и с последњег нагласак преноси на свезу, те и оно остане без акцента:

Трѣста и двадес ѝ четири, седь^амдесет ѝ пѣт, тридес ѝ четири, двѣѣста и четрдес ѝ ось^ем, деведесет ѝ девѣт, стѣ и четрдес ѝ пѣт, седь^амдесет ѝ седь^ем итд.

171. Употребљени с именицама, бројеви су под акцентом кад је јачина говора на њима, тј. ако их је због реченичног акцента потребно нарочито нагласити. Иначе, и прости и збирни бројеви су безакценатске речи:

То не бѣ мѡгли свршит ни двѣдѣс љуђѣ, а: Прѡђѣ овудѣје двадес љуђѣ. Їмѡ онѡђѣ да пѡсѣ и тридѣстѡро јѡгњѡди—а: Чѡва тридѣстѡро јѡгњѡди и тѣшкѡ му (')е. Онѡђѣ су само двѣје жѣне — а: Јесу ли прѡшле онѣ двѣје жѣне. Рѣкь^а сь^ем да је тѡ бѣлѡ шрѡје ѣецѣ и Љѡти се што су му преко ливѡдѣ прѡшла шрѡје ѣецѣ. Јѡ рѣкѡ(х) да доведѣш педесѣт другь^а, аѣ т дошь^а с двѣдес ѝ пѣт, и Послѡше једно педесет љуђѣ да ји(м) помѡгу.

То, уосталом, и није особина само бројева, већ и осталих речи које се атрибуцки употребљавају, само се све те друге речи чешће нарочито истичу па, дакако, и чешће наглашавају.

АКЦЕНАТ ГЛАГОЛА

172. Акценат у глагола је углавном једнаких особина с именичким акцентом. Најпре, и код глагола акценат је покретљив, те у облицима једне категорије није свагда једнак. И, обратно, облици великог броја глагола не знају за разлику у акценту. То је оно што је битно за наш језик уопште. А, напосе у говорима Црне Горе, дијалекатске особине глаголског акцента исте су природе као код именица. Своде се на међусобни утицај акцента једних облика на акценат других. Овакве промене акцента карактеристичне су специјално за пиперски говор.

По акценту облици глаголски се деле у две групе: у групу облика с акцентом презента и у групу с претериталним акцентом. Који од глаголских облика спадају у једну, а који у другу групу видећемо у току излагања. А да би се држали класификације коју смо узели код досад прегледаних врста речи, и глаголе ћемо прегледати по врстама, а не по глаголским облицима, какво би класификовање, с друге стране, било zgodније.

173. Од свих глагола најзамршенију слику акцента дају — **глаголи прве врсте.**¹⁾ Прости глаголи с наставком *e* у основи презента обликом инфинитива су једносложни, те се о разлици по акценту у томе облику може говорити једино с обзиром на порекло акцента и на његов квантитет. А имајући у виду ове две чињенице, глаголе прве врсте поделићемо на три акценатска типа:

а) тип у којег кратки низлазни акценат инфинитива одговара истом акценту код Даничића: *сѣс* (сјѣсти);

б) кратки низлазни акценат инфинитива према Даничићеву кратком узлазном: *плѣс* (плѣсти) и

с) дуги низлазни акценат одговара Даничићеву дугом узлазном акценту: *трѣс* (трѣсти).

174. Глаголи који у инфинитиву имају стари “:

сѣс — сѣдѣм, јѣс — љјѣм, пѣс — пѣнѣм, срѣс — срѣшѣм, врј — врѣнѣм, стѣј — стѣгнѣм, дѣј — дѣгнѣм, пуј — пуќнѣм, нѣј — нѣкнѣм (скоро сви презенте иду у II-гу врсту) —

већином чувају такав акценат у свим облицима (примери нису потребни). Сложени с њима опет имају акценат простих, сем што у аористу (2 и 3 лице једнине) померају акценат на префикс: *засѣс — засѣде* (ти и он), *изврј — љзврже, нѣпаде, љздиже, врѣпуче, љзѣде, сѣсрете, љзнице, врѣдиче*.

175. Неки од тих глагола акценат инфинитива у презенту преносе на крајњи слог првог лица једнине и слоге које му одговарају у множини: *крѣс — крѣдѣм — крѣдѣш — крѣдѣ — крѣдѣмо — крѣдѣше — крѣдѣ; у императиву: крѣдѣ —*

¹⁾ Узео сам поделу Авг. Лескина на 4 врсте.

крѣдѣмо — *крѣдѣте*; партиципу презента: *крѣдѣћи* и имперфекту: *крѣдѣја(х)* — *крѣдѣјаше* — *крѣдѣјасмо* — *крѣдѣјасте* — *крѣдѣјау*. Овакви су још:

прѣс — *прѣдѣм*, *мѣс* — *мѣзѣм*, *пѣс* — *пѣдѣм*, *стрѣј* — *стрѣжѣм*, *сѣј* — *сиечѣм*.

176. Акцентовано *e* у презенту ових глагола у говору пиперском редовно је кратко. То је важна одлика овог и њему сродних говора црногорских, а везана је за акцентовани слог којему претходи дужина коренова самогласника. Глаголи истог акценатског типа у којих је акценат презента на првом слогу чувају дужину самогласника којим се завршава основа овог облика. Тако исто у глагола типа *b*, у којих је коренов самогласник кратак, акцентовано *e* у презенту је дуго (види ниже тачку 179). У пиперском говору сви глаголи типа *a*, кад је код њих у презенту дуг коренов слог, изједначили су се акценатом с глаголима типа *трѣс* — *трѣдѣм* (тип *c*). А оно што карактерише тамошњи акценат глагола тога типа јесте непознавање дужине самогласника којим се завршава основа презента. И у овом случају, сложени глаголи подударају се акценатом с простим: *одгрѣзѣм*, *пострѣжѣм*, *помѣзѣм*, *укрѣдѣм* — *одгрѣзѣй*, *помѣзѣй*, *укрѣдѣй*, како у овима тако и у облицима с акценатом инфинитива; као: *стрѣго(х)*, *стрѣгѣ^a*, *стрѣжен*, тако и: *пострѣго(х)*, *пострѣгѣ^a*, *пострѣжен*. Само је 2 и 3 л. аориста у једнини друкчије, по томе што се акценат у тим лицима преноси на предметак: *пѣстриже* (ти и он), *одгрѣзе*, *дирѣде*. *дстриже*, *украде*.

177. Западноцрногорска особина преношења кратког акцената с крајњег отвореног слога позната је у селу Рогамима, не само код именица и придева већ и код глагола; у овоме селу срећемо у 3 л. једнине презента и 2 л. једн. императива: *мѣзе*, *помѣзе*, *крѣде*, *украде*, *мѣзи*, *помѣзи*, *крѣди*, *укрѣди*. У Црнцима не само с отвореног, већ и са сваког крајњег слога " се и код глагола преноси на слог који му претходи и мења притом низлазни карактер: *крѣдем*, *крѣдеш*, *крѣде*, *укрѣдем*, *укрѣдеш*, *укрѣде*, *крѣди*, *укрѣди* итд. У говору племена Васојевића, који је иначе с пиперским по свим дијалекатским особинама, сем у акценату, сасвим сродан, очекивали

бисмо, као и у селу Црнцима, у облицима једине презента преношење акцента на претпоследњи самогласник у облику *ʼ*. Међутим у том се говору овај пренос не врши, јер је предупређен дуљењем наглашеног слога. То значи да је дужина овог слога старија од појаве узлазних акцената. Квантитетом васојевићки се овде слаже с дијалектима који су у основи књижевног језика, али је стари акценат остао у њему непомерен: *грѣџѣм, стрѣџѣм, мѣџѣм, краѣѣм, подгрѣџѣм, острѣџѣм, помѣџѣм, укрѣѣм* (Краља, Ђулићи, Виницка) — и ту, дакле, као и у свим осталим случајевима кад је наглашени слог био дуг. У императиву, где дужине ове врсте нема, већ је акценатовани слог био кратак, померање се редовно врши: *грѣзи, мѣзи, краѣи, изгрѣзи, помѣзи, укрѣи* и само тако.

178. Облик инфинитива је у пиперском говору, као што је познато, с консонантским завршетком и отуда увек за слог краћи од истог облика у књижевном језику нашем. Ако је код Даничића и у многим нашим дијалектима, узлазни акценат на коренову слогу, овамо не можемо очекивати нешто што би одговарало томе стању, јер то и није исти облик. Померање акцента књижевног облика инфинитива и природа тога акцента морали су бити друкчији него у облику инфинитива црногорских говора, који је за један слог краћи од књижевног. У једносложним речима — облик инфинитива простих глагола ове врсте је од само једног слога — и не може бити речи о друкчијем акценту. И не само пиперски, већ и они говори црногорски који познају сва четири акцената (бјелопавлићки напр. и васојевићки) у инфинитиву морају имати само низлазне акценте на коренову слогу, односно узлазне акценте на префиксима. И разлика између Даничићева акцента инфинитива и акцента инфинитива црногорских говора сасвим је разумљива.

Зависно од дужине коренова самогласника глагола типова б) и с) у ствари су само два под-типа.

179. С кратким кореновим слогом:

пѣј — печѣм, шѣј — шечѣм, ѿлѣс — [плешѣм, мѣс — мешѣм, бѣс — бодѣм, грѣис — грѣбѣм, жѣј — жежѣм,

у презенту имају у једини наглашен слог пред личним на-

ставком и чувају дужину тога слога; у множини тај слог такође остаје дуг, али се акценат у 1 и 2 лицу преноси на наставак: *печѣм* — *печѣш* — *печѣ* и *пекѣу*, а: *печѣмѣ* — *печѣшѣ*, *печѣм* а *печѣмѣ*, *плетѣм* а *плетѣмѣ*, *метѣм* а *метѣмѣ*, *бодѣм* а *бодѣмѣ*, *гребѣм* а *гребѣмѣ* итд. Имперфекат и трпни придев слажу се с презентом, с једнином презента, али само местом, а не и квантитетом акцената; према: *печѣм*: *пецијѣ(х)* — *пецијѣше* — *пецијѣсмо* — *пецијѣју* и *печѣн* — *печѣна* — *печѣно*, *плетѣм(х)* и *плетѣн*, *метѣм(х)* и *метѣн*, *гребѣм(х)* и *гребѣн*, *бодѣм(х)* и *бодѣн*.

180. Глаголима сложеним са овима, и сложенима са некадашњим основним *несши* и *вѣсти*, акценат презента једнак је с акценатом инфинитива:

заплѣшѣм, *преплѣшѣм*, *оилѣшѣм*, *наплѣшѣм*, *исплѣшѣм*,
препѣшѣм, *оипѣшѣм*, *омѣшѣм*, *намѣшѣм*, *помѣшѣм*, *на-*
бѣдѣм, *забѣдѣм*, *пробѣдѣм*, *прѣбѣдѣм*, *убѣдѣм*, *загрѣ-*
бѣм, *огрѣбѣм*, *прѣгрѣбѣм*, *озѣвѣм*, *назѣвѣм*, *прозѣвѣм*,
зажѣжѣм, *ожѣжѣм*, *пожѣжѣм*, *довѣдѣм*, *провѣдѣм*,
завѣдѣм, *занѣсѣм*, *донѣсѣм* и др.

као: *заплѣс*, *преплѣс*, *омѣс*, *загрѣис*, *довѣс* итд. Према општој склоности ових говора, да према једним облицима други једначе свој акценат, могло би се претпоставити да је по среди утицај акцената инфинитива. Међутим, кад у простих глагола није тако, извесно није ни код сложених, већ ће овде бити сачувана једна врло стара особина. Прости глаголи имају, како смо видели, дуг акценат на крајњем слогу. Његова дужина је секундарна, новијег датума, и у овим и у осталим говорима нашег језика, а по пореклу то ће бити стари „, који се још у нашем прајезику, променом склопа речи, творбом сложених од простих, по познатој теорији проф. Белића о метатонији прасловенског акцената, преносио на претходни слог. Та промена за наш језик некада је била општа, па се знатно доцније у језику извршило једначење сложених облика с простим, а у пиперском говору и, познато ми је, у свим црногорским говорима, а несумњиво и у још којем дијалекту српскохрв језика, сачувало се то старо стање.

Сви остали облици сложених се слажу акценатом с обли-

цима простих глагола, сем што се у 2 и 3 л. једине аориста акценат преноси на предметак: *здишеште* (ти и он), *дмеште*, *здгребе*, *ддгедеште*, *дднесеште*, *прднесеште* итд.

181. Глаголи: *рђј* (рѣћи), *лђј* (лѣћи) и *мђј* (мѣћи) овамо у свим облицима презента, као и у књижевном језику (последњи не једино у 1 л. једине), акценат имају на првом слогу; облике аориста акценатски једначе с инфинитивом, а облике прошастог придева у ж. и ср. роду једине и свим родовима множине — с мушким родом једине истог облика, те свуда акценат имају на првом слогу: *рѣко(х)* — *рѣчеште* (ти и он) — *рѣкосмо* — *рѣкосшеште* — *рѣкошеште*, као *рђј*, и *рѣкла* — *рѣкло* — *рѣкли* — *рѣкле* — *рѣкла* — као *рѣкѣ^а* (испоредимо са: *рѣкох* — *рѣкосмо*, *рѣкло* — *рѣкла* — *рѣкли* у Вукову језику).

Сложени с овима у свему имају акценат простих: *прорђј*, *прорѣчеште*, *подлђј*, *подлђшеште*, *помђј*, *помђгу* (акценат 1 л. изједначио се с акцентом 2 и 3 лица), *помђгѣ^а* — *помђгла*, *помђжеште* — *помђжена* (а и: *поможѣн* и *поможѣна*), *помђзи* — *помђзеште*, *помђго(х)* — *помђгосмо* — *помђгосшеште* — *помђгосшеште*; једино у 2 и 3 лицу аориста: *идможе*, *прдрече*, *пддлеже* (дакле с померањем акцента на први слог). У Црнцима је делимично познат у инфинитиву узлазни акценат на предметку: *прдрѣј*, *прдлѣј*, *идмој*.

182. Примери глагола с дугим акцентом у инфинитиву, не само том дужином коренова слога, него и другим неким особинама разликују се од претходног типа. У презенту и простих и сложених глагола акценат остаје на слогу испред личног завршетка, али оно што је карактеристично за пиперски говор није место акцента, већ опет његов квантитет. Пошто је претходни самогласник дуг, акценатовани је (види правило у тачки 228) редовно кратак:

мѣс — *мѣшѣм* (— *мѣшѣш* — *мѣшѣ* — *мѣшѣмо* — *мѣшѣшеште* — *мѣшѣ*) *замѣс* — *замѣшѣм*, *навѣз* — *навѣзѣм*, *вуж* — *вужѣм*, *обуж* — *обужѣм*, *рѣс* — *рѣстѣм*, *зарѣс* — *зарѣстѣм*, *зѣс* — *зѣбѣм*, *навѣс* — *навѣбѣм*, *скѣс* (дужина се овде скратила, испор. са књиж. *скѣсшеште*) — *скѣбѣм*, *оскѣс* — *оскѣбѣм*, *врј* — *вршѣм*, *оврј* — *оврѣ*

*шѣм, шрѣс — шрѣсѣм, ошрѣс — ошрѣсѣм, лѣј — лѣжѣм,
шўј — шўчѣм.*

Акцентом презента с овима су и били једнаки они глаголи типа *а)* који у презенту имају дуг коренов слог. А кад су се и акцентом инфинитива изједначили с овима, у пиперском је нестало сваке разлике међу њима. Пошто су све особине акцента глагола овога заједничког типа, у говору пиперском и у осталим говорима Црне Горе, изнете у тачки 175, није се потребно на њему више задржавати.

183. Глагол *ићи* у инфинитиву не употребљава се у говору пиперском, већ се место њега узима глагол *(х)одѣш*. У презенту, у облицима једнине тај глагол има дуг акценат на самогласнику којим се завршава основа презента: *идѣм — идѣш — идѣ*, а у множини се овај акценат помера на крајњи слог завршетка: *идѣмѣ — идѣшѣ — идѣу* (у Вука је у свим облицима презента “ на првом слогу). Тако исто и у имперфекту: *ићѣ(х) — ићѣше* (ти и он) — *ићѣсмо — ићѣште — ићѣу* (у Вукову језику опет “ на првом слогу). Обрнуто, у аористу, према Вукову и Даничићеву узлазном, у пиперском је кратки низлазни акценат на првом слогу: *ѣдо(х) — ѣде — ѣдосмо*; у прош. придеву у облику једнине м. рода *ѣшѣ^а*, иначе *ѣшѣѣ — ѣшѣѣ — ѣшѣѣ*.

184. Сложени с *ићи*: *дѣј* (дѣћи), *нѣј* (нѣћи), *прѣј* (прѣћи), *зѣј* (зѣћи), *прѣј* (прѣћи), *сѣс* (сѣћи), *подѣс* (подѣћи), *изѣс* (изѣћи) — имају у инфинитиву низлазни акценат на коренову самогласнику, као и глаголи у тачки 182. Сем прва три, у којих је акценат презента само кратак, а на истом слогу: *дѣћѣм* (— *дѣћѣш — дѣћѣ — дѣћѣмо — дѣћѣште — дѣћѣу*), *прѣћѣм* и *нѣћѣм* (*поћи* се у народу тамо не употребљава већ место њега *ошѣс*), — остали су у презенту, по угледу на тип *мѣшѣм*, акценат пренели на самогласник испред личног наставка: *сѣћѣм* (*сѣћѣш — сѣћѣ — сѣћѣмо — сѣћѣште — сѣћѣу*), *зѣћѣм*, *прѣћѣм*, *подѣћѣм*, *прѣћѣм*, *надѣћѣм*.

Она три прва, с кратким акцентом на првом слогу облика презента, имају акценат презента још у императиву: *дѣћи — дѣћимо — дѣћиште*, *нѣћи — нѣћимо — нѣћиште*, *прѣћи — прѣћимо — прѣћиште* и, изузимајући облик мушког рода једнине,

где се чува стари акценат — *дошѣ^а*, у прошлом придеву: *дѣшла — дѣшло — дѣшли — дѣшле — дѣшла*. А стари акценат, поред наведеног облика прошастог придева, чувају још само у аористу: *дѣжд(х) — дѣждѣ (ти и он) — дѣждѣсмо — дѣждѣсте — дѣждѣше, прѣжд(х) — прѣждѣ и нажд(х) — наждѣ*. Неслагања између ове две групе, нека их овде као две посматрамо, сложених с глаголом *ићи*, има још у 2 и 3 л. једнине аориста. Према обеженом акценту аориста прва три глагола, у других се акценат у 2 и 3 л. једнине овог облика помера на први слог: *прѣђе, прѣђе, сѣђе, идиђе*.

185. Од глагола типа с дугим самогласником у коренову слогу свега неколико чувају дужину наглашеног слога у једнини презента, а то су они којима су облици једносложни, или којима је претходни слог кратак (ако су двосложни): *мрѣјеш (ѣ је било дуго) — мрѣм, шрѣјеш — шрѣм, прѣјеш — прѣм, дѣт — дѣм, клѣш — кунѣм*; а овакав акценат у 1 и 2 лицу множине повлачи преношење на наставак: *мрѣм — мрѣмѣ — мрѣшѣ, трѣмѣ — трѣшѣ — прѣмѣ — цѣршѣ и кунѣмѣ — кунѣшѣ*. Сложени имају познату особину да у свим облицима презента акценат пренесу за један слог према почетку речи: *умрѣјеш — ѣмрѣм, прѣтрѣјеш — прѣтрѣм, прошрѣјеш — прѣшрѣм, надѣш — надѣм, заклѣш — закѣнѣм, проклѣш — прокѣнѣм*. Као у презенту акценат је у оба глаголска придева: *прѣклео — прѣклеја — прѣклеја, прѣклет — прѣклетѣ — прѣклетѣ, прѣтрѣо, прѣтрѣш, ѣмрѣо, прѣтрѣо, ѣтрѣо*. У 2 и 3 лицу аориста преноси се редовно на предметак: *проклѣ(х) — проклѣсмѣ — проклѣстѣ — проклѣшѣ* (као и у презенту, ^ 1 лица једнине с крајњег слога у множини се преноси на наставак), а *прѣкле (ти и он) прѣшрѣ, ѣмрѣе, прѣшрѣе, ѣшрѣе*.

186. **Глаголи друге врсте** према акценту чине две групе. Првој од тих група припадају примери у којих је акцентован коренов слог у инфинитиву, а другој они којима је акценат на наставку *-ну*.

Известан број ових глагола инфинитивом обично иде у I врсту, а презентом у ову. У таквом инфинитиву акценат мора бити на коренову слогу. На њему је, ако је само кратак, и у свим облицима с инфинитивном основом, изузев 2 и 3

л. ј. аориста, где се акценат преноси на предметак кад су глаголи сложени:

*умѣ^ај (умаћи) — умѣ^око(х) — умѣ^аче (ти и он) — умѣ^а-
космо — умѣ^акосте — умѣ^акоше — умѣ^акѣ^а — умѣ^акѣ^а —
умѣ^акѣ^а — умѣ^акли — умѣ^акле — умѣ^акѣ^а, истѣ^ај
истѣ^ако(х), истѣ^акѣ^а, намѣ^ај, намѣ^око(х), намѣ^акѣ^а,
дошѣ^ај, дошѣ^око(х), дошѣ^акѣ^а.*

Ваља имати на уму да се ни један облик не прави од инфинитива какав је тамо у употреби, и да је, према томе, константована једнакост у акценту случајна — до ње је дошло аналогизом у касније време.

187. Код глагола у којих је коренов самогласник дуг, акценту инфинитива једнак је само акценат радног придева у његову облику м. рода једнине: *испрѣј — испрѣгѣ^а, ушѣј —
утѣгѣ^а, пошѣј — пошѣгѣ^а, промѣј — промѣкѣ^а, напѣј — напѣгѣ^а.* У осталим облицима прошастог придева акценат је на крају: *испрѣгѣ^а (—испрѣгѣ^а — испрѣгѣ^а — испрѣгѣ^а — испрѣгѣ^а), ушѣ-
гѣ^а, промѣкѣ^а, пошѣгѣ^а, напѣгѣ^а.* У аористу тако исто: *ис-
прѣгѣ(х) — испрѣгѣ^о — испрѣгѣ^{сте} — испрѣгѣ^{ше}, сем што у 2
и 3 л. једнине и ови превлаче акценат на први слог: *ѣспрѣже,
ѣшѣже, ѣпшѣже, ѣрѣмѣче, ѣдрѣже.**

188. У Црнцима је познато преношење акцента са сваког крајњег слога (*испрѣгѣ^а* и *испрѣго(х)*), а у Рогамима само с отвореног крајњег (*ушѣгѣ^а* и *ушѣгѣ^о*, према *ушѣгѣ^а*), — разуме се, као у свим другим случајевима у истим положајима и, како обележисмо — у Црнцима с узлазним, а у Рогамима с низлазним акцентом на претпоследњем, место општепиперског који се овде с краја померио.

189. Акценат презента и трпног придева у свих ових глагола је, без разлике у дужини коренова самогласника у инфинитиву, на слогу у корену: *истѣ^акнѣм (—истѣ^акнѣш —
истѣ^акнѣ — истѣ^акнѣмо — истѣ^акнѣше — истѣ^акнѣ) — и истѣ^акнѣш
(— истѣ^акнѣша — истѣ^акнѣшо — истѣ^акнѣши — истѣ^акнѣше —
истѣ^акнѣша), намѣ^акнѣм и намѣ^акнѣш, испрѣгнѣм и испрѣгнѣш,
ушѣгнѣм и ушѣгнѣш.* Акценат императива је на томе слогу, само ако је он кратак: *истѣ^акни (истѣ^акнимо — истѣ^акните)*

и *намѣ^акни*; с дугога слога акценат се у овом облику помера на наставак за облик: *испрѣгнѣи* (— *испрѣгнѣимо* — *испрѣгнѣше*), *зашѣгнѣи* — *ушѣгнѣи*.

Овде још ваља нагласити могућност чувања дужине самогласника којим се завршава основа презента, и ако му претходи дуги слог; *e* у основи презента ових глагола редовно је дуго — кад је претходни слог дуг, као и кад је кратак (види примере ниже).

Глаголи који и инфинитивом иду у II врсту, а у том облику акценат имају на коренову слогу: *дѣгнѣш*, *шрѣгнѣш*, *цѣкнѣш*, *цѣпнѣш*, *лѣпнѣш*, *шрѣпнѣш*, *уздѣгнѣш*, *растрѣгнѣш*, *устѣкнѣш* и др. — у свим облицима имају акценат на томе слогу: *дѣгнѣм*, *дѣгни*, *дѣгнѣ(х)*, *дѣгнуо*, *дѣгнѣш*; једино што у 2 и 3 л. ј. аориста сложени глаголи померају акценат с коренова слога на предметак: *уздигнѣ(ти и он)*, *растрѣгнѣ*, *устѣкнѣ*.

19). Кад ови глаголи у основи инфинитива имају наставак *-ну*, онда је у облицима с том основом, сем у 2 и 3 л. једнине аориста, акценат искључиво на наставку: *узъмѣ^акнѣш*, *узъмѣ^акнѣ(х)* — *узъмѣ^акнѣ(ти и он)* — *узъмѣ^акнѣсмо* — *узъмѣ^акнѣше* — *узъмѣ^акнѣше*, *узъмѣ^акнѣо* — *узъмѣ^акнѣла* — *узъмѣ^акнѣло* — *узъмѣ^акнѣли* — *узъмѣ^акнѣле* — *узъмѣ^акнѣла*, *напрѣгнѣ(х)* — *напрѣгнѣ(ти и он)* — *напрѣгнѣсмо*, *напрѣгнѣо* — *напрѣгнѣла* — *напрѣгнѣло* — *напрѣгнѣли* итд.

Типу с акцентом на наставку ну:

вѣкнѣш, *бѣкнѣш*, *блѣкнѣш*, *зѣкнѣш*, *плѣнѣш*, *шѣнѣш*, *вѣкнѣш*, *јѣкнѣш*, *шрѣнѣш*, *шмрѣкнѣш*, *крѣнѣш*, *рѣкнѣш*, *гѣкнѣш*, *мѣнѣш*, *сѣнѣш*, *мѣнѣш*, *старѣгнѣш*, *гѣкнѣш*, *дѣрнѣш*, *шѣрнѣш*, *рѣкнѣш*, *забрѣкнѣш*, *улѣкнѣш*, *истѣгнѣш*, *огрѣнѣш*, *звѣјѣкнѣш*, *шандрѣкнѣш*, *помѣнѣш*, *закѣврѣнѣш*, *чалѣбрѣкнѣш*, *кукуријѣкнѣш*, *тонѣш*, *бѣ^анѣш*, *г ѣнѣш*, *дѣ^анѣш*, *клѣнѣш*, *пѣ^анѣш*, *сѣ^амнѣш*, *тѣ^акнѣш*, *укѣ^анѣш*, *орѣнѣш*, *очѣ^анѣш*, *пријѣнѣш*, *јаѣкнѣш*, *баѣкнѣш* и др. —

пришло је и неколико примера с првобитним акцентом на коренову слогу. Поређењем са Вуковим и Даничићевим утврдићемо да су: *пријѣнѣш*, *зајѣнѣш*, *помѣшнѣш*, *умѣшнѣш*, *најѣнѣш*, *ишѣнѣш*, *набрѣкнѣш* — акценат пренели за слог

према крају речи, и тим се посве изједначили с глаголима у којих је акценат на наставку *ну*. Од облика с инфинитивним акцентом с наставка тај акценат помера на први слог аорист у 2 и 3 лицу јединице: *ви́кнѹ(х) — ви́кнѹ* (ти и он), *зѹкнѹ(х) — зѹкнѹ*, *крѣнѹ(х) — крѣнѹ*, *истѣгнѹ(х) — истѣгнѹ*, *бѣ^анѹ(х) — бѣ^анѹ*, *шѣ^акнѹ(х) — шѣ^акнѹ*, *јаѹкнѹ(х) — јаѹкнѹ* итд. У презенту и трпном придеву (уколико се употребљава) акценат се превлачи на непосредно претходни слог: *ви́кнѹш — ви́кнѣм — ви́кнѣш — ви́кнѣ — ви́кнѣмо — ви́кнѣше — ви́кнѹ, шѣ^нѹш: шѣ^нѣм — шѣ^нѹш, крѣ^нѹш: крѣ^нѣм — крѣ^нѹш, мѣ^нѹш: мѣ^нѣм — мѣ^нѹш, дѣ^нѹш: дѣ^нѣм — дѣ^нѹш, улѣ^нѹш: улѣ^нѣм — улѣ^нѹш, забрѣ^нѹш: забрѣ^нѣм — забрѣ^нѹш, шѣ^акнѹш: шѣ^акнѣм — шѣ^акнѹш, очѣ^анѹш: очѣ^анѣм — очѣ^анѹш, приђѣ^нѹш: приђѣ^нѣм — приђѣ^нѹш, зађѣ^нѹш: зађѣ^нѣм — зађѣ^нѹш, ижђѣ^нѹш: ижђѣ^нѣм — ижђѣ^нѹш* итд. Акценат императива зависи од дужине претходног слога; ако је слог пред наставком *ну/не* дуг, акценат је као у инфинитиву: *ви́кнѣй — ви́кнѣймо — ви́кнѣше, зѹкнѣй, шрѣ^нѣй, сѣ^нѣй, мѣ^нѣй, зѹкнѣй, звијѹкнѣй*, а ако је међутим тај слог кратак, акценат се преноси на њега: *шѣ^нѹш — шѣ^нѣи, бѣ^анѣи, грѣ^нѣи, дѣ^нѣи, укѣ^анѣи, клѣ^нѣи, очѣ^анѣи, приђѣ^нѣи, зађѣ^нѣи, умѣ^нѣи*.

191. Пошто имају овакав акценат презентских облика, лако је разумети што су неки од њих у инфинитиву пренели акценат на коренов слог. Некадашњи: *дарнѹш, плѣ^нѹш, опѣ^нѹш, шарнѹш, жигнѹш* (испор. код Вука с ` на корену) — поводећи се за акцентом презента изменили су акценат и у инфинитиву: *дѣ^рнѹш, плѣ^нѹш, опѣ^нѹш, шарнѹш, жѣ^гнѹш* и данас се ови примери акцентом ниуколико не разликују од глагола:

дѣ^нѹш, бѣ^ацнѹш, бѣ^ацнѹш, свѣ^кнѹш, брѣ^нѹш, врѣ^нѹш, брѣ^нѹш, брѣ^нѹш, навѣ^кнѹш, обѣ^кнѹш, ошѣ^нѹш, шѣ^нѹш, копѣ^нѹш, забезѣ^кнѹш, — и

других с акцентом на коренову слогу, који знају за једину промену у 2 и 3 лицу аориста, ако наглашени слог није у исто време и почетни: *пѣ^гину, зѣ^брину, пѣ^двргну, навѣ^кну, пѣ^шину* итд.

192. **Глаголи треће врсте** имају неколике различне промене, па, разумљиво је, и неколико различних акценатских типова.

Глаголи чија се основа подудара с кореном (образац: *чӯш* — *чӯјем* првог раздела) сви су једносложни (реч је само о простим) У инфинитиву, заједно са својим сложеним, могу акценат имати једино на коренову слогу. Прости у већини облика задржавају свој акценат: *чӯш* — *чӯјем* (*чӯјеш* — *чӯје* — *чӯјемо* — *чӯјете* — *чӯјӯ*) — *чӯ(х)* (— *чӯ* — *чӯ* — *чӯсмо* — *чӯсте* — *чӯше*), *чӯјā(х)* (— *чӯјāше* — *чӯјāше* — *чӯјāсмо* — *чӯјāсте* — *чӯјау*, *чӯј* (— *чӯјмо* — *чӯјше*, — дужина у овом облику је разумљива), *вїш* — *вїјем*, *вї(х)*, *вїјā(х)*. *вї(ј)*; или у облицима од основе презента преносе акценат на крајњи слог: *лїш* — *ли¹џм*, *бїш* — *би¹џм*, *крїш* — *кри¹џм*, *мїш* — *ми¹џм*, *пїш* — *пи¹џм*, *шїш* — *ши¹џм*. Тако и: *лијā(х)*, *бијā(х)*, *кријā(х)*, *мијā(х)*, *пијā(х)*, *шијā(х)*. Дуги акценат облика једнине преноси се у 1 и 2 л. множ. у презенту на лични наставак: *лиџмџ* — *лиџшџ*, *биџмџ* — *биџшџ*, *криџмџ* — *криџшџ*, *миџмџ* — *миџшџ*, *пиџмџ* — *пиџшџ*, *шиџмџ* — *шиџшџ*. С овима последњим слажу се глаголи: *дāш* — *дāм* — *дāмџ* и *знāш* — *знāм* — *знāмџ*. У трпном придеву сви акценат преносе на наставка -ен: *чувџн* — *чувџна* — *чувџно* (— *чувџни* — *чувџне* — *чувџна*), *ливџн* — *ливџна* — *ливџно*, *кривџн* — *кривџна* — *кривџно*, *шивџн* — *шивџна* — *шивџно*; а у прошастом само у случајевима кад се коренов слог дуљи: *дāлā* — *дāлџ* (*дāлї* — *дāлџ* — *лāлā*), *лїлā* — *лїлџ*, *пїлā* — *пїлџ* — међутим: *дā*, *пїјо*, *мїјо*, *знā* — *знāлā* — *знāлџ* (— *знāли* — *знāле* — *знāлā*), *мїјо* — *мїлā* — *мїлџ* (— *мїли* — *мїле* — *мїлā*), *крїјо* — *крїлā* — *крїлџ*, *бїјо* — *бїлā* — *бїлџ* (од *бїши* — *бїјем*).

193. Код Даничића само сложени с глаголом *чӯши* и глаголом *дџсїјети* у презенту чувају акценат простих глагола, измењен, наравно, утолико што се низлазни акценат и овде као и увек у говорима с најновијом акцентуацијом помера на слог испред њега (испор.: *дџчујем* и *дџсїјем*, са овим акцентом у сва три лица и једнине и множине); сви остали сложени акценат померају за један слог к почетку речи. У пиперском говору не постоји разлике у акценту међу простим и сложеним глаголима овога типа. А сем тога, као дијалекатску одлику потребно је истаћи и непознавање дужине самогласника у основи презента. Даничићеву акценту и акценту који је обележен у Вукову речнику: *їзбїјџм* — *їзбїјџш*, *їзбїјџ*, *їзбїјџмо*, *їзбїјџсте*. *їзбїјџ* — одговара пипер-

ско: *избѝјем — избѝјеш — избѝје — избѝјемо — избѝјеште — избѝју* (с акцентом простог глагола, али без дужине самогласника у основи презента). Како у наведеног глагола тако и: *завѝјем, сѣ^елѝјем, сѣ^екрѝјем, добѝјем, сѣ^евѝјем, сѣ^ебѝјем, измѝјем, испѝјем, задобѝјем, забѝјем, изрѝјем, полѝјем, пошѝјем, пребѝјем, зашѝјем, ушѝјем, прошѝјем, умѝјем, налѝјем, обѝјем, одбѝјем опшѝјем, отшѝјем опшѝјем, побѝјем, повѝјем, покрѝјем, увѝјем, рашѝјем, разбѝјем, развѝјем, пришѝјем, прикрѝјем, преобѝјем, обѣ^евѝјем, понашѝјем* итд.

194. На први слог доследно се помера акценат у 2 и 3 лицу аориста: *добѝ(х) — дѝли* (ти и он), *ѝзби, зѝви, сѣ^еви, ѝзли, ѝзми, пѝли, дѝи. рѝзби, прѝши, прѝкри, прѝобу, дѝѣ^еви, пѝнаши*. У прошастом глаг. придеву на исти слог померају акценат већином сложени од глагола који као прости акценат превлаче у супротном правцу, на крајњи слог: *дѝдѝ — дѝдѝла — дѝдѝло* (— *дѝдѝли — дѝдѝле — дѝдѝла*), *прѝдѝ — прѝдѝла — прѝдѝло*, *пѝдѝ^ио — пѝдѝла — попѝло*, *прѝдѝ^ио — прѝдѝла — прѝдѝло*, *сѣ^еви^о — сѣ^евѝла — сѣ^евѝло*; а и иначе: *дѝзнѝ — дѝзнѝла — дѝзнѝло*, пошто је крајњи слог у облика жен. и сред. рода дуг, иако у простих глагола нема те дужине (испор. *знѝ — знѝла — знѝло*) Ипак их је остало доста у којих се у том облику чува акценат простих: *убѝјо — убѝла — убѝло, сѣ^екрѝјо — сѣ^екрѝла — сѣ^екрѝло, сѣ^ебѝјо — сѣ^ебѝла — сѣ^ебѝло, зашѝјо — зашѝла — зашѝло, преобѝо — преобѝла — преобѝло* итд. А то су они глаголи у којих је самогласник испред наставка кратак.

195. Глаголи који од корена изводе основу наставком *a* или *ѣ* (2 и 3 образац I-ог раздела), по месту инфинитивног акцента и односу његову према акценту презента можемо поделити у три групе:

а) глаголи с акцентом инфинитива на неком од коренових самогласника: *кљѝѝшт, вечѝрѝшт*;

б) с акцентом на наставку за основу који у презенту остаје на истом слогу: *вљенѝшт — вљенѝѝм*; и

с) глаголи у којих се акценат с наставка за основу инфинитива у презенту помера за слог према почетку: *чѝвѝшт — чѝвѝѝм*.

Глаголи који имају акценат на почетном слогу:

*глѣдѣш — глѣдѣм, кувѣш — кувѣм, бѣњѣш — бѣњѣм,
гуркѣш — гуркѣм, фрѣцѣш — фрѣцѣм, дрѣмѣш — дрѣмѣм,
бѣ^ацѣш — бѣ^ацѣм, грѣскѣш — грѣскѣм, кукѣш — кукѣм,
цукѣш — цукѣм, клѣцѣш — клѣцѣм, кушѣш — кушѣм,
мужкѣш — мужкѣм, нукѣш — нукѣм, плѣвѣш — плѣ-
вѣш, цуцѣш — цуцѣм, чѣкѣш — чѣкѣш, сѣћѣш — сѣћѣм,
чѣкѣш — чѣкѣм, шѣбѣш — шѣбѣш, ужинѣш — ужинѣм*

или неком унутрашњем:

вечѣрѣш — вечѣрѣм, удѣрѣш — удѣрѣм, —

заједно са својим сложеним, у свим облицима акценат чувају на истом месту, изузев честог и познатог случаја с померањем у 2 и 3 лицу аориста, где се акценат преноси на почетни слог, ако већ није био на њему: *рѣзгледѣ, прѣккувѣ, уѣдрѣмѣ, вѣплѣвѣ, уѣскукѣ, вѣчѣрѣ, нѣвѣчѣрѣ се, ѣзударѣ.*

196. У презенту акценат инфинитива на истом слогу дуље:

вљенчѣш — вљенчѣм, крѣкљѣш — крѣкљѣм, гласѣш — гласѣм, петљѣш — петљѣм, брѣшт — брѣшѣм, риљѣш — риљѣм, батинѣш — батинѣм, крѣчумѣш — крѣчумѣм, девентѣш — девентѣм, пѣпелѣш — пѣпелѣм, бауљѣш — бауљѣм, коруљѣш — коруљѣм, шињѣш — шињѣм, ражњѣш — ражњѣм, мекѣш — мекѣм, љѣпѣш — љѣпѣм, величѣш — величѣм, комѣш — комѣм, клѣвѣш — клѣвѣм, трѣшт — трѣшѣм, шињѣш — шињѣм, ослѣчѣш — ослѣчѣ, мотѣш — мотѣм, отѣљѣш — отѣљѣм, отѣжѣш — отѣжѣм, расѣкерѣш — расѣкерѣм, учѣштѣш — учѣштѣм.

Акцентовани слог је дуг поред презента још у императиву: *читѣ — читѣмо — читѣште*, и имперфекту: *читѣ() — читѣше — читѣсмо — читѣште — читѣ(х)у* (није само у 3 л. множине), а кратак у глаголском прилогу садашњем: *читѣући*, прошастом придеву: *читѣ (од читѣл) — читѣља — читѣљо — читѣли — читѣле — читѣља* и аористу: *читѣ(х) — читѣ — читѣ — читѣсмо — читѣште — читѣше.*

197. Не само *читати*, већ ни остали глаголи овога типа не разликују акценат 2 и 3 лица аориста од осталих лица истога облика; као *коп̄а(х)* наглашава се и: *коп̄а* (ти и он), *вљенч̄а*, *велич̄а*, *ражњ̄а*, *љешш̄а*, *шињ̄а*, *сл̄ач̄а*, *клевет̄а*. *сиѣ^анц̄а* итд. Ова је особина тим говорима дијалекатска. А заједничко им је са дијалектима који су у основи књижевног језика преношење акцента на наставак 1 и 2 лица множине у презенту: *коп̄ам̄о* — *коп̄аш̄е*, *чит̄ам̄о* — *чит̄аш̄е*, *бауљ̄ам̄о* — *бауљ̄аш̄е*, *вљенч̄ам̄о* — *вљенч̄аш̄е*, *велич̄ам̄о* — *велич̄аш̄е*, *коруљ̄ам̄о* — *коруљ̄аш̄е*, *трљ̄ам̄о* — *трљ̄аш̄е*, *ошеж̄ам̄о* — *ошеж̄аш̄е* (у селу Црнцима и: *коп̄ам̄о* — *коп̄аш̄е*, *чит̄ам̄о* — *чит̄аш̄е* итд., а у Рогамима код неких особа: *коп̄ам̄о* — *коп̄аш̄е*, *чит̄ам̄о* — *чит̄аш̄е*, *велич̄ам̄о* — *велич̄аш̄е*, *пршљ̄ам̄о* — *пршљ̄аш̄е*) и померање акцента на први слог свих облика трпног придева: *кѣп̄ан* — *кѣп̄ана* — *кѣп̄ано* (— *кѣп̄ани* — *кѣп̄ане* — *кѣп̄ана*), *чѣп̄ан* — *чѣп̄ана*, *мѣкш̄ан* — *мѣкш̄ана*, *кѣвет̄ан* — *кѣвет̄ана*, *трљ̄ан* — *трљ̄ана*, *мѣш̄ан* — *мѣш̄ана*, *б̄аш̄ин̄ан* — *б̄аш̄ин̄ана*.

198. Сложени једино у трпном придеву немају акценат простих, али имају исту тенденцију да га превлаче на први слог — у овом случају на предметак: *з̄акоп̄ан* (према *кѣп̄ан*), *з̄акључ̄ан*, *уљешш̄ан*, *пр̄дчит̄ан*, *пр̄вљенч̄ан*, *ѣкоруљ̄ан*. У аористу, 2 и 3 лица једнине, врло ретко се може чути акценат на предметку, и то ће, мени се чини, пре бити још врло скорашњи појав, враћен насилним путем, а акценат правих претставника је редовно на крају: *прочит̄а* (ти и он), *ускоп̄а*, *привљенч̄а*, *оклевет̄а*, *истрљ̄а*, *окоруљ̄а*, *размекиш̄а*, — као год у осталим лицима.

199. Типу *с* припадају глаголи:

пѣт̄ат — *пѣт̄ам*, *скѣт̄ат* — *скѣт̄ам*, *б̄ад̄ат* — *б̄ад̄ам*, *брљ̄ат* — *брљ̄ам*, *чув̄ат* — *чув̄ам*, *бук̄ат* — *бук̄ам*, *крѣж̄ат* — *крѣж̄ам*, *куп̄ат* — *куп̄ам*, *мѣр̄ат* — *мѣр̄ам*, *пр̄ашт̄ат* — *пр̄ашт̄ам*, *рѣђ̄ат* — *рѣђ̄ам*, *р̄ађ̄ат* — *р̄ађ̄ам*, *руч̄ат* — *руч̄ам*, *крш̄ћав̄ат* — *крш̄ћав̄ам*, *вљенч̄ав̄ат* — *вљенч̄ав̄ам*, *скап̄ав̄ат* — *скап̄ав̄ам*, *спас̄ав̄ат* — *спас̄ав̄ам*, *чест̄ит̄ат* — *чест̄ит̄ам*, *занов̄ет̄ат* — *занов̄ет̄ам*, *благос̄ил̄ат* — *благос̄ил̄ам*, *дув̄ат* — *дув̄ам*, *урлик̄ат* — *урлик̄ам*, *шкрг̄ут̄ат* — *шкрг̄ут̄ам* (чешће: *шкрг̄ућем*).

Сем у презенту акценат се, дакако, помера и у императиву: *шйк̄а — шйк̄амо — шйк̄аше*; имперфекту: *шйк̄а(х) шйк̄аше — шйк̄аше — шйк̄асмо — шйк̄аше — шйка(х)у*, и трпном придеву: *шйк̄ан — шйк̄ана — шйк̄ано — шйк̄ани — шйк̄ане — шйк̄ана*. Глаголски прилог садашњи има акценат инфинитива — *шйк̄дући*. У облицима с претериталним акцентом нагласак је увек на слогу који одговара крајњем слогу инфинитива: *шйк̄а(х) — шйк̄а — шйк̄а — шйк̄асмо — шйк̄аше — шйк̄аше, шйк̄а — шйк̄аља — шйк̄аљо — шйк̄аљи — шйк̄аље — шйк̄аља*.

200. Додавање предметака нигде не утиче на промену акцента; сложени с простима имају исте акценте и на истим слоговима: *отшйк̄аш — отшйк̄ам (— отшйк̄аш — отшйк̄а — отшйк̄амо — отшйк̄аше — отшйкау), отшйк̄а (— отшйк̄амо — отшйк̄аше), отшйк̄ан (— отшйк̄ана — отшйк̄ано — отшйк̄ани — отшйк̄ане — отшйк̄ана), отшйк̄а(х) — отшйк̄а (ти и он) — отшйк̄асмо — отшйк̄аше — отшйк̄аше и отшйк̄а — отшйк̄аља — отшйк̄аљо — отшйк̄аљи — отшйк̄аље — отшйк̄аља*.

201. Иако се мењају по два различна обрасца (*пйс̄аш — пйш̄ем* и *пљув̄аш — пљуж̄ем*) глаголи II-ог раздела, с обзиром на акценат чине свега једну групу, која, зависно од места акцента, разликује два под-типа:

а) акценат је на првом или којем унутарњем слогу: *дйз̄аш — дйж̄ем, чѣтов̄аш — чѣтуем, крунй̄с̄аш — крунй̄ш̄ем, разлйков̄аш — разлйкуем*;

б) акценат је на крајњем слогу инфинитива: *пйс̄аш — пйш̄ем, кажйв̄аш — кажуж̄ем, иск̄аш — йшт̄ем*.

Први као, уосталом, многе групе појединих врста речи којима акценат није на крају — имају врло једноставан акценат;

мдз̄аш — мдж̄ем, нйц̄аш — нйч̄ем, мйц̄аш — мйч̄ем, кдй̄аш — кдй̄љ̄ем, сйп̄аш — сйп̄љ̄ем, сйс̄аш — сйш̄ем, дйз̄аш — дйж̄ем, гмйз̄аш — гмйж̄ем, пљув̄аш — пљуж̄ем, вљѣров̄аш — вљѣруем, лѣшов̄аш — лѣшуем, мйлов̄аш — мйлуем, крунй̄с̄аш — крунй̄ш̄ем, кидй̄с̄аш — кидй̄ш̄ем, бегенй̄с̄аш — бегенй̄ш̄ем, ћерд̄с̄аш — ћерд̄ш̄ем.

И сви слични глаголи, као и сложени с овима, знају за једину промену акцента у једнини 2 и 3 л. аориста; акценат се у

тим лицима помера на почетни слог, ако већ није био на њему: *жйгоса* (ти и он), *крўниса*, *бѣгениса*, *зѣмаза*, *нѣкаша*, *йсиса*, *уѣзмиза*, *йспљува*, *узрадова се* итд.

202. Тип с акцентом на крајњем слогу инфинитива у презенту има акценат за један слог ближе почетку речи:

вѣдѣш — вѣжем, *вѣкѣш — вѣчем*, *крѣкѣш — крѣчем*,
нѣдѣш — нѣжем, *рѣкѣш — рѣчем*, *цвркуѣш — цвркућем*,
гљодѣш — гљодћем, *зобѣш — зобљем*, *зѣдѣш — зѣћем*,
кажѣвѣш — кажѣјем, *дѣ^арѣвѣш — дѣ^арѣјем*, *обукѣвѣш —*
убукѣјем, *башѣвѣш — башѣјем*, *ћеверѣвѣш —*
ћеверѣјем, *куповѣш — купѣјем* и др.

Овако померен акценат је још у имперфекту: *мѣзѣ(х)* и трпном придеву: *мѣзѣн* (*мѣзана*) У глаголском прилогу садашњем и императиву померање је условљено, врши се ако је претходни слог кратак: *мѣћући*, *кажѣјући* — *мѣћи*, *кажѣи*, а не врши — ако би имало доспети на дуги слог: *вѣжући*, *вичѣи* — *вѣжѣи*, *вѣчѣи*. Прошаста придев и аорист доследно имају акценат инфинитива: *везѣ* (*везѣла*), *искѣ* (*искѣла*), *кажѣвѣ* (*кажѣвѣла*), *продѣвѣ* (*продѣвѣла*), *вѣзѣ(х)* — *вѣзѣ* (ти и он), — *вѣзѣсмо*, *искѣ(х)* — *искѣ* (ти и он), *продѣвѣ(х)*, — *продѣвѣ* (ти и он),

203. У селу Црнцима се врши познато преношење кратког акцента с крајњих слогова. А у Рогамима, само код појединаца, ако су ти слогови још и отворени, многи облици, по угледу на акценат презента, пренели су га с краја на претходни слог и у облицима с инфинитивним акцентом: према *зѣћем* — *зѣдѣ(х)*, *зѣда* (ти и он) и *зѣћи*, *вѣза(х)* и *вѣжи*, *нѣва(х)* и *нѣжи*.

204. Неколико глагола у свим облицима без разлике, и не само у пиперском, већ и у свим говорима црногорским, померају свој акценат. Према презентатском: *прѣћем*, *клѣшљем*, *крѣшем*, *лелѣчем*, *мирѣшем*, *запрѣћем*, *оклѣаљем*, *укрѣшем*, *залелѣчем*, *намирѣшем*, *кљѣјем*, *бљѣјем*, *искљѣјем*, — акценат се свуда и у инфинитиву померио на исти слог. Та је промена у ствари променила њихов акценатски тип. те сви ови, и остали с њима сложени који у Даничића припадају типу: *йскѣши* — *йштем*, — у говорима црногорским су типа *дѣзѣш* — *дѣжем*, *чѣшовѣш* — *чѣштем*; другим речима од типа *в* пришли су типу *а*.

205. Код глагола **четврте врсте** разлика у акценту појединих раздела много је безначајнија од разлике у промени. Разлике у акценту, може се рећи, међу њима и не постоји. А све глаголе ове врсте, и без обзира на промену, по месту акцента можемо поделити на три акценатска типа:

а) глаголи у којих је акценат инфинитива на било којем коренову самогласнику: *виђеш — виђџим, куџиш — куџџим, бесџдиш — бесџџим*;

б) глаголи у којих се кратки акценат инфинитива у презенту дуљи на истом слогу: *жељџш — жељџџим, црњџш — црњџџим*, — итд.

с) глаголи који кратки акценат крајњег слога инфинитива у презенту померају за један слог према почетку: *фџлиш — фџлим*.

206. Од глагола првога типа:

виђеш — виђџим, куџиш — куџџим, гџџиш — гџџџим, пџџиш — пџџџим, бџџиш — бџџџим, брџџиш — брџџџим, вљџриш — вљџџрим, виџсиш — виџџсџим, гџџдиш — гџџџим, вљџџриш — вљџџџрим, вљџџџиш — вљџџџџим, грџлиш — грџлим, жџлиш — жџлим, здрџвиш — здрџџим, куџџиш — куџџџим, лџџиш — лџџим, лџџџиш — лџџџџим, мџџиш — мџџим, нџџиш — нџџим, пљџџиш — пљџџџим, прџџиш — прџџим, прџџџиш — прџџџџим, пуџиш — пуџим, сџџиш — сџџим, сџџџиш — сџџџџим, стаџвиш — стаџџим, џџиш — џџим, фџлиш — фџлим, чџџиш — чџџим, бесџџиш — бесџџџим, врџџџиш — врџџџџим, приџџиш — приџџим, пџџџиш — пџџџџим, дџџнџџиш — дџџнџџџим, касџџиш — касџџим, кунџџиш — кунџџим, куџџџиш — куџџџџим, прџџџиш — прџџџџим, мрџџиш — мрџџим, поџџиш — поџџим, брџџџиш — брџџџџим, орџџџиш — орџџџим, товџџиш — товџџим, бесџџџиш — бесџџџџим, калџџџиш — калџџџџим, сирџџџиш — сирџџџџим и др. са својим сложеним, —

само ако им акценат није на првом слогу, знају за његово померање у аористу (2 и 3 лице једнине): *џџџи (ти и он), џџџи, џџџи, џџџи, џџџи, џџџи, џџџи*,

ућеши, дчисти, бѣседи, збѣседи, пѣрници, кѣсаши, љкасаши, пркоси, мрѣцини, дмрѣцини, дрѣтачи, уорѣтачи, нѣтовари итд. Иначе, акценат је у осталим облицима ових глагола и местом и квантитетом непроменљив.

207. Тип глагола с дужином наглашеног крајњег слога у презенту према кратком акценту инфинитива:

жељѣш — жељѣм, врћѣш — врћѣм, блејѣш — блејѣм, гућѣш — гућѣм, дреждѣш — дреждѣм, звѣждѣш — звѣждѣм, реждѣш — реждѣм, стѣйћѣш — стѣйдѣм, стѣућѣш — стѣудѣм, цѣчѣш — цѣчѣм, држѣш — држѣм, шућѣш — шућѣм, цмѣљѣш — цмѣљѣм, мѣљѣш — мѣљѣм, жмѣрѣш — жмѣрѣм, пѣшѣш — пѣшѣм, лѣчѣш — лѣчѣм, бљѣшѣш — бљѣшѣм, бѣ^ажѣш — бѣ^аздѣм, букћѣш — букћѣм, гљадњѣш — гљадњѣм, горѣш — горѣм, жедњѣш — жедѣм лежѣш — лежѣм, лећѣш — летѣм, пљамћѣш — пљамћѣм, глѣвљѣш — глѣвљѣм, цѣрѣш — цѣрѣм, сѣпљѣш — сѣпљѣм, црњѣш — црњѣм, пѣзѣш — пѣзѣм, клѣпѣш — клѣпѣм, тѣжѣш — тѣжѣм, чѣмѣш — чѣмѣм, шѣжѣш — шѣжѣм, —

као и код Даничића у презенту, у 1 и 2 л. множине акценат померају на лични наставак: *жељѣмѣ — жељѣшѣ, врћѣмѣ — врћѣшѣ, блејѣмѣ — блејѣшѣ, жмѣрѣмѣ — жмѣрѣшѣ, држѣмѣ — држѣшѣ, бљѣжѣмѣ — бљѣжѣшѣ* (У делу села Црнаца, где се зна за узлазне акценате, место " на завршетку је дуг узлазни акценат на наставку за основу: *жељѣмо — жељѣше*; а у Рогамима има личности у којих се среће позната западноцрногорска особина — акценат облика једине и у 1 и 2 л. множине презента: *жељѣмо — жељѣше, држѣмо — држѣше, врћѣмо — врћѣше*).

208. У дијалектима с најновијом акцентуацијом, неким особинама свог акцента, из ових се издвајају глаголи чија се основа инфинитива завршава самогласником *а*. Код Даничића у императиву, у 2 и 3 л. једн. аориста и у оба глаголска придева, акценат је у ових глагола на првом слогу корена. (испор.: *дрѣжи — дрѣжимо — дрѣжите, дрѣжа — ти и он, дрѣжао — дрѣжала — дрѣжало и дрѣжан — дрѣжана — дрѣжано*). У пиперском међутим глаголи овога акценатског типа, у 2 и 3

л. јединине аориста, имају акценат осталих лица истог облика; као: *држā(x) — држāсмо*, тако и *држā* (ти и он), *бљѣжā, блѣјā, дрѣждā, лежā, звѣждā, пѣштā*. Исто тако и у прошастом придеву, и у свих глагола овога типа, акценат је на истом слогу на ком је у инфинитиву: *држā — држāла — држāло, бљѣжā — бљѣжāла — бљѣжāло, лежā — лежāла — лежāло* итд. Случај с акцентом императива и трпног придева нешто је друкчији. Само ни у акценту ова два облика нема никакве разлике која би била у вези с наставком за основу инфинитива, какав је случај код Даничића.

Међу овим глаголима мало их је прелазних, па је на основу неколико примера тешко донети сигуран закључак о стању акцента трпног придева. У она неколика случаја, кад је овај облик могућан, акценат је редовно на првом слогу: *гдрен — гдрена — гдрено* и *шужен — шужена — шужена* — као год и *држāн — држāна — држāно*. У императиву пренесен акценат глагола *држати* раширен је на све примере чији је претходни слог кратак. Не само: *бљѣжи — бљѣжите, шрчи — шрчите*, већ и: *жѣли — жѣлите, гдри — гдрите, жѣдни — жѣднише, бѣкши — бѣкшите, глāдни — глāднише, лѣзи — лѣзите, лѣти — лѣшите, трѣпти — трѣптише, зелѣни — зелѣните*; — а: *вршй (— вршйше), блѣй, стйдй, цпчй, шутй, умлй, млй*, као и: *дрѣждй, звѣждй, рѣжй* (иако у основи инфинитива имају наставак *а*, који по Даничићу условљава померање акцента на први слог).

209. Најинтересантније је у пиперском говору код глагола овога типа то што је акценат облика презента неких сложених друкчији од акцента простих глагола. Према: *желйм — желймѣ* и *држйм — држймѣ* имамо тамо: *ужѣлйм — уужѣлймо* и *задржйм — задржйммо*. Може се веровати да је и овде, као код глагола у тачки 180, сачувано непромењено стање створено још прасловенском метатанијом акцента. Али чињеница што у говору племена Васојевића, који се скоро у свим областима језика, сем у акценту, слаже с пиперским — имамо (а ово ми је познато на основу материјала који сам сам прикупљао) исти акценат и у сложених и у простих глагола, говори против ове претпоставке. А не може

ско: *избѝјем — избѝјеш — избѝје — избѝјемо — избѝјете — избѝјѹ* (с акцентом простог глагола, али без дужине самогласника у основи презента). Како у наведеног глагола тако и: *завѝјем, сь^елѝјем, сь^екрѝјем, добѝјем, сь^евѝјем, сь^ебѝјем, измѝјем, испѝјем, задобѝјем, забѝјем, изрѝјем, полѝјем, попѝјем, пребѝјем, зашѝјем, ушѝјем, прошѝјем, умѝјем, налѝјем, обѹјем, одбѝјем опшѝјем, отшѝјем опѝјем, побѝјем, повѝјем, покрѝјем, увѝјем, рашѝјем, разбѝјем, развѝјем, пришѝјем, прикрѝјем, преобѹјем, обь^евѝјем, понашѝјем* итд.

194. На први слог доследно се помера акценат у 2 и 3 лицу аориста: *добѝ(х) — дѝи* (ти и он), *ѝзби, зѝви, сь^еви, ѝзли, ѝзми, идли, дпи. рѝзби, прѝши, прѝкри, прѝобу, дь^еви, иднапи*. У прошастом глаг. придеву на исти слог померају акценат већином сложени од глагола који као прости акценат превлаче у супротном правцу, на крајњи слог: *дѝдѝ — дѝдѝла — дѝдѝло* (— *дѝдѝли — дѝдѝле — дѝдѝла*), *прѝдѝ — прѝдѝла — прѝдѝло, идѝи^о — идѝила — поѝло, прѝли^о — прѝлила — прѝлило, сь^еви^о — сь^евила — сь^евило*; а и иначе: *дѝзнѝ — дѝзнѝла — дѝзнѝло*, пошто је крајњи слог у облика жен. и сред. рода дуг, иако у простих глагола нема те дужине (испор. *знѝ — знѝла — знѝло*) Ипак их је остало доста у којих се у том облику чува акценат простих: *убѝјо — убѝла — убѝло, сь^екрѝјо — сь^екрѝла — сь^екрѝло, сь^ебѝјо — сь^ебѝла — сь^ебѝло, зашѝјо — зашѝла — зашѝло, преобѹо — преобѹла — преобѹло* итд. А то су они глаголи у којих је самогласник испред наставка кратак.

195. Глаголи који од корена изводе основу наставком *a* или *ѝ* (2 и 3 образац I-ог раздела), по месту инфинитивног акцента и односу његову према акценту презента можемо поделити у три групе:

а) глаголи с акцентом инфинитива на неком од коренових самогласника: *кљѹцѝш, вечѝрѝш*;

б) с акцентом на наставку за основу који у презенту остаје на истом слогу: *вљенчѝш — вљенчѝм*; и

с) глаголи у којих се акценат с наставка за основу инфинитива у презенту помера за слог према почетку: *чѹвѝш — чѹвѝм*.

Глаголи који имају акценат на почетном слогу:

*глѣдѣш — глѣдѣм, кѹвѣш — кѹвѣм, бѣнѣш — бѣнѣм,
гѹркѣш — гѹркѣм, фрѣцѣш — фрѣцѣм, лрѣмѣш — дрѣмѣм,
бѣ^ацѣш — бѣ^ацѣм, грѣскѣш — грѣскѣм, кѹкѣш — кѹкѣм,
цѹкѣш — цѹкѣм, клѣцѣш — клѣцѣм, кѹшѣш — кѹшѣм,
мѹћкѣш — мѹћкѣм, нѹкѣш — нѹкѣм, плѣвѣш — плѣ-
вѣш, пѹцѣш — пѹцѣм, чѣкѣш — чѣкѣш, сѣћѣш — сѣћѣм,
чѣкѣш — чѣкѣм, шѣбѣш — шѣбѣш, ѹжинѣш — ѹжинѣм*

или неком унутрашњем:

вечѣрѣш — вечѣрѣм, удѣрѣш — удѣрѣм, —

заједно са својим сложеним, у свим облицима акценат чувају на истом месту, изузев честог и познатог случаја с померањем у 2 и 3 лицу аориста, где се акценат преноси на почетни слог, ако већ није био на њему: *рѣзгледѣ, прѣкувѣ, ѹздрѣмѣ, зѣпљевѣ, ѹскукѣ, вѣчерѣ, нѣвечерѣ се, ѹзударѣ.*

196. У презенту акценат инфинитива на истом слогу дуље:

вљенчѣш — вљенчѣм, кркљѣш — кркљѣм, гласѣш — гласѣм, цешљѣш — цешљѣм, брѣш — брѣм, риљѣш — риљѣм, батинѣш — батинѣм, крчумѣш — крчумѣм, девеншѣш — девеншѣм, цешљѣш — цешљѣм, бауљѣш — бауљѣм, коруљѣш — коруљѣм, шињѣш — шињѣм, ражњѣш — ражњѣм, мекшѣш — мекшѣм, љешшѣш — љешшѣм, величѣш — величѣм, комешѣш — комешѣм, клеветѣш — клеветѣм, шрљѣш — шрљѣм, шињѣш — шињѣм, ослѣчѣш — ослѣчѣ, мошѣш — мошѣм, отѣш — отѣм, ошежѣш — ошежѣм, расѣрдѣш — расѣрдѣм, учешѣш — учешѣм.

Акцентовани слог је дуг поред презента још у императиву: *читѣ — читѣмо — читѣште*, и имперфекту: *читѣ() — читѣше — читѣсмо — читѣште — читѣ(х)у* (није само у 3 л. множине), а кратак у глаголском прилогу садашњем: *читѣшѹи*, прошастом придеву: *читѣ* (од *читѣл*) — *читѣља — читѣљо — читѣли — читѣле — читѣља* и аористу: *читѣ(х) — читѣ — читѣ — читѣсмо — читѣште — читѣше.*

197. Не само *чишати*, већ ни остали глаголи овога типа не разликују акценат 2 и 3 лица аориста од осталих лица истога облика; као *коп̄а̄(х)* наглашава се и: *коп̄а̄* (ти и он), *вљенч̄а̄*, *велич̄а̄*, *ражњ̄а̄*, *љеш̄а̄*, *шињ̄а̄*, *сл̄ач̄а̄*, *клевет̄а̄*. *сп̄в̄нц̄а̄* итд. Ова је особина тим говорима дијалекатска. А заједничко им је са дијалектима који су у основи књижевног језика преношење акцената на наставак 1 и 2 лица множине у презенту: *коп̄ам̄* — *коп̄ат̄*, *чиш̄ам̄* — *чиш̄ат̄*, *бауљ̄ам̄* — *бауљ̄аш̄*, *вљенч̄ам̄* — *вљенч̄аш̄*, *велич̄ам̄* — *велич̄аш̄*, *коруљ̄ам̄* — *коруљ̄аш̄*, *шрљ̄ам̄* — *шрљ̄аш̄*, *отеж̄ам̄* — *отеж̄аш̄* (у селу Црнцима и: *коп̄ам̄о* — *коп̄аш̄е*, *чит̄ам̄о* — *чит̄аш̄е* итд., а у Рогамима код неких особа: *коп̄ам̄о* — *коп̄аш̄е*, *чиш̄ам̄о* — *чиш̄аш̄е*, *велич̄ам̄о* — *велич̄аш̄е*, *шрљ̄ам̄о* — *шрљ̄аш̄е*) и померање акцената на први слог свих облика трпног придева: *к̄оп̄ан̄* — *к̄оп̄ана̄* — *к̄оп̄ано̄* (— *к̄оп̄анӣ* — *к̄оп̄ане̄* — *к̄оп̄ана̄*), *ч̄иш̄ан̄* — *ч̄иш̄ана̄*, *м̄ѣкш̄ан̄* — *м̄ѣкш̄ана̄*, *к̄л̄ѣвет̄ан̄* — *к̄л̄ѣвет̄ана̄*, *ш̄рљ̄ан̄* — *ш̄рљ̄ана̄*, *м̄ош̄ан̄* — *м̄ош̄ана̄*, *б̄аш̄ин̄ан̄* — *б̄аш̄ин̄ана̄*.

198. Сложени једино у трпном придеву немају акценат простих, али имају исту тенденцију да га превлаче на први слог — у овом случају на предметак: *з̄а̄коп̄ан̄* (према *к̄оп̄ан̄*), *з̄а̄кључ̄ан̄*, *ӯљеш̄ан̄*, *пр̄д̄чит̄ан̄*, *пр̄ивљенч̄ан̄*, *о̄коруљ̄ан̄*. У аористу, 2 и 3 лица једнине, врло ретко се може чути акценат на предметку, и то ће, мени се чини, пре бити још врло скорашњи појав, враћен насилним путем, а акценат правих претставника је редовно на крају: *проч̄иш̄а̄* (ти и он), *ускоп̄а̄*, *пр̄ивљенч̄а̄*, *оклевет̄а̄*, *истрљ̄а̄*, *окоруљ̄а̄*, *размекш̄а̄*, — као год у осталим лицима.

199. Типу с припадају глаголи:

ӣйт̄а̄т̄ — *ӣйт̄ам̄*, *ск̄ит̄а̄т̄* — *ск̄ит̄ам̄*, *б̄ад̄а̄т̄* — *б̄ад̄ам̄*, *бр̄љ̄а̄т̄* — *бр̄љ̄ам̄*, *ч̄ув̄а̄т̄* — *ч̄ув̄ам̄*, *бук̄а̄т̄* — *бук̄ам̄*, *кр̄ӣж̄а̄т̄* — *кр̄ӣж̄ам̄*, *куп̄а̄т̄* — *куп̄ам̄*, *м̄ор̄а̄т̄* — *м̄ор̄ам̄*, *пр̄а̄иш̄а̄т̄* — *пр̄а̄иш̄ам̄*, *р̄е̄ђ̄а̄т̄* — *р̄е̄ђ̄ам̄*, *р̄а̄ђ̄а̄т̄* — *р̄а̄ђ̄ам̄*, *руч̄а̄т̄* — *руч̄ам̄*, *кр̄ш̄ћ̄ав̄а̄т̄* — *кр̄ш̄ћ̄ав̄ам̄*, *вљенч̄ав̄а̄т̄* — *вљенч̄ав̄ам̄*, *скап̄ав̄а̄т̄* — *скап̄ав̄ам̄*, *спас̄ав̄а̄т̄* — *спас̄ав̄ам̄*, *чес̄т̄иш̄а̄т̄* — *чес̄т̄иш̄ам̄*, *занов̄ет̄а̄т̄* — *занов̄ет̄ам̄*, *благос̄ил̄а̄т̄* — *благос̄ил̄ам̄*, *д̄ув̄а̄т̄* — *д̄ув̄ам̄*, *урл̄ик̄а̄т̄* — *урл̄ик̄ам̄*, *шкр̄г̄уш̄а̄т̄* — *шкр̄г̄уш̄ам̄* (чешће: *шкр̄г̄ӯћем̄*).

Сем у презенту акценат се, дакако, помера и у императиву: *шйк̄а* — *шйк̄амо* — *шйк̄аше*; имперфекту: *шйк̄а(х)* *шйк̄аше* — *шйк̄аше* — *шйк̄асмо* — *шйк̄асте* — *шйка(х)у*, и трпном придеву: *шйк̄ан* — *шйк̄ана* — *шйк̄ано* — *шйк̄ани* — *шйк̄ане* — *шйк̄ана*. Глаголски прилог садашњи има акценат инфинитива — *шйк̄дући*. У облицима с претериталним акцентом нагласак је увек на слогу који одговара крајњем слогу инфинитива: *шйк̄а(х)* — *шйк̄* — *шйк̄* — *шйк̄асмо* — *шйк̄асте* — *шйк̄аше*, *шйк̄* — *шйк̄аља* — *шйк̄аљо* — *шйк̄али* — *шйк̄але* — *шйк̄аља*.

200. Додавање предметака нигде не утиче на промену акцента; сложени с простима имају исте акценте и на истим слоговима: *отшйк̄аш* — *отшйк̄ам* (— *отшйк̄аш* — *отшйк̄а* — *отшйк̄амо* — *отшйк̄аше* — *отшйкау*), *отшйк̄а* (— *отшйк̄амо* — *отшйк̄аше*), *отшйк̄ан* (— *отшйк̄ана* — *отшйк̄ано* — *отшйк̄ани* — *отшйк̄ане* — *отшйк̄ана*), *отшйк̄а(х)* — *отшйк̄а* (ти и он) — *отшйк̄асмо* — *отшйк̄асте* — *отшйк̄аше* и *отшйк̄* — *отшйк̄аља* — *отшйк̄аљо* — *отшйк̄али* — *отшйк̄але* — *отшйк̄аља*.

201. Иако се мењају по два различна обрасца (*пйс̄аш* — *пйш̄ем* и *пљув̄аш* — *пљӯјем*) глаголи II-ог раздела, с обзиром на акценат чине свега једну групу, која, зависно од места акцента, разликује два под-типа:

а) акценат је на првом или којем унутарњем слогу: *дйз̄аш* — *дйж̄ем*, *чѣшов̄аш* — *чѣшуем*, *крунй̄с̄аш* — *крунй̄ш̄ем*, *разлйков̄аш* — *разлйкуем*;

б) акценат је на крајњем слогу инфинитива: *пйс̄аш* — *пйш̄ем*, *кажйв̄аш* — *кажӯјем*, *иск̄аш* — *йшт̄ем*.

Први као, уосталом, многе групе појединих врста речи којима акценат није на крају — имају врло једноставан акценат;

мз̄аш — *мж̄ем*, *нйц̄аш* — *нйч̄ем*, *мйц̄аш* — *мйч̄ем*, *кдй̄аш* — *кдй̄љем*, *сйп̄аш* — *сйп̄љем*, *сйс̄аш* — *сйш̄ем*, *дйз̄аш* — *дйж̄ем*, *гмйз̄аш* — *гмйж̄ем*, *пљув̄аш* — *пљӯјем*, *вљѣров̄аш* — *вљѣруем*, *љѣшов̄аш* — *љѣшуем*, *мйлов̄аш* — *мйлуем*, *крунй̄с̄аш* — *крунй̄ш̄ем*, *кидй̄с̄аш* — *кидй̄ш̄ем*, *бегенй̄с̄аш* — *бегенй̄ш̄ем*, *ћерд̄с̄аш* — *ћерд̄ш̄ем*.

И сви слични глаголи, као и сложени с овима, знају за једину промену акцента у једнини 2 и 3 л. аориста; акценат се у

ућеши, дчисти, бѣседи, забѣседи, пѣрници, кѣсапи, љскасапи, пркоси, мрцини, дмрцини, дршачи, уоршачи, нѣтовари итд. Иначе, акценат је у осталим облицима ових глагола и местом и квантитетом непроменљив.

207. Тип глагола с дужином наглашеног крајњег слога у презенту према кратком акценату инфинитива:

желѣш — желѣм, врћѣш — врћѣм, блѣјѣш — блѣјѣм, гућѣш — гудѣм, дреждѣш — дреждѣм, звѣждѣш — звѣждѣм, режѣш — режѣм, стѣйћѣш — стѣйдѣм, стѣућѣш — стѣудѣ, цѣчѣш — цѣчѣм, држѣш — држѣм, шућѣш — шушѣм, цмѣљѣш — цмѣлѣм, мѣљѣш — мѣлѣм, жмѣрѣш — жмѣрѣм, пѣшшѣш — пѣшшѣм, лѣчѣш — лѣчѣм, блѣшшѣш — блѣшшѣм, бѣ^ажћѣш — бѣ^аздѣм, букћѣш — букшѣм, глѣдњѣш — глѣднѣм, горѣш — горѣм, жедњѣш — жедѣм лежѣш — лежѣм, лећѣш — лешѣм, пѣламћѣш — пѣламшѣм, глѣвљѣш — глѣвѣм, цѣрѣш — цѣрѣм, сѣпљѣш — сѣпѣм, црњѣш — црнѣм, пѣзѣш — пѣзѣм, клѣпѣш — клѣпѣм, шѣжѣш — шѣжѣм, чѣмѣш — чѣмѣм, тѣжѣш — тѣжѣм, —

као и код Даничића у презенту, у 1 и 2 л. множине акценат померају на лични наставак: *желѣмѣ — желѣшѣ, врћѣмѣ — врћѣшѣ, блѣјѣмѣ — блѣјѣшѣ, жмѣрѣмѣ — жмѣрѣшѣ, држѣмѣ — држѣшѣ, блѣжѣмѣ — блѣжѣшѣ* (У делу села Црнаца, где се зна за узлазне акценате, место “ на завршетку је дуг узлазни акценат на наставку за основу: *желѣмо — желѣше*; а у Рогамима има личности у којих се среће позната западноцрногорска особина — акценат облика једнине и у 1 и 2 л. множине презента: *желѣмо — желѣше, држѣмо — држѣше, врћѣмо — врћѣше*).

208. У дијалектима с најновијом акценатуацијом, неким особинама свог акцента, из ових се издвајају глаголи чија се основа инфинитива завршава самогласником *а*. Код Даничића у императиву, у 2 и 3 л. једн. аориста и у оба глаголска придева, акценат је у ових глагола на првом слогу корена. (испор.: *држи — држимо — држѣше, држа — ти и он, држао — држала — држало и држан — држана — држано*). У пирском међутим глаголи овога акценатског типа, у 2 и 3

л. једине аориста, имају акценат осталих лица истог облика; као: *држā(x)* — *држāсмо*, тако и *држā* (ти и он), *бљежā*, *блѣјā*, *дрѣждā*, *лежā*, *звѣждā*, *пѣшћā*. Исто тако и у прошастом придеву, и у свих глагола овога типа, акценат је на истом слогу на ком је у инфинитиву: *држā* — *држāла* — *држāло*, *бљежā* — *бљежāла* — *бљежāло*, *лежā* — *лежāла* — *лежāло* итд. Случај с акцентом императива и трпног придева нешто је друкчији. Само ни у акценту ова два облика нема никакве разлике која би била у вези с наставком за основу инфинитива, какав је случај код Даничића.

Међу овим глаголима мало их је прелазних, па је на основу неколико примера тешко донети сигуран закључак о стању акцента трпног придева. У она неколика случаја, кад је овај облик могућан, акценат је редовно на првом слогу: *гдрен* — *гдрена* — *гдрено* и *шужен* — *шужена* — *шужена* — као год и *држāн* — *држāна* — *држāно*. У императиву пренесен акценат глагола *држаш* раширен је на све примере чији је претходни слог кратак. Не само: *бљежи* — *бљежите*, *трчи* — *трчите*, већ и: *жѣли* — *жѣлите*, *гдри* — *гдриште*, *жѣдни* — *жѣдните*, *букши* — *букшите*, *гладни* — *гладните*, *лѣзи* — *лѣзите*, *лѣши* — *лѣшите*, *трѣшти* — *трѣшите*, *зелѣни* — *зелѣните*; — а: *вршй* (— *вршйште*), *блѣй*, *стйдй*, *цйчй*, *шутй*, *умлй*, *млй*, као и: *дрѣждй*, *звѣждй*, *рѣжй* (иако у основи инфинитива имају наставак *а*, који по Даничићу условљава померање акцента на први слог).

209. Најинтересантније је у пиперском говору код глагола овога типа то што је акценат облика презенте неких сложених друкчији од акцента простих глагола. Према: *желѣм* — *желѣмѣ* и *држѣм* — *држѣмѣ* имамо тамо: *ужѣлѣм* — *ужѣлѣмо* и *задржѣм* — *задржѣмо*. Може се веровати да је и овде, као код глагола у тачки 180, сачувано непромењено стање створено још прасловенском метатанијом акцента. Али чињеница што у говору племена Васојевића, који се скоро у свим областима језика, сем у акценту, слаже с пиперским — имамо (а ово ми је познато на основу материјала који сам сам прикупљао) исти акценат и у сложених и у простих глагола, говори против ове претпоставке. А не може

се веровати ни да је на ову промену утицао друкчији акценат сложених глагола с помереним акцентом у императиву простих глагола, иако је тачно да је, баш као у томе облику, померање акцента на коренов самогласник облика презента сложених глагола условљено квантитетом овога самогласника. Сложени с глаголима у којих је коренов слог дуг не померају свој акценат у облицима презента: *заврџим* — *заврџимѓ*, *застџим* — *застџимѓ*, *зацџим* — *зацџимѓ*, *подрџим* — *подрџимѓ*, *процџим* — *процџимѓ*, *уџим* — *уџимѓ*, *ушџим* — *ушџимѓ* итд. А не само у два напред наведена, већ у свих у којих је коренов слог кратак, акценат је померен на тај слог: *изгљаднџим* — *изгљаднџимѓ* — *изгљаднџимѓ* — *изгљаднџимѓ* — *изгљаднџимѓ* — *изгљаднџимѓ* — *изгљаднџимѓ*, *изгѓрим*, *ожѓднџим*, *полѓшџим*, *налѓшџим*, *услѓмшџим*, *узбукшџим* итд. Свакако се, мислим, може сматрати да у случајевима с разликом у акценту презента између сложених и простих глагола имамо сачувану старину која је позната и другим суседним говорима Црне Горе, а непознавање ове разлике нова је појава у млађим дијалектима нашим из којих је са севера ушла у васојевички говор.

210. Још једино у трпном придеву, и то само сложени с глаголом *држати*, померају акценат, сада на префикс: *адржџан* (*адржџана* — *адржџано* — *адржџани* — *адржџане* — *адржџана*), *ѓдржџан*, *уѓдржџан*, *прѓдржџан*, *придржџан*, *иѓдржџан*. Сем у изложеноме, сложени се не разликују од простих, не редовно ни у 2 и 3 лицу једн. аориста, јер је и у томе облику акценат чешће на крајњем слогу; *зажељѓ* (ти и он), *изгорѓ*, *уздржѓ*, *зашрепшѓ*, *узврѓѓ се*, *застџѓѓ се* обични су, поред тога облика с помереним акцентом на предметку (испор.: *изгоре*, *уѓдржа* и сл.).

211. Једносложног су инфинитива, иначе истог акценатског типа глаголи: *врѓт* — *врѓ* и *сиѓт* — *сиѓм*, — са једином разликом у глаголском прилогу садашњем. Док сви претходни у том облику имају акценат презента (облика једине и 3 л. множине) овима је акценат на наставку *врѓћѓ* и *сиѓћѓ* (поред ређег *врѓћѓ* и *сиѓћѓ*).

212. Глаголи:

блѓжѓт — *блѓжѓм*, *шупљѓт* — *шупљѓм*, *свѓтѓт* —

свѣтѣм, служѣш — служѣм, шѣрѣш — шѣрѣм дрѣ-
жѣш — дрѣжѣм, бунѣш — бунѣм, фѣлѣш — фѣлѣм,
бучѣш — бучѣм, ружѣш — ружѣм, слѣшѣш — слѣшѣм,
плѣшѣш — плѣшѣм, дружѣш — дружѣм, фѣбѣш — фѣ-
бѣм, гњѣвѣш — гњѣвѣм, дѣнѣш — дѣнѣм, мѣмѣш —
мѣмѣм, жѣрѣш — жѣрѣм, зѣмѣш — зѣмѣм, гѣлѣш —
гѣлѣм, зѣрѣш — зѣрѣм, кружѣш — кружѣм, јѣвѣш —
јѣвѣм, знѣчѣш — знѣчѣм, крѣнѣш — крѣнѣм, мѣчѣш —
мѣчѣм, мѣсѣшѣш — мѣсѣшѣм, кѣмѣш — кѣмѣм, пѣ-
лѣш — пѣлѣм, једнѣчѣш — једнѣчѣм, сѣпѣшѣш — сѣ-
пѣшѣм, курѣжѣш — курѣжѣм, јунѣчѣш — јунѣчѣм, сѣ-
мѣрѣш — сѣмѣрѣм, пишмѣнѣш — пишмѣнѣм, инѣ-
шѣш — инѣшѣм, дивѣнѣш — дивѣнѣм, дувѣнѣш — ду-
вѣнѣм, лешкѣрѣш — лешкѣрѣм, живѣшѣш — живѣ-
шѣшѣм, барабѣрѣш — барабѣрѣм, кашабѣнѣш — ка-
шѣбѣнѣм, носѣш — носѣм, прѣсѣш — прѣсѣм, десѣш —
дѣсѣм, сѣлѣш — сѣлѣм, скѣчѣш — скѣчѣм, говѣрѣш —
говѣрѣм и сложени —

како у првом, тако и у осталим лицима презентѣ, имају дуги или кратки акценат на слогу пред наставком за основу. И самогласник у том наставку, без обзира на квантитет претходног наглашеног слога, доследно је дугачак: *блѣжѣш — блѣжѣ — блѣжѣше — блѣжѣ и носѣш — носѣ — носѣмо — носѣше — носѣ*.

Као у презенту померен је акценат безусловно још и у имперфекту¹⁾: *блѣжѣ(х), фѣлѣ(х), шѣпѣлѣ(х), крѣнѣ(х), мѣчѣ(х), дивѣнѣ(х), дувѣнѣ(х), носѣ(х), прѣсѣ(х), сѣлѣ(х), — и трпном придеву: ружѣн. фѣлѣн, шѣпѣлѣн, сѣмѣрен, гѣлѣн, крѣнѣн, једнѣчен, сѣпѣшѣн. курѣжен, носѣн, прѣшен, прошѣпѣн, изрѣжен, насѣмѣрен, изједнѣчен, исѣрѣшен, прѣсѣлѣн, прѣскѣчен. У глаголском прилогу садашњем и императиву претходни слог мора бити кратак, да би се слог на њега пренео: *носѣшѣи, носѣи — носѣше, прѣсѣшѣи, прѣсѣи — прѣсѣше, сѣлѣшѣи, сѣлѣи — сѣлѣше. У противном, акценат се не помера, већ остаје једнак**

¹⁾ Наравно уколико се овај облик употребљава. Ову ограду потребно је учинити с одређенијом напоменом да употреба имперфекта у пиперском није баш тако честа.

с акцентом инфинитива: *фáлдѣћи* (у прилогу, истина, узима дужину презента), *фáлїй — фáлїште, рúшѣћи, рúшїй — рúшїште, блáжѣћи, блáжїй — блáжїште, фáбѣћи, фáбїй — фáбїште, жáрѣћи, жáрїй — жáрїште* итд.

213. Акценат инфинитива је непромењен: у прошаст. глаг. придеву: *рúшїјо* (— *рúшїла — рúшїло — рúшїли — рúшїле — рúшїла*), *фáбїјо, мáмїјо, блáжїјо, јунáчїјо, самáрїјо, говóрїјо, носїјо, просїјо, нарúжїјо, проговóрїјо, расамáрїјо*, — и аористу: *рúжї(х) — ружїсмо — ружїште — ружїше*, *блáжї(х), јунáчї(х), самáрї(х), осамáрї(х), проговóрї(х), селї(х), иселї(х), просї(х), испросї(х)*. У 2 и 3 лицу једнине последњег облика, акценат се помера на први слог: *рúжи* (ти и он), *їзрúжи, ўблáжи, ндси, їзноси, прдси, зáпроси, дшсели, скóчи, їскочи, дѣси се, зáдеси, дкрњи*¹⁾. У Црнцима, према сваком “ на крајњем слогу може бити неки узлазни акценат на претпоследњем, те је у том селу обично: *рúжи(х), осамáри(х), скóчи(х)* (аорист); *рúжи, осамáри, овáчи, окрњи* итд. (императив). У Рогамима сам код појединих особа чуо императиве: *рúжи, осамáри, окрњи*. — дакле, померен акценат с отвореног крајњег на претходи дуги слог. Да ли ту има померања акцента у аористу не би се могло тврдити; ређа употреба овог облика чинила је да се то није могло проверити.

214. Један не баш велики број глагола — ако узимамо у обзир само просте — овога типа, свакако раније, у време акценатске заједнице пиперског с другим неким говорима црногорским, који су у акценту у неколико подлегли утицају наших говора с најновијом акцентуацијом, акценат инфинитива с крајњег слога померили су на слог који му претходи. Од ранијег *сїтнїт* (испор. код Вука и Дан. *сїтнїши*), према *сїтнїм*, добивено је *сїтнїт*. Према презенту променили су акценат још: *пúштїт, сїуштїт, јáгмїт, ујáгмїт, појáгмїт, усїтнїт, разúрїт, кршїт, прекршїт, пúстдшїт, оиустдшїт, срдїт, расрдїт* (овде је још и кратак акценат према дужини код Вука) *благослóвїт, јáрднїт* (опет кратак акценат према

¹⁾ За неке глаголе ни овог ни осталих типова није тако увек лако утврдити акценат овог облика, јер се аорист, као ни имперфекат, тамо не употребљава одвећ често.

дужини тог слога код Вука). Тако су наведени прости и сложени глаголи — а можда има још који такви — од једног пришли другом акценатском типу.

215. Каснијег је датума, непозната и у неким иначе сродним говорима Црне Горе, промена типа друге једне, бројне много знатније групе глагола. Закључујући из стања акцента не само у говорима који су по свим особинама база књижевном језику, већ и по акценту у говорима васојевићком и бјелопавлићком, очито је да су глаголи: *ломџш* — *лџмџм*, *бойш* — *бџ¹м*, *борџш* — *бџрџм*, *гноџш* — *гнџ¹м*, *корџш* — *кџрџм*, *гостџш* — *гџстџм*, *кроџш* — *кџрџ¹м*, *ловџш* — *лџвџм*, *острџш* — *џстрџм*, *постџш* — *пџстџм*, *роџш* — *рџ¹м*, *ронџш* — *рџнџм*, *троџш* — *трџшџм*, *чџ⁴стџш* — *чџ⁴стџм*, *строџш* — *стрџ¹м*, *весџш* — *вџсџлџм*, *соколџш* — *сокџлџм*, *слободџш* — *слџбџдџм*, *црвенџш* — *црвџнџм*, *треиџерџш* — *треџџрџм*, (уколико се и у инфинитиву није померио акценат као и у презенту), *еолџш* — *сџлџм*, *шолџш* — *шџџм*, и *сџдџчџм*, (овде се и инфинитив чује једино с помереним акцентом — *сџдџчџш*) — припадали акценатској групи с дужином презентатског акцента на наставку за основу. Из материјала који сам сам прикупио, у Бјелопавлићима на једној и у Васојевићима на другој страни, види се да су сви набројени глаголи тамо још увек и искључиво типа *жељџш* — *жељџм*, (испор: *ломџш* — *лџмџм* — *лџмџмо*, *пџстџш* — *пџстџм* — *пџстџмо*, *трџшџш* — *трџшџм* — *трџшџмо* итд. као год: *жељџш* — *жељџм* — *жељџмо*. У пиперском, међутим ови глаголи су се, померајући у презенту акценат на коренов слог, потпуно изједначили с глаголима типа: *носџш* — *нџсџм*. А до оваквог померања акцента у облицима презента дошло је свакако по угледу на акценат истог облика у сложених глагола. То је врло разумљиво. Код Даничића налазимо да се акценат простих глагола овога типа скоро у свих сложених с краја помера за један слог према почетку; *лџмџм*, а *слџмџм* и *прелџмџм*, — *гџбџм*, а *изгџбџм*. И у пиперском се, а извесно је и у другим неким говорима црногорским — не само у два горе поменута — померање акцента проширило са сложених и на просте; према: *изгџбџм*, *прелџмџм*, *ујџгџмџм* и сл., добијено је и: *гџбџм*, *лџмџм*, *јџгџмџм* итд.

216. Тамо у облицима презента акценат имају на коре-

нову слогу, а не на крају, и оних неколико глагола који га код Даничића не померају ни кад су сложени (види његове акценте). У Пиперима једино: *брсѣйш* — *брсѣйм* и *обрсѣйш* — *обрсѣшим*, *звонѣш* — *звонѣм* и *завзонѣш* — *завзонѣм*. Да је ово померање акцента каснијег датума лако је утврдити по томе што се оно није до краја извршило код свих тих глагола. Тако, *шутњѣш* — *шутњѣм*, како и бележимо, кад је прост чува акценат на крају. Међутим, у његових сложених глагола акценат се помера: *зашутњѣш* — *зашутњѣм* — *зашутњѣмо*, *протшутњѣш* — *протшутњѣм* — *протшутњѣмо*, *устшутњѣш* — *устшутњѣм*. Могло би се рећи да је у појединачним случајевима ово померање акцента још у току. Глагол: *модрѣши се* — *модрѣм се*, и кад је сложен с предмечима, чује се још с истим акцентом: *Замодрѣ се она љепотѣ* (рећи ће се обично кад је реч о бујној трави, или о бујној пшеници, или о већој количини бистре воде). Али је свакако знатно чешћи померен акценат: *помдрѣм* — *помдрѣмо*.

АКЦЕНАТ ПРИЛОГА

217. Акценту српскохрватских прилога није посвећивина нарочита пажња, ни уколико су друге врсте речи биле предмет акценатског испитивања. Наглашавано је, с правом уосталом, да се то није чинило из разлога што су прилози као, највећим делом, окамењени облици променљивих речи сачували и акценат тих речи. У говору пиперском ова особина доследрија је него у ма којем од осталих наших говора. А овде се вредно зауставити једино на прилозима који су постали од придева.

Проф. Решетар, полазећи од неких југозападних говора, од прчањског у првом реду, мисли да прилози на *о/е*, обликом једнаки са средњим родом неодређеног придевског вида, морају имати и акценат његов. Не треба доказивати да је некад, одмах после развијања прилошког значења, морало тако бити. Али је исто тако познато да се у дијалектима нашим с најновијом акцентуацијом акценат прилога и придева средњег рода подударују само у случајевима кад при-

девски облици мушког и средњег рода имају исти акценат, јер су прилози, не случајно, с чували акценат облика мушког рода. У пиперском говору, колико по облику, скоро толико ни по акценту, не постоји разлике између ових прилога и облика средњег рода придева у неодређеном виду. То се лепо види из примера:

Јакд ме болѝ, *Блѧгд* га опомѧну, *Крњѧ* ми (') билѧ што и тѝ ни¹есѝ дош^ѧ, Држи се *крѧшд*, *Лудд* ју вѧлѧ, Потрчи *жѧвд* не би ли ји(х) стѧг^ѧ, Јеси ли се *добрѧ* наљутијо?, *Љушд* ћеш се кѧјат, Што ме глѧдаш такѧ *шѧид*?, Дѧдѧ ли *чѧстд* код вѧс?, Он некако *млѧкѧ* збѧри, *Ли¹енд* се вучѧ, Било му (')е сѧ^ѧсвѧјем *шѧшкѧ*, *Мудрд* збѧри јѧди га нѧшли.

218. И у случајевима где се акценат придева сва три рода померио с краја на коренов слог, исто померање акцента извршило се и код прилога; као *мѧр^ѧн*, *мѧрна*, *мѧрно*, тако и прилози: *мѧрно* (*мѧрно* седѝ по цѧјо дѧ^ѧн), *грдно*, *стрѧшно*, *снѧжно*, *рѧјетко*, *шѧјесно*. А могло би се очекивати да у прилога, као у окамењене категорије, акценат буде непроменљив.

219. Само два прилога: *брзо* и *дрѧго* имају акценат на корену, иако је у овом случају код придева средњег рода на крајњем слогу. Може се тврдити да су и сви горе наведени прилози у даљој прошлости имали акценат на коренову самогласнику, а једначење са средњим родом је нов појав. То се може закључити по сложеним прилозима, у којих је акценат на предметку. Прилози: *нѧжѧиво*, *нѧкрѧиво*, *укрѧиво*, *уљудо*, *укрѧшо* и др. јасно говоре да је у основних, простих прилога акценат био на корену, јер се с краја не би код сложених могао пренети на предметак.

220. Прилози на *-ски* од придева се редовно одликују немањем дужине на наставку:

жѧнски, *љуѧци*, *јунѧчки*, *сељѧчки*, *ѧпостѧлски*, *ћѧчки*, *стѧр^ѧчки*, *лѧбѧдвски*, *пѧ^ѧски*, *момѧ^ѧчки*, *војнѧчки*, *(х)ѧјдѧчки*, *гѧрбѧѧци*, *рѧзбѧдјнички*, *пѧперски*; —

а и акцентом, — у случају кад је овај у придева на наставку: *ђавољски, дружевски, љуцки* (према придевском: *ђавољски, дружевскѝ, љуцкѝ*).

221. Паралелно са показним заменицама мере и каквоће иду прилози који су од њих постали; као год те заменице и ови прилози, наиме, познају двојак акценат: *шѝко* и *шакѝ*, *овѝко* и *овакѝ*, *онѝко* и *онакѝ*, *овољѝко* и *оволикѝ*, *онољѝко* и *оноликѝ*.

Неке посебне напомене о квантитету наглашених и ненаглашених слогова.

222. Досад је о квантитету узгред било речи, тамо где је требало истаћи разлику између пиперског и дијалеката који су у основи књижевног језика. А овде ћемо на једном месту, и одвојено, истаћи однос дужина у случајевима који очевидно карактеришу пиперски говор. Непознавање дужина у извесном положају неких категорија речи битна је дијалекатска одлика овог, а и неких других, њему суседних, говора Црне Горе.

223. Код девербативних именица на *-ње* претпоследњи, наглашени слог у говору пиперском редовно је кратак, ако му претходи дужина:

*вѝдѝње, вѝкѝње, влѝдѝње, забѝдѝње, јечѝње, набрѝ-
јѝње, набѝдѝње, сѝђѝње, грѝђѝње, грђѝње, мучѝње,
жуљѝње, забѝвљѝње, фѝбљѝње, додѝвѝње, довлѝјѝње,
нагађѝње, задѝвѝње, гѝлѝње, гѝшѝње, клечѝње, лѝзѝ-
ње, жвѝкѝње, крѝкѝње, јѝвљѝње, кѝмљѝње, млѝћѝње,
гађѝње, влѝчѝње, домишљѝвѝње, дозѝвѝње, штѝпѝње,
шврљѝње, чувѝње, чѝпѝње, честѝштѝње, шрѝжѝње, крѝ-
штѝње, купѝње, лупѝње, мѝрѝње, вѝучѝње, врѝштѝње,
закѝдѝње, окупљѝње, опашѝвѝње и др.,*

иако је у млађим дијалектима новоштокавским у свих њих претпоследњи слог редовно дуг (испор. у Вука и Даничића: *вѝдѝње, вѝкѝње, влѝдѝње, забѝдѝње* и с овим акцентом и дужинама у свих тих именица).

224. Ако је у именица које су по постанку те исте врсте

и истог значења акцентован крајњи слог основе, а претходи му кратак слог, онда ће акцентовани бити дуг, те се пиперски говор у овом случају подудара са оним што је означено у речницима Вукова језика и Даничићевим Акцентима:

мошâње, држâње, до̂ђење. гомилâње, горѣње, вршлâње, глâдовâње, величâње, вијугâње, пењâње, трговâње, деблâње, дь^ановâње, намешâње, размешâње. глôдâње, шровâње, веслâње, чешилâње (према Вукову и Даничићеву: мошâње, држâње, до̂ђење, гомилâње, горѣње итд.).

Изузетак чине примери у којима се пред наглашеним слогом налази *и^е* од старог $\bar{ѣ}$ (дугог јата). У овом изузетном случају наглашени слог је опет кратак:

ври^ећâње (вријѣћâње¹), дри^емâње (дријемâње), стри^елâње, проли^евâње, подгри^евâње, окли^евâње, ви^ећâње, здри^есвâње, ли^егâње, ли^епилѣње, ми^ешâње, ми^ешѣње.

Рекло би се: ови примери обеснажују горњу тврђу да дужину наглашеног слога условљава краткоћа непосредно претходног. У ствари, они је поткрепљују. Позната је чињеница да свако $\bar{ѣ}$ даје *ије*, а свако $\bar{ѣ}$ — *је*. У овим речима *ије* је задржало квантитетску вредност самогласника од којег је постало, исто онако као *је*; — иза овог последњег наглашени слогови се дуље: *вјенчâње (вѣнчанъје) ћешâње (цвѣтанъје).*

225. Усамљени случај дублета: *клизâње и кливâње, плу^скâње и плу^џскâње, жвâкâње и жвâкâње*, који, као што бележимо, тамо имају двојак акценат, тачно потврђују дата правила. А у знатног броја примера у којима је акценат утицајем аналогича померен: *навѡћѣње (према навѡћѣње), навѡжѣње (према навѡжѣње), мѡћѣње, занѡшѣње, будâлѣње, шѡчѣње, кѡјâње (кѡјâње), грѡвâње, гнѡдѣње, дѡсâње* и сл. — чувају се дужине само иза кратких слогова, иако те дужине нису под акцентом већ иза њега.

¹) Речи у загради означене су Вуковим и Даничићевим знацима за акценат и дужину.

226. Колико је мени познато исто стање имамо и у неким другим говорима старијег типа, што потврђује чињеницу да су дужине Вукова и Даничићева језика секундарне, образоване у новије време, и да је кратак слог пред наставком чување старине, а не никако скраћивање дужине која је у њему некад постојала. Дужина је, дакле, формирана касно. Она је остала као траг губљења некадашњег полугласника између консонаната *н* (од основе) и *ј* (од наставка) и пренела се на крајњи слог основе. У говору пиперском (а, рекао сам, овом особиним он није усамљен) њено стварање је било могуће само ако је претходио кратки слог.

227. Пиперски говор није свакако никада знао ни за дужину последњег, наглашеног слога апстрактних именица на *-шт*, ако је непосредно испред наглашеног слога тих именица дужина:

једнѧѧѧс(шт), могућнѧс(шт), нѧгљѧс(шт), немѧрнѧс(шт), обѧлнѧс(шт), неѧповљнѧс(шт), неѧпокрнѧс(шт), подмѧкљѧс(шт), покрнѧс(шт), сигурнѧс(шт), несигурнѧс(шт), уѧдрнѧс(шт) —

према Вукову и Даничићеву: *једнѧѧѧшт, могућнѧшт, нѧгљѧшт* итд. Тако ни именице у којих претходном дугом слогу одговара *ије* (од *ѧ̄*): *вриједнѧс(шт), (вриједнѧшт), лијенѧс(шт), (лијенѧшт)*. У сваком другом случају, после ма којег кратког слога, стварала се и данас се чува дужина на крају, — било да је акценат аналогичном променио свој положај: *дѧжнѧс(шт) (дѧжнѧшт¹⁾, вљѧрнѧс(шт) (вљѧрнѧшт), гошѧдвѧс(шт) (гошѧдвѧшт), блѧгѧс(шт) (блѧгѧшт), јѧрѧс(шт) (јѧрѧшт), — било да се већ налази на ма ком другом слогу сем последњег: *безѧзљѧнѧс(шт) (безѧзљѧнѧшт) злѧћуднѧс(шт), (злѧћуднѧшт), немарљѧвѧс(шт), по-**

¹⁾ У Васојевићима аналогична није утицала на промену акента ових именица, као ни на квантитет првог слога, и зато баш ни у том говору није дошло до образовања дужине на крају, те у њему имамо; *дѧжнос(шт), вљѧрнос(шт), блѧгос(шт), јѧрос(шт)* (забележено у селу Виночки). А да је дужина крајњег слога новог датума тамо где је постоји, доказ нам је померен акценат у васојевићком говору. Акценат се померао не зна се кад у времену после XV в. Кад би дуљене крајњег слога било старије од овог померања, у васојевићком говору до њега не би ни дошло, јер се зна да се акценат никад тамо не помера с дугих слогова, ни кад су на крају.

бѣжнѣс(ш), страшљивѣс(ш), уљуднѣс(ш), честийтѣс(ш), ждљѣс(ш), лудѣс(ш), мудрѣс(ш), младѣс(ш), пакѣс(ш), радѣс(ш).

228. Трећу категорију облика, за коју важе иста правила о стварању нових дужина, чине облици презента глагола с наставком *е* у својој основи (глаголи I врсте) Наглашени наставак за основу презента у ових глагола иза дужине је редовно кратак:

загрѣѣм, извѣѣм, украѣѣм, назѣѣм, намѣѣм, напѣѣм, нарѣѣм, искуѣѣм, навѣѣм, пришѣѣм, навучѣм, развучѣм, прозѣѣм, тѣѣм, истѣѣм, оврѣѣм, отрѣѣм, острѣѣм, рѣѣм, вѣѣм, прѣѣм, шрѣѣм итд. —

иако је у Вукову језику тај слог и у ових глагола редовно дуг: *загрѣѣм, извѣѣм, украѣѣм, назѣѣм*, и само тако.

Иза кратких слогова у пиперском говору и акцентовани слог на крају у ових облика презента редовно је дуг:

шечѣм, плешѣм, печѣм, мешѣм, бодѣм, гребѣм, жежѣм.

229. Однос квантитета коренова слога и овог наставак за основу презента исти је и у глагола код којих се акценат помера на претходни кратки слог:

навѣѣм, пришѣѣм, пошѣѣм, погрѣѣм, прозѣѣм, размѣѣм, развѣѣм, расплѣѣм, стѣѣм, отѣѣм, увѣѣм, ожѣѣм, огрѣѣм, помѣѣм, наплѣѣм, заплѣѣм, преплѣѣм.

Иза *ије*, међутим, акцентовани слог је опет остао кратак: *си¹ечѣм, поси¹ечѣм, раси¹ечѣм.*

230. Наставак за основу презента у осталих глаголских врста кратак је или се дуљи без обзира на дужину претходног самогласника. Тако је, у глагола на *-не*, *и* и на *е* којему претходи јотовањем измењен сугласник, самогласник у основи презента редовно дуг: *шднѣм* и *мѣнѣм*, *ндѣм* и *црнѣм*, *мѣжѣм* и *вѣжѣм*. Већ што је у глагола с наставком *а* у основи овај самогласник редовно дуг, то је сасвим разумљиво, јер то *а* с обзиром на његово порекло и мора бити дуго. Глаголи са *је* у основи презента дуље у њој самогласник, само

ако су прости, и кад је акценат на њему: *ли¹џм, ми¹џм, ши¹џм, пи¹џм*. Међутим, ако у тих глагола акценат није на овом наставку, или су глаголи сложени, — он је редовно кратак без обзира на квантитет слога који му претходи: *чујем, купујем, продајем, кујем, псујем, плујем*.

231. Дужина наставка у основи презента у нашем језику несумњиво је створена под утицајем дужине самогласника којим се завршава 3 л. мн. овог облика. По времену ће бити у вези са добивањем садањих личних наставака. Изложено стање дужина тога наставка у говору пиперском ово потврђује. Код глагола који су у 1 л. једн. добили лични наставак *м* раније, дужина самогласника у основи презента је редовна (случај случај с глаголима на *и*). У глагола на *е*, који су најкасније добили лични наставак *м*, самогласник који му претходи дуљио се само под извесним условима, иначе је тај самогласник остајао кратак.

232. Кратак акценатовани слог у именица: *бјелџв, гарџв, голџв, кусџв, мркџв, зелџв, м^азџв, празнџв, интџв*, у којих је овај слог у многим дијалектима нашим дуг, — претставља стање које је сачувано из старијих епоха а дуљење, тамо где га има, свакако је новијег датума Уистини, према овоме што смо у неколико последњих параграфа изнели о формирању новијих дужина, дужина се у овом случају могла развити, јер ту претходи кратак слог. А што до ње ипак није дошло, ја мислим да су формирање дужине омеле именице с истим завршетком у којих се таква дужина није могла створити због тога што је у њима завршном слогу претходила дужина.

233. Деноминативне именице:

узгљивље, безумље, беспуће, остџе, поднџе, подруче, прочеље, милосрђе, обљиче —

творбом својом иду заједно с девербативним именицама од којих смо и почели излагање о дужинама, али се квантитетом разликују од њих. У ових се, наиме, акценатовани слог није дуљио иако му претходи кратак самогласник, — јамачно не само због већ наглашаване тежње пиперског говора да у њему изведен речи задрже акценат основних, већ ни због ве-

зивања ове особине за целу категорију, због такође истицане околности што се дужине не формирају у речима истог начина творбе. Оне од оваквих именица које значе збир, ако и немају свагда акценат имена јединке (своје основне речи), чувају редовно његову дужину: *кѣѣ* (према *кѣс*), *комѣје* (према *комѣш*), *јасѣње* (према *јасѣн*), *грѣбље* (према *грѣб*), *рѣбље* (према *рѣб*), *сидѣље* (према *сидѣ*), *кѣриѣње* (према *кѣриѣн*).

234. И немаће дужина на самогласницима испред сугласничких група у којима је први неки сонант: *стѣрца* (према књижевном: *стѣрца*), *оѣѣнка* (према *оѣѣнка*), *конѣѣ* (према *кѣнѣѣ*), *покрѣѣѣ*, *одѣѣѣ*, *пѣѣѣ*, *обѣѣѣ*, *зѣѣѣ*, *Црногѣѣѣ* и др. — почива искључиво на томе што је у номинативу, у коме није било услова за дуљење, тај слог био и остао свугде кратак.

235. И по квантитету, као год по акценту, у поређењу са осталим дијалектима српскохрватског језика, изложено стање у говору пиперском сведочи о томе да су се у њему сачувале важне особине из даље прошлости нашег језика. А свакако је јасно да се пиперски говор, како је и уводу речено, последња неколика века са другим неким говорима црногорским, развијао у посебном правцу и унеколико друкчије од дијалеката који су у основици књижевног језика српскохрватског.

Две народне приче¹⁾ с обележеним акцентом и дужинама

Од *зѣѣ* женѣ и *ѣѣѣ* бѣѣѣ

Нѣѣѣ у стѣрѣ вриемѣ живѣѣ један чѣѣ сѣ^а женѣм, и ниесѣ се ниѣѣѣ сѣѣѣѣ. Што гѣѣ (')е мѣѣ нарѣѣѣ жѣѣна (')е нѣѣѣѣ изврѣѣѣѣ. Мѣѣ је то знѣ и, пошто јѣ(ј) ништа

¹⁾ Народне приче у Пиперима, може се рећи, не чувају се онако као у другим неким крајевима нашим. Старији свет који уме лепо приповедати, воли да прича историју, ратне окршаје и доживљаје, доживљаје из ропства и слично. Млађи се опет интересују другим стварима. Омладина зна, разуме се, доста народних прича, али све те приче у ње су из Вукове

није м^огъ^а, брани^о јо(ј) (')е да чини он^о што (')е кт^ијо да се учини. Једн^ом он отиш^ъ^а да к^оси лив^аду и при кр^етању на рад је заприет^ијо ж^ени да му не дон^оси руч^ъ^ак. Не зат^о што (')е тр^ебало, но по свој^ој зл^ој н^уди ж^ена, к^ъ^а(д) се об^јутрило, спр^емила руч^ъ^ак и п^они^ела м^ужу. Ов^ом^е јад^нику (')е б^ијо дод^ија жив^от с такв^ом жен^ом и, к^ъ^ад ју (')е вид^ио да ид^е к њ^ему, бр^зо се до^сџти^о да јо(ј) се осв^ети за св^е што га м^у-ч^ила. Он бр^же-бо^ле раши^ри своју стр^уку преко јед^не јам^е која (')е б^ила т^у, у лив^аду.

К^ъ^а(д) ж^ена до^ђе, он с^ед^не да р^уча, а ж^ени нар^еди да му не б^л с^ела на стр^уку, е ју (')е мет^но да му се с^уши. Ка^ко то ч^ује, ж^ена се зал^ети да с^ед^не на стр^уку и проп^ан^е у јам^у. А пошто (')е п^ала од^ма(х) наст^ан^е у јам^у стра^шна вр^иска. Ч^ује то ов^и ч^ок и пом^исли да ж^ена п^ишт^и од б^ол^ов^ъ^а, саж^али му се и р^ијеш^и се да ју оп^ет изв^ади из јам^е, па се прим^ъ^ак^не к јам^и и п^ушти јед^ан кра^ј кон^опца у јам^у, како би се ж^ена уф^атила да ју изв^уч^е из јам^е. О^дма(х) се кон^оп^ъ^ц зат^ег^не так^о јак^о да се јад^ни ч^ок ч^уди^о кол^ико му (')е ж^ена т^ешк^а. В^ук^ъ^а он так^о, в^ук^ъ^а и пот^ијо се од с^ил^не теж^ине, а к^ъ^а(д) се ово т^ешк^о бр^еме м^огло ви^ђет, погл^еда ч^ок и вид^и да то није њ^ег^ова ж^ена но прокл^ети ђ^ав^о и к^нед^не од^ма(х) да п^ушти кон^оп^ъ^ц, али га ђ^ав^о зак^уми: „Не п^ушти ме да си ми п^о Богу бр^ат, но ме изв^уци и чест^ита ћу те уч^ињ^ет, е ми (')е м^ука в^елик^а; до^ђе у јам^у нек^а кос^мат^а нап^ас(т) па ископ^а о^чи тр^ойци мой^е(х) др^уг^ов^ъ^а и за^дав^и ји(х'), м^ене ископ^а с^амо јед^но о^ко, а с др^уг^ием ^ево поб^ле^ђо(х) ж^ив. К^ъ^ад му (')е спас^ил^ц р^ек^ъ^а да (')е та кос^мат^а нап^ас(т) њ^ег^ова ж^ена,

збирке или из других збирки народних прича. То се може рећи и за ове две приче, које сам ја узео. Прва, нарочито, прича о злој жени и ђаволу је врло позната; има је у многим збиркама и скоро у свим антологијама школским. Друга прича је нешто мање позната, али се и она, са нешто друкчијим појединостима, налази у збирци Новице Шаулића, *Српске народне приче*, Београд 1925. Ја сам обе приче чуо у Стијени Пиперској од једне исте личности, од сељака који воли књигу, и није искључено да их је он по књизи и причао. За ову прилику то нема значаја, и сасвим је свеједно из ког су извора узете. Главни је било да се на њима обележи локални акценат и дужине, а за то су могле послужити.

ђаволу га би жа̂ и одвуче̂ га од ја̂ме̂, па му ка̂же̂: „Пѡбра-
тима, за овѡ што си ми учини̂јо ја̂ ћу да ти се одужим и
бићеш срѣт̂е̂њ ако ме биднѣш слуша̂. Ја̂ сѣ̂д идѣм да уљѣ-
жем у главу кра̂љеве кћѣри и ѡна ће се ѡдма̂(х) помамит̂.
Кра̂љ ће обећат три товара̂ блага̂ онѡме̂ ко му кћѣр извид̂а,
и ти се пријави̂ да ју извид̂аш, а кѣ̂(д) дѡћеш код њѣ са̂мо
ме ви̂кни и ка̂жи ми да ижљѣжем, и ја̂ ћу ижљѣј, љевѡјка ће
оздр̂авит и ти ћеш добит̂ ѡбећано̂ блага̂. Тѣ̂дѣ̂р ћу ја̂ уљѣј у
царе̂ву кћѣр, али се немѡ(ј) превари̂т да и ту̂ види̂ш, е ћу ти
тра̂г по тра̂гу ископа̂т.

Проз два̂-три дѣ̂на чу̂је се да (')е кћѣр кра̂љева мѡго
бѡна и да кра̂љ обећа̂јѣ три товара̂ блага̂ онѡме̂ ко му ју
биднѣ извид̂а. Ђаволо̂в пѡратим се јави̂ кра̂љу, и кра̂љ на-
рѣди̂ да га увѣду код љевѡјкѣ. Ови̂ ѡдма̂(х) повиче̂: „Пѡбра-
тима изи̂ђи̂“. Ђавѡ га послуша̂ и љевѡјка је тѣ̂ чѣ̂с оздр̂авила,
а љаволо̂в пѡратим је од њѣнѡга оца̂ дѡби̂о три товара̂ блага̂
и задовољ̂ен отишѣ̂ дѡма. У тѣ̂ исти̂ ма̂(х) снемѡгла се ца̂-
рева кћѣр и исто онакѡ ка̂ што (')е би̂ла сла̂ба кра̂љева кћѣр.
Пошто ју ни̂ко ни̂је мѡг̂а̂ извид̂ат ка̂зали су ца̂ру за оно̂га
чѡка, те ца̂р наред̂и да му га довед̂у. За̂луду се ови̂ бран̂ијо
да ништа не зна̂, мора̂ (')е да посту̂пи по ца̂ревој жељ̂и. И
сѣ̂д ка̂ прије позѡве̂ љавола: „Пѡратима изи̂ђи̂“. Ђавѡ му (')е
би̂јо да̂ мѡј да га мѡже изѣ̂гнат̂ из сва̂кога, али ка̂ко ис-
кѡчи̂ из љевѡјкѣ, скопа̂ пѡратима за̂ очи, а ови̂ се до̂сѣ̂ти
па ви̂кне̂: „Бљѣж пѡратима, ѣво мѡја жѣна̂“. Чи̂м то чу̂је
ђавѡ се препане̂ и од сй̂лнога стра̂ се смѣтѣ̂, скѡчи̂ у море и
уда̂ви се. Њего̂в пѡратим и од ца̂ра доби̂је три товара̂ блага̂,
задовољ̂ен ѡјде̂ ку̂ћи и с лѣ̂ко зара̂ђени̂ем бога̂ством сре̂ћно
(')е прожиа̂вијо дру̂ги дѡјо својѣга живѡта.

Ко пѡмѡј убогѡме не да̂, нек се у помѡј ви̂шњѣга не на̂да̂.

Кѣ̂д је Свети̂ (мисли се на св. Саву) по земљи оди̂јо
да сви̂јет учи̂ и на добрѡ упућу̂је наљѣже̂ на једно̂га беспѡ-
сличара̂ ље сед̂и покра̂ј некакѣ водѣ и ста̂јно на̂празно мѡати̂
по онѡј води. Свети̂ му назѡве̂ Бѡга и за̂пита̂ га за̂што не

ради штѡгој, но тѹ залудњи, а овѣ одговѡри да нѣма нѣка-квѡга имѡња ни ймѡ што радѣт. Светѣтель га на тѡ упѣта: „Што би желѣјо да ти Бѡг да и како би се Бѡгу за тѡ одужѣјо?“ А он Светѣтељу: „Највише би(х) волијо да ми Бѡг да тѣрѣста овѡ^ацѡ^а, па да ји(х) чѹвѡм и од њѣ(х) живѣм, а кѡ^ад би(х) тѡ имѡ, све би диелѣјо сиромѡшни¹ема и ѹбоги¹ема. Дѡле на пѹту Светѣ налѣжѣ на дрѹгѡга беспѡсличѡра што (')е ви^акѡнем разѣгонѣјо тѣце по шѹмѡ^а. Светѣтель је и овѡга пѣта што не ради, штѡ би желѣјо од Бѡга и како би се Бѡгу одужѣјо ако му овѣ да онѡ што желѣ? И овѣ беспѡсличѡр је одговѡријо кѡ и онѣ прѡви: Нека ми Бѡг да тѣрѣста овѡ^ацѡ^а да ји(х) чѹвѡм и од њѣ(х) живѣм, а јѡ би свѣ што би имѡ диелѣјо сѡ^а сиромѡшни¹ема и ѹбоги¹ема. Прѡђе Свѣтѡ^ац и мимо овѡга, па изгѹби пѹт и зађѣ у једну пѹстѣњу, те га тѡмо уфѡтѣ нѡј. Бѣлѡ му (')е зѣмѡ и бѣјо (')е глѡдѣ^ен, а у пѹстѣњу нѣгѣ нѣкѡга. Одједнѡм он је углѣдѡ огњѣ у једну пѣћѣну и свѡрнѹо је к томѣ огњѹ. Покрѡј огња сѣђѣло (')е једно момчѣце, мршѡво, бли¹едѡ и слѡбо об¹учѣно. Светѣ му назѡвѣ Бѡга и запѣта га мѡже ли конѡчит код њѣга. Млѡдић му (')е одговѡријо да мѡже, али му (')е рѣкѡ^а да му нѣмѡ штѡ дѡт за вечѣру. А кѡ^ад га Светѣ запѣта о(д) чѣга живѣ, одговѡријо (')е да живѣ од онѡга што му пѹстѣња дѡ, што убѣрѣ али улѡви.

Чѣм је нѣпознѡти гѡс(т) сѣјо оно момчѣце (')е ижлѣгло из пѣћѣне и нѣје млѡго потрѡјѡло кѡ^ад ѣто ти њѣга ѣе нѡси једну сѡнѹ, закѡлѣ јѹ, одѣрѣ и испѣчѣ мѣса од њѣ те вечѣрау. По вечѣри Светѣтель запѣта своѣга домаћѣна што би желѣјо да му Бѡг да и штѡ би пѡсли¹е радѣјо да се одужѣ Бѡгу за нѡграду. Момчѣце сѣ снебивѡло да одговѡри, али кѡ^ад му (')е Свѣтѡ^ац то и јѡпѣт тѡражѣјо, ослобѡди се и рѣчѣ: „Ймѡ тѡмо у некѡм сѣлѹ, једна ѣвѡјка којѡм би ктѣјо да се ожѣним, али ми јѹ њѣн отѡ^ац не дѡ, затѡ што сѣм сиромѡ(х) и нѣмам нѣкѡга“.

Кѡ^ад сѹтрадѡ^ан сѡ^амнѹ, Светѣтель се спрѣми и рѣчѣ ономѣ момчѣту: „Ѐде и ти сѡ^а мнѡм, бѣћеш ми ѣѡк. Момчѣце се брѡнило говорѣћѣ како не умѣје да читѡ, али гѡ Светѣтель наговѡријо и ѡни сѹ отѣшли зѡједно, и прѡво ѹ сѣло ѣе (')е

била она ђевѠјка. Къ^а(д) су дѠшли ко(д) ђевѠјчина оца, Свети га пита: „Би ли ти да твоју кѠер за овога мѠга ђака“. Они сељак је одговорио: „Не. Како да дам своје диетѠ за њѠга къ^ад ништа нѠма?“ А Светитељ је на то рѠкъ^а: Ако сѠ^ад нѠма он БѠжѠм пѠмоћу мѠже сѠтра имѠт, и ови ти дѠт своју кѠер за њѠга, ако ја БѠжѠм пѠмоћу учиним да се ови чѠ^ас на онијѠма сѠви^аема пѠ^ањевима испред кѠѠе рѠди грѠжѠе?“ Сељак је одговорио да (х)Ѡне, и СветѠ^ац пѠшлѠ ђака да убѠрѠ грѠжѠе пред кѠѠу. А къ^ад ђак унѠсѠ грѠжѠе, домаћин је истрѠа пред кѠѠу и гле чѠда: сви пѠ^ањевии озелењѠли и на њи(х) вѠлики грѠздови грѠжѠа. Ѡни убѠру од онога грѠжѠа и угњѠчѠ, те направѠ виѠа и прославѠ свѠдбу.

Пошто (')е благослѠви^ао младожѠу и невѠѠсту, СветѠ^ац ји(х) пѠшлѠ у ону пећину, а сѠм ѠјдѠ даѠе. Идући тако наљѠжѠ на онѠга што (')е млатио прѠтом по води Ѡе сѠди и чѠва триста овѠ^ацѠ^а. СветѠ^ац се био обѠкъ^а у просѠчке (х)аљине и умѠли тога чѠбѠна да му да јѠдѠ^ан брав, е (')е вѠлики сирѠма(х), а чѠбѠн га одбије и рѠчѠ му: „Да си радио ка ја и ти би имѠ“. СветѠ^ац у просѠчко ѠѠѠло дѠѠе и код онѠга што (')е нѠкъ^Ѡд раз^Ѡгонио тице по шѠмѠ^а. И ови чѠва триста овѠ^ацѠ^а, али му не кѠѠнѠ дѠт ништа, вѠј га одбије ка и они први. СветѠ^ац продѠжи напријѠд и заѠѠ у пустинју у коју (')е живио они њѠгѠв ђак. У просѠчке (х)аљине упѠти се право к пећини, а за њим нагрѠла два стада од по триста овѠ^ацѠ^а ониѠ(х) чѠбанѠ^а што ни^аесѠ кѠѠли да му удијѠлѠ по јѠдѠ^ан брав. Ѡвце су остануле мало пѠдаѠе од пећинѠ, а СветѠ^ац уљѠжѠ у пећину. У пећину наљѠжѠ на оно момѠ сѠ^а женѠм. Затражи да га пѠштѠ на конѠк. Ѡни га ниесѠ познавали, али су га лијѠпо примили. Свети ји(х) упита како живѠ, а Ѡни су му одговорили да живѠ од онѠга што ји(м) пустинѠа да. ТѠ^адѠ^ар Ѡн рѠчѠ домаћинју: „ИжлѠзи пред пећину и најѠеш вѠлико стадо овѠ^ацѠ^а. То су вѠше Ѡвце и затѠ закѠли јѠднога овѠа да вечѠраѠ“. А ови къ^а(д) чѠје ижлѠжѠ из пећинѠ, а цио прѠстѠр испред њѠ био (')е прекривѠн овѠама. Он уфѠти јѠднога овѠа и брже-бѠѠе га закѠли, па одѠри и испѠци те сви зајѠдно вечѠра(ј). А сѠтрадѠ^ан овѠ

двоје се крѣну из пустинѣ с онолико овѣ^ацѣ^а и ѿјду у село, па тамо купѣ лијепо имањѣ и живљѣли су срећно и богато. А Светитељ је продужио да учи народ, да Бог награђује оне које (')е трѣбало наградит, ама и да кажњава оне који су казну заслуживали.

Акцентат говора Пиве и Дробњака

од

ЈОВАНА Л. ВУКОВИЋА

(Примљено на скупу Академије философских наука 31-X-1938 год.)

АКЦЕНАТ ИМЕНИЦА¹⁾

Изузимајући једну општију особину у именица женског рода на *a*, све оно чим се разликују по акценту именице овога краја од Даничићева и Вукова језика, то су појединачна отступања именица од једног акценатског типа и примање акценатских особина другог типа, или је то отступање појединих именица у акценту ког падежа. Узимајући оне примере по којима се акц. говора П. и Др. не слаже с Даничићевим и Вуковим, ми ћемо упоредо напомињати где се у тим случајевима слажу с овим говором акценти код Ружићића, Московљевића, Вушовића, Решетара, Павића и др. у поменутиим студијама²⁾.

а) Именице мушког рода *o/v* основа

1) Једносложне основе (данашње)

1) *Pdb* — *poba* (Д. 25). Овом типу припада, поред већине именица које Даничић бележи, и реч *шпâg* — *шпâga*, која у Дан. иде по типу под *б* (*шпâg*—*шпâga*). Акценту овога краја у ове речи одговара и акценат у Прчању (Бока Которска): *шпâg*: *шпаgâ*, док у Дубровнику иде типу под *7*: *шпâg*—*шпâga* (Rešetar, Die Betonung, 46); у чакавском је *шпâg* — *шпâga* (Белић, Замѣтки, 29), тип под 10.

¹⁾ Први део овога рада — што сачиљава фонетику, морфологију, синтаксу и нешто речничког материјала говора Пиве и Дробњака — штампане се у *Јужнословенском филологу*.

²⁾ Литература је наведена у уводу — у првом делу.

Тако се овде акцентују и речи *гр̄м* — *гр̄ма*. *џ̄м* — *џ̄ма*, а у Дан. иду исто по типу под 6: *гр̄м* — *гр̄ма*, *џ̄м* — *џ̄ма*. Акц. овога типа код ове две речи видимо и код Вушовића (Д. зб. III, 42), а у поцерском говору налазимо другу реч акцентовану по типу под 3: *џ̄м* — *џ̄ма* (Московљевић, 9); у буњевачком „залеђа сењскога“ прва се акцентује, као и овде, *гр̄м* — *гр̄ма* (Nast. vjesn. XIX, 409). Затим, овамо иду и именице: *мӣш* — *мӣша*, *сил̄џ* — *сил̄џа*, *ср̄џ* — *ср̄џа*, *скӯп* — *скӯпа*, *скџ̄ш* — *скџ̄ша*, а у Дан. се акцентују по типу под 7: *мӣш* — *мӣша*, *сил̄џ* — *сил̄џа*, *ср̄џ* — *ср̄џа*, *скӯп* — *скӯпа*, *скџ̄ш* — *скџ̄ш*. (У Ружичића ова последња реч иде исто по овом типу: *скџ̄ш* — *скџ̄ша* — Д. зб. III, 117, а томе одговара и акц. забележен на острву Рабу: *скџ̄ш* — *скџ̄ш* — Rad 118, стр. 31). Ових пет именица и Вушовић бележи акцентом овога типа (Д. зб. III, 42)¹⁾. Овако се у П. и Д., у Вушовићевим говорима и у поцерском (Московљевић, 9.) акцентује и реч: *збџ̄р* — *збџ̄ра* која у Дан. иде исто по типу под 7: *збџ̄р* — *збџ̄ра*. Са овим акцентом су у овом крају и именице *пџ̄д* — *пџ̄да*, *бџ̄к* — *бџ̄ка*, — као и у пљеваљском говору (Д. зб. III, 117). И у Дубровнику је *пџ̄д* — *пџ̄да*, (и *Пџ̄ди* име места код Кастил Новог (Reš., Die Betonung, 46), а *бџ̄к* — *бџ̄ка* је у Горњој Крајини (Nast. vj. VIII, 103); у чакавском говору је *пџ̄д* — *пџ̄да*, али *бџ̄к* — *бџ̄ка* (Замџтки, 28, 34), а у буњевачком „залеђа сењскога“ је *бџ̄к* — *бџ̄ка*, *пџ̄д* — *пџ̄да* (Nast. vj. XIX, 409). *Пџ̄д* — *пџ̄да* је и у Посавини (Rad 196, 236). У Павића је прва *пџ̄д* — *пџ̄да*, а друга *бџ̄к* — *бџ̄ка* и *бџ̄к* — *бџ̄ка*. У Вукову речнику ове две речи иду по типу под 7: *пџ̄д* — *пџ̄да*, *бџ̄к* — *бџ̄ка*. Овамо иде у овом говору и реч *стџ̄г* — *стџ̄га*, — у Дан. *стџ̄г* — *стџ̄га* (тип под 3). Московљевић поред Даничићева акцента има и овај — *стџ̄г* — *стџ̄га* (ibid. 9). И у Горњој Крајини је *стџ̄г* — *стџ̄га* (Nast. vj. VIII, 112). Овамо ће ићи и: *џ̄џ̄м* — *џ̄џ̄ма*, *кл̄џ̄к* — *кл̄џ̄ка*, *см̄џ̄к* — *см̄џ̄ка*, *снџ̄с* — *снџ̄са*, *шӣџ̄ш* — *шӣџ̄ша*. У Вукову речнику су без промене акцента у генитиву, а тако их бележи и Павић (Rad LIX, 6, 7): *џ̄џ̄м* — *џ̄џ̄ма*, *кл̄џ̄к* — *кл̄џ̄ка*, *см̄џ̄к* — *см̄џ̄ки*, *снџ̄с* — *снџ̄са*, *шӣџ̄ш* — *шӣџ̄ша* (*кл̄џ̄к* — *кл̄џ̄ка* је и у мостарском говору — Rad 153, 95). По овом типу је и *џ̄џ̄ч* — *џ̄џ̄ча*, — у В. исто без промене

¹⁾ И у мостарском говору је *мӣш* — *мӣша* (Rad 153, 95).

акц. у генитиву. Као и *слѣм — слѣма* је и *лѣм — лѣма*; а у Вука је *лѣм — лѣма*, али, као и овде, *слѣм — слѣма*.

Између Даничићевих примера овога типа овај говор изузима само именицу *цѣр — цѣра* (в. под 10).

У voc. sing. је и овде стари акц. на почетку: *рѣбе, скѣшу, кѣњу* и сл. Поред Даничићеве две именице које у gen. pl. са уметком *ов* имају акц. на почетном слогу *вѣ — вѣлѣвѣ* и *шѣи — шѣиѣвѣ* овде имамо још, као и у поцерском (Моск., 10), и *пѣи — пѣиѣвѣ* (испореди и у посавском *рѣрѣвѣ*, поред *кѣштѣвѣ* и др.— (Rad 196, стр. 226). Именица *кѣњ* има у dat., instr. и loc. pl. повучен акценат према почетку: *кѣњама, с кѣњама, нѣ коњама, зѣ коњама* и сл. (испореди и у посавском: *на кѣнји* и *нѣ конји* (у locat. plur.), *кѣнјта* и *кѣнјта* (instr. pl.), — поред других именица са помереним акцентом у овим падежима,— Rad. 196 стр. 231), а у шаптиновачком loc. и instr. pl.: *кѣнји, спѣри* и др.— Rad 168, стр. 123, 122 и др.).

Редовно је ново преношење на предлоге у ових именица кад се у падежу нађе акценат на почетном слогу: *ѣд волѣвѣ, ѣз шѣиѣвѣ, бѣз поѣвѣ, нѣ коњама* и сл.

2) *Кѣсац—кѣсца* (Дан. 29). Групи овога типа припада у П. и Др. и *ѣвас—ѣвса*, — тако је и у поцерском говору (Моск., 10), и у никшићком (Д. зб. III, 44). У Дан. је *ѣвас—ѣвса* (тип под 4). Овом типу може припадати и *свѣкар—свѣкра*, као акценатски дублет поред *свѣкра — свѣкра* (тип под 8). Дан. има *свѣкар—свѣкра* (стр. 34). Још овом типу припада и именица *мѣтац—мѣца* (види морфологију). А од Даничићевих примера овамо не иду: *ѣдар, ѣрошѣац, ѣочак*, а тако и *Млѣци* (в. под 8), затим *мољац* (в. под 4 и 5).

У voc. sing., као и код Даничића, акц. је на почетку: *ѣче, ѣгњу* и сл., а код им. *мѣмак* имамо *мѣмче*. Ова именица у овом крају има дуљење основног вокала и низлазни акц. у множини: *мѣмци—мѣмке—мѣмцима*. У Дан. је, као и код осталих именица овога типа: *мѣмци—мѣмке—мѣмцима*. И у посавском говору имамо дуљење у множини: *мѣмци* (Rad 196, стр. 218). — У Вука, поред *мѣмци*, имамо и низлазни акценат без дуљења: *мѣмци*.

Као и код Даничића у gen. pl. имамо, ако су именице без уметка, акц. повучен према крају: *каѣакаѣ, косаѣаѣ, ѣтаѣаѣ*.

Ако су именице с уметком *ов* или *ев*, остаје акц. непромењен: *јѣчмѡвѡ*, *ѡгњѣвѡ*, или се повлачи акц. према почетку, а то бива само у две именице: *кѡштѡ* — *кѡштлѡвѡ*, *пѡсѡ* — *пѡслѡвѡ*. Ове две речи имају повучен акценат према почетку у *gen. pl.* и у славонском шаптиновачком говору: *pѡslѡvѡ*, *kѡtlѡvѡ* (према *poslѡvi*, *kotlѡvi*), а тако и у посавском: *pѡslѡvѡ*, *kѡtlѡvѡ*, поред других (Rad 168, стр. 128 и Rad 196, стр. 227).

Као и у поцерском *vos. pl.* једнак је *pot.*: *прѡсци*, *лѡшци*, *ѡчеви*, *мѡмци*. Даничић није био сигуран, али је мислио да именице без проширења основе имају низлазни акценат на почетку — *ѡци*, *прѡсци* и сл.

3) *врѡг* — *врѡ* (*врѡх* — *врѡха*, Дан. 24). У П. и Др. имамо уз ову још једину именицу овога типа *штѡ* — *штѡла*, ако узмемо да је њен стари акц. *штѡл* — *штѡлѡ*, као што то показује њен изговор у западнијим крајевима *штѡл* — *штѡла*. Даничићеве примери овога типа *бик* и *руј* иду типу под 10, *гром* типу под 9, *штѡг*, видели смо, под 1, а речи *зѡбови* овај говор нема.

У *vos. sing.* им. *врѡг* гласила би *врѡгу*, у множини падежи: *врѡви* — *врѡвѡ* — *врѡвима* итд. — Преношење с једносложног облика је ново: *нѡ врѡг*, *пѡд врѡг* и сл. *Vos. sing.* од именице *штѡ* је *штѡле* или *штѡлу*, множина: *штѡлови* — *штѡлѡвѡ* — *штѡловима* и сл. Преношење на предлоге с једносложних облика овде је старо: *нѡ штѡ*, *зѡ штѡ*, *пѡ(д) штѡ*, *крѡза штѡ* и сл.

4) *кѡнѡц* — *кѡнѡца* (Дан. 31). Овом типу припада и *мѡљац* — *мѡљѡца* (Дан. *мѡљац* — *мѡљѡца*, в. под 2). А из овога типа говор П. и Др. изузима Даничићеве примере *ѡвѡс* (в. горе под 2), *штѡнѡц* (в. доле под 5). Затим именица *нѡвѡц* — *нѡвѡца* има низлазни акц. у *pot.* и *acc. sing.*, као и у пљеваљском говору (Д. зб. III, 119), и овде чини, на тај начин, сама за себе акценатски тип.

Именице овога типа које су без уметка *ов* у множини неке имају акц. почетка: *кѡнци* — *кѡнѡцѡ* — *кѡнцима*, *лѡнци* — *лѡнѡцѡ*¹⁾, а друге задржавају акценат једине: *лѡвци* (*лѡвѡцѡ*), *плѡвци* (*плѡвѡцѡ*). Даничић је претпостављао и за ове друге именице низлазни акценат. Оне које умећу *ов* имају скраћи-

¹⁾ Исп. у посавском *kѡnci* — *kѡnѡcѡ*, *lѡnci* — *lѡnѡcѡ* (Rad 196, 218).

вање кореновог вокала у свим падежима множине. а у генитиву повлачење акцента према почетку: *о̀внови, о̀рлови; о̀вно-вима, о̀рловима; о̀внѡвѡ, о̀д о̀внѡвѡ, о̀д о̀рлѡвѡ* и сл. (Исп. и у шаптиновачком славонском: *овѡп — о̀впа; о̀впѡви — о̀впѡв(ѡ), — Rad 168, стр. 128).*

5) *Вѡлак — вѡлка* (Дан. 26). У групу оваквих именица дошла би овде и реч *ја̀; ак — ја̀рка*; тако је и у Ружичића (120) и у Вушовића (43), затим у посавском *ја̀рак — ја̀рка* (Rad 196, стр. 234) и у шаптиновачком славонском говору (Rad 168, стр. 128). Дан. има *ја̀рак — ја̀рка, —* тип под 11. По овом типу иду овде и речи *мо̀љац — мо̀љца* (поред *мо̀љац — мо̀љца*, в. под 4) и, као што смо рекли, *штѣнац — штѣнца*. Дан. има ову другу именицу по типу под 4. У Вукову речнику имамо *штѣнац — штѣнци*. Затим, овај говор има и *да̀нак — да̀нка, кѡмак — кѡмка* и *пра̀сац — пра̀сца*. У Дан. је *да̀нак — да̀нка, кѡмак — кѡмка* (тип под 11), а последњу именицу не бележи с овом групом, али множину *пра̀сци* помиње по типу *вѣшар — вѣштра* (тип под 8). Вук има *пра̀сац — пра̀сци*, а има и колективну именицу *пра̀сци — пра̀сѡца*.

Од Даничићевих примера свога типа проширену основу са *ов* имају речи *за̀јам, у̀јам* и *ја̀рам*, и то у прве две остаје непромењен акцентат, а у треће се скраћује: *за̀јмови, у̀јмови, а ја̀рмови*. Као *за̀јам* иду и речи *на̀јам* и *по̀јам — на̀јмови, по̀јмови* (прву налазимо код Вука, а друге нема). Именица *ја̀рам — ја̀рма — ја̀рмови* има ген. плуґ. тројак: *ја̀рмо̀вѡ, ја̀рѡма̀, или ређе ја̀рмо̀вѡ*, са диференцираним значењем. Акц. *ја̀рама̀* долази кад значи реч *јарам* волова — два вола (в. ово значење код Вука), а *ја̀рмо̀вѡ* и *ја̀рѡвѡ* је у обичном значењу. Именице које немају уметак у множини, у свим падежима, изузев *вос. sing.* и *ген. плуґ.*, остају са непромењеним акцентом, а у ова два падежа редовно је повучен акцентат према почетку: *вѝјенче, крѝвче, ку̀пче; вѝјенѡца̀, крѝвѡца̀, ку̀пѡца̀* итд. У Дан. и у пот. плуґ. у две именице видимо овај повучени акц.: *вѣ̀нци* и *ла̀нци*. У П. и Др. је и у ових и других оваквих именица у пот. и *вос. плуґ.* непромењен акцентат: *вѝјѣнци, ла̀нци, ку̀пци* и сл.

Преношење на предлоге у *ген. плуґ.* оваквих именица је ново: *о̀д вѝјенѡца̀, о̀д крѝвѡца̀, о̀д ку̀пѡца̀*, и сл.

6) *Стрѣц* — *стрица* (Дан. 22). Овој групи припадају именице *дѣо* — *дијела* (*дѣо*), *жѣљ* — *жѣља*, *кљѣч* — *кљѣча*. У Дан. је *дѣо* — *дѣла* (тип под 10), *жѣљ* — *жѣља*, *кљѣч* — *кљѣча* (поред *кљѣч* — *кљѣча*). Прва од ових речи у Вука гласи *дѣјел*, ген. без промене, али плурал *дијелови*. Акценту П. и Др. одговара и чакавско *del* — *delä* (Замѣтки, 34), у Дубровнику *дѣо* — *дијела*, у Прчању *дѣо* — *дијелä* (Die Betonung, 54), у Посавини *dil* — *dila* (Rad 196, стр. 224). У акценту именице *жѣљ* слаже се с овим говором и поцерски (Моск., 11), дубровачки (Reš., ор. cit.) и посавски (lvši:, ор. cit.)

Овамо иде и реч *мā* (*мах*), ген. sing. *mā* (*маха*), dat. *māy*, loc. *māy* или *māy* (стигао га у *māy* или *māy*), plur *māови* — *māдвā* — *māовима* (или *māовима*) и сл. У Дан. је *māx* — *māxa* и *māx* — *māxa* (типови под 9 и 7). И у пљеваљском говору ова именица припада овој групи (Д. зб. III, 126). Затим овде долази реч *мѣјег* — *мијови* (у Дан. је *mѣјех* — *mѣјеха*, — под 10). У ову групу долазе и речи *вѣш* — *вѣша*, *мѣљ* — *мѣља*, *шрн* — *шрна* (поред *шрн* — *шрна*)¹⁾ и *шкрѣп* — *шкрѣпа*, које су у Вука без промене акц. номинатива (тип под 10.). Ту долази и им. *шѣљ* — *шѣља*, којој В. не бележи промене акц. номинатива, а има *шѣљеви* у значењу hemorrhoides.

Од Даничићевих именица овога типа овај говор издваја:

бāн, *бāк*, *грѣјег* (*грѣјех*), *дрѣјем*, *кѣп*, *кѣп*, *штѣб*, *штѣп*, *шрѣд*, *шѣб* (в. под 10), затим: *гр̄м*, *ѣм* и *шѣдг* (в. под 1).

У voc. sing. акц. се помера према почетку: *стрѣче*, *крѣљу* и сл. У множини код оваквих именица с проширеном основом цроф. Решетар помиње тројак акценат: *крѣљеви* — *крѣљѣвā* — *крѣљевима* код Вука и Даничића; *крѣљеви* — *крѣљѣвā* — *крѣљевима* у прчањском и озринићком говору, — и *крѣљеви* — *крѣљѣвā* — *крѣљевима*, у дубровачком (Die Betonung, 55). Првом и трећем начину акцентовања у овом говору одговара:

āнови — *āндвā* — *āновима* (поред *āнови* — *āновā* — *āновима*, — што одговара дубровачком акценту),

¹⁾ Исп. *шрн* — *шрна* у Посавини (Rad 196, стр. 238).

пушови — пушдв̄а — пушовима (поред *пушови — пушдв̄а, пушдвима*), *штапови — штапдв̄а — штаповима* (поред *штапови — штапдв̄а — штапдвима*).

Затим, дубровачком акценту одговара:

дјелови — дјелдв̄а — дјеловима, пласшови — пластдв̄а — пластдвима, љекови — љекдв̄а — љекдвима, сџдови — суддв̄а — суддвима (iudicium), стрџчеви — стрџчдв̄а — стрџчдвима.

Трећа група има у П. и Др. скраћивање, али не и померање акцента:

дворови — двордв̄а — дворовима, краљеви — краљдв̄а — краљдвима, пањеви — пањдв̄а — пањдвима, (и пањеви — пањдв̄а — пањдвима), шуљеви — шуљдв̄а — шуљдвима.

Именице без уметка, као и код Даничића, не мењају акц.: *врачи, ћаци, кључи*; такве су и именице с уметком које немају, као горе поменуте, акценатског дублета: *маљеви, ножеви, шкрџпови*, и сл. Тако иде и именица *вѣр — вѣрови — вѣрдв̄а — вѣровима*, — у Вука имамо *вѣрови*.

7) *Брѣш — брѣшта* (Дан. 24). Међу именицама ове акц. групе овде су и *чѣр — чѣра, жбѣр — жбѣра* и *шкѣљ — шкѣља*. Прве ове две тако иду и у пљеваљском говору (Д. зб. III, 124); такође *чѣр — чѣра* има и прчањски, озринићки и дубровачки говор (Reš., Die Bet., 61) и говор Г. Крајине (Nast. vj. VIII, 113), а још *жбѣр — жбѣра* бележи Решетар у Прчању и Дубровнику (ibid. 62). У Дан. су ове речи по типу под 10: *чѣр — чѣра, жбѣр — жбѣра*¹⁾, *шкѣљ — шкѣља*. Овамо иду и речи: *дѣжд — дѣжда, тѣшт — тѣшта* и *ствѣр — ствѣра*. Последња од ових речи је овако акценатована и у пљеваљском (Д. зб. III, 124), и у озринићком говору (Reš., Die Bet., 62), а и у поцерском налазимо *ствѣр — ствѣра* (Моск., 9). У Дан. ове три именице иду по типу под 9: *дѣжд — дѣжда, тѣшт — тѣ-*

¹⁾ *чѣр — чѣра* и *жбѣр — жбѣра* је и у буњевачком сењском говору (Nast. vj. XIX, 412).

ста, ствѡр — ствѡра. У овој групи су у П. и Др. и речи: стѡс — стѡса, шрѡг — шрѡга (Вук: стѡс — стѡса, шрѡг — шрѡга — тип под 10). Не знам, би ли овамо ишла реч *ћу(ћух) — ћуа*, јер номинатив нисам чуо, а генитив је *ћѡа*, — или би ишла типу под 9: *ћѡ — ћѡа*. (У Гацку се чује двојак акценат: нема *ни ћуа* вјетра, и: нема *ни ћѡа* вјетра). У Вука је *ћѡх — ћѡа* (тип под 10).

Поменули смо именице: *мѡш*, *скѡш*, *срѡз*, *силѡт* и *скуѡп* (в. под 1), које је Дан. обележио акцентом овога типа. Иако припада типу под 1, реч *мѡш* може се чути и по овом типу (*мѡша*, поред *мѡша*), а у множини увек гласи *мѡши — мѡшѡ* — *мѡшима*, по овом типу.

Мање је у овом говору него у Даничића мењања акц. у loc. sing.: *прѡг*, *на прагу*, *прѡст — на прѡсту* (нема као у Дан. *на прѡгу*, *на прѡсту*). Али је и овде редовно: *на мрѡзу*, *у рѡту*, *у чѡсу*.

У множини четири именице овога типа добијају акценат типа под 1 — *рѡб — рѡбови*, *зѡт — зѡтови*, *мрѡз — мрѡзови*, *ствѡр — ствѡрови*. Sing. уз предлоге је: *ѡд мрѡза*, *зѡ зѡта*, а gen. pl.: *ѡд зѡшѡвѡ*, *ѡд мрѡзѡвѡ*. (Исп. у посавском говору поред: *mr̃az — mrazŏvi*, *z̃et — zetŏvi*, и *kl̃in — klinŏvi*, *d̃ed — dedŏvi* и др. — Rad 196, 223).

Без проширења основе у плуралу овај тип има именице:

јѡд — јѡди, *клѡн — клѡни*, *млѡн — млѡни* (воденице, а *млѡнови* кафени), *мѡш — мѡши*, *прѡст — прѡсти*, *тѡћ — тѡћи* и pluralia tantum *нѡши*.

Преношење на предлоге је увек ново: *ѡд брата*, *зѡ зѡта*, *ѡд мрѡза*.

8) *Вјѡтар — вјѡтра* (Дан. 32). Увек овоме типу овде припада *мѡзак — мѡзга*, реч која код Вука има двојак акценат — *мѡзак — мѡзга* и *мѡзак — мѡзга* (тип под 11). Овако се акцентују у овом крају и именице: *ѡдар — ѡдра*, *тѡчак — тѡчка*, *прѡштац — прѡшца*, *Млѡци — Млѡтѡкѡ* које код Дан. гласе: *ѡдар — ѡдра*, *тѡчак — тѡчка*, *прѡштац — прѡшца* (тип под 2).

Ту ће доћи и *зглѡвак — зглѡвка* и *ѡбѡ — ѡбла*. У Дан. имамо *зглѡвак — зглѡвка*, *ѡбао — ѡбла*, са природним секундарним дуљењем основног вокала у падежима (тип под 11).

Прву именицу по овом типу акцентује и Ружичић (142), а *ŭbā — ŭbla* бележи и Решетар у озринићком говору, и *Ŭblī* (Ortsname) у Прчању (Die Bet. 62). Поред множине по овоме типу од ове именице *ŭблови* налазимо и колективну именицу *ŭбли* (где би реч ишла типу под 2). У Вука је *ŭбли*. По типу *вјѣтар — вјѣтра* у П. и Др. иде и *Пѣтар — Пѣтра, чѣшаљ — чѣшља, свѣкар — свѣкра* (ова последња може ићи и по типу *кѡсац — кѡсца — под 2: свѣкар — свѣкра, — в. горе*). У Дан. ове три речи чине посебан тип: *Пѣтар — Пѣтра, чѣшаљ — чѣшља, свѣкар — свѣкра* (34), али прве две могу припадати и овоме типу: *Пѣтар — Пѣтра, чѣшаљ — чѣшља* (33). У П. Др. само прва *Пѣтар — Пѣтра* може се и тако чути. Овоме типу две ове речи припадају и у пљеваљском говору (Руж. 142), а у поцерском могу имати само овај први Даничићев акценат: *Пѣтар — Пѣтра, чѣшаљ — чѣшља* (Моск. 10). Решетар бележи у Прчању *сѣкар — сѣкра*, у Дубровнику *свѣкар — свѣкра*, а у сва три ова говора: *чѣшалј — чѣшља* и *Рѣтар — Рѣтра* (ibid. 47), а у сењском буњевачком говору Томљеновић пише: *свѣкар — свѣкра, Рѣтар — Рѣтра* (N. vj. XIX 412).

Овом типу не иду Даничићеви примери ове групе *працац* (види под 5) и *сужањ* (в. под 11).

Поред Даничићевих примера ове групе именица које у loc. sing. мењају акц.: *вѡсак — вѡску, мѡзак — мѡзгу, нѡкаш — нѡкшу*, овде имамо и *Вршац — Вршцу, Шѡбац — Шѡшцу* (и сва имена места ове природе), *нѡгѡ — нѡглу* (у Вука *нѡглу*).

По Вукову речнику Дан. бележи реч *вѣпар* која са уметком *ов* у множини помера акц. према крају *вѣпрови — вѣпрѡвѡ* (ваљда под утицајем типа под 2). У П. и Др. ова реч не мења акц., али ту промену имамо у других именица овога типа:

вјѣтар — вјѣтрови, мѡзак — мѡзгови, шрѡшак — шрѡшкови, свѣкар — свѣкра — свѣкрови, (свѣкар — свѣкра — свѣкрови), чѣшаљ — чѣшља — чѣшљеви, (gen. pl.: вјѣтрѡвѡ, мѡзгѡвѡ, шрѡшкѡвѡ, свѣкрѡвѡ, чѣшљѡвѡ).

Ово одговара именицама под 7: *зѣш* и *мрѡз* итд.— Акценту овога краја ових понеких речи одговара и оно што видимо у посавском говору: *трѡшкѡви* (поред *трѡшкови*), *вјѣтрѡви, те-*

trōvi и сл. (Rad 196, 223), а у пом. i dat. plur. овом одговара и Решетаров акценат Озринића: *veprōvi* — *veprōvima* (gen. pl. *věprōvā*), *vjetrōvi* — *vjetrōvima*, *uzlōvi* — *uzlōvima*, *troškōvi* — *troškōvima* (Die Betonung, 65).

Преношење на предлоге није исто у ових именица. Старо имају речи на л и љ:

од убла, љза убла, ид ублу, нд убд; љз нугла, од нугла; од сврдла, зд сврдд, нд сврдлу, нд сврдлове; зд чешаљ, нд чешаљ, ид чешљу, крдз чешаљ и сл., —

и још речи *ндкаш* и *вдсак*:

зд нокаш (зашло му *зд нокши*), *идд нокшом* (нѣне му остат ни црнѣ *идд нокшом*); *од воска, зд восак* итд.

Друге именице овога типа имају ново преношење на предлоге:

од вјетра, у вјетар, ид вјетру, премд вјетру (Дан.: *у вјетар, бѣз вјетра*, а Реш.: *нд вјетар*); *нд трошак, зд трошак, од трошка* (Дан.: *нд трошак*); *нд вакат, ид вакту; од кашља, у Петра, премд Петру; од Мишра* и сл.

9) *Бдз* — *Бдга* (Дан. 23). Као ова у П. и Др. се акцентују речи: *грдз* — *грдза*, *уд* — *уда*, које Дан. акцентује по типу под 10: *грдз* — *грдза*, *уд* — *уда*. У првој од ове две речи слаже се с овим говором и акц. Прчања: *грѣзд* — *грѣзда*, а у Дубровнику Реш. бележи: *грѣзд* — *грѣзда* и *грѣзди* (Die Bet. 62). Овом типу овде припада и *вдз* — *вдза*, *свѣз* — *свѣза* (поред обичнијега *свѣз* — *свѣза*), — у Вука је *вдз* — *вдза*, а ове друге речи нема у речнику. У ову групу по акценту иде и именица *грдм* — *грдма*, — у Дан.: *грдм* — *грдма* (тип под 3). У пљевачком говору је обичније *грдм* — *грдма* него *грдм* — *грдма* (Руж. 124), у поцерском је *грдм* — *грдма* (Моск. 9), а у буњевачком „залеђа сењскога“ видимо и *вѣз* — *вѣза* и *грдт* — *грдта* (Nast. vj. XIX, 412).

Овом типу не припадају Даничићеви примери: *змај* (в. под 10) *створ*, *шаст* (в. под 7), *мијег* и *ма* (в. под 6).

Од именица које не означавају што живо у loc. sing. не мења акц. само реч *крај*.

на крају, у крају, из крају, по оном *крају* (на оном крају свијета), по дебљем *крају*. (Исп. *на крају* и *на крају* у посавском говору — Rad 196, стр. 220).

Све именице овога типа осим речи *гдст* — *гдста* и *идст* — *идста*, имају, или могу имати, у множини проширену основу. А ове две именице могу имати различит акценат у множини: *гдсти* — *гдстиј* — (*гдстију*) — *гдстима*; *идсти* — *идстиј* — *по идстима*. Именица *рдг* — *рдга*, која поред проширене основе може имати и непроширену, нема промене кад је множина с непроширеном основном: *рдзи* — *рдзу* (*између рогу*), *рдзима* — *рдге* (*на роге*).

Низлазни акц. у множини имају речи са проширеном основном само:

дб — *дбла* — *дблови*¹⁾ — *дблвā* (и *долбвā*) — *дбловима* (и *долбвима*) — *дблове* (*на долове*), *лѣд* — *лѣдови* — *лѣдвā* — *лѣдовима*, *нбс* — *нбсови* — *нбсвā* — *нбсовима* и *рдг* — *рдгови* — *рогвā* (и *рдгвā* *ређе*) — *рогдвима* (и *рдговима*) — *рдгове* (*на рогове*).

Све остале речи ове групе имају и у множини Даничев акценат:

брдови — *брдвā* — *брдовима* — *брдове*, *дмови* — *дмвā* — *дмовима* — *дмове*, *борови* — *борвā* — *боровима* — *борове* и сл.

У именицама још *број*, *крај* и *шор* чућемо који пут повлачење акцента према крају у gen., dat., instr. и loc. plur.:

брдј — *брд(ј)еви* — *бро(ј)евā*, *крај* — *кра(ј)еви* — *кра(ј)евā* — *кра(ј)евима*, *шдрови* — *шорвā* (*чешће шдрвā*) — *шордвима*.

У Вушовића налазимо у множини непромењен акценат ових именица: *бдгови*, *брддови*, *рдјеви*. Ја мислим да тај ак-

¹⁾ Дан. ову реч не помиње у овом типу, а Павић је убраја овамо: *дбл* и *дб*: *дбла*.

ценат у његовим говорима имају само они који претстављају досељенике из старе Црне Горе.

Преношење на предлоге је у ових именица, као што смо видели, старо:

од Бога (*зѡбога*, прилог), *из дома*, *од грома* (кака му је кућа, *од грома* изгорела), *у рѡд*, *у дрѡб*, *на мѡс* (мост), *иза моста*, *у шѡр*, *црѡ шора*, *иза шора* и сл.

Изузетак чини именица *крѡј* — *крѡја* с новим преношењем:

у крај, *за крај*, *од краја*, *црѡ крају*, *на крају*, *испод краја* и сл.

Затим, именица *рѡг* има двојако преношење — ново у дуалском облику *геп. рlуг.*, а старо у осталим падежима:

између рогу, *од рогу*, *из рогу* и сл., а *на рѡг*, *за роге*, *за рогове*, *од рогѡвѡ* и сл.

10) *Врѡг* — *врѡга* (Д. 19). Овом типу иду и речи:

бѡн — *бѡна*, *бѡк* — *бѡка*, *грѡјег* — *грѡјега*, (поред обичнијега *грѡја*), *дрѡјем* — *дрѡјема*, *кѡп* — *кѡпа*, *клѡп* — *клѡпа*, *стѡб* — *стѡба*, *стѡп* — *стѡпа*, *шрѡд* — *шрѡда* и *шѡб* — *шѡба*.

У Даничића је:

бѡн — *бѡна* (у Вука: *бѡн* — *бѡна* и *бѡна*), *бѡк* — *бѡка*, (и *бѡка*), *грѡјех* — *грѡјѡха*, *дрѡјем* — *дрѡјѡма*, *кѡп* — *кѡпа*, *клѡп* — *клѡпа*, *стѡб* — *стѡба*, *стѡп* — *стѡпа*, *шрѡд* — *шрѡда*, и *шѡб* — *шѡба* (тип под 6).

Реч *стѡп* у множини као име места и овде иде тако: *Стѡпови*. Речи *бѡн*, *бѡк* и *клѡп* и у Вушовића иду по овом типу (ib. 42), а прва је таква и у поцерском говору (Моск. 11); речи *дрѡјем* и *шрѡд* иду овамо и у Ружичића (120), а у Московљевића још и *стѡб*. (Исп. и у чакавским говорима: *к ѡр* — *к ѡра*, *стѡр* — *стѡра* — Замѡтки, 30; — али *стѡр* — *стѡрд* на Рабу — Rad 118, стр. 53).

Овом типу у овом крају припада и реч *змѡј* — *змѡја*:

У Дан. је *змāj* — *змāја* (под 9), у Ружичића *змāj*—*змāја*¹⁾, а у Вушовића, као и овде, *змāj* — *змāја*. (Тако је и у Решетара у Прчању, док је у Озр. и Дубр. као и у Даничића). Затим овако иде и *цѣр* — *цѣра*, а у Дан. гласи *цѣр* — *цѣра* (под 1). Овде је и *крд* — *крда*, као и у Озр. (ib. 67),— у Вука *крд* и *крд*; затим *гнѣјев* — *гнѣјева* (тако и у Озр²⁾, *плām*—*плāма* и *прām* — *прāма* (тако и у сва три Решетарова говора) — у Вука *гњѣв* — *гњѣва*, *плām* — *плāма* (у Ц. Гори) и *прām*—*прāма*. Као и у поцерском говору је *вāl*—*вāла*,— множина је *вāлови*—*вāловā* или *вāлови* — *вāлōвā*; у Вука је *вāl* — *вāла* — *вāли* и *вāлови*.

Поменули смо именице које праве изузетак од Даничићеве групе овога типа: *грозд*, *уд* (под 9), *жуљ*, *кључ* (под 6), *жбир*, *чпр* и *шкуљ* (под 7).

Као и код Дан. мењања акцента у loc. sing. немају именице које именују чељад или животиње (или замишљена бића). Али ипак у овом говору има од тога отступања, н. пр. код именице *пѹк*, коју Дан. бележи међу оне без промене, имамо у *пѹку* (то одговара и accus. sing. колективних именица — *пук*, а не *пука*). Место у *пѹку* или *ѹ пѹку*, и Реш. бележи *и рѹки* (ib. 68)³⁾. Затим, код именица *мрāv*, *црв*, *ћук*, даље, *ѡс* и *врāv* чујемо:

на мрāву, *на црву*, *о ћуку* (или *о ћуку*, без преношења), *на ѡсу* (или *на ѡсу*), *по врāгу*⁴⁾.

У падежима множине од малог броја оваквих именица кад немају проширење основе са *ов* или *ев* речи *брк* и *гњаш* мењају акц.: *брци* — *бркā* — *брцима* (loc. по *брцима*), *гњаши* — *гњашā*—*гњашима* (*на гњашима*) итд. Ружичић је забележио поред генитива оваквих именица овако само акузатив од речи *брк*: *брке* (Д. зб. III 127).

1) Тако је и у сењском буњевачком (Nast. vjesnik XIX 412).

2) *Гњѣв* — *гњѣва*. Тако је и у буњевачком сењском (ibid. 413).⁴⁾

3) У буњевачком сењском Томљеновић бележи loc.: *рѹки* и *рѹки* (Nast. vjesnik. XIX, 414).

4) И Реш. има у Дубровнику: *по врāгу* (ор. с.), а тако и Ившин у посавском говору (Rad 196, стр. 220).

Двојак је акц. у пот. рлуг. именица овога типа кад имају уметак *ов* или *ев* — и у Даничића и у говору Пиве и Дробњака: *брѣг*: *брѣгови* (*брѣјег* — *брѣгови*) и *глиб* — *глибови*. Поред већине примера који, као и у Даничића, имају скраћени низлазни акценат: *брѣгови*, *брѣкови* (овде поред *брѣци*), *кумови* итд. у овом говору у првој групи — са ` — имамо од Даничићевих примера друге групе — са ' — именице: *вдлови*, *вјѣкови*, *прушови*, *цужеви*, *јѣжеви*, *клѣсови*, *листови*, *рѣдови*, *стѣнови*, а као у Дан. имамо: *глибови* (поред *глибови*), *ликови*, *сѣдови* и *млѣзови*.

У ген. пл. именице с непроширеном основом имају померен акц., као и код Даничића: *дѣнѣ*, *брѣѣ*, *срѣѣ* и сл. У Вушовића је код именица с проширеном основом обичнији низлазни акц. на почетку него узлазни на другом слогу: *гладс* — *гладсѣвѣ*, *рѣи* — *рѣиѣвѣ*; ређе: *дѣр* — *дарѣвѣ*, *град* — *градѣвѣ*. У овом говору, напротив, обичнији су примери с помереним акцентом: *гласѣвѣ*, *другѣвѣ*, *шѣгѣвѣ*, *празѣвѣ*, *врагѣвѣ* и сл., поред ређег: *гладсѣвѣ*, *другѣвѣ*, *шѣгѣвѣ*, *празѣвѣ*, *врдѣвѣ* и сл. У Решетара је: *градѣви* — *градѣвѣ* — *градѣвѣма* и сл. (ор. cit.), а у Томљеновића: *градѣвѣ* и *градѣвѣ*, *градѣвѣма* (Nast. vj. XIX 414). Иако чујемо и ген. пл. с низлазним акц. на почетном слогу код оваквих именица, немамо тај акц., ако је именица с предлогом, — увек је, дакле: *од брегѣвѣ*, *из градѣвѣ*, *без керѣвѣ*, *испо видѣвѣ*, *без празѣвѣ*, *од врагѣвѣ*, и сл. Мислим да има речи које се и без предлога неће никад чути с низлазним акцентом на почетном слогу у овом падежу: *синѣвѣ*, *кумѣвѣ*, и сл. Биће прави акц. овога говора у ген. пл. са померањем, а у новије време под утицајем номинатива долази низлазни. У Дан. је у именица с проширеном основом увек померен акц.: *брегѣвѣ*, *брѣкѣвѣ* и сл.

Акц. dat., instr. и loc. пл. у именица с проширеном основом слаже се с акцентом генитива, — наравно, са скраћивањем уметка за проширење: *брегѣвѣма*, *другѣвѣма*, *шѣгѣвѣма*, али је обично и: *гладсѣвѣма*, *рѣѣвѣма*. Рекао бих да је овде разлика између *dat.* и *loc.*: за *dat.* биће обичније *гладсѣвѣма* — тако ће бити и за инструментал — затим, *рѣѣвѣма*, а у *loc.* је редовно *по гласѣвѣма*, *за реѣвѣма* и сл. За сва три падежа редовно је *кумѣвѣма*, *синѣвѣма*, — и још који при-

мер. У Дан. имамо: *деловима, грóздовима; брегòвима, градòвима* и *дàровима, звèровима* (управо три групе именица с обзиром на акц. ових падежа). У оних именица у којих је померање акц. у пом. пл. остаје у П. и Др. и у овим падежима непромењен акц.: *глібовима, млáзовима* и сл. Именица *суд* (*vas*) у множини овде нема проширене основе: *суди — судā, а у dat., instr. и loc. pl. скраћује акц. генитива: судима, по судима, на судима*, и сл. Тако поред *брџима* у loc. можемо чешће чути и *брџима*. Увек је тако у овим падежима код именице *зуб* — *зуба*: *зуби — зубā — зубима — по зубима* (својјем *зубима* љѣб јѣдѣм; ударићу те по *зубима*). Нисам имао прилике да чујем и датив. У Дан. је *брāв — брāвови*, а овде је *брāв — брāви — брāвā — брāвима*, али се понегде чује и *брāвима*. Реш. има: *brcīta* и *br̄cīta* (Дубр. — скраћивање вокалнога *r* овде је карактеристика говора); *brāvīta* (Прч. и Озр.), *br̄dvīta* (Дубр.), *zūbīta* (Озр.), *zūbīta* (Прч.), и *zūbīta* (Дубр.), затим, *mrāvīta* и *mr̄dvīta, prūtīta*.

Овај тип има старо преношење низлазног акц. на предлоге: *у грād, нā суд, зā врāш, нā синове, зā зубе* (језик *зā зубе*), *зā брāвима* и сл. Али само код именице *нāд — нāда* чуо сам ново преношење у изразу *у нāд Бдга* (ваљда метатезом предлога и именице од *нāд у Бога*. — Оба облика овога израза чују се врло често у П. и Др.).

11) *Бубањ — бубња* (Д. 27). Овако је овде акцентована и реч *сужањ — сужња*, која код Дан. иде типу под 8 — *сужањ — сужња*; а овамо не иду Даничићеви примери овога типа: *јарак* (в. под 5) и *мозак* (в. под 8). Овамо иду и именице *вīсак — вīска* и *вѣсак — вѣска*. Обе именице и код Вука иду овако, али друга може код њега гласити и *вѣсак — вѣска*. Необично је овде што прва од ове две именице има множину са узлазним акцентом: *вīскови — вīскòвā — вīсковима*; а тако би, чини ми се, множина гласила и од *пљусак*: *пљускови — пљускòвā*.

Дан. има плурал овога типа са скраћивањем низлазног акц. код именица с проширеном основом: *бубњеви, лāкшови; бубњѣвā, лāкшòвā* и сл. У овом говору у ген. имамо поред овог и обичнији померени стари акц. краја: *бубњеви — бубњѣвā*

(и бубњѣвѣ), лѣктови — лактѣвѣ — (и лѣктѣвѣ)¹⁾. Кад не проширује основу именица *лѣкати* у Дан. има у ген. акц. померен на крај *лакѣтѣ*; овде ће међутим бити обичнији непромењен акценат *лѣкѣтѣ* (јѣма је дубока триста *лѣкѣтѣ*). (Исп. и у говору буњевачком сењском: *лѣкѣтѣ*, *лѣкѣтѣ* и *лакѣтѣ*, са разликом у значењу — *Nast. vjesn. XIX 413*).

Преношење на предлоге је старо:

од *лѣкта*, у *врѣсак*, у *шутањ*, по *пљуску*. у *прѣсак*,
иза *лѣкта* и сл.

12) *Стѣрац* — *стѣрца* (Дан. 33). Овом типу не припадају у овом говору речи:

данак, *кимак* (в. под 5), *зглавак*, *убо* (в. под 8) и *дрхати* (овде је *дрѣти* — *дрѣти*, двосложна основа). А овом типу припада *Унач* — *Унча*, име села; у Вука је *Унач* — *Унича*. Затим, као и у Решетара (*Die Vet. 67*), овде је *квѣрати* — *квѣрта* (Вук: *квѣрати* — *квѣрта*).

Преношење на предлоге је ново:

од *стѣрца*, у *клинац*, од *пѣлца*, од *квѣрта*, за *солад*, од *кѣнта* (да останемо од *кѣнта*);

али налазимо и старо:

од *јѣрца*, по *јѣрцу*, у *чѣвѣ* (*чѣвѣ* — *чѣвла*), на *чѣвѣ*,
на *Унач*, на *Унчу*.

Интересантно је што код прве две речи имамо колебање у неким падежима — и с неким предлозима: или ће се чути обично, или је редовно ново преношење:

за *јѣрца*, на *јѣрца*, порѣд *јѣрца*, уз *јѣрца*, у *јѣрцу*
(у *јѣрцу* било тридес килѣ); од *чѣвла*, по *чѣвлу* и сл.

II Двосложне основе

1) *Сѣдок* — *сѣдока*, *гарѣв* — *гарѣва*, *свѣтаѣца* — *свѣтаѣца*,
синѣвац *синѣвца* и *чѣек* — *чѣѣка*.

¹⁾ У јос. рл. је и овде редовно померање *лактѣвѣма*, *бубњѣвѣма* и сл.

1a) *Ѕѣдок* — *Ѕѣдока* (Дан. 29). Осим Даничићевих примера овога типа, који се слажу с акцентом овога говора, овде има овакав акценат и именица *шйльег* — *шйльѣга* (у Вука *шйльег* — *шйльѣга*). Овамо не иду Даничићеве примери: *Міроц* (в. под 2а), *Христос* (овде Ристос), — в. под 2б, *Тимок*, *чадор*, и *шатор* (в. под 5а), а именица *мртвац*. нема двосложну основу (в. горе *мрѣца* — *мрца*).

И у Дубр. је *mrtac* — *mrtca*, чему одговара у Озринићима *mrtāc* — *mrtcā* (Der Stok. Dial. 150).

Дан. је навео као примере за voc. sing. и pl. оваквих именица са низлазним акцентом: *сѣколе* — *сѣколи*. У П. и Др. ћемо имати *сѣколе*, али *соколови* и *соколи*, затим, као и у поцерском говору, *жйвоше*, *сѣдоче*, али *живѣти*, *сѣдоци* (Моск. 13), а с друге стране, наћи ћемо и у једнини по акценту једнак вокатив номинативу: *крѣљу* — *крѣљи*, *Гѣлешу*, *шйльегу* — *шйльѣзи*. Од осталих именица овога типа, уколико се и чују овде, тешко ће се чути вокатив. Gen. plur. је *живѣтѣ*, *шйльѣгѣ*, и *соколѣвѣ* — као у Даничића.

1b) *Гѣрѣв* — *гѣрѣва* (Дан. 35). Овом типу именица, са секунадрном дужином на другом слогу у nom. sing., одговарају овде и речи: *ѣлѣв* — *ѣлѣва*, *ѣшѣв* — *ѣшѣва*, *бѣрѣв* — *бѣрѣва* (ако се кад изговарају ове речи, нарочито ова последња), *гѣгѣв* — *гѣгѣва*. У Дан. иду по типу под 4б: *ѣлѣв* — *ѣлова*, *ѣшѣв* — *ѣшѣва*, *бѣрѣв* — *бѣрова*, *гѣгѣв* — *гѣгова*.

У voc. sing. је редован низлазни акценат: *гѣрѣве*, *зѣљѣве*, *згѣрѣнове*, *Јѣкове*, *лѣдѣве*, а voc. plur. једнак је номинативу pl.: *гѣрѣви*, *згѣрѣнови* и сл. У voc. sing. је тако и у Даничића (ма да Московљевић то није приметио, *ibidem* 13), а voc. plur. Дан. не помиње.

1c) *Светѣѣца* — *светѣѣца* (Дан. 44). Осим ове речи и речи *каѣзалац* — *каѣзѣца*, које можемо чути овде, од Даничићевих примера (остали се, уколико их овај говор не изузима из овога типа, не говоре у овом крају) имамо још две именице *прегѣѣлац* — *прегѣѣоца* и *резѣѣнци* (plurale tantum), које у Вука гласе *прегѣѣлац* — *прегѣѣоца* и *резѣѣнци*. Овамо не иде реч *удѣѣвац* (в. под а), а нисам сигуран за реч *блиѣѣзанац*, уколико би се та реч чула у овом крају поред речи *блиѣѣзник*.

Дан. је претпостављао да се акц. оваквих именица у

вос. мења, али није знао како. И Московљевић није сигуран за свој говор, зато што се ретко употребљавају ове именице у вокативу, али мисли да би био низлазни акц. у вос. sing., а непромењен у вос. plur.: *јарманче—јарманци* (ор. cit. 13).

Овде ће бити вос. од речи *прегалац: прѣгаоче—прегаци,* а од *резанци* ће бити исто тако једнак номинативу.

Дан. је мислио да се у gen. pl. акц. именица овога типа помера према почетку за један слог: *близанац—близаница,* али није у томе био сигуран. Моск. не зна како би тај падеж гласио у његову говору. У П. и Др. од речи *резанци* је *резаница,* али од *прегалац* је *прегацица.*

1d) *Синовац—синовца* (Дан. 45). Овом типу припада редовно именица *удовац—удовца.* У Дан. је *удовац—удовца* и *удовац—удовца,* а у поцерском говору *удовац—удовца* (ibidem). Ако изузмемо сад од Даничићевих примера *покровац* (в. под 2d), онда у овом говору овом типу остају само ове две именице: *синовац* и *удовац.* Можемо још додати имена места: *Сировац—Сировца, Боровац—Боровца.*

Акц. вос. sing. је *синовче, удвче,* а у вос. plur. *синовци, удовци.* Дан. је мислио да је и у плуралу низлазни акценат: *синовци, удовци.*

У Дан. је gen. plur. *синовацица* (није још био сигуран за дужину другог слога). Моск. бележи поуздано *синовацица.* У П. и Др. је, међутим, *синовацица, удовацица.*

1e) *Чдек—чоџка.* Ова именица, која и код Вука може гласити *човјек—човјџка,* поред *човјек—човјџка,* без акценатског дублета у овом говору, чини посебан тип, у који могу ући и дублети неких особних именица, као:

Милош—Милџа поред *Милош—Милоша, Јагош—Јаџа,* поред *Јагош—Јаџа, Радош—Раџа,* поред *Радош—Раџа* (в. ниже под 5a).

Али су презимена од оваквих имена: *Милошевић, Јагошевић,* а не *Милџевић* и сл.

2) *Балчак—балчака, повој—повоја, уштипак—уштипка, трговац—трговца.*

2a) *Балчак—балчака* (Дан. 28). Овако се акцентују овде и речи: *гајтан—гајтана, мајдан—мајдана.* Тај акценат беле-

жи и Ружичић у пљеваљском говору (ор. cit. 131), Вушовић у својим говорима (стр. 43); а Решетар у Дубровнику: *gàj-tap — gájтана* (Die Vet. 77). У Дан. је *gájтан — gájтана, máj-дан — máјдана* (тип под 4а). Овде је, затим:

*бйбер — бйбера, бѣшкот — бѣшкота, дѣспот — дѣспота, прслук — прслука*¹ (у Вука: *бйбер — бйбера, бѣшкот — бѣшкота, дѣспот — дѣспота, прслук — прслука*).

Даље, овде је:

злѡслух — злѡслуша, пѡдруг — пѡдруга (у В.: *злѡслух* као и *злѡгук, и пѡшпруг*).

Овде је и *Мйроч — Мйроча* — у песми — (В. и Дан.: *Мйроч — Мирѡча*).

У П. и Др. је:

ајгир — ајгира, мјѣир — мјѣира (Вук: *ајгир — ајгира, мјѣхир — мјѣхира и мјѣхур — мјѣхура*).

У П. и Др.:

буљук — буљука, Дѡјчин — Дѡјчина, Нѡд — Нѡда, стѡјсер — стѡјсера, хумез — хумеа, уљез — уљеза, чѣрек — чѣрека.

У Вука:

буљук — буљука, Дѡјчин — Дѡјчина, Нѡход — Нѡхода, стѡјсер — стѡјсера, хумоз — хумеа, уљез — уљеза, чѣрек — чѣрека.

Као и код Ружичића, овде је *упис — уписа* (Д. зб. III 131) и као у поцерском, *уков — укова* (Моск. 26). Вук нема ове две речи. (И у Г. Крајини је овако — *Nast. vj. VIII 113*).

Именице: *врѡтић — врѡтића, крѡтић — крѡтића, снѡић — снѡића*, обичније су по типу под 3а: *врѡтић — врѡтића, крѡтић — крѡтића, снѡић — снѡића* итд.

2b) *Пѡвѡј — пѡвоја* (Дан. 36). Редовно иде по овом типу и *убѡј — убоја* (Дан.: *убој — убоја и убој — убоја*). И Ружичић,

¹) И у Г. Крајини је *прслук — прслука* (N. vj. VIII, 113).

наводи само *убој* — *убоја* (стр. 136). Овде ће бити и *Ристѡс* (*Христос*). Генитив *Ристоса* нисам чуо поред *Риста*. У Дан. је *Христос* — *Христѡса* (по типу под 1а). Овамо не иду речи *алај* и *обљај* (в. под 3а).

Дан. је претпостављао да се у voc. sing. оваквих именица мења акценат, али и овде није знао како. У овом говору међутим уколико ћемо чути коју овакву именицу у овом падежу, чућемо је са непромењеним акцентом: *ка̀лају*, *Бла̀гају*, *п̀воју* и сл. Тако ће бити и у множини: *ка̀лају*, *п̀воју*.

У Дан. се мења акц. у gen. plur.: *а̀лај* — *а̀лаја*. У П. и Др. међутим и ту имамо непромењен акценат: *п̀вој* — *п̀воја*, *уб̀ј* — *уб̀ја*, али сам с предлогом чуо: *од уб̀ја*, а *од п̀воја*.

2с) *Уштишак* — *уштишка* (Дан. 40). Овој групи овде припада и реч *п̀двлачак* — *п̀двлачка*, *п̀дволак* — *п̀двѡка*, *п̀зидак* — *п̀зидшка*, затим *на̀пшак* — *на̀пшшка*. Прва од ових речи гласи код Вука и Дан. *п̀двлачак* — *п̀двлачка*, друге и треће нема у речнику, а четврта код Вука гласи *на̀пштак* — *на̀пшшка*.

2д) *Тр̀говац* — *тр̀гѡвца* (Дан. 40). Овако се акцентује овде и *в̀ладаоц* — *в̀ладаоци*, *стр̀даоц* — *стр̀даоца*. И у поцерском је говору *в̀далац* — *в̀дѡлца* (Моск. 27). У Дан. је *в̀далац* — *в̀даоца* (тип под 4g). Овамо иде и *п̀штомак* — *п̀шѡмка*. У Дан. је *п̀шѡмак* — *п̀шѡмка* (тип под 3b). Затим ту је редовно и *п̀кровац* — *п̀крѡвца*, — у Дан. поред овог акц. има и *п̀крѡвац* — *п̀крѡвца* (тип под 3b).

Место Вукова *у̀гарак* — *у̀гарка* и *бр̀зѡвац* — *бр̀зѡвца* овде имамо, по овом типу, *у̀гарак* — *у̀гарка*¹⁾ и *бр̀зѡвац* — *бр̀зѡвца*. Овако је и *прѝглавак* — *прѝгѡлка* (Вук: *прѝглавак* — *прѝгѡлка*), затим *ѡжѝљак* — *ѡжѝљка* (Вук: *ѡжѝљак* — *ѡжѝљка*).

Овом типу овде не иду Даничићеви примери овога типа: *за̀горац*, *прѝморац* и *на̀димац* (в. под 4d), затим, *прѐгалац* (в. под 1b), даље, *ку̀дилац*, *ку̀пилац* (в. под 5e).

3) а) *Вој̀ник* — *вој̀ника*, б) *ан̀ђелак* — *ан̀ђелка*.

3а) *Вој̀ник* — *вој̀ника* (Д. 35). Са овим акцентом су и:

¹⁾ Тако је ова реч и у Г. Крајини (N vj. VIII 113).

кѡмѡд — *комѡда*, *нећѡк* — *нећака*. У Вушовића друга реч гласи *нећѡк* — *нећака* и *нећѡк* — *нећака* (стр 45). Дан. има *кѡмѡд* — *кѡмѡда* (тип под 5в), али то није Вуков акценат (у Вука је по овом типу *кѡмѡд* — *комѡда*). По овом типу је и *плѣмић* — *племѣћа* и *шѹђин* — *шуђина*. Тако је и у Вушовића (стр. 44). У Дан. је *плѣмић* — *плѣмића* и *шѹђин* — *шуђина* (тип под 5а). У Моск. друга од ове две именице гласи, као и овде, *шѹђин* — *шуђина* (стр. 15). Овом типу иду и речи *ѡлѡј* — *алаја* и *ѡблѡј* — *обљаја*, — тип под 2б). Овде је и *бѹквѡр* — *буквѡра*', *кѡшѡр* — *кошѡра*, *пѡсѡк* — *пѡсѡка*, *ѡтѡр* — *ѡтѡра* (*хѡтар*) (у Вука: *бѹквѡр* — *бѹквѡра*, *кѡшѡр* — *кѡшѡра*, *пѡсѡк* — *пѡсѡка*, *хѡтѡр* — *хѡтѡра*), затим, *ѹнкѡш* — *ункаша* (В.: *ѹнкаш* — *ѹнкаша*), даље, *пѡњић* — *пѡњића* (В.: *пѡњић* — *пѡњића*), *Пѹштѣт* — *Пѹштѣта* (В.: *Пѹштѣт* — *Пѹштѣта*). Овамо иде и *бѡник* (**бѡлнѡк*) — *бѡника* (В.: *бѡнѡк* и *бѡлнѡк*). Још овом типу иде и *блѹзнѡк* — *близѡника*, *вѡзнѡк* — *возѡника* (Вук нема ових речи).

Видели смо горе под 2а да извесне именице тога типа на *ић* могу припадати и овом типу: *врѡшѡћ* — *врѡшѡћа*, *брѣшѡћ* — *брѣшѡћа*, *сношѡћ* — *сношѡћа*, *крѣшѡћ* — *крѣшѡћа*.

У *vos. sing.* је, као и у Дан., акц. првога слога, а у *vos. plur.* је једнак акценту осталих падежа: *јѹнѡче*, *вѣзѹри*; *јунѡци*, *везѹри*, *пѡстѹри*, *дужнѡци*, *племѣћи*, а мислим да се може од именица *јѹнѡк* и *плѣмић* чути и *јѹнѡци* и *плѣмѣћи*. Даничић је мислио да је у *vos. plur.* редован акц. почетка, иако је нашао у граматичи Вуковој од 1818 г. на стр. XXXVII *колѡчи*. У поцерском говору је акц.: *јунѡци*, *колѡчи* и сл. (Моск. 15). Тако је и у буњевачком „залеђа сењскога“ (*Nast. vjesn. XIX 414*).

3в) *Анђѣлак* — *анђѣлка* (Д. 43). Овде ће доћи и *пѡлѣтак* — *пѡлѣтка* и *лакѡмац* — *лакѡмца* (Дан.: *пѡлѣтак* — *пѡлѣтка*, тип под 5д, и *лѡкомац* — *лѡкѡмца*, тип под 5е). Овамо не иду Даничићеве речи овога типа *пошѡмак* (в. под 2д), *удѡвац* (в. под 1д) и *страдаѡлац* (в. под 2д и 4д).

Дан. није знао да ли је у *vos. sing.* кратки низлазни или узлазни акц. Али у *Rječniku Akademije* само код речи *Буди-*

1) И у Г. Крајини: *бѹквѡр* — *буквѡра* (ib. 104).

мац поменуо је промену акцента у *Будимче*. У П. и Др., уколико се чује прави облик вокатива јединине, чуће се са низлазним акцентом: *злѡчѣнче*, *бјѣгѣнче*, *брѣжѣљче* и сл. У voc. pl. не мења се акц.: *бјѣгѣнѣци*, *брѣжѣљѣци*, *злѡчѣнѣци*.

4) *Нáрод* — *нáрода*, *зáвѡј* — *зáвоја*, *нáплашак* — *нáплашка*, *нáставак* — *нáстáвка*, *кúшњáк* — *кúшњáка*.

4а) *Нáрод* — *нáрода* (Дан. 26). Са овим акцентом чују се у овом говору поред осталих и речи:

рáзор — *рáзора*, *вршлог* — *вршлога*, *мláдеж* — *мláдежа*, *Призрен* — *Призрена*, *сýсед* — *сýседа*, *лѡшов* — *лѡшова*, *мѣшеж* — *мѣшежа* и *рáзум* — *рáзума*.

У Даничића је:

рáзор — *рáзора* (тип под 6а), *вршлог* — *вршлога*¹⁾, (тип под 2а), *мláдеж* — *мláдежа*, *Призрен* — *Призрена*, *сýсјед* — *сýсједа* (тип под 5а), *лѡшѡв* — *лѡшова*, *мѣшеж* — *мѣшежа* (овај тип под б) и *рáзум* — *рáзума* (тип под 5с).

Реч *сýсед* — *сýседа* иде по овом типу и у поцерском говору (Моск. 22)²⁾, а *лѡшов* — *лѡшова* има и пљеваљски говор (Руж. 131).³⁾ Овом типу иду још речи:

áјлук — *áјлука*, *бѡдеж* — *бѡдежа*, *нáтшиц* — *нáтшица*, *пѣкос* — *пѣкоса*, *прѡзор* — *прѡзора*, *прѡлив* — *прѡлива*, *рáзмак* — *рáзмака* (у В.: *áјлук* — *áјлука*, *бѡдеж* — *бѡдежа*, *нáтшиц* — *нáтшица*, *пѣкос* — *пѣкоса*, *прѡзор* — *прѡзора*, *рáзмак* — *рáзмака*, *прѡљев* — *прѡлева*).

По овом типу иде и *нáзѡб* — *нáзѡба*, *пѡрез* — *пѡреза*⁴⁾, *рáзрез* —

¹⁾ У Горњој Крајини, као и овде, *vrtlog* — *vrtloga* (Nast. vjesn. VIII, 104).

²⁾ Решетар: *susjèd* — *susjèda* (Прчањ), *susèd* — *susèda* (Озр.) и *súsjed* — *súsjeda* (Дубр.) — в. Die Betonung, 77, — Белић: *susèd* у чачкавским говорима (Замѣтки, 32), Кушар: *susèd* — *susèda* у рапском чачкавском (Rad 118, стр. 31).

³⁾ И у буњевачком сењском тако: *lòpov* — *lòpova* (N. vj. XIX 484).

⁴⁾ У Г. Крајини *pòrez* — *pòreza* (N. vj. VIII 110), а, чини ми се, да ће се у П. и Др. чути и тај акценат.

рђреза (у Вука прва реч гласи *нђзѣб* — *нђзѣби* — ж. род, — а друге две су *идрез* — *идреза* и *рђрѣз* — *рђрѣза*). Као и у поцерском е овде: *прѣступ* — *прѣступа*¹⁾ (Моск. 27), а у Вука је *прѣступ* — *прѣстп* ит. (У Моск. је још, као и овде, *рђзмак* — *рђзмака*, а *нђзѣб* — *нђзѣба* има и Руж.). Овде је, као и код Ружичића (стр. 132), *нђред* — *нђреда* (В.: нема речи). Вук нема речи *пђзѣв* — *пђзѣва* — акц. овога типа — а Павић има *пђзѣв* — *пђзѣва* (стр. 58).

Овоме типу не припадају Даничићеви примери *гајшан*, *мајдан* (в. под 2а) и *набој* (в. под б).

4б) *Зђвђј* — *зђвоја*²⁾ (Дан. 34). Са оваквим акцентом је и *нђбђј* — *нђбојз* (Дан. *нђбој* — *нђбоја*, тип под а), и име места *Зђбђј* — *Зђбоја*. А не иду овамо Даничићеви примери: *алов*, *ашов*, *б'ров*, *гигов* (в. под 1б) и *убој* (в. под 2б).

4с) *Нђплатак* — *нђплатка* (Д. 39). Дан. бележи само три примера овога типа *нђвршак*, *нђплатак* и *прѣслачци*. У овом говору од ових чујемо само ову последњу реч, — са редовним акцентом овога типа: *пријѣслачци*. Дан. има код ове речи и акц. *прѣслачци* — *прѣслѣчѣкѣ*. У Вука је тако у екавском изговору, а у ијекавском као и овде *пријѣслачци*.

4д) *Нђставак* — *нђставка* (Дан. 39). Овој групи припадају им.: *зђгорац*, *нђдимак* *прѣморац* (Дан.: *зђ'горац* — *зђ'орца*, *нђдимак* — *нђдимка*, *прѣморац* — *прѣмѣорца*, тип под 2д). Задња реч је по овом типу акцентована и у поцерском говору (Моск. 27). Овамо ће ићи и *пђбирак* — *пђбѣрка* (и *пђбирк*) (Дан: *пђбирак* — *пђбѣрка*, тип под 5е), и *стрѣдаоц* — *стрѣдаоца* — поред *стрѣдаоц* — *стрѣдаоца* — (Дан: *стрѣдалац* — *стрѣдалца*, тип под 3б). Овде је, као и у поцерском говору, *зђстѣрк* — *зђстѣрка* (Моск. 23). У Вука је *зђстѣрак* — *зђстѣрка*. Затим, с овим акцентом су и: *зђкрајак* — *зђкрѣјка*, *крѣљѣвѣц* — *крѣљѣвѣца* (у В.: *зђкрајак* — *зђкрѣјка*, *крѣљѣвац* — *крѣљѣвѣца*).

¹⁾ Тако је и у Г. Крајини (ibidem), а у Озр. је *прѣстѣп* — *прѣстѣпа*, па тако и *гђзмѣк* — *гђзмѣка* (Die Bet., 78).

²⁾ Чини ми се да ће обичнији бити код неких оваквих именица кратак други слог и у номинативу: *зђвђј*, *нђпђј* и *рђзбђј*, што је редовно у буњевачком „сењскога залеђа“ (N. vjesn. XIX 484).

4е) *Кушњак* — *кушњака* (Дан. 34). Дан. има само две речи *кушњак* и *рошњак* са оваквим акцентом. И то није биосасвим сигуран да им у зависним падежима остаје акц. без промене. Прва од ових речи у Дан. гласи и *кушњак*. У П. и Др. нисам чуо другу реч, а прва редовно гласи по овом типу. Овој се ту још могу додати речи: *блудник* — *блудника*, *зорњак* — *зорњака*, *вучјак* — *вучјака*, а можда би се нашла још која оваква именица. У Вука је *зорњак* — *зорњака*, *блудник* — *блудника*, а треће речи нема у речнику.

5) *Бџем* — *бџема*, *бџен* — *бџена*, *бџњак* — *бџњака*, *пџрошак* — *пџрошка*, *буковац* — *букџваца*, *зџворањ* — *зџворања*.

5а) *Бџем* — *бџема* (Дан. 32). Овако се акцентује и *скџрлеш* — *скџрлеша*, *Тџмок* — *Тџмока*, *чџдор* — *чџдора* и *шџтор* — *шџтора*. Дан. је забележио: *скџрлеш* — *скџрлеша* (по типу под 2а), *Тџмок* — *Тџмока*, *чџдор* — *чџдора*, *шџтор* — *шџтора* (по типу под 1а). Вуш. има: *чџдор* — *чџдора*, *шџтор* — *шџтора* и *чџдор* — *чџдора*, *шџтор* — *шџтора* (стр. 43). Моск. поред *чџдор* — *чџдора* и *шџтор* — *шџтора* има *чџдор* — *чџдора* и *шџтор* — *шџтора* (стр. 13). У Решетара је, као и овде, *čador* — *čadora* (Дубр.) и *šator* — *šatora* (Озр. и Дубр., Die Bet. 72).¹ Овде је *Мџлош* — *Мџлоша* (ређе *Мџлоша*) и *Љрош* — *Љроша*. (Тако је и *Јџгош* — *Јџгоша*, али и *Јџгош* — *Јџгоша*). У Дан.: *Мџлош* — *Мџлоша* и *Мџлош* — *Мџлоша*, *Љрош* — *Љроша* и *Љрош* — *Љроша*.

Овакав акц. имају још и речи:

кџреш — *кџреша*, *кџшлић* — *кџшлића*, *плџтер* — *плџтера*, *чџшљић* — *чџшљића*.

У Вука је:

кџреш — *кџреша*, *кџшлић* — *кџшлића*, *плџтер* — *плџтера*, *чџшљић* — *чџшљића*.

У Павића је *кџшлић* — *кџшлића*, као и овде (ibid., стр. 32), тако и у Вушовића (стр. 44)²; у Г. Крајини налазимо *плџтер* —

¹) И у буњевачком „зал. сењскога“ *šator* — *šatora* (Nast. vjesn. XIX 414).

²) У буњев. „зал. сењскога“ налазимо оба акцента и *kòtlić* — *kòtlića* и *kòtlić* — *kòtlića* (ibid., 484).

плѣтера (N. vј. VIII 110). У П. и Др. се чује поред *чѣшљић* и *чѣшљић* — *чѣшљића* (по типу под 3а), — и то је можда обичније. У Дубр. *чѣшљић* — *чѣшљића* (Реш., *ibidem*).

Преношење акц. на предлоге је ново: *ид шатором, на кошлићу, под бедемом* и сл.

5b) *Бусен* — *бусена* (Дан. 38). Овом типу припадају још именице: *бисер* — *бисера*, *ѣсток* — *ѣстока* (Дан.: *бисер* — *бисера* — тип под 2а — и *ѣсток* — *ѣстока* — овај тип под а). Решетар у Дубр. бележи *istok* — *istoka* (77). Речи *гдвѣр* и *чѣмѣр* (*штежер*, *стобор*, *хобер* овај говор нема, а *штѣмѣн* — *штѣмѣни* је женског рода), код којих Вук није назначио промене акц. номинатива, иду овоме типу, као што је и Дан. претпоставио. Овој групи у П. и Др. иду и речи:

идмѣл (ген. се не чује, али лос. на *помѣлу*, асс. *нд помѣл*), *шдиѣт* — *шдиѣта*, *глдмѣт* — *глдмѣта*, *клѣкѣт* — *клѣкѣта*, *Сдиѣт* — *Сдиѣта*, *идмѣн* — *идмѣна*, *сидмѣн* — *сидмѣна* и *кѣрјѣн* — *кѣрјѣна*.

У Вука нема промене акц. номинатива, те би ишле све ове речи под с, а тако иду и код Павића (стр. 58):

идмѣл — *идмѣла*, *шдиѣт* — *шдиѣта*, *глдмѣт* — *глдмѣта*, *клѣкѣт* — *клѣкѣта*, *Сдиѣт* — *Сдиѣта*, *идмѣн* — *идмѣна*, *сидмѣн* — *сидмѣна*, *кѣрјѣн* — *кѣрјѣна*.

Дан. наводи речи овога типа које мењају акц. у лос. sing.:

бѣкѣр, *бусѣн*, *гдвѣр*, *грѣбѣн* (Вук: *грѣбѣну* и *грѣбѣну*), *кѣмѣн*, *дѣр*, *плѣмѣн*, *пѣстѣн*, *ѣглѣн*, *чдиѣр*.

Поред ових претпоставља да може још бити речи овога типа које имају ову промену. У П. и Др. промену дају још:

ђѣвѣ — *ђѣвѣлу*, *грѣмѣн* — *грѣмѣну*, *груѣмѣн* — *груѣмѣну*, *дрѣбљѣн* — *дрѣбљѣну*, *ивѣр* — *ивѣру*, *пѣмѣн* — *пѣмѣну*, *сѣвѣр* — *сѣвѣру* (смрѣѣ сам се на оном сѣвѣру без капѣта).

Као што је то приметио Ружичић за пљеваљски говор (стр. 128), и овде померања акцента у овом падежу обично

нема, ако није предлог непосредно уз именицу (од реченичног акцента, изгледа, овде померање не зависи): у ђном *гр-мену* сам *нашѡ зѣца*; б'јо је у *грмѣну*.

На други начин је ово колебање у буњевачком говору „залеђа сењскога“, где видимо код свих именица овога типа, изузимајући *гдѡдр* и *ѡдр* (*гдѡвору* и *ѡпору*), двојак акц. у овом облику: *būsenu* и *busēnu*, *přstenu* и *prš'ēnu* — *ѡ прстѣну* и *о прстѣну*¹⁾). Ако претпоставимо да је и у овом буњевачком говору, као и у новоштокавском, преношење на предлоге старо код ових именица: *нѡ прштѣн*, и ако је овде добро забележен акц. *ѡ прштѣну* (а не *ѡ прштѣну*), онда изгледа да је у нашим говорима први акц. у овом падежу (*прштѣну*) познијег датума.

Именице овога типа, кад немају уметак *ов* у gen. pl., имају акц. крајњег слога: *грмѣнѡ*, *грумѣнѡ*, *ђавѡлѡ*, *ђевѣрѡ*, *јасѣнѡ* и сл. А кад имају уметнуто *ов*, онда могу имати или стари акц. крајњег слога, или не мењају акц. номинатива: *груменѡвѡ* или *груменѡвѡ*, *ђевѣрѡвѡ* („У Босни ми доста добра кажу, Доста добра — девет *ђевѣрѡвѡ*“ — песма), *јасенѡвѡ* и *јѡсенѡвѡ*. Али од именица *гуштѣр*, *гдѡдр* и *ѡдр* (уколико се од ове две последње чује gen. pl.) овај падеж чуће се у краћем облику и без померања акцента: *гуштѣрѡ*, *гдѡдрѡ* и *ѡдрѡ*. У dat., instr. и loc. pl. је опет умерен акценат у краћем облику: *ђавѡлима*, *ђевѣрима*, а, с друге стране, не мења се, или се ретко мења, у dat. и instr. у проширеном облику: *прштѣновима*, *груменовима* (ређе *груменѡвима*), а у loc. ће бити редовно *груменѡвима* и сл.

Дан. је забележио само три речи за које је био сигуран да имају померање акц. у gen. pl., а о осталим променама се не говори. У Решетара има без промене у gen. pl.: *гѡтерѡг* (Прчањ), *ѡвѡ.ѡ* (Озр.), *ѡвѡ.ѡ*, *пř тенѡ* (Прчањ и Озр.), али у Дубр. *прстѣнѡ*, *гр.бѣнѡ*, *кѡкѡтѡ* (Die Bet., 74). Ившић у Посавини има *ѡвѡ.ѡ* и *ѡвѡ.ѡ* (Rad 196, стр. 128, 130).

Преношење на предлоге код именица овога типа је увек старо: *ѡд ѡвола*, *ѡз грмена*, *нѡ штѡжѣр*, *ѡд гуштѣра*. Моск. има и старо и ново преношење: *ѡд ѡвола*, али *ѡд гуштѣра* (стр. 23).

¹⁾ Оп. cit. стр. 414.

5с) *Бѣдѣак* — *бѣдѣака* (Дан. 36). Овде су и речи:

бѣздѣан — *бѣздѣана* (Дан.: *бѣздан* — *бѣздана*, — тип под 2а), *Дуѣнав* — *Дуѣнава* (кад није *Дуѣнаво*, — Дан. је забележио *Дуѣнав* — *Дуѣнава*, према типу под а), *гласѣник* — *гласѣника*, *звѣнар* — *звѣнара*, *зидѣр* — *зидѣра* (Дан.: *гласѣник* — *гласѣника*, *звѣнар* — *звѣнара*, *зидѣр* — *зидѣра*, — према типу под 3а).

Реч *гласѣник* и Руж. бележи по овом типу (стр. 129).

Овом типу још припадају и:

бѣѣр — *бѣѣра* (*бехар*), *буѣнар* — *буѣнара*, (тако је и у пјеваљском — Руж. 129), *вѣѣр* — *вѣѣра*, *врѣтѣр* — *врѣтѣра*, *главѣр* — *главѣра* (у значењу *старешина*, а у другом значењу има и *главѣр* — *главѣра*), *златѣр* — *златѣра*, *крѣмѣр* — *крѣмѣра*, *пѣшѣак* — *пѣшѣака* (тако је ова реч и у Горњој Крајини — N. vj. VIII, 108), *писѣр* — *писѣра*, *скѣбѣл* — *скѣбѣла*, *стрѣжѣр* — *стрѣжѣра*, *шѣрѣр* — *шѣрѣра*, *ѣилѣш* — *ѣилѣша* и *кѣѣѣ* — *кѣѣѣа*, — можда, поред *кѣѣѣ* — *кѣѣѣа*.

У Вука је:

бѣѣр — *бѣѣра*, *буѣнар* — *бунѣра* и *буѣнар* — *буѣнара*, *вѣѣр* — *вѣѣра*, *врѣтѣр* — *врѣтѣра*, *главѣр* — *главѣра*, *златѣр* — *златѣра*, *крѣмѣр* — *крѣмѣра*, *пѣшѣак* — *пѣшѣака*, *писѣр* — *писѣра* и *писѣр* — *писѣра*, *скѣбѣл* — *скѣбѣла*, *стрѣжѣр* — *стражѣра*, *шѣрѣр* — *шѣрѣра*, *ѣилѣш* — *ѣилѣша* и *кѣѣѣ* — *кѣѣѣа*.

Овде је:

кѣнѣр — *кѣнѣра* (као и код Вука, а у A Rj: *кѣнѣр* — *канѣра*, — и у Г. Крајини), *пѣун* — *пѣуна* (*пѣун* — *пѣуна* у В.), као и у Г. Крајини (N. vj. VIII 110).

Поред *Дуѣшан* — *Дуѣшана* (ово ће бити новије) чује се и *Дуѣшѣн* — *Дуѣшѣна* и *Дуѣшѣн* — *Дуѣшѣна*.

Реч *гуслѣр* — *гуслѣра* чини ми се да обичније гласи *гуслѣр* — *гуслѣра* (по типу под 3а).

Поред *Јован* — *Јована* имамо и име *Јовџн* — *Јовџна*, а осим тога обично је и св. *Јовџн* — *Јовџна* (дуго е до светог *Јовџна*). У Г. Крајини је *Јовџн* — *Јовџна* (*ibidem* 117).

Поменули смо (в. под 4а) да овамо не иде реч *разум*, затим (в. под 3а) *комад*, најзад (в. овде под в): *помол*, *шопот*, *Сопош*, *помен* и *спомен*, *гломот* и *клокот*.

Дан. је навео неколико примера за које је знао познато да мењају акц. у loc. sing. Од тих примера овај говор прави изузетак у речи *џмџр* — *џмџру* (кад значи *амбар* за жито и намирнице, али: у *амџру*, кад се реч употреби у игри прстена). — Наравно, реч је о Даничићевим примерима који се чују у овом крају и који припадају и овде овом типу.

Од другог броја примера које је Дан. навео претпостављајући да врше ту промену овај говор изу има:

воћњак — *џ воћњаку*, *дџмњак* — *на димњаку* (*дџмњак* — *на димњаку*), *Жџбљак* — *на Жџбљаку*, *јџриш* — *џ јурџшу*, *Лџпник* — *џ Лиџнику*, *црџџак* — *џ прџџаку*, *чџрдџак* — *на чџрдџаку*.

А мењају акц. од Даничићевих примера ови:

кџрџак — *по корџаку*, *лџшџј* — *у лишџју*, *мџрџс* — *по миџрџсу*: „По миџрџсу ми дођи“, — (остали примери или се не чују овде, или не иду по овом типу).

Осим оваквих речи које је Дан. забележио са овим акцентом у loc. sing., у којима се слаже с тим и овај говор, овде имамо и:

лџлџк — *по лелџеку*, *мџџк* — *по маџуку*, *нџрџд* — *у нерџду*, *пџжџр* — *у пожџру*, *пџздрџв* — *у поздрџву*, *сџмрџк* — *у сумрџаку*, *врџшџј* — *у врџшџју*, *кџшџр* — *у кошџру*, *звџкџш* — *по звекџешу* („По звекџешу ми дођи“), *скџдрџи* — *у скорџуцу*.

У буњевачком „залеђа сењскога“, као и код именице под в, редовно је, како Томљеновић бележи, колебање и у овом типу: *џ мисџцу* (ново преношење) и у *мисџцу*, *на облџку* и *на облџаку* итд. (Nast. vj. XIX 483). У дубровачком говору се тако колебају само именице *мџсџец* и *дблџк* (*мјесџцу* и *мјесџцу*, *облџаку* и *дблџаку*), померање имају редовно само име-

У П. и Др. овај тип двојачко преноси акценат на предлоге:

од бадњака, у лешнику, на чардаку, од лепира, у Милуна, од ујака, од мириса, за писара, од Лазара, за шумара и сл.

али и:

у вршај, од амбара, од голуба, од јастријеба, на јурши, у клепет, у корак, у облаке (небу и од облаке), за скоруп, на поклон, у спомен, у ваздух, из дувара, на кантар, од месеца, до месеца, на прошак, бес кашига, код кошара и сл.

5d) *Парожак — парошка* (Дан. 43). Од Даничићева четири примера овога типа овамо припада само овај један, јер, поменули смо, *подвлачак* припада типу под 2с, реч *паштак* типу под 3в, а *навлачак* се овде не употребљава.

5е) *Буковац — буквца* (Дан. 24). Овамо не иде *пабирак* (в. под 4d), али је овде још и *кудиоц — кудиоца* и *купиоц — купиоца*, од *кудилац — кудилца*, *купилац — купилца*, према Даничићеву *кудилац* и *купилац*.

5f) *Заворањ — заворња* (Дан. 45). Овамо иде поред Даничићевих примера и *прдшасак — прдшиска*, плур. *прдшисци — прдшиска*.

Преношење на предлоге именица под 5 d, e и f је ново: *на парожак, од буквца, у заворањ*.

6) *Добош — добоша, празник — празника, Буковац — Буквца, накован — наковња*.

6а) *Добош — добоша* (Дан. 35). Овамо је и *жубор — жубора, пранђед — пранђеда* (у Дан.: *жубор — жубора* и *жубор — жубора*, — и *прадед — прадеда* (тип под 5а).

6b) *Празник — празника* (Дан. 34). По овом типу имамо и *бодник — бодника* (Вук: *бодник — бојника*, као *војник — војника*).

6с) *Буковац — Буквца* (Дан. 40). Овамо ће доћи, поред кога имена места, и реч *ћиншерац — ћиншѐрца* (Вук: *ћиншерац — ћиншѐрца*).

6d) *Накован — наковња* (Дан. 25). Ова реч је свакако добила у првом падежу дуљење првог слога према секун-

дарном дуљењу тога слога у зависним падежима. Али у овом говору се може чути и са краћим дугим слогом у номинативу, и одговара тада типу под *v*: *nākovāñ* — *nākōvñā*. А осим тога чује се често и *nāokōvāñ* — *nāokōvñā*.

Именице типа *b* (*a*, *b*, *c* и *d*) имају ново преношење на предлоге: *nā dobš*, *zā prazñīka*, *ōd Vukōvca*, *ū nākovāñ* и сл.

III Тросложне основе

1) *Agāluk* — *agāluca*, *vodōpōj* — *vodōpoja*, *црндкацац* — *црндкацаца*, *прекдморац* — *прекдмѳрца*.

1a) *agāluk* — *agāluca* (Дан. 44). У П. и Др. по овоме типу иду и речи: *амāнеш* — *амāнеша*, *вилāеш* — *вилāеша*, *душмāнлук* — *душмāнлука*, које код Дан. припадају типу под *3a*: *амāнеш* — *амāнеша*, *вилāјеш* — *вилāјеша*, *душмāнлук* — *душмāнлука* (стр. 43). Овамо иде и реч *каншāрић* — *каншāрића* Дан: *kānшарић* — стр. 39), затим, *ђавōлан* — *ђавōлана*, која у Дан. гласи: *ђавōлāн* — *ђавōлāна* (тип под *2a*, — стр.47). Овом типу припадају и: *пишмāнлук* — *пишмāнлука*, *ришћāнлук* — *ришћāнлука*, *авāиз* — *авāиза*, које у Вукову речнику гласе: *пишмāнлук*, *хришћāнлук*¹⁾ и *авāиз*.

Овамо не иду речи *басамак* (в. под *6a*) и *ладолеж* (в. под *6b*), које Дан. бележи по овом типу.

1b) *Водōпōј* — *водōпоја* (Дан. 47). Дан. има само још једну реч са овим акцентом — *мацāруо* (и *мацāрио*), коју овај говор не познаје. Али овом акценту одговарају нека имена места, као: *Богōдō* — *Богōдола*, *Вукōдō* — *Вукōдола*, *Кривōдō* — *Кривōдола*, *Сувōдō* — *Сувōдолл*.

У свим падежима остаје акцентовани слог непромењен: *Богōдоле* (voc. sing.), *Вукōдоли* — *Вукōдōлā*, *вдōпоји* — *водōпōјā* (nom. и gen. pl.) Дан. је претпостављао померање акцента у gen. pl.: *вдōпōјā*.

1c) *Црндкацац* — *црндкацаца* (Д. 50). Овој групи не иду Даничићеви примери: *домородац* и *душогубац* (в. под *2c*).

1d) *Прекодморац* — *прекодмѳрца* (Д. 51). Овакав је акц. и у именица: *онōстранац* — *онōстрāнц*¹, *пундглавац* — *пундглāвца*, *погѳрелац* — *погѳрѳлца*. У Дан. прва припада типу под *4e*: *ѳно-*

¹⁾ У Г. Крајиви, као и овде, *rišćānluk* (op. cit. 111).

страница — *днострѣнца* (стр. 49), друга типу под *б* — *цѣноглавац* — *цѣноглѣвац* (стр. 49), а трећа гласи према типу *2с*: *погорѣлац* — *погорѣлца* (стр. 51).

Овамо не иду речи *јасеновац* (овде: *јѣсеновац*) и *доброчинац* (в. под *2с*).

2) *Адвѣкѣш* — *адвѣкѣша*, *послѣнѣик* — *послѣнѣика*, *богослѣвац* — *богослѣвца*.

2а) *Адвѣкѣш* — *адвѣкѣша* (Д. 47). Овом типу иде и реч:

перјанѣик — *перјанѣика* (код Дан.: *цѣрјанѣик* — *цѣрјанѣика*, по типу под *4б* — стр. 46), затим, *весѣлѣнѣик* — *весѣлѣнѣика* (Дан.: *вѣселѣнѣик* — *вѣселѣнѣика* — тип под *6б* — стр. 46), даље: *овштинѣар* — *овштинѣара*, *цѣлѣмѣр* — *цѣламѣра*, *племѣнѣик* — *племѣнѣика*, *новѣнѣар* — *новѣнѣара*. (У Вука: *дѣштѣнѣар*, *цѣлѣмѣр*, *плѣменѣик*, *нѣвинѣар*).

Редовно иду по овом типу и речи:

буздѣвѣн — *буздѣвѣна*, *муслѣмѣн* — *муслѣмѣна* и *Малѣсѣр* — *Малѣсѣра*. (У Вука је: *буздѣван* и *буздѣвѣн*, *муслѣман* и *Малѣсор*).

Овом типу не припадају Даничићеви примери: *говедар*, *уредѣик* (тип под *4б*), *ђаволан* (тип под *1а*), *зимовѣик* (тип под *4д*), *прѣчесѣик* (тип под *5б*) и *суђѣник* (тип под *7б*).

У овом говору је као и у Даничића низлазни акц. на почетном слогу у *вос. sing.*¹⁾ (*кѣпѣшѣне*), а у *вос. pl.* се акц. не мења (као и у поцерском говору — Моск. 28): *помоћѣнѣици*, *адвѣкѣши*²⁾ и сл. Решетар је чуо у Дубровнику: *кѣрѣтѣнѣи* у Озр.: *bārjaktāri*, *zūlumcāri* и сл., али у Прчању: *кѣрѣтѣнѣи* (Die Betonung, 79).

2б) *Послѣнѣик* — *послѣнѣика*. Овако се овде још акцентују и речи: *проклѣшѣнѣик* — *проклѣшѣнѣика*, *заклѣнѣик* — *заклѣнѣика*. Дан. нема овога типа; прва реч гласи: *цѣслѣнѣик* — *цѣслѣнѣика*

¹⁾ Московљевић погрешно наводи да Дан. није знао поуздано да ли ове именице имају у овом падежу акц. на корену. То је тачно само за *вос. pl.* (в. Моск. 28 и Дан. 47).

²⁾ Тако акцентује овај падеж и Павић у обрасцу за промену овога типа (ор. *cit.* 6).

*дпостол — дпостола*¹⁾, *прѣјатељ — прѣјатеља* (поред *прѣјатељ — прѣјатеља*). У Дан. је *дпостол — дпостола, прѣјатељ — прѣјатеља*, по типу под *ба* (стр. 42). Овај акц. има и *прслучиѣ — прслучиѣа* (Вук: *прслучиѣ*). Не иде овој групи Даничићев пример овога типа *доброшвор* (в. тип под *ба*).

4b) *Бѣздушник — бѣздушника* (Д. 46). Овом типу иду у П. и Др. и *пѣзнаник — пѣзнаника, Цѣриград — Цѣриграда* (Дан: *пѣзнаник — пѣзнаника, Цѣриград — Цѣриграда*, по типу под 6б, — стр. 46). Прва и у поцерском говору припада овом типу (Моск. 30). Овамо иду и речи *говѣдѣр*²⁾ и *поглавѣр* (обичније поред *поглавѣр*). Дан. их бележи по типу под *2а*: *говѣдѣр — говѣдѣра, поглавѣр — поглавѣра* (стр. 47). Као и у поцерском је (Моск. 30) *урѣдник — уредника*, а у Даничића је: *урѣдник — уредника*, као и горе. Још овом типу припадају:

камашник — камашника, подлазник — подлазника, поседник — поседника, дшмичѣр — дшмичѣра, затим: седленик — седленика. У Вука је: камашник, подлазник, поседник, дшмичѣр и седленик.

Не иду овом типу Даничићеве примери *виноград, коњаник, хиљадар* (в. под 6b), затим *перјаник* (в. горе под *2а*).

4c) *Сѣнѣштор — сѣнѣштора* (Д. 45). Овако иде и *шукунѣд — шукунѣда* (у Вука је *шукунѣд* и *шукунѣд*).

4d) *Буншѣвник — буншѣвника* (Д. 48). Овакав акц. има и *зимѣвник — зимѣвника* (Дан.: *зимѣвник — зимѣвника*, по типу под *2а*, — стр. 47). Овде је и *књѣжѣвник — књѣжѣвника* (В.: *књѣжѣвник*), *дѣвник — дѣвника* (В.: *дѣвник*), *грѣмѣвник — грѣмѣвника* (В.: *Грѣмовник Илија*, а Павић има *grǫmovnik*, — Rad LIX 62).

4e) *Ђрѣговоѣц — Ђрѣгѣвѣца* (Д. 49). Поменули смо горе (под 1d) реч *онострѣнац*, која у Даничића припада овом типу.

4f) *Пѣсмѣрковаѣц — пѣсмѣрковѣца* (Д. 52). У П. и Др. нисам чуо ову реч, а не знам да ли би се могла чути која именица са овим акцентом.

¹⁾ Овако и у Г. Крајини (N. Vj. VIII, 103).

²⁾ И у Г. Крајини овако (N. vj. VIII, 105), и у буњевачком говору „залеђа сењског“ (N. vj. XIX, 487).

5) *Ба́бовић*—*ба́бовића*, *па́рнича̄р*—*па́рнича̄ра*, *на́стѡјник*—*на́стѡјника*, *ша́иновац* — *ша́инѡвца*.

5а) *Ба́бовић* — *ба́бовића* (Д. 39). Овакав акц. имала би, ако би се чула овде, и реч *чво́рковић*, која у Даничића гласи, по типу под 1а — *чво́ркѡвић* (стр. 44). А овамо не иде Даничићев пример овога типа *рајетин* (в. под ба).

5б) *Па́рнича̄р* — *па́рнича̄ра* (Д. 45). Овамо иду у овом говору и именице:

за́купник — *за́купника*, *за́точник* — *за́точника*, *на́шљедник* — *на́шљедника*, *љу́бавник* — *љу́бавника*, *љу́базник* — *љу́базника* (поред *љу́базник* и *љу́базник*), *са́мртник* — *са́мртника*, *су́ложник* — *су́ложника*, *су́лудник* — *су́лудника*, *при́ложник* — *при́ложника*.

У Вука је:

за́купник, *за́точник*, *на́шљедник*, *љу́бавник*, *љу́базник*, *са́мртник*, *су́ложник*, *су́лудник*, *при́ложник*.

Затим су овде:

ра́зблудник — *ра́зблудника*, *при́чесник* — *при́чесника*¹⁾
(у Вука: *разблѡдник* — *разблудника*, *причѡсник* — *причесника*).

Овакав акц. имају и ове именице којих нема у Вука: *са́мирник* — *са́мирника*, *су́пашник* — *су́пашника*, *су́порник* — *су́порника*.

5с). *На́стѡјник* — *на́стѡјника* (Д. 48). Дан. има само две речи са овим акцентом, — поред ове, реч *ра́скѡвник* — *ра́скѡвника*. У П. и Др. нисам чуо ову другу реч, али по овом типу имамо још речи:

за́ста̄вник — *за́ста̄вника* (В.: *за́ста̄вник*), *на́чѡлник* — *на́чѡлника*²⁾ (В. и Д.: *на́чѡлник*), *у́тѡрник* — *у́тѡрника* (В. и Д.: *у́тѡрник*), *ра́зѡјник* — *ра́зѡјника* (Вук нема ове речи).

¹⁾ Тако се акцентује ова реч и у Г. Крајини (ор. cit. 110).

²⁾ Ова реч тако иде и у Г. Крајини (Н. вј. VIII 109), и у Посавини: *на́чѡлник* (Rad 196, 236).

5d) *Шадиновац* — *шадиновца* (Д. 48). Дан. је забележио три именице са овим акцентом. Овамо се тај акц. чује код свих именица на *евац* које су изведене од двосложних презимена на *ић*, са ' на првом слогу: *Радићевац*, *Никићевац*, *Марићевац* и сл.

6) *Вдјводић* — *вдјводића*, *вјџренџк*, *блџгослџв-џва*, *џџсаровац-џвца*, *иддудџбрањ-џрањ*.

6a) *Вдјводић* — *вдјводића* (Д. 42). Овако се акцентује и *рџјешин* — *рџјешина* (Дан.: *рајешин* — *рајешина*, — по типу под 5a, — стр. 39), *дџбротвор* — *дџбротвора* (Д.: *дџбротвор* — *дџбротвора* — по типу под 4a, — стр. 40), затим: *прџтопои* — *прџтопоица* (В.: *прџтопои*), *џбришим* — *џбришима* (В.: *џбришим*), *џнштерез* — *џнштереза* (и *џнштерес*) — (В.: *џнштерес*, акценат у Војводини, и *иншџрес* у Дубровнику¹⁾). Овде имамо *пријашељ* обичније него *прџјашељ*, у Вука је *прџјашељ*, а у поцерском говору је, као у Пиви и Дробњаку, *прџјашељ* и *пријашељ* (Моск. 31). У voc. sing. је *прџјашељу*, редовно, а у gen. и dat. pl. *пријашељџ* — *пријашељџима* (као и код Вука). Овде је и *бџсамак* (Д: *басџмак*).

Овамо не иду Даничићеви примери овога типа: *апостол* (в. горе под 4a), *братанић* (в. под 3a) и *Милорад* (в. под 6в).

Преношење на предлоге је ново: *џџ душманина*, *на инштерес*, *џџ ројешина* и сл.

6b) *Вјџренџк* — *вјџренџка* (Д. 46). Овом типу припада и именица *Мџлорџд* — *Мџлорџда* (Дан.: *Мџлорад* — *Мџлорада* — в. под a), затим, *лџдолџж* — *лџдолџжа*, (Д.: *хладџлеж* — *хладџлежа*, по типу под 1a, — стр. 44; а Вук има и *хладџлеж* и *хлџдолџж*, а само *лџдолџж*), *вџногрџд* — *вџногрџда*²⁾, *кџњанџк* — *кџњанџка* (Д.: *вџногрџд* — *вџногрџда*, *кџњанџк* — *кџњанџка*, — по типу под 4b, — стр. 46; код Московљевића, као и овде: *кџњанџк* — *кџњанџка* — стр. 30), даље, *џљадџр* — *џљадџра* (Д.: *хџљадџр* — *хџљадџра*, Моск., као и овде: *хџљадџр* — *хџљадџра*). По овом типу иду у овом крају и речи:

џбернџк — *џбернџка*, *неџдођџн* — *неџдођџина* (Вук: *абџернџк* — *абџернџка*, *неџдођџн* — *неџдођџина*), *сџшоњџк* —

¹⁾ У Г. Крајини: *џнтерез* (107).

²⁾ Тако је у буњевачком „зал. сењскога“ (N. vj. XIX 485).

сдоноњака, шаламбас — шаламбаса (В.: *содоњак — содоњака, шаламбас — шаламбаса*), *кдопљанџик — кдопљанџика, крџичниџик — крџичниџика* (В.: *кдопљанџик — кдопљанџика и кдопљенџик, крџишинџик — крџишинџика и крџичниџик*).

Затим је овде *раскорџак* (*џде љ раскорџак*), а у Вука је *раскорџак*. (Павић има *raskorak*, — Rad LIX 61).

Овамо не иду Даничићеви примери: *веселниџик* (овде *весељниџик*), — в. под 2а, — *ђурђевштак, замјениџик* (в. под 7в), *познаниџик, Цариград* (в. под 4в), најзад, све сложенице са другим делом речи *говор* (в. доле под в).

У loc. sing., као и у Дан., имају речи *дбичџај* и *пдрођџај* повучен акценат према крају: *по обичџају, на порођџају*, али у речи *догађџај* нисам чуо *догађџају*, као што има Даничић. Осим поменуте две речи овако повлачење имају овде и именице: *пдолажџај — на полажџају, пдоложџај — на положџају, рдстегљџај — у растегљџају, вдологџај — у залогџају, вдвезљџај — завежљџају, ндогребљџај — у нагребљџају*. Поред других речи *залогџај* и у поцерском има ово померање акцента (Моск., 31).

Померање акцента у падежима множине може бити у речи *ндмастџир*: *намастџири — намастџира — намастџирима — намастџире*. (Поред других именица ова и у поцерском говору има овакво померање — Моск. 30).

Преношење на предлоге је ново:

од вјерениџа, на полажџај, љ раскорџак, џз намастџира и сл.

Али две речи овакве могу имати и старо преношење:

доколџиш — доколџиша и дбичџај — дбичџаја: љ околџиш, џз околџиша (вџри кдо мџиш џз околџиша), љ обичџај, џз обичџаја.

(Имамо такво преношење и у сложеници на речцу не: *ндобичџај — упореди дбичџај и ндобичџај и срџа и ндсрџа* и сл.).

бс) *Блџгослџв — блџгослџва* (Дан. 46). Овако иде и *ддбротвџр — ддбротвџра* поред *дбротвџр — дбротвџра* (види горе под и). Овакве су и сложенице са другим делом речи *говор*:

дѡговѡр — дѡговора, нѡговѡр — нѡговора, ѡдговѡр — ѡдговора, приговѡр — приговора, прѣговѡр — прѣговора, идговѡр — идговора, рѡзговѡр — рѡзговара, ѹговѡр — ѹговора.

И Дан. је забележио скраћивање акцента у loc. sing. оваквих именица: *договѡру, разговѡру*, али ни Вук ни Даничић немају скраћивање претпоследњег слога у осталим зависним падежима: *дѡговѡр — дѡговѡра, рѡзговѡр — рѡзговѡра, ѹговѡр — ѹговѡра* и сл. Скраћивање дужине у зависним падежима код ових именица налазимо и у пљеваљском (Руж. 130), поцерском (Моск. 30) и у дубровачком говору, док у Озринићима и у Прчању Решетар бележи *дѡговѡр — дѡговора, ѡдговѡр — ѡдговора* и сл., са скраћеним трећим слогом и у номинативу (Die Bet. 81), затим, скраћивање задњег *о* од основе у зависним падежима видимо и у буњевачком „залеђа сењскога“ (Nast vj. XIX 485), а тако и у посавском говору (Rad 196, стр. 222).

У loc. sing. је акценат померен редовно у речи *рѡзговѡр — у разговѡру*, а од осталих ових ће се чути и један и други акценат: *по уговѡру* и *по ѹговѡру*, *по договѡру* и *по дѡговѡру*.

Преношење на предлоге је ново: *зѡ благослѡв, ѡз договора, ѡд разговѡра, прѡ уговѡра* и сл.

6d) *ћѡсѡровац — ћѡсѡрѡвца* (Дан. 52). Овакве су све именице на *овац* или *ѡвѡц* изведене од основе двосложних именица на *ар* са претходним кратким низлазним акцентом: *Лѡ-здрѡвац, пѡсѡровац* и сл.

6e) *пѡддупѡрањ — пѡддупѡрња* (Дан. 53). Биће само ова реч са оваквим акцентом у овом крају.

7 *Бѡновић — бѡновића, зѡмјенѡк — зѡмјенѡка.*

7a) *Бѡновић — бѡновића* (Дан. 39). Поменули смо реч *интерѡс* (в. под 6a) и *каншарић* (в. под 1a) које у овом говору не иду овамо.

7b) *Зѡмјенѡк — зѡмјенѡка* (Дан. 45). Дан. има две речи са оваквим акцентом: *глѡвничѡр* и *мѡвишњѡк*. У П. и Др. нисам чуо ове две речи, али са овим акцентом су:

зѡмјенѡк — зѡмјенѡка (В.: *зѡмјенѡк*), *сѡђенѡк — сѡђе-*

нѣка (В.: *суђенѣк*), *ђурђевштѣк* — *ђурђевштѣка* (В.: *ђурђевштѣк*).

У поцерском говору последња реч гласи *ђурђевштѣк* (Моск. 30), а тако и у Горњој Крајини (N. vj. VIII 106).

IV Вишесложне основе

Има само неколико именица где се акц. овога говора не слаже с Вуковим акцентом. Овде је *нѣполичѣр*, а у Вука *нѣполичѣр*. (Павић има и једно и друго: *нѣполичѣр* и *нѣполичѣр*, — Rad LIX 63). Затим овде *дѣспотовић* (В.: *дѣспотовић*), *досуђенѣк*, *несуђенѣк* (В.: *осуђенѣк*, *несуђенѣк*), *вѣрошанин* (В.: *вѣрошанин*), *кукуружњѣк* (В.: *кукуружњѣк*), *Јерусѣлим* поред *Јѣр салим* (В.: *Јерусалем*), *нѣпријатељ* (В.: *нѣпријатељ*), *зѣповједнѣк* (В.: *заповједнѣк* — *заповједнѣка*, а Моск.: *заповједнѣк*), *ѣсповједнѣк* (В.: *исповједнѣк*, Моск.: *исповједнѣк*), *Цѣриграђанин* (В.: *Цѣриграђанин*).

Маскулина на о и е (Д. 85)

Именицама типа *бѣбо*—*бѣба* припада и *Вуле*—*Вула* која у Дан. гласи *Вуле*—*Вула*. Voc. sing. је увек са низлазним акцентом, — тако имамо и *вѣко*—*вѣко*, *зѣко*—*зѣко*. У Дан. се код ових и неколико оваквих именица не мења акц. у вокативу.

У П. и Др. је редовно: *Вѣљко* — *Вѣљка*, *Гѣјко* — *Гѣјка*, *Влѣјко*—*Влѣјка*, *Рѣјко*—*Рѣјка*, а у Даничића: *Вѣљко* и *Вѣљко*, *Гѣјко* и *Гѣјко*, *Влѣјко* и *Влѣјко*, *Рѣјко* и *Рѣјко*.

Овде је редовно *Мѣрѣнко*, а према томе би било и *Мѣленко*, *Љубѣнко*, а у Дан. је *Марѣнко*, *Милѣнко* и *Милѣнко*, *Љубѣнко*. Редовно је овде и *дѣбѣљко* место Даничићева *дѣбѣљко*, а место Даничићева *нѣмештало* овде је *нѣмѣштало*.

б) Именице женског рода на а

Познато је да неки говори под извесним условима имају дужину на првом слогу наставка *ама* за dat., instr. и loc. plurala именица женског рода *а* основа. Проф. Решетар, који је приметио ову акценатску црту у говорима Црне Горе и Боке Которске, ограничава ову особину на извесне говоре старе

¹⁾ Али поред *јерусалимскѣ* има В. и *јерусѣлимскѣ*.

двоакцентне системе; уз то је још он ограничио ову дужину на примере именица у којима јој претходи кратки (‘‘) акценат (*Die Betonung*, 34). Међутим такву дужину налазимо и у овом говору најновијег типа новоштокавске акценатске системе, и то не само ограничену на примере где би јој претходио кратки низлазни акценат, него та дужина долази у свим случајевима именица ж. р. на *a* где непосредно пред наставком *ама* не долази кратки или дуги узлазни акценат. Али ваља знати да нису необични (више у Пиви, чини ми се, него у Дробњаку) и примери без ове дужине, и још то да је обичније чување дужине у случајевима кад су речи акцентоване кратким низлазним акцентом. Налазимо, дакле:

пушкџама (поред ређег *пушкџама*), *буљама* (поред *буљама*); *јџбукама* (поред *јџбукџама*), *јагодџама* (поред *јагодџама*), *бубинџама* (поред *бубинџама*), *јџверицама* (поред *јџверицама*), *баџинџама* (поред *баџинџама*), *секирама* (поред *секирама*), *молитвама* (поред *молитвама*); *ђевојкама* (поред *ђевојкама*); *ичуркама* (поред *ичуркама*); *агџицама* (поред *агџицама*); *подмуклицама* (поред *подмуклицама*); *цркџама* (поред *цркџама*), *карџама* (поред *карџама*), *мајкама* (поред *мајкама*); *суђеницама* (поред *суђеницама*), *зџмјеницама* (поред *зџмјеницама*), *тењерицама* (поред *тењерицама*).

Непосредно иза узлазних акцената редовно долази кратак слог у овом случају: *жењама*, *вилџама*; *даљинџама*, *одџивџама* и сл.

Насупрот Решетарову мишљењу где претпоставља да је и ова дужина, као и дужина, аналогна овој у овим говорима, код инфинитива извесних глагола, да су наиме, обе дужине секундарне,¹⁾ преовладало је оправдано тврђење да овде имамо очувану стару дужину овога наставка, која се у нашем језику скратила најпре под старим акутом (‘’): *же-*

¹⁾ *Die Betonung*, 34—35 и *Der štok. Dialekt*, 89.

²⁾ Види *Archiv für slavische Philologie* XXIII 563 (Лескин) и Белићева универзитетска предавања — *Именице*, 45.

нама — *женџма* — *жџнама* и сл., па се онда, аналогјом према оваквим примерима скраћивала и онде где није био стари акут. Овај говор који нема дужине само у случајевима где је на наставку био стари акут, чини ову чињеницу још несумњивијом. (Испореди и аналогне примере старих дужина у инф. неких глагола, и, донекле, код неких придева).

I Једносложне основе

1) *Вџда*—*вџде* (Даничић, 26). Групи именица овога типа припада и реч *главња*—*главњџ*, која у Дан. гласи *главња*—*главњџ* (тип под 2). И у пљеваљском говору је *главња* (Руж., 136), а тако и у посавском (Rad 197, стр. 24), а у Вушовића је *главња* и *главња* (стр. 46). Затим овамо долазе именице: *рџа*—*рџџ*¹⁾ и *џнла*—*џнлџ*. У Вука је *рџа*—*рџџ* и *џла*—*џлџ* (и *хџла*—*хџлџ*).

Овамо не иду Даничићеви примери: *даска*, *игра* и *суза* (в. под 3). Осим ових, видећемо, *биће* више Вукових именица овога типа које у овом говору не иду овамо.

У асс. sing. акценат номинатива имају стварне именице које означавају нешто живо: *жџна*—*жџну*, *сџстра*—*сџстру*, *бџа*—*бџу*, *змија*—*змију*, *мџа*—*мџу* и сл. Изузетак чини збирна именица *ђџца*—*ђџцу*. Тако именица *чџла*, кад означава појединачно инсекта, иде овој групи: *чџла*—*чџлу*, а кад означава улиште пчела, онда иде другој групи са акцентом на почетку у овом падежу: *чџла*—*чџлу* (видијо сам једну *маљу чџлу*; убијо је једну *чџлу*, да га бџље дџчека). Ретко ће имати акц. акузатива једнак акценту номинатива оне стварне именице које не означавају што живо: *мџла*—*мџлу* (Дан.: *мџла*: *мџлу*), *рџа*—*рџу* и *пџра*—*пџру*. Али апстрактне именице редовно имају акц. номинатива: *мџра*—*мџру*, *зџра*—*зџру*, *слџжба*—*слџжбу*, па и онда кад добију значење стварне именице: *жџлбу*, *шџжбу* (написану).

Другу групу именица овога типа чиниле би већином именице нечег неживог—које у асс. и dat. sing. и у ном. и асс. pl. имају стари акц. на почетку:

¹⁾ Овако и у Горњој Крајини (Nast. vj. VIII, 111), и посавском говору (Rad 197, 24 и 29).

вѡда — вѡди — вѡду — вѡде, гѡра — гѡри — гѡру — гѡре, зѡра — зѡри — зѡру — зѡре, земља — зѡмљи — зѡмљу — зѡмље, рѡса — рѡси — рѡсу — рѡсе, вѡјда — вѡјди — вѡјду — вѡјде, глѡвња — глѡвњи — глѡвњу — глѡвње.

Именица *рђа* се колеба, те у *dat. sing.* има *рђи*, а у *acc. sing.* *рђу* и *рђу*, у *nom. pl.* *рђе* и *рђе*, — ваљда зато што се ова именица у *dat. sing.* и у плуралу употребљава само метафорски у значењу *рђав човек*.

Дан. има у ових именица стари акц. на почетном слогу у *acc. sing.* и *nom.* и *acc. pl.*, а за датив *sing.* наводи само три именице као поуздане примере: *вѡда — вѡди, зѡмља — зѡмљи* и *ђѡца — џѡци*; за остале каже да их је тешко чути у дативу. У овом говору није необичан датив од већине ових горњих именица (нѡ дѡ *зѡри* свѡнути; бјѡжѡ *гѡри* и *плѡнѡни*; нѡ дѡ *мѡшли* стѡти), као што тврди и Ружичић за пљеваљски говор (137), и као што то показују Вушовићеви примери за његове говоре (46). Али, према ономе што смо рекли горе, у овом говору нећемо имати као у пљеваљском *снѡди — снѡду*, нити *кѡзи*, као код Решетара.

Према акценту *nom.* и *acc. pl.* прву групу именица овога типа (*жѡна — жѡну*) можемо поделити на два дела. Прво су именице које и у множини не мењају акценат:

жѡна — жѡну — жѡне, сѡстра — сѡстру — сѡстре, мѡла — мѡлу — мѡле, рѡа — рѡу — рѡе;

а друго су именице које у *nom.* и *acc. pl.*, као и именице друге групе овога типа, имају акценат на почетном слогу:

бѡа — бѡу — бѡе, змиѡја — змиѡју — змиѡје, мѡа — мѡу — мѡе, снѡ — снѡу — снѡе, чѡла — чѡлу — чѡле (и чѡла — чѡлу — чѡле).

Али је овде интересантно то што ове именице које у *acc.* и *dat. sing.* немају низлазни акц., а имају га у *nom.* и *acc. pl.*, када су с предлозима у *acc. pl.*, опет добијају стари акц. на крају: *змиѡје*, али: *за змиѡје; снѡе*, али: *на снѡе* (грђѡ *снѡе*, али: *виѡчѡ вѡзда на снѡе*), *бѡе*, али: *за бѡе* (а никада нећемо чути: *нѡ снае, зѡ змиѡје, нѡ бѡе* и сл.). По овоме би се могло

~~рећи~~ да је низлазни акц. номинатива у овом говору код ових неколико именица новијег датума. Преношење акцента на предлоге редовно је старо код именица групе *вѡда—вѡду—вѡде*:

вѡмља — вѡмљу — вѡмље — нѡ земље, ѡгла — ѡглу — ѡгле — нѡ игле (убошћеш се на *нѡ игле*), *кѡса — кѡсу — кѡсе — вѡ косе, мѡшла — мѡшлу — мѡшле — вѡ мешле* и сл.

У ген. пл. је код именица овога типа, као и у Даничића, стари акц. на крају: *жѡнѡ, змијѡ, мѡд, гѡрѡ, земљѡ, кладнѡ*.

Именица *пѡра — пѡре — пѡру* у множини иде типу под 3: *пѡре — пѡра — пѡрама — (пѡрама)* и сл.

2) *Вѡла — вѡле* (Дан. 4). У П. и Др. овом типу припадају речи: *гѡшѡ — гѡшѡе, стрѡва — стрѡве* (али чује се само у четвртог падежу *стрѡу* од именице, ваљда, *стрѡ — стрѡе* (ж. р.) у изразу *изливати стрѡу*). У Вука је *гѡшѡ — гѡшѡе, стрѡва — стрѡве* — тип под 3. Затим овде је: *вѡша — вѡше, пѡжѡ — пѡжѡе, пѡшѡ — пѡшѡе* (Вук: *вѡша — вѡше, пѡжѡ — пѡжѡе, пѡшѡ — пѡшѡе* — тип под 1). Најзад, овако се акцентује *вѡда — вѡде, кѡшѡ — кѡше* (В.: *вѡда — вѡде, кѡшѡ — кѡше* — тип под 4).

Овамо не иду Даничићеви примери овога типа *јѡла* и *шѡрѡ* (в. под 3) и *главѡ* (в. под 1).

Има неколико особних именица овога типа којима одговарају имена по типу под 3, али не као акценатски дублети као што тога има другде (у Мостару н. пр.), него као друга имена:

Аѡа поред *Аѡа, Аѡѡа* и *Аѡѡа, Кѡнда* и *Кѡнда, Сѡнда* и *Сѡнда, Јѡка* и *Јѡка, Рѡста* и *Рѡста, Рѡжа* и *Рѡжа, Сѡнѡ* и *Сѡнѡ* и сл.

(У Мостару једно исто име има овај двојак акценат: *Смиљѡ* и *Смиљѡ, Мѡра* и *Мѡра* и сл.).

Једна група именица овога типа има у *dat.* и *acc. sing.* и у *nom.* и *acc. pl.* стари акц. почетнога слога:

вѡјсѡка — вѡјсѡци — вѡјсѡку — вѡјсѡке, глѡва — глѡви — глѡву — глѡве, грѡна — грѡни — грѡну — грѡне, грѡ-

да — грѣди — грѣду — грѣде, дѹша — дѹши — дѹшу — дѹше, мѡба — мѡби — мѡбу — мѡбе, рѹка — рѹци — рѹку — рѹке, ѡвца — ѡвци — ѡвцу — ѡвце, стрѡна — стрѡни — стрѡну — стрѡне.

На свим овим именицама, изузимајући *мѡба — мѡбе* и *ѡвца — ѡвце* (у асс. sing. бележи *ѡвцу*) Дан. има низлазни акц. у асс. sing. и пот. и асс. plur. За такав акц. у dat. sing. навео је само три именице: *глава — глави, дѹша — дѹши* и *рѹка — рѹци*, за које је то тврдио, а за остале именице све које имају у асс. sing. тај акц. претпостављао га је и у дативу. Али овде нећемо увек чути низлазни акценат акузатива и у дативу: *стијена — стијену — стијени, пѣта — пѣшу — пѣти* (множина: *стијене, пѣше*).

Овакве именице које имају низлазни акценат у асс. sing. и у пот. и асс. pl., а немају га у dat. sing. (или се тај падеж неће ни чути од њих), чине другу групу именица овога типа:

зѡма — зѡму — зѡме (dat. нисам чуо), *пѣта — пѣшу — пѣше* (dat. sing. *пѣти*), *сријѣда — сријѣду — сријѣде, стијена — стијену — стијене* (dat. sing. *стијени*).

Све ове именице имају овакав акц. у асс. sing. и у пот. и асс. pl. и у Даничића, с тим што реч *стијена* може у асс. sing. имати оба акцента: *стијену* и *стијену*.

Од Даничићеве групе именица које могу имати двојак акц. овде можемо чути тако само *брѡда — брѡду* и *брѡду* (други акц. ређе), а дошла би ту и именица *снага — снагу* и *снагу*, коју Дан. не бележи с низлазним акцентом. Дакле, овде имамо: *врба — врбу, клѹча — клѹпу* (тако иду ове речи и код Вушовића, — стр. 46).

Група именица овога типа које у пот. и асс. plur. имају повлачење акцента, а немају то повлачење у асс. sing., слаже се с Даничићевом (изузимајући речи *јела* и *шорба*, које, види смо, и не иду овом типу, и реч *ѡвца*, која, као што помену смо, овде има повучен акц. и у асс. и dat. sing.): *вѡла — вѡлу — вѡле* (дошле *вѡле* очима), *гѹја — гѹју — гѹје* и сл.

Реч *ријѐка*, која код Ружичића (стр. 136) има *ријеку* асс. sing., код Вука *ријеке* ном. pl., овде има *ријѐку* — *ријѐке*, али се с предлогом, поред *на ријѐку*, чује понегде и *на ријеку*.

У ген. pl. акц. иде као и код Даничића, изузев што реч *рука*, кад има стари облик дуала, има, као и код Ружичића, низлазни акценат — *рѹкѹ*,¹⁾ као и *ндгѹ* (преношење је ново: *од рѹкѹ, код ногѹ*). У Дан. је *рѹкѹ*, а чини ми се да ће се и овде тај акц. који пут чути. Реч *слѹга* остаје у том случају као и код Даничића — *слѹгѹ*.

Интересантно је то што понекад имамо у овом говору разлику у квантитету акцента датива од акц. инструментала и локатива плурала. Наиме, и овде је често у овим падежима скраћивање првог акцентованог слога: *лѹкама, рѹкама, грѹнама, стрѹнама* (али увек *овцама*, док је у Дан. *овцама*), а у dat., који се и ретко чује од неких именица, имамо и *слѹгама, свѹњама, кѹлама, дѹшама*. У instr. и loc. pl. код таквих именица увек је акценат скраћен: *са слѹгама, за свѹњама, у кѹлама, у дѹшама*. У Ружичића је обичнији други акц. и у instr. и у loc. pl.: *по стрѹнама* и сл. У Даничића је једнак акценат ова три падежа, а он је навео само неколике именице са скраћивањем акцента. У Решетара налазимо: *brazdā-ta* (Озр.), *grānā-ta, slūgā-ta* (Озр., Прч.), *svīnjā-ta* (Озр.), *rūkā-ta*, — а у Дубр.:

rūkama, brādama, rjēkama, tūgama, zvjēzdamā, svjēčata, trāvama, dūšama, grēdamā, stjēnamā, pētama (Die Betonung, 96).

3) *Гљѹва* — *гљѹвѹ* (Дан. 28). У ову групу долазе и именице: *јѐла* — *јѐлѹ*, *шѹрба* — *шѹрбѹ*, *дѹска* — *дѹскѹ* и *ѹгра* — *ѹгрѹ*. Тако ова задња реч иде у прчањском и озринићком говору (Die Vet. 82). Прве две у Дан. иду под 2: *јѐла* — *јѐлѹ* и *шѹрба* — *шѹрбѹ*, друге две типу под 1: *дѹска* — *дѹскѹ* и *ѹгра* — *ѹгрѹ*. Прве две и у Вушовића припадају овом типу (ор. cit. 46), а реч *шорба* код Ружичића може имати сва четири акцента: *шѹрба, шѹрба, шѹрба* и *шѹрба*, им. *даска* код њега, као и овде, има низлазни, а *игра* може имати оба кратка

¹⁾ Види *рѹкѹ* ген. pl. и у посавском говору (Rad 197, стр. 27).

акцента (Руж., 136). У П. и Др. овом типу припадају још и речи:

гѡра — гѡре (ovis atra), прѡља — прѡље, прѡља — прѡље, швѡља — швѡље.

Као и у пљеваљском говору, завршеци *аља, еља* и *иља* уопште немају дуг први слог (в. Д. зб. III, 140). Код Вука су ове речи акцентоване са ' : *гѡра, прѡља, швѡља*. Затим је овде:

грѡшка — грѡшке, вѡмка — вѡмке, дѡћа — дѡће, јѡтра — јѡтре, кѡчма — кѡчме, шрѡмпа — шрѡмпе,

према Вукову акценту:

грѡшка (и грѡјешка) — грѡшке, вѡмка — вѡмке, дѡћа — дѡће, јѡтра — јѡтре, кѡчма — кѡчме, шрѡмпа — шрѡмпе.

Један број именица овде иде по овом типу, а код Вука су по типу под 1. Такве су речи:

ѡсна — ѡсне, ѡша — ѡше, ѡвба — ѡвбе, стѡпа — стѡпе, крѡма — крѡме, сѡва — сѡве, тѡва — тѡве, ѡвма — ѡвме.

У Ружичића је *стѡпа* и *стѡпа*, *сѡва* и *сѡва*, а у Вушовића *сѡва*. У Вука ове именице иду са узлазним акцентом:

ѡсна — ѡсне (и хѡсна — хѡсне), ѡша — ѡше (и хѡша — хѡше), ѡвба — ѡвбе, крѡма — крѡме, стѡпа — стѡпе, сѡва — сѡве, тѡва — тѡве и ѡвма — ѡвме.

Од ових именица речи *сѡва* и *стѡпа* иду по овом типу и у Г. Крајини (Nastavni vjesn. VIII, 112), а тај акценат код прве речи бележи и Ившић у шаптиновачком славонском говору (Rad 168, стр. 113), а *сѡва* налазимо и у чакавским говорима (Замѣтки, 7, 43).

Овде је увек *чѡрба*, а у Вука *чѡрба* и *чѡрба*.

Именица *круна* може имати двојак акценат: кад означава владарску *круну*, онда редовно иде по овом типу: *лѡже да му (ј)е круна на глави*, а кад означава новац, онда код старијих људи имамо обично *крѡна — крѡне*.

За именицу *pluralia tantum* *наћве* нисам сигуран коме би типу припадала, јер има *gen. наћава̄*, као и оне именице типа под 1 које имају непостојано *a*: *земља̄*, *кладња̄* (исп. *зѣмље*, *кльдње*). Једна је само права именица овога типа која има тај акценат у *gen. pl.* — *бѣдра* — *бѣдрѣ* — *бѣдрѣ̄*.

Преношење акцента на предлоге је ново:

од ватрѣ, *за ватрѣ*, *испод куће*, *изнад букве*, *на сузи* (није тврд *на сузи*), *у крчми*, *за стопу*, *иззбог* и сл.

У облицима акц. овога типа иде као и у Даничића.

4) *Мајка* — *мајке* (Дан. 6). Овако би се овде акцентовале и речи: *бѣшча* — *бѣшчѣ*, *ушва* — *ушвѣ*, *унча* — *унчѣ*, *Цвијѣта* — *Цвијѣтѣ*. У Вука имамо: *бѣшча*, *ушва*, а *унча* и *Цвијѣта*. Именица *мајка* у хипокористичком значењу има акценат: *мајка* — *мајке*. Реч *бѣнка* исто може гласити и *бѣнка̄*. Овде је, као и у већини наших говора, *шкѣла* — *шкѣлѣ* (В.: *шкѣла*).

У Дан. су само три примера оваквих именица са непостојаним *a* у *gen. pl.* које не скраћују у том падежу први акцентовани слог: *клѣтва* — *клѣтва̄*, *пришка* — *пришка̄* и *црква* — *црква̄*. У овом говору поред ових чућемо и: *крѣжкѣ̄*, *плѣвкѣ̄* (поред *плѣвкѣ̄*), ређе *мајѣкѣ̄* поред *мајѣкѣ̄* (и *мајѣкѣ̄*).

Преношење на предлоге је као и код именица под 3 ново: *испрѣ црквӣ*, *у мајке̄* и сл.

II Двосложне основе

1) *Будѣла* — *будѣлѣ* (Дан. 10). Овом типу припадају у П. и Др. и речи: *бунѣна* — *бунѣнѣ*, *славѣна* — *славѣнѣ*, и *шкрѣбѣна* — *шкрѣбѣнѣ*, које у Вука иду по типу под 2: *бѣнина* — *бѣнинѣ*, *славѣна* — *славѣнѣ*, *шкрѣбина* — *шкрѣбинѣ*. Реч *дружина*, поред обичнијега Вукова акцента *дружина* — *дружинѣ*, може ићи и по овом типу *дружина* — *дружинѣ*. У Вука речи *слабѣна* — *слабѣнѣ*, *сланѣна* — *сланѣнѣ* иду и по типу под 2: *слабѣна* — *слабѣнѣ*, *слабѣнина* — *слабѣнѣнѣ*; овде иду само по овом типу: *слабѣна* — *слабѣнѣ*, *сланѣна* — *сланѣнѣ*. Овде је и *вунѣна* — *вунѣнѣ* (тако и у поцерском говору — Моск. 5); у Вука је *вунѣна* — *вунѣнѣ* (тип под 6). Овде је *главѣна* —

главнѣ, а у Вука *главнина* — *главнинѣ*. Најзад у ову групу долази и реч *заира* — *заирѣ*, која у Вука иде по типу под 4: *заира* — *заирѣ*.

Овамо не иду Даничићеви примери *сотона* и *аждаха* (овде *аждаја*), в под 7; затим *ледина*, в. под 2.

Дан. је забележио један део именица овога типа са повученим акцентом према почетку у асс. *sing.* и *пот.* и асс. *pl.*: *брѣйна* — *брѣзину* — *брѣзине*. Оваквим именицама можемо и овде као и у пљеваљском (Руж. 139) и у поцерском (Моск. 5) додати именицу *дуљина* — *дуљину* — *дуљинѣ*. Али у овом говору без предлога овакве именице могу се у асс. *sing.* чути понекад и без повлачења акцента: *брѣзину*, *висѣину*, *дужину*, *чистѣину*, *врућину*, али увек: *на брѣзину*, *у висину*, *у дужину*, *на чистину*, *на врућину*. Редовно је само: *дљину*, *плђину*, *рђвину* (*на даљину*, *у планину*, *на равнину*). Од Даничићевих примера за ово повлачење акцента поред речи *ледина*, која не иде овом типу, овај говор издваја и реч *живѣина* — *живѣину* — *живѣине*. Место Даничићева акцента *шдѣзбину* и *шазбину* овде је само *шазбѣину*. С друге стране међу примерима који имају повучен акц. у овим падежима можемо овде наћи још именица, с тим што у асс. *sing.* могу имати двојак акценат:

бистрѣйна — *бѣстрину* (и *бисирѣину*) — *бѣстрине*, *дѣбљѣйна* — *дѣбљѣину* (и *дебљѣину*) — *дѣбљѣине*, *густѣйна* — *густѣину* (и *густѣину*) — *густѣине*, *итрѣйна* — *итрѣину* (и *итрѣину*) — *итрѣине*, *копнѣйна* — *кѣдину* (и *копнѣину*) — *кѣдине*, *родбѣйна* — *рѣдбину* (и *родбѣину*) — *рѣдбине*, *старѣйна* — *стѣрину* (и *старѣину*) — *стѣрине*, *ведрѣйна* — *вѣдрину* (и *ведрѣину*) — *вѣдрине*, *жестѣйна* — *жѣстѣину* (и *жестѣине*) — *жѣстѣине*, *мекѣшта* — *мѣкошту* (и *мекѣшту*) — *мѣкоште*, *шјескѣоба* — *шјѣскобу* (и *шјескѣобу*) — *шјѣскобе*.

Уз предлоге код неких од ових именица редован је у асс. *sing.* неповучени акценат, док је у асс. *pl.* редован повучен акценат:

на бистрѣину, али *на бѣстрине*; *за дебљѣину*, али *за дѣбљѣине*, *за густѣину*, *за жѣстѣину*.

Код других пак обичан је и у ас. sing. повучен акценат:

*н̄д ишрину, н̄д копнину, ӯ родбину (поред у родб̄ину),
н̄д старину, н̄д ведрину.*

Код именице *дајана* имамо *дајану* и *дај̄ану*, али увек *н̄д дајану* (тешко тѣбе *н̄д дајану* ш њиме), а код именице *јабана* редовно је *јаб̄ану*, али *н̄д јабану* (нѣне ђтић глас *н̄д јабану*)¹⁾.

У voc. sing. је редован повучен акц.: *б̄удало, гр̄добо* и сл., а у voc. pl. је акц. пом. pl: *пл̄анине, љ̄ѣпште*, али: *бу-д̄але, гр̄добе* и сл.

2) *Б̄ашина — б̄ашинѣ* (Дан. 9). Овој групи акценатској овај говор придружује и именицу: *л̄ѣдина — л̄ѣдинѣ*, коју је Дан убрајао у тип под 1: *л̄ѣдина — л̄ѣдинѣ*. Од именица које по Вукову акценту не иду у ову групу нашао сам још:

зв̄аница — зв̄анице, з̄адњица — з̄адњице, л̄абрња — л̄абрње, к̄ајгана — к̄ајганѣ, к̄амата — к̄аматѣ, к̄о-шница — к̄ошнице, к̄рајцара — к̄рајцарѣ, м̄аћија — м̄аћијѣ, пр̄исташа — пр̄исташѣ, стр̄ажњица — стр̄ажњице.

У Вука иду по типу под 7:

зв̄аница — зв̄анице, з̄адњица — з̄адњице, л̄абрња — л̄абрње, к̄ајгана — к̄ајганѣ, к̄амата — к̄аматѣ, к̄о-шница — к̄ошнице, к̄рајцара — к̄рајцарѣ, м̄аћија — м̄аћијѣ, пр̄исташа — пр̄исташѣ, стр̄ажњица — стр̄ажњице.

Затим је овамо:

к̄ишина — к̄ишинѣ, по̄љана — по̄љанѣ, пӯшања — пӯшањѣ.

У Вука:

кӣшина — кӣшинѣ, по̄љана — по̄љанѣ, пӯшања — пӯшањѣ (тип под 1).

¹⁾ Речи *сирѣта* и *срамѣта* имају ас. sing. *сирѣшту* и *срамѣшту*, али у пословици се каже: „*Р̄ани с̄ироту за своју с̄рамѣшту*“.

(За реч *пољана* Маретић каже: „... *pòljana* то је прави акценат, а не *poljána* како је у Вука (и у Ivekovića), и у Dubrovniku се говори *pòljana* (Језични савјетник, Загреб, 1924, стр. 95).

Осим тога у П. и Др. је: *грóшуља* — *грошуље*, *идтљика* — *идтљике* (в. речник), *ћерчица* — *ћерчице*.

У Вука је: *грóшуља* — *грошуље*, *идтљика* — *идтљике* и *ћерчица* — *ћерчице* (по типу под 5).

Вук има *крџина* и *крџина* и у значењу „*das Fleisch, mit Ausschluss des Fettes*“, и у значењу *крџица*. У П. и Др. је први акц. везан за прво, а други за друго значење.

Као и у пљеваљском говору (Руж. 140) овде је *вѣзиља* и *дѣјиља*, а у Вука је *вѣвѣља*, *дѣјѣља* (тип под 3). Тако је и: *дѣдиља*, *мѣзиља*, *пѣриља*, *илѣтиља*, *злѣдирѣља*, *злѣшкаља*.

Од Даничићевих примера овога типа овамо не иде *погрѣшка* (в. под 7).

У падежима акценат овога типа не прави отступања од Даничићева акцента. Изузетак би чинила само реч *кѣлиба* која, иако правилно по овом типу има све падеже са узлазним акцентом, изузев гер. *plug. кѣлѣба*—*од кѣлѣба*, ако је с предлогом, има веома често акценат почетног слога са новим преношењем:

од кѣлибе (*кѣлибе*, без предлога), *кѣд кѣлибе*, *прѣ кѣлибе*, *у кѣлибу*, *зѣ кѣлибу*, *у кѣлиби* (поред *у кѣлиби*), *на кѣлиби* (*и на кѣлиби*), *у кѣлибе*, *у кѣлибама*, *по кѣлибама*, (поред *по кѣлибама*).

Вероватно је да је овде овај акц. дошао аналогijом према акц. речи *кућа*: *од кѣлибе*, према *од куће* и сл.

3) *Бѣвѣјка* — *ћѣвѣјке* (Дан. 12). Поред Даничићевих примера означених овим акцентом у П. и Др. овом типу припадају и речи: *лѣвѣјка* — *лѣвѣјке*, *кѣсѣрна* — *кѣсѣрне*, које Вук акцентује—прву по типу под 6: *лѣвѣјка* — *лѣвѣјке*, а другу по типу под 8: *кѣсѣрна* — *кѣсѣрне*. Затим је овде редовно: *зѣклѣтва* — *зѣклѣтве*, *зѣпијевка* — *зѣпијевке*, — у Вука је: *зѣклѣтва* и *зѣклѣтва*, *зѣпијевка* и *зѣпијевка*.

Овом типу не припада овде Даничићев пример *кокошка* (в. под 7).

4) *Одѝва — одѝвѣ* (Дан. 10). У П. и Др. овај акценат имају и речи: *кужѝна — кужѝнѣ, меѝна — меѝнѣ, салѝта — салѝтѣ*, — у Вука прва припада типу под 2: *кужина—кужинѣ*, а друге две типу под 1: *мехѝна—мехѝнѣ* и *салѝта—салѝтѣ*.

5) *Вѝрница — вѝрницѣ* (Дан. 8). По овом примеру акценатују се овде и:

лѝвница — лѝвницѣ, лѝвѝја — лѝвѝјѣ, лѝбѝача — лѝбѝачѣ, вѝрошка — вѝрошкѣ, нѝрија — нѝријѣ, пѝрѝја — пѝрѝјѣ и *скѝмија — скѝмијѣ*.

Све ове именице у Вука иду по типу под 2:

лѝвница, лѝвѝја, лѝбѝача, вѝрошка, нѝрија, пѝрѝја и *скѝмѝја*.

Затим се овако акценатују и:

зѝдуа — зѝдуѣ, прѝшуга — прѝшугѣ, сѝсјѣда — сѝсјѣдѣ и *сѝшуга — сѝшугѣ*.

У Вука по типу под 1:

зѝдуха, прѝшуга, сѝшуга (и сѝшуга) и сѝсјѣда — сѝсјѣдѣ.

Овде је и *сѝрница — сѝрницѣ*, а у Вука: *сѝрница — сѝрницѣ* (тип под 8). Овакав акценат има и реч *мѝшница — мѝшницѣ* (у Вука има само *Мѝшница*, име реке, а Павић има *мѝшница*, — стр. 23), такав је акц. и у речи *бѝлница — бѝлницѣ* (у RjA: *bđlnica — bđlnice*).

Акцентат је у осталим падежима непромењен.

6) *Јѝдрѝнка — јѝдрѝнкѣ* (Дан. 12). Овај говор по примеру ове Даничићеве речи (која је овде непозната) акценатује и именицу: *љѝбѝвѝца — љѝбѝвѝцѣ*, која код Вука гласи *љѝбѝвѝца* (тип под 3).

7) *Јѝгода — јѝгодѣ* (Дан. 10). Овом типу припадају именице:

дѝдаја — дѝдајѣ, сѝтона — сѝтонѣ (Дан.: *ажѝдѝа — ажѝдѝѣ, сотѝна — сотѝнѣ*, тип под 1), *пѝгрѝшка — пѝгрѝшкѣ* (Дан.: *пѝгрѝѝшка — пѝгрѝѝшкѣ*, тип под 2), *кѝкошка — кѝкошкѣ* (Дан.: *кѝкѝшка — кѝкѝшкѣ*, тип под 3).

Затим овамо иду:

бѣстија — бѣстије, бубина — бубинѣ, дѣшчица — дѣшчицѣ, јѣњица — јѣњицѣ, кѣмара — кѣмарѣ, кѣроша — кѣрошѣ, бѣгиња — бѣгињѣ, прѣвица — прѣвицѣ, пустина — пустинѣ, стѣпица — стѣпицѣ, сѣзица — сѣзицѣ, фѣреца — фѣрецѣ, чѣшула — чѣшулѣ, шкѣшула — шкѣшулѣ, кѣнура — кѣнурѣ, нѣслога — нѣслогѣ.

Све ове именице по Вукову акценту припадају типу под 2:

бѣстија, бубина, дѣшчица, јѣњица, кѣмара, кѣроша, бѣгиња, прѣвица, пустина, стѣпица, сѣзица, фѣреца, чѣшула, шкѣшула, кѣнура и нѣслога.

По овом типу имамо и: *бујица — бујице, жијица — жијице*. У Вука: *бујица, жијица* (тип под 1). Затим је овде: *јѣмужа — јѣмужѣ и прѣвара — прѣварѣ, поред пријѣвара — пријѣварѣ.* (У Вука: *јѣмужа — јѣмужѣ и пријѣвара — пријѣварѣ*).

У П. и Др. имамо реч *старина* у значењу *antiquitas* и у значењу место одакле је ко (Вук нема овог другог значења), али у значењу стари човек (јунак) имамо акц. овога типа: *стѣрина, Стѣрина Новак*. У Вука је и у овом значењу *старина*.

Овом типу не иде Даничићев пример *запршка*, као и један број Вукових примера овога типа са префиксом *за* (в. под 8).

7) *брѣанка — брѣанкѣ* (Дан. 12). Именицама овога типа овде можемо додати реч *звѣнѣрка — звѣнѣркѣ*, која у Вука гласи: *звѣнѣрка — звѣнѣркѣ* (по типу под 3).

8) *слѣмчица — слѣмчицѣ* (Дан. 9). Овом типу припадају и речи:

зѣбава — зѣбавѣ, зѣбуна — зѣбунѣ, зѣвада — зѣвадѣ, зѣмука — зѣмукѣ, зѣпрека — зѣпрекѣ, нѣвада — нѣвадѣ, нѣграда — нѣградѣ (и нѣграда — нѣградѣ), нѣмјера — нѣмјерѣ, нѣлада — нѣладѣ (нахлада) и нѣстава — нѣставѣ.

У Вука је:

зѣбава, зѣбуна, зѣвада, зѣмука, зѣпрека, нѣвада, нѣграда, нѣмјера, нѣлада, нѣстава (тип под 5).

Тако је и *зѡвјера* — *зѡвјере* (Вук нема речи). Затим чујемо овде:

зѡбрана — *зѡбранѣ*, *зѡмјера* — *зѡмјере*, *зѡсека* — *зѡсеке*, *зѡседа* — *зѡседе*, *зѡсена* — *зѡсенѣ*, *зѡслуга* — *зѡслге*,¹⁾ *зѡслава* — *зѡсладе*, *зѡвала* — *зѡвале* (*захвала*), *нѡслава* — *нѡсладе*, *нѡплата* — *нѡплате*, *рѡзмјена* — *рѡзмјѡне*, *рѡсправа* — *рѡсправѣ*.

У Вука све ове именице иду по типу под 7:

зѡбрана, *зѡмјера*, *зѡсека*, *зѡсена*, *зѡслуга*, *зѡслава*, *зѡхвала*, *нѡслава*, *нѡплата* (и *нѡплата*), *рѡзмјена*, *рѡсправа*.

Овде је *нѡвика*, место у В. *нѡвика*.

Преношење на предлоге је ново: *ѡд зѡбаве*, *нѡ зѡсеку*, *у зѡмјену* и сл.

III Тросложне основе

Даничић није детаљније тросложне и вишесложне именице расподелио у типове, зато све примере неслагања за ове именице имамо из Вукова речника.

1а) *Толицѡна* — *толицѡне*. У Вука, уколико ми је познато, имамо ову једну реч тросложне основе са пренесеним старим акцентом с краја на претходни кратак слог.²⁾ Овде сам чуо још и: *багатѣла* — *багатѣле*, *Госпојѡна* — *Госпојѡне* (*Госпојѡндан*). У Вука је: *багатела* и *госпојѡна*.

1б) *Анатѣма* — *анатѣме*. Овај акц. у П и Др. има ова реч, а тако и *милостѡна* — *милостѡне* (пренесен стари акц. са последњег на претпоследњи дуги слог). У Вука је: *анатема* и *анатѣма* (Павић има *анатѣма*, — стр. 43), затим, *мѡлостѡна*.

2а) *Бјелѡшљива* — *бјелѡшљивѣ*. Са овим акц. имамо у овом крају и:

агѡница — *агѡнице*, *варѣвина* — *варѣвинѣ*, *вурѡница* — *вурѡнице* (*фуруница*), *магѡрчина* — *магѡрчинѣ*, *метѡ-*

¹⁾ Ова реч тако иде и у Г. Крајини (ib. 106).

²⁾ Има у речнику Вукову још дублет акценатски *питѡмина* по ред *питѡмина*.

нија — метаније, мљезиница — мљезинице, пашиница — пашинице.

У Вука:

агиница, вaрeвина, вyруница (и вурyница), магарчина (и магарчина), метанија, мљезиница, пашиница.

Затим је овде:

вјетрeњача — вјетрeњаче, ватрeњача — ватрeњаче, кошарица — кошарице, литрeњача — литрeњаче, сeмeњача — сeмeњаче, шјeмeњача — шјeмeњаче, узлeњача — узлeњаче, месyеђе (месyјеђе) — месyеђа.

У Вука:

вјeшрeњача, вdтрeњача, кdшарица, литрeњача, сјeмeњача, шјeмeњача, узлeњача, мeсојеђе (и месyвeђе) поред мeсувeђе).

Овде је лакoмчина, — у Вука: лaкoмчина; затим, порoдиља, грeбeнаља, — у В.: порoдљa, грeбeнљa. Овде је шaљивчина (В.: шaљивчина), oрaница,¹⁾ пoгaнчина (В.: oрaница, пoгaнчина), злoпoглeђa (В.: злoпoглeђa, Павић има злoпoглeђa), тaнкoпрeља (В.: тaнкoпрeља).

2б) Пoдмyклица — пoдмyклице. Овакав акц. имају између осталих и:

арaмија, барyштина, маглyштина, oгњyштина, парoкија, прoклeтница (В.: харaмија, барyштина, маглyштина, oгњyштина, парoхија, прoклeтница), oтрoвница (В.: oтрoвница), брaтaнична, нoвaјлија (В.: брaтaница, нoвaјлија).

3а) Бeспoслица — бeспoслице. Овакав акц. имају овде и речи:

oвaквица, пoљaница, пyтaњица, тaвaница (В.: oвaквица, пoљaница, шyтaњица, тaвaница), затим: пирeвина, стoпaница, чoбaница (Вук: пирeвина и пирeвина, стoпaница — а Павић: стoпaница и стoпa-

¹⁾ Овом типу припада ова реч и у Г. Крајини (Nast. vj., VIII 109), и у Посавини (Rad 193, стр. 30).

ница—*чобаница* и *чобаница*), даље: *брџовача*, *брџовина*, *клџковача*, *наполица*, *ниџбрдица*, *ниџгорица*, *ниџдолица*, *маовина*, *паучина*, *паџнаница*, *паџрчина*, *раџвалина*, *уџбрдица*, *уџгорица*, *уџробица*, *цаџревина* (у Вука: *брџовача*, *брџовина*, *клџковина*, *наполица*, *ниџбрдица*, *ниџгорица*, *ниџдолица*, *маовина*, *паучина*, *паџнаница*, *паџрчина*, *раџвалина*. *уџбрдица*, *уџгорица*, *уџробица*, *цаџревина*).

3b) *Подстџбина* — *подстџбинџ*. Кратки узлазни акц. на првом а дужину, обично секундарну, на другом слогу имају: *варџнција* (В.: *варџнција* и *варџнција*), *јџџркиња*, *пџкарница*, *пуџкарница*, поред *пџкарница* и *пуџкарница* (В.: *јџџркиња*, *пџкарница*, *пуџкарница*), затим, *Треџишњица*, *шџкунбаба* (В.: *Треџишница* и *шџкунбаба*).

3с) *Рџдишџља* — *рџдишџлџ*. Кратки узлазни на првом и обично секундарно дуљење трећег слога имамо у речи: *гџведџрка*, *Јџлисџвка* (В.: *говџдџрка*, *Јџлисџвка*), затим, *сџрајџвка* (В.: *сарајџвка*).

4а) *Гџталица* — *гџталиџ*. Овако иде и:

љџбазница, *раџблудница*, *раџмирица*, *раџскрница*,¹⁾ *сџложница*, *сџлудница* (В.: *љџбазница*, *раџблудница*, *раџмирица*, *раџскрница*, *сџложница*, *сџлудница*), затим: *шџљивовача*, *шџљивица* (В.: *шџљивовача*, *шџљивица*).

4b) *Наџџница* — *наџџниџ*. Овако је и *зџстџвница* (В.: *зџстџвница*), *приџџркиња*, *наџџркиња* (В.: *приџџркиња*, *наџџркиња*), затим, овамо иде и *наџџвница* (Вук нема речи).

5а) *џџрвица* — *џџриџ*. Овако је и:

џнтерија (В.: *анџтерија* и *џнтерија*), *џџдреница*, *џџљарица*, *џџгзлица*, *џџмарица*, *џџјавица*, *џџјавица*, *стџџтиница*, *џџвовина* (В.: *џџдреница*, *џџљарица*, *џџгзлица*, *џџмарица*, *џџјавица*, *џџјавица*, *стџџтиница*),

¹⁾ И у Г. Крајини: *ráskrsnica* (op. cit. 111).

Овамо не иде реч *част* кад значи *hopog*, а кад значи *convivium* (гозба) има акц. овога типа: *чѣсти* gen. sing.

У Дан. у instr. sing. испред *ју* настаје код оваквих именица дуљење акцента: *зѣбљу, кѣшћу, крѣвљу* и сл. У П. и Др., уколико се кад чује наст. *ју* у овом падежу, нема тога дуљења: *зѣбљу, крѣвљу* и сл.¹⁾

И овде као и код Дан. мења се акц. у loc. sing.: у *ражи* (кад је раж посејана, али: *ѱ ражи*, ако је у кошу), у *лажи*, на *чѣсти* (нисам чуо: у *кѣсти*), а редовно је: *ѡ свѣсти, пѡ свѣсти* и сл.

У gen. и dat. pl. мења се исто тако акц.: *кѡстѣ — кѡстима, свѡстѣ — свѡстима* и сл.

2) *Глѡд — глѡди* (Д. 79). Поменули смо да овај акценат има и реч *час(ш)* у значењу *hopog*. У пљеваљском говору налазимо само овај акц. (Руж., 140)²⁾.

Дан. наводи неколико именица за које је знао поуздано да померају акц. у loc. sing. У овом говору ће бити редовно то померање за све именице овога типа:

*по ћуди, на влаѣсти, на маѣсти, на ријѣчи, у капи, у млијѣчи (глад и жеђ нисам чуо у овом падежу)*³⁾.

Исто тако је редовно померање акцента и у gen. pl., за коју је промену Дан. навео само неке примере као поуздане. Поред Даничићевих примера: *слѡст, пѡд, ријеч, сѡпи* и др. овде је и: *капи — капѣ, слѡст — слѡстѣ, слѡз — слѡзѣ, снѣјет — снѣјетѣ* (а тако ће ићи све оне именице које се чују у множини). Таква ће промена бити и у dat., instr. и loc. pl.: *капѣма, ствѡрѣма* и сл. Само се у именици *Дѡжи* (име села) у овим падежима скраћује акц.: *Дѡжи — Дѡжѣ — Дѡжима — на Дѡжима* и сл.

3) Као именице горњега типа понашају се и речи *рѡван — рѡвни, мѣсѡ — мѣсли* и *смрѡзѡ — смрѡзли*.

¹⁾ Тако је и у озринићком говору (Реш., ib. 102).

²⁾ У Дубр. и Озр.: *čast — časti* поред *čast — časti* (Die Bet., 104).

³⁾ И у овом говору ћемо, чини ми се, наћи оно што је приметио проф. Решетар, да се акц. не помера у ових именица, ако уз именицу стоји атрибут: у *капи вѡдѣ* и у *јѣднѡј капи вѡдѣ* (Реш., Die Bet. 105).

4) *Смрш* — *смрши*. Као и у поцерском и пјеваљском говору, и овде је померање акцента у loc. sing.: *на смрши*, *при смрши* и сл (Исп. Ружичић, 140, — и Моск., 32).

Једносложне именице ове врсте имају старо преношење на предлоге: *дд ражи*, *нд час(ш)*, *у лаж* и сл. Једино им. *смрш* као и у Дан. има: *нд смрш*, *прè(д) смрш* и сл, али опет с генитивом: *дд смрши* (*ждлићу га дд смрши*). Још ће се чути, поред *д(д) ждћи*, и *ò ждћи*, са новим преношењем.

II Двосложне основе

1) *Љубав*—*љубави* (Д. 80). Поред Даничићевих примера (изузимајући реч *запад* које нема овде) овамо иде и *самрш*—*самрши*, реч која код Даничића гласи *самрш*—*самрши* и сама за себе чини тип. Затим, овамо иду сви Даничићеве примери типа *благдст*—*благости* (које се од ових ни у њега не разликују у акцентованом слогу), јер овде у таквих именица немамо дужине другог слога ни у nom. и acc. sing.:

благос(ш)—*благости*, *вриједнос(ш)*—*вриједности*,
драгос(ш)—*драгости*, *јарос(ш)*—*јарости*, *мрзос(ш)*—*мрзости*, *наглос(ш)*—*наглости*, *ружност*—*ружности*,
свѣтос(ш)—*свѣтости*, *тајнос(ш)*—*тајности*, *крáброс(ш)*—*крáбрости* (храброст) и сл.

Тако је и у поцерском говору (Моск., 33)¹⁾. Овамо иде и *слáбос(ш)* у значењу *болест*.

Овако се акцентује и реч *трúлеж*—*трúлежи*, која је у Вука мушкога рода *трúлеж*—*трúлежа*, а тако је обично и *пíлеж*—*пíлежи* и *сíшнеж*—*сíшнежи*, поред *пíлеж*—*пíлежа* и *сíшнеж*—*сíшнежа*.

2а) *Бдлѣст*—*бдлѣсти* (Д. 81). Овамо долазе и речи: *вјѣрндс(ш)*—*вјѣрности*, *дужндс(ш)*—*дужности*, *љѣндс(ш)*—*љѣности*, *глүндс(ш)*—*глүности*. У Даничића: *вјѣрндст*—*вјѣрности*, *дужндст*—*дужности*²⁾, *лѣндст*—*лѣности* (последње

¹⁾ И у Горњој Крајини: *blágðst*, *vrijèdnðst*, *dragðst*, *járðst*, *náglðst* и сл. (N. vj. VIII, 102—114).

²⁾ Решетарова сва три говора имају *düžnðst*, Озр. и Прч. *vjèrnðst*, а Дубр. *vjèrnðst* (Die Bet., 106).

речи ни Вук нема). Овамо ће ићи и *прѡдѡ — прѡдоли* (Д.: *прѡдѡ — прѡдѡли*).

У loc. sing. и gen. pl. промена акцента је као и у Даничића. А таква је промена и у dat., instr. и loc. pl., коју Дан. не бележи: *кѡкоши — кѡкѡшѣ — кѡкѡшима* и сл. (О џ апстрактних именица тешко је и чути множину у зависним падежима)¹⁾.

2b) *Кѡрѣс(ш) — кѡрѣсти* (Д. 80). Овамо иде, поред Даничићевих примера, и неколико речи које су у Вука мушког, а овде су женског рода: *ѡглѡв — ѡглѡви* (В.: *ѡглѡв — ѡглѡва*), *пѡилѡв — пѡилѡви* (В.: *пѡилѡв — пѡилѡва*), *прѡкрѡт — прѡкрѡсти* (В.: *прѡкрѡт — прѡкрѡста*)²⁾, *ѡсѡв — ѡсѡви* (В.: *ѡсѡв — ѡсѡва*).

Даничић је забележио неколико речи за које је био сигуран да мењају акц. у loc. sing. У П. и Др. ту промену имају све овакве именице: *по својѡсти, у прегрѡсти, у облѡсти* и сл., изузимајући збирне именице на *ад*, од којих сам такву промену чуо само у речи *чѡљѡд — по чѡљѡди*.

Није обична множина од ових именица, али ако се чују у gen. и dat. pl., имају ту промену:

авѡштѣ — авѡштима, облѡштѣ — облѡштѣма, озѣмѣ — озѣмѣма, погѡнѣ — погѡнима, прегрѡштѣ — прегрѡштѣма, својѡштѣ — својѡштѣма, студѣнѣ — студѣнима: од онѣг погѡнѣ се нѣ море ѡстѡти; нѣ вјерѡј онѣм погѡнима; сѣпѡ сам му прегрѡштѣма; дѡје му из прегрѡштѣ да пѣје; смрѡѡ се на онѣм студѣнима.

Дан. је забележио само реч *голен* са оваквом променом. Ту промену налазимо и у поцерском говору, чак и код именица на *ад*: *шѡлѡдѣ, ждрѡбѡдѣ*. (У П. и Др. се чува акц. јединине, код ових речи и у множини: *ждрѡбѡдѣма, шѡлѡдѣма* и сл.)³⁾.

¹⁾ Исп. и код Решетара примере за дубр. говор: *žalòstima, krepestima, ludòstima, nemòcìma, bolèstima, večèrima* (Die Beton., 106), и у буњ. сењском: *žalostì* и *žalòstì, žalostin* и *žalòstin*, (N. vj. XIX, 496).

²⁾ А у Даничића: *прѡкрѡт — прѡкрѡсти*.

³⁾ Испореди у буњевачком говору „залеђа сењскога“ у loc. sing.: *střmenì* и *strmenì*, у gen. pl. *střmèni* и *strmèni*, у dat. pl. *střmènin* и *strmènin*, (N. vj. XIX, 495).

Преношење на предлоге код оба типа именица под 2 је старо: *од болести, за кокош, од љености; у голијен, од користи, у презрш(ш)*, али сам две речи овога типа забележио са новим преношењем: *у несвијес(ш), у нечиџ(ш)*.¹⁾ Дан. није био сигуран које преношење би код овог типа именица дошло, али је претпостављао ново: *у пропџш* (стр. 84).

3) *Крмељ — крмељи*. Једину реч са овим акцентом имамо ову, која код Дан. иде претходном типу: *крмељ — крмељи*. И овде је, можда, обичнија у мушком роду *крмељ — крмеља*. Дан. је забележио са овим акцентом реч *сџмрш*, која, видели смо, у овом говору иде по типу под 1.

III Тросложне и вишесложне основе

Даничићева реч *благодџш* (и *благодџет*,— стр. 82), која чини једини пример оваквог акцента, овде гласи *блџгодџш — блџгодџши*. Место Даничићева акц. *вџрошчџд*, овде је *вџрошчџд*, место *пџштирчџд*, *пџунчџд*, овде је *пџштџрчџд*, а *пџунчџд*. Место у Даничића *љџбџзнџст — љџбџзнџсти*, овде је *љџбџзнџс(ш) — љџбџзнџсти*, а место *нџмилџст — нџмилџсти* имамо овде *нџмилиџс(ш) — нџмилџсти*, место *прџмудрџст*, овде је *прџмудрџс(ш)*.

Именице типа *зџповџст — зџповџсти* имају померање акц. у loc. sing.: *зџповијџсти, о Благовијџсти, на руковџши, на исповијџди*²⁾. Дан. је забележио само прву од ових речи као сигуран пример за ову промену. Редак је случај кад се овакве именице чују у множини, али од именице *руковџш*, која је обична у плуралу, редовно је: *руковџши — руковџшима*. Московљевић бележи више примера са овом променом у плуралу (стр. 34)³⁾.

Тросложне и вишесложне именице на *ост* које на претпоследњем слогу имају ', немају у овом говору дужине на

¹⁾ Али, чини ми се да ће ипак бити обичније: *у несвијес(ш)* и *у нечиџ(ш)*.

²⁾ Исп. и у чакавском: *на сповиџџи*, поред *на спџвџди* (Замџтки, 46).

³⁾ Исп. и у буњ. сењском, према *руковџти* и *руковџти* у loc. sing., *руковџти* и *руковџти*, *руковџтин* и *руковџтин* у gen. и dat. pl. (N. v. XIX, 495).

задњем слогу ни у пот. sing.: *задовóљндс(ш)* — *задовóљнд-сти*, *заквáлндс(ш)* — *заквáлности* (В : *задовóљндст* — *задовóљ-ности*, *захвáлндст* — *захвáлности*).

У Дан. је код оваквих вишесложних именица са кратким низлазним акцентом на почетном слогу ново преношење на предлоге (стр. 84). У П. и Др, поред новог: *нà исповијед*, *зà заповијес(ш)*, имамо и старо преношење: *нà Благовијес(ш)*, *нà руковѣш*, и сл. (Стари низлазни акц. и одговара овде помереном акценту локатива).

д) Именице средњег рода *o/e* (старих) основа

І Једносложне основе (садашње).

1) *Село* — *сѣла* (Д. 63). Овај акц. у П. и Др. има и *брáштво* — *брáштва*, реч која у Даничића иде типу под 3: *брáшт-ство* — *брáштства* (стр. 64). По овом типу ова реч иде и у пљеваљском говору (Руж., 133). Именица *воће* може имати двојак акц.: *вдће* (као и код Вука) и *вдће*. А овамо не иде Даничићев ¹⁾ пример *копље* (в. под 3).

Првој групи Даничићевих примера овога типа који у плуралу повлаче акц. према почетку, а то су: *сѣло*, *цѣро*, *бѣдро*, *рѣбро*, *сѣдло* и *стѣгно*, овај говор додаје и реч *плѣће*: *плѣћа* — *плѣћа* — *плѣћима* — *цѣ* *плѣћима*. (У Дан.: *плѣће* — *плѣћа* — *плѣћа* — *плѣћима*).

У Даничића само именице друге групе које не мењају акц. у пот. pl., кад добијају непостојано *a*, у ген. pl. повлаче акц. према крају: *дѣбро* — *дѣбра* — *дѣбáрā*, *вѣсло* — *вѣсла* — *вѣсáлā* и сл., а именице прве групе задржавају акц. пот. pl.: *рѣбро* — *рѣбра* — *рѣбáрā*, *стѣгно* — *стѣгна* — *стѣгáнā*. Иако је Дан. нашао у Вука *сѣдáлā*, мислио је да „то неће бити тако ако у 1-ом пад. мн. има *сѣдла*, као што у речнику стоји“. Међутим у овом говору редовно је повлачење акц. и код именица прве групе: *стѣгно* — *стѣгна* — *стѣгáнā*, *рѣбро* — *рѣбра* — *рѣбáрā* (*глава глави*, *плѣће арамбаши*, *а вукáра мѣре* и *рѣбáрā*), *сѣдло* — *сѣдла* — *сѣдáлā* ²⁾).

¹⁾ Исп. у посавском *воцѣ*, *воцѣ*, *воцѣ* и *воцѣ* (Rad 196, 245).

²⁾ У Дубр. *рѣбáрā* поред *рѣбáрā* — ном. *рѣбра* (Pеш., Die Betonung, 50).

Дан. је забележио неколико речи за које није знао којој од поменуте две групе припадају: *ведро, грошло, једро, лаће. лешо, окно, окце, плесмо, чело, чено и чесно*. У П. и Др. реч *чело* припада првој групи: *чѣла—чѣлā—чѣлима*, а тако би ишла и им. *једро*, уколико би се овде чула: *јѣдра—јѣдārā—јѣдрима*¹⁾; речи *окно* и *плѣсмо* припадају другој групи: *окно—окна—окānā—окнима, плѣсмо—песāmā—плѣсма—плѣсмима*, реч *грошло* не иде овом типу (в. под 2), а остале од ових речи нисам чуо у овом говору.

2) *Вино—вина* (Д. 61). Овамо иде и *грóшло—грóшла* (Д.: *грóшло*) и *јање—јања—јахање*—(В.: *јāње* и *јāђње*), *дријѣво—дријѣва* (В.: *дријѣво—дријѣва*, забележено у Ц. Гори и Дубровнику²⁾).

Има неколико речи овога типа које у П. и Др. не повлаче акц. према почетку само у генитиву, него у свим падежима плурала. Тако налазимо: *брвно—брвна—брвānā—брвнима* (тако је и име места у селу Пишчу у Пиви: *Брвна—Брвānā—у Брвнима*), *гүвно—гүвна—гүвānā—гүвнима* (*по гүвнима*). Ове две речи поред оне за коју је Дан. рекао да није за писање—а која је тамо једина са повученим акц. у пот. pl.—имају у овом говору овај акц. плурала без колебања. Али их има које редовно имају повучен акц. само у ген pl., а у осталим падежима множине се колебају. Такве су:

пѣсмо—пѣсма (поред *пѣсма*)—*пѣсāmā—пѣснима* (поред *пѣснима* и редовног у *пѣснима*), *күмство—күмства* (поред *күмства*)—*күмстāvā—күмствима* (*күмствима* и *по күмствима*), *друштво—друштва* (поред *друштва*)—*друштāvā—друштвима* (и *друштивима, по друштвима* и сл.).

Судећи по томе што се уз предлог не мења акц. код последње три именице, могло би се тврдити да је повлачење у пот. и осталим падежима дошло из генитива. Има само једна именица која ово повлачење може имати у *номи-*

¹⁾ У Дубр. Решетар бележи: *јѣдро—јѣдра—јѣдārā—јѣдрима*.

²⁾ Решетар бележи: *дријѣво: drijĕva—drijevā—drijevĭma* у Озр. и *drijĕva—drijĕvā—drijĕvĭma* у Дубр. (Die Bet., 71).

нaшиву, a нeмa гa у гeнишиву: ждријeлo — ждријeлa пoрeд ждријeлa, aли: ждријeлā у гeп. pl.

Дан. је забeлeжиo с пoвучeним aкцeнтoм у гeп. pl. измeђу пoмeнутих именицa: *пiсmо* — *пiсāmā* и *брвнo* — *брвānā*, a прeтпoстaвиo је тaj aкц. и кoд рeчи *друштво* — *друштāвā*. Мoск. бeлeжи зa пoцeрски гoвoр јoш и *гумнo* — *гумānā* (пoрeд других, — стр. 12), a Руж. имa: *Гўвна* — *Гўвānā* — *Гўвнима* (имe мeстa) пoрeд *гўвно* — *гўвна* — *гўвānā* (стр. 133)¹). Од oних рeчи кoјe испрeд нaстaвкa зa oблик имajу двa суглaсникa, a кoјe је Дан. забeлeжиo нe знajући кaкo мeњajу aкц. у гeп. pl., oвaj гoвoр рeткo кoју имa у тoм oбликy сa умeтнутим нeпoстojаним *a*, — a укoликo тoгa имa, рeдoвнo је пoвлaчeњe aкцeнтa: *влāкнo* — *влāкānā*, *стāблo* — *стāбālā*. И у пoцeрскoм гoвoру нaлaзимo *влāкāñā* (пoрeд *влāкāna*) и *стāбālā* (Мoск. 12).

Именицe нa *ствo* и *штвo* рeдoвнo умeђу *a* и пoвлaчe aкц. у гeп. pl. Тaкo је пoрeд *кумштāвā* и *друштāвā* и *бāнствo* — *бāнштāвā*, *цјāнствo* — *цјāнштāвā*, *трoјствo* — *трoјштāвā* и сл. Дан. је мислиo дa свe oвe рeчи нe умeђу нeпoстojанo *a*. Јeднy рeч је Дан. нaшao oвoгa типa у Вукoвy рeчникy кoјa у гeп. pl. сa нeпoстojаним *a* пoмeрa aкц. прeмa крajу — *врāшлo* — *врāшālā*, a прeтпoстaвљao је дa их јoш имa тaквих. Мoск. је забeлeжиo у свoм гoвoру тaквy прoмeну у гeп. *влāкānā* пoрeд *влāкāñā*. Мeђутим oвaj гoвoр нeмa oвaкoг пoмeрaњa aкцeнтa кoд именицa oвoгa типa.

Кaо и у пљeвaљскoм гoвoру (Руж. 134) oвдe имaмo прoмeну aкцeнтa у именицa oвoгa типa *pluralia tantum* *врāшa* и *лeђa* у вeзи с прeдлoзимa, aли oвдe тa прoмeнa oдгoвaрa нoвoм прeнoшeњу aкцeнтa нa прeдлoгe: *нā врāшима*, *зā врāшa*, *прeд врāшa*, *нā лeђa*, *нiз лeђa*, *зā лeђима* (и *зa лeђима*), *нā лeђима* (и *нa лeђима*), дoк у пљeвaљскoм гoвoру имaмo *зā врāшa*, a *нiз лeђa*. Вeрoвaтнo је oвдe oвaj aкц. дoшao aнaлoгијoм: *прeд врāшима* прeмa *прeд кућoм* (у истoм знaчeњу), *нā лeђa* прeмa *нā рaмo* (у пљeвaљскoм, мoждa, *нiз лeђи* прeмa

¹) У Г. Крајини је *dat.* и *loc. pl.* *брвнита*, кaо и у нaшeм гoвoру (N. vj. VIII, 24), у буњeвaчкoм сeњскoм нaлaзимo у гeп. pl. *брвānā* и *брвānā*, *гўвānā* и *гўвānā* (N. vj. XIX, 497), a у славoнскoм шaптинoвaчкoм и *брвна* — *брвān(ā)* и *пiсma* — *пiсām(ā)* (Rad 168, стр. 131); *брвnc* — *брвān* у пoсaвскoм (Rad 196, 252).

ниџ прси). Ваља приметити да није увек код ових речи пренесен акц. на предлог, али већином разлици акцента одговара и разлика у значењу: *улазим на врата*; *не стој на вратима*; *клéчи за вратима*; али: *на врата ударијо браву* (мисли се на оно чим се затвара отвор, а не на отвор, у куће на пр.); *о вратима му ви́сѣ дрóњци*¹⁾.

2) Мѣсто—мѣста (Д. 64). Овамо нду и речи:

грѡжђе — *грѡжђа* (Д.: *грѡжђе* — *грѡжђа*, стр. 62), *зѣлѣ*—*зѣља* (Д.: *зѣље*, Руж.: *зѣље*), *прѡшће*—*прѡшћа* (Д.: *прѡшће*, Руж.: *прѡшће* и *прѡшће*), *рѡбље*—*рѡбља* (Д.: *рѡбље*, Руж.: *рѡбље*), *снѡпле*—*снѡпља* (Д.: *снѡпле*, Руж.: *снѡпле*), *сѹђе*—*сѹђа* (Д.: *сѹђе*), *грѡбље*—*грѡбља* (В.: *грѡбље*), *ѹље*—*ѹља* (В. и Д.: *ѹље*, а Вуш.: *ѹље*), *гвѡжђе*—*гвѡжђа* (В.: *гвѡжђе*, Руж.: *гвѡжђе* и *гвѡжђе*), *рѹбље*—*рѹбља* (В.: *рѹбље*).

Овамо иде још и *кѡпле*—*кѡпља* (Д.: *кѡпле*—*кѡпља*), *стѡдо*—*стѡда* (Д.: *стѡдо* и *стѡдо*).

Решетарови говори имају као и наш: *гвѡѡѡде*, *грѡѡѡде*, *ѹље*, затим озринићки и прчањски и *зѣље*, а озринићки још и *грѡбље*, *рѡбље* (Die Bet., 65—66). У Горној Крајини је, такође: *грѡѡѡде*, *гвѡѡѡде*, *ѹље*, *грѡбље* (Nast. vj. VIII, 105), а у буњевачком „залеђа сењског“: *грѡѡѡде*, *ѹље*, *зѣље*, *рѡбље*, *снѡпле* и *грѡбље* (Nast. vj. XIX, 498). Са овим акцентом *гвѡжђе* налазимо и у RjA., а Вук у предговору *Рјечника* помиње у Ц. Гори акценат: *рѡбље*, *гвѡжђе* и *зѣље*. У посавском имамо: *грѡбље*, *рѡбље*, *снѡпле*, али и: *грѡбље* (и *грѡбље*) и *грѡѡѡде* (и *грѡѡѡде*) — (Rad. 196, 244).

Иако имамо у П. и Др. *грѡбље*, у имену места *Грѡбљице* (у селу Војновићима у Пиви) имамо ову секундарну дужину основног слога.

Поред обичног акцента речи *знáње* чује се и *знáње* у значењу *сећање* (знáње је бѡљѣ нѡ имáње; имá он знáња ѹ мáлѡм прѡсту колико дрѹги у глáви; ѹ мое знáње није се

¹⁾ Исп. и у дубровачком говору: *на врата* и *на врата*, *крѡз врата* и *крѡз врата*, *на вратима* и *на вратима* (Реш. Die Bet., 57),

вакѡ рáдило; у мое знање (= да се ја сјећам) није вакѣ тѣшкѣ зймѣ бѣло).

Овом типу не иду Даничићеви примери ове групе: *брасво* (в. под 1), *дјело*¹⁾ и *ушће* (в. под 4).

У Даничића речи: *брдо*, *дрво*, *жито*, *звѡно*, *мáсло* и *клѹико*²⁾ имају у множини померање акцента према крају: *брда—брдā*, *жита—житā* и сл. У поцерском говору поред ових налазимо и: *мѣста—мѣстā*, *воћа—воћā*, *поља—пѡљā* (Моск., 18). У овом говору, међутим, имамо ту промену само у примерима: *дрва—дрвā—дрвима*, *мáсла*, у изразу „свјештати масла“ (обе речи иду овако и у пјеваљском говору, — поред *брда—брдā* и слично, — в. Руж. 134), затим, *звѡжѣа—звѡжѣā* (die Falle, — тако и код Вука)³⁾.

С обзиром на преношење акцента на предлоге именице овога типа можемо поделити на две групе, у чему се огледају различити акценти по пореклу код оваквих речи. Са старим преношењем су:

брдо (у брдо, нā брду), *воће* (ѡд воћа, нā воће), *звѡжѣ* (ѡд звожѣа), *грѡбље* (у грѡбљу), *грѡжѣ* (зā грѡжѣ), *кѡло* (у колу, ѡспред кола), *кѡла* (у кола), *кѡпље* (нā копље), *љѣто* (у љѣто, ѡ љѣту), *мáсло*, (нā маслу), *мѡре* (у мѡру), *нѣбо* (пѡ небу), *ѡко* (у око), *пѡље* (пѡ пољу), *прѡшће* (у прошћу), *рѡбље* (пѡ робљу), *снѡпље* (у снопљу) *срѣце*, (зā срѣце) *уво* (нā уво).

Ново преношење имају именице:

Бѣло (нā Билу)⁴⁾, *грло* (зā грло), *зѣље* (у зѣљу), *јѣло* (нā јелу), *рāло* (у ралу), *сāло* (ѡ(д) сала), *слѡво* (ѡ слова дѡ слова), *врѣло* (нā врелу), *звѡно* (нā звону), *жито* (у житу), *зрно* (у зрну), *блāто* (у блашу), *јāто* (у јашу), *мјѣсто* (нā мјесто), *нѣдра*

¹⁾ *Дјело* је, вероватно, новији облик ове речи, дошао са стране у овај говор, а старије је *ђѣло* (учинијо крвнѡ *ђѣло*; изāће *ђѣло нā виђело*, — само у оваквим изразима).

²⁾ У Вука још и *пѡље* (*пѡља—пѡљā*).

³⁾ У пјеваљском говору: *звѡжѣа—звѡжѣā—звѡжѣима*.

⁴⁾ Име места.

(*у њедра*), *исџто* (*на исешу*), *сито* (*за сито*), *чудо* (*о(д) чуда*), *стадо* (*ко(д) стада*), *уље* (*на уљу*). Именица *јушро* има старо преношење: *џд јушра*, *дџ јушра*, прилог *џајушра*, — али у прилозима има и ново: *јушру*, *јушро*.

Дан. је од оних именица прве групе које и код њега припадају овоме типу забележио са новим преношењем: *мџсло*; *џд масла*, *кола*: *на кола*¹⁾); а од ове друге наше групе са старим преношењем забележио је *грло*: *за грло*, *идд грло*; *арно*: *на зрна* и *слџво*: *џд слова* *дџ слова* (стр. 75 и 76). Решетар бележи само старо преношење: *па пево*, *за звопо*, *за zelje* итд. (Die Bet., 204).

4) *Мџсо*—*мџса* (Д. 62). Овај акц. имају и именице: *дјџло*—*дјџла* и *ушџе*—*ушџа* (Д. *дјџло*—*дјџла* и *ушџе*—*ушџа*, — тип под 3). Поменули смо горе именице које Дан. убраја у ову групу, а овамо немају тај акценат.

Дан. није поменуо код оваквих именица промену акцената у loc. sing. (не помињу је ни Ружичић ни Московљевић). У П. и Др. такву промену имају речи *злаџто* и *мџсо* — у *злаџту*, у *мџсу* (кад се мисли на живо месо: добар во у *мџсу*, — иначе је *у мџсу*)²⁾. У множини промену акц. има само именица *сијено*: *сијџна*—*сијџна* (и *сијџна*)—*сијџнима* (кад означава стогове сијена). Овакву промену именице *мџсо* (у значењу *дебело месо*), коју налазимо у Даничића, Ружичића и Московљевића, овај говор нема. Од речи *дрџце*, за коју је Дан. претпостављао ову промену, пот. pl. је овде *дрџца*, — без промене акцената.

Као и код Даничића преношење акцената на предлоге је старо: *џд злаџта* *у злаџто*, *у мџсо*, *у млџву*, *на сијено*, *по шијелу* и сл.; само три речи: *сунце*, *царство* и *здрџвље* имају ново преношење: *џ(д) сунца* *дџ сунца*, *по сунцу*, *према сунцу*; *у царству*, *по царству*, *здрџвље*—*за здрџвље*, *у здрџвљу* и сл.

¹⁾ С новим преношењем су у Даничића и речи: *звџжје* (*у звџжју*), *грџжје* (*у грџжје*).

²⁾ У Дубр.: *мџсу*, *тијџлу*, *злаџту* — loc. sing. Решетар усто наводи и то да се ова појава налази и код икаваца у Далмацији (Die Bet., 72).

(ове три речи овако иду и у Даничића). Чудновато је да баш ове три именице имају ново преношење, јер бисмо у оваквим примерима такво преношење могли објаснити старим метатониским акцентом множине: *сунце: *сунца* (исп. Белић, *Акц. студије*, 160), међутим баш ове три именице су необичне у множини, да би се могао лако пренети акц. множине на једнину (**зà сунце: *зà сунца*). — У Даничића ново преношење имају још речи: *кдље (нà кдље)*, *лйшће (бѣз лйшћа)*, — овде: *нà кдље*, *бѣз лйшћа*. Овде је такође и *ѡ(д) шијеста* (Дан. није био сигуран за овај акценат).

II Двосложне основе

1) *Врешѣно—врешѣна* (Д. 66). Као *врешѣно* акц. имају још и:

богàство—богàства, блажѣнство—блажѣнства, краљѣвство—краљѣвства, ђавòлство—ђавòлства, врагòлство—врагòлства, ђевѣрство—ђевѣрства.

У Даничића прва реч иде по типу под 2 — *бòгатство* (стр. 65), *блàженство* и *крàљевство* — по типу под 5 (стр. 64), а последње три по типу под 4: *врагòлство, ђавòлство, девѣрство* (стр. 66). Овамо иду обично и деминутиви на *анце* и *ашце*:

блaшàнце—блaшàнца, брдàшце—брдàшца, грлàшце—грлàшца, јушàрце—јушàрца, њедàрце—њедàрца, псетàнце—псетàнца, срдàшце—срдàшца, сунàшце—сунàшца и сл.

У Даничића је:

блдàшце, брдàшце, грлàшце, јушàрце, њедàрца, псетàнце, срдàшце, сунàшце ¹⁾ (по типу под 8, — стр. 67), иако има по овом типу: *влакàнце, врашàшца, жумàнце* и сл.

Поцерски говор у три од ових речи има Даничићеву дужину другог слога, али акценатовану: *срдàшце, брдàшце,*

¹⁾ Још и: *грлaшце, срдашце* и *сунахце*, — без дужине другог слога (стр. 66).

псешанце (Моск. *ibidem*). Овакав акценат има и *грџце—грџца* (Д. *грџоце*, — 64), затим: *сужањство—сужањства* (Д. *сужањство*).

У ген. пл. кад се нађу овакве речи са непостојаним *а*, имају повлачење акцента према почетку: *жуманџа, влаканиџа*. У Даничића уз ово повлачење долази и дужина другог слога: *рѣбарџа*. (У дубровачком говору је као и у овом).

2) *Кандило—кандила* (Д. 65). Овамо иду и речи:

*бѣзумље—бѣзумља, обличје—обличја, ђграшје—
ђграшја, подручје—подручја, подушје—подушја,
усрђе—усрђа, подовство—подовства.*

У Даничића је:

*бѣзумље, обличје, ђграшје, подручје, подушје, усрђе,
подовство* (по типу под 3, — стр. 67).

Затим је у П. и Др.:

*бѣрило—бѣрила¹⁾, цршало—цршала, дѣспство—
дѣспства* (у Дан.: *бѣрило, цршало, дѣспство*, —
по типу под 7, — стр. 65).

Овом типу припада и *подстоље—подстоља* (Вук: *подстѣље*). У овом говору имамо и *дђело*, по овом типу, и *одијело* (тип под 4).

Не иду овамо Даничићеви примери:

осоје, присоје, Гусиње, двориште, ловитше, људиште, годиште (в. под 3), *заграђе, распуће, духало, кусало, наследство* (в. под 5), *блатиште* (в. под 8), *богатство* (в. горе под 1), *човештво, играло, црвиче* (в. под 7).

Промена акцента у ген. пл. је као и код Даничића: *пѣкушѣвѣ, кѣрѣшѣ*.

3) *Камѣње—камѣња* (Д. 67). Овамо иду горе поменуте именице:

¹⁾ Тако и у Г. Крајини (ор. *cit.* 103)

*òсòје — òсòја*¹⁾, *прìсòје — прìсòја*, *Гусиње — Гусиња*,
двòршìте — двòршìта, *људшìте — лудшìта*, *гòдшìте — гòдшìта*, *лòвшìте — лòвшìта*.

Даничић:

òсоје, прìсоје, Гусиње, двòриште, лудиште, гòдиште, лòвиште.

Затим у Пиви и Дробњаку:

òчìнство, сèсòтрìнство (Дан : *сèсòтрìнстìво, òчìнство*, по типу под 8).

Овакав акценат имају и:

*вèрãње — вèрãња*²⁾ (В.: *вèрãње*), *лàрмãње, кàршãње, прàвдãње, рìншãње* (В.: *лàрмãње, кàршãње, прàвдãње, рìншãње*).

Имамо и име места *Језèрца* (у Вука је реч *језèрце*, а у Московљевића *језèрце*).

Поменули смо да овамо не иду речи: *безумље, обличје, ограшје, подручје, подушје, усрђе, поповство* (в. под 2); не иду ни: *забрђе, прочеље* (под 5), *загорје, приморје* (под 6), *игриште, пасиште* (под 8).

4) *Имãње — имãња* (Д. 66). Овако би се акцентовала и реч *шуђинство — шуђинства* (Д.: *шүђинство*, — тип под 8, Моск.: *шуђинство, ibidem*), затим, *вјенчање — вјенчања* (В.: *вјèнчãње*), *пучанство — пучанства* (Д.: *пучанство*). Не иду овамо именице: *јестива, сечива* (в. под 8), *расуло* (в. под 5), *ђаволство, враголство, ђеверство* (поменули смо под 1).

5) *Зãчеље — зãчеља* (Д. 64). Овако је и:

зãбрежје, Крãљево (Дан.: *зãбрежје, Крãљево*, — тип под 9), *зãграђе, рãспуђе, дувало, кусало, нãшлєство* (Дан.: *зãграђе, рãспуђе, духало, кусало, нãследство*, — тип под 2), *мужало, сусєство* (Д.: *мужало, сусєдство*, — тип под 8), *расуло* (Д.: *расуло*, — тип

¹⁾ У Озр.: *осòје* (Реш., 77).

²⁾ У Г. Крајини: *вèрãње* (ор. сft. 103).

под 4), *насеље*, *престоље*, *раскршће* (Д.: *насеље*, *престдље*, *раскршће* (и *раскршће*),— по типу под 6), *забрђе*, *прочеље* (Д.: *забрђе*, *прочеље*,— под 3).

Поменули смо да не иду овамо Даничићеви примери: *краљевство*, *блаженство* (в. под 1), *пучанство* (в. под 4).

6) *Причање*—*причања* (Д. 66). Има у Даничића само четири речи са оваквим акцентом: *пачерје*, *насеље*, *престдље*, и *раскршће* (поред *раскршће*). Прва се не чује у овом крају, а остале три немају дужине на другом слогу (в. горе). Дан. није узимао у обзир глаголске именице на *ање* и *ење*, као: *причање*, *примање*, *шражње* и сл. У овом крају имамо тако и: *скрешање*—*скрешања*, *смјерање*—*смјерања* (В.: *скрешање*, *смјерање*). Затим, овако је и: *загорје*—*загорја*¹⁾, *приморје*—*приморја* (Д.: *загорје*, *приморје*,— по типу под 3).

7) *Олово*—*длова* (Д. 55). Овако је и:

играло—*играла*, *првичје*—*првичја*, *чдештво*—*чдештва* (Д.: *играло*, *првиче*, *чдештво*,— по типу под 2), затим, *гладило*—*гладила* (В.: *гладило*, а Дан. и: *гладило*), *Ђаково*—*Ђакова* (Д.: *Ђаково*).

Овај акц. немају Даничићеви примери: *барило*, *цртало*, *деспоство* (в. под 2), *муљало*, *суседство* (в. под 5), *сужањство*, *грлашце*, *срдашце*, *сунахце* (в. под 1), *Дунаво* (в. под 8).

Именице овога типа имају ново преношење на предлоге: *на вјешала*, *на виђело*, *у таоштво* и сл., а само речи *длово* и *језеро* имају старо преношење: *од језера*, *на језеру*, *од олова*, *у олову*. Дан. је претпоставио старо преношење само за реч *длово*.

8) *Кресиво*—*кресива* (Д. 67). Овом типу припадају и:

блџиште—*блџишта* (Дан.: *блџиште*,— под 2, и *блџиште*), *Дунаво* (Д.: *Дунаво*), *игриште*—*игришта*, *пџиште*—*пџишта* (Д.: *игриште*, *пџиште*,— тип под 3), затим, *ашање*—*ашања*, *бџање*—*бџа-*

¹⁾ „На Загорје, под Ченгића дворе...” Овако се ова реч акцентује и у Г. Крајини (ор. cit. 106).

ња, *йграње* — *йграња*¹⁾, *мдљење* — *мдљења*, *ндшење* — *ндшења*, *сндшење* — *сндшења*, *кашљање* — *кашљања*, *прдшење* — *прдшења*, *вджење* — *вджења*, *свджење* — *свджења*, *вдђење* — *вдђења*, *гдњење* — *гдњења*, *свдђење* — *свдђења* (В.: *ашање*, *басање*, *йграње*, *мдљење*, *ндшење*, *сндшење*, *кашљање*, *прдшење*, *вдђење*, *вджење*, *свджење*, *вдђење*, *гдњење*?, *свдђење*), *вдјкање* — *вдјкања*, *збрдшште* — *збрдшшта*²⁾ (В.: *вајкање*, *збрришше*), *лүтање* — *лүтања*, *пйждрење* — *пйждрења*, *шакјање* — *шакјања* (В.: *лүтање*, *пйждрење*, *шакјање*), *рйштање* — *рйштања* (В.: *рйштање*), *јестйва*, *сдчйва* (В.: *јестйва*, *сјечйва*)³⁾, име места *Гдрањско* (В.: *Гд-рјанско*).

Овамо не иду Даничићеве речи овога типа:

блшанце, *брдашце*, *грлашце*, *јутарце*, *њедарца*, *пешташце*, *сунашце* (в. под 1), *очинство*, *сестринство* (в. под 3), *сужањство* (под 1), *шуђинство* (под 4), *језерце* (под 3).

Преношење на предлоге је старо код речи: *крдсйво*, (*зд кресйво*), *кдљйво* (*од кољйва*), *плдшйво* (*у плешйво*) и сл., али код свих оваквих речи које се свршавају на *шште*, *инство* (*имство*), *ање* и *ење* преношење је ново: *на пасйшште*, *у јечмйшште*, *зд братйшштво*, *од кашљања*, *зд ношење*, *у гонњењу* и сл. Дан. је претпостављао за све овакве речи ново преношење, а изричито је забележио *кдљйво*: *на кољйво* (76 стр.).

9) *Ваљево* — *Ваљева* (Д. 65). Само ова реч је позната са овим акцентом, јер Даничићеве примери овога типа *Ужице* (в. под 10), *Ђаково* (в. под 7), *Краљево* (в. под 5), *забржеје* (исто) не иду овамо, а *Ђурђево*, *шшштво* и *здрављице* нисам чуо. Преношење је старо: *йз Ваљева*, *у Ваљево* и сл.

¹⁾ У Г. Крајни, такође, *йграње* (N. oј. VIII, 106).

²⁾ И у Г. Крајнини *збрдшште* (ibid.).

³⁾ У. Озр. и Прчању Реш. бележи *јестйва*, и у Озр. *сдчйво* (Die Vet., 74).

10) *Плѣндѣште*—*плѣндѣшта* (Д. 67). Овамо иде и *Ћжице*, а не иде *збориште* (в. под 8). Преношење је ново: *на плѣндѣшту*, али и старо: *у Чајничу*.

в) **Тросложне основе** (Д. 68—69).

1) *Величѣнство* — *величѣнства*. Овако је и *достојѣнство* — *достојѣнства*, *пријатѣљство* — *пријатѣљства* (Д.: *достојѣнство*, *пријатѣљство*).

2) *Крижѣпуће*—*крижѣпућа*. Овамо иде и *месуеђа*—*месуеђа* (*pluralia tantum*) — у Вука је *мѣсовеђе*, *месуеђе* и *мѣсуеђе*.

3) *Јалѣвѣње*—*јалѣвѣња*. Са овим акцентом је и *зарукавље*—*зарукавља*, *појутѣрје*—*појутѣрја* (Д.: *зарукавље*, *појутѣрје*), *валушкѣње*—*валушкѣња*, *крѣдѣиште* — *крѣдѣишта*, *љуљушкѣње* — *љуљушкѣња*, *котѣрѣиште* — *котѣрѣишта* (В.: *валушкѣње*, *крѣдѣиште*, *љуљушкѣње*, — последње речи нема у речнику), *пијуцање* (В.: *пијуцање*).

4) *Сѣра(ј)ево*—*Сѣра(ј)ева*. Овако је и *ѣпостолство*—*ѣпостолства* и *бѣриоце* — *бѣриоца* (Д.: *ѣпостолство*, *бѣриоце*).

5) *Купусѣиште*—*купусѣишта*. Овај акц. је и у речи: *говорење*, *слобођење*, *срамѣђење*. Ове глаголске именице имају у овом говору акц. презента, док у Вукову речнику налазимо акц. инфинитива: *говѣрење*, *слобођење*, *срамѣђење*. Овакав је однос и код свих оваквих именица композита од глагола:

водити, *возити*, *гонити*, *носити* и *ходити*.

У П. и Др. је дакле: *дѣвођење*, *дѣвожење*, *дѣгоњење*, *дѣношење*, *дѣођење*; *зѣвођење*, *зѣвожење*, *зѣгоњење*, *зѣношење*, *зѣођење*; *ѣзвођење*, *ѣзвожење*, *ѣзгоњење*, *ѣзношење*; *нѣвођење*, *нѣвожење*, *нѣгоњење*, *нѣношење*, *нѣођење*; *нѣдвођење*, *нѣдвожење*, *нѣдношење*, *ѣдвођење*, *ѣдвожење*, *ѣдгоњење*, *ѣдношење*; *пѣвођење*, *пѣгоњење*; *пѣдвођење*, *пѣдвожење*, *пѣдношење*; *прѣвођење*, *прѣвожење*, *прѣгоњење*, *прѣношење*; *прѣвођење*, *прѣвожење*, *прѣођење*; *прѣдвођење*; *прѣвођење*, *прѣгоњење*, *прѣношење*, *прѣођење*; *ѣвођење*, *ѣвожење*, *ѣгоњење*, *ѣношење*; *ѣзвођење*, *ѣзношење* (у Вука је: *довѣђење*, *довѣжење*, *дѣгоњење*, *донѣшење*, *дохѣђење* итд.).

6) *Поглавáрство* — *поглавáрства*. Овако је и *незнабóштво* — *незнабóштва* (Д.: *незнабóштво*).

7) *Безáкоње* — *безáкоња*. Овако је и *намјéштало* — *намјéштала* (В.: *намјéштало*).

8) *Намјéштáње* — *намјéштáња*. У Даничића је само једна реч са овим акцентом: *безáкóнство*. У П. и Др., ако би се чула ова реч, ишла би без дужине предзадњег слога *безáкóнство*, а акц. овога типа имају још глаг. именице:

замјéштáње, помјéштáње, умјéштáње, премјéштáње, размјéштáње. (У Вука је: *намјéштáње, замјéштáње, помјéштáње, умјéштáње, премјéштáње*).

9) *Рáзбојиште* — *рáзбојишта*. Дан. има само још реч *шéталáиште* са овим акцентом. У овом крају је још:

букалáиште (В.: *букалáиште*), *вáшарáиште* (Д.: *вáшáоиште*), *прáстанáиште* (Д.: *прáстанáиште*), *ми́рбожáње, сунéћéње* (В.: *ми́рбожéње, сунéћéње*) *зáкло-ниште* (В. нема).

10) *Смѣдерево* — *Смѣдерева*. Овако и *нѣчоéштво* — *нѣчоéштва* (Д.: *нѣчóвештво*).

11) *Ви́јалáиште* — *ви́јалáишта*. Овамо иде и *игралáиште*¹⁾ — *игралáишта, ђевóвáње, нѣвовáње*²⁾. (Д.: *игралáиште*, В.: *ђевóвáње*³⁾, *невóвáње*). *прáзновáње* (В.: *прáзновáње и прáзновáње*), *и́зобáиље* (В. *и́зобáиље*)⁴⁾.

г) Вишесложне основе (Д. 70).

Имамо разлику само у речима: *непријатéљство* (Д.: *непријетéљство*), *почíвалиште* (В.: *почивáлиште*), *нáшлeдовáње*

¹⁾ Тако и у Г. Крајини (ор. cit. 106).

²⁾ *Ђевóвáње* — моје царовање,
Нѣвовáње — моје тавновање,
Цар ти бијак, док ђевојка бијак.
Невјесте ме царем зовијагу,
Старе бабе царем и везиром . . .*

³⁾ В. има само *ђевóвáње*, али поред *дјевóвáње* има и *дјѣвовáње*,

⁴⁾ И у Г. Крајини: *и́зобáиље*.

(В.: *наследовање*), *прѣдиковање* (В.: *прѣдиковање*), *кдротовање* (В.: *кдротовање*).

е) Именице средњег рода консонантских (старих)
основа (Д. 70 — 77).

а) *н-* основе

У овом крају се разликује од Даничићева акц. реч племе—племѣна—племѣну, рl. *племѣна—племѣнā—племѣнима*, (у Дан.: *плѣме—плѣмена*, рl. *племѣна—племѣнā*)¹⁾, затим реч *прѣзиме—прѣзимѣна*, која се у једнини акцентује као и у Даничића, овде има множину *прѣзимѣна—прѣзимѣнā*, док у Даничића остаје акц. непромањен: *прѣзимѣна—прѣзимѣнā*. Код ове друге речи и у Московљевића имамо промењен акц. у множини — *прѣзимѣна* (тамо је у једнини *прѣзиме*, — стр. 34).

Код им. *врѣме—врѣмѣна* Дан. има ново преношење: *од времена, ид врѣмену*, док је у П. и Др.: *од времена, ид врѣмену*.

в) *ш-* основе

1) *кѹбе—кѹбѣта*. Као и у пљеваљском говору (Руж., 135) овако је и: *буре—бурѣта, љубре—љубрѣта, ѹбе—ѹбѣта*, (у Вука и Дан.: *буре, љубре, ѹбе*), *ѹсе—ѹсѣта* (Д.: *ѹсе—ѹсѣта*) *шāне—шāнѣта* (Д.: *шāне*).

Дан. је претпостављао да се код ових именица у *vos. sing.* помера акц. према почетку. Питао се, је ли у стиху: „*Рѹице* моје, змијо од Турака“: *рѹице* или *рѹице*. У овом крају је стварно *рѹице*, али ми се чини да ова реч неће у пот. бити акцентована *рѹице*, као код Вука, него *рѹице* (*рѹицѣта*). Остале не мењају акц. у овом падежу.

Оне именице овога типа које имају множину, у свим падежима померају акц. према крају: *бурѣта—бурѣтā—бурѣтима, кубѣта—кубѣтā—кубѣтима, љулѣта—љулѣтā—љулѣтима, исѣта—исѣтā*. Дан. помиње промену само у *gen. pl.* али, противно овом, помера се у њега акц. према почетку:

¹⁾ У буњ. сењском имамо нешто треће: *плѣме—плѣмѣна*, у једнини, а у множини, као и свуда: *племѣна—племѣнā* (N. v). XIX, 499).

кркмѣта — кркмѣтѣ, тѣстѣта — тѣстѣтѣ (стр. 72). И Ружићи у пљеваљском говору не налази Даничићеву промену у ген. пл, него му се чини да се у множини, „бар код неких именица“, помера акц. према крају: *дугмѣта, кубѣта* итд. (стр. 135).

2а) *Дијѣте — ђѣтѣта*. Даничићеву групу именица овога типа овај говор дели у два дела. Прво су именице типа *дијѣте — ђѣтѣта* — са скраћивањем првог слога у зависним падежима — као: *јаје, јуне, кљуѣсе*, — од оних које и Дан. помиње са скраћивањем, затим *уже — ужѣта*, — од оних за које Дан. није знао, да ли скраћују први слог¹⁾. Не скраћују се *пѣрче* и *свињче*.

Овамо уопште не иду речи *звијере* (в. под 4), *исе, шанѣ* (в. под 1), *змиѣе, девље, слушче, срнче* (в. под 3).

Вос. sing. је, као и код Дан., *дјјѣте*, — само се ова реч може чешће чути у овом падежу, а за остале не знам како би се чуле у вокативу.

2б) *Брѣвче — брѣвѣта*. Дан. није знао за неколико речи типа *дијѣте*, да ли скраћују први слог у зависним падежима, али је више веровао да се врши то скраћивање. Међутим у *Рјечнику ЈА*, у његовој редакцији, имамо неке од тих речи без скраћивања. У овом говору те речи, које су обичне овде, и које немају који други акц. у номинативу (в. горе), изузев једна — *уже* (в. горе), не скраћују акц.: *брѣвче — брѣвѣта, гуњче — гуњѣта, ђѣче — ђѣѣта, кѣрче — кѣрѣѣта, кумче — кумѣѣта*, а поред ових и: *пѣрче — пѣрѣѣта, свињче — свињѣѣта* — две речи које је Дан. навео са скраћивањем: *пѣрче — пѣрѣѣта, свињче — свињѣѣта*.

И код именица типа под *а* и под *б* место множине су збирне именице, али им. *уже* и *пѣрче*, које имају и множину померају акц. према крају: *ужѣта — ужѣтѣ — ужѣтима, пѣрѣѣта — пѣрѣѣтѣ* (друга скраћује први слог тек овде)²⁾.

¹⁾ Вук има *уже — ужѣта (ужа)*; у П. и Др. има у мн. поред *ужѣта* и *ужа*.

²⁾ Овако је и у поцерском говору (Моск. 34), док пљеваљски има и *јуне — јунѣта* и сл. (Руж. 135).

3) *јање — јањета*. Овако је и: *змијче — змијчета*, *дърле — дърлешта*, *слушче — слушчеташта*, *срнче — срнчеташта* (Дан.: *змиче*, *дърле*, *слутче*, *срнче*).

И ове именице, кад имају множину, померају акц. према крају: *дебѣта — дебѣта̄*, *дрвѣта — дрвѣта̄*, *ћѣбѣта — ћѣбѣта̄*. У Дан. је: *ћѣбѣта — ћѣбѣта¹⁾* и сл. Овако, као у овом крају померење је и у поцерском и у пљеваљском говору (*ibid.*), а тако је и код Павића (Rad LIX, 100).

Преношење на предлоге је старо и ново:²⁾ *од јањета*, *пред јање*, *за јање*, *без јањета* (овца *без јањета*); али: *од јарѣта*, а: *за јаре*; *од крмѣта*, *за крме*, *од пилѣта*; *на шиле*, *од дрвѣта*, *од прасѣта*; али само ново: *из дебѣта*, *у дебѣту*, *по ћѣбѣту*. У Дан. је, изгледа, скоро код свих именица овога типа ново преношење: *од јарѣта*, *од прасѣта*, и сл., али има: *на дрво* (стр. 70).

4) а — *Близне — близнѣта*, б — *дрвце — дрвцѣта*. Првој групи припада и *звјѣре — звјѣрѣта* (Д.: *звѣре — звѣрѣта*) и *шрзе — шрзѣта* (В. нема). Поред *ждрѣбе — ждрѣбѣта* обично је и *ждрѣбе — ждрѣбѣта* (по типу под 3).

Преношење на предлоге је старо: *од звјѣрѣта*, *за близне*, *од шрзѣта*, код прве групе, а реч *дрвце* и сл. нисам чуо с преношењем, а вероватно је *од дрвцѣта*.

Да поменемо још неколико примера разлике код тросложних основа. Овамо је *јѣрѣшце — јѣрѣшцѣта*, *варошче — варошцѣта* (Д.: *јѣрѣшце*, *варошче*), *мајмунче* (В.: *мајмунче*), *варошанче* (Д.: *варошанче*), *Сарајѣвче* (Д.: *Сарајѣвче*), *говедарче — калуђерче* (Д.: *говедарче*, *калуђерче*).

Од им. *говече* имамо збирку именицу *говѣда — говѣди* (од *говѣди*), место множине.

в) с-основе

Уколико се чувају ове основе у множини од речи *небо*, *чудо* и *шијело*, не разликују се од Вукова акцента.

¹⁾ У Вука налазимо *дрвѣта — дрвѣта̄*.

²⁾ Именице: *јање*, *јаре* и *пиле* колебају се у том смислу тако да су, како ми се чини, само с једносложеним предлозима уз генитив са старим преношењем, а у свим другим случајевима биће ново преношење.

Напомене уз акценат именица

1) Особина је овога говора да, кад се праве презимена од особног имена, задржава акценат генитива особног имена: *Војин* — *Војновић*; *Јокан* — *Јокановић*; *Димитрије* — *Димитријевић*; *Лазар* — *Лазаревић*; *Милци* — *Милцић* и сл.

2) Кад именица стоји уз особно име као титула, ознака звања, име из поштовања, пажње и од мида, онда је без акцента: војвода *Лазар*, поц *Радован*, ђед *Јоле*, баба *Јована*, го-сподиц *Божо*, сестра *Маша*.

Ако име није титула и ознака звања у оваквим приме-рима, скраћује дужину основног слога, ако је има:

рџо Машо (рџо), *бабо Вуле*, *старио Живко*, *старица Вурџа*, *кума Милосави*, *кум Радован*, *госпа Вида*, *сѣка Сава*; *ћико Вуле*, *брајо Максим*, *стариц Лука*, *ујна Мара*, *тетак Јован*, *кум Никола*.

Скраћивања дужине нема у наставцима за образовање речи и у наставцима за падеж:

ујак Миладин, *ђевѣр Мијо*, *ујаку Мијџлу*, *старице Сине*, *куме Сеније*, *ујне Василије*, *тетак Анђе* и сл.

Скраћивања уопште нема у титулама у ознакама звања:

капетан Матије, *бригадир Јоко*; *кнез Раде*; *краљ Никола*, *кнез Данило* и сл.

3) У вокативу често, кад тај падеж долази без праве потребе, губи се акц. именице, а, анологно горњим примерима, и дужина основног слога: *ајде, брате*, да запаљмо; *нѣмој, брате*, да се свѣћамо); *ајде, сине*, послушај ме; *нѣмој, сѣко*, то узимати; *нѣмој, душо*, плакати; *оди, срце* мѣе, да те пољубим, итд.

АКЦЕНАТ ЗАМЕНИЦА

Позната је разлика у нашим говорима у акценту личних заменаца. У овом крају налазимо у зависним падежима јединине првог и другог лица низлазни акценат на првом слогу.

Тако је и код зависних падежа *sing.* личне заменице 3 лица у мушком роду, изузимајући други облик инструментала (в. напред)—и код повратне заменице. Имамо, дакле: *мѣне, шѣбе, њѣга, њѣму, сѣбе*. Овако је већином у Пиви, а у Дробњаку у неким селима забележио сам и Вуков акценат: *мѣне, шѣбе, њѣга, њѣму, сѣбе* (*Комарница, Врела* и др.). Изгледа да у нашим западнијим штокавским говорима уопште преовлађује акц. почетног слога код ових заменица. Уз Вуков акц. имамо га и код Вушовића: *мѣне* и *мѣне, шѣбе* и *шѣбе* итд. (*Л. зб.* III, 54 и 56)¹⁾, а Шурмин за друге херцеговачке говоре бележи само: *тѣне, тѣни, тѣбе, тѣби*, итд. (*Nast. vjesnik* III, 169), што налазимо и код Миласа за *мостарски* говор (*Rad* 153, 66 и 95). Даље, низлазни акц. у овим облицима налазимо у *дубровачком, прчањском, озринићком, сарајевском*, говору *Горње Крајине, личком буњевачком, буњевачком „залеђа сењскога“*²⁾ и др. Низлазни акц. почетног слога бележи и Ившић у *славонском шаптиновачком*³⁾, а у *посавском* говору налази и један и други акц.: *тѣне, тѣни; тѣбе, тѣби; пјѣга, пјѣти* и *тѣне-тѣбе, себї, пјетї, менї, тебї* и сл.⁴⁾ Али се овде у *посавским* говорима, као и у *извесним чакавским*⁵⁾, налази местимично разлика у акценту генитива и датива код ових заменица (*тѣне gen., тѣни* и *менї dat.* — у *Посавини*,— и *тѣне, тѣбе, сѣбе gen., менї, тебї, себї* — на *Рабу* у селу и др.) У овим *чкавским* говорима где нема ове разлике (генитива и датива опет долази негде један а негде други акценат у оба падежа (и падежима који им одговарају). Исп. *тѣне, тѣни* и др. на *Рабу* — у граду,— а у селу *тѣне, менї* (*Rad* 118, 34); *тѣнје(k), сѣбје(k)* и сл. на *Ластову* (*Nast. vj.* I, 321); *менџ, менї* и сл. у *Новом* и др. (*Замѣтки*, 35); на *Корчули* (*Лумбарда*): *менї, тебї*, али: *спрѣс пјѣти* (*Nast. vj.* III, 333 и др.); у другим

¹⁾ Јединство се огледа само у инструменталу: *мнѣм, шѣбѣм* и сл.

²⁾ Исп. *Rad* LXV, 173; *Die Betonung*, 143—5; *Rad* 121, стр. 202; *Nast. vjesnik* VIII, 18; XX, 272; XIX, 586.

³⁾ *Rad* 168, стр. 138.

⁴⁾ *Rad* 197, стр. 31, 34—5.

Arch. für sl. phil. XXV, 428; *Rad* 118, стр. 34.

чакавским говорима: *manè, tebè* (читај *manè, tebè*) итд., или *mané, tebé* (читај: *menè, tebè*) итд. у *gen.* и *loc.*, поред *màne, tèbe* (читај: *māne, tēbe* (Nemanic, *Čakavisch-kroatische Studien*, Fortzetz., 3—4).

Шта принципски значи ова неједнакост акцента личних заменница у једнини у нашим говорима,— који је од ова два акцента секундаран за наш језик, или ова двострукост акцентовања води порекло из прасловенског? Чини ми се да је најприродније овде узети да низлазни акценат није органског порекла (изузимам, наравно, инструментал), и по свој прилици дошао је аналогичном према акценту плурала: *мѣни* према *нѣма*, *од мене* према *од нѣс*, *њѣму* према *њѣма*, *од њега* према *од њѣх*. Најбоље то показује преношење на предлоге у П. и Др. и у сличним говорима. Кад је предлог једносложан, преношење је ново и у једнини и у множини, а на двосложни и вишесложни предлог добијамо облик старог преношења: *на мене, за тебе, о себе, при њему*,— али: *исцред мене, прѣко тебе, прѣ себе, исцол њега*; као и: *на нама, од вѣе; прѣ њѣг, прѣма вама* (енклитике: *за ме, идѣ ме*,— и *за нас, идѣ нас.* и сл.) Дакле, једнако акцентовање у овом говору и другим с предлозима и без предлога, и у једнини и у множини, иако акц. једнине и множине ни у ком случају не могу бити исти по пореклу, показује извесне узајамне аналогичје.— Ново преношење, поред старог, чуо сам, уз множину обично, у примерима: *више нѣс, ниже нѣс* (поред обичног: *више нѣс, ниже нѣс, више тебе* и сл.); затим сам забележио примере где се акценат никако и не преноси на вишесложни предлог: *повољу мѣне, повољу њѣга, порѣди мѣне* и сл. (Ово су нови предлози и то нема важности за принципску страну питања о преношењу акцента). Под утицајем *прѣма себе* дошло је и *спрѣм себе*,— старо преношење на једносложни преллог. Некад предлог задржава свој акценат: *врѣ мене, нѣврг њега* и сл.

У мостарском говору код Миласа налазимо овако преношење — неједнако на једносложне и двосложне предлоге (*Rad CLIII*, 66), а у Горњој Крајини преношење је ново и на двосложне предлоге: *за тебе, иза тебе, из њега, преко њега* (*Nast. vjestnik VIII*, 18), — Решетар бележи по Будманијевој граматици, старо преношење на двосложне предлоге,

али само са енклитичких једносложних облика заменице: *предā ме*, *мѣђу се* и сл. и са инструментала *тпот*, *тофот*, *собот* (*mĕdu sobōt*). Не даје нам примере за преношење код осталих пуних облика заменица (*Die Betonung*, 207). О преношењу у чакавским говорима видећемо ниже.

Под утицајем облика *нāма*, *аā нама* (за *нāма*), *аā нāс* добили смо у понеким говорима *тѣбе*, *тѣби*, *зā тебе* (*аа тебе*), и сл. од *тебе* (*тебѣ*), *теби* (*тебѣ*). Тим се да објаснити двојак акц. једнине у различитим говорима, али остаје необјашњено то што се понегде, као делимично у посавским говорима и рапском, видели смо, јавља разлика у акценту генитива и датива. На томе и на сличним појавама у руским дијалектима проф. Meillet (*Archiv für sl. Phil.* XXV, 428—9) заснива претпоставку, коју заступа и проф. Ившић (*Rad* 197. op. cit.) да је разлика *генитива* и *дativa* (одн. *локатива*) прасловенскога порекла и да је у нашим говорима данашњи акценат крајњег слога (*тебѣ*) настао уопштавањем акцента датива (*тебѣ*), а акценат почетног слога уопштавањем акц. генитива.— Дакле, то се старије стање сачувало у односу *тебе*: *тебѣ* у извесним чакавским и посавским говорима. Али ново преношење (односно у старим преношењем) акцента на једносложне а, местимично и на двосложне (а, горе) облике, у већини познатих штокавских говора не одобрава ту претпоставку: старом *тебе* одговарало би *аā тебе*, а не *зā тебе*, као што имамо. Не бисмо имали разлику од акцента инструментала у ком се огледа стари акц. почетног слога (исп *мндм—сā мнѣм*, *тѣбѣм—аā тобѣм* и сл., а *мѣне—зā мене* и сл.). Истина, у чакавским говорима налазимо то старо преношење и на облике генитива и др., али, да није органско, најбоље показује то што је понегде преношење неправилно. Налазимо негде акц. на предлогу, иако га заменица без предлога нема на почетку: *зā мене*, а *менѣ*,— или је низлазни акц. на другом слогу двосложног предлога: *предā мене*¹).

¹ Исп. *зā мене*, *зā тебе* на Рабу (*Rad* 118, op. cit.) *зā мене*, а *менѣ*, *предā мене* у Новом (*Замљски*, op. cit.), а код Неманића: *ōd sebe* (= *ōd sebe*), *podā* (*podā*) *njega* (*Čak.-kroat. Stud.*, op. cit.). Међутим, Облак је забележио на Рабу опет инструментал без старог преношења: *prđā vnot* (је ли овде акц. узлазни или низлазни не зна се сигурно, јер О.

Нема сумње да је овде ово дошло под утицајем инструментала, као што мисли проф. Белић¹⁾.

Остало би још нејасно откуда у говорима са низлазним акцентом у облицима (*мене, тебе* и сл.) низлазни акцент на двосложним предлозима, поред, по нашој претпоставци, правилног преношења акцента на једносложне предлоге. Биће свакако то дошло, из употребе двосложних предлога с енклитикама *те те* и сл. (под утицајем *пред ја* добили смо *испред мене* и сл., док је преношење на једносложне предлоге и код енклитика ново: *на те* као *на тебе*). Разлика у преношењу с енклитичких облика биће врло стара, — било да су енклитике имале два акценатска облика у прасловенском (*тѣ* и *тѣ*), било да у двосложном предлогу с енклитиком имамо акценат предлога, а не заменице.

Узлазни акц. у дужим облицима има *инѣ*. sing. I и III л. *мноме, њіме, њоме*, поред *мнѣ, њѣ, њѣ*. Али овде није узлазни акценат у облику заменице *њѣзи* као што га налазимо код Маретића — *њѣзи* (Gram. 185) — овде је, дакле, *њѣзи*. (Решетар је чуо у црногорским говорима само *њѣзи*, а не *њѣзи*) Код Маретића (и у Вукову речнику) имамо *њѣзин*, а овде *њѣзин*. (Исп. *њѣзин* у посавском — Rad 197, 37).

У пош. 3 л. sing. овде је *ѣ*, а не *ѣ*. Кратак акц. је забележио и Милас у мостарском (ор. сѣ. 95) и Решетар у озринићком и прчањском говору, док је и у дубровачком нашао *ѣ* поред *ѣ* (Die Betonung, 145).

Заменица *когод* и *штогод* у значењу *неко* и *нешто* има акц. првог дела сложенице *кѣгод, штѣгод*, као и код Вука, а нема пренесен акц. другог дела *кѣгод, штѣгод*, који налазимо у поцерском (Моск., 48), и пљеваљском (Руж., 147) го-

бележи једним акцентом дуге а једним кратке акцентоване слоге) поред *тѣѣ* (= *тѣѣ*, свакако), што опет указује на узајамне аналогije инструментала с једне и других падежа с друге стране у чакавским говорима (в Arch. für. sl. Phil. XVI, 443). Што и у пљеваљском говору налазимо: *ѣ мене, ѣ тебе* и сл., а *мене, тебе* и сл., (Д. зб. III, 235-6), биће особина извесних босанских и херцеговачких говора, да уопштавају низлазни акц. у заменицама с предлозима: *ѣ кога* а *кѣга, ѣ овом*, а *ѣвом*, (чуо сам у Мостару и другде).

¹⁾ Исп. Универс. предавања — *Заменице* 12.

вору. Тако се каже и *чимгод*, *чимгој*. А кад ова заменица значи *ма ко*, *ма што*, редовно је *ко гдј*, *ко гдд*, *што гдј*, *што гдд*, *кѣм гдј* и сл. (нема у последњем примеру скраћивања дужине испред акцента, као у поцерском говору).

Заменица *вас* слаже се с показним заменицама у квантитету последњег слога у ген. и асс. sing.— *свѣгā: свѣгā љѣшта јѣдна крушка; свѣгā ће ђаволисати*. Тако је и у показних заменица последњи слог дуг, не само у ген. и асс. него и у dat. sing.: *овогā, оногā, овомѣ, ономѣ*. Мислим да ће тако бити и у књижевном језику, ма да проф. Маретић мисли да је ту кратак слог (ор. cit. 188).

Немамо, као у поцерском говору, у заменици *његов* дужине на последњем слогу, а поред *њин*, *њина*, *њино* налазимо и *њѣн*, *њѣна*, *њѣно*. Овако дублет кратког и дугог слога чујемо и у енклитичном облику зам. III лица множине у ген. и dat. plur.:

видијо сам *ѣг* у пољу; ја *ѣг* нѣ видијм; тѣ *ѣг* не познаеш; нѣка *ѣг* нека пāсу; дāо сам *ѣм* помало сōли; нѣ знам *ѣм* ништа рђаво; дāј *ѣм* љѣба; ѣкрб *ѣм* јāње, — и сл.

Проф. Решетар који је нашао код Вушовића *ѣг* (Д. зб. III, 19: *дн ѣг*) мисли да ту не може бити дужина (в. Ј. Ф. VI, 255). Међутим, као што видимо, нема право.

Као и код Вука *какав* нема дужине на другом слогу, а место *такав*, *онакав*, видели смо, има *тāкѣ*, *нāкѣ*, *вāкѣ* са дужином задњег слога. С Вуковим језиком се слажу ове заменице и дужином у женском роду, које код Даничића нема: *шāкā*, *вāкā*, *нāкā* (али *кāкā*). У именице *онаквица* акц. је повучен према почетку, вероватно, према речима на *ица* са овим акцентом (*прѣпелица*, *плāстѣлица* итд). Приметио сам један случај непренесеног старог акцента код заменице *какав*: у љутњи, у ироничном прекору, кад уз ову реч стоји енклитика *си*: *какāв си* (*а* је у овом случају нешто затвореније, са напрегнутом артикулацијом) — *какāв си нā те се гōведа рѣкала; какā си, погāнија нō си*.

У овом крају чујемо *кōлик*, као и код Вука, а *кōлика*, *кōлико* место Вукова *колѣка*, *колѣко*.

Низлазни акц. првога слога прид. заменице *свѣкѣ, ѿстѣ, сѣмѣ* не преноси се на предлоге (зато, ваљда, што су ове речи најчешће наглашене у реченици):

дѣтрчѣ до *сѣмѣ* водѣ; гѣри си од *свѣкѣ* жѣнѣ; пре *свѣкѣм* чѣша; љѣти се за *свѣкѣ* ствѣр; од *ѿстѣг* сукна итд.

У осталим случајевима акц. заменица у овом крају слаже се, углавном, с акцентом у књижевном језику.

Обично се мисли да само краћи облици заменица, који не могу имати никад свога акцента, стоје у реченици без акцента—енклитички. Међутим и у обичном говору књижевно образованих људи и у народним говорима често и пуни облици заменица стоје у реченици без акцента. Бележећи примере у говору П. и Др., приметно сам да су личне заменице у првом падежу наглашене само онда, ако на њих пада реченични акцентат:

ја радѣм, а нѣ радѣш *ти*; *ми* смо овѣ зарѣдили; нѣје нам *сѣмо* с нѣба пѣло;— али: *ја* нѣ знам *ћѣ* *ће* бѣт(и) онѣ *ѹже*; *ја* му рѣкок: не ваљѣ ти *тѣ*; *ти* нијѣси ни видијо дѣбра кѣња, кад кажѣш да *ѣви* ваљѣ; *ми* пѣскапасмо *ѣ(д)* глади; *он* нѣ глѣда прѣда се: *они* лѣжу.

У зависним падежима, ако је заменица без предлога (кад се, ваиме, не преноси акц. на предлог), и ако је непосредно уз глагол обично је падеж без акцента:

мене нѣмѣ живѣта међ(у) овѣм рѣзбојницима; *тебе* *ће* мајка дѣти скѣрупа; *њему* *ће* најпошљѣ главу рѣзбити; *вама* трѣба свѣ на ноге дѣнијети — итд.

Тако и посвојне и показне заменице, ако су уз именицу без предлога и без реченичног акцента, обично су неакцентоване:

моји вѣлови пѣсу; *мѣг* Мѣрка нѣмѣ јѣш; *твоји* кѣњи бѣјагѣ јѣтрѣс на онѣј главици кѣд котѣра; *њивѣ* крѣве нѣ дѣју ни ѹпола толѣкѣ млијѣка; *наши* кѣњи нѣкуд нѣ мрѣјају; *овѣ* вѣ не прѣживѣ: нѣшта му имѣ; *онѣ* кѣчку *ћу* испрѣбѣјати; врати *ми*

шта говеда, мџ родо; да није *шије* ђавољије коња,
оставили бисмо жито на гувну.

Без нагласка могу бити ове заменице и с предловима:

сѣди на ову кладу; од мџг Мārка нѣма ништа, од
овог јѣчмена брашна се нѣ море ништа направити;
од овога качамака се баш чѣок нѣ море наести. —

Да ли ће бити оваква заменица нагласена, или не, зависи
од тога је ли у реченици јачи нагласак на заменици или
именици:

мџа пāре тѣ купују; од овог брашна нѣмо правит
питу.

Заменице *ово*, *то* и *оно* често су и уз глаголе без ак-
цента: ја тѣ не мџгу прегѣрети; ѣто, *шѣ* ђу: тѣбе дати; *овѣ*, нѣ
ваља ништа; *онѣ* нѣ би ни нас с мѣлом изијо. Ако су здру-
жене две заменице уз именицу — показна и посвојна, *онда*
је наглашена посвојна, а показна остаје без нагласка:

оног мџг срѣна нѣма јѣц; *онѣ* се мџц накраше, пā
некуд одоше; *онѣ* нѣговѣ жѣница зѣдна, вјѣрѣ ми.

Упитна и релативна заменица за лице *ко*, и за ствари
шта, ако су у служби релативних заменица, као и остале
релативне заменице, вршећи и службу свеза у реченицама,
остају без акцента, — а ако су у употреби упитне заменице,
могу бити и акцентоване (кад је сила говора на њима), али
је обично и да су без акцента:

тако прѣђе онѣ *ко* нѣма памѣти; нѣма тѣга *ко* није
погрјѣшијо; — *кѣ* мѣне да бѣје? *кѣ* да ми нарѣ-
ђује? — *шта* да му дам? — *ко* каже да му ја мѣ-
рām плати? *ко* ти помажѣ даѣс? *коме* тѣ пѣ-
шѣш? *шта* раѣиш? *чим* тѣ стружѣш?

Међутим, одречне овакве заменице увек имају акценат:

нико нѣ треба да ме учи, кад ја тѣ знам; нѣ море
се ово исећи *ничим*; *нико* нѣ раѣи да те ѣнерā

одале; *ником* не треба твоје помоћи; *ништа* се не сми, *крив* си.

Односно-упитне заменице *који* — *која* — *које* у упитним реченицама наглашене су обично, и кад није реченични акц. на њима:

који оно дођоше онолики; *који* га ђаво донесе данас; *које* јаде радњаш досад (нагласак реченични је на речи *јаде*).

Количинске заменице, чини ми се, не остају, или бар то није обично, без акцента у реченици. Само заменица *нас* — *сва* — *све* на други начин губи обично акценат, — тим што се акценатски, као проклитика, стапа с именицом уз коју стоји, у неким изразима временског значења. Стапање може бити и с придевом. То бива у акузативу сингулара:

вдздан (тако је постао овај прилог) сам радијо; *сву ноћ* препричасмо; *све јутро* те чекам; *све лето* пластила и жела; *сву јесен* ћу гонити дрва; *све прољеће* се отегосе кишне; — *сву дугу ноћ* сам чељлала и гребенала; *сву дугу зиму* си беспосличијо; *вдз дуги дан* је љевала кишна; *сву драгу ноћ* сам сидијо; *сву драгу зиму* е трговб.

Али је с придевом обично и губљење акцента заменице:

сву драгу ноћ коњи били у жити; *сву дугу ноћ* ово дијете је вриштало; *нас дуги дан* сам прапа; *сву дугу јесен* смо копали; *сву драгу јесен* би лијено вријеме; *сву дугу зиму* бијелисмо; *све дуге лето* радисмо.

Интересантно је то што је преношење старо у прилогу *вдздан* док је у *сву ноћ* ново преношење (исп. *ад дан* и *ад ноћ*), а тако у свим овим случајевима преношења. То свакако показује да је ово новија акценатска веза заменице и именице, и да се развила независно од старе везе коју имамо у прилогу *вдздан*. (Ваља напоменути да прилог *вдздан* овде има значење примарно — са неприметном изменом првобитног значења израза *нас дан*, — а не значи *много*, како је то обично у нашим источним крајевима).

Овако стапање акцената има у причању заменица *мој* у вези са вокативом од им. *браш*: *мој браше*, да си вѣдијо чѹда... *мој браше*, што га измлѣтик.

АКЦЕНАТ ПРИДЕВА

У акценту придева овај говор се разликује, као и у акц. осталих врста речи од Вукова и Даничићева језика углавном утолико уколико поједине придевске речи овога говора не одговарају истим категоријама Вукова и Даничићева акцента. У погледу покретљивости појединих речи према разним акценатским групама говори истог акценатског типа у нашем језику по придевском акценту показују доста разноликости: често пута се читаве групе придева у истом говору колебају између једног и другог акц. типа, и тако се добија — чешће него код осталих врста речи — двојак акц. код извесних придевских група од истих претставника једнога говора. Тим се одликује и говор Пиве и Дробњака.

Преношење низлазних акцената на потоњи слог акутског карактера још у балтискословенској епоси¹⁾ нашега језика створио је разлику између мушког и средњег с једне и женског рода с друге стране код извесних акц. типова придева неодр. вида²⁾. На разлику акцента у роду код придева неодр. вида утицало је и губљење полугласника на крају у пот. sing. мушкога рода у оних код којих је био акцензован крајњи слог (а на квантитет последњег слога и других придева). Овом приликом настојала је разлика између мушког (пот. sing.) с једне и женсквг и средњег с друге стране (исп. *дѣбар* — *дѣбра* — *дѣбро*, према *добрѣ* — *добрѣ* — *добрѣ*³⁾). Разлика акцента у роду извесних придева у неодр. виду свела се и овде, као и у осталим говорима овога типа, на разлику у пот. sing. између мушког и, с друге стране, женсквг и средњег рода. Али акц. прилога придевског порекла

¹⁾ Види, између осталог: Куљбакин, *Акц. иштања*, Ј. Ф. I-II, стр. 81

²⁾ Белић, *Акц. студије*, 12 и др.

³⁾ Белић, *op. cit.* 45.

у извесним случајевима чува старо место и показује старији однос акценатских облика (исп. *лијеп*—*лијѣпа*—*лијѣпо*: *лѣјѣпо*). И говор П. и Др. као и поцерски¹⁾, чува више материјала у акц. прилога за показивање старог места акцента мушког и средњег рода у неодређеном виду. Али један део оваквих прилога, који би показивали старо место акцента на корену придева, не даје старом акценту мушког и средњег рода оно место које налазимо код придева истога корена у чакавским говорима. Акц. прилога у овом говору: *дубоко*, *удубоко*, *широко*, *ндшироко*, *високо*²⁾ и сл. показивао би да је стари акц. м. и ср. рода био на почетном слогу, међутим примери каставског и других чакавских говора — који су дали богату грађу у чему се огледају стари акценатски односи — то не показују: *dubǫk* — *dubokǫ* — *dubokǫ*, *širǫk* — *širokǫ* — *širokǫ*, *visǫk* — *visokǫ* — *visokǫ*.³⁾ Тако би прилози *ндголо* и *црно* указивали на стари акц. *гдль* — *гдло* — *голǫ*, *чѣрн* — *чѣрно* — *чѣрнǫ*, међутим, каставски и други чакавски говори имају *gǫl*—*golǫ*—*gold*, *čřn* — *čřnǫ*, *čřnǫ*⁴⁾ и сл., што указује на стари акц. на крају у сва три рода. Ови последњи примери, нарочито, где су речи по свом значењу помало се удаљиле од основних речи⁵⁾, и тако мање биле подложне утицајима аналогije, свакако чувају у себи старину акцента, па би се могло претпоставити — кад се ови и овакви примери упореде с материјалом чакавских говора — да су врло рано ремећени стари односи акценатских облика ових и сличних акц. типова придева и одговарајућих прилога.

¹⁾ Московљевић, ор. cit. 38.

²⁾ Ове акценте налазимо и у пјеваљском говору (Д. 36., III 145).

³⁾ Белић, *Акц. студ.*, 29; и *Замљшки*, 53. Решетар. мисли да је акц. почетног слога оваквих прилога дошао под утицајем акузатива с предлогом у именица: *у дубину*, *у ширину* и сл. Ипак овде треба имати на уму да се у неким говорима, као и у говору П. и Др., акц. почетног слога простира на више категорија прилога, те мислим ту треба тражити какво старије уопштавање придева или само прилога.

⁴⁾ Белић, *Акц. студије*, 29 и 16.

⁵⁾ Ових речи нема у Вукову речнику, овде *ндголо* значи: само за себе; изузимајући од свега другога — *јѣдѣ кукурѣз ндголо* (нема другог жита), а *црно* значи: слабо, рђаво.

Говор Пиве и Дробњака у главним линијама пружа као и Даничићев акценатски материјал исте примере за показивање старог односа акцента неодређеног и одређеног вида. То ће се видети даље при упоређивању грађе. Овде ћу напоменути то да у зависним падежима неодређени вид чува понекад свој акценат и онда кад добија облик одређеног вида: видијо сам једног *младог* човека (као и: *млада* човека), — иако је у оваквим примерима обичнији акц. одређеног вида. Али придев једносложне основе *адо* — *ада* — *ади* није, као у поцерском говору, у таквој употреби сачувао акц. неодр. вида (нема *збога*, *збоме* и сл.)¹⁾.

Разлику од Даничићева акцента чини чување неакцентованих дужина на извесним придевским суфиксима. И ту се огледа више него у Вукову и Даничићеву језику чување старијих појава. У томе се овај говор до извесне мере слаже с пљеваљским и поцерским говором. Придеви на *ов*, *ев* и *ин* у једном делу овога говора могу имати дужину, управо полудужину која ће се некад чути као права дужина, на овом наставку обично иза дугих акцената и кратког низлазног, у двосложним придевима:

бабѡв, *брајѡв*, *ђакѡв*, *бакӣн*, *секӣн*, *шетӣн*; *ба̄ндѡв*
кӯмѡв, *Ма̄ркѡв*, *Па̄влѡв*, *ма̄јчӣн*, *ӯјнӣн*; *Пе̄трѡв*
Мӣшрѡв; *ша̄шӣн*, *ћѡрӣн*, *чӣчӣн* итд. (поред обичнога *бабов*, *брајов* итд., бар у извесним селима овога говора).

С друге стране, и код оних који имају ову дужину (полудужину) у горњим придевима редовно је: *буков*, *југов* и сл. (без дужине). Ова дужина — кад се чује — налази се само у пот. и атс. sing. м. рода, — дакле, у затвореном слогу. Полудужина (дужина) ће се чути и код вишесложних придева: *ӣсцарѡв*, *Ла̄зарѡв*, *гарѡвѡв*, *Јакѡвѡв* (иако, можда, ређе у овим последњим примерима иза `), поред редовног *јасенов*, *јаворов* и сл. Не знам уколико ће се и у другим случајевима на овим наставцима чути дужина или полудужина, али није обична у двосложним придевима иза кратког узла-

¹⁾ Московљевић, ор. cit., 38.

ног акцента: *бóров, сíров, смрѐков, клѐков* и сл. (иако сам чуо *свѐкрѓв*).

Иако се у горњим примерима дужина (полудужина) може довести у везу с претходним акцентом, изгледа да у основи однос дужине и однос краткоће претставља углавном однос присвојних придева и придева каквоће (исп. горе: *пй-сáрѓв, а јáсенов*).

Дужину и полудужину у придева на *ов, ев* и *ин* налазимо и у поцерском (Моск. 38), и дужину у пљеваљском говору (Руж. 142).

И у говору П. и Др. овакви присвојни придеви немају дужине у именима дана: *Мáркѓв дáн, Сáвйн дáн, Тўцйн дáн Пѐшрѓв дáн* и сл. На основу оваквих примера из поцерског говора Московљевић (*ibidem*) мисли да је дужина у показаним примерима (*бабѓв* и сл.) тамо нова, направљена према придевима на *ски*. Ја бих пре претпоставио да су примери *Мáркѓв дáн, Тўцин дáн* и сл. настали скраћивањем *ов* и *ин* од *Мáркѓв дáн, Тўцйн дáн*, према зависним падежима *Мáркѓва днѐ, Тўцина днѐ, ѓ Мáркѓву днѐ* и сл., где придеви с именицом — иако чувају облик зависних падежа — образујући једно име, чине и једну акценатску целину — и акценатски се те речи понашају као сложенице. Ово се да претпоставити тим пре што знамо да се после губљења полугласника на крају речи развијала у нашем језику дужина у последњем слогу испред крајњег сонанта *в* и *н* (исп.: *бўсен: бўсена* — старије *бўсенъ: бўсена* и сл.).¹⁾ А овај говор, као што ћемо мало ниже видети, чува и иначе у већој мери иза акцената неакцентоване дужине у придева, а тако — видећемо даље — и у глагола. Мени изгледа сасвим вероватно да овде имамо старију црту у процесу губљења дужина, тако да дужину у горњим примерима чувају још, више као полудужину, конзервативнији претставници овога говора, — и да се та дужина веже за значење присвојних придева. Разумљиво је и то што се дужина губи, јер је ту утицај зависних падежа у којима према овој дужини номинатива стоје кратки слогови. Мени је разумљиво и то што су дужину изгубили пре придеви каквоће, јер је

¹⁾ О томе в. код Белића у универзитетским предавањима и у чланку: *О чакавском ' , Zbornik u slavu V. Jagića, 454.*

тамо поред зависних падежа неодређеног вида утицао и одређени вид (исп.: *Пѣтрѡв: Пѣтрова; бѡрѡв: бѡрова, бѡровѣ*).

Пуна дужина је у овом говору у задњем слогу придева на *ав*, *ан*: *ана, ас(ш)* и *аш* иза низлазног кратког акц.:

ѡлѡѡв, бљѡтѡв, гѡрѡв, мршѡв; зѣлѡн, тјѣштѡн, мѣкѡн; бѡлѡс(ш), вѡгѡс(ш), жѡћкѡс(ш), рѡчвѡс(ш); вѡнѡш, гѡрнѡш, мѣснѡш, плѡснѡш и сл.

Дан. има једну мању групу двосложних придева на *ав* и *аш* са дужином: *крѡѡв, гѡлѡѡш* и сл. (Д. 233). Овакву дужину срећамо на суфиксу *аш* (на *асш* овде нема ниједан такав придев) и иза кратког узлазног акцента у двосложних придева, иако не код свих придева као у горњем случају: *брѡдѡш, брѡкѡш, гѡлѡш, крѡлѡш, рѡпѡш*; с друге стране је редовно: *бѡгѡш, бѡјѡш, сѡкѡш* и сл. Суфикс *ав* у овом случају је увек кратак: *рѡѡв, лѡѡв* и сл. А вишесложни придеви на *ав*, *асш* имају редовно дужину, ако није узлазни акц. на претпоследњем слогу:

бѡгалѡв, бѡгалѡс, црѡвенѡв — црѡвенѡсѡта, зѣленѡс — зѣленѡсѡта, ѡѡѡѡѡс — ѡѡѡѡѡсѡта, дѡрѡтѡс — дѡрѡтѡсѡта, ѡлѡтѡс — ѡлѡтѡсѡта.

Ово показује да је дужина овде још старија, прасловенског порекла, и да се скраћивала у акцендованом слогу под старим прасловенским акутом (´), као што ћемо то видети код глагола (*цѡсѡти* — старо **цѡсѡти*), и као што смо имали случај код именица ж. р. у *dat.*, *loc.*, и *instr. pl.* (*жѡнама* — старо **женѡма*). Ту је код придева било, свакако, и више уопштавања у корист дужине (*брѡдѡш* према *плѡснѡш* и сл.). Дужине обично неће бити, ако је ` на претпоследњем слогу: *голѡшѡв, бѡгѡѡсѡш* (поред *бѡгалѡсѡш*). Такви придеви на *аш* некад имају а некад немају дужине: *цѡштѡшѡш* а *обѡлѡш*.

Дужину придева на *ав* и *асш* налазимо и у пљеваљском говору (Руж. 142), али тамо само у затвореном слогу: *ѡлѡѡв: ѡлѡѡѡѡ* (gen. sing.), те се ту изједначаје ова дужина са дужином придева на *ав*, *ев*, *ин*.

У говору Пиве и Дробњака, како смо показали, разликује се квантитет последњег слога код придева на *ав*, *асш*

и *аш* од квантитета истог слога код придева на *ов*, *ев* и *ин*, и природом дужине, где се упоредо јавља, и односом дужине пот. и асс. *sing.* према осталим падежима, и, најзад, често односом према акцентованом слогу. Ту, дакле, имамо код првих (прид. на *ав*, *аст*, *ат*) пуну дужину, не само у затвореном слогу, него и у свим зависним падежима: *срїјо сам једног бѣлѣста* вола; *о̀на́ је жѣна брѣкта*; *рѣпѣто* псѣто прѣје и сл.

Ваља напоменути да се у свим облицима у којима је обична дужина придеви на *ав*, *аст* и *ат*, ако су двосложни, могу чути и без дужине; — а ако су вишесложни, дужина је у извесним типовима редовна (в. ниже).

Иако дужину ових придева налазимо и у зависним падежима, нема је у одређеном виду: *бѣлѣстї*, *грдорастї*, *ѣлѣкѣвї*, *блѣтавї*, *зѣленкѣвї* и *зѣленкѣстї* итд. Тако се понашају и поменути придеви Даничићева типа *крѣвѣв*:

крѣвѣв—*крѣвѣва*: *крѣвѣвї*, *гдлѣѣт*—*гдлѣѣта*: *гдлѣѣтї*,
ндѣѣѣт — *ндѣѣѣта*: *ндѣѣѣтї* (Дан.: *крѣвѣвї*, *гдлѣѣтї*,
ндѣѣѣтї, *ндѣѣѣшї*).

При даљем прегледу акц. придева и упоређивању с Даничићевом грађом бележићу у неодређеном виду акц. мушког и средњег рода, пошто је овде увек једнак акц. женског и средњег рода.

І Придеви с једносложном основом

1) *Бѣс*—*бѣсо*: *бѣсї* (Дан. 213). Придеви *бѣс*—*бѣсо*, *гѣ*—*гѣло* акцентују се као и код Даничића. Одређени вид: *бѣсї*, *гѣлї*. Ретко се може чути преношење акцента одређеног вида на предлоге, зато што се придев с акцентом одређенога вида обично употребљава уз заменице, али се ипак види да је преношење ново: *на́ Голу́ Глѣвицу*, *за́ гѣ трбу*(*трбух*). Поменуо сам прилог *на̀голо*.

2) *Нѣв* — *нѣво*: *нѣвї*. Овај акценатски тип придева код Даничића не постоји (ако се нзузме акц. дублет једнога придева). У П. и Др. по овоме типу иду придеви: *лѣш* — *лѣше*: *лѣшї*, *нѣв* — *нѣво*: *нѣвї*, *шрѣм*—*шрѣмо*: *шрѣмї*, *рѣм* (*хрѣм*)—*рѣмо*: *рѣмї*. Даничићев акценат ових придева је по типу:

здрāv — *здрāво*: *здрāvī* (Дан. 213). (Акценту неодређеног вида код придева *нов* у овом говору одговара и у чакавском дублет *пdв* — *повā* (поред *пdва*), — одр. вид је *повī* — *Замѣтки*, 52). Овим примерима овде припада и: *дўг* — *дўга*: *дўгī*, који и код Даничића може имати овај, поред акцента: *дўг* — *дўго*: *дўгī* (214).

Прилози имају старо преношење: *нāново*, *пdново*, *нāдуго*; али и: *зāдуго*.

3) *мѣк* — *мѣко*: *мѣкī*. Даничић нема ни овога типа, а има га пљеваљски говор (Руж. 143). Овамо иду Ружичићеви примери: *мѣк* — *мѣко*: *мѣкī*, *мр̄к* — *мр̄ко*: *мр̄кī*, *кр̄ш* — *кр̄шо*: *кр̄шī*, *л̄ак* — *л̄ако*: *л̄акī*, онда још придев *вѣд* (или *вѣгд*) — *вѣдо* (*вѣгдо*): *вѣдī* (*вѣгдī*). И ови придеви припадају код Даничића типу: *здрāv* — *здрāво*: *здрāvī*. У двојству акцента ових придева у пљеваљском и говору П. и Др., с једне стране, и Даничићева акцента, с друге стране (*мѣко*: *мѣкī* према *мѣко*: *мѣкī*), огледа се старија разлика и новије изједначавање неодређеног вида што сведочи колебање и у чакавским говорима у неодређеном виду: *тѣhak* — *тѣhka* и *тѣhkā* — *тѣhko* и *тѣhkō*, али само *тѣhkī* (Замѣтки. 53).

Овамо би ишао и придев *бdжī*, у одређеном виду, али је као и у поцерском говору *Бdжī дāн* (Моск. 40), са новим преношењем *нā Божī дāн*. (Чешће се и у другим случајевима, нарочито у ускличним изразима, чује низлазни акценат: *нѣсрешнīче бdжī!* Бокснам њ ањели *бdжī!*).

Овом типу иде и одређени вид *чīшī* поред и Даничићева акцента *чīшī* (прилог *чīшd*: он је *чīшd* отац; али кад се јаче нагласи: он је *чīшd* отац).

Прилози имају стари акценат на почетку са старим преношењем: *мѣко*, *нāмeko*, *мр̄ко* (погледа га *мр̄ко* попријеко), *л̄ако*, *д̄лако*, *пdлако* итд.

4) *дdбар* — *дdбро*: *дdбрī*. Једином Даничићеву примеру за овај тип: *дdбар* — *дdбро* — *дdбрī* (стр. 222) у овом говору прилазе примери:

дштар — *дштро*: *дштрī*, *мdдар* — *мdдро*: *мdдрī*,
мdкар — *мdкро*: *мdкрī*, *дбла* — *дбло*: *дблī*.

Руским акцентом *остѣр* — *острo* — *острā* Решетар показује

да је ту стари акц. краја речи. У прчањском говору имамо у неодр. виду такође акц. краја:

mōdar — modrō — modrā, mōkar — mokrō — mokrā, oštar — ostrō — ostrā — тамо је и *vēdar — vedrō — vedrā*

(одр. вид ће бити: *mōdri, mōkri, oštri*, јер Реш. не помиње разлику од Даничићева акцента), а у дубровачком акц. на крају има женски род (и средњи у множини):

mōkar — mōkro — mōkra (pl.: *mōkri — mōkra — mōkre*),
mōdar — mōdro — mōdra, oštar — oštro — oštra,

али одређени вид, — што је необично, ако се претпостави стари акц. на крају у неодр. виду — има тамо акц. краја: *mōkri, oštri*, поред *dōbri* (Die Betonung, 113, 114, 117, 129).

У Дан. ови придеви имају акц. почетног слога и у одређеном и неодређеном виду: *oštār — oštra: oštrū* итд.

У пљеваљском говору ови придеви се колебају између Даничићева акцента и акц. овога краја:

oštro: oštrū и *oštpro: oštrū, mōdro: mōdrū* и *mōdro: mōdrū, mōkro: mōkrū* и *mōkro — mōkrū, oбло: oблū* и *oбло: oблū* (Руж. 142).

Колебање акцента оваквих придева налазимо и у чакавским говорима, и то код придева *oštār* и у одређеном виду: *oбал — oblā* и *oбла: oblī, oštar — oštra* и *oštrā: oštri* и *oštri* (Замјтки, 53).¹⁾ А у буњевачком „сењскога залеђа“ једини од ових придева: *mōdar — mōdro: mōdrū*, поред *dōбар*, иде овоме типу (Nast. vjesn. XIX 580). Тенденција за изједначавањем акц. одређеног и неодређеног вида, види се из свега овога, још у старијем добу развитка нашег језика почела се испољавати.

¹⁾ Исп. и у посавским говорима: *mōkra — mōkro: mōkri, mokri* и *mōkri, modrā — mōdro; oštrā — oštro* (Rad 197, стр. 43 и 49), у шаптиновачком говору: *oštar — oštro — oštra; mōkar — mōkro — mōkra; mokri, tōpal — tōplo — tōpla: toplī* (дуљење кратког узлазног акц. у оваквој позицији је особина овога говора, Rad 168, стр. 140—1), а на острву Рабу: *oštar — oštrā — oštrō, mōkar — mokrā — mokrō* (Rad 118, стр. 34).

Овом типу би припао и придев у одређеном виду *крснѝ* (Вук има *крснѝ*, а Дан. *крснѝ*). Вероватно ће овамо доћи и придев: *бдлан* — *бџно* (ако претпоставимо **бдлно*).¹⁾ Одр. вид: *бднѝ* (**бдлнѝ*). Према *бџна* — *бџно* постало је и *бдлан*, што се употребљава у правом придевском значењу место *бдлан*.

Прилози већином имају стари акц. на корену: *џстро*, *џбло*, али: *џбро*.

5) *Бџстар* — *бџстро*: *бџстрѝ*. Овога типа придева, који се разликује од претходнога тим што у одређеном виду има повучен акц. према крају, Даничић опет нема. Овамо долазе, осим овог, придеви:

врџшак — *врџшко*: *врџшкѝ* (*фрешки*), *гџбак* — *гџшко*: *гџшкѝ*, *гџдак* — *гџшко*: *гџшкѝ*, *слџдак* — *слџшко*: *слџшкѝ*, *тџнак* — *тџшко*: *тџнѝ*, *џзак* — *џско*: *џскѝ*.

У дубровачком говору налазимо исто повучен акц. у женском роду (и средњем у множини) и одређеном виду:

бџстар — *бџстро* — *бџстра* (pl. *бџстри* — *бџстра* — *бџстре*): *бџстрѝ*, *фрџшак* — *фрџшко* — *фрџшка*: *фрџшкѝ*, *слџдак* — *слџшко* — *слџшка*: *слџшкѝ*, *тџнак* — *тџшко* — *тџшка*: *тџнѝ*, *џзак* — *џско* — *џшка*: *џскѝ* (op. cit. 117, 129).

У Даничића је и код ових придева (није забележен прид. *фрешак*, али је у Вука *фрџшак* — *а* — *о*) акценат мушког рода и у осталим облицима: *бџстар* — *бџстра*: *бџстрѝ*, а Руж. бележи, изузимајући *бџстар* и *гџбак* (први се колеба: *бџстар* и *бџстар*), код осталих редовно акценат повучен према крају и у мушком роду неодр. вида: *слџдак* — *слџшко*: *слџшкѝ* и сл. (op. cit. 142). У чакавским говорима код неких од ових придева је опет колебање:

тџнак — *танка* и *танка* (секундарно дуљење): *танкѝ* и *танкѝ*, *гџдак* — *гџшка*: *гџшкѝ* и *гџшкѝ*, *џзак* — *џшка*: *џскѝ* (Замџтки, 53, 54);

¹⁾ У чакавским говорима је акц. почетног слога у свим облицима: *бџлан* — *бџлна*: *бџлнѝ* (секундарно дуљење). Види Замџтки, 53.

у посавским говорима Ившић бележи, као код придева типа добар:

s'átka—slátko; а у шаптиновачком говору: *bīstar—bīstro—bīstra*; *bistrī—bistrā—bistrō*; *slādak—slátko—slátka*: *slatkī, frišak—friško—friška*: *friškī* (*Rad* 197, стр. 43 и 49 и *Rad* 168, стр. 140—1).

Вероватно да се овај однос акцента мушког и средњег рода у неодређеном виду према акценту одређеног вида очувао у овом говору у придеву ср. рода: *мѹшко* (родило се *мѹшко дијеше*) према *мѹшкѹ—мѹшкѹ—мѹшкѹ* (у Вука: *мѹшкѹ*, а у Решетара: *мѹшкѹ—* у Дубр. и *мушкѹ* у Прчању, а тако и у посавском: *мушкѹ* и *мѹшкѹ*¹⁾).

Прилози имају стари акц. на почетку: *бѹстро*, *глѹтко*, *слѹтко*, *шѹнко*, *пѹтанко* и сл.

6) *вѹтак—вѹтко*: *вѹткѹ*. Два придева: *вѹтак—вѹтко*: *вѹткѹ* и *сѹтан—сѹтно*: *сѹтнѹ* (можда и *брѹткѹ*, одр. вид) чине у овом говору посебан тип, коме у Дан. опет не одговара потпуно ниједан придев. Ова два придева Дан. акцен тује: *вѹтак—вѹтко*: *вѹткѹ*. *сѹтан—сѹтно*: *сѹтнѹ*, а као дублете акцента одр. вида има и *вѹткѹ* и *сѹтнѹ*. Овако је и у Горњој Крајини: *вѹтак—вѹтко*: *вѹткѹ*, *сѹтан—сѹтно*: *сѹтнѹ* (*Nast.* vj., 104 и 111). У Дубровнику је: *сѹтан—сѹтно—сѹтна*, поред *сѹтна*: *сѹтанѹ* (ор. cit. 117, 129). У пљеваљском говору има неколико придева са овим акцентом, међу којима је и *сѹтан* (*Руж.* 142); у посавском говору је: *сѹтана—сѹтно*: *сѹтнѹ*, а у шаптиновачком: *сѹтан—сѹтно—сѹтна*: *сѹтнѹ* (*Rad* 197, стр. 143 и 149 и *Rad* 168, стр. 140).

Од првог нисам чуо прилога, од другог је са старим акц. на почетном слогу: *сѹтно*, *нѹсѹтно*, *ѹсѹтно*, *пѹсѹтно* итд

7) *гѹрак—гѹрка*: *гѹркѹ* (*Дан.* 215). Има неколико придева типа *гѹрак—гѹрко*: *гѹркѹ* који у неодр. виду могу имати двојак акц.:

бијѹсан и *бијѹсан* (*бијѹсно* и *бијѹсно*), *бѹдан* и *бѹдан*
глѹдан и *глѹдан*, *глѹдан* и *глѹдан*, *грдан* и *грдан*
(код овог придева је разлика и у значењу и јед-

¹⁾ *Rad* 197, стр. 52.

ног и другог акц. облика: *грдан* значи само несрећан, унакажен — у заклетви: *грдан* не бијо! ишб *грдан* мимб браћу!), *дужан* и *дужан*, *жедан* и *жедан*, *крџан* и *крџан*, *мрџан* и *мрџан*, *шужан* и *шужан*, *снажан* и *снажан*, *сџрашан* и *сџрашан*, *шџман* — *шџмно*, али *шџван* (бијо *шџван!*), *шријезан* и *шријезан*.

У Даничића придев *шужан* не иде овом типу; тамо је *шужан* — *шужно*: *шужни*, а придеви *грдан*, *крџан* и *шџман* колебају се као и овде (Д. 215, 216). Пљеваљски говор таквих примера има више него их и ми имамо (Руж. 145). Овај акценатски дублет показује колебање између старог акцента мушког и средњег рода, с једне, и женског рода, с друге стране, (* *жедан* — *жедно*: *жеднџ*), пошто се у сва три рода акц. једначио. Старији однос нам лепо показује данашњи дубровачки говор, где налазимо: *žedan* — *žedno* — *žedna* итд. (Reš. Die Betonung, 115), а код неких од ових придева и чакавски говори: *dūžan* — *dūžno* — *dūžnџ*: *dūžni*, *glādan* — *glādanџ*: *glādni* (Замџтки, 53).

Придев *крџан* — *крџно*: *крџни* може као и код Дан. имати акценатски дублет у одређеном виду *крџни*, а чини ми се да ће се и у неодређеном виду чути понекад *крџан* — *крџно*. Као и код Дан. још је колебање у одређеном виду придева овога типа:

жиџан (овде обичније *жиџан*): *жиџни* и *жиџни*, *илиџан*: *илиџни* и *илиџни*, *крџан*: *крџни* и *крџни* (*крџни стока*), али је увек *мрџни* и *ријешни* (Дан.: *мрџни* и *мрџни*, *ријешни* и *решни*).

Даничићев акц. *сџрашни* поред *сџрашни* чујемо овде само у изразу *сџрашни суд* (тако је у Прчању и Озринићима *сџрашни суд*, — в. Reš. Die Bet. 128).

Овом акц. типу иду у овом крају и придеви:

власан — *власно*: *власни*, *шрудан* — *шрудно*: *шрудни*, *мршав* — *мршво*: *мршви*.

Прва два имају код Дан. акц. *власан*, *шрудан* (стр. 216),

а трећи гласи *мршав* — *мршва*: *мршви* (стр. 219). Овај последњи придев има дуг први слог и у озринићком говору: *mřtāv* — *mřtva* — *mřtvo* (*Die Betonung*, 113), и у Г. Крајини: *mřtav* — *mřtva* — *mřtvo* (N. vj. VIII, 108), *mřtāv* — *mřtvā* — *mřtvō* у чакавском говору на Брачу, *mōrtāv* — *mōrtvō* на Хвару (*Акц. студ.* 16). Проф. Решетар, издајући Даничићеве *Акценше* (Д. 219), мисли да ће бити *мршав* — *мршва* погрешка у Вука место *мршав* — *мршва*, међутим тако је Вук могао чути у западнијим херцеговачким говорима, а акц. *мршав* — *мршво* бележи и Ружичић у пјеваљском говору (ор. cit. 143); осим тога, чује се некад и овде тај акц.: *мршав сам умџран*; *мршва сам глџна*¹⁾. Вук има *мрсан*, али *мрснџ дџн*, — у овом говору је као и у Горњој Крајини *мрснџ дџн* (в. N. vj. VIII 108).

Акц. прилога је на корену:

бџјесно, грдно, круино, мџрно, прџјесно, ружно, шџшко, шџјесно; али и: *смијешно, стрџшно, лџдно*.
Од придева *мршав* — *мршво*, *нџмршво*.

8) *млџд*! — *млџда*: *млџда* (Д. 212—13). Придевима овога типа овај говор додаје и примере: *сџв* — *сџво*: *сџви* и * *шџј* — *шџја*: *шџја*²⁾ (*шџјл* вода брџјег рџнџ). Код Дан. иду типу под 9: *шџх* — *шџхо*: *шџхи* и сл. Вушовић има и један и други акц.³⁾, у оба придева, а Руж. *сџв* — *сџво*: *сџви* а *шџј*: *шџји* и *шџји* (Руж. 143 и 145)⁴⁾. Као и у Дан., поред *свџшџ*, имамо и *свџшџ* (овај акценат је увек на том придеву, ако придев с особном именицом чини име: *свџшџ Нџкола, свџшџ Сџва* и сл.); други Даничићев пример *чџстџ* нема овде тај дублет. У одр. виду место *шџћџ* (које ја овде нисам чуо) имамо *шџћџ* (*шџћџ* људи на конаку)⁵⁾. Као и у Г. Крајини имамо акц. *вишџ рџ-*

¹⁾ Али никад овог акцената нема у правом значењу (*мршав* = *нежив*). У чакавском је још: *mřtāv* — *mřtvā* — *mřtvō*: *mřtvī* — *mřtvā* — *mřtvō* (Замџтки, 53). Кратак први слог, истина, не показује овде ништа, јер је у чакавским говорима већином скраћено дуго *ř*.

²⁾ Нисам чуо мушки и средњи род.

³⁾ Ор. cit. 51.

⁴⁾ И у Г. Крајини: *сџв* — *сџва*: *сџви* (N. vj. VIII, 108).

⁵⁾ И у Г. Крајини: *шџћџ* (ibidem, 112), а тако и у Дубровнику (*Die Bet.* 129), у Посавини: *tudī, tūdī* и *tujī* (Rad 197, стр. 49).

бро (ор. cit. 104), док у Вука налазимо *вишѡ ребро*. Овде је и *вишѡ јѣла*. (*Вишѡ јѣло, сѡви дѣље грѣне*).

Прилози скоро увек имају стари акц. на корену:

блѡго (има и: *блѡго* и *блѡгѡш* са другим значењем), *брѡзо, ѡбрѡзо, густо, нѡгѡсто, живо, ѡживо* (трудна жена кад осети живо дете у себи „чула је ѡживо“), *крѡво, ѡкрѡво, чѡсто, пѡчѡсто, суво, нѡсуво, ѡстѡја* (* из тиха); *сѡмо*, а *нѡсѡмо*.

9) *Здрѡв* — *здрѡво: здрѡви*. Поменули смо под 2, 3 и 8 придеве који не иду овамо, а које Дан. бележи под овим акцентом. Као и у Даничића имамо *прѡви* и *прѡви* (с разликом у значењу), *здрѡви* и *здрѡви* (Д. 213). Преношење акц. на предлоге је ново: *нѡ здрѡвѡ шѡјело*; *нѡ здрѡву рѡжу*; *зѡбѡјело* га *нѡздрѡво* (прилог); *нѡ прѡви пѡш* и сл.

Прилози имају ново преношење:

нѡздрѡво, зѡправо, нѡправо, пѡшѡно, нѡмило, нѡзрѡло, — али и старо: *нѡчѡсто, нѡпрѡсто, нѡрадо*.

10) *Нѡзак* — *нѡско: нѡски*. Из овог типа Даничићевих примера овај говор је издвојио придеве поменуте под 4, 5 и 6. Говор П. и Др. међу придевима овога типа има још и:

дѡчан — *дѡчно: дѡчни*, *ѡман* — *ѡмно: ѡмни*, *ѡшан* — *ѡшно: ѡшни* (хитан), *мѡзан* — *мѡзна: мѡзни*.

Дан. их има међу примерима типа *дѡван* — *дѡвно: дѡвни* (Д. 216). Још су овде овакви придеви *спрѡман* — *спрѡмно: спрѡмни*, *спрѡшан* — *спрѡшно: спрѡшни*, које Дан. не помиње, а у Вукову речнику први гласи *спрѡман*, а други поред *спрѡшан* може имати и овај акц. — *спрѡшан*. Овом типу припадају још овде и: *ндѡсак* — *ндѡско: ндѡски*, *кѡсак* — *кѡско: кѡски*, *слѡман* — *слѡмно: слѡмни*, придеви: којих нема у Вукову речнику (значање види у речнику), затим — *свѡјѡсан*, *сна*, *сно: свѡјѡсни* (у В.: *свѡјѡштан* — *свѡјѡсно: свѡјѡснѡ*).

Прилози су:

крѡшко, нѡско, пѡниско, јѡдно, кѡшно, кѡско, нѡско, слѡмно, спрѡмно, спрѡшно, али *нѡсрѡшно*¹⁾.

¹⁾ На негацију овакви придеви двојако преносе а пенат: *нѡсрѡштан*, *нѡспрѡштан*, *нѡспрѡман*, — али *нѡмотањ* (од *нѡмотан*).

11) *Дйван*: *дйвно*: *дйвнй* (Д. 216). Вук и Дан. имају по овом типу придеве: *вйјечан* (*вѣчан*) и *грйјешан* (*грѣшан*) и по типу под 10: *вјѣчан* и *грјѣшан*. У овом говору је само овај други акценатски облик: *вјѣчан*, *грѣшан*. У овом крају се као и *дйван* акцентује и *прйјесан* — *прйјесно*: *прйјеснй* (Дан.: *пријесан* — *пријесно*: *пријеснй*), прилог *урйјесно*.

12) *Врѣшнй* и др. Дан. има неколико примера који имају само одређени вид, а који се јављају с узлазним акцентом: *брчнй*, *врѣшнй* и сл. (Д. 217). Поред Даничићевих примера овај говор има још такве придеве:

блуднй (Дан. 216 — *блудни*), *груднй* (*груднѧ кѡс*), *дѣрнй* (*дѣрнѧ гѡдина*), *вйднй* (*сѧт*), *зѡбрнй* (*зѡбрнѧ главица*), *мўзнй* (*мўзнѧ стрўга*; *мўзнѧ ѡвца* — *мўзницѧ*), *мѣснй* (*мѣснѣ пѡкладе*), *суднй* (*суднѧ дѧн*), *шршнй* (*шршнѧ кѡс(ш)*)= карлична кост), *гѧснй* (*гѧснѧ бѡца*), *плѧснй* (*плѧснѡ уже*).

Придева *дѣрнй* Вук нема, а има *дѣрнй infelix*; нема ни прид. *вйднй*; *зѡборни* нема код Даничића, а Вук има *зѡбрнй*; *мўзнй* нема код Вука, а *мѣснй* има у изразу *мѣснѣ* покладе, а и иначе је *мѣснй*, док Дан. нема тог придева; место *суднй* и Вук и Дан. имају *суднй*; Вук нема: *шршни*, *гасни*, *пласни*.

Као и код Вука има *кўшнй* и *кўшнй* (*кушња чељад*) и *кўшнй* (*зуб*); Дан. нема првога облика а има *кўшнй*. Овом типу припадају и придеви:

лѡвнй (*лѡвнѧ пушка*), *шѡрнй* (*шѡрнй пѧс*, *шѡрнй мѧљ*), *кѡвнй* (*кѡвнѧ шѡрба*).

Прва два од ових придева имају код Даничића (222) акц. *лѡвнй* и *шѡрнй*, а трећег примера нема ни код Вука.

13) *Гѡрнй* и *гѡрнй* и др. Као и у поцерском говору (Моск. 42), овде има *дѡјнй* и *дѡнй*, *гѡрнй* и *гѡрнй* (Дан.: *дѡнй* и *гѡрнй*, 216). Први облик акценатски употребиће се, ако придев има значење компаратива (увијек је он *гѡрнй* од другог), а други кад се значење компаратива не осећа у пуној мери (*шѡкѡсићемо дѧнас гѡрнй крѡј*).

Крѡднй и *крѡјнй*. Двојак акц. има и придев *крѡднй* и *крѡјнй*, са гласовном диференцијацијом у облику, али без

те диференцијације, као горе, у значењу. Поцерски говор има као и горе *крáјнѝ* и *крáјнѝ*, а Дан. само *крáњѝ*. Придеви *јáрчѝ*, *òвчѝ*, *псèћѝ* у Дан. имају овај акц. као и *брáвљѝ* (Д. 218), у овом говору међутим налази се низлазни акц.: *јáрчѝ*, *òвчѝ*¹⁾, *псèћѝ*, као и *крáвљѝ*. Овде би дошао и придев *пáсѝ* (*пáсѝ сѝн*), кога код Вука и Даничића нема. (У посебном значењу имамо *свјèснѝ* одр. вид, у изразу: ни *свјèснѝ* ни *чèснѝ* (значење в. у речнику).

II Придеви с двосложном основом

1) *Рђав* — *рђаво*: *рђавѝ* (Д. 217). Поменули смо дужине придева на *асш* и *аш* којих има повише у овом типу. Придеви овога типа на *ав*, као и један део придева на *аш*, немају дужине (као што смо и поменули): *рђав*, *лúков*, *бòгаѝ* итд. Придевима овога типа — али и са дужином — припадају:

кòлáс(ш) (*кòлас(ш)*), *крìлáс(ш)* (*крìлас(ш)*), *лáсáс(ш)* (*лáсас(ш)*), *кúсáс(ш)* (*кúсас(ш)*), *мáцáс(ш)* (*мáцас(ш)*), *лìсáс(ш)* (*лìсас(ш)*), *пáсáс(ш)* (*пáсас(ш)*), *пркнáс(ш)* (*пркнас(ш)*), *прушáс(ш)* (*прушас(ш)*), *рèсáс(ш)* (*рèсас(ш)*), *рудáс(ш)* (*рудас(ш)*), *сìвáс(ш)* (*сìвас(ш)*), *шìљáс(ш)* (*шìљас(ш)*), *влáсáш* (*влáсáш*) — (код Дан. *влáснаш*).

Све ове примере Дан. је забележио са низлазним акц. по типу *др̑вен* — *д̑вена*: *др̑венѝ* (Д. 220).

Овом типу (без дужине) припадају и придеви:

брèзов — *брèзово*: *брèзовѝ*, *клèков* — *клèково*: *клèковѝ*, *смрèков* — *смрèково*: *смрèковѝ*, *пљèснив* — *пљèсниво*: *пљèснивѝ* (Дан. 220: *брèзов*, *клèков* и сл.), тако и *пáшин* — *пáшино* (Дан.: *пáшин*, 221).

Придев *свèкрòв* (и *свèкрòв*) може гласити и *свèкров* (*свèкрòв*), према *свèкар* и *свèкар* (в. горе). Типу под 5 иду придеви:

Пèтров (*Пèтрòв*) — али *Пèтров дáн*, — одр. вид: *брáшнèнѝ* (али и *брашнèнѝ*), *жèштвенѝ*, *стáкленѝ* (али и *стаклèнѝ*), *пáкленѝ* (али и *паклèнѝ*), — *иглèнѝ* нема, чини ми се, *ìглèнѝ*.

¹⁾ Овако овај придев и у Озр. (Die Vet. 130).

Све ове придеве Дан. бележи по примеру *рђавī*. Придев *новчанī* може гласити и *новчāнī* као и код Даничића.

По примеру *рђавī* ишао би у овом горору одређени вид придева *очињā* (*очињēг ми вīда*), *ждрѣбѣћā* (Дан. *ждрѣбѣћā*), *јањѣћā* (Дан.: *јагњѣћī* и *јагњѣћū*), *пилѣћī* (Дан.: *пилѣћū* и *шилѣћū*).

Овамо ће ићи, као и у дубров. говору (Die Bet., 116), и придев *опор* — *опоро*: *опорī* (Вук: *опор*, Дан. нема).

2) *Зѣлен* — *зелѣно*: *зеленī* (Д. 218). Овај тип је као и код Дан. већином. Овамо не иде у овом крају *свīлен* — *свīлена* (и *свилѣна*): *свīленī* (иде типу под 10), а овом типу припада *сīров* — *сирѣво*: *сīровī*, — а код Дан. припада типу под 1: (*сīров* — *сīрово*: *сīровī*). Затим овамо долазе придеви: *жѣсток* — *жѣстоко*: *жѣстоки́*'), *вѣлик* — *велīко* (у неодр. виду, а у одређеном има *вѣлики́*)²⁾. Код Дан. је низлазни акц.: *жѣсток* и *вѣлик*. По овом типу иде и придев *пīшом* — *пīшѣма*: (*пīшѣмī*). (Иако је и у дубровачком говору: *пīшѣма* — *пīшѣма* — *пīшѣма*, чему одговара прчањско: *пīшѣма* — *пīшѣма* — *пīшѣма* — в. Die Betonung, 16). У Вука је *пīшѣма*, без промене акцента у ж. и ср. роду.

Горе смо поменули акц. прилога од придева овога типа: *дўбоко*, *шīроко*, *ндишироко*, тако је и *жѣстоко* и сл.

3) *Блāжен* — *блāжено*: *блāженī* (Д. 214). Овај тип одговара Даничићеву акценту, изузев два Даничићева придева ове групе *бāнов* и *јѣжев* који у овом говору имају увек низл. акц.: *бāнов* и *јѣжев*.

Овамо би ишао и неодређени вид *гѣшћин* — *гѣшћино*, који код Вука има кратки низлазни акценат на првом слогу — *гѣшћин*. Тако је и *субјел* — *субјела*: *субјелī*, *сумрк* — *сумрко*: *сумркі*. (У В. је *субјел*, а тако и *субјеласт*, — другога придева нема у речнику).

¹⁾ И у Г. Крајини: *žestok* — *žestōka* — *žestōko*: *žestoki* (N. vj. VIII, 106), а тако и у Дубр.: *žestok* — *žestōko*, чему одговара и у Прчању: *žestōk* — *žestokō* (Die Bet. 116).

²⁾ У Дубр. *вѣлик* — *велīко* (ibidem). Занимљиво је слагање у неодређеном облику с руским акцентом: *велі́кѣ* — *великá* — *великѡ* (Акц. студ. 125).

4) *Мáмуран* — *мáмурно*: *мáмурнй* (Д. 224). Дзп. има само овај један придев овога типа од придева који имају неодређени вид. Међутим у Вукову речнику и у овом говору налазимо таквих придева више:

зáвјетан-шна-шно, зáдружан-жна-жно, зáлишан-шна-шно, зáручан-чна-чно, зáслужан-жна-жно, нáказан-зна-зно, нáприсан-сна-сно, нáредан-дна-дно, рáзличан-чна-чно, прíличан-чна-чно.

Вук не бележи акц. одр. вида, а свакако ће бити *зáвјетнй, зáдружнй* и сл. Уз Даничићева три примера овога типа (*бáрушнй, вáшарнй, шáрничнй*) који имају само одређени вид, можемо навести и Вуков пример *нáроднй* (који Дан. не бележи). Говор Пиве и Дробњака осим поменутих има још више примера овог типа међу речима које не налазимо у Вукову речнику:

зáвисан — зáвисно — зáвиснй, зáвидан — зáвидно: зáвиднй, зáкладан — зáкладно: зáкладнй, зáстидан — зáстидно: зáстиднй, нáгрдан — нáгрно: нáгрднй, нáредан — нáредно: нáреднй (поред Вукова придева са обичним значењем, имамо овај придев у значењу леп: *нáредан мòмак*), *нáлетан — нáлетна: нáлетнй, зáодан — зáодно: зáоднй, нáмиран — нáмирно: нáмирнй, пркосан — пркосно: пркоснй, прóписан — прóписно: прóписнй, пријеродан — пријеродно: пријероднй, прíродан — прíродно: прíроднй, прíстрасан — прíстрасно: прíстраснй, рáзложен — рáзложно: рáзложнй, рáзмиран — рáзмирно: рáзмирнй, рáскошан — рáскошно: рáскошнй, рáстржан — рáстржно: рáстржнй, рáсипан — рáсипно: рáсипнй, сáвјесан — сáвјесно: сáвјеснй, сáмиран — сáмирно: сáмирнй¹⁾, и сáродан — сáродно: сáроднй.*

Затим овамо иду још два примера: *љубазан — љубазно: љубазнй* (*љубазнй брáте!*) и *шéретан — шéретно: шéретнй*, који код Даничића иду по примеру *јéзичан — јéзично: јéзичнй* (Д.

¹⁾ Значење ових придева није тешко одредити према значењу сродних речи. Види тумачење у речнику.

225). Такви су и придеви *сáмршан* — *сáмршно*: *сáмршнй*, *сúлудан* — *сúлудно*: *сúлуднй* које Дан. не бележи, а Вуков је акц. *сáмршан*: *сáмршнй*, *сúлудан*. Од ових би се разликовао дужином на другом слогу придев *пријѣшрѣван* (прѣшрѣван), кога нема код Вука.

5) *Дрвен* — *дрвено*: *дрвенй* (Д. 219). Говорили смо о дужини другог слога придева од којих неки иду овом типу. Поменили смо (под 1) да један део Даничићевих придева ове групе има у овом говору друкчији акц. Рекли смо (под 2) да придев *жесток* не припада овоме типу. Поред *вѣлик* — *вѣлика*: *вѣлико* чује се и *вѣлик* — *вѣлика* — *вѣлико* (*вѣлико* *идише* *ј(е)* *дн*). Одр. вид је увек по овом типу — *вѣликй*.

Већина придева овога типа са суфиксом *ан* и *ен* могу имати у одр. виду и повучен акц. према крају (стари акц. на крају):

зѣланй и *зеља́нй*, *вѣденй* и *водѣнй*, *ба́крени* и *ба-крѣнй*, *марвѣнй* (само тако), *дрвенй* и *дрвѣнй*, *гвѣзденй* и *гвоздѣнй*, *ка́мени* и *камѣнй*, *сунчанй* и *сунча́нй*, *ра́жанй* и *ража́нй*, *леденй* и *ледѣнй*.

Само овај други акц. имају:

кавѣнй, *црквѣнй* и *иглѣнй* (*прѣгонй* *га* *крѣз* *иглѣне* *уши*).

Овим придевима са двојаким акцентом припадају и придеви које смо горе поменули (под 1):

бра́шнени и *брашнѣнй*, *ста́клени* и *стаклѣнй*, *па́клени* и *паклѣнй*.

Други је акц., рекао бих, код ових придева обичнији. Овакво двојство имамо и код Даничића и код Решетара (ib. 128). Ја мислим да је други акц. и старији у овом говору, јер називи места који имају у свом саставу овакве придеве имају тај акценат: *Камѣнѣ* *Сѣјено*, *Водѣнй* *Дѣ*, *Лојанѣ* *Дѣлина*, и сл. Придеви без овога дублета били би: *вѣшрѣнй*, *кѣшча-стй*, *свѣдбѣнй* ит д. Придев *вѣшрн* има у одр. виду *вѣшрнй*, али у називима је редовно *вјѣшрнй*: *Вјѣшрнѣ* *Пѣшка*, *Вјѣшрнѣ* *Пѣда*, *Вјѣшрнѣ* *брѣдо*. Поменимо још овде и *вилѣнй* без дублета **вилѣнй*,— код Дан. је *вилѣнй*. Такав је и придев *ерча-*

ни — *срчанā, срчанō* (свј су јāди пōкрај срца, а срчанї пōсред срца (код Вука само *срчанā=срдобоља*).

Рекли смо (под 1) да овом типу иде придев *Пѣшр в* (*Пѣшров*), обично *свѣкрѡв* (*свѣкров*) и одређени вид прид. *жѣшвенї*. Још овом типу припадају: *стāсцш* — *стāсцшо*: *стāсцшї, сндпш* — *сндпшо*: *сндпшї* (Дан.: *сндпш, стāсцш*).

Осим оних придева које смо досад издвојили из ове групе овамо не иду Даничићеви примери *лāган* и *шāнан*; овде би (ретко се чују) гласили: *лāгāн* и *лāган*: *лāгāнї*¹⁾ и *шāннн*: *шāнннї*. Прилог од првога је обичан: *лāгāно* и *полāгāно* (као и код Вука).

Придевима типа *дрѣен*: *дрѣенї* иде и неодр. вид придева *гāрин* (*ovis atrae*),— код Дан. је *гāрин*, затим: *прāљин, прѣљин, шкāљин* и *швāљин* (код Вука је *прāљин*, а ових осталих нема у речнику, али по његову акц. именица *прѣља, шкāља, швāља* били би придеви: *прѣљин, шкāљин* и *швāљин*).

Прилози су, чини ми се, већином са старим акцентом: *вāшрено, лѣдено, рѣчшо* и сл.

6) *крѡв* — *крѡво*: *крѡвї*. Придеви овога типа немају као код Даничића дужину на другом слогу у одр. виду (Д. 223: *крѡв* — *крѡвї*); и поред тога, као што смо и горе могли видети, разликују се од придева на *ав* под 5 тим што ови придеви типа *крѡв* не могу у неодређеном виду имати и кратак други слог (исп. горе *āљкāv* и *āљкāv*). Имамо у овом говору место Даничићева акцента *крѡвї* у одређеном виду: *крѡвї, ндвцашї, гдлцашї, сāmцашї, цјѣлцашї*. Остали Даничићеви примери ове групе у П. и Др. се не употребљавају.

7) *вāљан*—*вāљано*: *вāљанї*. Имамо само овај један придев који би у овом говору потпуно одговарао горњем Даничићевом типу (*крѡвї*). Изузимам овде придеве глаг. порекла *прѡклѣш, зāклѣш* и сл., које Дан. не бележи. Код Дан. овај придев гласи *вāљан* — *вāљана*: *вāљанї* (Д. 223). Као дублет може се и у овом говору чути *вāљана* — *вāљано*²⁾. Прилог је *вāљано* (*вāљано рāдї свѣ што узмѣ*).

¹⁾ У Г. Крај. *лāган* — *лāгана* — *лāгано* (ор. cit. 108).

²⁾ Исп. у Дубровнику: *вāљан* — *вāљано* — *вāљана* (Die Bet., 117) што показује да у П. и Др. колебајући се овај придев носи трагове старе разлике акц. у родовима код извесних акц. типова.

8) *Паметан* и др. Још ћемо поменути појединачно неколико придева двосложне основе који се не слажу потпуно с Даничићевим акцентом. Придев *памешан* — *памешно* може поред овог Даничићева акцента имати и *памешан* — *памешно* (одр. вид је увек *памешни*). Даничићев придев *јакочињи* овде би гласио *јакочињи*. Даничићев придеви *дјрџвни* и *мјзџвни* овде гласе *дјрџвни* и *мјзџвни*. Вук има *сјџвџни* и *сјџвџни*, — овде се чује *сџвџни* и *сџвџни*. Дан. има *шџглеђи* (као и *бџлеђи*), — овде је *шџглеђи* (као и *џрађи*). Дан.: *змјјев* (као *бјјков*), — овде: *змјјев*; Дан.: *вјзџашњи*, — овде поред *вјзџашњи* и *вјзџашњи*; Дан.: *пјрџвичан*, — овде: *пјрџвичан*; Дан.: *џбилан*, — овде: *џбилан* — *џбилно*: *џбилни*; Дан.: *дјховни*, — овде: *дјџвни*; Дан.: *шџџерни*, — овде: *шџџерни*; Вук има *бџдрџни*, — овде: *бџдрџни* или *бџдрџни*; В.: *вјрџџвни*, — овде: *вјрџџвни*, В.: *нјштруџ*, — овде: *нјштруџ* — *нјштрула*: *нјштрули*; В.: *нџсташан*, — овде: *нџстџашан* — *нџстџашно*: *нџстџашни*; В.: *џдмџран*, — овде: *џдмџран* — *џдмџрно*: *џдмџрни*; В.: *џкрџшак*, *џџсџдан*, — овде: *џкрџшак* — *џкрџшко*: *џкрџшкџ*, *џџсџдан* — *џџсџдно*: *џџсџдни*; В.: *зџлудан*, — овде: *зџлудан* — *зџлудно*: *зџлудни* (мој *зџлудни* џду, на *Сџвову* *Вџду*). У П. и Др. је и *нџџељни*, као и *нџџељно*, *пјрјјџтан* — *пјрјјџтно*: *пјрјјџтани*, — В.: *нџџељни*, *пјрјјџтан*; затим: *џџџлни*, — В.: *џџџлни*.

III) Тросложне основе

1) *Бџдљикџв* — *бџдљикџво*: *бџдљикџви*. Тросложни придеви који се завршавају на *ав*, *џшт* и *џшт* са старим акц. на средњем слогу (Д. 224) имају редовно (за разлику од сличних двосложних и доле поменутих тросложних придева који могу имати или немати дужину другог, односно трећег слога) дуг задњи слог у неодређеном виду, — и та дужина се чува у зависним падежима: *бџдљикџв* — *бџдљикџво*: *бџдљикџви*, *вџдњикџџшт* — *вџдњикџџшта*: *вџдњикџџшти*, *тјрџбуџџшт* — *тјрџбуџџшта*: *тјрџбуџџшти*, и сл.

Међу овим придевима овај говор има и: *гџлиџџв* — *гџлиџџво*: *гџлиџџви*, *бџџџџџс(шт)* — *бџџџџџсто*: *бџџџџџшти*, *крјвудџџс(шт)* — *крјвудџџсто*: *крјвудџџшти* (Вук нема ове речи), *крјвудџџс(шт)* — *крјвудџџсто*: *крјвудџџшти* (поред *крјвудџџс(шт)*). У Даничића ови придеви иду по примеру *бџлџџџџџв* — *бџлџџџџџво*: *бџлџџџџџви*.

Типу придева *окомит* (који се од горњих разликује кратконом задњег слога) иду овде и: *узбрдит* и *низбрдит*, који код Вука имају низл. акц. на првом слогу — *узбрдит*, *низбрдит* (Дан. их не бележи). Овамо иде и придев *дѣспотш*, — код Вука *дѣспотш*. Од ових се придева разликује сталном дужином на задњем слогу придев *иоуздан* — *иоуздан*: *иоуздан* (Вук: *иоуздан*).

2) *Болѣшљив* — *болѣшљиво*: *болѣшљив* (Д. 227). За разлику од предњег типа код кога придеви на *ав*, *ас(ш)* и *аш* редовно имају дужину на трећем слогу у неодређеном виду, такви придеви овога типа могу имати или немати дужину:

пастушат и *пастушѣт*, *дугуљас(ш)* и *дугуљѣс(ш)*,
кржуљав и *кржуљѣв*.

Дан. има *бјеличаст* и *бјеличаст*, — овде сам чуо само *бјеличаст(ш)* (*бјеличѣс(ш)*); а двојак акц. има *грличас(ш)* и *грличас(ш)* (*грличѣс(ш)*). Има неколико придева који код Даничића иду по типу под 5 (Д. стр. 226), а овде припадају овој групи:

брѣмѣнит — *брѣмѣнито*: *брѣмѣнит*, *врѣмѣнит* — *врѣмѣнито*: *врѣмѣнит*, *знамѣнит* — *знамѣнито*: *знамѣнит*, *камѣнит*, *истинит*, *мјешовит*, *пламѣнит*, *плѣменит*, *стрѣменит*¹⁾ (Дан.: *врѣменит*, *знамѣнит* итд.).

Овакав је и придев *даровит* — *даровито*: *даровит* (Дан. и Вук га немају). Овамо иде и придев *завидљив* — *завидљиво*: *завидљив* (Вук: *завидљив*; Дан. га не бележи код типа *врничав*, где би требало по Вукову акценту да дође) такође и:

насршљив — *насршљиво*: *насршљив*, *побјегљив* — *побјегљиво*: *побјегљив* (Дан. их не бележи, а код Вука су: *насршљив* и *побјегљив*).

Придеве које Дан. бележи у овом типу, а у овом говору се

¹⁾ Исп.: *brimènit*, *vrimènit*, *zlamènit*, *kamènit*, *plamènit* и др. у буњевачком „залеђа сењскога“ (*Nast. vj. XIX*, 582) и: *istinīt*, *plemenīt*, *vrimenīt* у говору острва Раба (*Rad* 118, стр. 34).

друкчије акцентују, поменућемо даље, уколико их нисмо поменули у предњој групи.

3) *Кўсоњин* Једини пример у Даничића на *ав* који припада овом типу имао би у овом говору, као и такви придеви под *1*, у неодређеном виду редовно дужину трећег слога: *в́рни-ч́ав* — *в́рнич́аво*.

4) *Ков́ачев*—*ков́ачево* (овде и *ков́ачѣв*) (Д. 227). Сви придеви који су постали од именица које у овом говору имају низлазни акц. на почетном слогу не припадају овом типу:

вд́зѡров (*вд́зѡр*), *вр́штѡров* (*вр́штѡр*), *звд́нѡров* (*звд́нѡр*), *зид́ѡров* (*зид́ѡр*), *зл́штѡров* (*зл́штѡр*), *кѡбл́ѡров* (*кѡбл́ѡр*), *кљ́уѡров* (*кљ́уѡр*), *кр́чмѡров* (*кр́чмѡр*), *лѡ-ђѡров* (*лѡђѡр*), *пѡсѡров* (*пѡсѡр*), *чѡзмѡров* (*чѡзмѡр*), *чѡвѡров* (*чѡвѡр*).

Дан. свуда има ' на другом слогу: *воз́ѡрев*, *вр́штѡрев* итд. Сви ови придеви могу овде имати и полудужину последњега слога: *вд́зѡрѡв*, *вр́штѡрѡв* и сл. Дан. има у примерима типа *ков́ачев* само придеве на *ов* и *ев*; у овом говору имамо и *круш́уљав*, *круш́уњав*, *сув́ињав*. Два последња примера нема Вуков речник. Даничићевим примерима на *ов* можемо додати придеве:

неђ́ѡков (Дан.: *неђ́ѡков*), *шеж́ѡков*, *луд́ѡков*, *леж́ѡков*, *љев́ѡков* (ових придева Вук нема).

5) *Алаш́ѡс(ш)* — *ѡлаш́ѡсто*: *ѡлаш́ѡстѡ*; *жѡлостив*—*жѡлостиво*: *жѡлостив́и* (Д. 226). И тросложни придеви с низлазним акцентом на почетном слогу, кад се завршавају на *ас(ш)* (са завршетком на *аш* и *ав* нисам чуо ових придева) имају редовно дужину на задњем слогу: *ђдгаш́ѡс(ш)*, *љубич́ѡс(ш)*, *мўргав́ѡс(ш)* и сл. Овом типу припадају и придеви:

ђѡвол́ѡс(ш)—*ђѡвол́ѡсто*: *ђѡвол́ѡстѡ*, *врд́гол́ѡс(ш)*, *бу-дал́ѡс(ш)*, *јѡстрѡб́ѡс(ш)*¹,

који код Даничића иду типу под 2): *ђавд́ласт*, *врагд́ласт*,

¹) У Г. Крај. исто *јѡстрѡб́ѡст* (ор. слт. 107).

и сл. Овде је увек: *јасенов* (Дан.: *јасенов* и *јасенов*), *сдшонин* (Д.: *содшонин*).

б) *лабудов*: *лабудово* овде и *лабудѡв* (Дан. 229). Овом типу, осим поменутих придева под 4: *вдзѡров*, *врѡшѡров*, *звднѡров* припада и придев *цаунов* (Д.: *цаунов*).

Од придева тросложне основе поменућемо још *магарећѡ* место Даничићева акцента *магарећѡ*, и *богодѡвнѡ* (код Вука: *бдогодѡван*).

с) Придеви с вишесложном основом

Међу придевима који имају у основи више од три слога нашао сам само неколико примера неслагања с Даничићевим и Вуковим акцентом. Овде је *мајсторичин* —а, а код Д. *мајсторичин* и *мајсторичин*; место овамошњег *говедѡров* у Д. је *говедѡрев*; овде је *идглавѡрев*, поред *поглавѡров*, — у Д. је овај други акценат. У П. и Др. је *идлазнѡков*, — у Вука *идлазнѡков*; место Вукова *врљѡкаст* овде је придев тросложне основе *врљѡкаст* (тако и *врљѡк* према Вукову *врљѡк*).

д) Придеви на *ски* и *њѡ*

Дан. није дао акц. придева на *ски*. Ја сам у говору П. и Др. нашао неколико примера неслагања с акцентом у Вукову речнику. Место Вукова *брѡтскѡ-скѡ-скѡ* овде је *брѡцкѡ* — *брѡцкѡ* — *брѡцкѡ*¹⁾ (Бог ти и *брѡцкѡ*; *брѡцкѡ рѡна*). Обрнуто, место Вукова ' имамо овде *ѡ* код придева *врѡшкѡ*—*врѡшкѡ*—*врѡшкѡ* (Вук: *врѡшкѡ-ѡ-ѡ*).

Место Вукова акцента: *гѡстинскѡ*, *дѡчанскѡ*, *двѡкрилнѡ*, *ђѡстињскѡ*, овде је: *гѡстѡнскѡ*, *ђѡстѡнскѡ*, *дѡчанскѡ*, *двѡкрилнѡ*, са дужином на другом слогу. У Вука је *варѡшкѡ*, а овде *варѡшкѡ*. В. има *гѡспѡдскѡ* и *гѡздинскѡ*. — а овде је *гѡспѡцкѡ* и *гѡздинскѡ*. У В. је *вазѡдашњѡ* и *дѡспѡтскѡ*, — а овде *вазѡдашњѡ* и *дѡспѡцкѡ*. Место Вукова *брђѡнскѡ* и *бѡнарскѡ* овде је *брђѡнскѡ* и *бѡнарскѡ*. В. има *анђѡлскѡ*, — овде је *анђѡлскѡ*; В.: *ѡпѡстѡлскѡ*, — овде: *ѡпѡстѡлскѡ* или *ѡпѡстѡлскѡ*. Овде је *говедѡрскѡ*, м. Вукова *говедѡрскѡ*.

Има придева на *ански* и *ински* од имена места код којих се јавља двојак акц.:

¹⁾ Прилог *брѡцки*.

плужинскѣ и плужинскѣ (од Плужине,— Плужинско Брдо), стабанскѣ и стабанскѣ (од Стабна), пишчанскѣ и пишчанскѣ (Пишче).

Увек је *планѣнскѣ, старѣнскѣ* и сл. Прилог *плѣнѣнско* (је ли тамо *плѣнѣнско* ко бђе?) и неколико имена места:

Гдрѣнско (село или поље,— ген. *Гдрѣнског*), *Дубрѣвско* (прид. на *двско*,— ген. *Дубрѣвског*), *Мѣлѣнско*, *Пѣдмѣлѣнско* и *Прѣчанскѣ Стрѣна*

упућује нас да претпоставимо дужину од старине на другом слогу код оваквих придева.

*

У цитираној расправици Н. Симић је забележио старо преношење акцента на предлоге и друге речи с првог слога компаратива придева:

бѣлѣ од бољѣга, ѣ бољѣ ѣ већѣ, нѣ вишу кућу, ѣз горѣ водѣ, нѣ бржѣм коњма, ѣз љућѣга бѣја итд.

Симић није узео то само као акц. Г. Крајине, него као опште познату ствар, тако да је за Вукову реч *одвише*, са новим преношењем, мислио да је то у Вука погрешка, јер и тамо стоји *сѣвише*, а свуда се, каже, говори *ддвише*¹⁾. У овом говору, а то ће бити особина и других херцеговачких говора, напротив, имамо само ново преношење:

бѣлѣ од бољѣга, ѣ бољѣ ѣ вишѣ, нѣ више мјесто, нѣ бржѣм коњу и сл.

Редовно је овде и:

ддвише, сѣвише, нѣвише, нѣниже, нѣбоље и сл., али: *пдвише, пдбрже, пдбоље* и сл.

У П. и Др. суперлатив придева акценатован је кратким мезлазним акцентом на речци *нај*:

нѣјбољѣ, нѣјлепшѣ, нѣјцрњѣ, нѣјдражѣ, нѣјмекшѣ и сл.

¹⁾ Н. Vj. VIII, 19.

Али сви придеви који праве компаративну основу са *иј*¹⁾ имају у суперлативу два акцента — акценат речце *нај* и акценат придева у компаративу:

нај-пра̀ви, нај-здр̀ави, нај-кр̀ави, нај-безобр̀ани, нај-несрѐћни и сл.

Акц. са речце *нај* преноси се на предметак у облику речце *по* по новом преношењу, и што је интересантно, преноси се са дугог слога речце *нај*:

*по̀најбо̀љи, по̀најље́вши, по̀најји́рњи, по̀најдра́жи, по̀најме́кши, по̀најпра̀ви, по̀најздр̀ави, по̀најкр̀ави, по̀најбезобр̀ани, по̀нај-несрѐћни*²⁾, и сл.

На предлоге акц. се не преноси:

од најбо̀ље́г др̀вета; од најље́пше́ сви́ле; од најбе-зобр̀аније́ же́не и сл.

Ако су предмети *по* или *о* пред позитивом (или *по* пред компаративом), онда је низлазни акц. на том предметку, кад придев у позитиву или компаративу има низл. акц. на почетном слогу:

иддобар, идбо̀љи, идвелики, идве́ћи, две́ћи, иднизак, идни́жи, идље́вши.

Ако је акц. позитива или компаратива узлазни, онда обично речца *по* има свој, а придев опет свој акценат:

ид ма̀лен (поред *идмален*), *ид ши́рок* (поред *идши-рок*), *ид лу́кав*, *ид де́бџ*, *ид кра́так* (али *идкра́так*), *ид ду́бок*, *ид у́зак*, *ид ви́сок*, *ид сла́би*, *ид лука̀ви*, *ид сти́дњи* и сл.

Предметак *пре* не чини у овом говору акценатску целину с придевом:

¹⁾ Другим речима, сви придеви који у компаративу немају низлазни акценат на почетном слогу.

²⁾ Дужина суперлативног предмета чува се још и у прилошким речима: *најлак, по̀најлак* и *најприје*.

*прѣ бѣјел, прѣ шѣрок, прѣ дѣбар, прѣ нѣзак, прѣ шѣ-
нак, прѣ крѣшак, прѣ жѣсток, прѣ сѣва и сл.* (исп у
Г. Крајини: *прѣбијел, прѣблѣг, прѣбрѣз* и сл., N. vj.
VIII 20).

Само један овакав придев у овом говору налазимо увек са стапањем акцента и старим преношењем — *прѣслѣн* — *прѣслѣ-
на*—*прѣслѣно*,— вероватно по аналогiji према *нѣслѣн*. Уколико
ћемо чути у П. и Др. овакве везе речце *пре* и придева са
једним акцентом, имамо губљење акцента са речце *пре* и пре-
ношење ново, ако је придев акцентован са низлалним акцен-
том:

*пребијелѣ двѣри, прѣчистѣ дјѣва, прѣлијѣиѣ Мѣра,
прѣлијѣиѣ брѣше, прѣсвијѣшли дѣче* и сл.

У понеким изразима настаје акценатско стапање придева
и именице уз коју придев стоји, на тај начин што придев гу-
би свој акценат. То бива у изразима где је чест додир јед-
ног придева и именице. У мањој или већој мери ово акцен-
натско стапање даје процес стварања сложене речи, прило-
шког или именичког карактера. Најобичније примере имамо у
поздравима:

добрѣјушро, добѣрече (место *дѣбар вечѣ*), *дѣбрѣндѣ*
(преко дана се назива *пѣмѣга Бѣг*), у *дѣбрѣчас* (пошо).

У овим примерима је окамењен облик акузатива од придева и
именице. Али где се овако стапање врши у номинативу, по-
лусложена реч задржава карактер именице, а стапање тешко
продире у зависне падеже. Тако чујемо *злѣ-јушро* (у пот. и
acc. sing.):

пукло ти *злѣ-јушро*, шта чиниш! дѣћу ти на *злѣ-
јушро* твѣе!

У осталим падежима нема акценатског стапања: вѣдм *јутрѣс
влѣга јушра*. Даље имамо *злѣ срећа* (придев у одр. виду):

злѣ срећо мѣја, ћѣ си бѣјо? онѣ е *злѣ срећа*, нѣшта
му се нѣ море; зѣви ону *злѣ-срећу* на вѣчеру.

У неодређеном виду се јавља придев у изразу *злѣ година*:

протéгла си се кò *злà-година*; *злà година* брла нà-
 ћерā ја, да з'имуе з'иму с кòкошима; кòлика е уз-
 рáсла овā ћевòјка, кò *злà година*; мòш тѣ дòчекат
злù-годину, нàмиран си.

Иако не у свим, може се ово акценатско везивање у овом
 изразу чути и у осталим зависним падежима:

једнè *злè-годинè* (или *злè-године*) смàкок мál; на
 овòј *злòј-години* (или *злòј-години*) нè мош н'куд;
 нàстале *злè-године*, пā ће се супурдисат ж'иво; —
 али: òније *зл'ије гòд'инā* јèдāсмо љèскову рèсу и ж'ир.

Друкчије губи придев свој акценат кад се не врши ово
 акценатско стапање. Придев *свети* кад стоји непосредно уз
 именицу — и с њом чини једно име — не носећи реченични
 акценат, скоро увек је неакцентован:

свети Лúка, *свети* Нíкола, *света* Пèшка (смéла те
света Пèшка!), *свети* Јòвāн; *светòга* ми Нíколè нè
 дāм; *о светòм* Ђòрђиу дòђоше прòсци.

Овако без свог акцента остаје и реч *један* у придевском зна-
 чењу прид. заменице *неки*:

срèток *једнòг чоèка* у пољу; да ми нè виђе *ћè једнòг*
вòла бијèла; има *једна* (=око) гòдина дāнā откò
 смо се помарили; *једна жèна* ми је тò причала.

Али у множини реч има свој акценат:

јèдни љúди бāш нè знаду за òбраз; *јèдне жèне* нè-
 кāко рāдè шта им је дрāго.

С придева на *скī* се не врши обично преношење акцента
 почетног слога на предлоге:

у *п'ивскòм* нāмастиру; *иза* *п'ишчанскије* кòлибā; *за*
шурскè рāти и сл.

АКЦЕНАТ БРОЈЕВА

Прости бројеви од 1 до 20, кад имају свој самостални акцентат, не разликују се од акцента бројева у Вукову језику. Место Вукова двојаког акцента облика бројева 9 и 10—*дѣвѣш* (*дѣвеш*), *дѣсѣш* (*дѣсеш*), овде се налази искључиво први: *дѣвѣш* *дѣсѣш*, — са дужином другога слога. Бројеви 20 и 30, видели смо, гласе обично: *двѣдес* и *тридес*, а ређе *двѣдес* и *тридес*; 40 гласи *четѣрес* и *четѣресѣш*. Као и у пљеваљском говору, 400 има *четириѣшта*, са непренесеним старим акцентом (Ружичић, *ib.* 148); Вушовић има *четириѣшта* (*op. cit.* 65). Вук у *Рјечнику* има *четириѣшта*, али ја мислим да се тај акцентат не чује нигде, и да га ни Вук није чуо, него да је, пошто је, како и сам каже, чуо пример у Црној Гори (пример је из говора старе Црне Горе: *четириѣшта главах*¹⁾ посјекосхе) направио, према непренесеном акценту старих говора, пренесен акцентат нових, како га је могао претпоставити. У Црној Гори где имамо облик *геп. главах*, наравно, пренесен акц. није ни могао чути.

Код бројева 500—900 први део сложеног броја, као и у пљеваљском говору, губи свој акц. и скраћује дужину, ако је било:

пѣ стотѣнѣ, шѣ стотѣнѣ, седѣм стотѣнѣ, осѣм стотѣнѣ, девѣ стотѣнѣ.

Тако се понашају и бројеви у којима је други део сложеног броја *хиљада*:

двѣјѣ иљаде, пѣш иљадѣ, девѣш иљадѣ.

Интересантна је промена акцента броја *сто* у вези с другим бројевима и речима у реченици. Ако се употреби уз именицу бројеног предмета, губи свој акц. и дужину:

сто кѣзѣ (код Ружичића: *стѣ кѣзѣ*), *стѣ динѣрѣ*, *по сто пуѣша* (код Ружичића: *пѣ сто пуѣшѣ*).

Али, ако с другим мањим или већим бројем означава бројну

¹⁾ Други курсив је мој.

количину, онда пред свезом *и* не губи свој акц., него га само скраћује:

стѡ и педѣсѣт, стѡ и деведѣсѣт (али: *стѡ и љѡдѡ*).

Осећа се у пасивнијем изговору, али не потпуно, губљење акцента у бројевима:

стѡ љ двѡ (први акц. је са слабијом експираторном страном), *стѡ љ иѣш*.

Преношење низлазног акцента на предлоге и друге проклитичке речи обично је старо:

ѡд иѣш, ѡд осам, ѡд стѡ; али имамо: *ѡд триста, ѡд двјеста, ѡд и љѡдѣ* — ново преношење.

Вук је у *Предговору Српским народним пословицама* из дубровачког говора забележио примере преношења старог акцента са именице бројеног предмета на број, тако да број као и проклитика губи свој акценат:

двѣје литре, четѣри литре, двѣје куће итд.

„По овијем јужнијем крајевима тешко је друкчије и чути“,¹⁾ рекао је Вук том приликом. Овакво преношење је редовно у овом говору код бројева 1—10, 20, 30 (код ова два последња кад се употреби краћи облик: *дѡес, триес*) и код броја *сто*. У том случају се дуги акцентовани слог код бројева 5, 6, 9, 10 и 100 скраћује. Примери:

двѣје рѣке, двѣје ноге (нѣмѡ га на двѣје ноге!), *двѡ брата, иѣш иѡрѡ, седѡм крунѡ, девѣш брѡшѡ, десѣ динѡрѡ, дѡѡс кѡсѡ, триѣс литѡрѡ, стѡ кѣлѡ, стѡ волѡвѡ* итд.

Нема овде старог преношења низлазног акцента, по чему се види да је то новија — релативно — појава говора (испореди: *стѡ волѡвѡ, стѡ динѡрѡ, двѡ камена*, према *ѡд волѡвѡ*, али: *ѡ(д) динѡрѡ, ѡд динѡр, ѡд каменом* и сл.).

Ако је број пред именицом која не почиње слогом који

¹⁾ Вук Ст. Караџић: *Грама и пол. списи*, књ. III, св. I, стр. 17.

има низлазни акценат, онда, као и горе, број губи свој акц. и, како преношења не може бити, остаје неакцентован. Скраћивањем дужине код бројева 5, 6, 9, 10 и 100 врши се као и горе:

пе сестáрдá, деве(ш) дућáнá, три кúле, сто пúтá, дваес кóњá, триес брáвá итд.

Ову појаву видимо и у дубровачком говору: *pet rútá, sedam lúdi*¹⁾.

Кад у реченици пада акценат на број, онда, наравно, не може бити овог стапања са речју бројеног предмета у једну акценатску целину:

дѣвѣш брáшá да имáм, свѣ су ми нѣшта при њему; *штѣ брáвá* сам изѣмијо; *пѣш шљемѣнá* имá; слѣмијо сам *дѣсѣш кѣсá*.

Познато је да реч *један* може имати и право значење броја и значење придевне заменице *неки*. Разлици у значењу одговора и разлика у акценту утолико уколико реч у првом значењу може имати двојак акценат у зависним падежима (у м. и ср. роду), а кад је реч о другом значењу, тога нема: затим, разлика је још и утолико уколико разлици значења одговара и разлика у понашању, у акценатском погледу, ове речи према именици уз коју реч стоји у атрибутој употреби. Ако је, наиме, реч *један* у правом значењу броја, може поред обичног акцента имати и повучен акценат према крају у зависним падежима (облика једнине):

једнóга поред *јѣднѣга*, *једнóме* поред *јѣднѣме*: *имá једнóга сáна*; оном *једнóме* ѡтетету; *једнóга* ми Бѣга нијесам мѣгѣ ѡд брукѣ, а нѣ би му нѣ кѣс с кѣси ѡстала; без *једнóга* мртва нѣмá пúна пркна.

Обичније је:

у њѣга *јѣднѣга* сам се уздала; нѣмáм јá нѣ њѣга *јѣднѣга*; има *јѣднѣг* сáна јѣш у свијету.

¹⁾ Исп. Rad LXV, стр. 177.

Затим је ређи случај да *један* у значењу броја губи акценат док је то редовно скоро, ако је реч употребљена у значењу *неки*: бијо *један* цѣр... и сл. (Исп више). Код речи *један* у својству броја често се чује, не обично губљење акцента, него проклитичко акценатско стапање с именицом (као и код других бројева):

ймѣм *једнѹ* краву и двѣј ђвце; имѣ сѣмо *једнѹ* ђвцу; *једнѹ* крава му дѡсти; триес и *једнѹ* кућа у сѣлу; живѣ они у љѹбави, кѡ да су *једнѹ* кућа; тѡ е *једнѹ* кућа: што имѣ у једнѡј. има и у другѡј.

Ово акценатско стапање, као што се види из примера, врши се само у женском роду, и то само у номинативу и акузативу.

Са партикулом *ни* број *један* у значењу броја не мења акценат:

није *ни један* нѣ другѣ дѡшѡ; *ни једнѡг* ѡд њѣг двојѣцѣ нѣмѣ;

али у значењу *нико*, *никоји* имамо обичнији акц. партикуле:

ниједан му мајчин сѣн нѣ смије рѣћи ни црно ти ѡко; *ниједна* другѣ није више мѹкѣ претѹрала прѡ главѣ, нѡ што сам ја.

Акценат редног броја *први* овде је обично, као и у дубровачком говору, *прѡви*, са кратким првим слогом, чему одговара у Озринићима и Прчању *црѡви* (Die Betonung, 153), а затим у личком буњевачком говору (Nastavni vjesnik XX, 270) *ррѡви*¹⁾. Исто као у Решетаровим говорима је и *сѣдмѣ*, *ѡсмѣ* према Вукову акценту *сѣдмѣ*, *ѡсмѣ*.

Двојак акц. имају бројне именице:

двѡѹица и *двоѹица*, *трѡѹица* и *троѹица*, *четвѡрица* и *четвовѹица*, *петѡрица* и *петорѹица*, *седмѡрица* и *седморѹица*, *осмѡрица* и *осморѹица*, *деветѡрица* и *деветорѹица*, *десетѡрица* и *десеторѹица*.

¹⁾ Исп. у посавским говорима: *ррѡви*, *ррѡви*, *ррѡви* и *прѡви* (Rad 197, 56).

АКЦЕНАТ ГЛАГОЛА

1) Инфинитив

Говор Пиве и Дробњака показује у једном делу глаголских категорија двојак инфинитив по квантитету наставака за инф. основу на *a*, *nu* и *i*. Сви глаголи који нису имали на овим наставцима старији акц. који се преноси на претходни слог, могу имати на овим слоговима дужину, — а чују се и без дужине:

svīštāti и *svīštati*, *gīnūti* и *gīnušti*, *grābīti* и *grābisti*, *ūжинāti* и *ūжинати*, *бѣзпосличīти* и *бѣзпосличити*, *зāкинūти* и *зāкинути*¹⁾.

Дужина се чува више, чини ми се, у Дробњаку — бар у извесним селима —, а није необична и онамо где се ови глаголи чују и без дужине. С друге стране, редовно је:

пійсати, *орати*, *грнути*, *ганути*, *плāстити*, *носити* и сл.

Дужина у првим примерима чува једну старију особину акцента инфинитива у нашем језику²⁾. Сви ови наставци по природи вокала у прасловенском језику били су дуги. Скраћивали су се доцније под ' (прасл. акут). Тако у чакавском налазимо:

pīdāt (старо **pī'dātъ*), *mlatīt* (**moltītъ*), *nosīt* (**nosūtъ*)³⁾.

Отуд смо преношењем у новоштокавској акцентној системи добили:

пійшати (*пійшат*), *млāтити* (*млāтити*), *носити*.

Према овима су се скраћивали у нашим говорима ови су фикси и у оних глагола где није било старог акута И у

¹⁾ Испореди код Решетара ову дужину иза низлазних акцената у Die Vet., 34-5и 159-60. Овакав двојак изговор ових акц. типова је и код Вушовића (Д. зб., стр. 61-63).

²⁾ Види горе аналогне случајеве код именица (dat. pl *ама*) и придева (на *ав*, *асш* и сл.).

³⁾ Види код Белића, Акц. студије, стр. 162.

чакавском имамо тога скраћивања: *br̩sat*, *k̩pat*, поред *g̩nat*¹⁾.

У једном већем делу глагола прве врсте (осн. през. на *e*) разликује се акц. инфинитива овога говора од Вукова и Даничићева акцента утолико што дугом узлазном акц. на корену глагола, забележеном у Вука и Даничића, овде обично одговара дуги низлазни (*вўћи* према *вўћи*). То су прости глаголи с једносложном дугом основом. Сложени глаголи од оваквих основа имају акц. на префиксу, — *одвўћи* и сл. Понегде се овај говор у разликовању од Даничићева акцента подудару с пљеваљским и поцерским говорима, а негде се и поједина села овога краја не слажу у томе. Имајући у виду да се разни говори негде слажу а негде разликују у акценту ових глагола, да и Вуков акц. понегде показује простим глаголом да је стари акц. био на крају, а сложеним да је био на корену глагола (*донѣсти*, *заклѣсти* — *клѣсти*), морамо претпоставити да је још у старијим епохама нашега језика било колебања у акценту ових глагола, — и, свакако, порекло томе треба тражити, или у некадањем односу простог и сложеног глагола — створеном прасловенским законима метатоније, — или у односу акц. инфинитива и супина, створеном у балтиско-словенској епоси (**klēti* > **kleti* према **klētō*).

Овакви глаголи би били:

вѣсти, *вријѣћи*, *вўћи*, *зѣсти*, *дўсти*, *мѣсти*, *рѣсти*,
трѣсти, *тўћи*.

Даничићев акц. је:

вѣсти, *вријѣћи*, *вўћи*, *зѣсти*, *дўсти*, *мѣсти*, *рѣсти*,
трѣсти, *тўћи*.

Код понеких ових глагола чује се у неким селима (можда у већини села) Даничићев акц.: *вријѣћи*, *вўћи*; али нисам чуо *трѣсти*, *рѣсти*. Ружичић и Московљевић не помињу за пљеваљски и поцерски говор ову разлику од Даничићева акцента, а код Вушовића је као и горе: *вѣсти*, *вўћи* итд

¹⁾ Белић, ор. cit. 161.

Сложени глаголи гласе:

извѣсти, овријѣћи, одвући, озѣисти, издуисти, замѣсти, уврѣсти, и, етврѣсти, подшући.

У оним местима где ће се чути акц. *вући, зѣисти* и сл. тај акц. обично остаје и у сложеним глаголима: *овријѣћи одвући, озѣисти* у сл. Тако и у Даничића остаје у сложеном акцентат простог глагола: *извѣсти, овријѣћи, озѣисти, издуисти* итд.

Глаголи сложени од старе основе *нес имају као и код Московљевића (ор. cit. 15), и код Ружичића (ор. cit. 169), двојак акц.:

донијети и донијети, понијети и понијети пренијети и пренијети, пронијети и пронијети, рзнијети и рзнијети, снјети и снјети, узнијети и узнијети, унијети и унијети.

Чини ми се да ће се другог нагласка више наћи у Дробњаку, а да је у Пиви ређи. Вук има први акц. изузев глаг. *снијети*, а само код глаг. *донѣти* и *пднѣти* у источном изговору има и *донѣти* и *понѣти*.

С низлазним су акц. на корену и глаголи: *клѣти, мријети* и *пѣти* се, а опет се чује као и горе акц. наставка: *зклѣти, мријети* и *пѣти* се. Тако је и код сложених глагола:

заклѣти, укклѣти, помријети, умријети, испѣти, здиѣти.

Ретко ће бити и: *заклѣти, помријети* и *испѣти*. Даничићев је акц.: *клѣти, мријети* и *пѣти*, али у сложеним: *заклѣти, помријети, здиѣти*. У пљеваљском и поцерском говору прости имају Даничићев акц.: *клѣти, пѣти* и сл., а сложени могу имати двојак:

заклѣти и *заклѣти, испѣти* и *испѣти, умријети* и *умријети* (Руж.: *умријети*).

У П. и Др. као и поменуте групе се понашају и глаголи који су изгубили такав основни прости: *отѣти, подѣти, насути*, с том разликом што ће се ретко где чути (или уопште неће) *почѣти, насути* и сл. Вук има као и горе: *подѣти,*

насути, а пљеваљски и поцерски говори и овде дају двојак акц.: *почећи*, и *почети*, *насути* и *насути* и сл.

Сличан горњима је однос и код глагола сложених од *ићи* :

доћи, *наћи*, *прећи*, *прдоћи* и: *доћи*, *наћи*, *заћи*, *прећи*, *пріћи*, *проћи*.

Овај други акц. обухвата већи део говора него што је то случај са горњим групама старог акцента на наставку. Не знам да ли ће тако бити распрострањени и глаголи са двосложним префиксом:

изаћи, *изнаћи*, *обаћи*, поред: *изнаћи*, *обаћи* и сл. (биће распрострањеније *изіћи*, поред *изаћи*).

Поцерски и пљевљски опет имају и један и други акц :

изаћи и *изаћи*, *прдоћи* *прдоћи* и сл.¹⁾.

Особина је једног дела овога говора да једна већа група глагола сложених од једносложне кратке основе и префикса имају пренесен акценат, иако прости глаголи показују да је стари акц. био на наставку. Такви су глаг. сложени према *бдсти*:

забости, *надбости*, *побости*, *пробости*, *разбости*, *убости* и сл.;

глаголи сложени од глаг. **вѣсти*:

двести, *завести*, *извести*, *пвести*, *превести*, *првести*, *развести*, *увести* итд.;

сложени од глаг. *грѣсти*:

загрепти, *изгрепти*, *огрепти*, *разгрепти*, *прегрепти* и сл.;

слож. од гл. *лећи*:

залећи, *налећи*, *прілећи*, *полећи* и сл.;

¹⁾ Испореди и у Решетаровим говорима: *dōci*, *siti*, *pōci*, *vūci*; *dōcu*, *pōcu*; *trēšču*, *dūpšcu* (футур), а тако и *rījetl* (Die Betonung, 159); у Дубровнику посебно по Будманију: *pōci*, *iziti*, *ōtiti*, али: *dūpstit* и *vūci* (Rad LXV, 174-5).

Слож. од гл. *мѣсти*:

зѣмести, љзмести, пѡмести, прѣмести, рѣзмести
и сл.:

од глаг. *пѣћи*:

зѡпѣћи, љспѣћи, нѡпѣћи, пѡшпѣћи, прѣпѣћи и сл.;

Слож. од гл. *жѣћи*:

зѡжѣћи, сѡжѣћи, прѣжѣћи, љжѣћи и сл.;

Слож. од гл. *плѣсти*:

дѡплѣсти, зѡплѣсти, љсплѣсти, нѡплѣсти, ѡплѣсти,
пѡплѣсти, љплѣсти, надѡплѣсти и сл.;

Слож. од гл. *рѣћи*:

зѡрѣћи се, љзрѣћи, нѡрѣћи, ѡбрѣћи, ѡдрѣћи, прѡрѣћи,
љрѣћи и сл.;

Слож. од гл. *шѣћи*:

дѡшѣћи. зѡшѣћи, нѡшѣћи; пѡшѣћи, прѣшѣћи, љшѣћи
и сл.

Такви су и сложени од глагола *мѡћи*:

ѡдмѡћи, пѡмѡћи, занѡмѡћи, потпѡмѡћи, пренѡмѡћи
се, припѡмѡћи.

Такав акценат се чује у Пиви, али у Дробњаку (не знам да ли ће бити у свим селима) имамо Даничићев акценат:

зѡбѡсти, дѡвѡсти, ѡгрѡсти, нѡлѡћи, зѡмѡсти, љспѡћи, нѡшѡћи, сѡжѡћи, љсплѡсти, љзрѡћи, дѡшѡћи, пѡмѡћи и др.

Први акценат: *зѡбѡсти, прѣлѡћи, дѡвѡсти, пѡмѡћи* итд. чуо сам и у Гацку, Билећи, Стоцу и др., па је без сумње распрострањен у говорима источне Херцеговине. Изгледа да је ова црта једног дела говора источне Херцеговине нашла границу овде између Пиве и Дробњака (управо између извесних

села Пиве и Дробњака), јер, како се да закључити из помињаних студија, не простире се даље према истоку¹⁾.

Вук у речнику има *дјѐсти* (сијено), а с друге стране *здјѐсти* и *сађѐсти*, што је Даничићу (Д. 106) изгледало необично. Међутим, овај говор има и *ђѐсти* и *жђѐсти*, и *сађѐсти*, па би био необичан само Вуков акценат у *здјѐсти*.

Један број глагола с инфинитивном основом на *ну* не слаже се с Даничићевим акценатом, или неки поред Даничићева имају и други акценат.

Овде:

брѣгнути и *брѣгнути*
лѣкнути и *лѣкнути* (leichter werden)
пѣрнути и *пѣрнути*
плѣкнути и *плѣкнути*

Даничић (117):

брѣгнути
лѣгнути
пѣрнути
плѣкнути.

Затим овде:

гѣкнути, *гѣкнути* и *гѣкнути*
грѣкнути, *грѣкнути* и *грѣкнути*
гурнути, *гурнути* и *гурнути*
дѣрнути, *дѣрнути* и *дѣрнути*
жѣгнути, *жѣгнути* и *жѣгнути*
јурнути, *јурнути* и *јурнути*
кѣиснути, *кѣиснути* и *кѣиснути*
рѣгнути, *рѣгнути* и *рѣгнути*
скѣкнути, *скѣкнути* и *скѣкнути*
смѣкнути, *смѣкнути* и *смѣкнути*
стрѣгнути, *стрѣгнути* и *стрѣгнути*
сѣкнути, *сѣкнути* и *сѣкнути*
шмрѣкнути, *шмрѣкнути* и *шмрѣкнути*

Даничић:

гѣкнути
грѣкнути
гурнути (123)
дѣрнути
жѣгнути
јурнути
кѣиснути
рѣгнути
скѣкнути
смѣкнути
стрѣгнути
сѣкнути
шмрѣкнути.

У ових глагола није само акценатски дублет него је разлика, негде мање, негде више, и у значењу између једног и другог акценатног облика истог глагола. Кратки акценат, вероватно, дошао је под утицајем глагола тренутне радње:

¹⁾ Не зна се коме од ова два акцента одговара у Прчању и Озр.: *бдст*, *помѣст*, *испѣћ*, *помдћ*, *опрѣст* (Die Bet., 157).

кѹцнути, пѣцнути, сѣкнути (сјекнути), и унео је јаче наглашавање кратковремености глаголске радње: *дѣрнути* према *дѣрнути* значи краће и слабије извршити тренутну радњу глагола *дѣрати*; а може имати само примарно значење (*дѣрни* га мало=дотакни га мало руком), док *дѣрнути* има и пренесена значења (мало ћу га *дѣрнути*=нашалићу се с њим). Код неких од ових глагола значења су се толико диференцирала да смо добили два глагола са посебним значењима: *јѹрнути* (непрелазно), као и код Вука, значи *навалишти одједанпут* (*aggredior*), а *јѹрнути* (прелазно) значи *гурнути* (*anstoben*); *стрѹгнути* (прелазно) значи тренутно извршити радњу глагола *стругати* (примарно значење), а *стрѹгнути* (непрелазно) значи *побећи* (*стрѹгнути* табанима о земљу); *шмркнути* (прелазно) значи пинуту воде кроз снег и слично, а *шмркнути* (непрелазно) значи утонуту у воду или воден снег. Тако имамо поред глагола *љѡснути* (*љѡснути*), с Вуковим акцентом и значењем, и *љѡснути*, што значи нагнути се да падне (за нешто велико): *љѡснуло* сијено (стог.), или: прекрити нешто наваљујући: *љѡснуле* овце по ливади. Оваквих глагола са двојаким акцентом, већином и са диференцираним значењем, имамо и код Вука: *стѹкнути* и *стѹкнути* (Вук не помиње разлику у значењу), *звѣзнути* и *звѣзнути* (разлика у значењу), *звѣкнути* и *звѣкнути*¹⁾ и слично. Као и код Вука и Даничића имамо овде глагол *гледнути*, али имамо и сложени глагол *погледнути*, кога нема у Вука и Даничића.

Двојак акцентат, али без диференцираног значења, имају и глаголи:

јаѡкнути и *јаѡкнути*, *баѹкнути* и *баѹкнути*, *варѡкнути* и *варѡкнути*, *јаѹкнути* и *јаѹкнути*, *маѹкнути* и *маѹкнути*, *праћѡкнути* и *праћѡкнути*, *цилишнути* и *цилишнути*.

Даничић има први акцентат:

баѹкнути, *јаѹкнути*, *маѹкнути* итд. (стр. 121).

¹⁾ Поред *звѣкнути* и *звѣкнути* (*звѣкнути*) са значењима која се налазе код Вука, у овом говору има и повратни глагол *звѣкнути* се (*звѣкнуло* се с њим; *звѣкнуће* се с тобом).

Место Даничићева *заошћнути* : *заошћнѣм* (117) овде је *заошћинути* : *заошћнѣм*. Даничић има:

баћнути и *баћнути*¹⁾, *глѹхнути* и *глѹхнути* (119 и 123), *о̀глѹнути*, *грѹнути*, *грѹнути*, *ка̀нути*, *ла̀нути*, *па̀ла̀нути*, *пла̀нути*, *препла̀нути*, *ша̀нути*, *порѣкнути*, *улѐкнути*, *очѐнути*, *рашчѐнути* (119 и 120).

Овај говор место тога има:

ба̀нути (*ба̀нути*), *глѹнути* (*глѹнути*)²⁾, *о̀глунути* (*о̀глунути*), *приглунути* (*приглунути*), *грѹнути* (*грѹнути*), *грѹнути* (*грѹнути*), *ка̀нути* (*ка̀нути*), *ла̀нути* (*ла̀нути*), *ѝзланути* (*ѝзланути*), *пла̀нути* (*пла̀нути*), *препланути* (*препланути*), *припланути* (*припланути*), *шди́нути* (*шди́нути*) и *шди́нути* (*шди́нути*), *по̀рекнути* (*по̀рекнути*); онда даље: *улѐкнути*, *очѐнути*, *рашчѐнути*³⁾.

Даничић има *зѡвнути* (Д. 123), — овде је *зѡвнути* : *зѡвнѣм*. Даничићевим глаголима: *заковр̀нути* и *одгонѣшнути* одговарали би овде и глаголи *прдељу̀снути* (Даничић: *прдељу̀снути*) и *крмеју̀кнути* (Вук нема).

У овом говору налазимо, као и у Вука: *тѐкнути* : *тѐкнѣм* (пасти на ум), за које Решетар каже да „никако не ваља“ него треба *тѐгнути* : *тѐгнѣм* (ваља *тѐкнути* : *тѐкнѣм*⁴⁾).

Сви глаголи које Даничић бележи уз глагол *правдати* (стр. 168), а који се чују у овом говору, припадају типу *вјѣнчати* (Д. 167):

зѡднца̀ти, *ка̀ртати се*, *ку̀рвати се*, *ла̀рмати*, *пра̀вдати*, *о̀пра̀вдати*, *рѝнтати*, *су̀нчати*, *засу̀нчати*, *ша̀нтати*, *шта̀мпати*, *др̀ндати* (код Вука *др̀ндати*), *издр̀ндати*.

¹⁾ Код Вука је *баћнути*, а у Даничића *баћнути* према Вукову *набаћнути* (123).

²⁾ И у Вука је *глѹхнути*, и *оглѹхнути* и *поглѹхнути*, па Даничић према томе изводи *глѹхнути* (види Даничићеву примедбу, стр. 119).

³⁾ И у Горњој Крајини: *очѐкнути* и *рашчѐкнути* (N. vj. VIII, 109).

⁴⁾ Види Даничић, 117, у подредовима.

Остале примере ове Даничићеве групе нисам чуо у овом говору. Овамо би ишли и глаголи *зврндаши* и *пдрцаши*, којих Вук нема. Ова група глагола углавном се тако акцентује и у пљеваљском говору (Руж. 169).

Типу глагола *вјенчаши* иду још овде и глаголи:

грцаши (*грца* му се), *дурати*, *брџгати*, *стџмати*, *обестџмати*, *спрцаши* (и *спрџати* са диференцираним значењем),

које Даничић има са низлазним акцентом:

грцати, *дурати*, *брџгати*, *стџмати*, *спрцати* (Д. 172 и 173).

Овамо иду и глаголи *јџнати* и *илдџати* (Даничић: *јџнати*, *илдџати*, 159 и 160).

У Даничића налазимо:

гужвати, *изгужвати*, *гумати*, *јџдрати*, *крџсати*, *кушљати*, *урвати*, *сурвати*, али: *угужвати*, *нагумати*, *најџдрати*, *окрџсати*, *закрџсати се*, *закушљати*, *обурвати* (Д. 168, 174, 182).

У П. и Др. исти је акценат и у простих глагола и у сложеница:

нагужвати, *нагумати* (према *гумати*), *најџдрати*, *окрџсати*, *накрџсати се*, *накушљати*, *обурвати*.

Ове глаголе са овим акценатом, изузев *обурвати*, помиње и Московљевић у поцерском говору (стр. 59). Дан. нема глаг. *кржљати*, али има *закржљати*, међутим, овде је *кржљати* и *закржљати* (слож. глагол помиње и Моск. са овим акценатом). Тако нема ни Вук ни Дан. глагола *грџбати*, али има *огрџбати* (Д. 183). Овде је *грџбати*, *огрџбати*, *загрџбати* и сл. (*огрџбати* помиње и Московљевић). Овом типу инфинитивног акцента припада и *вџрати се* који код Даничића гласи *вџрати се* (стр. 182)¹⁾.

Има неколико глагола тросложне инфинитивне основе

¹⁾ И у Г. Крајини *вџрати се* (N. vj. VIII, 104).

који на другом слогу место Даничићева. ' (стр. 163) овде имају ` , — неки од њих слажу се с акцентом поцерског говора (Моск. 59).

Овде:	Моск.:	Дан.:
<i>воза̀кати се</i>	<i>воза̀кати се</i>	<i>воза̀кати се</i>
<i>кашљу̀цати</i>	<i>кашљу̀цати</i>	<i>кашљу̀цати</i>
<i>миру̀цати</i>	<i>миру̀цати</i>	<i>миру̀цати</i>
<i>моља̀кати</i>	<i>моља̀кати</i>	<i>моља̀кати</i>
<i>пију̀цати</i>		<i>пију̀цати</i>
<i>пију̀цати</i>	<i>пију̀цати</i>	<i>пију̀цати</i>
<i>роћа̀кати се и роћа̀кати се</i>	<i>роћа̀кати се</i>	<i>роћа̀кати се</i>
<i>сеља̀кати се</i>	<i>сеља̀кати се</i>	<i>сеља̀кати се</i>
<i>чангрѝзати и чангрѝзати</i>		<i>чангрѝзати</i>
<i>ћарлѝјати</i>	<i>ћарлѝјати</i>	<i>ћарлѝјати</i>
<i>ћерета̀ти</i>	<i>ћерета̀ти</i>	<i>ћерета̀ти</i>
<i>шушкѐтати</i>	<i>шушкѐтати</i>	<i>шушкѐтати.</i>

Овамо долази и глаг. *пушкѐтати* кога нема код Даничића.

Овакву разлику од Даничићева акцента имају и још неколико глагола:

овде: <i>звигдѹ̀кати</i>	Дан. (177): <i>звигдѹ̀кати</i>
<i>шандр̀кати</i>	<i>шандр̀кати</i>
<i>лелѐ̀кати</i>	<i>лелѐ̀кати</i>
<i>урла̀кати</i>	<i>урла̀кати</i>
<i>чегр̀тати</i>	<i>чегр̀тати</i>
<i>шкрѹ̀тати</i>	<i>шкрѹ̀тати.</i>

Овамо иду и глаголи: *мандр̀љати, шандр̀љати, чегр̀тати*, којих нема код Вука.

Код Даничића имају ` на првом слогу (по типу *вѐчерати* (стр. 167) глаголи:

ва̀љушкати се, прова̀љушкати се, ку̀цукати (и ку̀цкати), љу̀љушкати.

Овде је, као и горе, акц. на другом слогу:

*ваљушкати се, проваљушкати се, куцукаши, љу-
љушкати.*

Такав акц. је и у глаг. *јаукаши, шишикаши*, и сложених *уши-
шикаши, зашишикаши*. У Даничића је *јаукаши* (стр. 179),
ушишикаши. (Вук и Дан. немају: *шишикаши* и *зашишикаши*).

Место Даничићева *придањати* (стр. 162), овде је *пријо-
њати* и *пријоњати* (*приањати*).

Даничићеву глаголу *ђубриши* (стр. 153) одговара овде
ђубрши. Овај однос је и у неколико сложених глагола, —
Дан. :

*задовољши, издовољши, надовољши, повољши,
оздовољши* (стр. 148); затим: *узмршиши* (стр. 155).

Овде је:

*задовљши, издовљши, надовљши, оздовљши,
узмршиши* (*повољши* нема овај говор). *Задовљши-
ши* је и у пјеваљском говору (Руж. 170). Презент
је у овом крају: *задовољим, узмршим* итд. Овде
је и *закрмљати* и *закрмљши*, према Даничићеву
закрмљши (156).

Као и код Даничића имамо:

*зџимати, нџимати, поџимати, уџимати, џимати,
позџимати, предџимати*

(сви ови глаголи могу имати и дужину на претпоследњем
слогу — *зџимџати*), али код других оваквих сложених сре-
тамо двојак акц.:

<i>изуџимати (изуџимџати) и изуџимати</i>	Дан. (183): <i>изуџимати</i>
<i>зауџимати (зауџимџати) и зауџимати</i>	<i>изуџимати</i>
<i>науџимати (науџимџати) и науџимати</i>	<i>науџимати</i>
<i>обуџимати (обуџимџати) и обуџимати</i>	<i>обуџимати</i>
<i>одуџимати (одуџимџати) и одуџимати</i>	<i>одуџимати</i>
<i>подуџимати (подуџимџати) и подуџимати</i>	<i>подуџимати</i>
<i>преуџимати (преуџимџати) преуџимати</i>	<i>преуџимати</i>
<i>приуџимати (приуџимџати) приуџимати</i>	<i>приуџимати</i>

(Вук и Дан. немају).

Као *зџимати* Дан. има: *дџињати, зџињати*, а овде је *до-
жџињати* и *зџињати*.

У Даничића је *замјераши*, али *помијераши* (стр. 151), — овде је у таквим случајевима редовно дуго е:

замјераши, помјераши, умјераши, омјераши, размјераши.

Место Даничићева ` , по типу *блїстати, заблїстати*, код глагола:

зијати, поучати, пријати, разурати (Д. 167—168), овде је ' :

зијати, поучати, пријати, разурати.

Овај је однос и код неких гл. основе на *и*, — код Даничића налазимо: *гродзити, дворити, објеколити* (стр. 145), а овде: *гродзити, дворити, обијеколити се*. Ово имамо и код два глагола тросложне инф. основе на *и*, — место Даничићева ' на првом слогу овде је ' : *пркосити, сунетити* (Дан.: *пркосити, сунетити*, стр. 147).

Даничићеву акценту глагола:

замјештати, намјештати, премјештати, смјештати, умјештати, понамјештати,

по типу *бањати се*, у овом говору одговара:

замјештати, намјештати, премјешташи, смјештати, умјештати, намјештати, понамјештати (или боље: *намјешћати, премјешћати, умјешћати* и слично).

Место Даничићева *махаши* (стр. 166) овде је *маати*.

Поред *пљескати*, с Даничићевим акцентом (стр. 182), овде имамо и *пљескати*. Код Даничића је *предобразити* (стр. 148), — овде је и *преобразити*, поред *предобразити*.

Место Даничићевог ` на првом слогу двосложне основе глагола с инфинитивом на *и* у овом крају је ' код глагола *смрдиши, цѣрити се* (Даничић: *смрдити, цѣрити се*, стр. 154—155). Овоме одговарају и глаголи:

заповиједити, приповиједити, угријешити, укрдити, закрдити, припрѣмити, начѣтити се.

У Даничића је:

запoвједити, припoвједити, укрдити (угријешити и закрдити) нема Вук и Даничић, *припремити* (и *припремиши*) и *начешити* (Д. 155).

Тако је овде и *опажати* према и поред Даничићевог *опажати* (Д. 174).

Место Даничићева *мирбожати* и *мирбожити* у Пиви и Дробњаку је *мирбожати* (*мирбожати*), а место *четвордоножити се* (стр. 142) овде је *четвордоножити се*. Овде је *баљегаши* и *баљузгаши* према Даничићевом *баљегаши* (стр. 167).

Место Даничићевог ` на првом слогу двосложне основе у овом говору долази " у неколико група глагола.

Основе на *a/ā*:

<i>бoркати</i> (<i>бoркати</i>), Даничић, стр. 167:	<i>бoркати</i> : <i>бoркaм</i>
<i>бoсати</i> (<i>бoсати</i>)	<i>бoсати</i>
<i>гyтати</i> (<i>гyтати</i>)	<i>гyтати</i>
<i>тpдиати</i> (<i>тpдиати</i>): <i>тpдиaм</i>	<i>тpдиати</i>
<i>yшати</i> (<i>yшати</i>)	<i>yшати</i>
<i>свјeцбати</i> (<i>свјeцбати</i>)	<i>свјeцбати</i>
<i>нaбасати</i> (<i>нaбасати</i>) и сл.	<i>нaбасати</i>
<i>пpдгyшати</i> (<i>пpдгyшати</i>) и сл.	<i>пpдгyшати</i>
<i>пpдyшати</i> (<i>пpдyшати</i>)	(Вук и Даничић немају)
<i>дoкати</i> (<i>дoкати</i>)	<i>дoкати</i>
<i>yграти</i> (<i>yграти</i>) — <i>yгpaм</i>	<i>yграти</i> : <i>yгpaм</i> (166)
<i>зaиграти</i> (<i>зaиграти</i>)	<i>зaиграти</i>
<i>pизиграти</i> (<i>pизиграти</i>) и сл.	<i>pизиграти</i> .

Такви су и глаголи: *ђшати* (*ђшати*), *здашати* (*здашати*); у Вука имамо: *ђшати* и *хашати*, а сложенога глагола нема.

Основе на *a/ě* (*je*):

кaшљати (*кaшљати*)¹⁾ *кaшљати*: *кaшљeм* (178)

¹⁾ Вук има *пpдкaшљати* поред *кaшљати*, па Решетар мисли да је Вук тај акц. могао чути у Дубровнику где је прости глаг. *кaшљати*. Вук. је то, међутим, могао чути и где другде, јер тај акц. имамо и у пљеваљском говору (Руж. 170).

лїпсати (*лїпсѣти*)
пдлїпсати (*пдлїпсѣти*)

лїпсати
полїпсати
(В.: пдлїпсати)¹⁾.

Основе на *и/ї*:

ѣснѣти (*ѣснїти*)
крѣчѣти (*крѣчїти*)
о̀крѣчѣти (*о̀крѣчїм*) и сл.
пушѣти (*пушїти*)
рѣзурѣти (*рѣзурїти*)
грѣмзѣти (*грѣмзїти*)
јѣглѣти (*јѣглїти*)
лдїшѣти (*лдїшїти*)

Вук: *ѣснѣти* (Д. нема)
Дан.: *крѣчѣти*: *крѣчїм* (143)
о̀крѣчѣти
пушѣти
рѣзурѣти: *рѣзурїм*
грѣмзѣти: *грѣмзїм*⁽¹⁴⁵⁾
јѣглѣти
лдїшѣти.

Поред *кѣшлѣти* и *лїпсати* акц. овога краја има пљеваљски говор и у глагола: *їграѣти*, *крѣчѣти* и *пушѣти*.

Место Даничићева ' долази " овде:

основе на *а/ѣ*:

гїбѣти (*гїбѣти*)
лѣцѣти (*лѣцѣти*)
лўшѣти (*лўшѣти*)

Дан.: *гїбѣти*
лѣцѣти
лўшѣти

основе на *и/ї*:

бўшѣти (*бўшїти*)
пробўшѣти (*пробўшїти*)
їзбўшѣти (*їзбўшїти*)
дїчѣти се (*дїчїти*)
пдїчѣти се (*пдїчїти*)
мїгољѣти (*мїгољїти*)
њўшѣти (*њўшїти*)
нањўшѣти (*нањўшїти*)
о̀њўшѣти (*о̀њўшїти*)

бўшѣти
пробўшѣти
їзбўшѣти
дїчѣти се
пдїчѣти се
мїгољѣти и *мїгољїти*
њўшѣти и *њўшїти*²⁾
нањўшѣти и *нањўшїти*³⁾
о̀њўшѣти

¹⁾ Дан. је мислио да је погрешно Вуково *пдлїпсати*; међутим Вук је морао тај акц. чути као и *прѣкашлѣти*.— Има га и пљеваљски говор (Руж. *ibidem*).

²⁾ Код Вука само *њўшѣти*.

³⁾ И код Вука и Даничића.

<i>пoњушити</i> (<i>пoњушѝти</i>)	(Вук и Дан. немају)
<i>прињушити</i> (<i>прињушѝти</i>)	<i>прињушити</i> и <i>прињушити</i>
<i>пѝждрити</i> (<i>пѝждрѝти</i>)	<i>пѝждрити</i> ¹⁾
<i>ѝспѝждрити</i> (<i>ѝспѝждрѝти</i>)	(Вук и Дан. немају)
<i>злoдставити</i> (<i>злoдставѝти</i>)	<i>злoдствѝти</i>
<i>нaштмурити</i> (<i>нaштмурѝти</i>)	<i>нaштмѝрити</i>
<i>бaчити</i> (<i>бaчѝти</i>)	<i>бaцити</i>
<i>ѝзбачити</i> (<i>ѝзбачѝти</i>)	<i>ѝзбaцити</i>
<i>збачити</i> (<i>збачѝти</i>) и сл.	<i>збaцити</i>

Место Даничићева $\hat{\text{~}}$ на првом слогу глаг. *трѝмити* (стр. 142) имамо oвде " — *трѝмити* (*трѝнѝти*).

Поменули смо да извесни глаголи на *ѝва* oвде могу имати и наставак за основу *ева*, са умекшавањем претходног гласа, и тим мењају акц. Навешћу неколико таквих глагола који су обичнији:

<i>кажѝвати</i> и <i>казѝвати</i>	Дан.: <i>казѝвати</i> (стр. 188)
<i>разблажѝвати</i> и <i>разблажѝвати</i>	<i>приближѝвати</i>
<i>збражѝвати</i> и <i>збражѝвати</i>	<i>збражѝвати</i>
<i>обаљѝвати</i> и <i>обаљѝвати</i>	<i>обаљѝвати</i>
<i>завирѝвати</i> и <i>завирѝвати</i>	<i>завирѝвати</i>
<i>довршѝвати</i> и <i>довршѝвати</i>	<i>довршѝвати</i>
<i>завршѝвати</i> и <i>завршѝвати</i>	<i>завршѝвати</i>
<i>заграђѝвати</i> и <i>заграђѝвати</i>	<i>заграђѝвати</i>
<i>дограђѝвати</i> и <i>дограђѝвати</i> ²⁾	<i>дограђѝвати</i>
<i>оглашѝвати</i> и <i>оглашѝвати</i> ³⁾	<i>огласѝвати</i>
<i>надражѝвати</i> и <i>надражѝвати</i>	<i>надражѝвати</i>
<i>задужѝвати</i> и <i>задужѝвати</i>	<i>задужѝвати</i>
<i>продужѝвати</i> и <i>продужѝвати</i>	<i>продужѝвати</i>
<i>објављѝвати</i> и <i>објављѝвати</i>	<i>објављѝвати</i>
<i>пoшкрађѝвати</i> и <i>пoшкрађѝвати</i>	<i>пoшкрађѝвати</i>
<i>окружѝвати</i> и <i>окружѝвати</i>	<i>окружѝвати</i>
<i>скружѝвати</i> и <i>скружѝвати</i>	<i>скружѝвати</i>

¹⁾ У Г. Крај. исто *пѝждрити*: *пѝждрѝм* (N. vj. VIII, 110).

²⁾ Тако и с осталим префиксима.

³⁾ Код неких од ових глагола имамо и трећи суфикс *ѝва*: *оглашѝвати*, *довршѝвати*, *окружѝвати* и сл.

<i>докучѐвати и докучíвати ¹⁾</i>	<i>докучíвати</i>
<i>подмирѐвати и подмирíвати</i>	<i>подмирíвати</i>
<i>намирѐвати и намирíвати</i>	<i>намирíвати</i>
<i>опрашѐвати и опрашíвати</i>	<i>опрашíвати</i>
<i>зарађѐвати и зарађíвати ²⁾</i>	<i>зарађíвати</i>
<i>заручѐвати и заручíвати ³⁾</i>	<i>заручíвати</i>
<i>послужѐвати и послужíвати</i>	<i>послужíвати</i>
<i>прислужѐвати и прислужíвати</i>	<i>прислужíвати</i>
<i>батаљѐвати и баталíвати</i>	<i>батаљíвати</i>

ПРЕЗЕНТ

Глаголи код којих смо нашли у инфинитивном акценту разлику према Даничићеву језику, слажу се и презентским акцентом — као и акцентом осталих облика — с оним групама у које долазе по акц. инфинитива.

Општије природе била би разлика од Даничићева акц. — као што ћемо видети у детаљнијем упоређивању — код оних сложених глагола са акцентом презента на корену који имају старо преношење акц. на префикс. У Даничића је уопштена разлика у овом преношењу између глагола са једносложним и глагола са двосложним префиксом, тако да су први сачували старо, а други имају ново преношење на први слог префикса (у ствари на први део сложеног префикса): *умрѐм*: *изумрѐм*. Старо преношење и на двосложен префикс налази се који пут код Вука (види иапред *здобијѐм*), што Дан. сматра као погрешку. Овај говор има старо преношење — једнако и код двосложних као и код једносложних префикса — на почетни слог глагола. Као што ће се видети, нашао сам један само глагол двосложног префикса где је као и код Даничића на првом слогу ново преношење: *понапијѐм*. У овом преношењу се с говором П. и Др. слаже и пљеваљски говор (исп. примере код Ружичића на стр. 150 и 155). Стари

¹⁾ И с осталим префиксима.

²⁾ И с осталим префиксима.

³⁾ И с осталим префиксима.

акц. на првом слогу оваквих глагола и с двосложним префиксом чује се и у осталим говорима Херцеговине и Босне, и чудо је што је Даничићу Вуков акц. *зџдобијџм* могао изгледати као погрешка. У Билећу, Гацку, Невесињу, у Босанском Грахову (код претставника са села) чује се: *зџдобијџм*, *прџобујџм* и сл. (Исп. у дубровачком говору: *прџдобијџм*, *џзagniјџм*, *рџпаријџм*, или у озринићком: *обџјџм*, *преобџјџм* и сл., затим у Дубровнику: *џзаџтџм*, *раџзастрџм*, *зџузтџм*, *џзузтџм*, али у Озр.: *обџтрџм*, *раџзрџм*, *зџрџчнџм*, *џзџспџм*, *раџзџшлџм*, и у Прчању: *преџзтџм* — Реџ., Die Betonung, 185 и 188; у буњевачком сењском: *џбџмрџм*, *зџрџчнџм* — N. vj., XXIX, 404; у посавским говорима: *рџпаријџм*, *раџзавијџм* и сл. — Rad 197, 78).

Овај говор се не подудара с Даничићевим језиком свуда ни у неакцентованим дужинама наставка за презентску основу. Овде се опет говор П. и Др. подудара с пљеваљским говором (исп. примере код Ружичића, стр. 149). Дужине нема на наставку за основу *e* код глагола који испред тога наставка имају ':

трџсџм — *трџсџш* — *трџсџ* — *трџсџмо* — *трџсџше* — *трџсџу*, *врџшџм*, *зџбџм*, *озџбџм*, *раџстџм*, *краџдџм*, *преџдџм*, *обџдџм* (али *обџђџм*), *помџузџм*, *замџузџм*.

У Његовођи и селима североисточније границе овога говора чуо сам дужину у једнини, али у множини остаје *e* кратко: *врџшџм*—*врџшџмо*, *раџстџм*—*раџстџмо*.

Затим је наставак без дужине у свих глагола презентске — данашње — основе на *је*:

бџјџм — *бџјџш* — *бџјџ* — *бџјџмо* — *бџјџше* — *бџјџу* — *крџјџм*, *шџјџм*, *каџзуџм*, *провџруџм*, *чџуџм*, *задџркуџм*, *опџасуџм*, *загаџшуџм*, *подмаџшуџм* и сл.¹⁾.

Али глаголе: *бџиш*, *идџи*, *смџјаш* чуо сам у селима у Дробњаку и са дужином: *бџјџм*: *бијџмо* (исп. ниже), и не знам

¹⁾ Вук у предговору II издања речника, ма да пише у речнику: *пиши*: *пџјџм*, *бџиш*: *бџјџм*, каже да му се чини, иако би ко рекао: *лџјџм*, *идџјџм*, *бџјџм*. обичније је *лџјџм*, *пџјџм*, *бџјџм*, — без дужине. Тако каже још да је обичније: *кџуџм*, *снџуџм* и *чџуџм*, иако би се поред тога рекло и: *кџуџм*, *снџуџм* и *чџуџм*, пре него у првом случају: *бџјџм* и сл.

колико је тај акц. распрострањен и уколико још обухвата сличне глаголе. Као и код Даничића дужине нема у глагола *моћи* и *хтѣши* (*штѣши*): *мдрѣш* — *мдрѣмо*, *дѣш* — *дѣмо* (али у сложеном од моћи имамо дужину: *пѣмогнѣш* и *пѣможѣш*).

Иза кратког узлазног акцента дужина остаје: *плѣшѣм*, *грѣбѣм*. Западније у херцеговачким говорима нема дужине ни у ових глагола (*зѣвѣм*, *плѣшѣм*, *грѣбѣм* чује се редовно у Мостару).

Глаголи једносложне презентске основе

Сви глаголи са једносложном презентском основном, као и код Дан., имају у двосложним облицима презентга узлазни акц. на корену, што претставља старији акц. на крају:

мрѣм — *мрѣмо*; *сѣм* — *сѣмо*, *шљѣм* — *шљѣмо*, *врѣм* — *врѣмо*, *дѣм* — *дѣмо*, *знѣм* — *знѣмо*.

Код глагола сложених од ових основа имамо различите појаве. Код једних, а то су глаголи с презентском основном на *ѣ* (старије *е* или *је*), имамо пренесени акц. на префиксу (старо преношење), а код других, који имају вокал *а* у презентској основи (старије *аје*), остаје акц. простога глагола:

ѹмрѣм — *ѹмрѣмо*, *ѹзумрѣм* — *ѹзумрѣмо*, *ѹшрѣм* — *ѹшрѣмо*, *пѣчнѣм* — *пѣчнѣмо*, *прѣиочнѣм* — *прѣиочнѣмо*, *прѣчнѣм* — *прѣчнѣмо*, *прѣчѣм* — *прѣчѣмо*, *ѹзачѣм* — *ѹзачѣмо*, *пѣсѣм* — *пѣсѣмо*, *ѹзмѣм* — *ѹзмѣмо*, *ѹзузмѣм* — *ѹзузмѣмо*, *пѣшљѣм* — *пѣшљѣмо*, *рѣзашљѣм* — *рѣзашљѣмо*; *прѣдѣм* — *прѣдѣмо*, *сѣздѣм* — *сѣздѣмо*, *сѣзнѣм* — *сѣзнѣмо*, *прѣгнѣм* — *прѣгнѣмо*, *пѣгнѣм* — *пѣгнѣмо*.

Овакво је преношење и код Даничића, изузев глагола прве групе са двосложним префиксом, где смо видели да није старо преношење на први слог (*ѣбамрѣм*: *ѹмрѣм*). У пљеваљском говору је као и у П. и Др. (Руж. 150), а у поцерском је као и у Даничића (Моск. 82).

Трећи случај преношења чине сложени глаголи с основном на *ѹ*. Ту имамо ново преношење на префикс које се раз-

ликује од преношења друге поменуте групе, што овде акц. корена може бити и у облицима множине:

sāvrim — sāvrimo, uzāvrim — uzāvrimo, prižrim — prižrimo, usnim — usnimo).

У Даничића ови глаголи имају, као и глаголи *a/ā* основа, акц. својих простих глагола: *usnim — usnimo* (Д. 152).

У Даничића глаголи једносложне презентске основе на *e (je)/i*, кад прелазе основама на *e*, примају акц. глагола основа на *e* (*nāzrim — nāzrem*, али тамо такви глаголи од глг. *zre-shi* (= *maturescere*) не мењају акц. глагола *i* основа: *uzrem*, као и *uzrim — Д. 127*). У овом говору ни овај глагол не би правно изузетак: *uzrem — uzresh — uzremo* (истина, ретко ће се и употребити *uzrem* м. обичнога *uzrim*).

У П. и Др. нема облика *dādem* и *znādem*, али има у III л. рI. поред *znāju* и *dāju* и *znādū* и *dādū*. Даничићев акц. је *znāju* и *znādū*, а од *даши* само *dādū*. Али, и овде имамо у сложеним: *pōznaju*, *nē znaju*, *nē daju*, затим: *nē znādū* поред *не dādū*.

Двосложне и вишесложне презентске основе

Глаголи типа *mēsti — mēstem, pēhi — pēchem* имају у множини увек: *metemo, grebemo, pečemo, pleshemo*²⁾. У Даничића може бити:

mēstemo и metemo, grebemo и grebemo, pečemo и pečemo, pleshemo и pleshemo.

Сложени глаголи од *плести*: *plēstem, mēsti: mēstem* и сл. имају презент.

*oplēstem — oplēstemo, pōmestem — pōmestemo, dōvezem — dōvezemo, ispēchem — ispēchemo*³⁾.

¹⁾ Прости глагол *сниши* не употребљава се. Од глг. *присниши* се нисам чуо прво и друго лице презента, јер се употребљава само безлично; *приснило ми се* и сл., *сасниши* и сви остали Даничићеве гл. ове групе основе на *i/i* не употребљавају се.

²⁾ Тако и у пјеваљском говору (Руж. 151).

³⁾ У пјеваљском говору ређе и *оплешемо* (Руж. 151).

Такав акц. чујемо редовно и од оних претставника овога говора који у инф. имају *оплѣсти*, *помѣсти* и сл. Као и у инф. Даничићев акц. ових глагола разликује се од акц. овога говора: код Даничића имамо *оплѣшем* — *оплѣшемо* (и *оплѣшемо*), *испѣчем* — *испѣчемо* (и *испѣчемо*). Тако се у овом говору понашају и глаголи сложени од **нести*: *донѣшем* — *донѣсемо*, *рѣзнесем* — *рѣзнесемо*¹⁾. Дан. бележи: *донѣшем*—*донѣсемо* (не наводи облик *донѣсемо*), *разнесем* — *разнесемо*. У глагола *снијѣши* чији префикс не чини слог имамо *сндѣшем*—*сндѣсемо*. (Мислим да се неће чути *сндѣшем* и *донѣшем* ни код оних претставника овога говора који имају *снијѣши* и *донијѣши*). Глаголи типа *лѣћи*: *лѣжем* акцентују се као и код Даничића. Ту не праве изузетак ни сложени од *рѣћи*:

рѣчем, — *изречем* — *изречемо*, *проречем*—*проречемо*.

У Вука имамо: *изрѣчем*, *срѣчем* (Д. 96)²⁾.

Глагол *ићи* има презент:

иђем — *иђеш* — *иђе* — *иђемо* и *идемо* (куд *иђемо*, али: ајде да *идемо*) — *иђете* и *идете* — *иђу*.

Даничић бележи у множини само *иђемо* — *иђете*. Поцерски говор има: *иђем* — *идете* (Моск. 83), а у пљеваљском је као и у П. и Др. (Руж. 152). Акц. множине у овом говору, ако није настао аналогijом, показује да смо и овде могли имати *иђем*.

Глагол *клѣти* — *кунѣм* (овде и: *клѣши*—*кунѣм*) има, као и у Даничића, *кунѣм* — *кунѣмо* (стр. 112), али кад је глагол сложен, немамо тај акценат као и код Даничића: *закунѣм* — *закунѣмо*, него:

закунѣм—*закунѣмо*, *прокунѣм*:—*прокунѣмо*, *укунѣм*—*укунѣмо*.

Овако иду и глаголи сложени од *звѣши*: *зѡвѣм*:

¹⁾ Тако и у пљеваљском говору (Руж. *ibidem*).

²⁾ Исп. у дубровачком говору код оваквих глагола: *donesēm* и *donēsēm*, *pōnesēm* и *ponēsēm*; у Озр.: *бодѣм* и *зободѣм*, *печѣм* и *испѣчѣм* (Reš. Die Bet., 186-7).

*завовѣм — завовѣмо, назовѣм — назовѣмо, призовѣм — призовѣмо, љзовѣм — љзовѣмо, изавовѣм — изавовѣмо*¹⁾).

Даничић не помиње разлику у презенту оваквих глагола од глагола сложених од *брати*, а тамо налазимо *оберѣм — оберѣмо* (стр. 184). Према томе би и Даничићев акценат био *завовѣм* и сл. Али Вук има и у сложеним акценат простога глагола:

завовѣм, назовѣм, позовѣм, љзовѣм, изавовѣм и сл.

(Вук не бележи акц. I л. множине, па не знамо би ли било *позовѣмо* или *позовѣмо*). Само глагол *одазвати* (и *одазвати се*) чини изузетак код Вука: тамо имамо *одазовѣм* (и *одазовѣм се*) поред *одзовѣм* (и *одзовѣм се*).

Поменули смо да овај говор има глагол *ћести* (сијено) са овим акценатом. Код Вука је *дјести*: *дједѣм* (*ћести*: *ћедѣм*). Овде, међутим, налазимо и у презенту акценат инфинитива: *ћедѣм — ћедѣмо* и *ћедѣмо*. Ако је сложен глагол, онда је опет померање акцената према почетку, и ту се изједначаје с акценатом код Вука и Даничића:

наћедѣм — наћедѣмо, прићедѣм — прићедѣмо, саћедѣм — саћедѣмо.

Глаголи *бићи* (тући) и *пићи* дају презент: *бијем, пијем*, али сам чуо и: *бијѣм — бијѣмо, пијѣм — пијѣмо* (у Дужима у Дробњаку). И код глагола сложених од: *бићи, крићи, вићи* и сличних редовно је старо преношење на префикс, било једносложен или двосложен:

љзбијем, приљзбијем, дљбијем, заљдобијем, саљвијем,

прљсавијем (Даничић, видели смо: *дљбијем* према *заљдобијем*). Вук има старо преношење само код глагола:

заљдобиши: заљдобијем, подљвити: подљвијем, разљвити: разљвијем.

а Даничић је мислио да је то погрешно. У Пиви и Дробњаку имамо само у једном примеру отступање од пока-

¹⁾ Исп. у Озр.: *зовѣм* и *заљдѣм* (*ibidem*).

заног преношења на двосложни префикс и слагање с Даничићем: *напијем*, а *понапијем*.

Глагол *смјјати се* овде гласи у презенту: *смјјем се*, а сложени: *насмјјем се*, *засмјјем се*, а код Даничића: *смјјем се*, *насмјјем се*. Поцерски говор има и Даничићев и акценат овога краја (с разликом у дужини, Моск. 82). У овом говору је *вѣљу*, а Вук има *вѣљу*.

Глаголи типа *пѣшати* — *пѣшѣм* у Даничића имају у III л. рl. презента инфитивни акценат:

пѣшѣм — пѣшѣш — пѣшѣ — пѣшѣмо — пѣшѣте — пѣшѣју; *зѣпѣшѣм — зѣпѣшѣш — зѣпѣшѣ — зѣпѣшѣмо — зѣпѣшѣте — зѣпѣшѣју* (стр. 158-9).

У Пиви и Дробњаку, ако је глагол прост, у III л. рl. имамо и један и други акценат (обичнији је презентски), али ако је глагол сложен, редовно је презентски акценат:

пѣшати: *пѣшѣм — пѣшѣју* или *пѣшѣју*, али: *зѣпѣшѣти*: *зѣпѣшѣм — зѣпѣшѣју* (редовно); *гѣњаши*: *гѣњаѣм — гѣњаѣју* или *гѣњаѣју*, али редовно: *ѣзгѣњају*.

Поред *зијевати*: *зијевѣм — зијевају*, *дријемати*: *дријемѣм — дријемају* (и *зѣдријемају*), *цвијѣлати*: *цвијѣлѣм — цвијѣлају* може се чути и *зијевају*, *дријемају* и *цвијѣлају*. Са негацијом, такође, обичнији је овде презентски акценат: *нѣ пѣшѣју*, *нѣ чувају*, *нѣ саѣвају*, *нѣ цвијѣлају* и сл.

Рекли смо да Даничићеви глаголи типа *бау̀кнуши* овде имају и други акценат: *бау̀кнуши*, а у презенту редовно иду с дужином на другом слогу, — према овом другом акценту инфинитива:

бау̀кнѣм, *јау̀кнѣм*, *ја̀дкнѣм*, *мау̀кнѣм*, *пра̀ћкнѣм се*, *ѣлѣшнѣм се*.

(Даничић: *бау̀кнѣм*, *јау̀кнѣм* итд.).

Као и у пљеваљском говору (Руж. 152) не постоји овде тип *копати*: *копѣм*. Глаголи *играти* и *махати*, видели смо, ни у инфинитиву немају тај акценат (*играти*: *игрѣм*, овде и *маати*: *маишѣм*), а остала два проста Даничићева глагола: *ко-*

пати, чешљати (стр. 166) иду по типу *вјенчати: вјенча̋м* (стр. 177) Тако се акцентују и прости и сложени:

*копати: копа̋м — копа̋мо, закопати: закопа̋м — ва-
па̋мо, прикопати: прикопа̋мо, укопати: укопа̋мо;
чешљати: чешља̋м — чешља̋мо, зачешљати: заче-
шља̋м — зачешља̋мо, начешља̋м — начешља̋мо.*

Вук има: *чешљати: чешља̋м, начешљати: начешља̋м* и сл., али *копати: копа̋м*, према: *ископати: ископа̋м* (само код овог сло-
женог од *копати* тако), према чему је Даничић мислио да
је *копати — копа̋м*. Као и код Вука је *ваљати: ваља̋м — ва-
ља̋* — *ваља̋мо*, али у одричном облику: *неваља̋м*, поред: *не
ваља̋м, неваља̋ш*, поред: *не ваља̋ш, не ваља̋*, поред *не ваља̋, не
ваља̋мо*, поред *не ваља̋мо*.

Поред *жели̋м — жели̋мо* од глагола типа *желе̋ти: же-
ли̋м* (Д. 131) чуо сам и *жели̋м — жели̋мо*, али мислим да је
обичнији први акценат.

Дан. има једини глагол типа *воље̋ти: воља̋м* од основа
је (џ)-и. У П. и Др. прости глаголи не иду тако, али сложени
одговарају акценту на корену: *воље̋ти: воља̋м — воли̋мо* или
воља̋мо (тип *желе̋ти: жели̋м*), али: *привоља̋м* (Дан.: *привоља̋м*),
извоља̋м, не воља̋м, а, чини ми се, није необичан акц. и *заво-
ља̋м* (али нисам чуо *завоља̋мо* и сл.), *не воља̋м* и сл.

Глаголи *заво̋ниши: заво̋ни̋м* и *обрсти̋ти: обрсти̋м* иду
у овом говору с глаголима типа *избистри̋ти: избистри̋м*. У
Дан.: *заво̋ниши: заво̋ни̋м, обрсти̋ти: обрсти̋м*, као и *зашӳт-
њиши: зашӳтњи̋м* (Д. 145).

Даничићев тип глаг. *свједочи̋ти: свједочи̋м* (стр. 151)
дели се у две групе према акценту сложених од ових глагола:
побудали̋ти: побудали̋м и *посвједочи̋ти: посвједочи̋м*. У овом
говору и прости глаголи овога Даничићева типа деле се на две
групе. Наиме, и код једне групе ових простих глагола помера
се у презенту¹ акц. према почетку:

*се̋дочи̋м — се̋дочи̋мо, слобод̋и̋м — слобод̋и̋мо, сра̋-
мош̋и̋м — сра̋мош̋и̋мо, жа̋лост̋и̋м — жа̋лост̋и̋мо, шѐ-
меља̋м — шѐмеља̋мо,¹)*

¹) Исп. и у Дубровнику: *svjedočit* и *svjedòčit*, а у Озр.: *sedd-
čit*, у Прању: *sjedđčit*, и *sramđit* у оба говора (Die Bet., 192).

а код друге остаје акц. инфинитива (са померањем према крају у множини):

будáлѝм — будалѝмо, ђавòлѝм — ђаволѝмо, весèлѝм — веселѝмо,

и остали Даничићеви глаголи овога типа који нису поменути у првој групи. Сложени иду као и у Даничића — без промене: *побудáлѝм, зађавòлѝм, поцрвèнѝм*, и с променом према инфинитиву, глаголи који ту промену имају и кад су прости:

осèдочѝм, ослободѝм, осрáмошѝм, ожáлостѝм, ушèмељѝм и сл.,

затим, глаголи који те промене немају кад су прости:

зађевèриши: зађевèрѝм (ђевèриши: ђевèрѝм, прости), развесèлити — развèселѝм (весèлити — весèлѝм), обеcèлиши: обèселѝм, сневесèлишѝ: сневèселѝм.

Глаголи *вечеравати: вечерáвѝм* и слични имају код Даничића (стр. 164) у III л. pl. *вечеравају, благосѝљају* итд. Овде не бити двојак акц.:

вечеравају и *вечèравају, благосѝљају* и *благòсѝљају, зановèшају* и *зановèшају, (и зановијèшају и занòвијèшају), ужинавају* и *ужинáвају*¹⁾.

Глаголи:

журѝши: журѝм, пожурѝши: пожурѝм, наглиши: наглѝм, пренáглиши: пренáглѝм

не иду као код Даничића типу *шрúбиши: шрúбѝм* (стр. 137), него типу *хвáлити: хвáлѝм* (стр. 132), а обрнуто, глаголи: *блúдиши: блúдѝм, бúљиши: бúљѝм* иду типу *шрúбиши: шрúбѝм*, док код Даничића имамо *блúдиши: блúдѝм, бúљиши: бúљѝм* и сл.

Занимљиво је што налазимо, као акценатски дублет у 1 и 2 л. pl. померање акцента и скраћивање дужине основног вокала код глагола типа:

¹⁾ Исп. горе: *иѝшају* и *иѝшају* и сл.

мрзѝти: *мрзѝм*, *жѝвѝети*: *жѝвѝѝм*, *клѝчѝти*—*клѝчѝѝм*: *жѝвѝѝм* — *жѝвѝѝмо* (поред *жѝвѝѝмо*) — *жѝвѝѝте* (поред *жѝвѝѝте*), *мрзѝѝм* — *мрзѝѝмо* (*мрзѝѝмо*), *мрзѝѝте* (поред *мрзѝѝте*), *клѝчѝѝм* — *клѝчѝѝмо* (поред *клѝчѝѝмо*) — *клѝчѝѝте* (поред *клѝчѝѝте*), *лѝчѝѝм* — *лѝчѝѝмо* (поред *лѝчѝѝмо*) — *лѝчѝѝте* (поред *лѝчѝѝте*), *врѝѝѝм* (*врѝѝѝти*) — *врѝѝѝмо* (поред *врѝѝѝмо*), *врѝѝѝте* (поред *врѝѝѝте*), *шѝѝѝѝм* (*шѝѝѝѝти*) — *шѝѝѝѝмо* (*шѝѝѝѝмо*) — *шѝѝѝѝте* (*шѝѝѝѝте*), *прѝѝѝѝм* (*прѝѝѝѝти*) — *прѝѝѝѝмо* (*прѝѝѝѝмо*) — *прѝѝѝѝте* (*прѝѝѝѝте*), *вѝрѝѝѝм* — *вѝрѝѝѝмо* (*вѝрѝѝѝмо*) — *вѝрѝѝѝте* (*вѝрѝѝѝте*).

Тако иду, иако, можда, ређе него прости и сложени глаголи:

пожѝвѝѝмо (поред *пожѝвѝѝмо*) — *пожѝвѝѝте* (поред *пожѝвѝѝте*), *прѝврѝѝѝмо* (поред *прѝврѝѝѝмо*) — *прѝврѝѝѝте* (поред *прѝврѝѝѝте*) и сл.

Померање акцента, али без скраћивања кореновог вокала имамо код оваквих глагола код којих се у корену налази замена дугог „*јаша*“: *блијѝѝѝти*: *блијѝѝѝмо* (* *блѝѝѝѝмо*) и сл. Као и обично што бива са заменама гласа *ѝ*, овде је аналогичном успостављена дужина (према *блијѝѝѝѝм*—*блијѝѝѝѝмо*). Да је ово горе старија особина која је била распрострањенија, показује нам и дубровачки говор који има исту појаву: *клеѝѝѝмо* — *клеѝѝѝте*, *ѝѝѝѝмо* — *ѝѝѝѝте* и сл., поред: *клеѝѝѝѝмо*, *ѝѝѝѝѝмо*¹⁾ и сл. Сличну црту Решетар помиње у горњокрањском словеначком говору. Ако се претпостави аналогичном добијен облик **жѝвѝѝѝѝ* после метатоније (према н. пр. **ѝѝѝѝѝѝ*), онда је скраћивање првога слога било природно по примерима скраћивања дужине која се налазила за два слога испред акцента²⁾. У озриничком говору Решетар бележи ово померање акцента, али без скраћивања првог вокала: *клеѝѝѝѝмо*, *стѝѝѝѝмо*, и сл. (у Прчању, напротив, нема померања: *клеѝѝѝѝм* — *клеѝѝѝѝмо*)³⁾.

¹⁾ Reš.: Die Betonung, 191.

²⁾ Исп. Куљбакни: *Акценташка питања* (Ј Ф. II, св. I и II, 80).

³⁾ Die Betonung, op. cit.

Императив

Углавном, императив се колеба између акцента презента и акц. инфинитива. У понеким случајевима и онамо где презент овога говора отступа од Вукова и Даничићева акцента, императив не показује то отступање, по чему би се могло рећи да Вуков и Даничићев акц. у том случају претставља старије стање (вероватно негде као акценатски дублет) овога говора. Тако се с Даничићевим акцентом слажу и глаголи типа *оплѣсти* и слични, где смо помемули разлику у акценту презента:

Овде:

оплѣстѣм: оплѣсти (оплѣсти)
испѣчѣм: испѣци (испѣћи)
донѣсѣм: донѣси (донијети)
изрѣчѣм: изрѣци (изрѣћи)

Дан.:

оплѣстѣм: оплѣти (оплѣсти)
испѣчѣм: испѣци
донѣсѣм: донѣси
изрѣчѣм: изрѣци итд.

То имамо и код глагола сложених од ићи где смо видели разлику у инфинитиву. —

Овде:

дођѣм: доћи: дођи
зађѣм: заћи: зађи
приђѣм: прићи: приђи

Дан.:

дођѣм: доћи: дођи
зађѣм: заћи: зађи
приђѣм: прићи: приђи.

У таквим, дакле, случајевима у овом говору не слаже се императив у акценту ни с презентом ни с инфинитивом (реч је о претставницима говора који немају помињану разлику у презенту и инфинитиву: *оплѣстѣм: оплѣсти* према *оплѣстѣм: оплѣсти*, или дублет у инфинитиву: *доћи* и *дођи*).

Сличан горњему је и однос код глагола сложених од *звѣсти*:

овде:

дозовѣм: дозови
призовѣм: призови
иззовѣм: иззови

Дан.:

дозовѣм: дозови
призовѣм: призови
иззовѣм: иззови.

Даље, имамо сличан однос између презентског и императивног акцента и код глагола као што су:

седочити: *седочѝм*: *седочи* Дан.: *седочѝм*: *седочи*
слободити: *слободѝм*: *слободи* *слободѝм*: *слободи*
срамџити: *срамџѝм*: *срамџи* *срамџѝм*: *срамџи*.

У Даничиња глаголи типа *жѣлѣши*: *жѣлѣм* (стр. 129), којима се стари инфинитивни наставак *ѣ* претворило иза старих непчаника у *a*, померају акценат према почетку. Такви су: *држати*, *бјѣжати*, *лѣжати*, *шрчати* и сложени. Овде, у П. и Др., такво померање имају само *бјѣжати* и *лѣжати*, а немају га глаголи *држати* и *шрчати*.

1) Овде: Дан.:
бјѣжати: *бјѣжѝм*: *бјѣжи* — *бјѣжѝм*: *бјѣжи* — *бјѣжите*
бјѣшите (и *бјѣжитѣ*)
лѣжати: *лѣжѝм*: *лѣзи* — *лѣжѝм*: *лѣзи* — *лѣзите*.
лѣсите ¹⁾ (и *лѣжитѣ*)

2) Овде: Дан.:
држати: *држѝм*: *држи* — *држѝм*: *држи* — *држите*
дршите (и *држитѣ*)
подржѝм: *подржи* *подржѝм*: *подржи*
шрчати: *шрчим*: *шрчи* — *шрчим*: *шрчи*
шрчите (и *шрчитѣ*)
пришрчѝм: *пришрчи* *пришрчим*: *пришрчи*.

Али сам чуо који пут *пошрчи*, поред обичнијега *пошрчи*. Чак и онда кад чујемо скраћен једносложен облик глагола *држати* и *шрчати* у императиву: *држ* и *шрч*, ако неакцентована стоји која реч уз императив, стоји опет узлазни акценат: *држ ши* овџ; *држ* ову *ѣ*су; *пошрч* у *ову* долину; *пошрч* *горе* *џ*цама.

У Дубровнику сва четири глагола остају без промене, док у Прчању померање има само гл. *бјѣжати* ²⁾. Тако имамо:

П. и Др.:	Дубр.:	Прчањ:	Даничињ:
1) <i>бјѣжи</i>	<i>бјѣжи</i> (<i>бјѣж</i>)	1) <i>бјѣжи</i>	<i>бјѣжи</i>
<i>лѣзи</i>	<i>лѣзи</i>	2) <i>лѣзи</i>	<i>лѣзи</i>

¹⁾ Ваља разликовати *лѣзи*: *лѣћи* (*лѣзи* *дџ*ље) и *лѣзи* од *лѣжати* (*лѣзи* *ѣ* *вдѣдѣн*, *ѣ* *ѣ* се *са*мо *урѣдити*).

²⁾ Die Betonung, 197—8.

2)	<i>држи</i>	<i>држи (држ)</i>	<i>држї</i>	<i>држи</i>
	<i>шрчи</i>	<i>шрчи</i>	<i>шрчи</i>	<i>шрчи.</i>

Глагол *їди*, који у строжијој заповести има увек императив једносложен *ид* уз енклитику (а тако већином тај императив и долази), исто у том облику иде са узлазним акцентом: *їд ми* донеси кѡсу; *їд* оталѣ, шта си стао!

Било да се акц. императива у осталим случајевима слаже с акцентом презента, било с акцентом инфинитива, не разликује се овај говор у томе од Даничићева језика.

Имперфекат

По правилу акц. имперфекта слаже се с акцентом презента. Овде то бива, видећемо, и онда кад се имперфекат изводи, не од презентске, него од инфинитивне основе. Али у П. и Др, као и у пљеваљском говору, има глагола који повлаче акц. у овом облику према почетку, за разлику и од инфинитивног акцента, при чему се огледа једнакост акцента имперфекта и партиципа активног и пасивног претерита (*куповѣк* — *кѹповѣд* — *кѹповѣн*, према *куповати* — *кѹпуѣм*). Такви су неки, не сви, глаголи на *је* иза у глаголске основе које у инфинитивној основи даје *ов* (са узлазним акцентом у презенту). Такав је тип глагола *куповати*:

<i>кѹпуем</i> : <i>кѹповѣк</i> — <i>кѹповѣсмо</i>	Д. (192): <i>куповѣх</i> ¹⁾ .
<i>бѡлуем</i> : <i>бѡловѣк</i> — <i>бѡловѣсмо</i>	<i>болѡвѣх</i>
<i>гѡштуем</i> : <i>гѡстовѣк</i> — <i>гѡстовѣсмо</i>	<i>гѡстовѣх</i>
<i>ђѣвуем</i> : <i>ђѣвовѣк</i> — <i>ђѣвовѣсмо</i>	<i>ђѣвовѣх</i>
<i>дрѹгуем</i> : <i>дрѹговѣк</i> — <i>дрѹговѣсмо</i>	<i>другѡвѣх</i>
<i>зїмуем</i> : <i>зїмовѣк</i> — <i>зїмовѣсмо</i>	<i>зимѡвѣх</i>
<i>трѹгуем</i> : <i>трѹговѣк</i> — <i>трѹговѣсмо</i> итд.	<i>шрговѣх</i> .

¹⁾ Занимљиво је што Даничић, иако у својим *Акцентима* има *куповѣх* — *куповѣше* — *куповѣсмо* — *куповѣште* — *куповѣху*, у својој граматици (*Oblici srpskoga jezika, III dio, četvrto izdanje*, у *Београду* 1864, стр. 114) бележи: *кѹповѣх* — *кѹповѣше* — *кѹповѣс* — *кѹповѣсмо* — *кѹповѣсте* — *кѹповѣху* (акцент, дакле, пљеваљског и говора П. и Др.), али опет у *Рјечнику* Ј. акад. у Даничићевој редакцији има *болѡвѣх* од *болѡвати* (1881 год.).

Затим је ту тип глагола *господовати* — *гсподујем* (Д. 193-4) и глагол *пријатељовати* — *пријатељујем* (Д. 194), који сам за себе чини тип:

а)	Дан.:
<i>гсподујем</i> : <i>гдсподовѣк</i> — <i>гдсподовѣсмо</i>	<i>господовѣх</i>
<i>сиротујем</i> : <i>сиротовѣк</i> — <i>сиротовѣсмо</i>	<i>сиротовѣсмо</i>
<i>старјешујем</i> : <i>стѣрјешовѣк</i> — <i>стѣрјешовѣсмо</i>	<i>старјешовѣх</i>
<i>ајдукујем</i> : <i>ајдуковѣк</i> — <i>ајдуковѣсмо</i>	<i>хајдуковѣх</i>

б)	<i>пријатељујем</i> : <i>пријатељовѣк</i>	<i>пријатељовѣх</i> .
----	---	-----------------------

Поред оваквих глагола овај акц. имперфекта има у пљеваљском говору редовно и тип глагола *миријасати*, а као дублет уз Даничићев акценат имају га тамо и глаголи типа *држати*, *читати*, *руководѣти* (*држѣг* и *држѣг*, *чѣтѣг* и *чѣтѣг* и сл.)¹⁾.

Акцентат имперфекта овога краја разликује се од Даничићева акцента и у томе што у свим случајевима, било једнословних, било вишесловних основа, где се помера акц. у множини презента према крају, у овом говору, ако је имперфектни наставак *ах* или *јах*, у свим лицима имперфекта осим првога једнине, акценат се помера према крају; а ако је имперфектни наставак *ијах*, акценат имперфекта остаје као и у једнини презента. — У Даничића тога померања нема: (једино је повлачење према крају у глагола *штети*: *штѣх* — *штѣше* — *штѣсмо* — *штѣху*). У овом случају говор Пиве и Дробњака слаже се с пљеваљским говором (Руж. 156).

Према овоме глаголи једнословних основа имаће у П. и Др. узлазни акц. у имперфекту, као:

<i>мрјети</i> :	<i>мрѣм</i> : <i>мрѣк</i>	<i>сѣти</i> :	<i>сѣм</i> : <i>сѣк</i>
	<i>мрѣш</i> : <i>мрѣше</i>		<i>сѣш</i> : <i>сѣше</i>
	<i>мрѣ</i> : <i>мрѣше</i>		<i>сѣ</i> : <i>сѣше</i>
	<i>мрѣмо</i> : <i>мрѣсмо</i>		<i>сѣмо</i> : <i>сѣсмо</i>
	<i>мрѣте</i> : <i>мрѣште</i>		<i>сѣте</i> : <i>сѣште</i>
	<i>мрѣ</i> : <i>мрѣзу</i> (<i>мрѣзу</i>)		<i>сѣ</i> : <i>сѣзу</i> (<i>ѣ</i>) ²⁾ .

¹⁾ Д. зб. III, 157.

²⁾ И овде, као и у пљеваљском говору (ib. 157), чује се дужина крајњег у у 3 л. рл., али као тамо није редовна.

У Даничића је:

мрѣх — мрѣше — мрѣше — мрѣсмо — мрѣсте — мрѣху, сѣх — сѣше — сѣсмо — сѣсте — сѣху.

Ово померање налазимо код једносложних глагола и кад се имперфекат прави од инфинитивне основе, као што су н. пр. глаголи: *звѣсти, прѣсти и клѣсти.*

Овде:

Дан.:

прѣм: прѣсти: прѣк — прѣше — прѣсмо прѣх — прѣсмо
звѣм: звѣсти: звѣк — звѣше — звѣсмо звѣх — звѣсмо
клѣм: клѣсти: клѣк — клѣше — клѣсмо клѣх — клѣше.

Код двосложних основа, према Даничићеву акценту: *жѣлѣсти: жѣлѣм — жѣлѣмо: жѣлѣк — жѣлѣсмо* и сл. *имѣмо* у Пиви и Дробњаку:

- а) *жѣлѣсти: жѣлѣм — жѣлѣмо: жѣлѣк — жѣлѣсмо; бјѣжати: бјѣжѣм — бјѣжѣмо: бјѣжѣк — бјѣжѣсмо, држати: држѣм — држѣмо: држѣк — држѣсмо, и сл.; вољѣсти: вољѣм — вољѣмо: вољѣк — вољѣсмо.*
- б) *лѣмишти: лѣмѣм — лѣмѣмо: лѣмѣк — лѣмѣсмо, звѣништи: звѣнѣм — звѣнѣмо: звѣнѣк — звѣнѣсмо* и сл.
- в) *весѣлишти се: весѣлѣм се — весѣлѣмо се: весѣлѣк — весѣлѣсмо се, зелѣништи: зелѣнѣм — зелѣнѣмо: зелѣнѣх — зелѣнѣсмо* и сл.
- г) *кѣпѣсти: кѣпѣм — кѣпѣмо: кѣпѣк — кѣпѣсмо, чѣшѣсти: чѣштѣм — чѣштѣмо: чѣштѣк — чѣштѣсмо* итд. итд.

Разлику акцента имперфекта, која зависи, како смо показали, од наставка овог облика, најлепше показује тип глагола *плѣсти — плѣтѣм* и сл., од којих неки имају наст. *плѣх*, а неки *ах* у имперфекту, а неки могу имати и један и други акценат.

Иса.: *плѣсти: плѣтѣм — плѣтѣмо: плѣстијѣк — плѣстијѣмо* према: *грѣсти: грѣбѣм — грѣбѣмо: грѣбѣк — грѣбѣсмо*, или: *мѣстијѣк — мѣстијѣсмо* према *мѣтѣк — мѣтѣсмо* итд.

Рекли смо да глагол *ићи* може имати двојак акценат пре-

всита у множини: *идемо* и *идемо*, али у имперфекту је само први акценат: *идеше* — *идасмо* — *идоу* (*идоу*)¹⁾.

Као и гл. *хидети* (овде *хидети*) тако и глг. *бити* (*esse*) има овде у имперфекту померен акц. према крају:

бијак — *бијаше* — *бијасмо* — *бијасше* — *бијазу* (*бијазу*), поред можда, ређег непомереног акцента: *бијак* — *бијаше* — *бијасмо* — *бијасте* — *бијазу* (*бијазу*).

Чује се који пут и трећи акценат имперфекта овога глагола: *бијак* — *бијаше* — *бијасмо* итд. У одричном облику овај акценат је редован: *не бијак* — *не бијаше* — *не бијасмо* итд.

Аорист

Акцент аориста у нашем језику одликује се од акцента других глаголских облика односом 2 и 3 л. sing. према осталим лицима и према акценту инфинитива. Један велики број акцентских типова има у 2 и 3 лицу sing. акц. почетног слога (исп. *носити*: *носих* — *носѝ* и сл.). У овој разлици огледа се, како се претпоставља²⁾, разлика порекла облика данашњег аориста, и према томе она потиче из старијих епоха нашег језика.

Највише од свих глг. облика показује разлике према Даничићеву акценту у говору Пиве и Дробњака баш акценат аориста. Разлика је, прво, што један део, иако мали, акцентских типова показује у овом говору разлику између акцента поменута два, с једне, и осталих лица аориста и акцента инфинитива с друге стране, коју не налазимо у тим глаголима код Даничића. Обрнуто, у већој мери разлика је у томе што један већи део глаголских категорија у овом говору има изједначен акц. аориста у свим лицима с акцентом инфинитива, док у Даничића налазимо разлику између акцента поменута два лица и осталих лица, којима је једнак акц. инфинитива. Ову разлику у акцентованим слоговима прати и разлика у квантитету задњег ненаглашеног слога у 2 и 3 лицу

¹⁾ Тако је и *живљасмо*, према *живљо* и *живјемо* и сл.

²⁾ Види код А. Велѝа у универзитетским предавањима.

sing., тако да онамо где у овом говору није у 2 и 3 лицу померен акц. према почетку, ту нема ни дужине задњег слога, коју има Дан. са помереним акцентом, и обрнуто, где је овде акц. померен, према Даничићевом непомереном, ту се јавља дужина задњег према Даничићевом кратком слогу. По овој дужини могу се разликовати у овом говору од Даничићева акцента они глаголи с инфинитивним акцентом на почетку код којих не може бити померања акцента у *аористу*, — кад су прости (исп. напред глагол *гѣдаши* и сл.).

1) Једносложне инфинитивне основе

а) Глаголи с једносложном једином аориста и сложени

Двојаком акценту инфинитива глагола:

донијети и *донијѣти*, *умријети* и *умријѣти* (од протог нисам чуо аорист), *клѣти* и *клѣти*, *заклѣти* и *заклѣти* и сл.

већином одговара и двојак акц. аориста:

донијек — *дѣнесе* — *дѣнесе* — *донијесмо* — *донијесте* — *донијѣше* и *донијек* — *дѣнесе* — *дѣнесе*, *донијесмо* — *донијѣсте* — *донијѣше* (нема овде Даничићева облика: *донѣсох* — *донѣсосмо* и сл.), *умријек* — *умрије* — *умријесмо* и *умријесмо*, *клѣк* — *клѣ* — *клѣсмо* и *клѣсмо*, *заклѣк* — *заклѣ* — *заклѣсмо* и *заклѣсмо*¹⁾ итд.

Без померања, као и код Дан., иду глаголи *жѣти*, *зрѣти* и сл.: *жѣк* — *жѣ* — *жѣсмо*, *прижек* — *приже* — *прижесмо*, *призрѣк* — *призре* — *призре* — *призресмо* итд.

Глаголи: *дѣти*, *знѣти* и *стѣти* (Д. 105), видели смо, немају у аористу краће облике *дах*, *знах* и *стах*, али облици сложених глагола:

зѣстак — *зѣста* — *зѣстасмо*, *сѣстак* — *сѣста* — *сѣстасмо*, *придак* — *прида* — *придасмо*, *сѣздак* — *сѣзда* — *сѣздасмо*, *зѣзнак* — *зѣзна* — *зѣзнасмо*, *пѣзнак* — *пѣзна* — *пѣзнасмо*.

¹⁾ Овако је и у пљенањском говору (Д. зб. III 162).

без померања у 2 и 3 л. једнине и са кратким вокалом корена — показују да би прости били: *штāk — штā, знāk — знā, дāk — дā*, акцентовани као и код Даничића. Овако ће ићи и глаголи сложени од *сјати*: *сјām — сјāмо*:

зāсати: *зāsак — зāса — зāsасмо, разāсати*: *разāsак — разāsа — разāsасмо*.

Дан има код ових, противно горњима, померање и дужину (стр. 171), *сјāх — сјā* (прости глагол у П. и Др. нисам чуо, а био би, свакако, *сјā* или *сā*, облик за 2 и 3 л. sing.), *обāsјā — обāsјах, зāsјā — зāsјах*.

У овом говору не разликују се од ових примера ни глаголи:

брāти — брēm, зовēm — звāти, гнāти — гнām (и сложени) *цјāти*: *пērēm, сāти*: *сēm, шкāти*: *чēm* и слож.: — *брāk — брд — брдсмо, убрак — ўбра — ўбрасмо, прибрак — прибра — прибрасмо, обрак — обра — обрасмо, одабрак — одāбра — одабрасмо; звāk — звā — звāсмо, призвак — призва — призвасмо, нē звак — нēзва — нēзвасмо; гнāk — гнā — гнāсмо, нāгнак — нāгна — нāгнасмо; прāk — прā — прāsмо, опрак — опра — опрасмо, изāпрак — изāпра — изāпрасмо; сāk — сā — сāsмо, пōсак — пōса — пōсасмо; шкāk — шкā — шкāsмо, приштак — пришка — пришкасмо, изātтак — изātка — изātкасмо*.

Дан. у простим глаголима има дуги низлазни акц. у 2 и 3 л. sing., који се у сложеним помера по старом преношењу:

брāх — брā — брāsмо, сāбрах — сāбрā — сāбрасмо, изāбрах — изāбрā — изāбрасмо; звāх — звā — звāсмо, призвах — призвā — призвасмо; гнāх — гнā — гнāсмо, прōгнах — прōгнā — прōгнасмо, изāгнах — изāгнā — изāгнасмо, прāх — прā — прāsмо, опрах — дирā — дирасмо, изāпрах — изāпрā — изāпрасмо; сāх — сā — сāsмо, пōсак — пōсā — пōсасмо; шкāk — шкā — шкāsмо, изātках — изātкā — изātкасмо¹⁾ (Д. 184—185).

¹⁾ У поцерском прости овакви глаголи и сложени с једносложним префиксом слажу се с овим говором; *брā, звā, прā; ўбра, дпра, дōвва*

И у П. и Др., као и код Даничића, глаголи типа *чуши — чујем* (овде *чујем*) имају с једне стране аорист: *чук (чух): чу-смо, вџчук — вџчу — вџчусмо*, а с друге стране: *пџк: пџ, пџсмо, пџшик — пџи — пџшисмо*. Али у овом говору с овим другим акцентом не иду глаголи: *обуши, навуши, преобуши (преобуем)* и сл.:

обук — обу — обусмо, навук — наву — навусмо, преобук — преобу — преобусмо.

Даничић има: *обух — обу — обусмо*, као и *пџлих — пџли — пџлисмо* (стр. 103).

б) Глаголи с двосложном јединином аориста

Код глагола типа *плѣсти: плѣшѣм: плѣтох*, код којих је разлика у једном делу овога говора између инфинитивног акцента простих и сложених глагола (исп. горе *плѣсти* и *оплѣсти*), у аористу — осим 2 и 3 л. *sing.*, где је повлачење као и у Даничића (*плѣте, оплѣте*) — остаје једнако узлазни акценат и у простих и у сложених:

плѣшѣм: плѣтох, оплѣсти — оплѣтох, мѣсти: мѣтох, помѣсти: помѣтох.

Код Даничића нема померања акцента у 2 и 3 л. *sing.* код глагола типа *лѣћи: лѣжѣм* (95): *лѣгох — лѣже — лѣгосмо*. И у овом говору тог померања нема у глагола *лѣћи* и *моћи* кад су прости:

лѣгок — лѣже — лѣгосмо, моѣгок — моѣже — моѣгосмо.

Али глаголи сложени од глагола *лѣћи* имају у поменутиим лицима низлазни акц.:

налѣгок — налѣже — налѣгосмо, полѣгок — полѣже — полѣгосмо, прилѣгок — прилѣже — прилѣгосмо (глаг. *слѣћи* — где префикс не чини слог — има као и прости *слѣгох — слѣже — слѣгосмо*, ама ће се, чини ми се, чути и *слѣже*, 1 и 3 л.).

а сложени с двосложним префиксом иду као и у Даничића: *џвабрѣ, џваирѣ, џдазвѣ* и сл. (Моск., 71); а у пјеваљском говору је колебање: *сѣбрѣ, џзабрѣ, дирѣ, џзазвѣ, и сѣбра, дѣра, дѣзва, звѣ* итд. (Руж. 164).

Сложени гл. од *моћи* колебају се:

помо́док — *помо́же* и *по́може*, *ванемо́док* — *ванемо́же*
и *вднемо́же*, *црнемо́док се* — *црнемо́же се*, *пош-*
помо́док — *пошпомо́же* (нисам чуо и *прѣнемо́же се*,
идшпомо́же).

Глагол *рећи*, и кад је прост, и кад је сложен, има—противно Даничићевој акценту¹⁾—разлику 2 и 3 према осталим лицима:

ре́кок — *ре́че* — *ре́космо*, *варе́кок* — *варече* — *варе́ко-*
смо, *проре́кок* — *прдрече* — *проре́космо*.

Глаголи сложени од *сјести*: *сједѣм*: *сједох* и слични немају код Даничића разлике 2 и 3 л. у аористу сложене и просте глаголске речи. У овом говору овакве глаголе можемо поделити у две групе: прво су глаголи који, као и код Даничића, не померају акценат у 2 и 3 л. *sing.* аориста према почетку, а други га — противно Даничићу — увек померају. Другу групу чине глаголи сложени од глагола *јести*, *срѣсти* и гл. *уљећи* са сродним, и сложени од **бјећи*. Примери:

a)	<i>јести</i> : <i>једѣм</i> : <i>једок</i> — <i>једе</i>	Дан.:	<i>једох</i> — <i>једе</i> (98)
	<i>и́зести</i> : <i>и́зедѣм</i> : <i>и́зедок</i> : <i>и́зеде</i>		<i>и́зедох</i> — <i>и́зеде</i>
	<i>наести</i> : <i>наедѣм</i> : <i>наедок</i> — <i>наеде</i>		<i>наједох</i> — <i>наједе</i>
	<i>поести</i> : <i>поедѣм</i> : <i>поедок</i> — <i>педе</i>		<i>поједох</i> — <i>поједе</i>
	<i>ујести</i> : <i>уједѣм</i> : <i>уједок</i> — <i>уједе</i>		<i>уједох</i> — <i>уједе</i>
b)	<i>срѣсти</i> : <i>срѣтѣм</i> — <i>срѣток</i> : <i>срѣте</i>		<i>срѣтох</i> — <i>срѣте</i>
	<i>за̀срести</i> : <i>за̀срѣтѣм</i> ; <i>за̀срѣток</i> —		<i>за̀срѣтох</i> — <i>за̀срѣте</i>
	<i>за̀срѣте</i>		
	<i>прѣ̀срести</i> : <i>прѣ̀срѣтѣм</i> : <i>прѣ̀срѣток</i> —		<i>прѣ̀срѣтох</i> —
	<i>прѣ̀срѣте</i>		<i>прѣ̀срѣте</i>
	<i>су̀срести</i> : <i>су̀срѣтѣм</i> : <i>су̀срѣток</i> —		<i>су̀срѣтох</i> —
	<i>су̀срѣте</i>		<i>су̀срѣте</i>
c)	<i>уљећи</i> : <i>уљеѣм</i> : <i>уљеок</i> — <i>уљеве</i>		<i>уљегах</i> — <i>уљеве</i>
	<i>ва̀љећи</i> : <i>ва̀љеѣм</i> : <i>ва̀љеок</i> — <i>ва̀љеве</i>		<i>ва̀љегах</i> — <i>ва̀љеве</i>
	<i>на̀љећи</i> : <i>на̀љеѣм</i> : <i>на̀љеок</i> — <i>на̀љеве</i>		<i>на̀љегах</i> — <i>на̀љеже</i>

¹⁾ Управо противно Вуковој акценту,—Даничић напомиње да је чуо и *ре́че* у 2 и 3 лицу.

	<i>шмркнути: шмркнѐм — шмркнук — шмркнӯ</i>	<i>шмркнух + шмркну</i>
	<i>помѐнути: помѐнѐм: помѐнук — идменӯ</i>	<i>помѐнух — помѐну</i> итд.
b)	<i>запрѐгнути: за̀прѐгнѐм: за̀прѐгок — за̀прѐже</i>	<i>за̀прѐгох — за̀прѐже</i>
	<i>упрѐгнути: у̀прѐгнѐм: у̀прѐгок у̀прѐже</i>	<i>упрѐгох — упрѐже</i>
	<i>зашѐгнути: за̀шѐгнѐм: за̀шѐгок — за̀шѐже</i>	<i>зашѐгох — за̀шѐже</i>
	<i>истѐгнути: ѝстѐгнѐм: ѝстѐгок — ѝстѐже</i>	<i>истѐгох — истѐже</i>
	<i>стѐгнути: стѐгнѐм: стѐгок — стѐже</i>	<i>стѐгох — стѐже</i> итд.

У пљеваљском је говору, као и у П. Др., акц. померен у 2 и 3 л. *sing.* код ових глагола (Руж. 174), а у поцерском је колебање (Моск. 73): *жѐгнӯ* и *жѐгну*, *вѐну* и *вѐнӯ*, *зг̀рну* и *зг̀рнӯ*, а *за̀г̀рнӯ* и *за̀г̀рну*¹⁾.

Глаголи типа *шѐнути: шѐнѐм*, противно типу *шр̀нути: шр̀нѐм*, и код Даничића (као и у овом говору), имају повучен акц. у 2 и 3 л. *sing.*: — *шѐнух — шѐнӯ — шѐнусмо*, — али ако овакви глаголи праве аорист од глаголске основе, где се једначе са сродним гл. I врсте, не мења се акц. инфинитива:

м̀акох — м̀аче — м̀акосмо, нам̀акох — нам̀аче — нам̀акосмо.

У говору П. и Др. у простих глагола је као и код Даничића: *м̀акок — м̀аче — м̀акосмо*, али сложени имају увек померање у 2 и 3 л.:

зам̀акок — за̀маче — зам̀акосмо, ом̀акок — ом̀аче — ом̀акосмо, прим̀акок — прѐмаче — прим̀акосмо, ум̀акок — ум̀аче — ум̀акосмо, идшаккок — идшаче — пош̀акосмо.

¹⁾ Исп. и у посавском *дкрѐну* (и *дкрѐнѐ* — изједначавање са глаголима *и* основа), *рѐвѐкпи* (и *рѐвѐкпѐ*). Ившић налази да је Брићев акц. *рѐвѐкпи = рѐвѐкпѐ* (Rad 197, 89).

И Вук има у речнику *пѡшаче*, па је Дан. мислио да је то погрешно забележено, поред *спѡче*, *нашѡче* и сл. (Д. 120)¹). Интересантно је да поред *зѡмаче* и *ѡмаче* редовно имамо *зѡнче* (од *замкнути*), *ѡнче* (*умкнути*). Од глаг. *приѡнути* аорист је *приѡнук* — *приѡну* — *приѡнусмо*, — као и код осталих глагола типа *шѡнути*, а у Дан. налазимо *приѡнух* — *приѡну* (121).

Много је више случајева где се код Даничића налази повучен акц. у поменути два лица аориста, а у овом говору се изједначио с акцентом инфинитива. То је у свим глаголским категоријама инфинитивних основа на *а*, где је у Даничића померен у поменути лица акц. према почетку (као што је то случај у прегледаним једносложним инфинитивним основама, а, видећемо, то вреди и за тросложне и вишесложне основе).

Даничићеви глаголи типа *ѡрати* — *ѡрѡм* (стр. 178) према акценту аориста и партиципа активног и пасивног претерита деле се на две групе: на глаголе који у поменути лица аориста и партиципима имају померен акц. према почетку, и оне који, кад су прости, немају повлачења. Ови други се опет деле на оне који, кад су сложени, имају повучен акц. према почетку, и на глаголе који немају повлачења ни кад су сложени. Тако у Дан. имамо:

- 1) *ѡрати*: *ѡрѡм*: *ѡрах* — *ѡрѡ*
уѡрати: *уѡрѡм*: *уѡрах* — *уѡрѡ* — итд.
- 2) *лѡгати*: *лѡжѡм*: *лѡгах* — *лѡга*
налѡгати: *налѡжѡм*: *налѡгах* — *налѡгѡ* — итд.
- 3) *сѡктати*: *сѡкѡѡм*: *сѡктах* — *сѡкта*
засѡктати: *засѡкѡѡм*: *засѡктах* — *засѡкта*²) — итд.

У говору Пиве и Дробњака разлике између поменутих група уопште нема:

глѡдати: *глѡдак* — *глѡда*, *заглѡдати*: *заглѡдак*
заглѡда; *дѡрати*: *дѡрак* — *дѡра*, *раздѡрати*: *раздѡ-*

¹) И у буњевачком „залеђа сењскога“ видимо: *нѡмаче*, *пѡшаче* (*Nast. vj. XIX 595*).

²) Дан. као да није био сигуан да и у ових глагола остаје непромењен акц. у аористу.

рак — раздѣра; ждѣрати: жнѣрак — ждѣра, наждѣрати се: наждѣрак се—наждѣра се; зѣбати: зѣбак—зѣба, позѣбати: позѣбак — позѣба; лѣгати: лѣгак—лѣга, залѣгати: залѣгак — залѣга; лѣкати: лѣкак—лѣка, полѣкати: полѣкак — полѣка; ѡрати: ѡрак — ѡра, подѡрати: подѡрак — подѡра; сѣкати: сѣкѣм: сѣктак—сѣкта, засѣкати: засѣктак — засѣкта; чѣшати: чѣшак — чѣша; почѣшати — почѣшак—почѣша; ѡскати: ѡскак — ѡска, зайскати: зайскак—зайска.

Типу *ѡрати: ѡрем* одговарају у Даничића глаголи *кѡвати: кујем, шѡвати — шѡујем* (186, 192) и сл., с том разликом што код ових глагола немамо горње поделе на групе, него се врши увек померање у поменутиим лицима: *кѡвах — кѡвѣ, шѡвах—шѡвѣ*. У Говору П. и Др. опет нема разлике акцента у лицима аориста:

кѡвати — кѡвак — кѡва, ѡкѡвати — ѡкѡва, бљѡвати — бљѡва, прокљѡвати — прокљѡва, снѡвати — снѡва, наснѡвати—наснаѡва, шрѡвати—шрѡва, ошрѡвати—ошрѡва, сѡвати (псѡвати) — сѡва, засѡвати — засѡва¹⁾. Тако је и код гл. *смѣвати: смѣвак — смѣва, насмѣвати: насмѣвак — насмѣва, исмѣвати: исмѣвак—исмѣва*.

Дан. има:

смѣвах—смѣвѣ, насмѣвах—наснамѣвѣ, исмѣвах—исмѣвѣ (187).

Сличан је однос између Даничићева акцента и говора П. и Др. и у глагола који имају низл. акц. на почетном слогу у свим облицима. Ту је разлика у дужини последњег слога у простих, и у пренесеном акценту на префикс — (разлика у дужини такође остаје) у сложених глагола. Тако је:

¹⁾ Поцерски и пјеваљски говори стоје на средини између Даничићева акцента у овим глаголима и акценти П. и Др.: у простих нема преношења — као и у П. и Др. је: *кѡва, пљѡва, шрѡва*, али у сложених је као и у Дан.: *сѡковѣ, исмѣвѣ* (Моск. 72, Руж. 168).

У П. и Др.:

а)	гледати: гледѣм: гледѣк — гледѣ
брукаши: брукак — брука
вѣрати: вѣрак — вѣра
жѣвкати: жѣвкак — жѣвка
кѣкати: кѣкак — кѣка	Дан. (стр. 172):
гледѣх — гледѣ
бруках — брука
вѣрах — вѣра
жѣвах — жѣвка
кѣках — кѣка
б)	погледаши: погледак — погледа
обрукаши: обрукак — обрука
заварашаи: заварак — завара
зажевкати: зажевкак — зажевка
закукати: закукак — закука ¹⁾	погледах — погледа
обрукак — обрукѣ
заварах — заварѣ
зажевках — зажевкѣ
закуках — закукѣ
в)	врѣшати: врѣшѣм: врѣшѣк — врѣша
грѣшати: грѣшѣк — грѣша
плѣкати: плѣкак — плѣка
стѣшати: стѣшѣк — стѣша	врѣшах — врѣшѣ (182)
грѣшах — грѣшѣ
плѣках — плѣкѣ
стѣшах — стѣшѣ
г)	заврѣшати: заврѣшѣк — заврѣша
нагрѣшати: нагрѣшѣк — нагрѣша
прѣшати: прѣшѣк — прѣша
сѣшати: сѣшѣк — сѣша
прѣшати: прѣшѣк — прѣша ²⁾	заврѣшах — заврѣшѣ
нагрѣшах — нагрѣшѣ
прѣшах — прѣшѣ
сѣшах — сѣшѣ
прѣшах — прѣшѣ
д)	кајати се: кајѣм се — кајѣк се — кајѣ се
бајати: бајѣк — баја
грѣјати: грѣјѣк — грѣја
шрѣјати: шрѣјѣк — шрѣја	кајѣх — кајѣ (185)
бајѣх — баја
грѣјѣх — грѣја
шрѣјѣх — шрѣја
е)	покајати се: покајѣк — покајѣ се
обајати: обајѣк — обаја
загријати: загријѣк — загрија
пошрајати: пошрајѣк — пошраја ³⁾	покајѣх — покајѣ
обајѣх — обаја
загријѣх — загрија
пошрајѣх — пошраја

Овако ће ићи и глагол *играти*—*игрѣм* (Дан.: *играти*—*игрѣм* — в. горе): *играк*: *игра*, *заиграк*: *заигра*, *прѣиграк* — *прѣигра* (Дан.: *играх*—*игрѣ*, *заиграх*—*заигрѣ* и сл.).

¹⁾ У Поцерском је као и у Даничића (Моск. 71), а у пјеваљском говору: *гледѣ* — *погледѣ* (Руж. ib.).

²⁾ У пјеваљском: *дѣша*, а *подишѣ* (ibid.).

³⁾ У пјеваљском: *кајѣ*, а *покајѣ* (ibid.).

код оних од којих чујемо овај повучени акценат ових глагола, већемо га чути код глагола простих двосложне основе. Колико је овај акценат почетног слога обичан у Дробњаку не бих могао одредити, али знам да је у Пиви тај акценат ређи. — Чак сам чуо према *ужина* (3 л. sing.) и *ужинџе* (у 3 л. plurala).

Остали овакви глаголи на *ѳ/и* и код Даничића имају у свим лицима аориста акценат инфинитива.

У свим осталим типовима глагола двосложне инфинитивне основе акц. аориста у овом говору одговара Даничићеву акценту.

Вишесложне инфинитивне основе

Овамо се разлика од Даничићева акцента опет своди на оне категорије глагола које имају инфинитивну основу са завршетком *а*, а које код Даничића повлаче акценат у 2 и 3 лицу sing. У материјалу који смо прешли, а то ће се видети и даље, пада у очи да међу оним глаголима основа на *а* који у Даничића мењају акценат у поменутим лицима аориста нема глагола који имају на ком било слогу дуги узлазни акценат, напр.:

пишати, вишесл.: *аминаши*, *вјенчавати*, *вечерџвати*, *какошати*, *називати*, *завјетовати* и сл.

У другим случајевима и двосложних и вишесложних основа код Даничића настаје повлачење¹⁾. Тај акценат у овом говору редак је у двосложним, — као што смо видели — па и у вишесложним основама, — као што ћемо видети.

Дан. има:

оружати: *оружам*: *оружах* — *дружџа* (стр. 169), *вечерати*: *вечерам*: *вечерах*: *вечера̄* (168), *руководати*: *руководџам*: *руководџах* — *руководџа̄* (171), *блебџати*: *блебџџем*: *блебџџах* — *блебџџа̄* (180), *гџмизати*: *гџмизџем*: *гџмизџах* — *гџмизџа̄* (179), *врагџлисати*: *врагџлишџем*: *врагџлисах*: *врагџлиса̄* (180), *крмауџати*: *крмауџџем*: *крмауџџах*: *крмауџџа̄* (181), *варакџисати*:

¹⁾ Изузетак чине глаголе типа *прџвновати* (Д. 191) где Даничић не бележи повлачење, а бележи код типа *прџвџати* (165).

вараклѐишѐм: вараклѐисах—вѣраклѐисѧ (181), купѡвати: купѡуѐм: купѡвах — купѡвѧ (192), дѣсеткова-ти: дѣсеткуѐм: дѣсетковах — дѣсетковѧ (193), го-сподѡвати: господѡуѐм: господѡвах—гдсподовѧ (194), учитељѡвати: учитељѡуѐм: учитељѡвах — учите-љѡвѧ (194), чемериковати: чемерикуѐм: чемерикѡ-вах—чѣмериковѧ (194), пријатељѡвати: пријатељѡ-уѐм: пријатељѡвах — пријатељѡвѧ (194).

Тако је и у сложеним глаголима:

наорѡжах: нѡоружѧ, повѣчѡрах: пѡвечѡрѧ, изблебѡ-тах — изблебѡтѧ, погѧмивах — пѡгѧмивѧ, изврагѡли-сах: изврагѡлисѧ, накупѡвах — нѧкупѡвѧ, загосподѡ-вах — зѧгосподѡвѧ итд.

У Пиви и Дробњаку је обично:

орѡжати: орѡжѧм: орѡжак — наорѡжак — орѡжа
 наорѡжати: наорѡжѧм: наорѡжа
 вѣчѡрати: вѣчѡрѧм: вѣчѡрак — вѣчѡра
 повѣчѡрати: повѣчѡрѧм: повѣчѡрак — повѣчѡра
 руковѡшати: руковѡшѧм: руковѡшак — руковѡша
 заруковѡшати: заруковѡшѧм: заруковѡшак — заруковѡша
 блебѡшати: блебѡшѧм: блебѡшак — блебѡша
 заблебѡшати: заблебѡшѧм: заблебѡшак — заблебѡша
 гѧмизати: гѧмижѧм: гѧмизак — гѧмизѧ
 врагѡлисати ¹⁾: врагѡлишѧм: врагѡлисак — врагѡлиса
 крмаѡкати: крмаѡчѧм: крмаѡкак — крмаѡка ²⁾
 закрмаѡкати: закрмаѡчѧм: закрмаѡкак — закрмаѡка
 купѡвати: купѡуѐм: купѡвак — купѡва
 накупѡвати: накупѡуѐм: накупѡвак — накупѡва
 дѣсетковати ³⁾: дѣсеткуѐм: дѣсетковак — дѣсеткова
 господѡвати: господѡуѐм: господѡвак — господѡва и слож.
 учитељѡвати: учитељѡуѐм: учитељѡвак — учитељѡва

¹⁾ И врагѡлисѧти

²⁾ И крмаѡкати (в. горе маѡкати и маѡкати).

³⁾ И дѣсетковѧти.

*чeмeриковати*¹⁾: *чeмeрикуем*: *чeмeриковак*—*чeмeрикова*
пријатeљoвати: *пријатeљујем*: *пријатeљoвак*
*пријатeљoвa*²⁾.

У вишесложних оваквих глагола с акцентом на почетку Даничић има разлику акцената аориста:

ўжинати: *ўжинāм*: *ўжинах* — *ўжинā* (174), *вјeрoвати*: *вјeрујем*: *вјeрoвах* — *вјeрoвā* (194), *вдјoвoвати*: *вдјoвoдујем*: *вдјoвoвах*: *вдјoвoдā* итд.

У Пиви и Дробњаку:

ўжинати (*ўжинāши*): *ўжинāм*: *ўжинак* — *ўжинā*, *вдјoвoвати* (*вдјoвoвāши*): *вдјoвoдуем*: *вдјoвoвак* — *вдјoвoвā*, *вјeрoвати* (*вјeрoвāши*): *вјeрујем*: *вјeрoвак* — *вјeрoвā*, *пoвјeрoвати*: *пoвјeруем*: *пoвјeрoвак* — *пoвјeрoвā*.

Кад се прегледа читава грађа за акценат аориста у овом говору, може се запазати да је карактеристично за глаголске категорије:

1) Глаголи са презентском основом на *e* или *je* који немају завршетак *a* у инфинитивној основи, некад имају у 2 и 3 л. јд. померен акценат: *шрeсок* — *шрeсe*, према *шрeсeм*: *шрeсти*, *ишрeсок* — *ишрeсe*, према *ишрeсeм* — *ишрeсти*,—а некад га не повлаче: *лeгoк* — *лeжe* (*лeћи* — *лeжeм*), *зачук* — *зачу* (*зачуем*—*зачуши*). Занимљиво је код понеких глагола из ових група што прост глагол не новлачи акценат (*лeгoк* — *лeжe*), а сложени повлачи (*нāлeгoк* — *нāлeжe*), или се сложен глагол колеба (*пoмoжe* и *пoдoжe*).

2) Сви глаголи који у инфинитивној основи имају *a* завршетак и сви глаголи *и/ћ* основа не померају акценат у поменутих лицима: *пишa*, *oрa*, *вјeнчa*, *узoрa*, *развјeнчa*, *пoшкoвa*, *зaглeдa*, *живљe*, *пoжeљe*, *нe виђe* итд.,—или ће се ређе у неких од ових глагола, поред овог обичнијег, чути и акценат по-

¹⁾ И *чeмeриковāши*.

²⁾ У пjeвaлoкoм и пoцepcкoм гoвoрy oвaкви вишeслoжни (нe трoслoжни) глаголи имају Даничићeв акценат (Моск. 75, 76; Руж. 165).

четнога слога у овим лицима (па чак и у лицима множине): *дгрија̄, љжинā* (и *љжинџше*).

3) Сви глаголи основа *не/ну* и, са једним изузетком (сложени од *сниши*), глаголи основа *и/и* имају редовно повлачење акцента са дужином задњег слога: *шрнӯ, ушрнӯ; шднӯ, идшонӯ, идлї, идїлї; ндсї, љносї* итд.

Питање акцента аориста у нашем језику је врло сложено. Мишљења о старини повученог акцента у 2 и 3 л. овога облика су подељена. Али, ако се одбаца, као што се с правом одбацује, Решетарова претпоставка да је повлачење у поменутиим лицима увек секундарна појава, а усто и дужина задњег слога онамо где она прати повлачење¹⁾, остаје питање да ли је у ова два лица у старом аористу-имперфекту²⁾ био увек акценат на првом слогу, или је код разних глаголских категорија био акц. различан у овом облику,—да ли је, дакле, старина на страни озринићког говора који увек има ово повлачење³⁾, или је старина на страни разноликости коју показују други дијалекти и књижевни језик⁴⁾. За сигурније претпоставке о овом питању потребно је, по моме мишљењу, детаљније упоређивање акцента аориста у свим нашим испитаним досада и још неиспитаним говорима,—поред испитивања општијих питања о акценту глагола у прасловенском језику. Архичнији говори, као што су чакавски, не чувају аорист, да бисмо се ту помогли, као што се помажемо у другим приликама где је у питању одлучивање о старини акцента. Посавски говори који иначе чувају старије црте у акценту, у аористу су, после губљења гласа *х*, изједначили формално облике за сва лица једнине, и тако је настало више уопштавања, нарочито у погледу неакцентованих квантитета задњег слога,—зато ови говори не пружају тако прозачан материјал, иако

¹⁾ Die Betonung, 166—167.

²⁾ Белић, Универзитетска предавања — *Глаголи*, 125.

³⁾ Rešetar, *ibid.* 165—6.

⁴⁾ Испореди о том питању уопште: Решетарово поменуто мишљење, *Leakten, Archiv für sl. Phil.* XXIII, 569—71, — Белић *op. cit.*, и *Дијалекти јужне Србије*, 566, — Московљевић, *Акц. систем поцерског говора*, 66—67

изгледа да су се уопштавања вршила у правцу старијег стања акцента 2 и 3 л. јд. (исп. *Rad* 197, 67, 89—92). Средњештокавски говори који, иначе, чувају старо место акцента, у овом облику, изгледа, мање су сачували старији однос акцента 2 и 3 лица, с једне, и осталих лица, с друге стране, те не пружају, колико би се очекивало по њиховој архаичности, материјала за ово питање¹⁾. Озринишки говор, који би био од осталих штокавских говора који могу доћи у обзир при решавању овога питања најархаичнији по својој природи, даје, како видимо, уједначеност у односу поменутих лица акцента аориста, али архаичност ове особине остаје још спорна, и стоји питање да ли нису други говори с иначе новијим акценатским особинама сачували нешто што би у овом облику одговарало више старијем стању. Али се, чини ми се, ниједанпут досад при дискутовању о овом питању није узимао за упоређивање читав материјал који могу пружити за ту ствар сви испитани говори. Упоређивање материјала разних говора показује у овом погледу необичну разноликост и указује на сву компликованост датог питања. Између озринишког говора, са редовним повлачењем акц. аориста у поменута два лица, и говора Пиве и Дробњака, који, иако у многим случајевима има то повлачење, — као што смо видели, нема га обично у свим глаголским категоријама које припадају двома групама инфинитивних основа (*a*, *б*), — између, дакле, та два говора стоји донекле Вуков и Даничићев језик, где, иако код *e* и *ne* основа (презентских) налазимо понегде изједначавање акцента аориста у свим лицима и онде где га нема наш говор, у великој већини *a* (инфинитивних) основа видимо повучен акц. 2 и 3 л., као и у озринишком говору.

Док, наиме, видимо у мањој сразмери разлику између овога говора и Даничићева акцента код *e* и *ne* основа (презентских): *лѐже* — *налѐже*, *шрну* — *ушрну*, према нашему:

¹⁾ Исп. Белић, *Дијал. ист. и јужне Србије*, 566—80. Ипак, као што ћемо видети, материјал средњештокавских говора и поред уопштавања и губљења местимично старих односа акцента аориста, може добро доћи за упоређивање с материјалом осталих говора. Више доказних чињеница за старије стање акц. овога облика свакако ће уносити још испитани говори.

лѣже — ндлѣже, шрнѹ — ѹшрнѹ, али, као и у нашем говору, с једне стране: *јѣде — ѡјѣде, бѹ — дѣбѹ, трѣсе — ѡштрѣсе, шѣнѹ — шѣшѹ*, а, с друге стране: *штѣже — дѣштѣже, бѹ — ѹбѹ* и сл., дотле код *а* основа (инф.) Даничићево: *ѡра — ѹѡра, вјѣнчѡ — рѡзвјѣнчѡ, звѡ — дѡзвѡ, бјѣжѡ — рѡзбјѣжѡ* итд., према нашем изједначеном акценту: *ѡра: ѹѡра* итд., даје у већој мери бројну разлику од нашег говора (и поред слања код глагола с узлазним акцентом: *пѣша — ѡпѣша* и сл. — и једносложних *дѡ* и сл.). Ако сад узмемо још поцерски и пљеваљски говор, доћи ћемо до још већег шаренила. Понегде не повлачећи акценат у простом, а повлачећи га у сложеном глаголу, поцерски и пљеваљски стоје између говора П. и Др. и Даничићевог језика (исп. горе: *вјѣнчѡ* према *рѡзвјѣнчѡ*)¹⁾.

Ради лакшег општијег прегледа акцента аориста у свим говорима, поделићемо акценатске категорије у пет група, јер, изгледа, на тај начин је најлакше изближе видети главне додирне тачке говора, и наћи основна питања од којих треба поћи у истраживању акцента овог облика: 1) глаголи инфинитивних основа без наставка (*е* и *је* презентске основе), 2) глаголи *ну* инфинитивних основа, 3) глаголи *а* инф. основа, 4) глаголи *је* (*ѣ*) инф. основа (презентских на *и*) и 5) глаголи *и* инф. основа.

1) У првој групи и Даничићев језик, и говори поцерски и пљеваљски, и говор Пиве и Дробњака показују, неки мање, неки више, разноликост глаголских типова по акценту 2 и 3 л. аориста. У неким се у повлачењу акцента слажу сви ови говори: *трѣсе: ѡштрѣсе, јѣде: ѡјѣде (ѡјѣде)* и сл. Једна тенденција која је у другим, понеким групама нашла израза у осталим говорима и Даничићеву језику нашла је израза у овој глаголској групи говора Пиве и Дробњака. То је местимична разлика сложеног и простог глагола (исп. горе *лѣже: ндлѣже*).

2) У другој групи слажу се пљеваљски и говор П. и Др., видели смо, са редовним акцентом почетног слога у поме-

¹⁾ Узимам увек као карактеристичан обичнији акценат овога говора без повлачења у ових глагола, а по оном ређем акценту: *ѡријѡ, ѹжитѡ* овај говор стоји ближе пљеваљском и поцерском говору.

нутим лицима: *шрнӯ* — *ушрнӯ*, *шднӯ* — *пдшонӯ*, *гннӯ* — *пдгину*¹⁾. У првом типу колебајући се (в. горе *жигну* и *жигнї*) поцерски говор стоји између ова два говора, с једне, и Даничићева акцента (*шрну* — *ушрну*), с друге стране. Док у другом типу и Даничићев акценат слаже се с ова два говора, поцерски у простим не повлачи акценат: *шдну*, *свдну* и сл., а повлачи у сложеним: *пдшонӯ*, *узданӯ*. Ја и овде нарочито повлачим разлику између простог и сложеног глагола, и указујем на могућност једног старијег стања кад су се у процесу развоја акцента овог облика показивали одређенији односи простог и сложеног глагола. Посматрајући саму за себе ову групу глаголских типова (а зато ћемо, чини ми се, добити потврде и у даљем проматрању глаголских група) овако како стоји у разним говорима, најприродније је доћи до претпоставке да је, у најмању руку код сложених глагола, старина на страни повученог акцента, — да пљеваљски и говор Пиве и Дробњака показују својим *ушрнӯ* (а можда и *шрнӯ*) старије стање од Даничићева *ушрну* (и поцерског дублета). Овде не видимо, а и из даљег излагања ће то следити, могућност какве аналогije по којој бисмо у пивскодробњачком и пљеваљском (и делимично у поцерском) говору добили од старијег **třnũ* — **utřnũ* новије *шрнӯ* — *ушрнӯ* (*ушрнӯ* поцерско²⁾). Једино, ако према поцерском *пдшонӯ*: *шдну* претпоставимо старију разлику сложеног од простог глагола, повлачење код простих могло је настати под утицајем сложених. У примерима проф. Белића које даје за акц. аориста у говорима ист Србије, налазимо опет претежно акценат почетног слога у сва три ове групе: *сврну*, *окрену*, *сину* итд., поред само једног примера повученог акц.: *ману* и *пошрнӯ* примера где је остао акценат простог глагола на почетном слогу³⁾ (бе-

¹⁾ Остављам сад посавски акц. *дкрѣну*, јер се може тумачити утицајем и основа према *дкрѣни*.

²⁾ О Решетаровој теорији по којој је, уопште, повлачење дошло због сличности облика аориста у овим лицима са 3 л. јд. презента и због других околности, што се не да применити баш на ову групу глаг. типова види код Московљевића (стр. 63—65).

³⁾ Белић, *op. cit.* 572—73.

лежим акценат истим знаком којим и проф. Белић бележи специфични акценат ових говора). Као да и овде није случајно то што је и овај један пример с акцентом краја прост, а не сложен глагол.

3) С обзиром на акц. аориста код глагола *a* основа говор Пиве и Дробњака претставља, са својим у свима категоријама изједначеним акцентом у свим лицима, су протност озринићком говору који редовно разликује акцентом почетног слога 2 и 3 од осталих лица аориста. Између ове две супротности стоје и Даничићев акценат и акценат говора пљеваљског и поцерског, као и средњештокавски. И Даничићев, и поцерски, и пљеваљски говор слажу се с говором Пиве и Дробњака у глаголима који на основном слогу имају дуги узлазни акценат: свуда је изједначен акценат у свим лицима (исп. горе *пiса* — *напiса*). У осталим групама, видели смо, с малим изузетком, Даничић има повучен акценат на почетни слог у поменута два лица: *ѡра* — *ѡзорѡ* и сл. Али ону појаву разлике простог и сложеног глагола у погледу повлачења сретамо овде и код Даничића, иако у једној малој групи глагола једнога типа (исп. горе: *лага*: *налага* и сл.). Ова разлика нашла је прави израз у поцерском и пљеваљском говору где у већини ових типова налазимо сложен глагол с повученим (*ѡзорѡ* и сл., в. горе), а прост с неповученим акцентом (*ѡра*). Занимљиво је још и то што у пљеваљском и поцерском, како видесмо, са сложеним од двосложних глаголских основа (*рѡзвјенѡ*, *ѡзорѡ* и сл.), слажу се и прости глаголи тросложних основа (в. горе: *ѡружѡ*, *вѡчерѡ* и сл.). Изгледало би да су из једног система акцента аориста који је владао глаголским типовима *a* основа били издвојени само глаголи типа *пiсати* са осталим типовима дугог узлазног акцента. У сва три говора код тих глагола налазимо оно што и у Даничића, као што рекосмо мало више. Нема, дакле, ни у сложеном глаголу трагова од повученог акцента. Да ли, дакле, *пiсати* — *пiшѡм*: *пiса*, *напiсати*: *напiшѡм*: *напiса* у пљеваљском и пивскодробњачком говору претставља однос у старијем стању ових акцената, него што је однос паралелног типа по инфинитиву и презенту основа на *не/ну*: *шрнути*: *шрнѡм*: *шрну*; — *штрну*? Ми смо већ горе

претпоставили за глагол *шрнуши* да Даничићев акценат бар у сложеног глагола претставља новије стање, па смо склонили то учинити и за глагол *писати*. Иако ми немамо код оваквих глагола повлачења у испитаним говорима новијега типа, у неким неиспитаним говорима, — и ови нису ретки, налазимо исти однос простог и сложеног глагола овога типа који у поцерском и пљеваљском говору имамо код типа *орати* и осталих. У Чапљини у Херцеговини и код претставника говора из Босне—из околине Гламоча чуо сам *писа*, али *здишса*. Опет ја претпостављам да је најприродније да је *здишса* стари акценат, јер да смо аналогично према, рецимо *узора* и слично, добили *здишса*, добили бисмо у овим говорима и *писа* према *дра* (јер ови говори, чини ми се, у аористу претежно имају Даничићев акценат). Мени се чини да није случајно то што се с оваквим акцентом који имамо код глагола типа *писати* и сличних поклапа и оно што можемо наћи опет у средњештокавским говорима. Тамо имамо у материјалу проф. Белића, опет са малим изузетком, сачуван као и горе онај однос сложеног и простог глагола: *сачува*, *завлада*, *прѹмеша* и сл.: *вика*, *гаца*, *збира* и сл.¹⁾ Ја видим баш код извесних група глаголских типова *а* основа, лепше него где на другом месту у нашим говорима, очувану разлику у месту акцента између простог и сложеног глагола, у средњештокавским говорима²⁾, и с обзиром и на остали материјал на који смо у другим говорима указали и на који ћемо у том смислу још указати, сматрам да се ту чува једно старије стање уопште нашега језика, или да се правилно развила једна тенденција започета у широј заједници наших дијалеката. Наиме, у заједници наших дијалеката постојала је општа разлика код већине глаголских група у акценту аориста простих и сложених глагола, — или је постојала тенденција за ту разлику која је обухватила у већој размери наше дијалекте. Истина, мора се водити рачуна, кад се имају у виду средњештокавски говори, да је тамо скраћивање дужина (акцентованих и неакцентованих),

¹⁾ Белић, оп. cit. 575 (дужине се тамо, уопште, не чувају).

²⁾ Исп. *ibidem*: *кашља*, *чита* и сл. редовно, поред обичног *приора*, *прочишта*.—Посавски акценат *зписа* и *каза* остављамо сад по страни, јер иде у исти ред с оврњинским (Rad 197, 90. и *Vel. op. cit!*)

доводило некад глаголске категорије до изједначења у понеким облицима и стварало лакшу могућност уопштавања. Али ипак је теже претпоставити да је уопштавањем тамо постало *завлада* од старијег **завлада*, кад видимо у облицима *гледа*, *одгледа* поред ређег *загледа*¹⁾, место старијег **гледа*, да је тенденција изједначавања ишла у противном правцу — ка преношењу акц. на крај.

4) И глаголи основа *и/је* (Ѣ) пружају нам донекле исту слику коју и горње две групе. Незгода је за одређивање правога акцента ових глагола што су и у аористу и инфинитиву ови глаголи прешли обликом *и/и* основама у многим говорима, па су у аористу примили и акц. тих основа (*видиши* : *видих* — *види*). Тај је случај и с поцерским говором: *видих* : *види*, *увидих* — *увиди*, *жѣли(х)* — *жѣли*²⁾ итд. Али пљеваљски говор, истина колебајући се, и овде код типа глагола *живјети* (и код типа *жѣлети*; Ружичић, истина, несигурно наводи исто), даје онај однос сложеног и простог глагола о коме смо говорили: *дживље*, *ушуће се*, *засмрђе*, *идживље* (само код сложених глагола, — поред обичнијег *поживље*, *побијѣље* итд.; Руж. није сигуран за примере: *рѣзбоље*, *изгоре* поред *разбѣље*, *пзгоре*). Поред *пита* — *запита* ја никако у односу *живље* — *идживље* у пљеваљском говору не видим нову појаву у повлачењу акцента сложеног глагола. За мене је опет *идживље* пљеваљског и *здишти* горе показаних говора остатак још неуопштеног старог акцента сложеног глагола. У средњештокавском опет имамо *изгоре*, *рѣзлеше се* и сл. поред *одлѣте*, *полѣте*³⁾ и сл., — код сложених глагола (за просте нема примера), дакле, исто што и у пљеваљском говору. Једна је ствар на коју треба обратити пажњу кад су у питању глаголи *и-је* основа. Свуда је доследно сироведено скраћивање старог Ѣ и у инфинитиву и у аористу, — па и у пљеваљском говору где је повучен акцент (*идживље*, место чега бисмо према, н. пр., *узорѣ* очекивали *идживљѣ* — од **поживлије*, јер је обично аналогијом постало

¹⁾ ор. cit. 576.

²⁾ Моск. 71, 74.

³⁾ Белѣћ, ор. cit. 576—77. Исп. *izgore* у посавском (Rad 197, 122).

у облицима дуго *је* према *јѐ*: *вјѣра* gen. pl. према *вјѣра*, *вјѣвши* према *вјѣши* и сл.). Ја и мислим да су баш глаголи ове групе порушили најпре старији систем акцента аориста. Било да се у аористу почело скраћивати *је* (*ѣ*) под утицајем скраћивања у инфинитиву онамо где је „*јаш*“ било под старим акутом: *живѣши*, било да се скраћивало и у самом аористу код таквих простих глагола (*живѣ*), морало је, пре уопштавања кратког „*јаш-а*“ у ових глагола, и у једном и у другом облику, бити двојства код сложених глагола и простих у аористу (како смо ми претпоставили низлазни акценат почетног слога код сложених глагола), и у оба облика — аористу и инфинитиву—код глагола са почетним акцентованим слогом у инфинитиву: *вјѣвши*. Уопштавањем, дакле, дошло се до коначног губљења дужине у аористу (2 и 3 л. свих глагола. Како је и за дужину последњег слога, свакако, било везано осећање аориста код оваквих глагола у 2 и 3 лицу, то је губљењем дужине пореметило се и осећање акцента везано за почетни слог и за дужину. Ово је, наравно, могло вредети за сложене глаголе и глаголе типа *видети*. Није неосновано претпоставити да је у овом скраћивању и уопштавању кратког *јаша* у вези с глаголима прве наше групе (аорист у 2 и 3 л. на *е*) и почео онај процес скраћивања задњег слога 2 и 3 л. аориста које скраћивање налазимо у свих глагола у озринићком говору. У осталим говорима скраћивање се чвршће везало за уопштавање акцента инфинитива и развило се како где, мање или више, у осталим глаголским категоријама.

5) Сви говори о којима је овде било речи, слажу се у повлачењу акцента на почетак облика 2 и 3 л. аориста код глагола *и/и* основа, изузимајући средњештокавске говоре где опет налазимо отступање од овог у смислу разлике простог и сложеног глагола. Како се сад може објаснити ова уједначеност акцента аориста у 2 и 3 л. у свима типовима ове групе, поред онога што смо видели у осталим глаголским групама? Ми смо на основу разлике код бројних типова у акценту простог и сложеног глагола могли претпоставити једну старију епоху нашег језика када је био у поменутих групама у сложеном глаголу повучен акц. на почетку у обли-

цима старог аориста — имперфекта, а у простим изједначен с акцентом инфинитива. Како би онда стајало питање ових глагола који не дају потврде за разлику простог и сложеног глагола, бар у већини говора? Да ли би то претстављало старије или млађе стање према нашој претпостављеној епоси, или, још боље, да ли се може озбиљно узети наша претпоставка општије разлике акцента аориста простог и сложеног глагола, кад се има на уму оно што налазимо код ове групе глаголских категорија? Ја мислим да ова уједначеност у повлачењу акцента аориста ове групе, без нарушавања, у једном низу повезаних говора и показује најстарије стање нашег језика у акценту овога облика, — а то је стање окарактерисано тим што су облици старог аориста-имперфекта имали увек акцентован почетни слог. Ја не мислим, као и проф. Московљевић, да је то био акценат презента¹⁾, него да је тај облик имао свој акценатски систем који се могао разликовати и од презента, и од инфинитива (то нам јасно показују вишесложни глаголи, сложени, који имају у презенту акц. на почетном слогу основног дела речи, — који, наиме, нису у презенту били изложени променама прасловенске метатоније: *брѣтимѣм*: *пѣбратимѣм*, према *брѣтимѣ*: *пѣбратимѣ* и сл.). Из овог оваквог стања повученог акцента у поменутиим лицима аориста у свим категоријама настало је оно што смо ми назвали „епохом“ разлике акцента простог и сложеног глагола, која било да се још у прасловенском започела као дијалекатска особина, било да је била дијалекатска особина доцнијег нашег прајезика, постала је општија за наше дијалекте, иако их није морала све обухватати. Зашто се процес разликовања простог и сложеног глагола, односно процес уједначавања акцента аориста код простих глагола није распростро и на глаголе *и/и* основа, а обухватио је у већој мери најсродније глаголе *и/е* основа, намеће се питање (упореди *видѣши*: *видѣ* и *пѣзѣти*: *пѣзѣ*). По моме мишљењу овде се иде обрнутим путем од онога што га је изнео проф. Решетар, доказујући противну претпоставку овој нашој—повлачење акцента као секундарну појаву. Решетар је изнео вероватност да је

¹⁾ Оп. cit. 68 и даље.

једнакост 3 л. аориста и презента по облику, а нарочито једнакост 2 и 3 л. аориста и императива, учинила да се у аористу, да би се повукла разлика, добије повлачење акцента. Ја, дакле, мислим обрнуто, да, кад је настао процес уједначавања акцента аориста и инфинитива код простих глагола у другим групама, овде је томе процесу сметао облик 2 л. императива (исп.: *хвѣлї* и *хвѣли* према *хвѣлити*: *хвѣлїм* — *пѣхвалї* и *похвѣли* према *похвѣлити*: *пѣхвалїм*) Ово је разумљивије кад се има на уму и напоредна употреба императива и аориста у синтаксичком „релативу“, која, свакако, није нова. Пошто ја овај процес стављам у старије доба нашег језика, иако као дијалекатску особину, није немогуће замислити да смо још тада могли имати разлику у 3 л. *sing.* аориста и презента који је доцније изгубио *ш(ѣ)*, лични наст. 3 л. *sing.*

Али ми нисмо још одговорили на питање које нам се наметнуло тим што смо претпоставили да је настала разлика у акц. аориста код простог и сложеног глагола. Откуда је дошао тај процес уједначавања акц. аориста који је морао застати пред акценатским системом глагола *и* категорија? Откуда је могао почети процес разликовања простог и сложеног глагола у аористу, наиме, процес уједначавања акцента аориста и инфинитива само у простом, а не и у сложеном глаголу? Ту је као посредник дошао имперфекат, који је могућ само од простих — наиме, трајних глагола, и то имперфекат у понеким глаголским врстама. Пошто се акц. имперфекта понекад разликује од акц. инфинитива у акцентованом слогу, то је наше претпостављено посредовање дошло најпре преко скраћивања дужина у аористу (можда баш за разликовање од имперфекта однос: *глѣдах*: *глѣдѣх*, — *глѣдѣ*: *глѣдѣше* могао је довести до *глѣда*: *глѣдѣше*, али је остало *пѣгледѣ*, јер није било тога односа). Наравно, процес разлике акц. аориста простих и сложених глагола није добио дефинитивну форму тим самим што није могао обухватити све глаголске групе, па је, вероватно, остала од групе *и/и* основа тенденција одржавања, сада већ порушеног, система старог акцента аориста. У укрштању ових двеју тенденција — процеса разликовања простог и сложеног глагола и одржавања старог акцента у ком је остала читава многобројна група глаголских категорија, помог-

нута сложеним глаголом у већини категорија—развијао се акц. аориста. Отуд и долази све ово шаренило о ком смо говорили. Озринићки говор, ако је кад и био обухваћен процесом разлике простог и сложеног глагола, уопштио је поново повучен акценат, а много доцније, како смо претпоставили, после дефинитивне замене *ћ* са *ије* и *је*, скратио је дужине¹⁾. С друге стране у противном правцу средњоштокавски говори, пошто је нестало свих разлика у квантитету слога, развили су повлачење акц. аориста у простом глаголу и код групе *и/и* основа, јер је код простих глагола с инфинитивним акцентом на почетку квантитетска разлика задњег слога и била једина разлика између 1 и 3 лица *sing.* аориста и 2 л. *sing.* императива (скраћивање наставка за облик императива код ових глагола свакако је врло старо).

Остали говори су се колебали између ова два правца. На једној страни су попут озринићког (донекле и посавског), или, делимично, и код простих глагола одржавали, или поново уносили старо стање, као што су то чинили у већој мери говори Вукова и Даничићева језика, или као што су то понегде уносили сви новији говори, — а на другој су неки мање, неки више, преносили изједначавање акцента аориста и на сложене глаголе, као што је то последније спровео код *а* основа говор П. и Др. У читавом том процесу акцента аориста трећу фазу претставља баш моменат кад су и сложени глаголи почели примати акц. инфинитива.

Ја ни издалека не сматрам да је питање старог акцента аориста овим близу коначног решења. Ја сам хтео да укажем на извесне чнњенице важне за ово питање. Све претпоставке траже још пунију анализу, и, што је најважније, о свима се мора расправљати у светлости општих питања акцента глагола, као што смо и пре рекли. У каквом је односу био акц. аориста и акц. претериталних партиципа, који, видећемо, некад с аористом чувају посебан акценат, различит и од инфинитива и од презента, од посебне је важности.

¹⁾ Посавски говор је делимично скратио дужине, под утицајем првог лица.

Партицип презента ¹⁾

Партицип презента има обично акценат презента, облика од кога је и постао: *трѣсем*: *трѣсући*: *трѣсти*, ређе има акц. инфинитива, ако је различит акц. презента и инфинитива: *пѣшѣм* — *пѣшући*: *пѣсати*. Тако је и код Даничића, тако је и у овом говору. Али говор Пиве и Дробњака у једном већем броју типова има овај облик са двојаким акценатом: умерени према крају и акценатом презента који налазимо код Даничића. Сви глаголи двосложне и тросложне презентске основе с наставком за основу *ѣ*, *нѣ* или *ѣ*, са старим акценатом на наставку за основу који се преноси на кратак слог према почетку, имају овај двојак акц. у партиципу: акц. презента или акц. наставка партиципа:

пѣкући и *пекући* (*пѣѣм*), *кунући* и *кунући* (*кунѣм*), *зеленѣћи* и *зеленѣћи* (*зелѣнѣм*), *ломѣћи* и *ломѣћи* (*ломѣм*), *трѣѣћи* и *трѣѣћи* (*трѣѣм*), *зовући* и *зовући* (*зовѣм*) итд.

Дан. има акц. презента:

пѣѣм: *пѣкући*, *кунѣм*: *кунући*, *зелѣнѣм*: *зеленѣћи*, *ломѣм*: *ломѣћи*, *трѣѣм*: *трѣѣћи*, *зовѣм*: *зовући*²⁾ итд.

Разлику од Даничићева акц. претстављају понекад глаголи са једносложном основном презента. Овај говор има акц. пренесен са крајњег слога, што би претстављало акц. презента:

мрѣм: *мрући*, *жњѣм*: *жњући*, *шљѣм*: *шљући*.

Дан. има:

мрѣм: *мрући* (113), *цкљѣм*: *цкљѣћи* (158), али: *шљѣм*: *шљући* (181)³⁾.

¹⁾ Пошто смо рекли да у овом говору нема партиципа претерита активног првог, то не можемо говорити ни о његову акценату, али у једином примеру *рѣкѣв*, који смо поменули, акц је почетног слога као и у презенту, док је у Дан. акц. инфинитива: *рѣкѣв* (97).

²⁾ У пјеваљском говору код глагола на *и* редован је овај други наш повучени према крају акценат: *ломѣћи* *ложѣћи* и сл. (Д. зб. III. 170), а томе одговара у Дубр.: *лешѣћи*, *држѣћи*, *лежѣћи* (поред *трѣчући*), и у Прчуњу: *тежѣћи*, *држѣћи*, *трѣѣћи*, али поред: *лешѣћи*, *стојѣћи* (Die Bet., 199).

³⁾ И у пјеваљском говору је: *шљѣћи*, *жњући* и сл. (ibidem).

Сви глаголи с кратким низлазним акцентом на почетном слогу презента имају, као и код Даничића, исти акц. и у партиципу презента:

једѐм: једући, чуѐм: чујући, њдѐм: њдући, шднѐи: шднући мѐљем: мѐљући, вїдїм: вїдећи, гзвїм: гзвѐћи, ндсїм: ндсећи.

Онамо где овај говор нема стари акц. на наставку за основу иза кратког вокала, нема ни двојаког акцента партиципа презента, и онда кад је Даничићев акц. на наставку: *сѐдо-чїм: сѐдочѐћи, срãмошїм: срãмошѐћи* (Дан.: *сѐдо́чїм*, в. горе).

У случајевима које нисмо поменули не мења се, као и у Даничића, акц. презента у овом партиципу: *шрѐсући: шрѐсем, умирѐћи: умирѐм, пїшѐћи: пїшем, пїшајући: пїшãм, чїшајући: чїшãм* итд.

Онамо где у Даничића партицип презента има инфинитивни акц., а не акц. презента, има га и овде:

вãлиши: вãлїм: вãлѐћи (хвалиши), једнãчиши: једнãчїм: једнãчѐћи, животãриши: животãрїм: животãрѐћи.

Партицип претерита : кт. II (радни придев)

Повучен акц. према почетку код оних глаголских типова који немају у овом облику акц. инфинитива показује да је партицип прет. активног II припадао акцентатском систему аориста. У Даничића је у мањој мери него аорист овај облик сачувао свој стари акц. почетнога слога; иако велики број акцентатских типова чува као и аорист старо место акцента (исп.:

оружаши: оружã: дружао—дружãла, (169) òрати: òрã: òрао: òрãла (178), узòрати: узòрã: узòрао (узòрãла), има типова акц. где је парт. претерита II примио акц. инфинитива, док аорист чува свој стари (вјѐнчати: вјѐнчã: вјѐнчао—вјѐнчала (166), глѐдаши: глѐдã: глѐдао—глѐдãла, поглѐдаши: поглѐдã: поглѐдио: поглѐдала 172).

Понегде однос акц. инфинитива = партиципу претерита према акценту аориста = партиципу претерита одговара односу про-

стог и сложеног глагола (исп.: *вјѣнчати*: *вјѣнчѣ*: *вјѣнчала*, — стр. 166 — према: *развјѣнчати*: *рѣзвјѣнчѣ*: *рѣзвјѣнчѣла*), што значи да је сложени глагол и у партиципу боље очувао стари акц. него прости. У овом говору, противно Даничићеву случају, партицип претерита активног II, поред тога што чува стари акц. увек онде где га чува и аорист, чува га у великом броју глагола и онде где га не чува аорист:

ѡрати: *ѡра*: *ѡрѡ* — *ѡрѣла*, *узѡрати*: *узѡра*: *узѡрѡ*:
узѡрѣла и сл.

Навешћемо такве случајеве који показују чување старог акцента у овом партиципу, иако га аорист не чува. Као и код Даничића акц. је на почетку у глагола типа *жѣљѣши* који имају старо *ѣ* промењено у *а*, иако аорист — као што смо видели — нема Даничићев акценат.

П. и Др.:

(Д. 130):

<i>дрѣа</i> : <i>дрѣѡ</i> — <i>дрѣѣла</i>	<i>дрѣѣа</i> : <i>дрѣѣѡ</i> — <i>дрѣѣла</i>
<i>ѡдрѣа</i> : <i>ѡдрѣѡ</i> — <i>ѡдрѣѣла</i>	<i>ѡдрѣѣа</i> : <i>ѡдрѣѣѡ</i> — <i>ѡдрѣѣла</i>
<i>лѣжа</i> : <i>лѣжѡ</i> — <i>лѣжѣла</i>	<i>лѣжѣа</i> : <i>лѣжѣѡ</i> — <i>лѣжѣла</i>
<i>зѣлѣжа</i> : <i>зѣлѣжѡ</i> — <i>зѣлѣжѣла</i>	<i>зѣлѣжѣа</i> : <i>зѣлѣжѣѡ</i> — <i>зѣлѣжѣла</i>
<i>ѡѡја</i> : <i>ѡѡјѡ</i> — <i>ѡѡјѣла</i>	<i>ѡѡјѣа</i> : <i>ѡѡјѣѡ</i> — <i>ѡѡјѣла</i>
<i>уѡѡја</i> : <i>уѡѡјѡ</i> — <i>уѡѡјѣла</i>	<i>уѡѡјѣа</i> : <i>уѡѡјѣѡ</i> — <i>уѡѡјѣла</i>
<i>ѡјѣжа</i> : <i>ѡјѣжѡ</i> — <i>ѡјѣжѣла</i>	<i>ѡјѣжѣа</i> : <i>ѡјѣжѣѡ</i> — <i>ѡјѣжѣла</i>
<i>рѣзѡјѣжа</i> : <i>рѣзѡјѣжѡ</i> — <i>рѣзѡјѣжѣла</i>	<i>рѣзѡјѣжѣа</i> : <i>рѣзѡјѣжѣѡ</i> — <i>рѣзѡјѣжѣла</i>
<i>трѣа</i> : <i>трѣѡ</i> — <i>трѣѣла</i>	<i>трѣѣа</i> : <i>трѣѣѡ</i> — <i>трѣѣла</i>
<i>пѡтрѣа</i> : <i>пѡтрѣѡ</i> — <i>пѡтрѣѣла</i>	<i>пѡтрѣѣа</i> : <i>пѡтрѣѣѡ</i> — <i>пѡтрѣѣла</i>

Видели смо да се код Даничића глаголи типа *ѡрати*: *ѡрѣм* (стр. 178) деле у ствари у три групе. Прва група која у Даничића и у простим и у сложеним глаголима има повучен акц. аориста и парт. прет. акт. у П. и Др. има исти акценатски однос ових облика као и горњи тип: *дрѣжати* — *дрѣжѣм*.

П. и Др.:

Дан.

<i>ѡрати</i> : <i>ѡра</i> : <i>ѡрѣла</i>	<i>ѡрати</i> : <i>ѡрѣ</i> : <i>ѡрѣла</i>
<i>узѡрати</i> : <i>узѡра</i> : <i>узѡрѣла</i>	<i>узѡрати</i> : <i>узѡрѣ</i> : <i>ѡзѡрѣла</i>

<i>зобаши: зоба: зобала</i>	<i>зобаши: зобā: зобала</i>
<i>позобаши: позоба: пџзобала</i>	<i>позобаши: пџзобā: пџзобала</i>
<i>чешаши: чеша: чешала</i>	<i>чешаши: чешā: чешала</i>
<i>рашчешаши: рашчеша: рашчешала</i>	<i>рашчешаши: рашчешā: рашчешала</i>
<i>ждѣрати: ждѣра: ждѣрала</i>	<i>ждѣрати: ждѣрā: ждѣрала</i>
<i>пождѣрати: пождѣра – пџждѣрала</i>	<i>пождѣрати: пџждѣрā: пџждѣрала</i>

Глаголи друге групе Даничићеве, који не мењају акц. у аористу и парт. прет. акт. кад су прости, а мењају га кад су сложени, имају у овом говору Даничићев акц. у парт. прет. акт.:

лагати: лага—лагала, али: налагати: налага: налагала (Дан.: лагати: лага: лагала, али: налагати: налага—налагала), њскати: зајска: зајскала (Дан.: њскати: њска: њскала, али: зајскаши: зајска: зајскала).

У ову групу у овом говору спадају и глаголи: *локати, пџњаши, прѣтати, тѣсати* који код Даничића иду у прву групу (*џрати: џрā — џрала*):

а) <i>локати: лока: локала</i>	Дан: <i>локати: лџкā: лџкала</i>
<i>пџњаши: пџња: пџњала</i>	<i>пџњаши: пџњā: пџњала</i>
<i>прѣтати: прѣта: прѣтала</i>	<i>прѣтати: прѣтā: прѣтала</i>
<i>тѣсати: тѣса: тѣсала</i>	<i>тѣсати: тѣсā: тѣсала</i>
б) <i>полџкати: полџка: полџкала</i>	<i>полџкати: полџкā: полџкала</i>
<i>запрѣтати: запрѣта: зајпре- тала</i>	<i>запрѣтати: зајпрѣтā: зај- прѣтала</i>
<i>затѣсати: затѣса: зајтѣсала</i>	<i>затѣсати: зајтѣсā: зајтѣсала</i>

Глаголи треће групе Даничићеве који, и кад су прости, и кад су сложени, не мењају акц. у аористу и парт. прет. акт., у овом говору имају двојак акц. у парт. прет. акт. кад су сложени, а кад су прости не мењају акц., као и код Даничића:

У Пиви и Дробњаку

грѣкати: грѣкта: грѣктала

*загрѣкта: загрѣктала и зѣ-
грактѣла*

грѣкта: грѣктала

*загрѣкта: загрѣктала: и зѣ-
гроктѣла*

дѣкта: дѣктала

*задѣкташи: задѣктала и зѣ-
дактѣла*

звѣкта: звѣктала

*завѣкта: завѣктала и зѣ-
звектѣла*

пѣкта: пѣктала

*запѣкта: запѣктала и зѣ-
пуктѣла*

рѣкта: рѣктала

*зарѣкта: зарѣктала и зѣ-
роктѣла*

сѣкта: сѣктала

*засѣкта: засѣктала и зѣ-
сиктѣла*

сѣкта: сѣктала

*посѣкта: посѣктали и пѣ-
суктѣла*

ѣкта: ѣктала

*заѣкта: заѣктала и зѣѣк-
тѣла*

ѣктѣла: ѣктала

*заѣктѣла: заѣктѣла и зѣѣк-
ктѣла*

штѣкта: штѣктала

*заштѣкта: заштѣктала и
зѣштѣктѣла*

(Дан. 179):

*грѣкати: грѣкта:
грѣктала*

загрѣкта: загрѣктала

грѣкта: грѣктала

загрѣкта: загрѣктала

дѣкта: дѣктала

(Дан. нема глагола)

звѣкта: звектала

(Дан. нема)

пѣкта: пѣктала

(Дан. нема)

рѣкта: рѣктала

зарѣкта: зарѣктала

сѣкта: сѣктала

засѣкта: засѣктала

сѣкта: сѣктала

пѣсѣкта: пѣсѣктала

ѣкта: ѣктала

заѣкта: заѣктала

ѣкта: ѣктала

заѣкта: заѣктала

штѣкта: штѣктала

заштѣкта: заштѣктала.

(Чини ми се да ће се овако двојак акц. — у мањој мери — чути и код глагола поменути групе *лѣгати: нѣлагѣла* и *на лѣгала, зѣјскѣла* и *зѣјскала* и сл.).

Али ваља напоменути да се свугде у овом акценатском типу акц. партиципа не слаже ни код сложених глагола од истог простог. Тако имамо глагол друге Даничићеве групе *меташти* који кад је сложен — као и примери горе има повучен акц. у примеру: *ѡзмешѡ — ѡзмешала — ѡзмешало*, али је увек:

домешѡ — домешала, намешѡ — намешала, надмешѡ — надмешала, одмешѡ — одмешала, помешѡ — помешала, премешѡ — премешала, примешѡ — примешала, размешѡ — размешала, узмешѡ — узмешала, умешѡ — умешала, надомешѡ — надомешала.

И глаголи типа *оружашти* (Дан.: *оружашти: оружѡ: оружѡла*) кад су прости, у П. и Др. имају инфинитивни акц. у овом партиципу, као и у аористу, а кад су сложени, неки могу повлачити акц. у партиципу: *батинашти: батинала, избатинашти: избатинала* али:

<i>веругашти: веругѡ: веругала</i>	Дан. (169 : вѡругѡ: вѡругѡла
<i>изверугѡ: извѡругала и ѡзверугѡла</i>	<i>ѡзверугѡ: ѡзверугѡла</i>
<i>вијугѡ: вијугала</i>	<i>вѡјугѡ: вѡјугѡла</i>
<i>извијугѡ: извијугала и ѡзвијугѡла</i>	<i>ѡзвијугѡ: ѡзвијугѡла</i>
<i>гомилѡ: гомилала</i>	<i>гѡмилѡ: гѡмилѡла</i>
<i>нагомилѡ: нагомилала и ѡгомилѡла</i>	<i>ѡгомилѡ: ѡгомилѡла</i>
<i>загомилѡ: загомилала (нисам чуо други акц.)</i>	
<i>гребенѡ: гребенала</i>	<i>грѡбенѡ: грѡбенѡла</i>
<i>изгребенѡ: изгребенала и ѡзгребенѡла</i>	(Дан. нема глагола)
<i>давијѡ: давијала</i>	<i>дѡвијѡ: дѡвијѡла</i>
<i>задавијѡ: задавијала и ѡдавијѡла¹⁾</i>	(Дан. нема гл.)
<i>кайша: кѡйшала</i>	<i>кѡйшѡ: кѡйшѡла</i>

¹⁾ Тако и глагол *подавијашти* се.

<i>искайша: искайшала и йска-</i> <i>ишāла</i>	<i>йскаишā: йскаишāла</i>
<i>кобѣља: кобѣљала</i>	<i>кѡбелѣя: кѡбелѣяла</i>
<i>коврѣя: коврѣяла</i>	<i>кѡврелѣя: кѡврелѣяла</i>
<i>заковрѣя: заковрѣяла и зако-</i> <i>врѣяла</i>	(Дан. нема)
<i>искобѣља: искобѣљала и йско-</i> <i>белѣяла</i>	<i>йскобелѣя: йскобе-</i> <i>лѣяла</i>
<i>копрѣя: копрѣяла</i>	<i>кѡпрелѣя: кѡпрелѣяла</i>
<i>ископрѣя: ископрѣяла и йско-</i> <i>прѣяла</i> ¹⁾	<i>йскопрелѣя: йскопрелѣяла</i>
<i>корѹба: корѹбала</i>	<i>кѡрубā: кѡрубāла</i>
<i>окорѹба: окорѹбала и ѡкору-</i> <i>бāла</i>	<i>ѡкорубā: ѡкорубāла</i>
<i>кривѹда: кривѹдала</i>	<i>крѣвудā: крѣвудāла</i>
<i>искривѹда: искривѹдала и йс-</i> <i>кривудāла</i>	(Дан. нема)
<i>крчѹма: крчѹмала</i>	<i>крѣчумā: крѣчумāла</i>
<i>покрчѹма: покрчѹмала и пѡкр-</i> <i>чумāла</i>	<i>пѡкрчумā: пѡкрчу-</i> <i>мāла</i>
<i>обāда: обāдала</i>	<i>ѡбадā: ѡбадāла</i>
<i>разобāда: разобāдала и рāзоба-</i> <i>дāла</i> ²⁾	(Дан. нема)
<i>орѹжа: орѹжала</i>	<i>ѡружā: ѡружāла</i>
<i>наорѹжа: наорѹжала и нāо-</i> <i>ружāла</i>	<i>нāоружā: нāоружāла</i>
<i>перѹта: перѹтала</i>	<i>пѡрутā: пѡрутāла</i>
<i>йсперѹта: йсперѹтала и йсперу-</i> <i>тāла</i> ³⁾	<i>йсперутā: йсперу-</i> <i>тāла</i>
<i>пирлѣта: пирлѣтала</i>	<i>пѣрлитā: пѣрлитāла</i>
<i>испирлѣта: испирлѣтала и йс-</i> <i>пирлитāла</i>	<i>йспирлитā: йспир-</i> <i>литāла</i>
<i>рачѹна: рачѹнала</i>	<i>рāчунā: рāчунāла</i>

¹⁾ Тако и *закопрѣяши* се, гл. кога Дан. нема.

²⁾ Тако и *зобāдаши* се, *одобāдаши* се, *изобāдаши* се, *на-*
обāдаши се, којих глагола Дан. нема.

³⁾ Тако и *заперѹташи* (Дан. нема).

<i>прорачуна</i> : прорачунала и прд- рачунала ¹⁾	<i>прдрачунā</i> : прдрачу- нāла
<i>решѣта</i> : решѣтала	<i>рѣшетā</i> : рѣшетāла
<i>изрешѣта</i> : изрешѣтала и ѡзрешѣ- шетāла	<i>ѡзрешетā</i> : ѡзрешет- тāла
<i>сигура</i> : сигурала	<i>сѡгурā</i> : сѡгурāла
и сѡгура: сѡгурāла (у другом значењу)	
<i>осигура</i> : осигурала и дсигурāла	<i>дсигурā</i> : дсигурāла
<i>посигура</i> : посигурала и пдсигу- рāла	
<i>тестѣра</i> : тестѣрала	<i>тѣстѣрā</i> : тѣстѣрāла
<i>истестѣрā</i> : истестѣрала и ѡстестѣрāла	(Дан. нема)
<i>тешура</i> : тешурала	<i>тѣтурā</i> : тѣтурāла
<i>дошешура</i> : дошешурала и дѡ- шетурāла	<i>дѡшетурā</i> : дѡшету- рāла
<i>чепрка</i> : чепркала	<i>чѣпркā</i> : чѣпркāла
<i>зачепрка</i> : зачепркала и зāче- пркāла	<i>зāчепркā</i> : зāчепр- кāла
<i>черупа</i> : черупала	<i>чѣрупā</i> : чѣрупāла.
<i>ишчерупа</i> : ишчерупала и ѡшче- рупāла	<i>ѡшчерупā</i> : ѡшчеру- пāла.

Можда ће се чути још који глагол ове групе, који нисам поменуо, с оваквим акцентом, а има их од ових које сам забележио таквих да им је овај други акц. врло редак,—поред оних код којих ће се чути чешће. Овој групи још додајмо гл. *салицати*: *салица*: *салицала* (Дан. нема простог глагола), а слож. *насалицати*: *насалица*: *насалицала* и *нāсалицāла*, — и глаг. *пријушкати*: *пријушкала*, слож. *испријушкати*: *испријушкала* и *ѡспријушкāла* (*пријушак* = *приушак*).

Глаголе типа *вјенчати*, кад су сложени, с обзиром на парт. претерита акт. II можемо у овом говору поделити на три групе. Прво су сложени глаголи који редовно имају — као и у Даничића—повучен акц. у овом облику, затим једна

¹ Тако и *за*, *-из*, *-раз*, *-урачуна*ти (Дан. нема)

већа група оваквих глагола поред обично повученог може ређе имати и неповучен акц. и, најзад, трећу групу чине глаголи који и кад су сложени, остају с инфинитивним акцентом. Поделићемо на ове три групе све глаголе Даничићеве, поменуте под овим типом, изостављајући оне који се не чују у овом говору, (— узимаћемо, наравно, само по један сложени као пример и за остале сложене од истог глагола):

- а) *ба̀цати: ба̀ца: ба̀цала, — разба̀ца: ра̀збаца̀ла*
бу̀сати: бу̀са: бу̀сала, — побу̀са: по̀дбуса̀ла
гру̀шати: гру̀ша: гру̀шала, — угру̀ша: у̀груша̀ла
крѐпати: крѐп: крѐпала, — покрѐпа: по̀крепа̀ла
мо̀тати: мо̀та: мо̀тала, — намо̀та: на̀мота̀ла
пѐтљати: пѐтља: пѐтљала, — зашѐтља: за̀петља̀ла
пиртљати: пиртља: пиртљала, — попертља: по̀пертља̀ла
цр̀вати: цр̀ва: цр̀вала, — уцр̀ва: у̀цва̀ла
чѝтати: чѝта: чѝтала, — прочѝта: про̀чита̀ла
ћешати: ћеша: ћешала, — рашићеша: ра̀шћеша̀ла
чу̀нати: чу̀на: чу̀нала, — ишчу̀на: ѝшчупа̀ла
шѐгати: шѐга: шѐгала, — прешѐга: прешега̀ла
- б) *бр̀зати: бр̀за: бр̀зала, — забр̀за: за̀брза̀ла и забр̀зала*
бу̀јати: бу̀ја: бу̀јала, — узбу̀ја: у̀збуја̀ла и узбу̀јала
ва̀рдати: ва̀рла: ва̀рдала, — нава̀рда: на̀варда̀ла и нава̀рдала
вјенча̀ти: вјенча: вјенчала, — развјенча: ра̀звјенчала и развјенчала
врнча̀ти: врнча: врнчала, — наврнча: на̀врнча̀ла и наврнчала
вѐрмати: вѐрма: вѐрмала, — повѐрма: по̀вермала и повѐрмала
га̀мба: га̀мбала, — зага̀мба: за̀гамба̀ла и зага̀мбала
гла̀са: гла̀сала, — изгла̀са: ѝзгласа̀ла и изгла̀сала
гу̀жва: гу̀жвала, — изгу̀жва: ѝзгужва̀ла и изгу̀жвала

дѣбља: дѣбљала, —	одѣбља: одѣбљала и одѣбљала
дѣвља: дѣвљала	подѣвља: подѣвљала и подѣвљала
јача: јачала, —	надјача: надјачала и надјачала
јѣдра: јѣдрала, —	најѣдра: најѣдрала и најѣдрала
клија: клијала, —	проклија: проклијала и проклијала
кључа: кључала, —	закључа: закључала и закључала
ковча: ковчала, —	заковча: заковчала и заковчала
кра: крајала, —	накра: накрајала и накрајала
крџа: крџала, —	накрџа: накрџала и накрџала
куља: куљала, —	покуља: покуљала и покуљала
курва: курвала, —	прокурва: прокурвала и прокурвала
ланда: ландала, —	уланда: уландала и уландала
љевина: љевинала, —	прољевина: прољевинала и прољевинала
мекша: мекшала, —	намекша: намекшала и намекшала
рђа: рђала, —	зарђа: зарђала и зарђала ¹⁾
рига: ригала, —	изрига: изригала и изригала
риља: риљала, —	дориља: дориљала и дориљала
свјѣшта: свјѣштала, —	освјѣшта: освјѣштала и освјѣштала
сѣдла: сѣдлала, —	осѣдла: осѣдлала и осѣдлала
сѣка: сѣкала, —	посѣка: посѣкала и посѣкала
штѣнта: штѣнтала, —	заштѣнта: заштѣнтала и заштѣнтала

¹⁾ Али само *порђала*.

трпа: *траала*, — *затрпа*: *зѣтриѧла* и *затр-*
пала
узда: *уѣдала*, — *заузда*: *зѣуздѧла* и *зауѣдала*
и слож. *разгрѧна*: *рѧзгрѧнѧла* и *разгрѧнала*¹⁾, *учѣста*: *уѣ-*
стѧли и *учѣстала*.

в) *блѣста*: *блѣстала*, — *заблѣста*: *заблѣстала*
брѣља: *брѣљала*, — *забрѣља*: *забрѣљала*
врѣља: *врѣљала*, — *проврѣља*: *проврѣљала*
гѣцати: *гѣца*: *гѣцала*, — *разгѣца*: *разгѣцала*
грѣцати: *грѣца*: *грѣцала*, — *догрѣца*: *догрѣцала*
дѣљаши: *дѣља*: *дѣљала*, — *одѣља*: *одѣљала*
жрѣнати: *жрѣна*: *жрѣнала* *пожрѣна*: *пожрѣнала*
ѣмати: *ѣма*: *ѣмала*, — *зѣйма*: *зѣймала*
крѣцати: *крѣца*: *крѣцала*, — *окрѣца*: *окрѣцала*²⁾
крѣљаши: *крѣља*: *крѣљала*, — *закрѣља*: *закрѣљала*
лѣњаши: *лѣња*: *лѣњала*, — *олѣња*: *олѣњала*
лѣстати: *лѣста*: *лѣстала*, — *пролѣста*: *пролѣстала*
мѧњкати: *мѧњка*: *мѧњкала*, — *помѧњка*: *помѧњкала*
мѣдрати: *мѣдра*: *мѣдрала*, — *омѣдра*: *омѣдрала*
рѧжњати: *рѧжња*: *рѧ-* *изрѧжња*: *изрѧжњала*
жњала, —
свѣлаши: *свѣла*: *свѣлала*, — *исвѣла*: *исвѣлала*
ујати *уја*: *ујала*, — *зауја*: *заујала*.

Од оних глагола овога типа који су сложени само у употреби првој другој и трећој групи припадају:

а) *обѣћати*: *обѣћа*: *ѣбећѧла*
облѧкшати: *облѧкша*: *ѣблѧкшѧла*
залѣћати: *залѣћа*: *зѣлѣћѧла*
пѣшилѣћати: *пѣшилѣћа*: *пѣшѣлѣћѧла*
расѣлѣћати: *расѣлѣћа*: *рѧсѣлѣћѧла*
дѣчѣпати: *дѣчѣпа*: *дѣчѣпѧла*
учѣстѣпати: *учѣста*: *уѣчѣстѧла*³⁾

¹⁾ У буквалном значењу обичан је први акц., а у пренесеном, кад реч значи причати много, китити у причању, редован је други.

²⁾ У Дан. и *крѣћати* и *крѣцати*.

³⁾ Можда и *учѣстала*.

- б) *забулаши: забула: зѣбулѧла и забулала*
извѣшчати: извѣшча: ѡзвѣшчѧла и извѣшчала¹⁾
углѧчати: углѧча: ѡглѧчѧла и углѧчала
раскрѡпнати се: раскрѡпна: рѧскруинѧла и раскрѡпнала
- в) *изѧнђати: изѧнђа: изѧнђала*
заврѡтати: заврѡта: заврѡтали
освјѣтлати: освјѣтлѧ; освјѣтлала
ослѧчати: ослѧча: ослѧчала
отѧљаши: отѧља: отѧљала
истѧнчати: истѧнча: истѧнчала
отшјѣшњати: отшјѣшња: отшјѣшњала.

Ја сам забележио ове акценте онако како се обично чује, а биће могуће да ове границе између ових група сасвим строго не стоје, — да понеки од ових глагола прве и треће групе може припадати и другој — где је право колебање. У Даничића сви ови глаголи и прве, и друге, и треће наше групе имају само кад су сложени повучен акц.: *бацаш и бацаѧ; бацала, разбацаши: рѧзбацаѧ; рѧзбацаѧла, брзати: брзаѧ; брзала, забрзати: зѧбрзаѧ; зѧбрзаѧла, блѡстати: блѡстѧ; блѡстала, заблѡстати: зѧблѡстѧ; зѧблѡстѧла* (стр. 166—168)²⁾.

Редовно је повучен акц. у овом облику, и код простих, и код сложених глагола типа *кѡвати* и *смѡјати се* (Д. 187—7):

кѡва: кѡвѧла, закѡва: зѧковѧла, бљѡва: бљѡвѧла, побљѡва: пѡбљѡвѧла, кљѡва: кљѡвала; прокљѡва: прѡкљѡвѧла, пљѡва: пљѡвѧла, упљѡва: упљѡвѧла, снѡва: снѡвѧла, наснѡва: нѧснѡвѧла, шрѡва: шрѡвѧла, отшрѡва: отшрѡвѧла, сѡвати (Д. 192, — исѡвати): сѡва: сѡвѧла.

У Даничића је такође редовно повучен акц.: *кѡвѧ: кѡвѧла, зѧковѧ: зѧковѧла.*

¹⁾ Дан.: *извѣшчати*.

²⁾ У поцерском говору је редовно повучен акц. у овом облику, и у простих, и у сложених глагола: *читати: читѡ — читѧла; прѡчишо — прѡчитѧла* (Моск. 79). У Решетаровим говорима је уопште више изједначавања акцента овог облика с акцентом инфинитива него у Даничићеву језику код већине глагола а инф. основа (Die Betonung, 174—6).

Глаголи *обасјати* (*обасати*) и *саздати* имају у парт. прет. акт. II акц. на почетку: *обасја: обасјала, сазда: саздала* ¹⁾, док је у Даничића обрнут однос акцента аориста и овог облика: *обасја: обасјала, сазда: саздала* (Л. 171) Остали слични глаголи имају, као и код Даничића, акц. инфинитива: *засала, разасала, отишла* и сл.

Према партиципу *врџо* од глагола *врјјети* у II. и Др. чујемо *врџ* (где је *о* морало бити дуго — од *врхао*). Међутим имамо и *оврџо*, — са дужином на *о*. Вук има *врхао* и *оврхао*. а Даничић је мислио да је то погрешка, место *врхао* и *оврхао* и да је то дошло отуда што је ту тешко разабрати акц. зато што су три вокала заједно (стр. 92). Међутим, биће вероватније да је Вук чуо тај акценат и да је обичан и у осталим јужним говорима као што га налазимо у овоме говору.

Глаголи прве врсте, који се у инфинитивном акценту могу разликовати од Даничићевих примера, имају, с једне стране, као и у аористу, Даничићев акц: *трѣсла, вѹкла* (*трѣсти: трѣсок, вѹћи: вѹкок*); *оплѣла, изрѣкла* (*оплести: оплѣток, изрѣћи: изрѣкок*), а, с друге стране, глаголи сложени од *ићи* могу имати двојак акц. *отишла* и *отйшла, обишла* и *обйшла* према *отйћи* и *отйћи, обйћи* и *обйћи*.

Они глаголи који у инфинитиву могу и имати и немати дужину на претпоследњем слогу, кад у акт. партиципу претерита имају инфинитивни акц. могу такође имати или немати ту дужину:

кѹкала или *кѹкала*, према *кѹкати* или *кѹкати*;
ијѣвала или *ијѣвала*, према *ијѣвати* или *ијѣвати*;
трѣнула или *трѣнула*, према *трѣнути* или *трѣнути*;
сѣгнула или *сѣгнула*, према *сѣгнути* или *сѣгнути*;
кѹћила или *кѹћила*, према *кѹћити* или *кѹћити*;
мрштила или *мрштила*, према *мршити* или *мршити*.

У осталих глагола акц. парт. прет. акт II нема разлике од Даничићева акц. тога облика, уколико се поједини глаголи не разликују акцентом инфинитива код Дан. и у овом говору.

¹⁾ Вероватно под утицајем сложених глагола од *дати: удати, продати*, — изгубило се овде осећање основе *сѣдати* (*сѣдала* према *удала* и сл.).

Партицип претерита пасивни

Партицип претерита пасивног се различито понаша по акценту према осталим глаголским облицима. Као облик који се изводи од инф. основе, има некад и акц. инфинитива: *рѣћи: рѣчѣм: рѣчен* (Д. 86). Али је обичнији акц. презента, кад се као овде разликује акцентом презент од инфинитива: *започѣши: започнѣм: започѣш* (Д. 109—110), *врнути: врнѣм: врнут* (Д. 116—117), *ишати: иштѣм: иштѣн* (Д. 158—9), *бациши: бацишѣм: бачен* (Д. 132), *нѣсиши: нѣсѣм: нѣшѣн* (Д. 142) итд. Некад овај облик има повучен акц. заједно с аористом и парт. прет. акт II у Даничићеву језику, а без аориста у овом говору: Дан. 169: *оружаши: оружѣм: оружѣ: оружѣла: оружѣн*, итд. Затим имамо случајеве где се овај облик издваја својим акцентом од осталих, и код Даничића, и у овом говору: *чуши: чушѣм* (овде *чуѣм*): *чувѣн — чувѣна* (Д. 101) итд. Најзад у П. и Др. у поменутих случајевима кад се имперфекат издваја својим акц. од презента, инфинитива и аориста, партицип прет. пасива са активним партиципом претерита и са имперфектом чини једну акценатску групу облика:

куповѣк: куповѣла: куповѣн, према *куповѣши: купуѣм: куповѣк* (Дан. 129: *куповѣши: купуѣм: куповѣх*, према: *куповѣ: куповѣла: куповѣн*) итд.

У Пиви и Дробњаку сви завршени овог партиципа су дуги, изузев завршетка *ен: пѣчѣн, нѣшен, грѣђѣн* и сл. У томе се овај говор разликује од Даничићева језика само код глагола који имају партицип са завршетком на *уш* иза дугог слога, у ком случају Дан. нема дужине. Овде је дакле:

дрнути: дрнут, искрѣнути: искрѣнут, стѣкнути: стѣкнут, помѣнути: помѣнут, уштинути: уштинут и сл.

Дан. има:

дрнут, искрѣнут, стѣкнут, помѣнут, уштинут и сл.

Дужину у овом случају има и пљеваљски говор (Руж. 176), док у поцерском налазимо опште скраћивање дужина у овом облику иза дугог низлазног акцента и неакцентованих дужина (Моск. 80).

Остаје нам да поменемо појединачно неколико глаголских типова где се у овом партиципу разликује акц. овог говора од акцента Даничићева. Интересантно је то што видимо у П. и Др. померање акцента према крају у ж. и ср. р. и скраћивање кореновог вокала у сва три рода код глагола типа *трѣсти*: *трѣсѣм* (Д.: *трѣсти*: *трѣсѣм*):

вӯћи: *вучен* — *вучѣна* — *вучѣно*, *привӯћи*: *привучен* — *привучѣна* — *привучѣно*; *шӯћи*: *шучен* — *шучѣна* — *шучѣно*; *ушӯћи*: *ушучен* — *ушучѣна* — *ушучѣно*; *врїјећи*: *вршѣн* — *вршѣна* — *вршѣно*, *овријећи*: *овршѣн* — *овршѣна* — *овршѣно*; *трѣсти*: *трѣсен* — *трѣсѣна* — *трѣсѣно*, *їстрѣсти*: *їстрѣсен* — *їстрѣсѣна* — *їстрѣсѣно*; *обӯћи*: *обучен* — *обучѣна* — *обучѣно* и сл.

Изузетак чини глаг. *мѣсти*: *мѣшем* и сложени:

мѣсти: *мѣшен*; *зámѣсти*: *замѣшен* — *замѣтена* — *замѣтено*; *пòдмѣсти*: *подмѣшен* — *подмѣтена* — *подмѣтено*, *рáзмѣсти*: *размѣшен* — *размѣтена* — *размѣтено*.

Појаву овог померања акцента и скраћивања дужине налазимо и у Дубровнику (*Die Betonung* 187). У Даничића је у свих оваквих глагола ' на кореновом вокалу:

вӯћи: *вучен* — *вучѣна* — *вучѣно*, *шӯћи*: *шучен*, *зашӯћи*: *зашучен*, *трѣсти*: *трѣсен* — *трѣсѣна* — *трѣсѣно*, *їстрѣсти*: *їстрѣсен* итд.

Глаголи типа *лòмѣти*: *лòмѣм* имају, као и у Даничића, повучен акц. у овом партиципу (*лòмѣн*), али изузетак чине гл. *крѣсти* и *чињѣти*. Први, кад је прост, има акц. инфинитива: *крѣшен*, који се у женском и средњем роду помера према крају: *крѣшѣна*: *крѣшѣно* (одр. вид прид.: *крѣшенѣ* — *крѣшенѣ* — *крѣшенѣ*), док сложени имају, као и у Даничића: *закрѣшен*, *пòкрѣшен*, *укрѣшен*, и сл. Други има акц. инфинитива — са реченим померањем у ж. и ср. роду — и кад је прост и кад је сложен:

чињѣн — *чињѣна* — *чињѣно*, *зачињѣн* — *зачињѣна* — *зачињѣно*, *начињѣн* — *начињѣна* — *начињѣно*, *овчињѣн* — *овчињѣна* — *овчињѣно*, *учињѣн* — *учињѣна* — *учињѣно*

(прид. у одр. виду: *чињенӣ* — *чињенā* — *чињенѡ*, *начињенӣ* — *начињенā*: *начињенѡ*).

Ружицић у пљеваљском говору бележи и овај акц. оба ова глагола, али у првом *крштен* бележи поред Даничићева *крштен* (Руж. 182).

По Даничићеву мишљењу треба да буде од глагола *жѣлѣши* овај партицип: *жѣлен* — *жѣленā* — *жѣленѡ*, а прид. одр. вида: *жѣлен̄ӣ* — *жѣленā* — *жѣленѡ*. У овом говору: је *жѣлен* — *жѣлена* — *жѣлено*, а тако и прид. одр. в.: *жѣлен̄ӣ* — *жѣленā* — *жѣленѡ*. Тако је и у поцерском говору (Моск. 81)¹⁾.

У придевској употреби овога партиципа одређени вид углавном се слаже с неодређеним. Код поменутог случаја типа глаг. *шрѣшти* и др. одређени вид има акц. мушког рода: *вучен̄ӣ*, *довучен̄ӣ* и сл. У имену места *Ћрāн̄ӣ Дѡ* чува се, чини ми се, ранија разлика акцента одређеног вида према неодређеном (исп. *ѡрāн* — *ѡрāна* — *ѡрāно*: *ѡрāн̄ӣ*).

Додатак акценту глагола

У причању презент глагола казати, кад се понавља у управном говору, често скраћује основни вокал и губи акценат: *кажѣ...* *кажѣ...* То бива ређе и с глаголом *причати*, а тако и презент *вѣљу* у том случају губи акценат:

... *причā* да тāмо нѣмā кйшѣ; нѣмѡј ти, *вѣљу*, да се сā млѡм ругаш; није, *кажѣ*, није почивѡ.

Презент са почетним акцентованим слогом преноси акценат на свезу да само код глагола *виђѣши*, *јѣсти*, *ићи*:

дā оћеш, *дā оће*, *дā видѣм*, *дā виш*, *дā едѣм*, *дā едѣ*, *дā идѣм*, *дā идѣш*²⁾.

Такво је преношење и уз помоћни глагол *јесам* кад се јавља у скраћеном облику:

¹⁾ Московљевић је погрешно забележио Даничићев акц. мушког рода *жѣлен* место *жѣлен̄ӣ* (тако је у издању од 1925).

²⁾ Leskien у својој граматичи бележи и: *дā шрѣбā*. (Gram. der serb.—kroat. spr., 198).

да сам Бђг дѢ тѢ учинила; да си, нѣ би се кајѡ; да е такѡ бѣло, вѡљела бик.

Ово је само у оваквим значењима иреалне погодбе и неке врсте опатива. На речцу *што* и *шта* у упитним и релативним реченицама (ређе у овим последњим) преноси се акценат са скраћених облика помоћних глагола (иако ове речи немају самосталног акцената), — ово бива кад речца *што* односно *шта* није наглашена:

штà (j)е (али наглашено: *штà е*): *штà бѣ*; *штò љу*, *јàдна*; *штà ћеш ми*; *штà бидѣ*. —

Али у множини уз скраћене облике глагола *биши* не може бити овакав акц., док једнако долази кад имамо глаг. *хшеши*: *штà ћемо му*; *штà ћете*, сѹдбина. Овако, се односи *што* и *шта* и уз презент глагола *марити* и *рећи*: *штò мàрѣ*, *штà речѣш* (ваљà сàд штà речѣш). Да је ово нова и, вероватно, локална појава, види се из тога што је преношење ново и онамо где бисмо могли очекивати, према преношењу на друге проклитике, стари акценат: *штà бѣ*, према *нѣ бѣ*.

АКЦЕНАТ ПРИЛОГА

Заменички прилози, као што се види из примера горе, имају по који пут двојак акценат ва исти облик: *ѡдалѣ* и *ѡдàлѣ*, *ѡвудà* и *ѡвудà* и др.

Придевски прилози на *ѡ/е*, како се може видети из примера које смо наводили уз придеве, имају често стари акц. на почетном слогу, и онда кад би се очекивао други какав акц. Испореди горе:

нàголо, *нàшироко*, *вѣсоко*, *нàмршво* (према старом: **голд* **високѡ*, **мършвѡ*, и сл.).

Занимљиво је што поред *вѣсоко*, *дѹбоко* и слично ипак имамо у примеру *долѣко* (*далѣко*) очуван стари придевски акц. краја речи (исп.: *висѡко*: *вѣсокѡ*, *далѣко*: *дàлекѡ*). Овај паралелизам имамо у прилозима: *мѣрно*, *рѹжно* поред *смијѣшино* и *стрàшно*.

Овде је, истина то двојство разумљивије, јер у ствари у данашњем типу придева *гѡрак* — *гѡрка* — *гѡрко*: *гѡркѣ* имамо, како изгледа, два стара типа¹⁾: с акцентом на крају у неодређеном виду и с акц. на почетку. Да је придев *мѣран* — *мѣрно*: *мѣрнѣ* имао стари акц. на почетку у м. и ср. роду, видели смо по сличним примерима у дубровачким и чакавским говорима где се задржала разлика између мушког и средњег рода, с једне, и женског рода, с друге стране.²⁾ За овај придев, специјално, о старом акценту на почетном слогу имамо доказ и у одричном облику придева и прилога: *нѣмѣран* и *нѣмѣрно*.

Интересантно је и то што се, поред чешћег уопштавања код придевских прилога акцента почетног слога, тако да се тешко гдегде могу наћи старији односи придевског акцента који би томе одговарали, — ипак доста лепо чува ново преношење код прилога од старог типа **стѡръ* — **стѡро*: **стѡръи*, а често му опет одговара акцентат средине речи прилога од старог типа: *богѡшь* — *богѡшо*: *богѡшьи*³⁾. Тако имамо:

дѡго: *зѡдуго*, *мѣло*: *нѣмѣло*, *пѣно*: *пѡшпѣно*, *здрѡво*: *нѣздраво* (*здрѡв*: *здрѡвѣ*), *зрѣло* — *нѣзрело*, *мѡло*: *идмало* (исп. *мѡлѣ*), *прѡво*: *зѡправо*, *нѣправо* (*прѡв* — *прѡвѣ*), *спѡро* — *нѡстаро* (*стѡр*: *стѡрѣ*; **стѡръ*: **стѡръи*), *зѡрана*: *рѡно* (*рѡнѣ*)⁴⁾; *богѡшо*, *рѣаво*, *лѣкаво*.

Познат је такав акц., који опет чува старије стање акцента придева, у прилогу: *дѡбро*. У Вука је, уколико је бележено акц. прилога оваквог порекла, већином акцентат средњег рода придева, док се пљеваљски, поцерски и Решетарови говори углавном, слажу с говором Пиве и Дробњака.

¹⁾ Исп. у чак.: *jādan* — *jadnā* — *jātno*: *jādnī* и *kratāk* — *krātkā* — *krātkō*: *krātkī* (Акц. студије, 32).

²⁾ Исп. још у чак. *mīrnā* — *mīrno* (ibid.).

³⁾ Исп. Белић, ор. cit. 145.

⁴⁾ Испореди о оваквим придевима код Белића, Акц. студ. 19—22, 27, 43, 141.

Придевски прилози на *скѣ* (*ьскѣ*) имају некад акценат почетног слога и онда кад је акц. придева на ком другом слогу, али у већини случајева слаже се акц. оваквих прилога с акценатом придева, с тим што код прилога увек изостаје дужина крајњег слога. Имамо:

зѣчки, *љуцкѣ* (а прид. *љуцкѣ*), *свѣјскѣ*, *мушкѣ* (прид. *мушкѣ*), *жѣнскѣ* (прид. *жѣнскѣ*), *гѣспѣцкѣ* (*гѣспѣцкѣ*, прид.), *џандарскѣ* (прид. *џандарскѣ*), али: *лѣповскѣ*, *пѣповскѣ*, *зѣконскѣ*, *ѧпѣстѣлскѣ* итд.

У Вука налазимо поред примера без дужине — *мушкѣ*, *ѧпѣстѣлскѣ*, и примере с дужином — *пѣскѣ*, *зѣчкѣ*. Без дужине су ови прилози и код Решетара, а у поцерском говору су увек овакви придевски прилози с дужином *срѣпскѣ*, *љуцкѣ*, *свѣњскѣ* (Моск. 103). Примери редовно без дужине у П. и Др. потврђују Решетарово мишљење да су Вукови примери без дужине правилни и да се може веровати да је без дужине био и старији прилошки облик¹⁾.

Као и у поцерском говору налазимо овде према: *јѣтрѣс*, *љѣштѣс*, *прѣљѣштѣс* и *дѧнѧс*, *нѣћѧс*, *вечѣрѧс*, *јесѣнѧс* (Моск. 104), али овде као акценатски дублет, поред Вукова: *дѧнас*, *нѣћас* (овде обичније *нѣћес*), *вечѣрис*, *јесѣнас*.

Овде ћу навести примере из Вукова речника који се у Пиви и Дробњаку друкчије акценатују. Поделићемо најпре прилоге на двосложне и вишесложне.

а) *Двосложни прилози*. Место Вукова акцената прилога *брже*, *дѧвно* овде имамо *брже* и *дѧвно*. В. има *зѧлуд* и *нѧвлѧш*, — а овде је *зѧлуд* и *нѧвлѧш*. (у Вукову речнику није акценатовано *залуду*, — овде *зѧлуду*).

Вукову *нѧкан* одговара овде *нѧкѧн*. Овде је *бѧрем* и *бѧгме* (каткад и *бѧгме*), — у В. *бѧрем* и *бѧгме*. Место Вукова *дѧвлѣ* овде је *дѧвлѣ*²⁾, а место *лѧни* овде је *лѧни*. У П. и Др. је *ѧпѣш*, *ѧвѣс*, — В: *ѧпѣш*, *ѧвѣс*. Место Вукова *кѧрли*, овде је *кѧрли*, а место *пѧчек* редовно је *пѧчек*; место *ѧвѧр* овде је *ѧвѧр* (*ѧвѧр*). Овде се увек чује *шѧмѧн*, с непренесеним

¹⁾ Die Betonung, 138-9.

²⁾ У Горњој Крајини *дѧвлѣ* и *дѧшлѣ*, поред *дѧшлѣ*.

акцентом (*шаман си дошд у згодан час*), место Вукова *шаман*. Имамо *љдкѣ*¹⁾ м. *љдкѣ*. Овде је *свудā*, а у В. *свудā*.

Тросложни и вишесложни прилози. Кратки узлазни на почетном слогу имају: *кѡкѡшкѣ*, *на̀сумицѣ* и *нѐотицѣ*, — у Вука: *кѡкѡшкѣ*, *на̀сумицѣ* и *нѐотицѣ*. Кратки низлазни на почетном слогу и са дужином на задњем је *вāјкадā* — у В.: *вāјкāдā*; према Вукову *индѣвѣн*, овде чујемо *на̀индѣвѣн* У П. и Др. " на почетном и дужину и на претпоследњем слогу имају: *бѣзобвāркѣ* и *бѣзобвāрцѣ*, према Вукову ` на претпоследњем слогу: *бѣзобвāркѣ* и *бѣзобвāрцѣ*; место Вукова *изнѐбуха*, овде је *изнѐбуа*; место *непрѣстано* овде *нѐпрѣстāно*. Овде је *оштримицѣ*, *бѡдимѣцѣ*, а у В.: *оштримицѣ*, *бѡдимѣцѣ*. Овде је *повдвдāн*, — В. *повдвдāн*; затим, *пѡздугѡ* — у В. *пѡздугѡ*; овде: *заввāр*, *сѡвише*, — у В.: *узаввāр* *сѡвише*. Поред Вукова акцента *онома̀дне* Маретић има и *онома̀дне*²⁾, а у П. и Др. је и *онома̀дне* и *онома̀дне* (без Маретићеве дужине). Поменули смо: *ѡдолѣ*, *ѡдāлѣ* и *ѡдāлѣ*; *ѡшолѣ*, *ѡшалѣ*, **ѡшāлѣ*; *ѡндолѣ*, *ѡндāлѣ* и *ѡндāлѣ*, — у В. је: *ѡдолѣн*, а *ѡдāвлѣ*, *ѡдāвлѣ* и *ѡдāвлѣ*; *ѡшолѣн*, *ѡшалѣ* (*ѡдāшлѣ*, *ѡдāшлѣ* и *ѡдāшлѣ*), *ѡдāнлѣ* и *ѡдāлѣ*. У П. и Др. је *ѡлѣ* (као и у Прчању *ѡлѣк* и у Озр. *ѡлѣ*)³⁾, — у В. *ѡлѣ*. Затим, *ѡѣнѣ* (ѣфтино), — у В. *ѡѣнѣ* (комп. је и овде као и у В. *ѡѣње* и *ѣње*). У прилозима је суперлативно *нај* кратко:

на̀јвише, *на̀јарије*, *на̀јпошлѣ* (и *на̀јпошлѣ*), — В :
на̀јвише, *на̀јарије*, *на̀јпошлѣ* (и *на̀јпошлѣ*),

али је и овде *дугѡ нај* у прилогу *на̀јлак* (и *пѡна̀јлак*) и *на̀јприје* (мало пре).

Компаративни прилози *брѣже*, *бѡлѣ*, *ма̀ње*, *више* и сл. немају дужине на другом слогу у једном делу овога говора, али у селима према североистоку је редовно дуги слог с дужином: *брѣже*, *бѡлѣ*, *ма̀ње*, *више* (Његовођа и Врела у Шарацнима). Разлика у неакцентованим дужинама је код прилога: *ѡстѣја* и *пѡтрѡбушкѣ*, према Вукову: *ѡстѣја* и *пѡтрѡбушкѣ*. Ву-

¹⁾ И у Г. Крајини *љдкѣ* (108).

²⁾ Jezični savjetnik, Zagreb, 1924 (Маретић је, чини ми се погрешно навео Вуково *ОНОМА̀ДНЕ*: у речнику нема дужине последњег слога).

³⁾ Die Betonung, 124.

кови изрази *брже бдље, гдје му драго; наште срца* имају посебно акцентоване речи, а у П. и Др. ови изрази су акценатски сливени у једну целину: *бржебоље, ђемудраго, наште-срца*, — са акцентом последње речи.

Прилози, ако се изузму прилошке партикуле, стојећи уз глаголе, придеве и прилоге, по природи своје функције у реченици, — показујући обично нешто ново о глаголу. придеву и прилогу, често носе и реченични акценат, а кад то и није, обично су опет акцентовани у реченици. Али неки прилози, ако су без реченичног акцената, радо долазе без акцената уопште. Н. пр. прилог *мало*, употребљен уз партитивни генитив именице, скоро увек губи акценат:

*мало брашна, мало воде, мало шећера, мало вуне,
мало сира* и сл.

Овај прилог често и уз глаголе, придеве и прилоге нема акцената:

*одок да мало поседим, да га мало препанем; да
ти мало присијем; мало бдљи; мало богашћ; мало
више, мало мање, мало левше* и сл.

Радо долазе без акцената неки прилози за место:

*гор' у пољу; горе на брду; дољ' у кући; доље по(д)
стајом; дђ' у колиби; шћ у страни; шам' у при-
сбју; неђ' у планини; онђ' у житу* и сл.

Прилози *добро* и *здравио* у поздравним изразима остају без акцената (разумљиво је ту губљење нагласка, јер изрази добијају помало карактер сложенице):

*добро дошд; добр' уранијо; здравио сванд; здрав
уранијо; здравио бјјо, ти ћеш наћ рада.*

РЕЧНИК

Забележене су оне речи које су у овом раду ¹⁾ у примерима говора Пиве и Дробњака употребљене, а којих нема Вуков речник (државно издање) — нема их у оном значењу у ком се налазе у нашим примерима, или их нема уопште. — За ову речничку грађу употребљени су још и речници: *Ивековић-Брозов (Iv.-Br.)*, *Југосл. Академије зн. и умј. (Rj. A.)* и *Речник косовско-мешоховског дијалекта* од Гл. Елезовића (*Ел*). Уколико се поједине речи налазе у ком другом од ових речника, а нема их Вуков, напоменуто је.

Ајрсуз-а, т (тур.), несташко, штеточиња: дѡшб онѧ ајрсуз дѡнас, пѧ ми свѧ по кући полѡмијо; ђѧца су му вѧлики ајрсузи; ѡнѡ е ајрсуз јѧдан, нѧ мореш му нѧшта. (В. нема речи).

акѡбѡгдѧ (ако Бог да) — прилошки израз: 1) у значењу које има несливен израз: ѡ ѡлету ѡемо, *акѡбѡгдѧ*, чувати заједно ѡвце; 2) = куда: *Акѡ-бѡгдѧ?* — Идѧм у планину. (В. нема)

амѡзгѡ (сложеница од *ѧмо ѡзгѡ*), adv. Викне се тако, кад се оре, волу, горњем у бразди, кад се хоће да во иде право браздом. (В. нема).

амѡзгѡ, (од *ѧмо ѡзгѡ*), adv. Викне се такође волу, доњему, да иде право. (В. нема).

ѧну, узвик, кад се неко призива да дође: *ѧну* маѡо, да те вѧђу; или кад се некоме обраћамо: *ѧну*, да вѧђу, вѧља ли ти тѧ шћѧр. (В. нема, а Rj. A. има реч).

ѧнудѧ р, в. *ѧну*.

Бѧк-бѧка (pl. *бѧкови—бѧкѡвѧ*) т., неушкопљен во. Вуков речник има *бѧк—бѧка* у значењу *бѧк*, *Iv.-Br.*: *бѧк*, gen. pl. *вѧкѧ*, а тако и Rj. A.

баксузли (тур.). adj.—adv. (indecl.), несрећан, несрећно: *баксузли* га е мајка рѡдила;

¹⁾ Први део овога рада штампа се у *Јужнословенском филологу*.

баксузли сам нешто, ће гōј стāнѣм; кад је неко *баксузли*, неће му у кашуку; свѣ му се *баксузли* окреће. (В. нема).

баљузгати — *баљузгām*, v. impref., причати којешта, наклапати: не *баљузгāj*, имена ти бōжијега. (В. има у истом значењу *баљезгати*, а Rj. А. има *baljuzgati*, глагол потврђен само једним примером.

бѣдреница, ж, f., дрвена крива даска задњег дела самара. У В. *бѣдреница* значи: говеђа болест. Rj. А. има значење: „dvije grede na basamacima, jedna s jedne a druga s druge strane...“

бѣзбѣли и *безбѣли*, adv. и conjuc., заиста, certe. Исп. у Rj. А. *bezbeli*, у Ел. *бѣзбѣли*. (В. нема).

Бѣле — а, m., особно име, помен viri.

бѣстрѣгати — ам, v. pf., упропатити: свѣ си свѣде *бѣстрѣгō*; твои кōњи ми свѣ жито *бѣстегāj*: *бѣстрѣгō* б(и) ѓн, да му дāш по Пивѣ. (В. нема).

биљезјаница-ж, f., на руци знак од пелцовања: јѣсу ли се љѣци замириле *биљезјанице*? не знају му се *биљезјанице*. Види *биљезати* 1. (В. нема).

биљезјање, n., пелцовање, — в. *биљезаница* и *биљезати* 1. (В. нема.)

биљезати и *биљезјати* — ам, v.

impf., 1) пелцовати: дōшб дōктор да *биљезј* љѣцу; било е тō ѓногā дāна ка(д) су се љѣца *биљезјала*; свāk мōра да се *биљезј*; — 2) обележавати љагњад. О Спасову дне је обичај да се љагњад обеље на тај начин што им се откине помало с врха уха, или испред или иза врха, или им се пробуше уши, тако да се после тога могу лакше распознати љагњад у туђој стоци: да ми није у твојем брāvима једно јāње? *биљезјано* е љспред ува. (В. нема).

блїзнїк — *близнїка*, m., близнац: сљични су кō двā *близнїка*. (В. нема *блїзнїк* а има *блїзнїк*).

бїрекō, adv., conj., као да, изгледа: *бїрекō* ће кїша; ти, *бїрекō*, не мисљш дāнас из кућѣ. (В. нема).

бōг вѣс, узвик за нешто у превеликој мери: љмō бик ти причати *бōг-вѣс*; дужан је *бōг-вѣс*. (В. нема).

бōкснам, узвик (од *Бōг с нāма*): бāш си кō *бōкснам* (изостављено, ваљда, неко, враг, од ког треба да Бог сачува). Види и *будибōкснам*. (В. нема).

брātанична-ж, f., братова књи. Женском чељадету је братова књи *брātанична*, а мушком *синōвица*. В. има у том значењу *брātаница*, а Rj. А. на-

шу реч у примерима из народних песама и Љубишина језика.

брѣвбели и *брѣвѣли*, в *бевбели*. *Бугаркиња ѣ*, Бугарка. (В нема). *будибѣкснам*, узвик од: буди *Бѣг с нама*; али се употребљава, као и горе *боксам*, и у значењу неке непроменљиве именице (поред обичног првобитног значења): баш си кѣ *будибѣкснам*; *будибѣкснам*, шта му би!

Вѣистину, adv., заиста: *вѣистину* ти кажѣм, неће ти бити криво сѣ млѣм; — *вѣистину*, прѣваријо би се у тога чоѣка; нијѣсам ти, *вѣистину*, бијо с тѣжѣга никад. (В. нема).

вѣљѣно, adv., вредно, хитро, брзо: *рѣди он вѣљѣно* свѣ, чега се прѣмѣ; *ѣде*, мѣе дѣјете, донѣси вѣдѣ, ама *вѣљѣно*; кѣси он *вѣљѣно*.

вѣшати и *вѣшѣши*, v. pf., 1) в код Вука. 2) *ватати* (упрезати) волове у јарам: *вѣшѣши* ли овѣ вѣлове, те су ти вѣкѣ дѣбѣли? — *ѣви* вѣ, кѣ да се не *ватѣ*; — *уватијо* сам га од двијѣ године; — *стѣ* му вѣлови *ѣваћени* у јарму. (*Уватиши* и *преватиши* сложени свршени).

вѣл-а, т., црно свилено платно, као убрадач што удате жене, свечано одевене, носе на гла-

ви: један крај припуче уз косу на темену а други пусте низ леђа. (В. нема).

вѣћко, conj., в. *вѣћко*.

вѣћко, conj., већ ако, осим ако: *плѣтићеш ми, вѣћко* те не *ѣватѣм*; — *казѣћу му, вѣћко* га не *видѣм*; — *вратићу ти, вѣћко* ниће не *стигнѣм* *парѣ*. *вѣшмија-ѣ*, f., жена или девојка која се зна улукавити и претварати се: *ѣнѣ* ти је *вѣшмија*, која се зна кроз свѣкѣ нићи *прѣвући*; *вѣшмија* е *ѣнѣ*, не знаш је *тѣ*. — У западним крајевима реч гласи *ѣишмија*. (В. нема).

вѣрѣјѣѣг и *вѣрѣјѣѣг*, adv., заиста (сливен израз *вѣра и Бог*): *вѣрѣјѣѣг* ћеш ми *плѣтит*, *нѣко* ми не *панѣш* *шѣка*; *вѣрѣјѣѣг*, *имѣ* *крѣшну* *ћѣвѣјку*; *вѣрѣјѣѣг* ће *бити* *кѣшѣ*. (В. нема).

Вѣшрѣнѣ Пѣшѣка. Дан 8 августа светкује се под овим именом. Верује се да би ветар однео сено, ако се коси овог дана. Ради се обично на мѣбу сиротама.

Вѣшрѣнѣ Пѣѣа, име места. Иако има више „*пѣѣова*“, име је постало од два оваква „*пѣѣа*“, како показује необичан стари облик двојине.

Вѣдѣнѣ Дѣ, име места.

вѣдолѣ, *вѣдѣлѣ* и *вѣдѣлѣ*, adv., одавде.

вòзник — *возника*, т., пут којим се вози плашће, или дрва: направијо си ми *вòзник* кроз ливаду! (В. нема).

вудā и *вудијер* (*вудијен*), adv., отуда.

вучјак — *вучјака*, т., пас вучјак, вучја раса. (В. нема).

Гасни, -ā, adj., — боца и др., боца у којој стоји „гас“, петролеум. (В. нема).

главār — *главара*, т., предњи део у самара. Вук има реч с овим акцентом у значењу старешина. У П. и Др. је у том значењу *главār*—*главара*: састали се *главāри* на разговр; али: објесио торбу о *главāру*.

главни-ā, f., главни део војске. У В Iv. Вг. и у Rj. А. нема речи у овом значењу, а има *главнина* у значењу капитал. У том значењу је у овом говору *главница*.

гледан-на-но и *гледан*, adj., леп, наочит: има едну ђевџку, ама е *гледна* кџ вила; *гледан* мџмак, нџ било му, рџка; *гледне* су му свџ ђевџке. (В. нема, а Rj. А. има реч *gledan* у сличном значењу, а тако и Ел.: *гледан*).

глуџост — *глуџости*, f. В. нема речи, а Rj. А. има *glupost*.

грāнати-āм, v. impf., причати одушевљено о нечем, — кит-

њасто причати: *грāнā*, не прџстаје, — нџ би му се досāдило до џутру. Види и *разгрāнати*. (В. нема у овом значењу).

грдан-на-но, adj., са овим акцентом значи несрећан: *грднā* дрџго, штā си урадила! остаћеш *грдан* дџвијека. Rj. А. има *grdan* и *grdan*, а из Дубр. *грдан* и *грдан*, и у овом значењу.

грџбати — *грџџем*, v. imp. 1) стругати по котлу, да се оструже оно што је прионуло приликом варења млека, или чега другог за јело (оно што се саструже, то су огребине); 2) грџсти: мāчка се научила *грџбати*. (В. нема ове речи, у Rj. А. има реч у значењу *грџсти*).

грџднā кџс(т), предња кост грудног коша. (В. нема речи, а Rj. А. има *grudan*).

Гунгулин Дџ, име места.

Дажāна — *дажāнџ* (тур.), f., издржљивост: нџ море с овијем кџњем *пā дажану* нијџдан. (В. и Rj, А.: *дажāна*, као интерјекција).

дажāнисати (и *дажāнисāти*) — се *дажāнишџем* се, v. impf., издржати у каквом послу: свџ се чџдџм, како се мџш више *дажāнисати*; дџбро се јџш. *дажāнишџџ*, кџџ се му џџдине.

(В. нема, а Ел.: *дајанишаш* — *дајанишеш*, у истом значењу). *даровиш-а-о*, adj., обдарен духовним способностима: *даровиш* је силно за књигу. (В. нема, а у Rj. А. има реч у другом значењу).

двоџнице-а, f., од (двојенице), в. у В. *двојнице*.

дѣрнā гџдина, зла година, кад се упропасти стока („подере“) услед тешке зиме: настала бјеше прāвā *дѣрнā гџдина*; настале су нāке *дѣрнѣ гџдине*. (В. и Rj. А. немају речи).

дѣјјаније-а, п (од *диханије*), биће, — чељаде: нѣкако жѣвѣ *дѣјјаније* ми нѣ знā ђ томѣ нѣшта кāзати; нѣ би тѣ йздржāло нѣкако *дѣјјаније*; нека кāжѣ коѣ жѣвѣ *дѣјјаније* да сам слāгала. (В. нема, Rj. А.: *dihānija*, f., а Ел.: *diјānija-ѣ* и *дијанѣја-ѣ* f., = живо биће, све што дише).

дѣм-а, т. Поред обичног значења значи и кућа (метонимики): у нашем сѣлу имā седамдѣсѣ *дѣмѣвā*; размлѣжила се нāша пѣродица: имā нас дѣсѣт *дѣмѣвā*; пāмтѣм кад је у нашем сѣлу било дванѣс *дѣмѣвā*. (В. нема, а Rj. А. има реч и у овом значењу).

доѣница, f. (од *дојеница*), овца која изгуби своје јагње, па се под њом доји друго. (В. нема).

*дорѣљати-а*м се, v. pf., доћи (пејоративно): *дорѣљала* се она бѣстија на кāву. Види *рѣљати* се. (В. нема).

дрнути-дрнѣм се, v. pf., 1) помамити се; — 2) за млеко се каже кад се не узвари лепо, *дрнуло се*: овѣ вјѣтар зā, пā ми се дрнуло млијѣко. (В. Rj. А. имају у првом а немају у другом значењу).

Дубрѣвско-џг или *а*, п., село у Дробњаку.

ђāвѣднијо (од *ђаво однио*), прилошког карактера сложеница, значи *нимало*: нѣмāм *ђāвѣднијо* ни зрна кāвѣ у кући; нѣмā у пустој јутрѣс *ђāвѣднијо* ни прашкѣ брāшна; нѣмā у онџ њѣви жѣта, *ђāвѣднијо*. (В. нема).

ђавѣлисати-шѣм (и *ђавѣлисати-ишѣм*) v. pf., упропастити: нāпали нѣћес кѣњи клāдњу, пā свѣ *ђавѣлисали*; ўзѣ ми јўчѣ грāбље, пā иг свѣ *ђавѣлисѣ*. (В. има ову реч, али у значењу *враговати*).

Евāкѣ, adv. овако.

евовāкѣ, adv., овако.

евѣдолѣ, *евѣдāлѣ* и *евѣдолѣ*, adv., одавде.

евѣђе, adv., овде.

евѣликѣ, adv., оволико.

евѣволикѣ, adv., оволико.

евѣвудā, adv., отуда.

енàкò,
енонàкò,
енолìкò
енонолìкò } онолико
енòнудà
енонудìје — р } онуда
ешòшолè, *ешòшàлè* и *ешòшàлè*,
 adv. одатле.

èрàв-а-о (и *èрàв*), adj., 1) разрок:
 види га какав је *èрав!* *èрав*
 је: глèдà јèднијем òком прèдà
 се а дрýгијем у Дурмитор;
 2) крив: *èрàвè* ти овè грàбље;
 нè ваљà овì сàмàр — *èрàв* му
 глèвàр. (В. нема).

Жìво-жìва и **жìвòга**, п., стока:
 штà имàш *жìва?* — имàм двà
 вола и двìјè краве; *жìво* им
 је у планини; имà сýлнò *жì-*
во, а нèмà чòбанà. (В. нема).

Зàашати-àм (и **зàашàти**), v. pf.,
 затајити, укрити, не признати:
 стýјо би да *зàашàш*, али нè
 мореш; *зàашò* си ми толìкè
 пàре; *зàашали* су тò òни, кад
 су виђели штà море бйт. (В.
 и Iv.-Br. имају *àшати* и *хà-*
шати, а немају *зашати*).

Зàбај-Зàбоја, име места.

зàбрзати-àм, v. pf., одједном
 поћи брзо; брзо отпочети ра-
 дити, ићи брзо: *зàбрза*, кад
 му кàзак; бјèше *зàбрзàла* прò
 поља; *зàбрзала* си с прìчòм,
 нè дàш проговòрити (В. нема).
зàвидан-на-но, adj., онај који

завиди, завидљив: *зàвидан* је
 òн, свàчијè му е дòбро мр̀зно.
 (В. нема).

зàвисан-сна-сно, adj., онај који
 је у зависности од некога.
 Вук нема, а Iv.-Br. немају
зависан, а имају *зàvisnòst*.

зàгàмбати-àм, v. pf., загазити
 у снег: *зàгàмбàк* прò нàмета,
 јèдва се котàрìсак; ку(д) си
зàгàмò? (В. нема *зàгàмбати*,
 а има *гàмбати*).

зàгомìлаши-àм, v. pf., започети
 причу неком виком: *зàгомì-*
лаше òзгò и засòваше; *зàго-*
мìла кò да е стò ðавòлà пот-
 пìрило; ушýти, шта си *зàго-*
мìлала! (В. нема).

зàгрèбати-зàгрèбèм, v. pf., —
 1) ноктима загрепсти: *зàгрè-*
бàла мàчка нòктима у àлине,
 пà се нè дà одвòдити;—2) по-
 бећи: *зàгрèбàћу* јà нòгама у
 лèдину. (В. нема).

зàдàктати-зàдàкћèм се, v. pf.,
 задувати се (од врућине или
 од умора): *зàдàктале* се òвце;
зàдàктаћеш се кò пàшче и
 йсплазит јèзик. (В. нема).

зàдовìјати-àм, v. pf., оптужити
 суду: *зàдовìја* он мèне јèднè
 гòдинè због мèђà (В. нема).

зàзвèктати-зàзвèкћèм, v. pf.,
 зазвечати ситно: *зàзвèкташе*
 синцири. (В. нема).

зàймати-зàймàм, v. pf., кроз
 кратко време обогатити се:
зàймò е сад дòбро, до скòро е

бијо сиромашан; — *займа* он отко му она ђеца приспјеше да радѣ. (В. нема овог глагола, поред *зѣимати-зѣимѣм*).
зѣкладан-а-о, adj — леп, прикладан: *зѣкладна* ђевѡјка, нѣма е такѣ у овштини; *зѣкладни* су ти мѡнци, нѣ бѣло им рѡка. (В. нема).
зѣклонѣште-а, п., место где се може склонити од непогоде: у том дѡлу ти е *зѣклонѣште* ѡ(д) сѣвера. (В. нема).
зѣковрѣшти-ѣм, v pf., закотрѣлати: *зѣковрѣѡ* се камѣн с врѣ странѣ, пѣ ѡдаријо ѡвцу у ногу; *зѣковрѣѣ* ми јѣбуку нѣза стрѣну. (В. нема).
зѣкопрѣцати-ѣм се, v pf., почети копрѣцати се: нѣшта нѣ знѣм штѣ јѡј бѣ; лѣже пѣ се закопрѣца. (В. нема).
зѣкос-а, т., 1) почетак косидбе: у нѣс ј(е) ѡбично *зѣкос* ѡ Видову днѣ, 2) у ливади граница докле косац узме по-стат, — в. код Вука *зѣжањ*: чѣкајте док ѣскосямо овѣ *зѣкос*, сѣшѣмо да пѡчинѣмо; кѡлико ти мѡре бит у овом *зѣкосу*?. (У В.: у планини мјесто гдѣ се може косити).
зѣкрѣшти-зѣкрѣдим, v. pf., стећи крд оваца: нѣћу нѣ с тѡм еднѡм ѡвцѡм *зѣкрѣшти*. (В. нема).
зѣобѡдати-ѣм се, v. pf., почети обадати се: *зѣобѡдѣла* се гѡ-

веда низѡ жито. (В. нема слож. глагола).
зѣперѡшати-ѣм, v. pf., Кад се кожа почне гулити од сунца или од ветра, каже се *зѣперѡшала* се. (В. нема слож. глагола).
зѣправо, adv., право: он гѡворѣ онѡ што е *зѣправо*; смѣје се, јѣмљѣм, *зѣправо* гѡвѡрити; јѣ сам вѣзда гѡвѡријо *зѣправо*, пѣ куд ѣзѣћѣ. (В. нема).
зѣпрѣчати-зѣпрѣчѣм се, v. pf., у причању се дуго задржати: *зѣпрѣчѣк* се с нѣкакѣм пѣтницима, пѣ ѣем(и) ѡвѡ ѡстат непѡкошено; кад се гѡј *зѣпрѣчѣм*, покѣпѣ ми млијѣко; *зѣпрѣчѣле* се жѣне, а тѣлѣд у житу (В. нема, а Iv.-Vr. има *зѣпрѣчѣти* = роѣти *прѣчѣти*).
зѣпѣкшати-зѣпѣкшѣм се, v. pf., задихати се: *зѣпѣкшѡ* сам се, дѣша м(и) излѣће; јѡш кои пѣт ѣеш се тѣ *зѣпѣкшѣт(и)* уз овѣ стрѣну. (В. нема).
зѣрѣчѣнати-ѣм, v. pf., преварити кога у рачуну, криво срачунати: нѣје ѣѣга лѣко *зѣрѣчѣнати*, рачѣнција ј(е) ѡн; нѣмѡј ме тѣ *зѣрѣчѣнати*. (В. нема).
зѣстидан-на-но, adj., онај који треба да се стиди, или због кога се стиде сродници: нѣјѣсам јѡш *зѣстидан* нѣ од кога; ѣзѣћеш *зѣстидан* мѣћу ѣуди; *зѣстидан* си за свѣ-

- ког свѡга, *зѡштије* једно! (В. нема).
- зѡштије*, п., према *зѡштан*, онај који треба да се стиди и због кога се његови стиде. (В. нема).
- зѡсера-ѡ*, f., вода у којој је сјера; — метафорски: снег помешан с водом: тѡрила сам ѡлине у *зѡсеру*, да иг ѡперѡм; — пѡла кѡша на овѡ снѡјег, пѡ пѡ пољу свѡдѡ *зѡсера*. (В. нема).
- зѡштѡти-ѡм*, v. pf., заинатити: не мореш тѡ њѡму доказати кад он *зѡштѡ*; *зѡштѡ* ти j(e) ѡн, цѡба ти је причати. (В. нема *зѡштѡти*, а има *штѡти* и *нѡштѡти*).
- зѡјѡти-ѡм* се, v. pf., завадити се: *зѡјѡли су се* ѡмѡ двије године, — један дрѡгом ѡчи да извади; *зѡјѡле се* онѡ двије јѡзичке, па сѡкѡу једна нѡ другу. (В. нема овог глагола, а има *зѡјѡти-зѡјѡм* у дрѡгом значењу; а у овом значењу је код њѡга *зѡјѡсти* се).
- зѡчѡнитѡ-зѡчѡнѡм*, v. pf., рећи: *зѡчѡник* му jѡ: „Нѡмѡј, бѡлан, овѡ е сирѡтѡнѡскѡ“; *зѡчѡнила* jѡчѡ Нѡва: „Дѡј да овѡ стрпѡмо, да не зѡтечѡ кѡша“. (В. нема).
- зѡчѡњѡсти-зѡчѡнѡм*, v. pf., в. заучинити.
- зѡшишѡкѡти-зѡшишѡкѡм*, v. pf.,

- заклонити, утоплити: *зѡшишѡкѡ* си се дѡбро: нѡмѡ ти нѡје вѡјѡтра. (В. нема).
- зѡѡкнути-зѡѡкнѡ(м) се*, v. pf. Поред *зѡѡкнути* и *зѡѡкнути*, са значењима која се налазе и код Вука, у овом говору има и повратни глагол *зѡѡкнути се* у значењу: догодити се нешто несрећно (или, обратно, срећно), да се о томе прича: *зѡѡкнуло се* с тѡбѡм, дѡбѡгдѡ; *зѡѡкнуће се* с тѡбѡм, ако т(e) ѡватѡм; *зѡѡкнуло би се* ш ѡѡм, кад би му лѡуди свѡ знѡли.
- зѡвѡждѡ*, m., звиждање: чѡе се нѡкав *зѡвѡжд*. (В. нема. Iv.-Vg. има из старијег доба).
- зѡврдѡти-ѡм*, v. impf., причати којѡшта: не *зѡврдѡј*, јѡдна, не *зѡврдѡј*, бѡз прѡшѡ. (В. нема).
- зѡѡбеније* а, п., погибао: овогѡ *зѡѡбенија* нѡје није бѡло; нѡстало прѡвѡ *зѡѡбеније*. (В. нема).
- зѡѡмитѡти* (и *зѡѡмитѡти*)-ѡм, v. pf., далеко отићи некуд нагло: ѡн ти *зѡѡмитѡ* чѡк ѡ Босну; ѡѡ сѡбе *зѡѡмитѡјо*; *зѡѡмитѡјо* jѡчѡ ѡ планину, а нѡкога нѡје пѡтѡ. (У В. значи: опалити из пушке).
- зѡѡкли* (тур.), adv., лако. Види код Вука *зѡвак*.
- зѡѡднѡ-ѡ-ѡ*, adj. — сат, онај који виси о зиду. (В. нема а Iv.-Vg. има *зѡѡднѡ*).
- зѡѡром*, adv., од именнѡе зѡр —

силом: наћерали су га збром тѣ ђишб; ако нѣнеш наџије-по, ђнеш збром. (В. нема).

Ижђикаши-џжђикам, v. pf., израсти у висину: *ижђикала* трава дѡ паса; у пѡткуњици *ижђикало* жѣто џз гноја; *ижђикала* ова ђѡвѡјка, ѣво е кѡ зла година. (В. нема).

извѣшчати-ѡм, v. pf., постати *вѡд* (за хаљине се каже): *извѣшчала* т'ова кѡпа; *извѣшчале* му ѡљине свѣ. (В. нема).

џввријеџи-иввршем, v. pf., слож. од *врјѣџи*: *џввр'о* сам данас трѣ тѡвара жѣта; дѡста *џвврше* из онѣ клѡдњице. (Rj. A. и Iv.-Вг. имају глагол, али не у овом значењу).

џзгребѣнати-ѡм, v. pf., гребенима ишчешљати вуну: *џзгребѣнала* сам једну нѡј трѣ ѡке вунѣ. (В. нема, а Rj. A. и Iv.-Вг. имају реч).

џзобѡдати-ѡм се, v. pf., слож. од *обѡдати се* — у обѡдању изаџи: *џзобѡдала* се гѡведа на врѣ брѡда. (В. нема)

џзрачунати-ѡм, v. pf., рачуном наџи колико има чега на броју: свѣ су м(и) *џзрачунѡли*, колико трѣба да ми се плѡтѣ. (В. нема, има Rj. A. и Iv.-Вг.).

џскривѡдати-ѡм, v. pf., учинити нешто кривим на више места дуж читаве дужине:

ѡпанци ми с(е) *џскривѡдали*; *џскривѡдала* се жѣца (В. нема, а Rj. A. има *џskrivudān* koji je kriv na više mjesta i tamo i tamo).

џспиждриши-пм (и *џспиждриши*), v. pf., — *џспиждри* дете кад нетремице гледа у једну ствар: ово дијете *џспиждрило*, нѣ би до пѡноћѡ заспа-ло. (В. нема, A. Rj. има у значењу *избуљити*).

џспријушкати-ѡм, v. pf., ишмарати: ѡватијо сам га јучѣ, па га дѡбро *џспријушкѡ*; *џспријушкаћу* ја тѣбе, већакѡ те не ѡватѣм. (В. нема глагола, а има именицу *приушак*).

џстетѣрати-ѡм, v. pf., испилати дрво: *џстетѣрѡ* сам овѣ мѡлѣ штѣйнице. (В. нема).

џѡлан-Глѡвице, име места.

џѡћѡк-џѡћѡка, m., јахаџи коњ — именица према придеву *џѡћѡ* m. *јахаџи*: џмам двѡ коња, *џѡћѡка* и двѡ тѡвѡрнѡ; куд гѡј џдѣ, вѡдѣ *џѡћѡка* зѡ собѡм; џдѣ т(и) ѡна на *џѡћѡку*, кѡ какав бѣг. (В. нема).

џѡмлим (од *ја мним*), сложеница прилошког карактера значи: *чини ми се, ја бих рекао: џѡмлим* си глѡдан; *џѡмлим* не данас дѡџи; бѣло би ти бѡље, *џѡмлим*, да мѣруеш. (В. нема).

џѡсѣнпште-а, n., место где су

била некад јасенова дрвета. (В. нема, а у Rj. А. значи место које обилује јасеновом шумом).

једно, adv., око, отприлике: до-
ћераћу сутра *једно* пет пута
дрва; *имам једно* сто оваца,
да ми *даш једно* пè стотина
дйнара

јурнуши-ем (и *јурнуши*), v. pf.,
(поред *јурнуши*) значи турну-
ти: *нѐмбј* ме ти *јурнуши* до-
ље; *јурнула* га низ позидак.
(В. нема).

Какоће (од *како ће*), adv., како
се иде ка-, близу у правцу:
срѐли смо га доље *какоће* на
мѐс; ђишле су ђвце доље
какоће кѹћи; нѐ виѹок га док
је бјјо таман *какоће* мѐне. (В.
нема).

Камѐнѐ Сјјено. На падинама
дурмиторским, са западне
стране, налази се једна ве-
лика стена која има облик
огромног стога сена. Та сте-
на носи назив *Камѐнѐ Сјјено*,
а као легенду, везану за по-
станак имена, имамо причу
у првом делу ове радње у
примерима говорнога текста.

кѐнуши-ѐм, v. pf., поред обич-
ног значења *tropfen*, значи
још и *ненадно доћи*, *приспе-
ши*: *кѐнуће* ти вечѐрас свѐто-
ви; *кѐнуће* нѐко вечѐрас на
кѐнак. (В. има *кѐнуши* = *trop-*

fen, а Rj. А. *kānuti*, из Ду-
бровника, са значењем као
и овде).

кѐшић-а, т., у намету снега ис-
пупчење са заостреном иви-
цом: обѹрвѐ се *кѐшић*, па с(е)
ђвце поплашиле. (В. има у
другом значењу).

кѐстиг-а, т., 1) срамота, бру-
ка: бјће с тђбѐм *кѐстиг*, ако
те ѹватѐ; не мѐгу пошље ђд
кастига изаћ мѐђу људи; 2)
мноштво нечега (пејоратив-
но), велика мера: зарадијо је
кѐстиг јѐдан; *имѐ* ту дрва,
кѐстиг јѐдан, 3) несрећа: ђвѐ
му се дѐсијо какав *кѐстиг*.
Исп. у латинском *castigare* =
караши, *кажниши*. Сродне ре-
чи у овом говору су: глаго-
ли — *кастигати се* и *касти-
жити се*, и именице *кастига*,
кастиженије. (В. нема).

кѐстига-ѐ, т, f., грдан човек (или
жена), обрукан човек (или
жена). Ону *кѐстигу* нијкад нѐ
треба пуштат ѹ кућу; мак
с(е) ђталѐ, *кѐстиго* јѐдна, да
се свјѐт тђбѐм не *кѐстижи*.
кастигати ѐм се, v. impf., бру-
кати се, или узимати некога
за обрукана човека: не *ка-
стигѐј* се јѐдан нѐ бијо; *ка-
стигаће* се свјѐт ш њѐм, ка-
кав је; *кастигало* се ш њѐм,
дабѐгда!

кастиженије-а, п., 1) награда,
брука: е л(и) оно *кастиже-*

није долазило бђе, 2) мноштво: има кумпијера *кастѝженије* једно, 3) чудо (непријатно): нѣкѝ *кастѝженије* ће се догодити с њѝм. Види *кастѝг*.

кастѝжиши-кастѝжѝм се, v. pf., десити се неко чудо, несрећа нека: *кастѝжиће* се с тѝбѝм, ако тѝ урадиш; *кастѝжимо* се ш њѝм, дабгѝда, глѝдај да се не *кастѝжѝ* с тѝбѝм. *ковнѝ, ѝ-ѝ*, adj., — тѝрба у којој се носи ков за косу: изгубио сам *ковнѝ* тѝрбу нѣће. (В. нема).

ковча-ѝ, f., овца савијених рогова тако да личе на копче *кѝвчорога*, f., в. *ковча*.

коншијати-ѝм, v. impf. (од *комшијати*), бити с ким у комшилуку: ево дваѝдес гѝдљна откѝ ми *коншијѝмо*, па се нијкад нијѝсмо пѝсвадили; о(д) сад ћемо *коншијати*, пѝ трѝба да се пѝзѝмо; није лѝко с онакѝм сѝртѝм *коншијати*. (В. нема).

кѝсак-ска-ско, adj., — трава, која се да лако косити: пѝла рѝса, пѝ е трава *кѝска*. (В. нема, а Rj. А. има *kosak*).

кѝснуши-нѝм се (и *кѝснѝши се*), v. pf., 1) наљутити се: *кѝснѝ се* за мѝлу ствѝр; 2) полудети: шта му бѝ, кѝ да се *кѝснѝ*; ѝнђели бѝли у ѝвѝј кѝћи, кѝжу да се *кѝснѝ*. (Речници

имају у другом, а немају у овом значењу).

Костѝтин, цар Константин (празник) — долази 21 маја: ѝвѝ гѝдинѝ е гѝра озелѝњела о Костѝтину.

крѝднѝ, адј., *крајњи*.

крати-крѝм, v. impf., јести (пејоративно): није ти рѝжно—*крѝш* колико мѝреш; *крѝмо* мѝсо колико нам душа ѝће. (В. има *крати*—brechen).

крѝвецки-ѝ-ѝ, adj., оно што припада кревету: има т(и) ѝна и *крѝвѝцкѝ* чѝршаве. (В. нема).

крѝжљати-ѝм, v. impf., 1)товарити и преносити ствари на коњу: *крѝжљѝ* тѝ ствѝри, па гѝни у кѝтун. (В. нема; 2) споро расти.

крѝвудѝшт-ѝ-ѝ, adj., помало крив на више места. (В. нема, а Rj. А. има у том значењу *krivudav*).

крмеуќнуши-крмеуќнѝм, v. f., слабо од себе дати глас: *крмеуќнуће* му и дијѝте још мѝло; лѝко ти је док ти јѝш није *крмеуќнуло*. (В. нема).

крѝшина-ѝ, f., 1) кртица, 2) кртичњак. У В. је у првом значењу и *крѝшица* и *крѝшина*, а у другом *крѝшичњѝк* и *крѝшорѝвина*.

крушѝљав-а-о, adj., в. у В. *крушѝљав*.

кѝшкамо, adv., никуд: нѝмаде *кѝшкамо*, нѝ се вратѝ; нѝма-

де кушкамо, нѠ призна. (В. нема).

Лакнуши-нем (*лакнуши*), *v. pf.*, постати лакше: *лакнул* му (ј)е ма̀ло; да̀ко му *лакне* до ѱутру. (В. има *лануши*, а Rj. *A. laknuti*).

лежаков-а-о, *adj.*, оно што припада лежаку. (В. има *лежак*, а нема придева).

ликше, *prer. и adv.*, 1) осим: тешко мѠне, *ликш(е)* овѠ Ѡце; кѱкавица сам сѱнѱа, *ликш(е)* остѱтка; 2) особито, нарочито: дѠбре су му Ѡвце свѠ, *ликше* што ѱма четири пѠт јѱловијег. (В. нема).

лудаков-а-о, *adj.*, оно што припада лудаку. (В. нема).

лушор-а, *m.*, неваљао човек, безверник: ка̀кав си, *лушоре* јѠдан; нѠма у свијѠту оније лѱтора. (В. нема).

Љевѱков-а-о, *adj.*, што припада ѱлеваку. (В. има *љевѱк*).

љѠснуши-љѠснѠм, *v. pf.*, поред Вукова глаг. *љѠснути* = пасти, *љѠснуши* каже се за нешто велико кад се нагиње да падне, или кад пада: *љѠснуло* сѱјено нѱза стра̀ну.

МаѠшан-а-о, *adj.*, помали: *маѠшан* си тѱ јѠш, дѱјете; *нѱје* му ма̀нѠ, само е *маѠшан*; *маѠшна* му она ѠевѠјка (В. и

Rj. *A. маѠцак*).

Ма̀линско-Ѡг, село у Дробњаку. **ма̀ксул-ма̀сула** (*тур.*), *m.*, млеко и млечни производи: ѠвѠ гѠдинѠ ѱма *ма̀сула* дѠсти; дѠбар је *ма̀ксул* Ѡвог ѱѠта. (В. нема).

ма̀сули (*тур.*), *adj. indekl.*, *љѠшто ма̀сули* = добро ѱето с млеком: ѠвѠ ѱѠто нешто *ма̀сули*. (В. нема).

мандрѱати-Ѡм, *v. impf.*, рукама млатарати: шта *мандрѱаш* ру̀кама, еси ли ма̀нит? (В. нема).

манѱтак-шка, *m.*, махнит човек: што се исмѱјасмо оно мѠ *манѱтку*; испуѠј тѱ онога тѠвга *манѱшка*; нѠ вјерѱј тѱ оно мѠ манѱтку нѱшта. (В. нема).

ма̀сѠница-Ѡ, *f.*, јело које се направи кад се удроби хлеб и прокува у мрсној засмоци. В. има: „*ма̀сѠница* (у Паштр.) погача изломљена и посута медом, што се даде кад доведу девојку...“

ма̀цуља, *f.*, маѠаста крава (у В. има *маѠаст*).

мр̀тво, *adv.*, лабаво: нека̀ко *мр̀тво* свѠ радѱ; *мр̀тво* си га ѱпуштијо. (В. нема).

му̀зѱи-а-Ѡ, *adj.*, -- струга, ограђено место где се овце музу. (В. нема).

му̀зѱица-Ѡ, *f.*, овца која се музе: ѱмам ѠвѠ гѠдинѠ девѠ-

десе *мўзница* (В. нема, а Rj. А. има у истом значењу).

Навårdати-навårdам, v. pf., нагомилати: колико си *навård* дб дрвã, да гóриш нeђељу дãнã (В. нема, а Rj. А. има *nãvardati*, из Лике).

навелèгати-ам, v. pf., наговорити кога на што: *навелèгали* су га другã, нe б(и) òн то учинијо; *hãвб* га *навелегб* да тб урãдї; *навелèгаhè* га нã злу срèћу. (В. нема).

нãголо, adv., изузимајући од свега другога; само за себе: *јeдe* кукyруз *нãголо* (нема другог жита); да *имам* мало *јeчма* *јдш*, да нe едeм шeнишно *нãголо*. (В. нема).

нãгрдан-днã-дно, adj., онај који је нагрhен; грдан: Бдже, вãлимо те, *нãгрдан* ли је; *нагрднијã*, нб е; *нãгрдан* је, вала, да обyче краљeвскб òнeло. (В. нема, а Rj. А. и Ел. имају реч).

нãгрhе а, п., нагрhено створење: како *ј'* ово *нãгрhе* бджијe; *нãгрhе* си, нe мореш грднї бити, нб си. (В. нема, а у Rj. А. значи: оно што кога нагрhује).

нãгyсто, adv., густо: скyвали чдрбу *нãгyсто*, па засмбчили; òриз нeмо нã мeсо, пã нeмо *нãгyсто*. (В. нема).

надòплести-плешeм v. pf., на

оплетено поново плести и завршити плетење (кад је пре нешто кратко исплетено); кратке су ми биле овe чãрапе, пã сам *надòплeла*; *надòплeши* òнe јдш, ово е кратко. (В. нема).

нãвдраво и *нãздрãво*, adv., за бољело га *навдраво* = забољело само од себе, без спољне повреде: отвòрила му се рãна *нãвдраво*; скòчило му нeшта на ндзи *нãздраво*. (В. нема).

наeриши-наeрїм, v. pf., 1) за *eрава* човека се каже (пејаративно) кад куд иде. кyд *ј(е)* онб *наeријо*? 2) накривити: *наeријо* си ту кдсу; *наeриле* ти с(е) овe грãбље. (В. има у другом значењу).

нãјприје, adv., недавно (истога дана): дбшб е *нãјприј*; вїдијо сам га *нãјприје*, — нeмã сãт; *нãјприје* сам га òставијо òнe, а сад га нeмã. (В. нема у овом значењу, а има *нãјприје*—*primo*,—овде је у Вукову значењу акц. облик *нãјприје*).

нãиндивїн (тур.), adv., насумице: *ишб* сам *нãиндивїн*, нијeсам знãо кy(л) *нy*; *јã* *нãкб* *нãиндивїн*, — погòдићу. (В. нема).

нãказница-è, f., наказна жена, наказно женско чељаде: *hè* си бїла, *нãказнице* једна; прб-

ћ(е) она *наказница*. (В. нема, Rj. А. има *наказник*, а Ел. *наказница*).

накраши-ам, v. pf., насути много: *накрѡ* му пуну врѣћу жита; *накрѡ* сам коњу пуне јасли сѣјена; *накраћу* му пуно дѣбе сѣра њ скорупа. (В. нема).

накраши-ам се, v. pf., најести се (пејоративно): *накрѡ* си се, па сад лѣзи; *накрѡ* се мѣса, па с(е) изврѣо да спавѡ. (В. нема, а Rj. А. има *пакрхати се*, у значењу напити се, само у примеру нар. песме: Јер се Турци *накрхали* пиве).

налетан-шна-што, adj., в. нагрдан: бѡгме си, бѡлан, *налетан*, па вас свѣјет да кажѣ да нијеси; какав, је *налетан* од њег се клинци ковали! (В. нема).

надлијесо, adv., на леп начин, мирно: ако не учиниш што ш њим *надлијесо*, не помажѣ ти дрѹкчије; најприје ћу ја њега *надлијесо* искушати. (В. нема).

намиран-на-но, adj., снадбевен: *намиран* ј' ѡн са свѡчим: има њ тичјѣг млијѣка; овѣ гѡдинѣ сам *намиран* са свѣјем; *намиран* сам и са житом и са сијеном. (В. нема, Rj. А. има реч, потврђену у једном примеру).

намлѡдо, adv., (док је) младо: *намлѡдо* е, зарашѣ (ако мла-

до чељаде или животиња сломи ногу и сл). В. нема.

наѡмршво, adv., на смрт, смртно: убијо га *наѡмршво*. (В. нема).

наобѡдати-ам се, v. pf., према обадати се — завршити обадање; *наобѡдала* су се гѡведа, дако се умирѣ више (В. нема).

наѡвдѡн (од *наобдан*), adv., истога дана (отићи некуд и вратити се): ѡтишѡ сам јучѣ у млин и вратијо се *наѡвдѡн*; могу ѡтићи њ доћи *наѡвдѡн*. (В. нема).

напредан-дна-дно, adj., добар у здрављу по изгледу: *напредно* ово дијѣте, нѣ бѡло му 'рѡка; ћѣца су ми *напредна*, Бѡг је дао, до сад. Види *обичан* и *свијето*. (В. нема у овом значењу).

напамѣш, adv., како кажу, причају: напамѣт ћѣ доћи *нака* ко мѣнсија; напамѣт ће јѡпѣт избори.

наред-а, m., 1) уређај у кући: да видиш какав му е *наред* у кући, ко у вѡроши; 2) прибор: вѡзда му е дѡбар *наред*: и у ко сидби, и у ѡрању, и свѡда; црна му *нареда*, вѡла Бѡгу: глѣдај му грабаља, глѣдај му ко сѡшта! (В. нема, RJA. има у значењу *справа*, Iv.-Br.: *nařed*, sve one sprave što pripadaju kućanstvu i ratarskomu življenju, kao pamještaj (u sobi), suđe...“, Ел.:

нарѣдѣ-ѣ, ж., опрема, прибор).
нарѣдан-дна-дно, адј., леп, на-
 очит: вала е *нарѣдан* мѣмак,
 љбили га јѣди! има *нарѣдну*
 љѣвојку, ама е кѣ вѣла; *нарѣ-*
редне нѣвјестѣ у оногѣ налѣ-
 та! (У В. *нарѣдан* значи спре-
 ман. У Ел.: *нарѣдан* исто зна-
 чи спреман, опремљен, а РЈА.
 има и у овом значењу — леп,
 у примерима из старије књи-
 жевности).

нарѣљати-ѣм се, v. рф., према
 риљати, — в ниже. (В. нема
 у овом значењу).

насѣкати-ѣм, v. рф., навалити:
 ку(д) си *насѣкала* толикѣ др-
 вѣ, јѣдо мѣја! *насѣкала* си на
 ово дијѣте оволикѣ сѣјено.
 (В. нема, РЈА. има у значењу
насушу — у ријечкој нахији
 — и у значењу *нагазити*).

ндситно, adv., ситно: љсцијѣпѣј
 ово *ндситно*; *раздијѣли нд-*
ситно. (В. нема).

насѣвница ѣ, f., део узоране љи-
 ве што га сејач засеје баца-
 јући жито испред себе у јед-
 ном ходу с једног краја љиве
 на други: нѣ мор(е) овѣ за-
 сијати нѣ двије *насѣвнице*;
 ѣста ми јѣш једна *насѣвница*
 незасијана. (В. и РЈА. немају,
 Ел. има *насѣвница* у истом
 значењу).

ндставити ѣм се, v. рф., запо-
 чети и вршити некакав дуг
 посао: *ндставијо* се, пѣ га

ѣларѣ; *ндстави* ти с' ѣн, пѣ
 јѣдѣ; ка(д) с' ѣна *ндстави*
 причати, нѣкад завршити. (В.
 нема).

ндстаро, adv., *ндстаро* тѣшко
 зарѣста (кад старо чељаде
 или животиња сломи ногу и
 др.).

ндшкапиши-ѣм, v. рф., наткри-
 лити (каже се обично за снег
 у наметима, кад наткрили до-
 лину и створи се испупчење
 са оштрим рубом — а то ис-
 пупчење се зове *капић*; или
 се то исто каже при трпању
 сена кад се хоће у страну
 да пусти испупчење): намѣло
 сѣлнѣ намете, свѣдѣ *ндшка-*
пило дѣлине; *ндшкапило* кѣд
 котѣра, пѣ е тѣпло; *ндшкапи*
 мѣло ѣ(д) сѣвера, да ти се нѣ
 нагнѣ сѣјено на југ. (В. нема).

ндшироко, adv., широко: пѣѣ
 си нѣшто *ндшироко*; причѣ
 т(и) он *ндшироко*. (В. нема,
 Ел. има *ндшироко*).

нашкѣљити-ндшкѣљѣм (и *нач-*
кѣљити), v. рф., према *шки-*
љити-погледати да се једним
 оком мало зажмури: што си
начкѣљѣјо, бѣлан? В. има
шкѣљити, а РЈА. и *пашкѣљѣти*
 „malo zaškiljiti. Samo u prim-
 jeru: „Gdje je svaki čorav, i ti
 paškilji jedno oko“).

ндобичѣј-ѣ, m., оно што је не-
 обично, — што тужно делује
 на човека: вѣла Бѣгу, велика

необичаја у тој кући, — ко да е свѣ покопано; *необичај* у сѣлу овѣ годинѣ: нѣма пјѣсмѣ — свѣ замрло. В. нема ове речи, а има у сличном значењу *необика* (у Дубр.) *неокле*, adv., однекле; избише говеда *неокле* ђздѣ; нашло се *неокле* мало кавѣ.

неумало, adv., умало не: *неумало паде* (умало не паде); *неумало* му главу разби (умало му главу не разби); *неумало* те убоде.

нијѣси, adv., ни близу: ни(ј)е он *нијѣси* ко м(у) ђтац; нѣмам ђвѣгодинѣ *нијѣси* жита колико лани; није му ђва жена *нијѣси* ко прва (В. нема).

ништѡвчина-ѣ, т. в. у В. *ништа човек*; човек рђава карактера: оно су *ништѡвчине* једне, трѣбало би яг у јаму бачит, па за њима пашчад; муч ништѡвчино! (В. нема).

новѡка-ѣ, f, 1) оно што служи човеку за храну: ђвѣ годинѣ имамо *новѡке* дѡста: рѡдило жито, рѡдила кртѡла, укупиле жѣне дѡста мрса; нѣма ниједан сѣљак по чељади *новѡке* колѣк' ѡн: 2) срећа у имовном стању: њѣгова *новѡка* иде увијек ш њим; кад се чѡек с *новѡком* рѡдја, он ће вѡзда имати, же гѡј бйјо; *новѡка* се рађа ш чѡеком В. *нафѡка* и *навѡка*: „оно што

је чѡјеку одређено да поједе на овоме свијету“; RjA. има и *новѡка*, f.: исто што *навака* и *нафѡка* — у Конављима). *новѡкли* adj., indecl., срећан с новаком: онѣ је чѡек *новѡкли* же гѡј пѡнѣ.

нѡђе, adv., онде.

нѡсак-ска-ско, adj, издржљив (каже се обично за одело и обућу): тѣ твоѣ ѡпанци су *нѡски*; овѡ сукно бѡш *нѡско*. (В. нема, RjA. има реч из Лике).

нѡда (—р), adv., онуда.

нѡде(р), adv., значи *ходи*, *дођи*. *нѡђе*, adv., онде.

нѡуди = дођи: *нѡуди* мѡло да те виђу; *нѡуди* да ти дѡм нѣшто.

Обићи — *ѡбијем*, v. pf. Поред значења која има Вук, значѣ још и претражити: *ѡбијо* сам ѣ дрво ѣ камѣн, па нѣма није; нѣ би нашѡ онѡке жевојке, да *ѡбијеш* тѣя племена.

ѡбичан-чна чно, adj., добар у здрављу по изгледу (поред осталих значења): ето с' *ѡбичан*, ко да си слијѣпце во-дијо; *ѡбична* му чељад свѡ. Види *напредан* и *свајѣто*. (В. нема у овом значењу).

ѡбењити-пм се (и *ѡбењати се*), v. pf., ѡјагњити се.

ѡбрѡзли, adj. indecl., поштен. онај који хоће да се не за-

стиди; гостоприман: *обравли* с' њи свѣ, дѡбри кѡ злато; *образли* ј' њн; дѡо би крѡви испѡд грла. (В. нема).

овкучити — *ѡвкучѡм* (од *опкучити*), *v pf.*, салетети: гѡдно су га *овкучили* зѡ дуг; *овкучијо* ме, да му зѡјим пѡрѡ; *овкучиће* га оноликѡ вѡјска. (В. нема).

овѣшчати-ѡм, *v. pf.*, *v. извѣшчати*.

одобѡдати-ѡм се, *v. pf.*, према обадати се — у обадању отићи: *одобѡдате* се гѡведа нѣ куд. (В. нема).

ѡдом, *adv.* (*ходом*), у ходу (каже се за коња): *ћѣрѡ* сам *кѡња ѡдом*; гѡнијо сам зѣкана *ѡдом* и јѡпѣт сам рѡно дѡшѡ. (В. нема).

ѡдриљати-ѡм се, *v. pf.*, ѡдвући се (*v. риљати* се). В. нема. *ѡзидина-ѣ* и *ѡзидина*, *f.*, у старе порушене зграде зидови чине *ѡзидину*. В. нема. *lv -Br.* има *ѡzidina*, за оно „*što se ozi-dalo*“.

ѡјаћелик-ѡ, *m.*, несрећник: кѡкав ј(е) онѡ *ѡјаћелик*; *ѡјаћеличе* мѡј, штѡ си учинијо. (У В. *ѡјаћеник*).

ѡмјѣраши — *ѡмјѣрѡм*, *v. impf.* према *ѡмјѣрити*. 1) узимати мјѣру од нечега: *ѡмјѣрѡ* ми гѡће; 2) гледати некако љубопитљиво од главе до пете некога: стѡо, пѡ га *ѡмјѣрѡ*;

виђу јѡ да он љу нешто *ѡмјѣра*. (В. има само *ѡмјѣрити*). *ѡпрлија-ѣ*, *f.*, снег који тек покрије земљу (као прах): нѣ пада снѣјега свѡ зѡму, нѡ сѡмо нѡке *ѡпрлије*; прѡвѡ *ѡпрлија* пѡнѣ, пѡчѣнемо мѣтати ѡвцама. Глагол је *ѡпрлиши* — *ѡпрлим*.

ѡранѡ Дѡ, име места.

ѡсѣћати — *ѡсѣћѡм* *v. impf.* (пored *ѡсѣћати*), помало осѣћати, примећивати нешто; наслућивати; *ѡсѣћѡм* нѣшто иза плѣћа да ме бѡлѡ; *ѡсѣћѡм* да није дѡбро. (В. нема).

ѡшкѡ, *adv.*, откако, откад: ево двѡ мјесѣца *ѡшкѡ* нѣ паде кѡшѣ; десѣ годинѡ имѡ *ѡшкѡ* сам се ѡдала. (В. нема).

ѡшкрати-ѡм, *v. pf.*, ѡдвалити, ѡбити: *ѡшкрѡ* сам едну вѣлику клѡду од једнѣ бѡкѡвѣ; *ѡшкрате* ти ѡ(д) дуга. (В. нема).

Пѡтеније — *пѡтенија*, *p.*, патња; место у коме се тешко живи: ѡвѡ ти је *пѡтеније* јѣдно, кѡко јѡ жѡвим; кѡ б' у онѡм *пѡтенију* жѡвијо; нѣма ѡвог *пѡтенија* на свијету, кѡ што е нѡше сѣло. (В. нема).

пѡтљика-ѣ, *f.*, патљичара.

пишчанскѡ-ѡ-ѡ и *пишчанскѡ*, *adj.*, оно што припада Пишчу.

Пѡшче, *p.* село у Пиви.

плѡснѡ-ѡ-ѡ, *adj.*, што припада

пласту: *узд пласне* гране; донијо два *пласна* ужа (ужета исплетена од свежег сена). В. нема.

Плужине-а, f. pl., село у Пиви. *плужинскѝ-а-ѡ* што припада Плужинама.

Плужинскѡ Брдо, место у Плужинама.

повољу, ргер., поради, ради, због: *ради повољу* мѣне шта гдј ђнеш; *повољу* њѣга свѣ би вуци *пѡклали*. (В. нема).

пѡвра-ѡ, f., оно што је на врху. Стог сена се, пошто прође извесно време од трпања *површује*, и сијено које се за то употрељава зове се *пѡвра*: ѡставијо сам едан *плас* сијена за *поврѡ*; *дао* м(и) од *накѡ пѡврѡ*, — не ваља ништа. (В. нема).

површивати — *површум*, v. impf., 1) Стог сена, пошто се слегне, *површује* се новим сеном да не закисне.

површити — *пѡвршиѡм*, v. pf., 1) према површивати; 2) в. код Вука.

погледнути — *пѡгледнѡм*, v. pf., погледати: *погледни*, видѣ ли ми с(е) *ѡвце* *дѡље*; нијесам га ни *погледнула*. (В. нема, Iv -Вг.: *poglenuti* — *poglenet*).

пѡграбити-ѡм (и *пѡграбити*), v. pf., — сено, *грабљама* скупити тек покошено сено; *попластити* сено *ѡтѡћу* да онѡ

мало *пѡграбѡм* што су покѡсили; *ужинаѣмо* док *ѡвѡ* мало *пѡграбѡмо*. (В. има *грабити* сијено, а Iv. -Вг. *pograbiti*, али у другом значењу).

пѡдавијати-ѡм се (*пѡдовијати* се), v. pf., почети се *давијати*, тужити пред судом. (В. нема сложен глагол.).

пѡдволак — *пѡдвѡка*, m. 1) јунац од две године; 2) дрвена греда која се ставља по дну до земље у дрвених зграда: *уѡсекѡ* сам дрвета за чѣтири *пѡдвѡка*. (В. нема).

Пѡдмалѡинско-ѡг, место у Дробњаку.

пѡѡидак — *пѡѡитка*, m., мали зид под кућом која има магазу: *пало* дијете с *пѡѡитка* па се *убило*. (В. нема).

пѡјам — *пѡјма*, m., овде значи знање, управо *наслућивање* неко о нечем: *нѣмаш* тѡ *пѡјма* ѡ томѡ; *ѡмѡ* сам ја *пѡјам* ѡ томѡ јѡш *прије*. (В. нема).

пѡ(ј)ѡјединити — *пѡ(ј)ѡјединѡм*, v. pf., *једначити*: *нѣће* Бѡг све да *пѡѡјдѡни*; није Бѡг *пѡѡјдѡнијѡ* ни прсте на рѡци. (В. нема).

пѡ(ј)ѡједначити-пѡѡјдѡначѡм, v. pf., *уједначити*: *пѡѡјдѡначи* тѡ *крѡеве*; *пѡѡјдѡначи* м(и) *ѡвѡ* *зѡпце* у *грабља* (в. *пѡјединити*, — В. нема).

пѡјмити — *пѡјмиѡм*, v. pf. *поку-*

шати нешто да се учини, па се уздржати, али битиспечен: *пóјмик* да му кáжём, па м(и) óстаде рíјеч иза зуба; *пóјмик* óномо њему, пá ми нè дадоше. (В. нема)

пóјмиши — *пóјмим* се, v. рí., у В. значи што и *стегнуши се*, а овде поправити се (за стоку): *пóјмила се* гóведа, кáква бијáгу мршава. Види *поменуши се*.

пóимати-ам (и *пóимати*), v. íпрí., према *пóјмиши*.

пóимати-ам се (и *пóимати се*), v. íпрí., према *пóјмиши се*.

пóлећи — *пóлежём*, v. рí. — по-нечем: *пóлегó* пò њему, пá га ўдарá. (Остала значења као и у Вука).

пóкрéпати ам, v. рí., свршена итеративна радња од глагола *крéпати*, за множину нечега: *пóкрéпале* м(у) двце; *пóкрéпаше* ми гóведа ó жéђи. (В. нема).

пóмéнуши — *пóмéнём* се, v. рí., поправити се (за животињу се каже): *пóмéнула* се ова крáва, кáко бијáше мршава. (В. нема у овом значењу). Синоним је *пóјмиши се*.

пóниско, adv., мало ниско доле: спóштијо с(и) овó *пóниско*, нèће ти ваљати; пáло сўнце пóниско. (В. нема).

пóњушиши-ам (*пóњушиши*), v. рí., мало додирнути носом,

или приближити носу (каже се за животињу): нèће мáчка сýра: *пóњуши*, пá г(а) óстави. (В. нема).

пóпртљати-ам, v. рí., почети селити сасвим: *пóпртљó* са свóм чéљáди; *пóпртљали* нè-куд у Србију. (В. нема).

пóрђати-ам, v. рí., осим Вукова значења *verrosten*, овде обично значи и ослабити физички: нèшто си *пóрђала*, кó да си слáба; *пóрђале* нам двце откад јéду лáњскó сýјено.

пóриљати-ам, v. í., појести (пé-јеративно): дáј ям шта бýло, свè ће *пóриљати*; *пóриљó* е пó тавé качáмака. (В. нема).

пóсéкати-ам, v. рí., понети нешто тешко: *пóсéкала* нáкав снйјег, пá сýстак. (В. нема *пóсéкати*, а има *сéкати*).

пóсéкати-ам се, v. рí., похрвати се: *пóсéкала* с(е) онá двá угўрсуза,—нè могу један дрў-гóме нйшта.

пóсигурати-ам и *пóсигурати* се, v. рí., према *сигурати* (в. (ниже): *пóсигурó* сам двце; *пóсигурáла* се гóведа (поклали их вуци).

пóштанко, adv., до ситница (причати): свè ми је прýчó *пóштанкó*, кáко су се свáђали; рéћи ћу ти *пóштанко* свè. (В. нема).

пóшкóмандйр-дйра, т., официр чином нижи од командира

(мајора) у војсци бивше краљевине Црне Горе *пошсаиши-пoшсаишм*, v. pf., — кљусе, — метнути испод сапи подрепницу товарном кљусету (коњчету), да му не би, кад иде низа страну, самар спздао за врат. (В. нема).

пдчѣсто, adv., прилично често: йдѣ она тѣмо *пдчѣсто*; *пдчѣсто* тѣ коншйницу облазйш; зѣмицѣ си тѣмо *пдчѣсто*. (В. нема, а у Iv -Вг. реч је потврђена једним примером). *прѣгнаши-ѡм*, v. pf., осим Вукова значења (*прѣгнаши-прѣженѣм* = претјерати) овде значи и стати мало, *прѣсташи* (киша, снег и др.): *прѣгна* мѣло кйша; чѣкај док нѣне ли *прѣгнаш* овѣ сѣвѣр; пѣдаше снйјег, пѣ мало *прѣгна*.

прѣгреишти (прегрѣишти) — *прѣгребѣм*, v. pf., спречити: мйшљак да вршем сѣтра, пѣ ме *прѣгребе* тѣ несрећа; *прѣгребе* нас овѣ вријеме, пѣ нѣ моремо нйкуд: зко нас штѣ не *прѣгребѣ* у сриједу ћемо жѣти. (У В. *прегрѣишти* значи „изгнрнути жито из коша да се друго засипа в меље“).

прѣйграта (прѣйгрѣти)-ѡм, v. pf. обично се као претња каже деци кад су немирна у игри: сѣди, дйјете, *прѣиграћеш*; мѣгѣ би тѣ *прѣиграши* (В. нема

речи, а Iv. Вг., у другом значењу, има).

прѣљин (прѣљин)-а-о, adj., од *прѣља* присвојни придев. (В. нема придева).

прѣмријети-прѣмрѣм, v. pf., укочити се од страха: *прѣмријек* ѣ стра; *прѣмрѣ* ѣ студѣни; ово јѣње *прѣмрѣло* ѣ глади. (В. нема)

прѣсѡвиши-прѣсѡвијем, v. pf., савити нешто на двоје: *прѣсѡвй* тѣ уже; *прѣсѡвијо* се, — у њему дрѣба нѣмѣ; *прѣсѡвй* га нѣпола. (В. нема).

прѣшрѡвати (прѣшрѡйти)-шржѣм, v. impf., прекидати: рѡдй не *прѣшржѣ*; пјѣвѣ т' ѣн не *прѣшржѣ*. (В. нема).

прѣшрѡвати (прѣшрѡйти) шржѣм се, v. impf., премицати се, не стајати: нйкад ми се не *прѣшржѣ* кѡвѣ и дувѡна; не *прѣшржѣ* му се шѣнишна брѡшна. (В. нема).

Прѣчѡнскѡ Стрѡна, име места.

прѣјоњати-ѡм, v. impf., в. у В. *пријднути* и *пријѣњати*.

пријѣшрѡван-вна-вно, adj., в. у В. *пријѣшран*.

приказаније, п., нешто чудновато за приказивање, множина нечега: дѣ виш ѣвогѣ *приказанија*, дрѣго! ту е бйло весѣље за приказаније; било је свйјета за приказаније јѣдно. (В. нема).

припланути-ѣм (и припланути),

нагло изгорети; почети се нагло сушити: *дбрну вјетар са сунцем, и за два дана приплануше жјта; приплануће ми љѣб у пѣни; приплану свѣ, не оста ништа.* (В. нема).

природан-дна-дно, adj., од *природе*. (В. нема, Iv. Br.: „*što pripada prirodі...*“).

пристрасан-сна-сно, наклоњен коме (да учини што на штету другога): *пристрасан си тя њѡј.* (В. нема, Iv. Br.: *pristrastan*).

приузбити - приузбијем, v. pf., притерати једно уз друго, н. пр., овце: *приузбѡј ми тѣ двце, мѡј рѡдо.* Види код В. *заузбити* и *обузбити*.

приузѣти-приузѣм, v. pf., 1) узети још: *у сијо сам мѡло шѣ ницѣ, јѡш ћу мѡло приузѣти. пѡ ће бит дѡста; мѡло има кртѡлѣ, јѡш мѡло да се приузѣмѣ; 2) прихватити нешто још више: *приузѡми тѡ уже јѡш; приузѡмѡј овѡ прѣћу, јѡ ћу ти додѡвати.* (В. нема).*

приузѡмати-мѡм или *мѡѣм*, v. impf., в. приузети.

причѣти-причѣм, v. pf., у В. значи што и почети, а овде значи почети радити нешто што се било напустило: *причѣла ова краѡа јѣсти јѡпѣт; причѣћеш тя овѡ јѡпѣт, ѡако си га ѡставијо.*

пркосан-сна-сно, adj., онај који

пркоси. (У В. нема *придева*).

прицати — *прицам*, v. pf., причати уносећи руке коме у очи или млатарајући рукама: не *прицај ми тя ту стѡијем ручѡљинѡма.* (В. нема).

прѡблѡк — *ѡка*, m., пребука: *сѡкѡ ми чѣљаде има пѡ три прѡблѡка; донѣси ми прѡблѡк.* (В. нема).

прѡдѡн, adv., дању, преко дана: *прѡдѡн ми дијѣте спѡвѡ, а прѡдѡћ вришти; виђају се вѡци ѡ прѡдѡн у планини; прѡдѡн му нѣстало ѡвцѣ.* Према томе и *прѡдѡћ*.

прѡгонити — *прѡгоним* се, v. impf. У Вука значи *superbio*. Овде највише и претварати се, затим превише се дотеривати и слободније се понашати (в. *прѡгоница*): *прѡгонѡ се она вѡтмија, нѣ вјеруј јѡј; прѣвише се прѡгонѡ, пѡ нека е и лијѣпа; лѡко јѡј сѣ прѡгонѡш, док има пѡра.*

прѡгоница-ѣ, f., жена или девојка која уме да се претвара и која се превише дотерује: *нѣма онѣ прѡгоницѣ на далѣко; свјѣцка е она прѡгоница.* (В. нема).

прѡљѣвеније-а, n., велика киша: *бѡло е нѡћес сѡлно прѡљѣвеније; чѡдна прѡљѣвенија, није овѡ бѡло ниѡад.* (В. нема).

прѡдѡћ, adv., ноћу, преко ноћи.

прѣписан-сна-сно, адј., уредан како се тражи (В. нема).

прѣдушати (прѣдушѣти)-ѣм: са знати нешто што се крије, дочути: *прѣдушѣ* он свѣ, нѣ море му се нѣшта сакрити; *прѣдушѣ* он ђднелѣ штѣ се тѣмо рѣдѣ. (В. нема).

прѣчкѣбура-ѣ, т и ф, онај (или она) што се прави да нешто вреди: вѣлика ти с' он *прѣчкѣбура* грѣдѣ. (В. нема).

пушкѣштѣње, п. пушкарање (в. *пушкѣшати*): нѣста ђдѣднѣм *пушкѣштѣње* с ђбје стрѣне. (В. нема).

пушкѣшати-ѣм, в. имр., пушкарати, пуцати пушком у борби: пѣчѣше ђдѣднѣм *пушкѣшати* из онѣ глѣвицѣ. (В. нема).

рѣзђђник — *рѣзђђника*, т. Чудо је што В. нема ове обичне речи, Iv.-Br. има *rǎzbdǎnik*).

разгрѣнати-ѣм, в. рѣ., развити причу: *разгрѣнѣ* е у шѣснѣс; *разгрѣнѣ* он тѢ лѣјепѢ, слѣшѢ би га ѣ глѣдан ѣ жѣдан. (В. нема).

рѣзложан-жна, адј., који се да уразумити, који се да разлогу: *рѣзложан* је тѢ чѢк, лѣко е ш ѣйм. (В. нема речи).

рѣзмиран-рна-рно, адј., свѣдљив онај који уноси свађу (томе ђгѢварѣименицѣ *размирица*): *рѣзмирне* су му снѣе, дѣ бог сѣчувѣ. (В. нема).

размѣрати — *рѣзмѣрѣм*, в. имрѣ., мерењем нешто поделити у две или више количина: *размѣрати* ѣутра жѣто с нѣпо личѣрѣма; дѣј да *рѣзмѣрѣм(Ѣ)* Ѣву шѣницу. (В. има *размѣрѣвати* и *рѣзмѣрити*).

размѣштѣње-ѣ, п., по новом рѣду распѢређивѣње нечѣ што је било намѣштѣно (в. *размѣштѣти*). В. нема.

размѣштѣти — *рѣзмѣштѣм*, в. имрѣ., по новом рѣду распѢређивѣти нешто што је већ било намѣштѣно. Перфективѣн је глѣг. *рѣзмѣстити* (и *рѣзмѣстѣти*). Види и *размѣштѣње*.

рѣсѣпан-ѣна-ѣно, адј., који просѣпа новац — трошећи не чува имање: нѣкад он нѣ море стѣћи, дѢк ѣмѣ нѣкѢ *рѣсѣпану* жѣну. (В. нема, а Iv.-Br.: *rǎsipan prodigus* — из Стулићѣва рѣчѣника).

рѣскошан-шна-шно, адј., ко много троши: нѣ би му бѣло пѢ Пивѣ, кѢлико е *рѣскошан*. Види *рѣсѣпан*. (В. нема).

рѣспѣлѣти-ѣм, в. рѣ., — коња товарѣма, каже се кад се коњ товарѣма толико упропасти, да није више за употребу и кад га самар по лѣђѣма и по хрѣату израњѣви: ево си *рѣспѣлѣѢ* Ѣвогѣ кѢња, нѣ за шта ти више није; кѣ-

пио нѣкако *рѣсалећано* кљу-се. (В. нема).

рѣстржан-жна-жно, адј., разба-цан на више страна: *рѣстржан* овѣ рѣд: оћеш тѣмо, оћеш амо; *рѣстржна* нам овѣ лѣвада, па нѣкад свѣћи сѣјено. (В. нема речи).

рѣћи-рѣчем, v. pf. Овде се ова реч употребује често. по-ред осталого, и у значењу *обећати*: *рѣкѣ* си (= обећао си) ми вѣлове један дан; *рѣкла* им се ћевѣјка, па с' ђишли да је прѣсѣ; *рѣкок* им јутрѣс кѣња у млин.—Према овом глаголу направљен је и имперфективни глагол с овим значењем *рѣцати*: нѣ био му *рѣцати* кѣсу, па сѣд мѣраш да е дѣш.

рѣљаши-ѣм, v. impf., Осим значења која има код Вука. значи и јести (пејоративно): дѣј му да *рѣљѣ*, па нек се вуче; нек се *нарѣљѣ*, нѣкад нѣје сѣт.

рѣљаши-ѣм се, v. impf. (погрдно), вући се (вуцињати се): *рѣљѣј* с' ђталѣ, пѣсѣ сѣне!—perf. са до и од: *дорѣљаћеш* се тѣ јѣш коѣ пѣт; дѣко с' она пѣган *одрѣљѣ* кѣд. (В. нема).

рѣиши-ѣм се, v. pf., ударити се, сударити се: сѣлно ли се *рѣише* она дѣѣ ђвна; вѣлови се разиграше нѣјприје, па се *рѣише*; *рѣиле* с' онѣ дѣије

јѣзичке, па једна дрѣгој стѣ грдније јѣдѣ. (В. нема).

Сѣвјесан-сна-сно, адј., овде значи: који паметно ради, паметан: нѣмѣ ти данас *сѣвјесни-јег* мѣнка у сѣлу, — свѣчему знѣ рѣд. (В. нема. Iv. Br.: *sá-vjestan* — „što pripada savjesti“).

сѣвѣшак-шка, m., кућа и имање где се може човек „савити“ да живи: имѣш свѣј *сѣвѣшак*, па рѣди кѣ ѣ дрѣгѣ; нѣмѣ нѣшта бѣље ђ(д) свѣг *сѣвѣшка*. (В. има реч, али с дрѣгим значењем).

сѣвѣти-сѣвѣјем, v. pf., — стоку, дотерати из планине или из поља кући: *сѣвѣ* гѣвѣда зѣрана, мѣе дѣјете; *сѣвѣјте* (*сѣвѣјати*, v. impf.) ли кѣње унечѣ; *сѣвѣ* ми тѣ ђвѣце ђзгѣ, бѣг ти дѣѣ. (В. нема у овом значењу).

сѣвѣти-сѣвѣјем се, v. pf. — и *сѣвѣјати-сѣвѣјѣм* се, v. impf., доћи (долазити) кући после каквог лутања: не *сѣвѣјѣ* се нѣкад, нѣкуд се скѣтѣ; имѣш се ѣе *сѣвѣти*, па рѣди; ѣдѣ по сѣлу, нѣ би га свѣ ѣѣволи *сѣвѣли*. (В. нема у овом значењу).

сѣлицѣши-ѣм, v. impf., слагати без реда нешто, једно на дрѣго: куд *сѣлицѣши* тѣ дрѣва. Са префиксом *на* је перфек-

тиван глаг. *насалицати*: што си толикò *насалицала*; *насалицала* наке на̀тре, па òде у сèло. (В. нема).

сáмиран-рна-рно, adj., миран, сложан у кући: *сáмиран* ј' òн кò јáње; свà су му чèљад *сáмирна*. (В. нема)

сáмирник-а, т., мирник: онѝ *сáмирник* нè чуе с(е) у кући. (В. нема).

сáродан-дна-дно, adj., у значењу Вукова придева *бòлгнѝ*, милостив: *сáродни* с' они, бòгме, крви би дáли испòд грла; свè су јòј снае *сáродне*, пàзè је дòбро. (В. нема).

сáродник-ика, т., сародан човек, милостив: оног *сáродника* ни́ђе нèма.

сà срећом adv., срећно, нека би било срећно: òне *сà срећом* да се жèня. (В. нема).

свјèсан-сна-сно, adj., паметан: ти си *свјèсан* више, нè треба вàзда чòек да йдè за тобòм да те учя; да си била *свјèсна*, нè би ти се ругали по сèлу. Види *савјесан*. (В. нема *свèст* ли али има *свјèстан*).

свјèсна-à-ò, adj., у изразу: ни *свјèсна*, ни *чèсна* = нè знам ништа ò том (ваљда, нити знам нити ту имам учешћа): пítà он мèне сйнòј: *ћè* сам сáкрила дуван, — а јà ни *свјèсна* ни чèсна.

свјèштò-шла-шло, adj., поред значења што га налазимо обично у нашем језику, овде овај придев означава и у лицу добар, здрава изгледа: ено е *свиèшла* — пуцају јòј црвени òбрази, да по јèдном ударѝш йз другòга би крв ударила. (Синоним нису *напредан*, *обичан*).

свјèшлица-è, f., светлост муње: плáмтѝ *свјèшлица* ò сèвера, бйће кйшè; брз је кò *свјèшлица*. (В. нема).

свдз — *свдза*, т — сијена = група пластова сена, довучених на једно место: ено му вèлики *свдз* сйјена у Пољу. (В. нема).

сèра-è, f., у вуни на овцама жутоцрвенкаста материја која лети настаје знојењем. (В. нема).

сèрљив-а-ò adj. — *сèрљива* вуна је она која јòш није опрана од *сèре*. Често *сèра* која у води остане кад се опере вуна, служи као сапун за прање рубља: у таквој води се, кажу, најбòље опере.

сигурати-ам (се), v. pf., изгубити стоку на тај начин што је вук закоље: *сйгурò* сам нòнèс едну двцу — нијèсам ни чуо; *сйгурò* ми чòбан једно јáње: зàспò нèће, а вук йз грмена; *сигурала* му се јучè крàва у планини. (Остала значења као и у Вука).

сирница-џ, f., пита са сиром. (В.: *сирница*, у Кастелима: хлеб у који се умеће млади сир).

Сирџац — *Сирџац*, m., брдо у Дробњаку.

скйкнутш-џм, v. pf., нестати од једном: *скйкнуло* би му свѣ што има за сат. (В. нема у овом акценатском облику и са овим значењем).

скдпосан-сна-сно, adj., вредан, умешан: *скдпосан* је то чџек, зна се прџтурити; нака ђџца су му *скдпосна*; моја гџведа су *скдпосна* — брзо се напџсу. (В. нема).

слабос-шти, f., болест: нака *слабос* зашла, па помријеше чџљад. (В.: *слабост*, die Schwachheit).

слџман-мна, adj., далек и незгодан (пут), — стрменити предели: *вакџ слџмна* пута нијесам имџ; *слџмна* им је планина, да те Бџг мйля сџчува. (В. нема).

слџмно, adv., према *слџман*. *спаија-џ*, m. У Вука ова реч, поред познатог значења, значи и „мужевљев стриц (у Боци)“. У П. и Др. обично употребљавају ову реч старе жене из поштовања уз имена људи мужевљеве родбине — стричева и рођака: *спаија Мџшо*, *спаија Шџџџан* и сл.

спрџмитш-џм, v. pf., Поред познатог значења обичан је овај

глагол у значењу послати: *спрџмиџо* му брџт из Амџрикџ љладу дџлџра: *спрџмиџо* јџј прџстен и пџре; *спрџмила* мџ мајка да ми дџш канџар. (В. нема у овом значењу).

стабџнскй (и *стабџнскй*), adj., што припада Стабнима.

Стабџна-бџнџ, село у Пиви.

старйна-џ, f., 1) старо место становања, стари завичај; порекло: љдџм на своју *старйну*; *старйндџм* нијесмо одављџ: досџлили су нам старй: 2) *antiquitas*, као и код Вука. У другом Вукову значењу (првога нашег значења В. нема) *senex* овде је акц. *стаџрина*. *lv.-Br.* има и у нашем значењу.

стймџш — *стймџм* v. pf., 1) од ока оценити колико чега има: ја сам *стймџ* да џџе има триџс товарџ сйјена; бйло е мање, нџ сам ја *стймџ*; 2) угостити: *стймџ* мџ, брџте, кџ свџг најбољџг пријатеља. Овом глаголу одговара имперфективни *стймџвати -џвџм* и *џџем* и именица *стймџа* (В. има *стймџш* само у значењу *поштовати*).

сшрџа-џ, f., у изразу: изливати ђџци *сшрџу* и сл. Болешљиву децу воде женама које знају „изливати *сшрау*“. Оне то врше на тај начин што узму олово из зрна које је летело

из пушке („летеће зрно“), па растопивши га, метну га у хладну воду уз неко шапу-тање које је само њима познато. Ако се сад олово разлије тако да добије облик каквог живог бића, или каквог предмета, онда се верује да се дете од тога бића или предмета препало. Тим је, како се мисли, и *страа* у-клоњена.

стрџати-ѿм (и *истрџѿти*), *v. impf.*, (у јесен) мусти овце или краве кад понестане млека: мѹзеш ли јѿш двѹце? — а *стрџѿм* јѿш пѿмало. У другом акценатском облику: *стрџа-ши* има значење које налази-мо и у Вука.

сувињава(ѿв)-ава(ѿва)аво(ѿво), *adj.*, прилично мршав: нѿшто ми је, бѿгме, ово дијете *су-вињаво*. (В. нема).

сувѿвина-ѿ, *f.*, наслагана сува дрва: дѿћерѿ сам један тѿвар *сувѿвине* (В. нема).

сѹмрк-а-о, *adj.*, помало мрк (као *субјел* према *бијел*): да ми нѿ виђе једно јуне *сѹмрко*? (В. нема *сумрк*, а има *субјел*).

сѹпашник-а } оно што у
сѹпѿрник-а } *m.*, Вука значи
сѹпѿжник: добро се слажѿм јѿ

са свѿдијем *сѹпѿрником* (има и глаг. *сѹпатиши* и именица *сѹпаша* = састављање стоке заједно за чување).

супурдисати-ишѿм (и *супурди-сѿши*), *v. pf.*, упропастити: *супурдисасмо* једнѿ злѿ годннѿ живо, — не ѿста нам нѿ двијѿ краве; свѿ н' он свѿде *супур-дисати*.

Тѿван-тѿвна-вно, *adj.*, несрећан тужан: ѿстави тѿ, бѿјо *тѿван*; штѿ ће му сѿд онѿ *тѿвна* ѿѿца. (В. има *тѿван* = *шаман*).

шандрљашти-ѿм, *v. impf.*, причати којешта: не *шандрљѿј*, дѹшѿ ти. (В. нема).

тежѿков-а-о, *adj.* што припада тежаку. (В. нема *придева*).

тѿкисѿтом, *adv.*, *conj.*, осредње, прилично: ѿнѿ није бѿш тѿко дѿбро, — *тѿкисѿтом*; је ли ли-јѿпа? — *тѿкисѿтом*.

тѿвѿе-ѿта (и *тѿвѿѿта*), *p.*, јагње кад се овца доцкан ојагњи (према томе су и речи *тѿван* мушко *тѿве* и *тѿва* женско *тѿве*).

тѿвѿити се — доцкан се јагњити, *отѿвѿити се*, — доцкан се ојагњити, — има и *придев тѿвѿимачна* (овца) — која се доцкан ојагњила¹⁾.

¹⁾ Ова би се реч, можда, могла по поставку довести у везу са речју *тѿван* (*тѿсан*) — *ливада*, *ледина*, што је налазимо у дубровачких и далматинских старих песника (Чубрановић, Марулић). Овца која се јагњи на зеленој трави *тѿвѿи се*.

трошкãли, adj. indecl., онај који много троши: *трошкãли* од више, пã му нè море дòтећи. (В. нема).

тршна кòс(ш), карлична кост: прèбијо му *тршнү* кòс. (В. нема).

Тьидãдã-ã, f., повећа парцела зиратне земље: ймãм јòш тãмо едну *тєидãду* косãницѐ. (В. нема).

тєачић-ã, т., мала парцела земље за обрађивање: ев' овò е мòј *тєачић* у сриједи. (В. нема).

тєшнã нєтєља (од *цвјетна*), недеља (седмица) пред *Цвијети*. Седам недеља ускршњег поста носе називе: *чйстã*, *пãчистã*, *ãкачистã*, *средòпòснã*, *крстòпòклоњенã*, *тєшнã* и *вєликã*.

тйко, т., стрџ (од мила).

Убрзо, adv., скоро: ðнеш л' *убрзо* гòнит' у млин; *убрзо* не с' и кòсити. (В. нема).

увãтити (*увãйти*)-йм, v. pf., в. ватати. impf. глаг.

угријèшити *угријèши*м, v. pf., заћи с пута, изгубити се: *угријèшила* м(и) една óвца, пã е нємã, остало двоè јањãцã иза овãцã, пã нєкуд *угријèшили*. (В. нема).

удобрйчас (и *удобрйчас*) adv., 1) поздрав при испрањају: збòгом! — *удобрйчас* (изоста-

вљено *идшò*; 2) срећом, за срећу — *удобрйчас* (са овим акцентом у овом значењу): *удобрйчас* с' он ðженя, свè му пòтє нãпријед откò му жєна у кућу дòтє; овò не бйт пò неког *удобрйчас*. (В. нема).

удубоко, adv., дубоко: йдє му рãло *удубоко*; тò тя нєшто *удубоко* учйш. (В. нема).

ужйво, adv., чути *ужйво*, осетити живо дете у утроби (каже се за трудну жену кад први пут осети покрет детета у себи).

узбујãши-ãм, v. pf., (каже се обично за млеко), в. у Вука *узбујãши* — *узбујум*.

уздчес, adv., (у зао час), на несрећу: *уздчес* му бйло: *уздчес* не ти бйти, ако ти тãмо дòтєм; *уздчес* му нè бйло, дйван ли је! (В. нема).

уздчешњй-ã-ò, adv., несрећни: онò *уздчешњє* дијете! *уздчешњй* не ти дãn дãnас дòни! овй *уздчешњй* чòбани свè, дò ђãвòднијо, пòтријеше. (В. нема).

укапулати-ãм, v. pf., умаћи, спасти се: *укапулак* ја, Бòга ми; *укапуласмо* једва жйви; *укапулò* сам, сад мòре пãдат кйша колик(о) ðне. (В. нема).

уков-укова, т., место где се повреди коњ при поткивању: рãмљє ми кòњ, а не мòгу да нãтєм *укова*; (у пренесеном смислу значи мана): тєк сãд по-

казуе *укове*, прѣје се умјела претврати. (В. нема).

укован-а-о, адј., — коњ повређен чавлом приликом поткивања; каже се, у шали, *укована* за младу жену која је први пут трудна.

укриво, adv., неправо: *оћеш вѣзда болан, укриво; нѣмѣј, јадан, укриво: нѣмѣј, јадан бѣјо, укриво* говори, срамѣта е. (В. нема).

умјерати-ѣм v impf., в. у В., *умјеравати*.

убло, adv., обло: *лијепо си убло стрпѣ (о'вѣ сѣјено; доћерѣ си га убло, кѣ јѣе.* (В. нема).

упис-а, т., 1) слика: *лијепо дијете кѣ упис; 2) уписивање у школу.* (В. нема, Iv.-Br.: *ѣпис* = djelo kojim se što upiše).

уписан-а-о, адј., ишаран, насликан: *лијепо е кѣ уписано јѣе.* (В. нема).

упремѣсе, adv., узајамно једна према другој стоје две стаари: *онѣ двѣје кѣне су упремѣсе; виђели смо се сѣмо упремѣсе, а нијѣсмо се сѣстајали; виђијо сам га упремѣсе.* (В. нема).

урѣљати-ѣм се v., pf., увући се (в. *риљати се*).

усѣкати-ѣм, се v. pf., неспретно ући: *јѣдва се усѣка.*

уситно, adv., ситно, (ситне паре): *нѣмам ништа уситно да*

му платѣм надницу. В. нема у речнику, а у Пословицама: у ситно се не десило, а у крупно нема. 6819.

ушкѣлати-ушкѣлати, v. pf., на учити некога нечему: *ушкѣлаћу ја тѣбе, пѣ неш ти слушати; ушкѣло сам вѣлове, пѣ сад йду кѣ јѣнци.* (В. нема).

црно, adv., слабо, рђаво: *црно* рѣдѣ свѣки посѣ; *црно* йма травѣ у Пољу.

црња-црње, f., несрећница: *кѣ неш, црње* мѣја; *штѣ не онѣ црња сад!* (В. има *црње*).

Чегртати-ѣм, v. impf., много говорити. (В. има из Боке *чегртати*).

чѣснѣ-ѣ-ѣ, адј., в. код *свјесни*, у изразу: *ни свјесни ни чѣснѣ. чѣшѣ* и *чѣшѣ*, adv., налик, исти (исп. код Вука *чѣшѣ*): *чѣшѣ* си покѣјни ти јѣдо.

чудѣвеније-а, п., чудо мноштво нечега: *догѣдиће се неко чу дѣвеније; йма жѣта чудѣвеније јѣдно.* (В. нема).

чудо, упитна партикула, — значи *зашто*: *чудо* те нѣма у нас? *чудо* е ѣн тѣ йшѣ у Нишић? *чудо* му нијѣсу дѣли ѣвѣјку?

Швѣљин-а-о, адј., што припада шваљи. (В. нема *придева*).

шећа-ѣ. f. Реч нема одређеног значења: *обичај је да млада*

невеста сву одраслу чељад у кући назива својим посебним именима, међу којима је и ово женско име.

шибѝкање и *шибѝкѝши*, в. *шив-каши*.

шѝвкати (*шѝвкѝши*)-*ѝм*, в. рf.

Била је стара казна батином. Највише за крађе и за друга срамотна дела кажњавало се на тај начин, што би се кривац повалио преко кладе да му се удари двадесет пет удараца са задње стране. Обичај је било рећи место двадесет пет батина *шѝс* и *девет-нѝс*: *дѝли* су му *шѝс* и *девет-нѝс* (не знам откуд је то дошло). Други начин ове казне био је у војсци, исто за крађу: осуђеник је морао проћи кроз чету или батаљон, постројен у два реда, фронтално окренута један према другом, тако да је кривац пролазећи између редова дуж фронта, био ударан батинама како га је ко стигао. И јед-

на и друга казна звале су се *шѝвкѝкање*, а глагол је *шѝвкѝ-ши* (*шѝвкѝши*), а поред овога назива био је обичан и *шѝбѝ-икање*, с глаголом *шибѝкѝши*. (В. нема ових речи).

шишѝкати-ѝм, в. *imprf.*, успављивати: *шишѝкѝ* мајка своје дијете. (В. нема). Перф. глагол је *ушишѝкѝши-ѝм*.

шљѝн-а, т., *шљѝн* врљика = један ред врљика у оградитора.

шљѝнак-нка, т., *чланак* у ноге: отпале му нѝ: е дѝ *шљѝнакѝ*.

шмрѝкнути (*шмрѝкнути*)-*ѝм*, в. рf., пропасти одједном у воден снег или у воду: вѝден *накав* снѝјег, пѝ ти *шмрѝкнѝ* нѝгѝ дѝ кољѝнѝ. (Поред овог акцентатског облика има и *шмрѝкнути* у Вукову облику и значењу).

штѝбѝдѝдѝ, што Бог да.

штѝбѝнѝ вѝкѝ, што они (неки) рекао.

штѝндријек, што оно има рѝјеч, — пословица.

